DOMINIQUE FERNANDEZ (n. 1929), romancier, eseist şi critic literar francez. Absolvent al Şcolii Normale Superioare şi italienist ca formație, în 1957 este numit profesor la Institutul Francez din Napoli. După susținerea tezei Eşecul luiPavese (1967), devine profesor de italiană la Universitatea din Haute Bretagne. Paralel cu activitatea didactică, din 1958 susține o intensă activitate publicistică în la Quinzaine litteraire, l'Expresse, le Nouvel Observateur.

Om de mare erudiție şi de cultură enciclopedică, îşi consacră mai cu seamă activitatea unei pledoarii pro domo, adică celor născuți sub steaua roz a homosexualității. (A se vedea în acest sens chiar romanul Steaua roz, 1978.) Romane precum Scrisoare către Dora (1969) şi Copiii lui G o gol (1971) sînt consacrate comunicării, problemei cuplului şi a familiei. Dominique Fernandez străluceşte în reconstituirea istorică: opera sa de rezistență e fără îndoială romanul baroc Porporino sau Misterele din Napoli (1974, încununat cu Premiul Medicis); frescă a societății napolitane din veacul al XVIII-lea, romanul îi aduce în scenă pe castrații Operei — simbol al căutării paradisului arhaic al androginilor. Tot romane istorice, care evocă personaje reale, pradă pulsiuni-lor lor sexuale mai mult sau mai puțin conştiente, sînt şi scrierile Iubire (1986), dedicat pictorului german Caspar David Friedrich, şi Signor Giovanni (1981), care reconstituie viața şi moartea celebrului arheolog german Winckelmann.

Dintre eseuri amintim între altele: Romanul italian şi criza conştiinței modeme (1958).

Creator al psihobiografiei, adică al aportului psihanalizei în materie de investigație scriitoricească, Dominique Fernandez va analiza prin prisma acesteia miturile şi inconştientul italian în eseul Mama Mediterană (1965), sau va pedala asupra motivațiilor inconştiente ale eroilor săi în eseurile Arborele pînă la rădăcini, psihanaliză şi creație (1972) şiEisenstein (1975).

Amintim că Dominique Fernandez este şi autorul unor admirabile cărți de călătorie: Evenimentele din Palermo (1966), Amsterdam (1977), Sicilienii (1977, în colaborare), Banchetul îngerilor (1984).

DOMINIQUE FERNANDEZ
îngerul destinului

RAO International Publishing Company
Lui Charles F. DupSchez
RAO International Publishing Company S.A. P.O. Box 37-l98 Bucureşti, ROMÂNIA
DOMINIQUE FERNANDEZ
Dans la main de l'ange
Copyright © Editions Grasset et Fasquelle, 1982 Tout droits r£serv6s
Traducere din limba franceză ARISTITA NEGREANU
Ediția I
Copyright© 1995
RAO International Publishing Company S.A. pentru versiunea în limba română
Coperta colecției DONE STAN
Pe copertă CARĂ VAGGIO, David fi Goliat (detaliu)
Tiparul executat de ELSNERDRUCK Berlin, Germania
Septembrie 1995 ISBN 973-576-016-9

Nu-ți dezvălui decît propria ta inimă, atribuind-o altuia.
Chateaubriand

M-am născut la Bolonia, în 5 martie 1922. Ce de lucruri, dragul meu Gennariello, ascunse în aceste cuvinte ! Şi cît mă bucur că ai sufletul atît de simplu, atît de pur şi spiritul încă proaspăt şi deschis pentru spectacolul lumii! N-am să m-apuc să încurc în mod artificial firul povestirii şi nici n-am să mă tem să încep cu începutul. Tu eşti cel căruia mă adresez, singurul căruia mă adresez, şi nu vreau să mă adresez altcuiva. Fii mereu tînărul napolitan pe care-l iubesc, vioi, sincer, puternic la trup şi la suflet, gata să se afunde în fiecare carte nouă cu seriozitatea copilului sărac care se duce pentru prima oară la şcoală, dar şi gata s-o pună de-o parte, rîzînd cu poftă, dacă autorul îl plictiseşte cu stilul lui complicat şi încîlcit.

De-aş fi ales să mă asculte nestatornicul public literar cu mentorii săi pretenţioşi care-l fac să-i fie ruşine dacă ia în serios timpul cronologic, m-aş mai fi simțit tot atît de liber să-mi povestesc viața pas cu pas, aşa cum s-a desfăşurat ? Ar trebui, pentru a fi pe plac acestor domni, să rup înlănțuirea

firească a evenimentelor, să nu iau în considerare datele, să povestesc de la coadă la cap, să amestec prezentul, trecutul şi viitorul într-o exprimare întortocheată şi pretenţioasă. Şi ar trebui ca şi cuvîntul să nu mai fie aceî vestmînt simplu al gîndirii, care-şi datorează întreaga sa valoare, întreaga sa eleganţă, potrivirii perfecte cu ideea de redat, ci un joc verbal gratuit, pe care ei îl numesc „limbaj", fără nici o legătură cu lucrurile ce trebuie exprimate.

Aşezat pe taburetul de fier al cărui alb s-a mai scorojit cu trecerea iernii, în curticica locuinţei voastre de la Porta Capuana, sub bolta de viţă care te apără de soarele lui mai ce arde deja, la doi paşi de tatăl tău, care moţăie în şezlong, vrei ca vorbele să corespundă faptelor şi ca primele pagini să-ţi vorbească de ceea ce s-a petrecut mai întîi.

Voi pune sub ochii tăi, ca pădurea druizilor la ridicarea cortinei din Norma, oraşul şi anul naşterii mele. Vei vedea imediat străzile, casele, cerul din Bolonia, în timp ce mama ta, după ce a şters farfuriile de la prînz şi a pus restul de mozzarella la rece într-un şervet umed, îşi ia stropitoarea pentru a face turul brazdelor de busuioc şi mentă.

Vei fi auzit vorbindu-se de porticurile Boloniei: toate străzile din centru find mărginite de arcade, nu mai rămîne decît o fîşie strîmtă de drum între două galerii acoperite. Tîrguielile, plimbările, hoinărelile, plecările matinale şi întoarcerile la şi de la birou, viaţa oraşului aglomerează tot timpul porticurile. Aici se discută ştirile zilei şi se protestează contra scumpirii vieţii pe care a de-cis-o guvernul, dar mai întîi despre stîngăcia portarului Boloniei, care a dus la eşecul contra lui Inter la Milano sau contra lui Juventus la Torino. Ţie ţi s-ar părea grozave aceste şiruri de coloane: dar, ca tot ceea ce este cu adevărat frumos şi demn să împodobească un oraş, trebuie să ştii că şi aici, nu ideea de artă a fost pe primul plan şi că funcţionalul a primat în faţa ornamentalului. Pe vremea cînd înflorirea Universităţii — prima din Europa, chiar înaintea Sorbonnei din Paris, — atrăgea un număr din ce în ce mai mare de studenţi între zidurile cetăţii medievale, s-a căutat sporirea numărului de locuinţe, fără a stînjeni circulaţia urbană. Nu exista periferie pe atunci: zidurile oraşului delimitau strict perimetrul locuit. De aici şi invenţia porticului. Plasat în faţa clădirilor, destul de solid ca să susţină de-alungul întregii străzi mai multe etaje cu încăperi suplimentare, porticul a servit mai întîi la absorbirea fluxului populaţiei. Regulamentele municipale au fixat înălţimea minimă la şapte picioare boloneze, adică doi metri şaizeci şi şase, atît cît să permită trecerea unui om călare.

Nu te opri la ideea că arcadele adăpostesc de soare şi de ploaie. Lasă deoparte şi faptul că poţi circula ferit de agresiunile străzii, cu toate că acest avantaj a devenit de mii de ori mai important în epoca noastră, cînd tinerii imbecili cu plete te şterg din mers cu motocicletele lor uruitoare, decît pe timpul cînd învăţatul Accursio discuta despre Papalitate şi despre Imperiu în faţa unor bacalaureaţi care-l ascultau cu răsuflarea tăiată.

Admiră mai curînd marea lecţie de spirit civic. Fiecare casă e legată de cele vecine printr-un vestibul continuu, în aşa fel că din exterior nu se poate face deosebire între cea a bogatului şi cea a săracului. Coloanele sînt aceleaşi pentru toţi, rotunde, puternice, de culoare roz, arcele în semicerc (rar în ogivă) se înalţă spre cheia de boltă atît în faţa măcelăriei-mezelării, cît şi în faţa portalului dublu care închide o curte patriciană. Dacă e vorba de o iluzie care trebuie luată ca atare, recunoaşte totuşi că niciodată n-a mai existat o himeră atît de splendidă ca aceşti treizeci şi cinci de kilometri de galerii acoperite care şterg inegalităţile averilor.

O altă calitate a porticului: uneşte spaţiul privat al locuinţei cu spaţiul public al promenadei. Posibilitate nu numai de nivelare dar şi de comunicare socială, galeria constituind un fel de loc accesibil oricui, un coridor lung al nimănui, un loc de trecere, de întîlnire, un loc al prieteniei. Cetăţenii îşi vorbesc mai uşor şi leagă relaţii mai spontan decît dacă ar trebui să se ducă unii la alţii, să apese pe un buton de sonerie, să treacă de opreliştea unei uşi. Cînd trebuie să faci o vizită unui prieten, nu mai e vorba chiar de un prieten, e vorba de „altcineva" pe care ai impresia că-l deranjezi chiar dacă nu te lasă să aştepţi şi te primeşte imediat cu braţele deschise. Sub portic, deosebirea între „unii" şi „ceilalţi" dispare. Fiecare este disponibil pentru toată lumea. Fiecare renunţă la dorinţa de a fi singur, pentru plăcerea de a fi împreună. Viaţa personală se afirmă deschis, egoismul se şterge, îţi pierzi identitatea în profitul unei senzaţii calde şi plăcute de camaraderie şi solidaritate.

Această civilizaţie a porticului s-a impus la Bolonia chiar din Evul Mediu şi numai la Bolonia, în timp ce pretutindeni locuinţa individuală, de la casa burgheză la palatul aristocratic, exprima rivalitatea dintre clasele sociale, puterea discriminatorie a banului, dorinţa de singularizare, preferinţa pentru secretele de familie, cultul casei de bani şi al intimităţii alcovului. La Florenţa, de exemplu, fiecare palat constituie o clădire aparte. Splendoarea edificiului, care poate fi contemplat din mai multe unghiuri, exprimă prestigiul şi bogăţia proprietarului. Nimic din toate acestea la

Bolonia, unde arhitectura comunitară a învins construcția izolată, iar idealul popular a alungat dorința de posesiune, de ostentație şi de clan. La ieşirea din liceul meu, liceu de stat pentru mica burghezie şi burghezia de mijloc, găseam unul lîngă altul: palatul Spada (a cărui bogăție ascunsă am ;descoperit-o în ziua cînd am înşelat vigilența portarului şi m-am aventurat pînă în a doua curte, unde am zărit prin fereastra deschisă un înger îmbrăcat în roz într-o învolburare a vesmintelor pe plafonul unui salon decorat cu stuc şi fresce), barul-tutungerie unde ne beam cafeaua (Enrico o „îmbunătățea" cu un pic de grappă), magazinul de produse lactate (pe care-l preferam eu) ținut de o munteancă din Apenini, dugheana cizmarului, prăvălia librarului, maghernița negustorului de lemne şi cărbuni, între toate aceste locuri atît de diferite şi de nepotrivite între ele, arcadele întindeau din stîlp în stîlp un feston unificator. '••

Desigur, nu mă lăsam amăgit. Ştiam că sub porțile palatului baroc mesagerul celest în roz nu punea în farfuria comesenilor un boț de mămăligă lîngă cîteva felii de salam de Modena prăjit, un maximum pentru o agapă pe care îngerul nostru — mai prozaic şi mai popular, solda tatălui — ne-o permitea numai o dată pe lună. Săraci şi bogați, au fost totdeauna la Bolonia: dar măcar pentru cîteva secole, au socotit mai important ceea ce îi apropia decît ceea ce îi despărțea. Nu trăiau oare în comunitatea porticului ? Cu această legendă am fost hrănit; în această încarnare a fraternității umane în urbanism am crezut eu.

Mi-am închipuit cu un entuziasm tineresc că nu numai oraşul meu natal ci şi întreaga Italie erau la adăpost de idealul mic burghez al familiei şi al îngrădirilor domestice; în acest fel am deschis o poartă multor decepții de care aş fi fost scutit dacă influența acestui decor de galerii şi de coloane n-ar fi fost atît de puternică pentru o fire sensibilă şi naivă.

Mă plimbam noaptea, preferam agitației plină de culoare a zilei, spectacolul nocturn al acestor lungi coridoare pustii, care se succed identice unul după altul în misterul întunericului. Pisici mai uşoare ca umbrele sar de la un stîlp la altul şi dispar departe sub boltă; luna se prelinge pe acoperişuri; un trecător întîrziat îşi ridică gulerul hainei ieşind din barul al cărui grilaj de fier se trînteşte zgomotos în spatele lui. Totul era cuprins de linişte; de la o fereastră de sus, atîrna de capătul unei frînghii o găleată în care mîine dis-de-dimineață, lăptarul avea să lase o sticlă cu lapte proaspăt. Mi se părea minunat că m-am născut într-un oraş în care rezerva, izolarea,

identitatea fiecăruia, fericirea individuală, egoismul familial par noțiuni necunoscute; în care neîncrederea în aproapele tău, privirea inchizitorială asupra vieții particulare, obiceiul — socotit îndreptățit aiurea — de a cere socoteală, nu alcătuia baza relațiilor sociale. Pentru mine care trebuia să fiu prin excelență „altfel", oaia rîioasă, un paria — această utopie a unei societăți fără bariere era fascinantă. Ghicisem oare de pe atunci că singurătatea, exilul, persecuția vor constitui propriul meu destin ? Prin mitul unei solidarități fără margini, căutam oare să mă obişnuiesc cu ideea că într-o zi mi se va întoarce spatele, că nu voi mai găsi pe nimeni care să-mi întindă o mînă de ajutor ?

Să fi fost mai puțin încrezător, mai puțin impulsiv, nu rn-aş fi lăsat prins în mirajul unei arhitecturi prestigioase. Mă bucuram din plin de sentimentul că eram cu toții asemănători, noi, locuitorii porticului, fără a bănui că teama de propriul meu viitor îmi transmitea ca prin hipnoză un vis ce se afla foarte departe de realitate. Ce-a mai rămas, la Bolonia, din spiritul medieval ? Un vestigiu de-

rizoriu, o amintire trivială, un fel de mîncare ca să spun lucrurilor pe nume. Escalopul bolonez, da, care a făcut înconjurul lumii, ca un stindard sifonat al străvechii noastre splendori. O bucată de carne de vițel, acoperită de-o | felie subțire de şuncă şi învelită în brînză topită. Compatrioții mei, în virtutea acestei culturi asociative care s-a j exprimat prin vecinătatea plebei şi a nobililor sub galeriile lor stăpînite în devălmăşie, continuă să pună laolaltă,; în una şi aceeaşi îmbucătură, ceea ce peste tot într-altă • parte face obiectul a trei mîncări deosebite: şunca în chip de aperitiv, carnea ca fel propriu-zis şi brînză ca desert.

La fiecare din trecerile mele pe acolo, l-am dus nelipsit la Cantunzein pe colegul meu de învățătură şi dragul meu prieten Enrico. îşi păstrase obiceiul să tragă cu ochiul la fete şi profita de oprirea noastră ca să încropească nişte noi versulețe amoroase. Alegeam o masă sub loggia şi comandam faimosul escalop : pentru a reînsufleți, în mine închipuirea socială a porticului, lăsîndu-mi ochii j. să cutreiere pe lîngă alinierea arcadelor, cît şi pentru a ze-flemisi declinul nostru, al bolonezilor, care epuizasem rămăşițele vechiului nostru vis de frățietate în cara-ghipsiîcul unei găselnițe culinare.

Cine era noul-născut botezat de părinții lui, Pier Paolo ? Petru şi Pavel! Ca şi cum s-ar putea trăi deopotrivă sub ocrotirea a doi sfinți atît de diferiți. Petru: a făcut din Roma oraşul papalității şi a transformat învățătura lui

Isus într-o religie a autorității. Spirit dîrz, îngust, unul din primii doisprezece apostoli, prieten personal al lui Chris-tos, deținîndu-i mesajul, legat de litera învățăturii sale, înhămat la munca de a construi Biserica, respectînd riturile şi ierarhia, adept al liniei moderate, preocupat să nu şocheze, duşman al înnoirilor. Iar Pavel, exact contrariul: neliniştit, mistic, plin de excese, care pentru că nu l-a cunoscut pe Christos, a fost dezlegat de orice fidelitate față de scripturi, rătăcitor pe cît este Petru de sedentar, străbătînd lumea pentru a-i converti pe oameni, violent, impopular, caracter imposibil, chiar şi față de prieteni, din ce în ce mai izolat în ciuda afecțiunii uni pumn de discipoli, alergînd după martiriu, făcînd din ce în ce mai multe eforturi pe măsură ce se apropia de țel. Odată mort, lumea l-a uitat. Aproape necunoscut în timpul Evului Mediu; nici o biserică nu-i poartă hramul, nici o lumînare aprinsă. Nici o reprezentare în sculptură, nici una în pictură. Aproape nimeni botezat cu numele lui pînă în secolul al XVI-lea. Reforma îi deschide în sfîrşit o eră de prestigiu şi de autoritate, în fața lui Luther, care înflăcăra lumea cu pasiunea şi energia sa, spiritul lui Petru, prudența sa conservatoare, pompa sacerdotală, nu mai erau de ajuns. Spiritul lui Pavel trebuia să fie din nou hemat la luptă, cu ardoarea şi fanatismul său pe măsura danului şi a fanatismului călugărului german. De cîte ori

o erezie, adică un exces de credință, amenință rutina Bisericii, ne întoarcem la amintirea lui Pavel şi la faptul că a străbătut mările şi țările cu o torță aprinsă în mînă. Vizionar stingheritor în timp de linişte, providențial în plină furtună. Apoi, după ce furtuna a trecut, Petru îşi reia tronul, îşi pune mitra pe cap şi binecuvântează mulțimea care-l aclamă, odată ce şi-a regăsit măreția şi puterea.

Cutezanța, singurătatea şi sărăcia lui Pavel. Siguranța, splendoarea, reuşita lui Petru. Pe cît mă îndreptam spre omul căutărilor şi al rătăcirilor, pe atît îl respectam pe celălalt pentru reuşită şi strălucire. Ovațiile mulțimii se ridicau spre ziditorul Bisericii, spre pastorul cu infailibila sa cîrjă episcopală; vagabondului utopic, poetului în zdrențe, îi revenea însă adevărata glorie. Mă grăbeam să mă întorc de la şcoală pentru a-mi continua lectura vieții lor paralele.

Isus a murit înainte de a se fi pronunțat asupra unui punct care ridicase numaidecît controverse aprige printre discipolii săi. Creştinii vor fi obligați pe viitor să mențină diferitele practici ale credinței iudaice, sau religia lui Isus se va elibera de iudaism ? Primii convertiți, evrei cu toții, se

țineau după Vechiul Testament: circumcizie, respectul regulilor privind carnea permisă şi carnea oprită, interzicerea consumării sîngelui de animal, în cetățile antice se petrecea mult timp în băile publice şi în palestre. Aici, bărbații umblau goi. Circumcizia îi expunea pe evrei la multe afronturi; de unde tendința lor de a evita viața în comun şi de a forma o castă aparte. Se fereau să cumpere din piețe de teamă să nu dea peste animale tăiate neritual.

Cei doisprezece apostoli — şi Petru printre ei, — nu concepeau că ai putea ajunge creştin fără să te supui întru totul legii mozaice. Pavel a fost primul care a înțeles că scrupulele unor habotnici compromiteau viitorul creştinismului. A început să predice în timpul călătoriilor sale îndepărtate, în fața celor ce nu erau evrei, în fața paginilor şi a necredincioşilor; le propunea să intre în împărăția lui Dumnezeu fără să le ceară ca mai întîi să facă parte din familia lui Abraham. La Antiohia, în Siria, întîlni un

tînăr, pe Titus, cu care se împrieteni, pe care şi-l făcu discipol şi-l converti.

Aceste ştiri au şocat grupul de habotnici al apostolilor. Pavel simți primejdia şi se întoarse repede la Ierusalim. Găsi familia şi prietenii lui Isus închistați într-un bigotism apăsător, asemenea celui pe care învățătorul lor îl combătuse cu atîta înverşunare. Petru, Iacob şi Ioan refuzau să aibă de-a face cu Titus învinuindu-l că rămăsese păgîn. Din toată lumea nu văzuseră decît pămînturile deşerte şi livezile care alcătuiesc Palestina. Pavel se hotărî să ia deoparte pe cel mai puțin închistat, pe cel mai puțin habotnic dintre apostoli: însuşi Petru, îi vorbi despre imensitatea teritoriilor pe care le străbătuse în Asia Mică şi despre cele pe care se pregătea să le mai străbată: Macedonia, Grecia, Sicilia, Italia, Spania. De ce să-i silească pe neofiți să se plece unui jug de neîndurat pentru cei care nu erau din neamul lui Israel ? în încheiere, îi spuse: „Putem să ne înțelegem. Tu, cu evanghelia circumciziei, eu cu Evanghelia prepuțului." Apostolii aderară la acest compromis. Legitimitatea convertirii străinilor fu admisă; în schimb, Petru obținu de la Pavel să-i ceară lui Titus să se lase circumcis.

Nu ştiam prea clar ce însemnau cuvintele „prepuț" şi „circumcizie" ; dar nu aveam nevoie să aflu de la nimeni despre care parte anume a trupului meu discutau Petru şi Pavel. în loc să rîd la gîndul că soarta Bisericii ar fi ținut de un boț de carne atît de neînsemnat, îmi priveam sexul — aveam pe

atunci vreo unsprezece, doisprezece ani — încîntat şi tulburat că posed ceva de care depinsese destinul omenirii.

întîmplarea cu Timoteu mă ului de-a binelea. Pavel îl întîlnise cu ocazia primei sale călătorii în Galatia: fusese doar un copil de cincisprezece ani căruia el îi creştinase mama şi bunica. Cînd se întoarse, cîțiva ani mai tîrziu, la Lystra, regăsi un tînăr împlinit pe care începu să-l iubească şi să-l considere ca pe propriul său fiu. Niciodată, spuse el, nu i se mai înfățişase un discipol atît de aproape de ceea ce şi-ar fi dorit. Totuşi, se temu de încurcături

grave avînd ca secretar un necircumcis. Neînțelegerile abia potolite după întîlnirea de la Ierusalim, puteau să izbucnească din nou. Pavel vru să liniştească neîncrederea adversarilor şi să le-o ia înainte: îl circumcise chiar el pe Timotei. Eram un băiețaş catolic care nu putea să nu fie tulburat citind acest episod tot atît de misterios pe cît de crud. Dacă Pavel reuşise să prevină un scandal prin gestul său şi să evite o condamnare, socoteam că duşmanii săi îi întinseseră o cursă mult mai periculoasă împingîndu-l să-şi mutileze prietenul cu propriile mîini. Fraza care părea atît de simplă în Faptele Apostolilor: „El însuşi îl circumcise pe Timotei", mă cufunda într-o nesfîrşită mirare. Unde se petrecuse scena aceasta ? într-o încăpere ? Sub un măslin ? Şi cum ? îi cursese sînge între picioare ? Pavel fusese singur cu Timotei ? Ce simțise cînd ținuse sexul băiatului în mînă ? îmi puneam şi iar îmi puneam aceste întrebări simțindu-mă vinovat că mi le pun. Că circumcizia era o simplă chestiune de principiu, o problemă ecleziastică, era ceva admis drept un adevăr evident, de către toți autorii care se ocupau de aceasta. Eu singur aveam în fața ochilor o imagine: un bărbat se apropia de un băiat, îl dezbrăca, şi îi făcea o operație ale cărei elemente se chemau sex, prepuț, cuțit. Act de magie şi spaimă: şi trebuia să-l interpretăm doar ca pe un gest diplomatic, o concesie făcută de Pavel lui Petru !

S-a susținut şi s-a scris că Pavel era singurul meu mentor. E adevărat că primele mele vise m-au purtat pe urmele lui, că elanul meu copilăresc a trăit peripețiile celor trei mari călătorii ale lui în occident, amărăciunea celor trei reîntoarceri la Ierusalim. Plin de zel şi de speranță, mă îmbarcam cu el

la Antiohia din Siria, ajungeam pe țărmurile Asiei Mici, traversam oraşele Galatei. La Antiohia din Pside, țineam predici în sinagogă, cu mai puțin succes decît în piața publică unde paginii mă ascultau cu plăcere. Evreii se supărară, alungîndu-rnă de pe teritoriul lor. Ieşit din cetate, mi-am scuturat şi praful de pe tălpi. La Iconium predicele mele stîrniră revoltă: a trebuit să fug părăsind capitala Lycaoniei. La Lystra am fost

oprit de fanatici, tîrît afară din oraş, zdrelit de pietrele cu care mă bătuseră şi lăsat ca şi mort. Atenienii îşi bătură joc de mine cînd vorbii în fața Areopagului. Şeful sinagogii din Corint îmi legă mîinile şi mă înfățişă judecății proconsulului roman din Ahaia. La Ierusalim, pentru a treia oară, evreii mă smulseră din templu pentru a mă supune supliciilor. Mi-am datorat salvarea tribunului care comanda garda romană: mă aruncă în ergastulă. Am stat doi ani în lanțuri în Cesareea, apoi, odată transferat la Roma, n-am cunoscut pînă la moarte decît întunericul, lanțurile şi izolarea în temniță. De cinci ori în timpul predicilor mele, evreii îmi aplicară cele treizeci şi nouă de lovituri de bici; am fost ciomăgit de trei ori; lapidat o dată; de trei ori am naufragiat printre insule; am petrecut o zi şi o noapte agățat de rămăşițele unei corăbii în mijlocul valurilor; de opt ori a fost cît pe ce să pier traversînd fluviile.

Oboseală, munci, nopți nedormite, foame sete, post prelungit, frig, lipsă de îmbrăcăminte, temniță — asta era viața celui pe care-l alesesem în mod inconştient drept model, cînd seara, la mine în pat, devoram aventurile lui cu mai multă pasiune decît romanele lui Jules Verne, Alexandre Dumas, Salgari sau Stevenson. Da, eroul meu preferat el era, omul acesta cu înfățişare plăpîndă, desculț, neobosit drumeț, urmărit fără încetare şi urît de cei pe care dorea să-i salveze, acest visător de himere hărțuit de batjocură şi persecuții, denunțat pretutindeni drept provocator, obligat să fugă noaptea, dormind sub cerul liber, fără rang, fără împuternicire, fără putere, fără altă autoritate în afară de aceea pe care i-o dădeau epistolele întocmite pe o piatră, la lumina lunii.

Abia ieşit din copilărie, îl chemai pe Petru în ajutor. Aş fi fost pierdut dacă aş fi cedat chemării celui care încuraja înclinările mele naturale. Petru mi-a lămurit sensul unei opere ce trebuia înfăptuită, umilința, răbdarea necesare pentru a termina lucrul început. Nimeni nu ştie cu cîtă înverşunare mi-am disciplinat instinctele, eu, care sînt acuzat de a fi nerăbdător, nestatornic, încurcă-lume. Fără bunul simț şi modestia pe care le-am învățat la şcoală lui

Petru, aş mai fi reuşit oare să-mi scriu cărțile ? Fără a-rni da osteneala să mă pun la nivelul celor ce mă citesc, aş mai fi găsit oare un public ? Un roman, un film, se realizează ca o biserică: trebuie să aduni cu grijă şi migală elementele. Ce ispititor e să minimalizezi calitățile indispensabile oricărui efort susținut! Cît de repede deveneau derizorii ordinea, regularitatea, perseverența! Petru mă ținea legat de masa de lucru: patru ore în fiecare dimineață în fața hîrtiilor mele. Pavel mă împingea afară, denumea zgîrcenie sihăstria mea, egoism acest orar inflexibil: ieşi în stradă, îmi şoptea el la ureche; asumă-ți riscuri, dă-ți viața dacă vrei s-o salvezi. Sfîrşi-voi ca un scrib sau ca un profesor ?

Lupta aceasta m-a sfîşiat mult timp. Petru întindea pe patul meu o cămaşă albă, un costum închis, îmi făcea nod la cravată şi mă trimetea la Veneția sau la Cannes să-mi prezint filmele juriului festivalului. Pavel mâ dezbrăca repede, mă lăsa într-un maiou şi un şort, poruncindu-mi să-i întîlnesc la capul liniilor de tramvai pe ragazzi din jurul blocurilor de locuințe ieftine. Apartamentul de pe Via Eufrate care te-a şocat prin luxul lui roman ? Cumpărat la ordinul lui Petru, Pavel a refuzat întotdeauna să urce scara de marmură cu balustradă de bronz aurit. Aştepta amurgul ca să se înfățişeze la intrarea de serviciu şi să mă ducă în grabă spre atracțiile dubioase ale gării. Pe cine trebuia să ascult ca să rămîn fidel mie însumi ? Unul dorea să fiu respectabil în interesul cauzelor pe care trebuia să le susțin. Tot astfel, celălalt ar fi voit să renunț la demnitatea mea. Mi-am publicat cărțile, mi-am edificat opera, am umblat după succes ca să-l ascult pe Petru. Am fost defăimat de presă, tîrît prin tribunale, dat de treizeci şi trei de ori în judecată din dragoste pentru Pavel. Totuşi, într-o zi, unul din doi a cîştigat. O să-ți povestesc împrejurarea stranie care a făcut ca victoria să aparțină cilicianului.

Pictorii i-au reprezentat des pe cei doi apostoli, pe fiecare într-un moment precis al vieții. Totdeauna acelaşi moment. Ca şi cum aventurile lui Pavel se reduceau la o cădere de pe cal, în timp ce Petru n-ar fi fost bun decît

să-şi dea duhul pe cruce. Parcă devenise o regulă ca cei doi sfinți să fie considerați în paralel, dar prin scene oarecum contrarii, deoarece supliciul lui Petru marchează sfîrşitul apostolatului său, tot aşa cum luminarea lui Pavel marchează începutul predicilor sale. îl luau pe unul la începutul şi pe

celălalt la sfîrşitul legendei. Aşa a procedat Caravaggio ale cărui două pînze consacrate lui Petru şi Pavel stau față în față pe pereții micii biserici în stil romanic Santa Măria del Popolo. în stînga îl vezi pe Pavel care tocmai a căzut de pe cal; în dreapta pe Petru, răstignit cu capul în jos. Ceruse această favoare călăilor săi, din umilință față de Isus.

Pe mine, moartea lui Pavel mă intriga în cel mai înalt grad. De ce nu i-a interesat pe pictori ? De ce patimile lui nu au intrat în legendă ? A fost decapitat, pe cît se pare, în acelaşi an cu Petru, în acelaşi timp cu el, în grămada de victime trimise la supliciu de Nero. Dar pe cît torturile suferite de unul au înflăcărat imaginația populară, pe atît calvarul celuilalt n-a stîrnit nici curiozitate nici milă.

Primii sfinți au lăsat toți amintirea glorioasă a morții lor. Lapidarea lui Ştefan, scoaterea ochilor Luciei, tăierea capului lui loan Botezătorul, jupuirea lui Bartolomeu umplu mii de fresce şi de pînze. Tuturor le-au fost date chinurile ca o apoteoză. Flăcările şi sabia sfîntului Gena-rio, protectorul tău, grătarul lui Laurențiu, leii Blandinei, săgețile Ursulei şi ale lui Sebastian. Tuturor, cu excepția misionarului din Tars. Nu înțelegeam această excepție. Mi se părea că povestea lui nu se sfîrşise, că lipsea ceva. După atîtea ofense şi umiliri ar fi avut dreptul, mai mult ca oricine altul, la un sfîrşit spectaculos. Nu se păstrau în amintire decît extazele, minunile, predicele, victoriile vieții sale, dar înfrîngerea finală, agonia, batjocura şi umilința butucului ? Trecerea sa furtunoasă pe pămînt merita să lase o altă amintire decît imaginea unui vizionar, a unui exaltat. Nici o picătură de sînge, nici urmă de cadavru. Domnul l-a chemat cu blîndețe în cer, fără a-i îngădui să impresioneze lumea printr-o moarte infamantă.

Simțeam asta ca pe-o adevărată nedreptate: puțin cîte puțin, ajunsei să-mi spun că era de datoria mea s-o repar, Eu trebuia să încununez istoria a lui Pavel, rămasă neterminată. Voi suporta în locul lui moartea înfricoşătoare de care Dumnezeu l-a lipsit. Nu ştiam nici cînd, nici cum. Mult timp, singurele pericole prin care am trecut au fost doar citarea în fața tribunalului, confiscarea cărților şi a, filmelor mele. Din clipa în care nu m-am mai mulțumit cu aceste sîcîieli, cînd am început să-mi risc nu numai munca, ci şi viața, din clipa asta a început ceea ce eu numesc victoria lui Pavel. Putea să se bizuie pe mine : eram gata să îndur violențe nemaipomenite pentru a-i reda strălucirea. Visam că sînt ucis pe margine de

drum de călăi care îmi profanau rînjind resturile pămînteşti, înainte de a le lăsa în părăsire în ţarina şanţului.

Susanna Colussi, mama mea, Susanna, după numele străbunicii ei, o evreică poloneză pe care un soldat al lui Napoleon, stră-stră-bunicul meu, a întîlnit-o în Varşovia ocupată şi pe care a cucerit-o şi a adus-o ca pradă de război în Friul-ul lui natal, în familia mea, bărbaţii si-au răpit todeauna în mod brutal soţiile, pentru a le supune voinţei lor predatoare: căsătorii încheiate mai curînd prin forţa armelor decît prin seducţie amoroasă. Operaţii militare săvîrşite sub semnul uniformei. Aşa s-a întîmplat cu părinţii mei, un secol după răpirea istorică de pe Vistula.

Fiu al contelui Argobasto P... DalPOnda, tatăl meu Carlo Alberto descindea dintr-o veche familie din Ravenna. Mîndru de titlul său, îi plăcea, în tinereţe să se fotografieze cu faţa la mare, privind spre orizont, cu mîna în şold, cu bărbia sfidătoare, cu picioarele scurte dar robuste bine înfipte în nisip. Fanfaronadă cu atît mai necesară cu cît trebuia să ascundă o realitate economică cît se poate de nefavorabilă pentru ambiţiile unui tînăr patrician: un palat în ruină, din care închiriase unui negustor de vopse-luri, îmbogăţit prin negoţul cu lac impermeabil pentru submarine, singurul etaj în stare mai bună; o mamă şi surori totdeauna în doliu după vreo rudă emigrată de mult într-un oraş îndepărtat, ceea ce explica pentru vecinii care le priveau strecurîndu-se dis-de-dimineaţă spre biserică, rochiile negre cu care erau îmbrăcate, portul modest şi dispreţul pentru schimbările frivole ale modei; în sfîrşit, mese meschine, indigeste şi monotone pe bază de paste făinoase cumpărate cu preţ redus datorită îngăduinţei administratorului de la colegiul de iezuiţi din

imediata apropiere. Bulionul se făcea în casă, în cursul celor treizeci de zile ale lui septembrie, în salonul transformat în fabrică de conserve. Preţioasa pardoseală din dale de marmură, unul din rarele vestigii ale grandorii nobiliare, se înroşea în fiecare an cu sosul sîngeriu.

Dejunuri şi cine atît de sărăcăcioase, încît tata începu să joace cărţi: din dorinţa legitimă de a face faţă unei permanente dorinţe de a ne potoli foamea dar şi pentru a-şi menţine rangul. Un P... DalPOnda care să nu arunce banii pe fereastră cu amîndouă mîinile ! Mă acuzi de zgîrcenie. îmi displace cheltuiala prostească şi fără noimă făcută numai de ochii lumii, în risipa tatii văd mai curînd o vanitate stridentă decît o adevărată generozitate. Priveşte-i ochii în portretul pe care ţi-l trimet: aspri, neliniştiţi, la pîndă.

Două despicături. I-am moştenit faţa crispată, obrajii supţi, maxilarele strînse, pomeţii ieşiţi în afară, buzele subţiri. Nenoroc sau nepricepere, şi-a risipit la joc firava moştenire rămasă de la tatăl său. O singură ieşire pentru acest băiat de familie bună incapabil să muncească dar mîndru de numele pe care-l poartă şi de fizicul său: armata. Iată-l militar de carieră. Mai întîi în Libia, apoi, în 1915, cînd Italia intră în război, la Friul, nu departe de frontiera austriacă. Sublocotenent, e trimis la garnizoana din Ca-sarsa, satul familiei Colussi.

Mama era a doua fiică a unor ţărani înstăriţi. Tatăl ei îşi făcuse o mică distilerie de grappa, care a dat faliment după război. Femeile munceau: învăţătoare ca mama şi una din surorile ei, negustoresc ca o altă mătuşă de-a mea care deschisese o papetărie lîngă casă. Cînd tata şi-a mărturisit sentimentele, a fost trimis la plimbare, întîlni-rea avusese loc la balul din piaţa satului, în faţa bisericii. Mama, mică de statură, cu temperament vioi şi ironic, mare amatoare de romane, pasionată de meseria ei care o făcea independentă, compunea fabule şi cîntece şi chiar vocaliza şi ea după vechi refrene din ţinut. Lăudăroşenia şi galoanele unui ofiţer erau ridicole pentru o astfel de fată. Respins, el insistă: fu văzut dînd năvală în Casarsa

cîteva zile după terminarea războiului. S-a căsătorit cu mama aproape cu forţa: forţa intrînd în obiceiurile sale, dar şi în presiunile satului, ale părinţilor, ale prietenilor. Mama avea treizeci de ani. Cedă obligaţiei de a se mărita dar şi insistenţei lacome a celui care, întors de la Vittorio Veneto cu toate onorurile învingătorului, o considera drept un trofeu suplimentar la carul său triumfal.

Părinţii mei nu s-au înţeles niciodată, încă din prima noapte mama a fost scîrbită de asaltul căpitanului.

Dar nu conta, „Garibaldi îndură orice!" zbiera el încheindu-şi centironul. Trîntea uşa după aceste vorbe misterioase pentru mine şi pleca de acasă jignit în demnitatea lui virilă, căreia îi oferea drept alinare consolări venale nelipsite prin preajma cazărmilor. Apoi, iată-l din nou acasă, pretinzînd periodicul omagiu conjugal, la fel ca minotaurul care pretinde raţia lui anuală de sînge proaspăt, întoarcerile acasă erau totdeauna însoţite de re-proşuri şi ocări. Geamurile zbîrnîiau de vocea lui, mai dură şi mai arogantă de cînd se adăugase la înfumurarea soldatului puterea necontestată a fascistului. La mai puţin de un an de la naşterea mea, intrase în Partid, strigînd peste tot în gura mare că Mussolini îl va răzbuna. Mă re-fugiam la

celălalt capăt al casei. Mama păstra într-un dulap din perete o haină veche din blană de iepure. De cîte ori m-am închis în această cămăruță plină de praf, li-pindu-mi obrajii de blana cea veche, cu o imensă dorință de moarte pe care o combătea nevoia de a strănuta...

Ne mutam deseori, transferați de autoritatea militară, în închipuirea mea, mama era cea care o lua înainte şi fugea ca să scape de grijile vieții casnice. Mă chema lîngă ea, veneam în fugă din camera mea şi mă aruncam plîngînd în brațele ei. Ne încărcăm la repezeală claie peste grămadă hainele şi cele cîteva lucruri pe care le aveam în valizele de carton presat, obosite de nenumăratele noastre călătorii. Mama trebuia să mă împiedice să adaug burduselul de bel paese şi legumele din cămară pe care în spaima mea

voiam să le iau ca prim ajutor în cazul că am fi naufragiat în insula pustie a lui Robinson sau am fi sfîrşit ca Ed-mond Dantes într-o carceră de la Château d'If. Pe peronul gării tremuram de frică să nu fi prins tata de veste că am fugit, fără să ştiu că el ne precedase în noul loc unde fusese mutat. Aflat pe urmele noastre, ne va găsi oare înainte de sosirea trenului ? Şi cît de mult întîrzia trenul! Pîndeam cel mai mic zgomot venit de pe coclauri (gara nu era de cele mai multe ori decît o haltă în mijlocul cîmpu-lui şi nu începeam să mă liniştesc decît atunci cînd bariera trecerii de nivel cobora în fața maşinilor). Cred că Denis Papin, care a inventat motorul cu aburi n-a fost mai bucuros cînd a văzut pentru prima oară vaporii ieşind din oală decît eram eu în clipa cînd trîmba de fum alb scos de locomotivă anunța punerea în mişcare a trenului. Salvați, e-ram salvați!

Parma, Belluno, Conegliano, Sacile, Cremona, Scan-diano şi iar Bolonia: dacă unele din aceste oraşe evocă pentru alții cînd un buchet de violete parfumate, cînd un capăt de linie spre locurile de schi, un pictor al madonelor delicate, sau dinastii de lutieri vestiți, în ceea ce mă priveşte, eu le asociez numai cu plecările noastre brusce: lăzi şi pachete îngrămădite în anticameră, căutare a unei bucățele de sfoară pentru a lega o lădiță care se desface, frica de a fi descoperiți înainte de a reuşi să fugim, coada nerăbdătoare la ghişeul gării, oftatul de uşurare în compartimentul vagonului, apoi, spre finele călătoriei, noua spaimă, îngrozitoare, că tata ne-a dejucat planul şi că şi-a pregătit răzbunarea pe care îndrăzneala noastră a meritat-o. De fiecare dată, într-adevăr, îl regăseam deja acolo : cu cufărul lui de ofițer care trona în mijlocul salonului, monument ridicat spre gloria virilei sale persoane, mormînt al bietelor noastre iluzii.

Precum vezi, el devenise pentru mine: tatăl. Nu-l numeam altfel în sinea mea. Nici: tatăl meu, căci în fața forței şi a violenței lui, mama îmi părea atît de vulnerabilă, de lipsită de apărare, de neputincioasă la fel ca mine,

de parcă noi doi eram egali în copilărie şi în micime. Dar nici: părintele nostru, căci autoritatea pe care o exercita asupra noastră era total lipsită de afecțiune. Era tatăl în absolut şi numai forma articulată a cuvîntului putea să exprime, în conciziunea sa tăioasă, spaima pe care ne-o producea comportamentul său poruncitor cînd se prăvălea într-un fotoliu şi ne întindea piciorul să-i scoatem cizma, îşi dădea oare seama că nu era la urma urmei decît un ratat ? Se poate: dar constatarea care la altul ar fi putut să-i îmblînzească caracterul îndreptîndu-l spre indulgență, pe el îl irita pînă la nebunie. Căpătă ticul să-şi pipăie mîneca în dreptul celei de-a patra trese care-i lipsea.

în ceea ce-o priveşte pe mama, ea n-a fost pentru mine dintotdeauna decît mămica. Cuvîntul acesta care se învîrteşte în jurul lui însuşi cu dulcea volută a consoanelor sale labiale repetate din vîrful buzelor, îmi oferea imaginea unei găoace, a unui refugiu, a unui cuib; şi a doua silabă, care poate trece drept prescurtarea pronumelui posesiv, mă îndreptățea, copil ce eram, să vreau să-/m aparțină numai mie, ea care însemna totul pentru mine. Sarcină uşoară la început, dar care cerea o diplomație şi o dibăcie de fiece clipă, după ce mi se născu un frate la trei ani de la venirea mea pe lume. Guido, al cărui nume nu avea pentru mine nici o legătură cu vreun sfînt cunoscut, decît poate doar cu Sfîntul Sebastian pictat de Guido Reni, pînză aflată în muzeul din Bolonia pe care am ad-mirat-o de la bun început. Tabloul îl reprezintă pe tînărul aproape gol, cu mîinile la spate, legate de trunchiul unui copac, cu bustul aplecat înainte, cu fața ridicată spre cer. Frumusețea corpului, tinerețea modelului, armonia peisajului, delicatețea nuanțelor de gri mi-au inspirat încă de pe-atunci sentimente foarte diferite. La început, numai identitatea prenumelui pictorului cu prenumele fratelui meu m-a tulburat şi m-a captivat: ca şi cum, asociind imaginii acestui martir plin de glorie pe cel care intrase în viața mea ca un rival aş fi putut să-l străpung cu săgeți şi să-i pedepsesc pentru chinurile pe care mi le impunea. Cu ocazia mutărilor noastre şi a bagajelor făcute în grabă, îl

învinuiam că ne întîrzîe de cîte ori mămica trebuia să-l ajute să-şi adune jucăriile împrăştiate sub pat. Cine era de vină dacă, odată ajunşi la

destinație, vedeam apărînd în pragul noii noastre locuințe silueta înfricoşătoare şi mînioasă a tatălui, cu sprîncenele încruntate, împingînd disprețuitor cu piciorul adunătura bizară a bagajelor noastre ?

Chiar înainte de a se naşte, Guido m-a făcut să sufăr. Mămica era încă însărcinată cînd a trebuit să fac un tratament pentru ochi. Doctorul Marengo purta un palton cu guler de imitație de castor. Bărbuța lui mătăsoasă şi deasă părea o parte din blana care-i împodobea veşmîntul. O enormă parafă cu înfiorituri complicate umplea o jumătate din rețetă. După ce lăsă în mîna tatălui o sticluță, mă pişcă de obraji înainte de plecare. M-am refugiat în camera mea întrebîndu-mă îngrijorat dacă tatăl va reuşi să deschidă uşa pe care o baricadasem îngrămădind noptiera şi două scaune unul peste altul, îi auzii pasul pe coridor. Apăsă de mai multe ori pe clanță; zgomotul care urmă îmi anunță înfrîngerea.

Eram acuma în bucătărie: eu întins pe masă, dînd din mîini şi din picioare cît puteam, nu atît ca să scap, ci ca să-l oblig pe el să întrebuințeze forța; el, aplecat spre mine, rînjind, încercînd, cu o mîna să mă împiedice să mă mişc, cu cealaltă s"ă-mi pună picăturile în ochi. M-am destins, am încetat să mă mai zbat, m-a cuprins o stare de fericire.

Mica dramă se repeta de două ori pe zi: urmărire prin casă, fugă pe coridor, m-a prins, a pus mîna pe mine, rezist, mă predau, în mijlocul gurii îi străluceşte un dinte de aur. însemnul puterii lui, cu adevărat regească, supliment de frumusețe şi de mister pentru o scenă aranjată dinainte cu fiecare detaliu: închide uşa bucătăriei în spatele lui, mă ridică în brațe, mă întinde pe masă, mă țintuieşte pe muşama, îmi deschide ochiul cu degetul şi-mi picură coli-rul.'

De ce inflamația asta şi de ce la ochi ? Gelozie, frica de a pierde monopolul dragostei materne ? Mă întreb dacă nu era alt motiv. Scenele astea în care eu făceam pe

victima şi el pe călăul mă apropiau de mămica mai mult decît sărutul de la culcare sau orice schimb de mîngîieri. Ca şi ea, suportam tirania tatălui; ca şi pe ea, mă chinuia fizic. Ceea ce făceau ei în liniştea camerei conjugale, mi-o Imaginam sub dublul aspect al unei ceremonii sîngeroase şi al unui fior paradisiac. Tortură şi izbăvire: la fel ca şi cele două faze ale tratamentului la ochi. Degetul care îmi ridica pleoapa mă brutaliza fără milă. Simțeam o mare durere, ca o sfîşiere fulgerătoare. Dar îndată ce prima picătură atingea

corneea şi se răspîndea pe ea, scoteam un oftat de fericire. Euforia uşurării venea după chinul durerii, şi fiorul liberării după umilința supunerii.

Dar de ce mereu în bucătărie ? E adevărat că tatăl mă împingea acolo ? îndată ce sticluța albastru-închis cu eti-' chetă galbenă a doctorului Marengo trecea de pe etajera din salon în mîna lui eu o luam la fugă. în altă parte ar fi trebuit să aibă loc sacrificiul: în fundul apartamentului, în camera în care oficia mămica, unde tatăl nu intra decît cu această ocazie. Teren exclusiv feminin rezervat atribuțiilor casnice: mături, cîrpe, bureți de vase, cratițe, strecurătoare, peşteră şi sanctuar care ar desăvîrşi metamorfoza mea în femeie după ce tatăl mi-ar fi împărtăşit misterioasa ofrandă pe care o acorda mămicăi între două certuri.

De fiecare dată cînd eram singur acasă, mă cuprindea mirarea să văd în camera lor a cărei uşă se închidea cu o clanță în formă de lebădă, o mobilă de serie cumpărată de la Galeriile Lombarde, fără nici o piesă scumpă la care aş fi putut să mă aştept, gîndindu-mă că nici chiar un altar — de marmură precum cel din biserică — n-ar fi fost un decor nepotrivit pentru întîlnirile părinților mei.

Marele pat matrimonial, teatrul acestui ritual obscur, mă fascina din alt motiv: din cele patru sfere de alamă, în care se oglindea dulapul de brad, una se pierduse între Parma şi Cremona.

Identificare cu femeia, dorință de a juca un rol feminin din solidaritate cu cea pe care o ultragia violența paternă, refuz de a mă recunoaşte în grosolănia, bădărănia,

atotputernicia specifice sexului meu: aşa, anumite gusturi pe care le-am manifestat ca adult se resimt în atmosfera pe care am respirat-o în copilărie. Dar să aud „explicîndu-se" preferințele mele fizice prin influența mediului familial în care am crescut, prin educația mea, prin „fixația" pentru mama (şi că tu, Gennariello, dacă-mi placi aşa de mult e fiindcă cealaltă cale, calea „normală" îmi va fi todeauna interzisă! O, blestemată ignoranță a frumuseții tale napolitane !), să aud că sînt dezvinovățit pentru gusturile mele de bărbat prin antecedentele familiale (si în acelaşi timp să văd că mi se întinde otrăvită mînă de ajutor a „însănătoşirii") este, din toate îngăduințele pe care mi le-au acordat psihiatrii, ceea care mă dezgustă cel mai mult.

Un atlas al Europei i-ar învăța mai mult decît toate manualele lor de clinicieni. Să vadă unde se găseşte Casarsa, în acel Friul înfipt pe jumătate între Austria şi Iugoslavia şi cu un specific atît de caracteristic de frontieră,

încît nu mai face parte cu adevărat din Italia; să se îndrepte apoi spre Ravenna, — oraş din centru şi care dacă a decăzut din rangul de capitală, precum fusese în Evul Mediu, păstrează încă vestigii ale puterii sale apuse — şi să spună dacă un copil martor al agresării unei mame din Friul de către un tată din Ravenna nu e tentat să pactizeze în secret cu periferia contra centrului, şi apoi să extindă această complicitate instinctivă la toate domeniile vieții sale.

Tatăl meu nu ocupa numai o poziție geografică de mijloc (evocatoare pentru mine a noțiunilor de medie, de ordin, de normă, de obicei) față de mama „periferică" (exclusă, ținută de-o parte), ci reprezenta, îmbrăcat în uniforma pe care i-o furnizase ministerul de război, purtînd pe cap şapca reglementară, împodobit cu cele trei trese şi dispunînd de documentele lui tricolore ce-l împuterniceau să dea comenzi, — Roma, puterea, legea. Două motive pentru mine ca să refuz să mă supun regulilor şi să accept spontan tot ceea ce mi se părea diferit, ieşit din comun, obscur, marginal. Inefabile complicități care cuprin-

dcau toate domeniile mele de activitate. Mi-am scris primele poeme în dialect: nu din cauza unei nostalgii fără rost a folclorului, nici din cauza unor fantasme de paradis cîmpenesc, ci pentru că am preferat idiomul matern, „excentric", limbii oficiale, în politică am fost un răzvrătit; tn dragoste am fost un clandestin; în călătorie, atras mai mult de singurătățile sterpe ale Yemenului, la capătul lumii civilizate, mai curînd decît de capitale ca Londra sau Paris. Pînă şi preferințele mele pentru periferii arată cum, departe de centrul detestat al oraşelor, mă simt la mine acasă în spațiile suburbane. De cîte ori, părăsindu-mi brusc prietenii înainte de a se sfirşi masa, nu m-am urcat într-un tramvai care m-a dus pînă la capătul liniei! Un loc de întoarcere în plin cîmp, ca pe vremuri la Roma: puțină iarbă îngălbenită, două bănci mîzgălite cu scrijeleli obscene, un refugiu din beton cu geamurile sparte. Mai departe, profilate pe cer, cîteva schelete de case sărăcăcioase, neterminate. Nu căutam nimic, nu aşteptam nimic, împingeam cu piciorul de-a lungul şinelor o cutie veche de conserve. Vatmanul îmi făcea semn: mă urcam din nou în vagonul gol si, împăcat, porneam iarăşi în direcția luminilor.

ÎNGERUL DESTINULUI

Trambalat întruna dintr-un loc în altul, trăiam cu sentimentul provizoratului: singurul meu punct fix fiind Ca-sarsa. Friul-ul, casa

străbunilor din partea mamei, unde ne întorceam în fiecare an, mămica, Guido şi cu mine, îndată ce începea vara. O brişcă pe două roți, condusă de un vecin, ne aştepta la gară. Un catîr solid sîcîit de muşte se bătea cu coada peste spate. Traversam şoseaua națională ce uneşte Udine cu Pordenone. Satul începe din cealaltă parte, clădit de-a lungul unei unice străzi care urcă pînă aproape de biserică şi se desparte apoi în două brațe, ca o furcă. Jos, aproape de intrare, la stînga, iată casa noastră: o uşa cu un singur canat, două etaje, cinci obloane verzi pe fațadă, muşcate la fereastra din mijloc. Față în față cu Barul Amicilor. Tînărul care spăla paharele în spatele tejghelei îşi lăsa o clipă treaba ca să ne ajute să descărcăm bagajele. Se numea Roberto şi eram un fel de veri. De altfel, cine la Casarsa, nu e mai mult sau mai puțin rudă cu toată lumea ? O jumătate de duzină de patronime sînt de ajuns pentru cincizeci de familii. Alde Colussi, alde Morassutti, Portolan, Gregori, Campesi umplu ei singuri registrele parohiei şi pietrele cimitirului.

Nume tot atît de puțin italieneşti în majoritate, ca şi configurația satului în care influența Tirolului întinde o tencuială groasă, nedrişcuită pe fațade, țintuieşte cu piroane înflorate obloanele pline, aranjează trandafiri în cîte o curticică, prelungeşte acoperişurile şurilor, trafo-rează lemnul balcoanelor, agață ceasuri cu cuc pe pereții bucătăriilor şi înlocuieşte cuverturile de pat cu pilote din puf. Austria, stăpînă mult timp la noi, a îmbrăcat această

comună de şes înconjurată de pămînturi netede care se întind cît vezi cu ochii, într-o ținută de munte. Chiar din vlrful clopotniței, privirea nu trebuie să se întindă prea departe pentru a zări primele spinări ale Alpilor. Şesul, care începe imediat după grădinile de legume, nu evocă nicidecum cu verdeața lui veselă, un peisaj italian sau mediteranean : în afară de viile care produc pinot gris de Cana rsa, n-ai să găseşti nici una din plantele care îți sînt pe plac. Nu vei putea să-ți moi pîinea decît în untdelemn de Import, în loc de busuioc şi de maghiran, pe care mama ta Ic cultivă în ghivecele de pe terasă, nu vei avea pentru a du gust roşiilor decît tristul pătrunjel, din care cei din Antichitate făceau o emblemă funerară: la tine, măcelarii nu-l întrebuințează decît pentru a-l înfige în nările căpățînilor de vită puse în vitrină. Culturile de porumb, nu cîmpurile de grîu, se leagănă la marginea canalelor. Drumurile, parcă trase cu sfoara într-un decor totdeauna înverzit, se întind între şiruri de stejari şi de salcîmi. întîlneşti fete care se numesc Ingrid sau Trudelise, băieți botezați Gunnar, Dieter, Franz — după moda germană.

Străinul în trecere nu se opreşte decît pentru a mînca, la restaurantul de la intrarea în sat, cîteva felii de şuncă de Sân Daniele şi o pereche de prepelițe cu un boț de mămăligă. Biserica i-ar părea greoaie şi lipsită de stil; interiorul ei, sărac şi oarecare. Geniul Veneției, care a strălucit peste palatele gotice, porticele în ogivă, logiile de piatră roz din apropiatul Udine, s-au lovit la noi de bunul simț practic şi de rusticitatea greoaie a țăranilor care ar adăuga mai curînd încă un brăzdar la plug decît un ornament la fîntîna din sat. Capitala lor nu este rafinatul şi elegantul Udine, ci, de cealaltă parte, la distanță egală, îndesatul orăşel Pordenone, îmbogățit de fabricile de stambă şi de tîrgurile de vite; grație numărului şi a venitului locuitorilor devenit destul de important ca să ajungă, după război, la rangul de capitală de ținut, cu ocazia unei ceremonii care va rămîne unica dată de aniversat în analele unui oraş lipsit cu desăvîrsire de evenimente. „Şi-au pus un prefect ca să aibă şi ei un personaj istoric", spunea

mămica rîzînd, amintindu-şi de vremea cînd se ducea la Pordenone la insistența surorii ei ca să-i aducă plicuri, creioane şi alte mărunțişuri de papetărie.

Batjocură în care se simțea, douăzeci de ani după acordul de la Latran, adînca neîncredere pe care o resimțea întregul Friul catolic şi papal față de statul italian, în copilăria mea, don Paolo, preot la Casarsa, reprezenta singura autoritate religioasă şi civilă recunoscută de țărani. In persoana regelui Victor-Emanuel al IlI-lea, vedeau, acuzîndu-l, pe nepotul omului care-i răpise capitala lui Pius al IX-lea. Don Paolo cununa tinerele perechi pe care legea nu le obliga să se prezinte la primărie; de cele mai multe ori, evitau acest compromis cu uzurpatorii. Numele noilor-născuți ca şi cele ale morților erau înscrise în ceas-lovurile parohiei, pe care le preferau registrelor primăriei. Am crescut în această atmosferă de polemică în care ataşamentul față de practicile religioase nu însemna ciocnirea cu puterea şi nici apărarea privilegiilor, ci din contră, împotrivire față de un stat centralizat şi apărare a unei minorități amenințate. Este oare o întîmplare, de exemplu, că preoțimea din Friul menținea pretutindeni unde era posibil, întrebuințarea dialectului ? Funcționarii din birouri şi o parte din învățători se serveau de italiană ; preoților le revenea riscul şi cinstea să se opună răspîndi-rii unei limbi care

ni se părea emanația unei voințe străine, cam aşa cum azi e nevoie să ştii engleza ca să obții o slujbă. Această problemă a limbii mi-a dat mult de furcă şi m-a pus într-o contradicție insolubilă de îndată ce-am început să militez alături de comunişti. Cum puteam eu, om de stînga, să contest față de prietenii mei, importanța unui idiom național care este un instrument de progres şi de cultură democratică ? Ce idee, îmi spuneau ei, să-ți cauți aliați filologici printre purtătorii de anteriu !

Pe cînd eram copil, am crezut cu o dragoste unică şi plin de elan în Biserică şi în Evanghelie; ceea ce, fără îndoială, nu s-ar fi petrecut dacă în casă la noi ar fi domnit un climat de bigotism şi de fățărnicie. Nu vedeam în jurul meu decît femei vesele şi frumoase, începînd cu

mămica, al cărei spirit de frondă era exact la antipodul cucerniciei smiorcăite care ți-a înăbuşit ție copilăria la colegiul Sân Gregorio. Mămica ascundea în sufletul ei o religie a naturii: mătasea stiuleților de porumb pe care îi curăța în şopron, scîrțîitul pompei de apă pusă în mişcare sub fereastra bucătăriei, mersul greoi al boilor pe uliță, m/ele de soare pe muşamaua de pe masă, răpăiala ploii pe geamuri, toate îi vorbeau despre Dumnezeu. Duminica, ne ducea la slujbă să ascultăm predica friulană a lui don Paolo : nimeni din sat n-ar fi lipsit de la această întîlnire al cărui sens politic era tot atît de însemnat ca şi cel religios. Girueta în formă de cocos, înălțată în vîrful clopotniței, nu proclama libertatea acestui colț de lume cu mai multă tărie decît predica pastorului ținută în dialectul local al enoriaşilor săi.

Un singur aspect ne displăcea în catolicism, mămicăi şi mie: cultul Domnului. Cum am fi putut să admitem în împărăția eternă un Stăpîn care să semene cu cel care domnea ca un despot acasă la noi ? Orice stăpîn ni se părea tiran, după exemplul pe care-l aveam zilnic sub ochi. După aceea, mămica îmi insuflă o religie nevăzută şi corectată în care nici un Sceptru nu ne impunea strălucirea şi nici Tatăl stăpînirea sa.

Mersese la Ravenna ca tînără căsătorită. Cumnatele ei țepene şi palide, în veşnicele lor rochii de doliu, o duseră să viziteze bazilicele şi mormintele vechii metropole a imperiului din orient. Ea păşi în naosele misterioase, în care lumina filtrată de geamurile de alabastru aprinde între coloanele de marmură cu vine un foc de artificii multicolor, ca şi pe pietricelele de mozaic. Rămase mută în fața Teodorei, ametită de splendoarea podoabelor sale. Se prosternă la sarcofagul Gallei Placida din mausoleul cel albastru, se rugă în fața potirului de aur din care se împărtăşise Maximian, bău cu porumbeii

din apa țîsni-toare a fîntînilor vieții, dar simți tot timpul, din adîncul bolții de deasupra carului, privirea ațintită, nemişcată şi înfricoşătoare a unui Christ Pantocrator care-şi desfăşura fastul hieraticei sale majestăți. Tremurînd toată, ieşi la

aer curat. Baptisteriul arienilor o înspăimîntă: o criză violentă de tuse şi de strănut o ținu îndoită din şale pe o bancă în fața bisericii, spre marea mirare a rudelor ei care nu puteau asocia, ca ea, imaginea unui soț autocrat deja detestat, cu Dumnezeul strălucitor întrezărit pe peretele absidei. Christul pe care-l adusese din călătoria ei de nuntă nu era Judecătorul neînduplecat care stă pe un tron înconjurat de păuni cu pene multicolore, nici Dumnezeul fulgerelor cu aureolă şi pietre scumpe, ci Isus din Naza-reth, tot atît de sărac şi de părăsit de toți în ziua morții lui pe cît fusese de umilă naşterea lui în ieslea unui staul.

Fără să-şi dea seama că teologia bizantină o îngrozise numai pentru că Ravenna era oraşul lui Carlo Alberto, elimină din sentimentul ei religios tot ceea ce putea să-i amintească de drepturile pe care şi le aroga asupra ei un bărbat în calitatea lui de soț şi de ofițer; nepăstrînd din educația ei catolică decît ceea ce era în legătură cu instinctul matern, uitînd de lehova lui Moise ca de un accesoriu inutil pierdut în mijlocul norilor; îşi mărgini credința la pruncul fără apărare din Bethleem, la fugarul din Egipt, la singuratecul din deşert, la părăsitul din Gethsemani, la prizonierul evreilor, la răstignitul de pe Golgota, la cel care a îndurat spaimă şi sete în agonia sa. Pînă în ziua, care veni destul de repede, cînd avu ea însăşi un fiu şi cînd putu astfel să-şi reverse comorile dragostei ei asupra unei creaturi fără apărare: ca toate mamele italiene, e perfect adevărat, dar în cazul ei cu un adaos de zel şi de duioşie pe care i le conferea darul profetic. Am fost acel fiu pe care ea l-a identificat în mod inconştient cu Christ, rezervîndu-şi rolul Fecioarei Măria.

Cine va dezvălui influența modelului evanghelic asupra destinului meu laic ? N-a fost nevoie nici să aştept marile procese de la Roma, nici josniciile cu care m-au copleşit fariseii, nici moartea mea abjectă într-un loc mai pustiu decît Drumul Crucii, pentru a deține — primul în secolul meu, — acest rol de victimă sacră. Mi-l rezervase mămica încă din frageda mea pruncie. Dar, încrezătoare în instinctul ei divinatoriu, se feri să mi-l atribuie în pe-

i ioada fericită a tinereții mele. Pînă la izbucnirea primelor scandaluri care să-i îndreptățească temerile, între noi doi n-au existat decît şuşoteli complice, suspine înăbuşite, mîngîieri reciproce de încurajare, pregătire tainică pentru încercarea ce urma să vină. N-a fost copil mai răsfățat şi mai mîngîiat pentru nenorocul de a se fi născut. Pe cînd tncă nimeni nu mă acuza ea şi începuse să şteargă de pe fața mea imberbă sudoarea nevăzută a viitoarelor persecuții. Pe Guido ar trebui să-l întrebăm cine a plătit mai scump dreptul primului născut. Foarte repede, bietul de el înțelese că e mai puțin iubit decît mine, mai puțin îngrijit, mai puțin important. „Al doilea fiu al meu e solid !" Exclamația aceasta repetată ca un ritual în fața vecinelor, îl obligă să se întărească prin jocuri bărbăteşti şi să se oțelească de-adevăratelea, cu toate că natura nu-l făcuse mai robust decît pe mine. Mama nu-i atribuia această însuşire laudativă decît pentru a păstra pentru mine, socotit tn mod arbitrar mai plăpînd exclusivitatea dragostei.

Fratele meu încercă să facă să se reverse şi asupra lui puțin din acest nimb charismatic de care eram eu aureolat, într-o zi, cînd mă certam cu nişte băieți din sat pe prundişul uscat al rîului, el îmi luă partea cu atîta ardoare tncît toată agresivitatea lor se îndreptă asupra apărătorului meu. Aruncară în el cu pietre. Fu cît pe ce să fie lapidat. Se alese cu o fractură a crestei nasului, cu vînătăi pe obraz, cu hainele sfîşiate. Mama se repezi să-l doftoricească, trimise după doctor, îi obloji rănile, îi cîrpi hainele. Dar acest episod nu-i puse în jurul capului nici o aureolă de martir; tabernacolul inimii materne nu se deschise pentru el. Ce ştim noi despre frații lui Christos ? Trebuie să fi suferit şi ei la rîndul lor, să fi cunoscut agonia, să fi îndurat moartea. Istoria n-a găsit cu cale să ne dezvăluie taina lor. Fratele meu, care fusese cît pe ce să împărtăşească soarta sfîntului Ştefan, rămase ca şi bietul diacon din Ierusalim, un anonim în ostile cereşti. Deveni un sportiv, un vînător, mereu bine dispus şi vesel; complăcîndu-se din delicatețe în rolul secundar pe care i-l

lăsa monopolul meu; ascunzîndu-şi de mama grijile şi rănile tainice, deoarece deosebirea dintre firile noastre îl obliga să-şi lipească pe buze surîsul permanent al „băiatului bun" condamnat să rămînă un oarecare.

Scurta sa viață se termină într-un act eroic prin care mi-o luă înainte cu treizeci de ani în fața morții. Cum a înfruntat sacrificiul cu certitudinea sfîrşitului său iminent, poate chiar cu nerăbdarea de a fi ucis, o să-ți povestesc cînd va veni timpul. Nimic n-o să-mi scoată din cap că motivul cel

adevărat nu era dorința de a-şi sluji patria, ci că dorise jertfa în străfundul sufletului ca să-i dovedească mamei lui ce inimă de nimeni cunoscută bătea în pieptul său. Dar locul Mielului era ocupat. A fost bocit, spălat, cusut în linţoliu şi îngropat ca un simplu muritor, îngerii lui păzitori pesemne că şi azi rătăcesc sub pămînt în căutarea unei recunoaşteri ce-i va fi veşnic refuzată.

O singură picătură vărsată din sîngele meu era de ajuns să pună toată casa cu susul în jos. In ce an să situez după-amiaza ploioasă 'ind mă întorceam ruşinat, tîrîndu-mi bicicleta după o căzătură care-mi julise genunchiul? Mătusile mele fură mobilizate. Una dădu fuga la dulapul cu doctorii, alta puse apă la fiert, în timp ce a treia scotea din dulap o cîrpă curată să şteargă ligheanul. Stăteam culcat, nemişcat de-a latul patului. Mămica, aşezată pe un taburet la căpătîiul meu, îmi punea comprese călduțe pe frunte, începusem să aţipesc, amorțit nu atît de durere cît de foşnetul rochiilor şi de oftaturile feminine, cînd una din mătusile mele — cea de la papetărie, care adusese de la Pordenone o grămadă de poze pioase pentru cărțile de rugăciuni, exclamă, scoțînd din cutie o cromolitografie cu Răstignirea şi privindu-ne cum ne țineam de mîini: „lat-o şi pe Precista îndurerată !" Exclamație ironică, ce dezvăluie caracterul femeilor din familia mea. Enricheta, singura măritată din cele trei surori ale mamei, îşi creştea singură copiii, verii mei. Mămica se înroşi. Lăsă mîna pe care mi-o ținea, se ridică, le dădu afară pe mătusile mele, îmi pansa ea însăşi genunchiul cu gesturi scurte şi precise de infirmieră.

Remarca răutăcioasă a surorii ei o readusese pe pflmînt. Umorul ne-a împiedicat, pe mama un pic, pe mine foarte mult, să ne luăm în serios, chiar cînd împrejurări mult mai grave şi mai tragice decît o rotulă julită în urma unei căderi de pe bicicletă ne-ar fi transformat în autentice personaje ale Coborîrii de pe Cruce. Mătusile mele, care ieşiseră din cameră pufnind cu mîna la gură, nu tntîrziară să se întoarcă prefăcute în Fiice ale Ierusalimului, însoțitoarele mele cedincioase pe drumul Crucii. Treizeci şi trei de opriri: acesta va fi numărul proceselor mele. Acelaşi cu al anilor lui Christ. Chiar din copilăria puştiului turbulent, actorii Patimilor se găseau aşezați la locurile lor în jurul meu. Viața mea s-ar putea scrie ca o Imitație a vieții lui Isus. Dar bunul simț al strămoşilor mei, țărani din Friul, mă va feri de trufia mistică. Preotul Iezuit care alerga pe străzile din Roma cerînd asasinarea mea şi acoperind zidurile cu insulta Pig, Pig, Pig mîzgălită cu litere roşii, ar fi

cît se poate de fericit să mă facă impostor sau nebun. Şi aş începe şi eu să rîd, amintindu-mi din nou de poza pioasă a mătuşii mele şi de tandra ei ironie.

Rîuî în apropierea căruia fratele meu mîncă o mamă de bătaie, taie curmeziş Friul-ul, de unde şi numele lui de Tagliamento. Bonaparte a cîstigat aici o bătălie, în 16 martie 1797, asupra austriecilor, care duşmăniseră dintot-deauna Custozza şi Caporetto. Tata situa această victorie la 5 martie, pentru a o face să coincidă cu ziua mea de naştere, îl considera pe Bonaparte general italian, tot aşa cum considera că Nisa, Corsica, o mică parte din Alpii Julieni şi cîteva piscuri din Corinthia aparţineau regatului lui Victor-Emanuel.

Casarsa se găseşte de aceeaşi parte cu Pordenone, la un kilometru sau doi mai daparte. Era cu neputinţă să construieşti casele mai aproape de mal. închipuieşte-ţi o albie nemăsurat de largă, plină de pietre şi de nisip ce-nuşiu, la vedere unsprezece luni din douăsprezece; un braţ central strîmt şi adînc; o mulţime de braţe secundare despărţite de bancuri de nisip, de stufăriş des, de stejăris verde. Nici mal, nici dig care să delimiteze apa. Soseşti de

pe drumuri desfundate care se pierd în mijlocul prundişu-lui. Niciodată maşini, foarte puţini oameni care să se plimbe pe aici. Zăream în depărtare, prin frunziş, stîlpii şi construcţia de fier a imensului pod rutier care leagă cele două maluri. Petreceam după-amieze întregi explorînd regatul nostru cu verii mei, cu Roberto, cu alţi băieţi din sat. Să te tîrăsti pe sub trunchiurile copacilor rămaşi după revărsarea apelor, să intri în apa rece în care trebuia să dai puternic din braţele nu prea pricepute la înot, să te usuci tăvălindu-te prin nisipul plin de soare, să dormi la adăpostul sălciilor, să te aciuezi pe o insulă necunoscută; cîteva încăierări, de altfel într-un stil prea dezordonat ca să permită cea mai neînsemnată comparaţie cu geniul strategic al lui Napoleon, în ciuda bobîrnacului părintesc al Istoriei: nici una din distracţiile acestea, nici cea pe care încă n-am menţionat-o, nu valora pentru mine cît aşteptarea primelor umbre ale înserării, cînd sunetele vecerniei prefirate de clopotul bisericii se stingeau deasupra mea în văzduhul întunecat.

Ce simțeam atunci ? Două credințe mi se îngemănau în suflet. Una rămăsese în urma mea la Casarsa; mi-o amintea clinchetul melancolic adus de undele înserării; îmi vorbea limba dulce a virtuților şi a îndatoririlor creştineşti. (Dacă-mi îngădui aceste exprimări şi turnuri desuete,' aceleaşi pe care le învățam în cărțile mele de scoală, mai ales din fragmentele celui mai cunoscut roman scris pentru şcolari, intitulat chiar Cuore, culegere de precepte morale.)

Credință pentru femei (îl puneam pe Don Paolo în rîndul femeilor), rezervată femeilor, practicată în locuri pentru femei — casa, biserica, fîntîna. Pronunțam în gînd „fîntîna" şi niciodată „spălătorul" într-atît activitatea zumzuitoare a femeilor care spălau rufele mi se părea incompatibilă cu un substantiv masculin. Un alt centru al activităților familiale era pentru mine ieslea din grajdul unde fetele se duceau în fiecare seară la ora mulsului. Mă înțelegeam bine cu Amelia, ale cărei codițe legate la capăt cu' o fundă roşie îi jucau între umeri la fiecare mişcare.

Mfl chema jos din camera mea, care dădea înspre lanurile Uc |K>rumb şi spre şirurile de sfeclă, ca să mă duc cu ea la fermă. Luam una din gălețile goale şi urcam pe ulița satului împingînd cu piciorul o pietricică, la fel ca Ia şotron, (iospodinele, în pragul casei, se stergeau pe mîini cu ((ortul. Mîncarea de iepure cu sos de vin alb care fierbea tn,1buşit pe maşina de gătit cu lemne, vinetele care se prăjeau în tigaie, compotul de afine care scotea aburi în oala cu toarte răspîndeau în aerul vioriu mirosuri ademenitoare. Aspiram adînc şi recules ca la liturghie această iflmîiere casnică.

fn fiecare duminică, o lungă procesiune de femei bise-rlcoase se îndrepta spre sacristie, unde Don Paolo asculta tn întunericul confesionalului înşiruirea păcatelor comise. Mămica se prezenta înaintea mătusilor mele; mormăiala lor venea după şoaptele ei. Toate bisericile din regiune /umzăiau la aceeaşi oră, de aceleaşi murmure. De la o parohie la alta, ținutul Veneției se împărtăşea întru credință. Nu degeaba conciliul din Trent se întrunise la mai puțin de o sută de kilometri de Pordenone: Contra-Reforma nu înceta să se răspîndească la țară. Evlavie veselă şi surîzătoare a mamei şi surorilor ei: totuşi, evlavie. Rochie neagră şi mîneci lungi pentru slujbă, rugăciune înainte de fiecare masă, post vinerea. Preoții îşi păstrau toată ascendența morală în aceste vechi posesiuni ale Mariei-Tereza : respectați şi ascultați cu atît mai mult cu cît patriotismul local îi recunoştea drept conducători. O asemenea atmosferă ar fi trebuit să mă înăbuşe. Nimic din toate astea. Acest Friul clerical şi credincios nu reuşise să înlocuiască

Friul-ul arhaic, mai îndepărtat decit chiar marile invazii barbare, Friul-ul veneților, păgîn, dezlănțuit, nud, sensual, fără scrupule şi fără pudoare. Rai țărănesc de dinaintea căderii în păcat, căruia noi tinerii îi perpetuam în îndrăznelile hîrjoanei de la marginea apei imoralitatea păgînă.

Am păstrat o fotografie din această epocă: iată-ne, nouă sau zece prăjini deşirate, doar eu scurt şi îndesat, tolănite pe plajă, în chiloți de baie (pentru unii o simplă

cîrpă între picioare). Fiecare îşi apăra cu grijă secretul bărbăției mijinde, unica ruşine (mai curînd nerăbdare şi ciudă decît ruşine) resimțită venea din faptul că se ştiau impuberi față de tovarăşii lor mai mari. La ce vîrstă am făcut pentru prima oară dragoste ? Cu ce ocazie ? Cu cine ? întrebări rituale în toate romanele inițiatice şi care inspiră pagini întregi autorului, întrebări absurde pentru mine. As şti oare să răspund, dacă mi s-ar cere să-mi aduc aminte, cînd a fost prima oară cînd am văzut cerul albastru sau cînd am mîncat prima tartă cu mere ? Făceam dragoste fără să ştiu că „fac dragoste"; şi încă şi mai puțin, bineînțeles, că sînt un marginal în dragoste şi că mă aventurez într-o pădure tenebroasă înțesată de piedici şi pericole. Făceam dragoste din plăcere, pentru că aveam chef, tot atît de firesc cum mă aşezam la masă cînd îmi era foame. N-am simțit nici teama, nici încîntarea prmei dați, nici şoc şi nici că ar trebui să însemn cu o cruce la căpătîiul patului. Numai culpabilitatea care apasă asupra descendenților lui Moise transformă în eveniment memorabil descoperirea plăcerii cu un prieten. Culpabilitate de care am fost scutit grație izvorului de voioşie sănătoasă şi robustă (faimosul „substrat indo-european" ?) rămas neatins la Casarsa, sub veşmîntul catolic. Rădăcinile mele creşteau din acest pămînt dintîi, din acest humus păgîn din care mă avîntam plin de vigoare, nevinovat şi drept ca o luminare.

Dacă un tovarăş răspundea la zîmbetul meu, dispăream cu el într-un tufiş sau în desişul unui crîng. Din teama de a nu fi socotiți prea nepricepuți şi novici. N-a-veam cu ce să ne lăudăm, desigur, dată fiind posedarea incompletă la care eram mărginiți de slabele noastre posibilități de moment. Era mai bine să ne descurcăm mai pe furiş. Dar n-a fost niciodată vorba să ne „ascundem" fiindcă faptele noastre erau cumva dezaprobate. Seara, la cina din familie nu mi se părea că „mint" nepomenind despre jocurile

noastre din luncă; tot aşa cum puteam să accept în pat, cu toată liniştea, sărutul de noapte bună al

mflmicăi, fără ca ideea unei „greşeli" săvîrşite printre Nulciile rîului să mă facă să-i ocolesc privirea.

Cel mai plăcut moment al zilei, cum ți-am mai spus, preceda cu puțin întoarcerea mea în sat. Mă întindeam dosi ins, cu simțurile potolite, pe nisipul călduț pînă cînd clopotele vecerniei îmi dădeau semnalul de plecare. Cu ce voluptate sporită de melancolia serii gustam atunci acest •cord armonios între cele două lumi ale mele! Acolo, Casele adunate în jurul bisericii, fumul care ieşea din coşuri, murmurul convesațiilor familiale (ca să vorbesc ca Edmondo de Amicis), aici, gesturile nestînjenite, pielea goală, mirosul de sare şi de mosc al corpului, senzația fizică a fericirii. Notele limpezi ce răsunau din turnul clopotniței «duceau complezența Casarsei pentru escapadele noastre prin tufişuri: cum as fi putut să mă îndoiesc că totul e bine şi frumos în univers cînd, odată cu asfințitul, cobora peste membrele mele obosite mesajul cristalin al cerului ?

Acest eclectism candid a fost luxul adolescenței mele. l'oate că presimțirea că va trebui să iau curînd o hotărîre iflcea să-mi sporească starea de beatitudine, încă puțin şi voi fi pus în fața unei imposibile alegeri: să rămîn supus religiei stirpei materne, dar să mă sustrag propriei mele naturi; sau să am curajul să mă manifest aşa cum sînt, dar cu mustrările de conştiință ale renegatului. Ce bărbat crescut în credința catolică şi eliberat de iluziile sale juvenile a putut să evite această dilemă ? Visul de a împăca morala Bisericii cu nevoile mele personale s-a năruit odată cu celelalte himere ale copilăriei. Mi-am ales calea fără ezitare, dar omul liber care as fi vrut eu să fiu, pe care alîția prosti îl laudă că ar fi şi fost, a dus mereu cu sine opreliştile educației creştine primite. Cu neputință să co-Unzi lumea întreagă costumat în tunica uşoară a grecilor, cînd ai fost pînă la vîrstă de douăzeci de ani un zelos al slujbei de duminică. Am adus în poemele mele tot atîtea laude lui Christ cît un contemporan al lui Giotto: dacă un discipol al lui Gramsci rămîne atît de legat de Isus,

te-ar mira dacă mama ta, aproape analfabetă, ar agăța unul lîngă altul, deasupra căminului, un portret al lui Sta-lin şi chipul Madonei ? Nici un film nu mi-a fost mai aproape de suflet decit cel pe care l-am făcut despre Evanghelie, în viața mea particulară, degeaba am aruncat masca şi am încecat să par neînfricat, simțeam cum bate în pieptul meu inima lui Iuda.

Oare în cei treizeci de ani cît am stat la Roma, a fost zi în care să nu suspin după Friul-ul pierdut ? Miraculos eden care accepta fagul lui Virgiliu printre arborii Paradisului, întins cît eram de lung pe prundiş, eram fiu al Terrei fără a înceta să aparţin stirpei lui Adâm. O asemenea bucurie fără regrete nu mi-a mai fost dat nicicînd să gust. Zadarnic am încercat să regăsesc inocenţa primelor mele emoţii; muzica ce-mi ajungea la urechi nu mai era nici fluierul lui Tityr, nici corul oştilor îngereşti. Marele clopot grav de la Sfîntul Petru a urmat clopotelor din satul meu; m-a alungat în surghiun din lumea creştină şi din neamul meu, mi-a deformat întregul meu comportament. A trebuit să înfrunt opreliştile religioase cu aroganţa trădătorului, să mă supun impulsurilor carnale cu înfrigurarea sperjurului, să-mi apăr cauza cu înfrigurarea militantului, eu, care eram făcut pentru desfătare şi pentru linişte.

(Priveşte la ceea ce se petrece astăzi. Educaţia creştină nu mai are valoare pentru cei tineri. Freud l-a înlocuit pe Isus. „Victorie !", strigă imbecilii, fără să-şi dea seama că nimic nu s-a schimbat. Un psihanalist mi-ar fi spus: „Dis-trează-te cu prietenii tăi, e normal pentru vîrsta ta. Pînă la şaisprezece, şaptesprezece ani, nimic din ce vei face nu va avea repercusiuni. Profită cît poţi de libertatea care ţi se dă. Căci pe urmă, bineînţeles..." Pe urmă va trebui să devii un bărbat. Să depăşeşti stadiul copilăriei ca să te dezvolţi şi să devii un adult. O etapă este o etapă ! Oricine ar pre-lungi-o mai mult decît timpul legitim s-ar face vinovat de lipsă de maturitate şi ca atare acuzat de tribunalul care desemnează sarcinile şi responsabilităţile sociale. Mă întreb, Gennariello, ce a cîstigat generaţia ta luîndu-şi

lecţiile la Viena în loc să se prosterneze către Nazareth. Vinovaţi, tot timpul vinovaţi! Ca şi noi acum treizeci de uni, iată-vă la rîndul vostru vinovaţi chiar dacă vina nu se mai numeşte păcat, ci deviaţie, regres, fixaţie într-o fază tic tranziţie, încetează deci să-mi explici odiosul tău proiect de căsătorie, susţinînd că o faci neîmboldit de preoţi. Nu te laşi infuenţat de Don Michele ? Fie. Cedezi in faţa altor presiuni, de mii de ori mai prefăcute şi mai perfide, pentru că teoria „fazelor" pluteşte în aer, pentru cfl o respingi privind-o pe „Signora Prontosoccorso" cum m laudă ea la televizor agenţia de publicitate conjugală, pentru că răsfoieşti la frizer paginile medicale ale revistelor, pentru că îţi arunci un ochi pe editorialul ziarului // Matino consacrat „problemelor" tineretului, în timp ce clăi pe gît la cafenea ultima

picătură dintr-un cappuctino spumos. Fără să mai vorbim de discursurile comunistului iflu frate, cel care e şef de echipă la Alfa Romeo.)

Fetele nu ne întovărăşeau la Tagliamento. Obicei tacit care se transformă în regulă fără excepție după nenorocirea care a fost cît pe-aci să se producă. Micuța Aurelia voi na meargă cu noi. „Ştii să înoți ?" o întrebă Roberto. Ea răspunse dînd din umeri. Mă înfipsei în Roberto strîngînd pumnii. Scăpă fugind pînă unde nu-l mai puteam ajunge ți luă de pe jos cîteva pietre. Cearta încetînd, ajunserăm pe marginea apei fără alt incident. Aurelia purta o rochie de stambă înflorată pe care o puse împăturită cu grijă pe prundiş. Un costum de baie dintr-o singură bucată, cu bretele pe umeri, modela sînii tineri abia mijiți pe bustul tncă plat ca al unui băiat, îşi ridică mîna să-şi aranjeze cocul, îmi amintesc că am fost şocat de desimea părului, mult mai închis la culoare decît părul de pe cap, care-i acoperea scobitura subsuorilor cu smocuri lipite de sudoare.

Roberto şi ceilalți, în apă pînă la brîu, ne făceau semne să venim spre ei. Aurelia îşi bronza picioarele ținînd ochii închişi din cauza soarelui. „Poate că într-a-devăr nu ştie să înoate", îmi spusei furios că nu stau cu prietenii mei şi că-mi irosesc cea mai plăcută clipă a zilei.

Dacă mă ridc acum, o să am aerul unui puşti de care scapi trimițîndu-l la joacă. Orgoliul meu îmi impunea să stau lîngă Aurelia. „Nu mi-ai spus că sînt atîtea muşte!", bombăni ea ridicîndu-se brusc în picioare. O luai de mînă, urcarăm puțin pe mal pînă la un loc mai abrupt. „Hai să ne întrecem !" îi spusei Aureliei. Roberto, care se bălăcea lîngă mal, a fost uimit să ne vadă plonjînd în apa adîncă.

Să-şi fi supraevaluat posibilitățile ? I se făcuse rău ? La jumătatea parcursului întorsei capul să văd cu cît i-am luat-o înainte. Se zbătea într-o viitoare, se scufundă, reveni la suprafață cu greu, aproape sufocată. Fu luată de curent. Cînd ajunsei pe celălalt mal, dispăruse în mijlocul unui vîrtej. Funda roşie a unei codițe plutea ca o floare, ca apoi să dispară şi ea. Prietenii mei veneau deja în fugă de-a lungul apei, strigînd ca să mă prevină. Mă aruncai în vîrtej, o apucai pe Aurelia de păr şi o adusei pe plajă. Era şi timpul: leşinată, cu ochii închişi, rece şi nemişcată în brațele mele, părea mai mult moartă decît vie.

O întinserăm pe nisip. Unii îi desclestau maxilarele, alții îi mişcau brațele şi picioarele. Eu sleit de puteri, stînd pe piatra pe care-i aşezaseră

capul, mă mulțumeam să-i mîngîi părul. Ce frumoasă mi se părea! De ce n-o lăsau în pace ? Palidă şi fantomatică asemenea unei flori de lotus, aşa o plăceam, în răstimpul unei clipe crezui că murise, începui să tremur nervos, nu de durere (cu toate că Aurelia îmi plăcea mai mult decît toate celelalte fete pe care le cunoşteam), ci agitat de un fel de exaltare incoerentă care, transpusă în cuvinte (dacă aş fi putut să-mi formulez singur gîndurile), s-ar fi redus la acest şir de exclamații absurde: „Ai murit şi eu te iubesc! Niciodată nu mi-ai plăcut mai mult ca acum ! Rămîi moartă, aşa, ca să te iubesc toată viața !"

Vărsă multă apă şi se alese numai cu spaima. Dar eu nu mai eram acelaşi, înecata de la Tagliamento mă urmărea în gînd. Noaptea deschideam fereastra şi îi strigam numele spre cîmpul adormit, îmi răspundea numai tăcerea clarului de lună aşternută peste grădinile de zarzavat, peste culturile de sfeclă. Sau lătratul îndepărtat

N! unui cîine, ca un ecou al suspinelor mele. Eram îndrăgostit de aceea de care pînă atunci nu mă legase sjecti camaraderia, îndrăgostit nebuneşte, aşa cum poți să HI numai la paisprezece ani. Dar dragostea aceasta nu lentAna deloc cu ceea ce citisem prin romane: în loc să mfl împingă spre Aurelia, mă îndemna să fug de ea. Eu twrc pînă atunci îmi oferam plăcerea s-o conduc pînă la formă şi să mă arăt cu ea pe stradă, cu toate că nu era vorba decît să mulgă vacile şi s-o ajut să care gălețile, evitam din acel moment să-i răspund la chemare cînd se oprea sub fereastra mea pentru semnalul convenit. Departe de a fi căzut în dizgrație, cum desigur credea, se ridicase pînă sus, pe culmi. Fetița vioaie cu codițele tot timpul în mişcare nu mă mai interesa după ce descoperisem îl u b l ura ei neînsuflețită. O găseam prea activă, prea vie, prea femeie. Cealaltă Aurelie, Aurelia albă şi funebră, întinsă ca regina de pe un mausoleu, doar ea îmi mai înflăcăra imaginația, întinsă moartă, mă cucerise; şi tot iwtfel voiam să continui s-o îndrăgesc: moartă, transfigu-iii ta, făcută din cu totul altă plămadă decît carnea.

Avertismentul n-ar fi putut fi mai clar nici dac-ar fi fost cu adevărat moartă. Ce altceva a fost ea decît ocazia sa-mi întrevăd pentru prima oară destinul ? „Renunță la femei, adorator de statui feminine!" Aceasta era taina aşternută pe buzele ei strînse în timp ce-i storceam codițele pline de apă. Am plîns toată vara, seara, în camera mea. De ce aceste lacrimi la care era martoră doar luna ? Nici un moment nu mi-a trecut prin gînd să fug de acasă pentru a o întîlni pe Aurelia în sat, în loc să mă zbucium la fereastră

amestecîndu-mi suspinele cu suflarea nopții. Involuntar, sărăcuța de ea, mă învăța să-rni cunosc adevăratele porniri. N-am putut să iubesc decît chipul ei din lumea de dincolo, decît trupul ei de marmură. Mai tîrziu, singurele femei de care mă voi simți legat vor fi actrițele celebre, dive inaccesibile prin gloria lor. Conştiința obstacolului care mă împiedica să mi le apropii a fost cea mai puternică legătură avută cu ele. Frumusețea ei atemporală de moartă mă înlănțuise de Aurelia, închideam

Dominique Fernandez

ochii întruna pentru a revedea scena înecului, transformată de fantasmele mele morbide în ceremonie de înmormîntare. „Adio", îi strigam, ca şi cum aş fi vegheat-o nu leşinată pe prundiş, ci culcată în raclă. „Adio, pentru totdeauna!" Plîngeam în hohote şi mai si, fără să-mi treacă prin minte că îngropam în locul Aureliei o parte din mine însumi.

1936: întoarcere la Bolonia pînă în 1943. De la pai-Kprezece pînă la douăzeci şi unu de ani: epocă decisivă. Terminarea studiilor mele secundare la liceul Galvani, după numele ilustrului medic şi fizician din Bolonia al cflrui patronaj îl încînta pe tata. Ar fi vrut să dezvolte în Hui său, a cărui înclinare spre studiile literare n-o vedea cu ochi buni, gustul spre ştiințele exacte. Pentru el cultura trebuia să fie „pozitivă". Şi pe urmă, să urmez cursurile unei instituții care să aibă înscris cu litere aurite deasupra porții de intrare „Luigi Galvani", care însemna pentru ofițerul de carieră o permanentă invitație la „energie". Auzise despre faimoasa experiență cu broasca: într-o zi cînd savantul îşi apropie scalpelul de nervii crurali interni al unei broscuțe de curînd ucise, aceasta avu o contracție violentă. „Galvanizați-vă, galvanizați-vă !" le repeta căpitanul celor doi băieți ai lui. Joc de cuvinte care rezuma atît convingerile sale politice cît şi preferințele în materie de învățătură. Ca bun fascist, el nu disocia activitatea spirituală de un anume efort muscular. Cultura nu trebuia să fie numai „pozitivă", ci şi „excitantă, elastică, tonică". Ajunsese chiar, şi aceasta fu singura dovadă de afecțiune pe care mi-a dat-o vreodată — să-mi spună cînd mă găsea seara cu nasul vîrît în cărțile mele de scoală „brotăcelule", „broscuță", porecle de la care aştepta un efect stimulator, ca şi cum de fiecare dată cînd toceam o lecție, batracianul istoric din Bolonia ar fi transmis corpului meu aplecat sîrguincios asupra literelor tipărite vreo cîțiva binefăcători volți de electricitate animală.

Ca să îndrepte pe drumul cel bun înclinarea mea spre literatută, îi veni ideea să mă înscrie la un concurs instituit de un mare editor din Milano. Valentino Bompiani nu va întîrzia să publice scriitori ca Moravia şi Vittorini. Deocamdată — şi vei înțelege prin exemplul acesta pînă unde ajungea în anii treizeci priza ideologiei fasciste asupra spiritelor celor mai rebele — organiza concursul „cărți de oțel" pentru un roman „scris pentru tineri de un tînăr avînd între zece şi şaisprezece ani". „Cunoaşteți desigur splendida colecție a Cărților de oțel: cărți moderne, atrăgătoare, metalice, pentru tineret" (Acest „metalice", presupun, în amintirea nepotrivită însă a broaştei lui Galvani). Urma (copiez pentru tine anunțul publicitar aşa cum a apărut el în unul din almanahurile literare tipărite anual de Bompiani) lista acestor douăsprezece lucrări făcute nu din hîrtie ci din metal (şi ce decepție să constat că acest material cu faimă de inoxidabil n-a salvat-o pe nici una de la uitare.) „Vrem să adăugăm seriei a treisprezecea carte, a unui tînăr care s-o fi scris el însuşi. Gîndiți-vă ce satisfacție va fi pentru voi să vă vedeți opera în toate vitrinele şi să cîstigați, la vîrsta voastră un procent de drepturi de autor la fel ca şi un om mare."

Momeala asta financiară nu trebuie să fi fost pe gustul căpitanului, care se bizuia pe lipsa de bani a familiei sale pentru a-şi întări tutela pe care uniforma şi prestigiul militar nu i-o asigurau întru totul, îl încînta însă ceea ce citi pe pagina următoare. Editorul lansa un vibrant „apel părinților". „Tineretul de azi, realist, întreprinzător, se deosebeşte mult de cel care în urmă cu treizeci de ani conferise succes romanelor de aventuri scrise de autori deveniți celebri. Chiar şi cărțile care mult timp au părut în domeniul lor capodopere de imaginație romanescă şi de anticipație ştiințifică, au trecut în rîndul unor curiozități istorice, acum cînd submarinele străbat toate mările şi aeroplanele vîjîie peste tot în văzduh. Mai sîntem oare pe timpul cînd un roman trebuia să-l împingă pe fiul dumneavoastră să fugă de acasă pentru a salva de la sacrificiul rugului pe fiica maharajahului din Lahore ?"

Desigur, începusem să mă îndepărtez de Jules Verne |j de Eugenio Salgari (găsind totuşi că Lucio d'Ambra, unul din cei doisprezece autori de romane „metalice", cum exagerase într-o carte a lui modernă şi mobilizatoare pentru tineret intitulată Cei trei muşchetari ai mei înlo-culndu-i pe Athos, Porthos, Aramis şi d'Artagnan cu piilru... cîini: desigur că tot în cinstea „electricității animale", şi nu aveam nici un chef, după ce o salvasem cu adevărat de la înec pe micuța mea prietenă din Casarsa, să mă reped în

ajutorul imaginar al unei prințese indiene. Dar făgăduielile mirobolante ale almanahului Bompiani nu puteau în nici un caz să-l seducă pe acela care tocmai descoperise singur, scotocind pe la anticari, Macbeth şi pe Dlckens, pe Gogol şi pe Dostoievski; cărți cu atît mai îndepărtate de idealul submarinăresc şi aeronautic, ca şi vitalismul elementar, propuse ambițiilor noastre tinereşti, cu cît eu le cumpărasem din galeria cu nume magic, care mărgineşte piața Maggiore din Bolonia şi continuă de-a lungul laturii din stînga bazilicii Sân Petronio.

„Porticurile Morții" se cheamă aceste colonade, pen-iru că edificiul pe care-l susțin, transformat astăzi în muzeu şi în birouri, adăpostea altădată spitalul. Nu cunoşteam această origine, luam capriciul toponimic în sens propriu. Negustorii aşezați în spatele tarabelor îmi păreau nişte mesageri fantomatici din lumea de dincolo, cu toată corpolența lor care făcea cinste bucătăriei bolo-ncze. Nu-mi spuneam : „Hai să cumpăr o carte", ci: „Ce noutate mai are să-mi ofere Thanatos ?" Să citesc, să mă Identific cu personaje de roman şi de teatru însemna pentru mine să întorc spatele acestei „vieți" ridicate în llăvi cu surle şi trîmbițe de către fascişti, să pătrund într-o mitologie funebră la care mă invitau opririle mele aproape cotidiene în fața tarabelor Morții.

în timp ce generalul Badoglio înfigea drapelul italian pe malurile de la Bahr el-Azrah şi de la Djouba, apele care mă purtau în meandrele lor se numeau Cocyt, Lethe, Phlegethon, Styx. Ce-mi păsa mie de victoriile zgomotoase din Etiopia, cînd în tăcerea din camera mea, departe

Dominique Fernandez

de vociferările de la radio, deschideam cartea cea nouă smulsă de la zgîrcitul de Charon al arcadelor în schimbul unor parale pe care abia le adunam, întorcîndu-mi buzunarele ? Nici elocvența tatii, nici ofertele lui Valentino Bompiani nu izbutiră să mă facă să-mi moi pana în sîngele roşu dătător de putere şi cu adevărat viril al eroilor. Nu adăugai la teancul de „romane de oțel" o a treisprezecea capodoperă inoxidabilă. Dacă ar fi fost să mă fac cunoscut în literatura canină, n-aş fi dat cuvîntul celor patru muşchetari ai lui Lucio d'Ambra, ci lui Cerber, cel cu trei capete, care păzeşte porțile Infernului. Şi apoi, cînd a fost rîndul meu să scriu şi să public, am ştiut că încep coborîrea în întunecatele ținuturi ale lui Pluto.

Ghicitori, glume, mici jocuri literare, anchete hazlii făcute în legătură cu celebrițile se etalau în paginile de umplutură ale almanahului Bompiani. îmi amintesc că la întrebarea: „Ce-ați face dacă ați fi invizibil ?", un scriitor

de avangardă răspunsese: „M-aş duce la d'Annunzio şi i-aş şopti la ureche: «Căieste-te...»" Ironie fină şi înțepătură cu dublu înțeles care era în acelaşi timp şi un act de curaj: totul depindea de felul în care ar fi fost completată fraza lăsată în suspensie, în timp ce majoritatea cititorilor (mai ales a cititoarelor), încă subjugată de lira bardului chior, ar spune: „... că ai sedus atîtea femei, că ai sacrificat atîtea victime pe altarul Muzelor" (şi aprecierea laudativă ar fi împletită cu dazaprobarea principială), puținii adevărați cunoscători ar înțelege: „Căieşte-te că ai compus versuri atît de proaste!", iar cei mai îndrăzneți din puct de vedere politic: „...că eşti prietenul lui Mussolini". Astea erau subterfugiile care-i rămîneau opoziției pentru a face auzită o voce înăbuşită de hărțuielile poliției.

Bolonia a fost teatrul unui eveniment memorabil în analele fascismului, în care m-am trezit amestecat şi eu prin rolul echivoc pe care l-a jucat tata. Arturo Toscanini, cea mai ilustră figură din lumea artistică italiană, întruchipa, prin persoana sa tumultuoasă, irascibilă şi prin claia sa de păr, rezistenta împotriva Ducelui. Cu excepția

ctiorva intelectuali ca el şi a unui pumn de comunişti, întreaga țară se tîra pe burtă. Monarhie, parlament, senat supraviețuiau doar ca instituții decorative. Partidul controla în mod strict băncile, industria, sindicatele. Ultima fortăreață liberală, Cartiere della Sera, capitulase după plecarea lui Albertini. Numai clădirile ce adăposteau Scala NC mai bucurau de un fel de privilegiu extrateritorial. Atîta llmp cît Toscanini a fost director, portretul dictatorului, ntîrnat pe pereții tuturor şcolilor şi edificiilor publice, n-a ajuns niciodată în interiorul marelui teatru din Milano, în «cest timp, Pietro Mascagni, linguşitor oficial al regimului, scria Cîntecul corporațiilor şi Imnul muncii pentru a se consola de insuccesul pe care-l suferiseră toate operele sale, de le Cavalleria rusticana încoace. Ottorino Respighi (o altă glorie a Boloniei!) cel mai bun compozitor italian după moartea lui Puccini, tămîia colinele, fîntînile şi pinii îl i n Roma în poeme simfonice care erau omagii adresate direct tiranului.

Toscanini a sosit la Bolonia într-o duminică de mai. A l ras la Brun, vechi hotel de lux, îndrăgit de regina Margareta şi frecventat de nobili desueți care locuiau acolo în permanență, după ce-şi aduseseră şi mobilierul cu ei; ho-lolul a fost apoi distrus de bombardamente. Maestrul trebuia să dirijeze chiar în seara aceea la teatrul municipal un concert în memoria lui Giuseppe Martucci, timp îndelungat director al Conservatorului. Printr-o

simplă coincidență, în această duminică avea loc şi inaugurarea Tîrgului de mai: important în oraşul nostru şi specializat In produse de porc (mortadella de Bolonia, picior de porc de Modena umplut, cîrnat prăjit de Imola). Carlino anunță în prima sa ediție, trîmbițată gălăgios de tineri în cămaşă neagră, că la gala muzicală din cursul serii, programată la nouă şi jumătate, vor asista concetățeanul L/eandro Arpinati, subsecretar de la Interne, si, suprem motiv de mîndrie pentru melomani, ginerele lui Mussolini, Oaleazzo Ciano în persoană. Autorul articolului se ferise cu grijă să insinueze că aceşti importanți ierarhi se grăbeau să vină în capitala regiunii Emilia mai degrabă

pentru degustările de mezeluri care erau prevăzute în programul festinului sub corturile tîrgului, decît. atraşi de concertul pentru vioară şi orchestră în şi bemol al modes-lului dispărut. Ca un linguşitor priceput ce era, ziaristul lansă la sfirşit un apel („galvanizant" cum ar fi spus tata) către localnicii fascişti: primirea pregătită a Excelențelor lor să fie demnă de patria lui Albani, a lui Algardi, a Bibienilor, a pictorilor din familia Carracci, a lui Domeni-chino, a lui Serlio (nu îndrăzni să spună: a mortadellei); ordinea alfabetică dovedeşte că tocmai îşi reînprospătase cunoştințele din paginile roz ale dicționarului. „Toate stindardele noastre vor flutura, flamuri agitate sub semnul vulturului roman."

Din nenorocire, pentru deplina reuşită a acestei sărbători de drapele filfiitoare, ar fi trebuit'că vîntul să se îndure să aducă o adiere; dar nici tramontanul din nord care coboară din Apenini şi nici favoniul care, pornit din Adriatica, se strecoară prin valea Fadului nu găsiră de cuviință să se manifeste. O căldură înăbuşitoare de primăvară apăsa deja oraşul. Nici o unduire nu flutura stindardele care atîrnau inerte de-a lungul catargelor. Singura furtună a fost stîrnită de tata care se întoarse acasă spre prînz într-o stare de tulburare violentă. Trînti uşile şi se închise la el în cameră fără un cuvînt. îl văzurăm reapărînd, în uniforma de gală, congestionat şi furibund.

„Răzbunare, răzbunare !" mormăia el.

Bău un pahar de lichior de ou şi ne explică de ce această enervare subită. Profesorul Lipparini, reputat umanist, autor de manuale şcolare şi primar al Bolonîei, se dusese la hotelul Brun să ureze bun venit maestrului şi să-l roage să dirijeze imnul fascist Giovinezza, în timp ce cei doi şefi aveau să-şi facă apariția la teatru. „Sînteți nebun, replică Toscanini. Nici chiar regii în persoană, care au asistat deseori la concertele mele, n-au emis asemenea pretenții. Eu nu dirijez decît muzică serioasă." După un afront atît de mare,

adăugă tata, prefectul Guadani convocase pe toți şefii poliției şi armatei. N-ar trebui să le fie teamă de vreo răzvrătire ? Trebuia deci să

prlnzim fără el; datoria îl chema la prefectură; ordinea publică era tulburată.

Restul zilei trecu cu negocieri febrile. Cele două Excelențe nu soseau decît la ora şapte cu trenul special de Roma. Apoi se duceau direct pe colina Sân Luca, s-o facă Iuta, îndopîndu-se cu carne de porc, înainte de a-şi pleca urechea la concertele festive. Toscanini, cumsecade, le propuse să facă apel la fanfara municipală care ar putea executa imnul fascist afară, pe treptele teatrului. Această nugestie împăciutoare fu luată drept o batjocură suplimentară (ceea ce poate şi era). Secretarul federal Ghinelli, înnebunit de enervare şi de frică, întrebă ce mai aşteptau pentru a pune bîta pe ramolitul acela, în sfîrşit, începu banchetul. Cînd bătu ora nouă şi comesenii, după o privire la ceasul de la mînă (cu excepția lui Ciano care purta un ceas mare cu lanț), se apucară să înfulece de zor, ca să nu piardă nici o fărîmă din căpățîna â la lacopo (după numele bucătarului medieval al cenților Pepoli), trebuiră să-l înştiințeze pe subsecretarul de la Interne şi pe ministrul Presei şi Propagandei că vor avea de suportat la teatru un afront fără precedent.

Ginerele lui Mussolini izbucni în rîs: „Atîta pagubă !, spuse el cu glasul îngroşat de libațiunile cu lambrusco spumos. lată-ne scăpați de o corvoadă !" Ce să te miri că operele unui artist atît de provincial ca defunctul Martucci nu reuşiseră să stîrnească curiozitatea unei urechi şi aşa atît de puțin muzicale ? Trebuie amintit totuşi că meritul acestui compozitor prea discret şi principalul motiv pentru care urma să fie sărbătorit în acea zi era că dirijase la Bolonia prima reprezentație italiană a operei Tristan. Excelența sa, chiar dacă insensibilă la farmecele Euterpei, ar 11 trebuit să ştie ce desfătare cu totul specială producea marelui Prieten şi Model de dincolo de Alpi al socrului său, armoniile piticului din Bayreuth. în timp ce Arpiati îi făcea semn prefectului să coboare fără ei în oraş şi să nu-i mai plictisească cu toanele unui bătrîn țăcănit, Ciano încîntat că a găsit un pretext să nu se mai ducă, dădu drumul la curea cu o gaură şi ceru încă o porție de piftie.

Subsecretarul, aşezat la dreapta lui, avu intenția delicată să apuce el însuşi cleştisorul de lemn pentru a-l băga în borcanul de castraveciori şi a scoate pe farfurie augustului să vecin o ciudată şi umflată cucurbitacee.

Dar jos, în căldura apăsătoare a oraşului, buna dispoziție se dusese. Toate pregătirile, tot balamucul acela pentru nimic! Ghinelli, furios de nepăsarea miniştrilor, căuta ceva pe care să-şi verse focul. Tinerii fascişti excluşi de la ospăț înghițiseră pe nemestecate nelipsitele cappelletti preparate fără imaginație â la boloneze. încurajați de secretarul federal, se strînseră în fața intrării teatrului. Vechea mîndrie citadină care-i ridicase pe strămoşi contra Romei se exprima pentru ultima oară prin gurile lor spumegînde. Se vor lăsa duşi de nas ? Tata li se alătură. Revoltat de răspunsul lui Ciano, nu-şi iertă că renunțase să prînzească pentru a se repezi în apărarea onoarei fasciste pe care paladinii ei de drept o sacrificau fără ruşine ghiftuindu-se.

Toscanini sosi în automobilul său; abia apucă să coboare că se şi văzu înconjurat de o mică gloată amenințătoare.

— Sînteți dispus să cîntați Giovinezza ?

— Nu, răspunse încă o dată maestro.

începură să-l înghesuie, să-l înghiontească; un pumn îl izbi în spate; pălăria i se rostogoli pe jos, picioare furioase o făcură ferfeniță. Ceea ce produse scandal şi indignare în presa internațională fu o palmă pe care o primi în plin obraz. Un martor jură că-l văzuse pe căpitanul P... ri-dicînd mîna. Alții, din contră, îi felicitară pe militarii de față pentru că ar fi încercat să calmeze spiritele. Un ofițer cu trei galoane (singurul detaliu pe care putui să-l aflu) îl feri de ceva mai rău, ajutîndu-l pe Toscanini să se urce înapoi în maşină. Grosul manifestanților, în frunte cu Ghinelli, se îndreptă în grup spre hotel. Secretarul federal îl sfătui pe maestro să părăsească pe loc Bolonia, forțele publice nemaifiind în stare să răspundă de securitatea lui. Toscanini, escortat de carabinieri, plecă în timpul nopții

»pre Milano. O vreme după aceea, părăsindu-şi teatrul şi pulria, emigra spre America.

Acest episod nu ştirbi în nici un fel prestigiul tîrgului, tnrc-şi redeschise standurile în fiecare an. Toscanini, e de In sine înțeles, se alese cu un supliment de glorie din povestea cu porcii. Istoria nu ne spune dacă Ciano şi Arpinati au scăpat fără indigestie. Singura victimă sigură M calității mezelurilor din Emilia: bietul Martucci, care H-a fost cîntat pe scenă în seara aceea şi nici aniversat cu vreo ocazie ulterioară.

Mare pontif şi mare bufon dinainte de război: Achille Starace, secretarul Partidului Național Fascist. Recomanda bărbaților să-şi sugă burta şi să-şi umfle pieptul, femeilor — maşini de făcut copii — să-şi dezvolte sinii şi soldurile. După cucerirea Ethiopiei, trebuia să strigăm: „Trăiască Ducele, întemeietor al Imperiului!" Presa primi instrucțiuni precise. Să nu scrie: „S-au împăcat cu o strîngere de mînă" ci: „Salutîndu-se în stil roman". Nici: „Primarul a pus piatra de temelie", ci: „a dat prima lovitură de tîrnăcop", verbul „a pune" neexprimînd o acțiune destul de viguroasă. A se evita formularea că un conducător s-a „instalat" într-o nouă funcție: ar fi de cel mai prost efect ca un şef să dea impresia că începe prin a se aşeza, în ziua marilor serbări „lictoriale" este interzis stegarilor care se îndreaptă din toate părțile oraşului spre stadion să ducă fanionul sub braț sau împachetat în ziar. Dispoziție dată demnitarilor să defileze în pas alergător şi să deschidă ceremonia cu un număr de gimnastică, de pildă săritura cu picioarele strînse peste o baionetă sau saltul printr-un cerc de foc.

Mareşalul aviației, Italo Balbo, avea un donjon înconjurat de apă pe care-l împrumuta cu ziua „atlanticilor" (aviatorii învingători cu care traversase oceanul). Fiecare din aceşti eroi avea dreptul să ridice podul mobil şi să se izoleze cu femeia aleasă timp de o zi şi o noapte în turnul prevăzut cu provizii şi cele necesare pentru bucătării. Ro-berto Longhi, neasemuitul istoric şi critic de artă pe care am avut norocul să-l am profesor la universitate, ne învăța să descoperim fascismul nu numai în vexațiile sau în mai-

muțărelile ostentative, ci şi acolo unde nici unul dintre noi n-ar fi crezut să-l întîlnească. învățătură cu atît mai prețioasă cu cît, în aceeaşi epocă, electrizați de lozinca: „Oferiți patriei aurul vostru" bărbații veneau să-şi dea «cele de cravată, femeile, cerceii, soții, verighetele. Chiar Bcnedetto Croce, înțeleptul, conştiința Italiei, prințul libertăților, a ieşit din palatul său napolitan să-şi depună medalia de senator.

Longhi — cu pălăria trasă pe ochi, cu nasul acvilin, cu fularul de mătase din care ieşea un gît zgribulit, cu vorba rostită tare şi ironic, înghețîndu-i pe cei mai mulți, — ne lua cu el, cu riscul de a nu prea ne respecta orarul, dincolo de vechile clădiri de pe via Zamboni. Treceam pe la picioarele celor două turnuri, Asinelli şi Garisenda, prin străduța Giuvaergiilor, rămasă neschimbată din Evul Mediu (de preferință pe via Rizzoli, denumită şi Corso, bulevardul băncilor şi al magazinelor de lux) şi ajungeam în piazza Maggiore. Acolo, rezemați de zidurile palatului l'odestâ,

oprire pedagogică în fața bisericii Sân Petronio a dlrei fațadă înaltă şi impozantă se ridică la celălalt capăt »l esplanadei. Enrico, prietenul meu, care avea deja mus-lață, îi făcea ochi dulci florăresei din fața loggiei. N-aş fi pierdut nici un singur cuvînt de-al profesorului.

Fascismul ? O constantă a istoriei italiene, afirma el în fraze seci şi tăioase. Feriți-vă să-l identificați cu regimul lui Mussolini. Bolonia antifacsistă „prin vocație": în lupta sa multiseculară contra imperialismului roman. Ambiția papilor, contracarată de rezistența municipală. Cetatea mîndră de independența ei. Biserica avidă de expansiune. Aveam sub ochi efectele acestui război.

— începînd cu secolul al XH-lea, cetățenii răspund lăcomiei Sfîntului Scaun, care ordonă construirea unei catedrale închinate sfîntului Petru, prin proiectul acestei bazilici, închinată Sfîntului Petronio, primul episcop de Emilia, patronul nostru. Conform planurilor, aceasta trebuia să acopere o suprafață mai mare chiar decît Sfîntul Petru din Roma. Naos de proporții gigantice, cel mai înalt din Europa. Dar în celelalte privințe, ai dreptate, Pier

Paolo e un monument neterminat, în secolul al XVI-lea, după două sute de ani de independență municipală, cardinalii, emisari ai Papei, repun oraşul sub autoritatea Vaticanului. Pentru a-i împiedica pe constructori să termine bazilica, pun să se ridice de-a lungul şantierului un palat cu un singur etaj, exagerat de alungit, astfel că e imposibil să se mai construiască şi absidele laterale. Trageți singuri concluzia şi spuneți-mi dacă acest edificiu, atît de lăudat de imbecili, nu apare în fața voastră, cu naosul său lipsit de transept, mai curînd ca martorul înfrîngerii noastre.

Aşa ne vorbea cel ce ne era mentor, în termeni cu atît mai sugestivi pentru mine cu cît palatul răspunzător de o asemenea nereuşită se ridica pe Porticele Morții. Enrico, insensibil la emoția pe care o trezea în spiritul meu această surprinzătoare asociere între negoțul de carte şi despotismul pontifical, răsucindu-şi mustața cu o mînă şi scotocind cu cealaltă printre brînduse, o îndemna pe florăreasă să vină cu căruciorul ei în urma micului nostru grup care urca de-a lungul arcadelor pînă la altarul lui Sân Petronio. Sau, mai bine zis, pînă la locul unde ar fi trebuit să fie altarul, deoarece — ultimul punct al argumentației sale — Roberto Longhi ne arăta cum absida acestuia rămăsese şi ea neterminată. Din Piazza Galvani, unde ne opream sub statuia omniprezentului fizician, se vedea un zid drept care închidea perpendicular edificiul mutilat. Mathias profita de această pauză pentru a se

repezi la librăria Cappelli de alături, unde scotocea prin rafturi cu meticulozitate, în cele din urmă îşi atrase într-atît simpatia vînzătorului principal, un anume Otello Masetti, încît îl făcu să intervină pe lîngă un bătrîn librar din Piazza Sân Domenico, pentru a-l convinge să publice prima noastră culegere de versuri.

Eram într-adevăr patru poeți care ne întîlneam în fiecare zi şi mergeam în sus şi în jos la nesfîrşit, pe sub colonade, uneori pînă-n zori, cînd ne încrucişam cu lăptarul care punea sticlele cu lapte în gălețile atîrnate de cîte o frînghie la ferestre : Enrico, pe care pasiunea pentru micuța florăreasă din Piazza Maggiore îl îndrepta în acel

moment spre metafore botanice, tot aşa cum mai tîrziu, îndrăgostit de fata patroanei unei mercerii, îşi va agrementa creațiile cu broderii şi dantele, înainte de a deveni, (ub influența unei pasiuni şi mai serioase, demnul succe-»or al lui Pascoli; Mathias, pe care l-ai văzut dispărînd Intre rafturile prăfuite în căutare de cărți rare şi de documente care să-i alimenteze cu hrană carduccianâ muza hotărît erudită; în fine, Daniel şi cu mine, singurii care ne dedicam artelor frumoase (Daniel încerca să picteze) şi pe care Roberto Longhi ne găsea gata să-i ascultăm ultimele improvizații, în timp ce restul clasei se risipise demult.

Ne arăta, în timpul plimbărilor noastre fără țel, ceea te, cu umorul său corosiv, numea diferitele victorii ale vulturului roman: de exemplu, vitrinele bogate de pe Corso, care înlocuiseră spre sfîrşitul secolului trecut obloanele de lemn şi tarabele demontabile ale meşteşugarilor. Burghezia din Renaştere pusese capăt comunității porticului. Dărîmarea centrului vechi, străpungerile de bulevarde drepte, proliferarea clădirilor oficiale, ridicarea de statui în scuaruri, fațadele greoaie cu balcoane pînte-coase (un ornament doar, incompatibil cu civilizația arcadei : balconul nefiind decît o concesie disprețuitoare făcută străzii de către proprietari hotărîți să se izoleze în casă, la adăpostul uşilor zăvorîte, cornişe, rozete şi ciubuce împrăştiate la tot pasul cu un prost gust pretențios: iată moştenirea perioadei umbertiene şi consecința directă a regimului centralist, cu mult înainte de betonul armat, de arcurile de triumf, de stadioanele, casele de economii, clădirile poştale şi institutele agricole ale lui Mussolini.

„Auziți ?", ne întrebă deodată Longhi îndreptîndu-şi arătătorul spre o fereastră deschisă de unde răzbătea glasul deschis şi anonim al unui aparat de radio. Schimbai o privire cu Daniel. Nu elocința răsunătoare din Piazza

Veneției cobora peste noi în această calmă după-amiază de primăvară, ci gravitatea greoaie a unui crainic de programe culturale. Sobru, fără emfază, omagia în ziua aceea, cînd murise, memoria lui Pirandello. Profesorul nu avea

motive să fie satisfăcut ? De ce îşi înfundase pălăria cu un gest nervos, ca pentru a-şi astupa urechile ?

„Maimuțăreli! Imitații fără valoare !, strigă el în mai multe rînduri fără să răspundă privirilor noastre surprinse. Adevărată pacoste !" Ne dezvălui gîndurile lui în frînturi. Nici chiar toți croitorii italieni care confecționează numai cămăşi negre, n-ar izbuti să acopere toată Italia cu un linţoliu uniform, cum izbuteşte debitul monoton al acestei voci difuzate de studiourile din Monte Mărio de pe malul Tibrului. Bine ar fi fost ca Bolonia să nu fi dat naştere niciodată lui Guglielmo Marconi! Căci furniza Romei mijloace inconturnabile pentru a ne impune false modele de unitate națională. Acolo unde optzeci de ani de şcoală obligatorie, de serviciu militar, de alegeri legislative şi de egalitate fiscală dăduseră greş, o emisiune de cîteva minute despre orice subiect izbutea să-i contopească într-o unică masă pe auditori, fie că o ascultau din înaltul falezelor de la Portopalo în Sicilia, sau adunați la un pahar de bere într-o cabană din Dolimiți. încă o generație sau două, şi si-ar fi uitat limba, caracteristicile originare, obiceiurile, pentru a adopta în schimb acest idiom birocratic şi cretinizat, aceste păreri gata făcute, aceste clişee insipide.

„Ieri, la Arena din Padova, au ridicat în slăvi frescele toscanului Giotto", adăugă profesorul. Atunci înțele-serăm pentru ce se arăta atît de arțăgos, el vorbitorul unui limbaj ce nu era deloc vreun dialect periferic (ai remarcat subconjunctivul trecut, demn de dicționarul Academiei della Crusca în pompoasa şi învechita lui exprimare), ci o italiană cît se poate de precisă şi de curată, la drept vorbind deloc diferită de cea utilizată de anonimul tămîietar al laureatului Nobel de la Agrigento. De ani de zile Lon-ghi făcea sforțări să repună în valoare pictura boloneză din secolul al XlV-lea („brutală, impulsivă, populară"), trecută sub tăcere de critica de artă oficială, care, interesată numai de şcolile din Toscana, se pleca fără să măsoare

gravitatea actului, în fața superiorității politice pe care Florența (Roma de atunci) o dobîndise în dauna oraşelor din Emilia.

Veşnic lupta puterii centrale contra focarelor locale Ic cultură. Temerea ca singurii pictori admişi pe viitor să Bcă parte din cultură să nu fie doar cei cîțiva aleşi de care •ur vorbi la radio, nu însemna să dovedeşti că ai un dar profetic ? Eu care aveam motive personale (aminteste-ți că scriam primele versuri în dialect) să mă opun hegemo'-n Ici lingvistice a capitalei, as fi denunțat oare mai tirziu, cu violența pe care o ştii, puterea destructivă exercitată de rnass-media, dacă n-as fi avut îndepărtatul gir al vechiului meu profesor ? „Miracol!" strigară ponții democrației Ilaliene cînd televiziunea realiză liniştită di'ntr-un capăt la nitul al peninsulei această unitate morală şi intelectuală pe care nici sîngele vărsat în timpul războaielor din Risor-gimento, nici eroismul luptătorilor din Rezistență nu pu-luseră s-o cimenteze. Nimeni în afară de mine, nu s-a ridicat atunci să biciuiască degradarea vieții provinciale, îndobitocirea spiritelor, îngrămădirea familiilor în jurul aparatului de radio, încetinirea sau oprirea pur şi simplu u vieții de noapte în micile oraşe şi localități ale căror străzi se goleau odată cu lăsarea serii.

Cultura s-a răspîndit, a ajuns la pături ale societății impermeabile pînă atunci la tot ce ar fi putut fi carte, muzică, arte-frumoase. Dar cu consecințele prevăzute de Longhi. Giotto, Cimabue, Duccio (pe care de altfel n adora ți ne învață şi pe noi să-l iubim) au înlocuit în calendarul Ilustrat ai poştei, cascadele şi bovinele elvețiene. Cît priveşte pe Vitale da Bolonia,'Simone dei Crocefissi, pe Lippo di Dalmasio, vor rămîne pururea necunoscuți, victime ale dispariției Boloniei de pe scena istoriei. Degeaba la muzeul municipal, Sân Giorgio de Vitale îşi împlînta apriga-i lance în gura balaurului trîntit la pămînt, singura circumstanță care l-ar muta de pe sime-zele unei pinacoteci fără vizitatori pe pereții saloanelor, atîrnat deasupra căminului, ar fi un sfert de ceas de glorie oferit de apariția pe micul ecran.

Daniel avu de redactat un memoriu despre materialele de construcție boloneze întrebuințate în epoca de strălucire. Ocazie pentru noi, mai întîi dezamăgiți de treaba asta, să adîncim mai bine geneza oraşului nostru. Mă

alăturai prietenului meu în această căutare ; în timpul plimbărilor noastre mi-am cristalizat ideile despre avantajele porticului şi ale arhitecturii comunitare. Alt subiect de uimire, faptul că nici nobila marmură şi nici burgheza piatră, cioplită nu s-au impus la noi. Ci elemente mai modeste,

mai simple, mai emoționante. Cărămida mai întîi, omniprezentă chiar şi la fațadele bisericilor. Case, palate, portice, metereze, porți monumentale, edificii civile şi religioase : pretutindeni cărămida modestă, familiară, prietenoasă. Concurată numai de specialități ceramice mai aparte de pe valea rîului Reno. In haine uşoare pentru a face față căldurii unei după-amieze de iunie, merserăm să vizităm pe colinele din jur, faimoasele „calanche" golfulețe în piatră, un soi de cariere naturale din care se scot concrețiuni de rocă tot aşa de uşor de fasonat ca şi lutul. Selenitul galben roşcat, care împodobeşte soclul de la Garisenda (al celor două turnuri înclinate;) şi arenariui poros, moale ca untul la ieşirea din carieră, uşor de sculptat, sidefat ca fileul de somon.

Poate că mintea mea reține în toate detaliile aceste aspecte geologice, pentru a nu se opri la imaginea lui Daniel, aplecat gol pînă la brîu, în mijlocul buruienilor, ca să-şi culeagă mostrele, pe al cărui piept soarele aurea un puf abia mijit şi blond ca mierea, de neaşteptat la un copil sicilian cu plete negre. Ce putere m-a silit să-mi întorc privirea ? Unde dispăruse nevinovăția, spontaneitatea din verile de la Friul ? In ziua aceea mi-am dat seama pentru prima oară că mă schimbasem, eu sau lumea din jur. Malurile rîului Tagliamento țineau de un univers dispărut. Fără să-mi dau seama, îmi băgai bluza pe care tocmai voiam s-o scot, înapoi în pantaloni. De frică să nu mă trădez ? Din teama de mine însumi ? De unde venea această stinghereală subită pe care n-o mai încercasem vreodată, atît de net opusă naturaleții experiențelor mele de la Casarsa ? Mulțumit să-mi pot masca încurcătura prin zelul pentru mineralogie, mă apucai şi mai cu rîvnă să fac inventarul capriciilor baroce ale scoarței terestre lîngă Daniel, care nu-şi dădu seama de nimic. De altfel,

obişnuit să mă audă glumind cu prietenii mei pe socoteala femeilor, cum se obişnuieşte la vîrsta aceasta, ar fi putut oare să aibă cea mai mică bănuială ?

Următoarea noastră temă fu releveul culorilor. Argilă arsă, gresie, selenit, arenariu: tot oraşul scăldat în tonuri arse de roz, roşu, ocru, bej. Culori calde, căldură plebeiană, care deosebesc Bolonia de cetățile mai puțin rustice. Culori şi moliciune carnală, aproape de loc minerale. Necunoscut sau aproape necunoscut, farmecul aris-trocatic al culorilor reci şi al albului. Cu excepția acestei biserici, lîngă fostul meu liceu, pentru care fu socotită nesatisfăcătoare, pare-se, obişnuita fațadă brută, zidită aparent şi spoită cu

var. Patru trunchiuri solide de coloană din marmură, de un metru înălțime, mărturisesc încercarea, nereuşită de a îmbrăca într-o ținută romană această /.idărie fără pretenții. Ba chiar mai rău: la Sân Petronio, simbolul independenței şi al mîndriei municipale, fațada a căpătat un început de placaj cu marmură albă şi roz. Da, ți roz: un compromis care n-ar fi de nici o laudă dacă s-ar fi mers pînă la capăt cu această imitație servilă a Romei. Lucrul a fost însă întrerupt curînd, tot cărămida rămînînd stăpînă, umilul material roşu cu intimitatea caldă a culorii arse, arsă în cuptoarele de la țară ale olarilor, ale meşteşugarilor. Cel puțin, aşa am socotit noi, Daniel şi cu mine, un fiasco pontifical această oprire prematură a lucrărilor, în timp ce beam o sticlă de Sangiovese pentru triumful libertăților populare.

Dar mai tîrziu ? mă vei întreba. Care mi-a fost soarta ? Mi-am început povestirea cu elogiul nostalgic al Boloniei şi am lăudat un mod de viață înlocuit în restul Italiei cu şabloanele romane. Este îndreptățită această elegie ? în loc să mă lamentez de dubla nereuşită a porticului şi a cărămizii, n-ar trebui să încep prin a-mi face mea culpa ? Cu ce drept mă pot plînge că piatra cioplită a înlocuit se-Icnitul şi arenariui, că individualismul burghez a trecut civilizația arcadei în rîndul amintirilor istorice ? Ce am devenit eu însumi dacă nu un mic burghez; şi chiar un

mare burghez, datorită banilor ? Şi oare nu m-am instalat în cele din urmă la Roma ?

Ba chiar mai mult, în această cochetă casă de pe via Eufrate, o palazzina bine adăpostită de grădina din jur: ajungînd astfel la civilizația vilei individuale. Am tunat şi fulgerat contra lui Pius al Xll-lea într-un poem care mie mi-a adus celebritatea, iar pe Valentino Bompiani (ajuns un mare editor de cînd a renunțat la romane „metalice") l-a costat cenzurarea revistei. Dar un poem scris aproape în umbra bazilicei Sfîntul Petru, a cărei cupolă îmi închidea orizontul. Mă vei întreba de asemenea ce m-a împins să aleg nu o margine de oraş mizerabilă ca acelea pe care le-am hărăzit personajelor mele, ci cartierul E.U.R., zonă rezidențială a bogătaşilor. Ca s-o clădească în stil imperial, Mussolini a dat ordin să se deschidă noi cariere în munții din Carrara. M-am împăcat chiar şi cu marmura.

Dragă Gennariello, n-a sosit încă vremea să dau explicații. Vei afla la timpul potrivit motivele alegerii mele, cum am descoperit că m-am înşelat şi

cum am regretat amar că barca mea, în loc să mă lase la Ostia, nu m-a dus mai departe în Sud, pînă la Puzzuole sau pînă la Cume. Dar poți de pe acum să ghiceşti de ce stăteam atît de puțin acasă la Roma, de ce mi-era atît de greu să lîncezesc între cei patru pereți ai locuinței mele. Trebuia să ies în fiecare seară, să mă pierd în mulțimea care umple la orice oră piața şi grădinile în fața Stației Termini. Ni s-a reproşat destul lucrul ăsta. Şi fără să se înțeleagă că plăcerea pîndei nu era decît pe planul al doilea pentru mine. Acolo, coborîți din trenul cere-i aducea din Calabria şi din Sicilia în căutarea unei slujbe în capitală, sau veniți de la marginea oraşului în căutare de distracții — şomeri, emigranți, soldați, prostituate, tineri fără familie şi fără ocupație aşteptau pînă-n zori. Rezemați de trunchiul copacilor, între fîntîni, ieşind din umbră ca să ceară vreo țigară trecătorilor. Comunitate de ragazzi, de frați, care mă răscumpăra de crima de a fi părăsit oraşul şi de a fi trădat idealul tinereții mele: eu, scriitorul parvenit, cineastul îmbogățit, a cărui fotografie o reproduceau

67

ziarele fixîndu-i trăsăturile cu aceeaşi precizie acuzatoare ca şi un act de stare civilă. Devenisem „cineva", dispuneam de un salon pentru a-i „primi" pe vizitatorii mei care se anunțau strigîndu-şi numele în interfon. Singura cale ce-mi mai rămînea: să profit de întuneric ca să fug şi schimbînd cămaşa lui Petru cu bluza lui Pavel, locuința particulară cu locurile publice, s-o şterg cît mai departe de casă pînă în preajma gării, să bîntui, să pîndesc, să mă apropii, să agăț, să multiplic în taina nopții prieteniile întîmplătoare. Pe loc găsite, pe loc părăsite. Ajuns din nou anonim, fără chip şi personalitate definite, abia atunci simțeam că trăiesc.

ÎNGERUL DESTINULUI

69

8

Amedeu de Savoia, duce de Aosta, vicerege al Ethiopiei, ținea piept invaziei britanice. Atac dublu, venind din Erythreea la nord şi din Somalia la est. Tata a plecat odată cu trupele trimise în ajutor. Gonită din Addis-Abeba de amiralul Cunningham, armata italiană s-a retras pe podişul de la Amba Alaghi. în 21 mai, ducele capitulă, după ce-i trimise lui Mussolini această telegramă: „Războiul nu s-a sfîrşit, ne vom întoarce curînd în aceste locuri stropite de sîngele italian." A murit cîteva luni mai tîrziu, în captivitate, la Nairobi. Tata, cu ceilalți prizonieri, a rămas internat în Kenya pînă la sfîrşitul ostilităților. Patru ani în spatele sîrmei ghimpate, pentru urmaşul

decăzut al unui patrician din Ravenna, care se întorsese victorios din primul război şi n-a adus din al doilea decît amibe, paludism şi o incurabilă aversiune față de specia umană.

Tocmai împlinisem nouăsprezece ani cînd s-a îmbarcat pentru Africa. Prea tîrziu ca să nu fi sădit deja în mine, fără ştirea mea, Legea, Interdicția. Mă opream brusc din activități pînă atunci obişnuite, victimă a unor blocaje misterioase. De exemplu, în loc să mă bucur că merg joia la piscină cu prietenii, găseam pretexte sa mă eschivez. Regimul fascist înzestrase Bolonia cu un complex olimpic. Bazin în aer liber, amfiteatru cu gradene pe care ne întin-deam prosoapele şi ne lungeam să ne uscam. Din acest observator urmăream evoluțiile celor care plonjau. Pînă de curînd, as fi putut să stau o după-amiază întreagă să le privesc zbenguiala. Privirea îmi rătăcea pe suprafața apei şi se distra să reconstituie, pornind de la un umăr gol,

corpul scufundat al înotătorului. Duşurile în comun ne dădeau ocazia să ne săpunim reciproc spinarea în hohote de rîs. Distracția mea preferată era să aleg în sala de dus un loc lîngă cutare sau cutare cunoştință reputată pentru aventurile sale feminine (cu atît mai bine dacă-şi proclama, ca un bun fascist, disprețul pentru „pederaşti") şi să-i provoc, foarte vizibil prin costumul strimt, o tulburare ce nu părea să-i displacă prea mult. Acum, eu eram cel care se ferea de astfel de jocuri şi pe care promiscuitatea dusului în comun îl făcea să se simtă prost.

Meciurile de fotbal mă pasionau ca şi înainte; dar pentru un alt motiv. Altă dată nu ceream nimic altceva de ia aceste partide de duminică decît plăcerea de a alerga, de a transpira şi de a mă bate, pe un gazon însorit, cu tineri tn tricou şi chiloți. De cînd cu această schimbare interioară, nimeni n-ar fi ghicit cu ce scop mă duceam la stadion. Riscul de a fi doborît de un adversar şi de a mă întoarce ucasă accidentat mă atrăgea tot atît cît şi senzualitatea mocnită care uneşte băieții dintr-o echipă. Cu cît îmi simțeam conştiința mai încărcată, cu atît acțiunile mele pe teren deveneau brutale. Niciodată un centru înaintaş n-a fost văzut atacînd mai în forță apărarea, nici portar mai prompt să plonjeze în picioarele unui atacant. Ce căutam cu prin aceste continui înfruntări dacă nu o lovitură care să însemne pedeapsa nu numai pentru curajul meu exagerat, ci şi pentru vina obscură a cărei umbră se intindea peste viața mea ? Nu mi-a fost acordată această uşurare. Odată meciul terminat, cu hainele mele de oraş făcute pachet, o ştergeam fără să mă bag sub duş şi fără să mai trec pe la vestiar.

„Puritan şi sportiv": asta a fost reputația pe care mi-am făcut-o pe merit. Distracția mea preferată de aici înainte : excursiile de unul singur la munte. Simplă coincidență ? Zece zile după capitularea de la Amba Alaghi, am luat trenul dis-de-dimineață pînă la Pieve di Cadore, în Dolomiți. Singur, înfofolit în lucruri de lînă, cu alpen-stock-ul cuceritor în mîna înmănuşată, începui ascensiunea pe Forcella Grande: trei ore şi jumătate de mers,

după cîte mi se spusese. N-am avut nevoie decît de două. Bocăneala pe pietre a bocancilor mei bătuți cu ținte răsuna de-a lungul rîpelor, în mijlocul liniştii şi a zăpezilor eterne. Aerul curat, sentimentul că realizam un act de curaj, spectacolul grandios al grohotişului şi al morenelor întinse cît vedeai cu ochii pe pantele ghețarilor îmi umpleau pieptul cu o virilă şi voioasă încredere. Un vultur plutea deasupra capului meu cu aripile întinse. Dar cînd am ajuns în vîrf, hotărît să gust răsplata curajului meu printr-o lungă odihnă, am simțit că trebuie să mă scol sărind în picioare şi să cobor în fugă. Ochii amenințători ai Duhului munților, înfipți în spatele meu, îmi porunceau s-o iau la sănătoasa. „Prezența ta spurcată să nu întineze această singurătate, neprihănită pînă acuma!"

Aceeaşi spaimă, odinioară, într-o zi, cînd tata venise în permisie la Casarsa. Plecat să mă scald fără martori în apele verzi ale rîului Tagliamento, înaintam liniştit între malurile pustii. Mi se păru deodată că zeul feroce şi mut al adîncurilor mă apuca de picioare ca să mă tragă la fundul apei. Eram judecat şi condamnat pentru o crimă al cărei nume nu-l cunoşteam.

Cui, de-aici înainte ar mai trebui să dau socoteală, dacă chiar soarele mă fixa ca un ochi uriaş de pe creştetul muntelui ? L-am simțit în ceafă tot timpul cît am gonit pe versant. Piscurile strălucitoare făceau cerc în jurul meu. Astrul, a cărui căldură binefăcătoare o resimțisem dimineața, bătea acum cu raze ucigătoare prin albastrul fără nori. Nici un copac în toată întinderea glaciară, să mă adăpostesc. Pasărea de pradă se învîrtea fără preget. Sosind în sat, a trebuit să înghit trei punciuri de portocală la rînd pentru a-mi recăpăta calmul şi pentru a rîde de spaimele mele.

Am avut prietene fete. Multe fete de-odată. Nerina, o dactilografă, exiba în ciuda prenumelui ei sumbru, un păr blond bogat. O duceam pe ghidonul

bicicletei şi urcam aleile parcului Margherita. Războiul golise grădina zoologică de orice animal exotic. Rămăseseră după gratii numai

două sau trei păsări de curte, amărîte în cuşca prea mare a struțului sau a zebului. Nerina îmi cerea s-o conduc acasă Ia celălalt capăt al oraşului. Deseori un student care o remarcase o recunoştea şi o striga. Coboram de pe bicicletă, ea sărea pe trotuar, întovărăşind cîțiva paşi pe necunoscutul care îmi făcea admirativ cu ochiul înainte de a pleca. Nu ştia că aveam s-o las pe pasagera mea puțin mai departe în fața uşii ei. Va urca scările în goană să nu Intîrzie la cina din familie.

Pe colegele inele de facultate le duceam de preferință în insulița lacului artificial amenajat la intrarea în parc. Beam o limonada pe terasa cabanei, în mijlocul unui continuu du-te-vino al celor ce se plimbau. Cu neputință o intimitate mai prelungită în clinchetul paharelor puse cu mişcări repezite pe placa de marmură de picoli de cincisprezece ani, fără a mai pune la socoteală gălăgia copiilor care aruncau firimituri la rațe. Cea mai mare parte a timpului, nici una din diferitele Giulia, Beppina, Astrid sau Flora pe care o invitam, nu venea singură cu mine. Enrico, Mathias, Daniel ni se alăturau cu prietenele lor de-o zi.

Nu cred că mint spunînd că şi pentru ei, clipa cea mai plăcută a acestor scurte opriri pe marginea lacului venea după plecarea celei care-i întovărăşea, cînd. chemate «casă de obligațiile lor casnice, ne lăsau să comentăm tntre noi nurii lor şi să discutăm la nesfîrşit despre farmecele lor ascunse. De cîte ori, la tinerii de vîrsta mea, chiar Iu Enrico, cel mai îndrăzneț din micul nostru cerc, n-am constatat că plăcerea de a vorbi despre femei în absența lor înlocuieşte efortul necesar pentru a le cuceri! Energici In cuvinte, leneşi în acțiuni, îşi atribuiau cu uşurință o diplomă de don Juan. Mi-as fi permis oare, pentru că pregăteam o licență despre Caravaggio (abandonată pe parcurs), să mă dau drept pictor ?

înainte de a se întoarce fiecare acasă să se vîre în pat, «mețit de un desfrîu oral de comparații în legătură cu dinții, ochii, şoldurile şi minunile invizibile ale frumoaselor noastre, ni se întîmpla să visăm şi la proiectul unei re-

viste care ne-ar publica poemele, îmi amintesc de seara cînd un puşti cu sufletul la gură a sărit de pe bicicletă ca să vîndă ultimilor consumatori ediția specială a ziarului Carlino. Striga cît îl ținea gura: „Axa a declarat război Moscovei! Forțele germane şi finlandeze au invadat teritoriul bolşevic!" Ştire ce mă impresiona mai ales prin menționarea micii republici scandinave. Revistele de anul trecut popularizaseră rezistența mareşalului Mannerheim şi eroismul soldaților săi lunecînd ca nişte năluci pe schiuri. Atacau tancurile ruseşti ale căror schelete arse fumegau apoi în pustiul de zăpadă lăsat în urmă.

Dintre toate prietenele mele de atunci, Giovanna B. mi-a lăsat amintirea cea mai duioasă. Dintr-o familie de mari editori, m-a pus la curent cu legile rasiale şi m-a învățat să urăsc antisemitismul. Cu toate că nu se putea compara cu persecuția din Germania (israeliții italieni n-au fost niciodată amenințați fiziceşte şi nici, cred, nu a existat vreun lagăr de exterminare), politica lui Mussolini a dus la o serie odioasă de şicane administrative şi de interdicții legiferate.

Reproşam deseori Giovannei vila părinților ei şi nivelul lor somptuos de trai, nu fără rea-credință, deoarece apartenența ei la un mediu atît de diferit de al meu era pentru mine cea mai bună dovadă că legăturile noastre se vor mărgini la o prietenie anodină: am găsit-o într-o zi tăcută şi încruntată.

— Eşti supărată pe mine ?

— Nu spune prostii, Pier Paolo ! Azi-dimineață m-au anunțat la clubul meu de tenis că nu e liber nici un teren de joc.

— Numai atît ?

— Şi că nici un teren de joc nu va mai fi vreodată liber pentru mine ! înțelegi: n-am să mai pot juca niciodată. Niciodată!

— Sport burghez, dragă, răspunsei dînd din umeri. Vrei să te supui toată viața obiceiurilor sociale ale clasei

tale ?

Mă lăsă să mă prind singur în laț apoi reluă calm :

— N-am putut să joc fiindcă mi-au luat legitimația şi mi-au luat legitimația pentru că sînt evreică.

Aplicarea noilor legi: stadioane, piscine, teatre şi cinematografe, căi ferate, muzee, postă şi spitale interzise urmaşilor lui Abraham. Mă înroşii pînă în vîrful urechilor, bîiguind nişte scuze. Nu-mi purta pică pentru gafa mea, satisfăcută că mi-a servit o lecție dublă. Bogăția părinților ei, frumos reproş făcut celei mai bune prietene !

Ne plimbam pe jos, luînd-o pe străduțe izolate. Interdicția de a frecventa locurile publice era valabilă chiar şi pentru tramvaie, în ceea ce mă privea, nu-mi păsa să iau pe ghidonul bicicletei mele o camaradă cu care-mi plăcea să vorbesc despre Arthur Rimbaud şi despre Umberto Saba, dar ai cărei ochelari cu lentile groase, al cărei păr luns scurt pe ceafă, al cărei piept plat şi a cărei gură nefardată n-aveau să fie o reclamă pentru reputația mea de seducător. Mă întrebă dacă n-am o bicicletă în plus care să-i uşureze drumul lung pînă la parcul Margherita. Avui mojicia să-i răspund negativ, nedorind să mă expun batjocurii prietenilor dacă m-ar fi văzut fudulindu-mă cu o fată mioapă.

— Nu ştii că sînt prea sărac ? îi spusei ca s-o ofensez.

O judecam greşit, fără îndoială, găsind că e mai degrabă urîtă decît drăguță. Inteligența superioară a Giovannei ar fi fost de ajuns să mi-o facă de o sută de ori mai atrăgătoare decît pe păpuşile cu pârul lung cu care mă Instalam pe terasa lacului, dacă adevăratul meu scop ar fi fost să mă împăunez cu fata cu care ieşeam.

împreună i-am descoperit şi pe Freud, şi pe Gide, şi pe Schopenhauer, şi pe Lautr6mont, ca să ne luăm revanşa pentru obligația plictisitoare de a-i citi şi comenta pe clasicii italieni. La Universitate, de unde era exclusă, detestam ca şi ea cultura oficială, redusă din ordin de sus la patrimoniul național, încă mai cred că autorii noştri, de la Petrarca la D'annunzio, sînt cel mai adesea pomposi, scolastici, în afara vieții, imitații ale modelelor latine, cu toate că necesitățile luptei antifasciste ne-au împins atunci spre unele excese cum au fost condamnarea unui Boccaccio

sau subaprecierea unui Cellini sau Michelangelo. Puneam amîndoi în polemicile noastre literare o dublă înverşunare din motivații personale. Pentru ea, sîngele evreiesc care o arunca în afara societății italiene şi ale cărui defecte putea să le judece mai sever. Pentru mine, sentimentul de a fi altfel decît tovarăşii mei. Simțul meu critic, exacerbat contra tuturor instituțiilor, cuprindea în aceeaşi neîncredere şi pe oamenii de stat şi pe scriitorii celebri. Solidaritatea aceasta de marginali ne cimenta înțelegerea fără ştirea Giovannei, pentru că m-am ferit totdeauna să-i dezvălui adevărul despre prietenul ei.

Sporovăiam în sala din fund a unei lăptarii împodobită cu vederi de lacuri austriece sau pe moleskinul unei banchete de cafenea. Spre deosebire

de celelalte fete, ea îşi bea limonada fără să lase urme de ruj pe pahar. Conversații pline de calm şi de simplitate — aveam toate condițiile, deosebirea socială dintre familiile noastre, lipsa aproape totală de sex-appel a Giovannei — ca să mă simt la largul meu. Lipsită de orice cochetărie, nu era preocupată să placă, scutindu-mă la rîndul meu de dulcegăriile insipide ale unui flirt. Totuşi, trebuie ştiut că pînă şi o studentă cu care discuți despre actul gratuit al lui Lafcadio şi despre vulturul lui Leonardo poate fi geloasă pe o simplă dactilografă pe care o ducă la grădina zoologică să vadă găini în cuşca părăsită a unei lame. Prietenia noastră, plasată sub semnul marilor poeți şi al filozofilor adînci, se nărui din ziua în care mă prinse pe Corso făcînd pe grozavul pe bicicletă, ținînd-o între genunchi pe blonda Nerina.

în setea mea de companie feminină doar cineva foarte Kubtil ar fi descoperit adevăratul motiv. Dorință Inconştientă de a mă linişti prin dovada aptitudinilor mele virile ? Şiretenie ca să arunc praf în ochi ? Sinceră speranță de „normalizare" ? Frica de urmări dacă mi-aş urata adevăratul chip ? Oricare ar fi fost ele, trebuie să spun că epoca îmi servea bine scopurile. Astăzi, cu schimbările intervenite în moravuri, as fi fost repede silit »ă aduc alte dovezi decît recitarea pe de rost a ultimelor versuri de dragoste ale lui Paul Eluard, aduse clandestin de la Paris.

Desprins de pe buze

cuvîntul aleargă haihui

i-am şoptit eu Giovannei, care-şi țuguia buzele în jurul unui pai ca să facă să țină mai mult sfertul ei de Sân Pelle-grino.

Cu osteneală puțină şi fără riscul unei aventuri ce-ar fi putut să mă pună într-o situație jenantă, îmi cîştigam galoanele de cuceritor. Rar o fată primea la ea'acasă un băiat şi niciodată în afara orelor din zi cînd părinții puteau să-i supravegheze. O barieră riguroasă separa cele două sexe. Interzis să schimbi alte semne de tandrețe în afara unei strîngeri de mînă şi-al unui sărut pe obraz. Gio-vanna, crescută într-o familie în care ceremonia logodnei îşi păstra vechea importanță, nu mi-ar fi îngăduit s-o sărut. Fără îndoială si-a dat seama că riscurile vor fi foarte reduse cu mine. Femeile care m-au iubit mai tîrziu şi care ştiau de ce nu le pot iubi şi eu, m-au îndrăgit tocmai pen-

tru că nu le dădeam bătaie de cap. în sfîrşit un bărbat a cărui prietenie dezinteresată nu se va schimba dintr-un moment în altul, cum o cerea codul onoarei oricărui italian mai mult sau mai puțin tînăr, într-o curte insistentă agasantă. Totuşi, la douăzeci de ani, singur cu taina mea, mi-era totdeauna teamă ca nu cumva una din prietenele mele, sătulă de relațiile noastre literare, să pretindă şi alte atenții. Nici un pericol de acest fel cu actrițele de cinema. De la fereastra locuinței noastre, la numărul 50 de pe populara via Nosadella, aproape că puteam să citesc, aplecîndu-mă în afară, afişele lipite pe peretele din față, la intrarea cinematografului Rex, mică sală ieftină care-şi schimba programul la fiecare trei zile.

Dedesuptul celor trei litere ale acestui nume pretențios, se vedeau încă, zgîriate pe tencuială, dar nu şterse în întregime, majusculele aplecate ale vechii denumiri, mai potrivită cu modestia localului: Moulin Rouge, în limba franceză, înlocuire decisă cu cîțiva ani înainte de război după o nouă toană a lui Achille Starace. Secretarul Partidului în persoană făcu lista numelor străine care trebuiau proscrise. Interdicție de a scrie în ziare „panorama", „casmir", „flash", „pardon", „s'il vous plaît". Magazinele „Standard" fură rebotezate „Standa". Operația se întinse la numele de localități (Courmayeur schimbat în Cor-maiore, Saint-Vicent din Valea Aostei, în Sân Vincenzo) şi pînă la numele de persoane: populara actriță Wanda Osiris care contase pe farmecul ei egiptean pentru a adăuga un spor de vino-ncoace exotic pozelor ei îndrăznețe, fu retrogradată în italienizatul Vândă Osiride. Dacă prietenii mei voiau să se numească Mathias (în loc de Mattia) şi Daniel (în loc de Daniele) o făceau în cunoştință de cauză: ultima frondă îngăduită tinerilor ale căror țigări „London" ajunseseră într-o bună zi în tutungerii italienizate în „Firenze".

Pînă la finele anilor treizeci, starurile de la Hollywood („stele" pentru presă) domneau ca nişte regine. Lui Lillian Gish, care trezea în spectator sadica plăcere de a vedea persecutată şi martirizată o blinda şi inocentă

victimă, îi urmă Mary Pickford, exemplu şi modern (prefigurând emanciparea femeii) şi vechi (reluînd mitul Scufiței Roşii) de tînără cu inima generoasă care luptă şi învinge vitregia sorții. Cu Enrico, Daniel şi Mathias discutam la nesfîrşit despre tipul de femeie pe care ar trebui să-l preferăm. Problemă mult mai importantă pentru noi (prudența mă împingea să-mi dau şi eu cu părerea), decît să ni se pretindă, obligați la acest exercițiu didactic de pedanteria maniacă a profesorului nostru de italiană de la liceul Galvani,

să spunem cîți ani despart de fapt cele două întîlniri dintre Dante şi Beatrice. Şi mai tîrziu, cît ne Interesa cursul de la universitatea de pe via Zambani al profesorului Tirabosco, despre Petrarca ? Ce ne păsa de frumusețea, de părul ca aurul, de surîsul îngeresc al Laurei, cînd noi aşteptam cu nerăbdare ceasul la care să ne întîlnim în întunericul de la Rex, în care licăreau zeci de țigări aprinse, cu una sau cealaltă dintre cele două noi vedete pentru care Mathias şi Enrico au fost cît pe ce să se încaiere, Marlene Dietrich şi Greta Garbo ?

Despărțirea în două tabere care să atace şi să ponegrească fiecare convingerile adversarului a aţîțat dinto-deauna viața provincială italiană, în Evul Mediu trebuia «ă fii ori guelf ori ghibelin. La Florența trebuia să alegi tntre Negri şi Albi, ca la Verona între Montaigu şi Capuleți. fn zilele noastre, cei ca Mercutio s-ar lăsa ucişi pentru fotbal, ciclism sau operă. Rivalitatea între Bartali şi Coppi semăna zîzanie între familii. Fanii divei Callas i-au tmbrîncit într-un canal din Veneția pe cei ai divei Tebaldi. Monopolul cîştigat în masele populare (una din numeroasele calamități ale companiei Fiat) de micile 500 şi 600 a secat ta sate acest izvor de animație care înveselea străzile cînd cel de pe o Lambretta lăuda superioritatea maşinuței sale asupra Vespei instabile, spunea el, din cauza motorului lateral, jignire pe care-l obligau s-o retracteze printr-o gălăgioasă argumentație privind mecanica.

Mathias şi Daniel se înflăcărară pentru Garbo, Enrico pentru Dietrich. Cearta izbucni cu ocazia vizitei Grelei Garbo în Italia, în februarie 1938. Călătorea cu dirijorul

Leopold Stokovski. în loc să se oprească la Napoli (dar care turist, pe atunci, nu comitea această greşeală ?), închinară vila Cimbrone la Ravello, la cîțiva paşi de palatul unde Wagner, cu şaizeci de ani mai înainte, locuise şi scrisese Parsifal, „Parsifal, după care sa dă în vînt Hitler, la Bayreuth !", strigă Enrico. şi ca să mă dau de partea lui, o luă pe Giovanna drept martoră pentru lipsa de gust a suedezei: nu declarase ea ziariştilor că „Grădina lui Klingsor" cu răzoarele ei de trandafiri, înmiresma ca Walhalla, chiar dacă nu avea fete flori ? Aceloraşi ziarişti de a căror indiscreție o păzeau trei lupi alsacieni şi doi carabinieri stînd pază zi şi noapte la poarta vilei ei.

Mathias, în schimb, aducea în sprijin o mulțime de trăsături simpatice. Bagajul ei mai întîi alcătuit dintr-o singură valijoară, din care apărură, după spusele cameristei, numai o pijama, un costum de baie, o pereche de espadrile albastre, mai multe perechi de ochelari negri şi două duzini de borcane cu dulceață. Alt amănunt ciudat: seara, înainte de a se duce la culcare, şterpelea sarea şi untdelemnul din sufragerie. Daniel decupa o fotografie luată cu teleobiectivul pe cîmpia de la Paestum: stînd pe un scăunas țărănesc, diva mulgea o bivoliță. Simplitate şi modestie la această fiică de țărani suedezi. Ea, model pentru Leni Riefenstahl ? Ea să lase în urma ei miasme de erotism nazist ? Priviți-o mai degrabă pe cealaltă, ne spuse el cu o evidentă rea-credință pentru steaua de la Paramount emigrată de la Berlin: ciorapi de mătase negri, haină de piele şi țigaret lung, un întreg echipament de vampă germană.

Jartierele uneia, pălăria muşchetar a celeilalte: alegerea mea n-a depins de garderoba lor. Am optat pentru Marlene din cauza lui Enrico. Nu din vreun calcul, ci din instinct, îmi spuneam în mod foarte nedesluşit, fără îndoială, dar nu atît de sec cum notez aici: „Copiind gusturile celui ale cărui aventuri dau de vorbit studențimii, vei consolida reputația pe care încerci să ți-o faci afisîndu-te cu Nerina". Mathias voia să devină anticar. Daniel, pictor. Enrico, mai burghez, medic. Nuanțe pe care le prindeam

din zbor, chinuit de teama de a trezi bănuieli. După cum simțeam că pozînd în adorator al picioarelor îngerului albastru mi-aş face rost de un certificat de virilitete mai real decît dacă mi-aş mărturisi preferința pentru timbrul aspru, bărbia autoritară, gesturile băiețoase ale reginei Christina. Nu-şi săruta oare pe gură tînăra damă de companie ?

Cu toate că rolurile nu fuseseră distribuite în mod foarte precis cele două rivale : Garbo redobîndea întreaga grație a sexului ei sub gluga Anei Karenina, în trăsurica Măriei Waleska, sau purtînd boneta Margaretei Gauthier. Dietrich, din contră, apărea din ce în ce mai mult în travesti : să admiri această Venus androgină în smoking şi joben, cocoțată pe taburete de bar, începea să devină compromițător. Amazoane şi lesbiene, cinematografia le tolera de cînd Louise Brooks în Loulou al lui Pabst, dansase obraz la obraz cu Alice Roberts. Exemple de homosexualitate numai feminină, dar mi-ar fi fost teamă că mă trădez aprobînd prea călduros astfel de filme. Katharine Hepburn mă încîntă în prima parte din Sylvia Scarlett. Surîsul mi-a înghețat cînd si-a tăiat părul, s-a îmbrăcat tntr-un costum bărbătesc cu vestă şi şi-a pus la gît un papion.

Mania noastră de a despica firul în patru, dezbătînd totul şi orice, nu ne împiedica să simțim poezia imaginilor ca pe o vrajă. Discuțiile noastre se opreau în pragul cinematografului Rex şi nu le reluam decît pe stradă, înăuntru nu mă gîndeam la nimic, nici la politică, nici la Germania, nici la prudență. Pentru a mări vraja, evitam să privim afişul lipit pe uşă. în întunericul micii săli supraîncălzite, tn care fumul țigărilor urca spre ecran ca o tămîiere rituală, pîndeam cu inima bătînd începutul filmului. Trebuia 8ă aşteptăm să se termine răgetul leului de la Metro-Goldwin-Mayer sau ca atletul de la Rank să fi dat ultima lovitură de ciocan în gong, pentru a descoperi numele aceleia care va fi idolul nostru în acea seară. Garbo sau Dietrich, Hepburn sau Havilland, Myriam Hopkins sau Carole Lombard, Dorothy Lamour sau Bette Davis, Jean

Arthur sau Jean Harlow, Norma Shearer sau Joan Craw-ford: creaturi fatale şi ireale a căror seducție nu mi se părea deloc un produs de studio rezultat din trucajele machiorilor şi electricienilor, ci strălucirea însăşi a misterului şi a frumuseții. Toată repulsia pe care mi-o inspirau femeile în carne şi oase se transforma în adorație pătimaşă de îndată ce,' devenite actrițe, se mişcau într-o lume insesizabilă şi strălucitoare. As fi stat noaptea întreagă pironit pe scaun să contemplu aceste chipuri aureolate de lumină, al căror principal atu, pentru a-mi fi pe plac, era că aparțineau unei planete mitice, la care nu aveam să ajung niciodată.

Fiindcă războiul şi hotărîrea fascistă de autarhie culturală tăiaseră legăturile cu America, a trebuit să ne mulțumim cu vedetele italiene. Merle Oberon în La răscruce de vînturi şi Joan Fontaine în Rebecca au fost ultimele străine care au apărut pe ecranul Rex-ului. Isa Miranda, Alida Valii, Măria Denis, Vera Cârmi le luară locul şi se străduiră să le semene în filme copiate după cele de la Hollywood. Le socoteam mult mai puțin frumoase. Pentru genereția noastră a fost un adevărat noroc să ne putem exersa simțul critic pe staruri interimare. Cînd îşi scoteau pălăria cu boruri mari, ne distram pariind pe marca decolorantului care le punea în buclele din permanent nişte reflexe suspecte. Un noroc dar şi o dezamăgire, în ceea ce mă privea, eu nu mai vedeam aceste filme cu bucuria totală de altă dată, acuma cînd pe eroinele lor nu le mai despărțea de Bolonia un întreg ocean, şi cînd as fi putut să le întîlnesc pe stradă la ieşirea din cinematograf.

în 1942, lovitură de teatru cu Ossessione. Un necunoscut numit Luchino Visconti dădea peste cap felul nostru de a gîndi. Izbutirăm să vedem

filmul două zile la rînd, în cea de-a treia a fost interzis. Un preot, escortat de autoritățile municipale şi de comitetul de apărare al familiei, a ieşit din casa parohială cu mare pompă pentru a veni să stropească cu apă sfințită ecranul pîngărit. Gîndeste-te! Aventura aceea sordidă între un şomer, o fostă prostituată şi un patron de birt arunca dezonoarea asupra p

iriei lui Dante şi a lui Rafael. Fiecare imagine se preta la Hcandal. Nici o deghizare a mizeriei, nici un văl de bunăvoință, ca pe vremurile cînd Marlene, ca să-şi urmeze legionarul în deşertul marocan, cobora dintr-un'Rolls pe locuri înalte. Aici, o Balilla de serie, răsturnată în apele l'adului de amanții adulteri servea de dric soțului incomod. Imn închinat trivialității cotidiene, Ossessione arăta pentru prima oară Italia jerpelită a garajelor, a camerelor de hotel de un pol, a vagoanelor de clasa a IlI-a cu bănci ele lemn, a benzinăriilor, a concursurilor de bel canto de sîmbătă seara pe o estradă improvizată. Clara Calamai, pînă atunci vedetă de filme mondene, îndrăgostită, lipită de telefonul alb din camere după modelul vilelor din Beverly Hills, spăla acuma, în halat zdrențăros, paharele vagabonzilor şi bețivilor în timp ce prin fereastra cu geamuri murdare se vedea ploaia bătînd malurile noroioase iile deltei.

Nu puteam decît să aplaudăm această luare în derîdere a Italiei imperiale. Dar cu un preț greu de plătit. Visconti aştepta de la noi o atitudine activă, polemică. Gata cu magia tenebrelor şi cu deliciile lenevelii. Nimeni dintre noi nu îndrăzni să regrete coloanele de marmură, pieile de panteră şi boschetele de ortensii ale cinematografiei oficiale. Documentul social în loc de poveştile cu /îne, degeraturile degetelor mai curînd decît inelele lui Buccellati, lesia în locul flaconului de Arpege, iată ceea ce dădea o lovitură puternică retoricii fasciste. Entuziasmul nostru se potoli totuşi într-o decepție amară: mica sală de pe via Nosadella nu mai avea nici un mister. Templu desacralizat, Rex-ul începea să semene cu cizmăria vecină, cu lăptăria unde lăsam o liră pe tejghea în schimbul unei briose. Presupun că primii credincioşi care au ascultat slujba în italiană transmisă la radio Vatican II au resimțit acelaşi soc: odată cu latina şi cu enigma cuvintelor străine şi neînțelese, dispărea şi vraja care-i atrăgea la biserică. Cîstig pe planul rațiunii, pierdere în acela al magiei.

Aproape douăzeci de ani mai tîrziu, aveam să fi făcut şi eu primul film. Cine a profitat mai mult decît mine de lecția lui Visconti ? N-am dezvăluit eu lumii lepra periferiilor Romei ? Italiei, triumfalistă în explozia economică,

nu i-am denunțat eu cealaltă față a medaliei cea jalnică ? Flămînzii, exploatații, si-au găsit cineastul lor în mine. Filme de angajare contra filme de divertisment, se ştie de ce parte m-am situat. De aceea nu mi-e ruşine să-ți mărturisesc prima mea reacție după ce-am văzut Ossessione : o tulburare adîncă, făcută din silă şi nelinişte la gîndul că femeile care îmi plăceau pe ecran, ca nişte creaturi îndepărtate şi fantastice, aveau să coboare din olimpul lor (căci înțelegeam că Visconti dăduse semnalul unei mişcări ireversibile) şi vor pretinde să ciocnească cu mine, cum făcea Clara Calamai cu clienții ei. Această vecinătate aproape carnală a actriței — lovitura de Stat a noului cinematograf — cum ziceau prietenii mei —, mi se părea o agresiune îndreptată personal contra mea. Să văd eroina ațipind în fața unei farfurii cu paste făinoase, în seara unei duminici obositoare, îmi satisfăcea poate simțul civic. Sănătoasele mirosuri culinare ale unui sos Buitoni fierbinte urmau stupidelor adieri de smirnă care aureolaseră fața hieratică a Claudettei Colbert în Cleopatra de Cecil B! De Miile.

Cu toate astea, strigătul de raliere al prietenilor mei „Vrem femei, nu idoli!" îmi displăcea la culme.

„Oh, n-am nimic de zis de el! Dacă şi muşcatele mele ar creste tot atît de bine!" Mama, care adusese de la Casarsa o jardinieră cu florile ei preferate şi nu reuşea să le ferească de gerul neobişnuit din acea iarnă cînd apa îngheță în conductă, nu găsea nimic de spus despre fiul ei cel mic. „Guido ? O forță a naturii!" Repeta acest clişeu cu inconştiența mamelor care nu găsesc loc în sufletul lor decît pentru un singur copil: eu, în acest caz, căruia îi rezerva dreptul exclusiv de a avea necazuri şi de a cere mîngîiere.

Obligat să fie veşnic bine dispus, fratele meu accepta fără să se plîngă rolul secundar al celui mai mic, mereu neobosit şi serviabil. Era nevoie de o felie de şuncă ? Se ducea la mezelărie, fără să i-o ceară nimeni, coborînd scările în goană. Pleca una din mătuşi la Casarsa, după o vizită la Bolonia ? îi căra docil valizele pe jos pînă la gară. în penultima clasă mai citea încă romane cu piraței, apărute bilunar în foileton la Mondadori: doar dacă nu se

Inița tainic în poemele lui Rimbaud şi ale lui Lorca. L-am prins descoperindu-i-le sub pernă, Leş Illuminations ți propriul meu exemplar din Romancero gitan furat de la mine de pe birou.

Bine făcut, robust, bronzat datorită stadionului în orice anotimp, Guido părea să-mi lase cu dragă inimă monopolul afecțiunii materne. Unele semne n-au fost de njuns totuşi ca să ne pună în gardă.

Gelozia care-l chinuia se manifestă pentru prima oară prin două cuie înfipte în cauciucurile bicicletei mele. Spu-Besem la masă că voi ieşi cu Nerina. O cămăruță sub scară servea la ținutul bicicletelor, în timp ce-mi căutam mănuşile, — o pereche cu un singur deget din imitație de piele şi căptuşite cu blană de iepure, îl văzui pe Guido luînd ostentativ ciocanul din cutia cu scule şi deschizînd uşa care dădea pe palier. Coborî, urcă din nou, se retrase la el în cameră, tăcut şi închis în el. După cinci minute, cînd am dat buzna la el, am văzut mai întîi ciocanul care trona pe comodă.

— De ce-ai făcut asta ? i-am strigat, sigur după mutra lui botoasă şi nu mai puțin după dovada palpabilă a delictului că-l aveam pe vinovat în fața mea.

Se mulțumi să se proțăpească în mijlocul camerei şi să-şi aştepte pedeapsa. O directă în umăr, un croşeu la bărbie, înfuriat de neclintirea lui, mi-am luat vînt şi l-am lovit cu capul în stomac. Se clătină, făcu un pas înapoi, mă aruncai asupra lui să-l prind cu brațele şi să-l pun la podea, dar pînă la urmă lipsa lui de reacție mă dezarma. Cu o ultimă lovitură bruscă îl aruncai pe pat apoi mă aşezai lîngă el.

— Idiotule! Dacă ai chef de bicicletă, n-ai decît să mi-o ceri cu împrumut din cînd în cînd. Va fi mai deştept decît să-i dezumfli roțile. Dădu din cap. Enervat de mutismul lui, eram pe punctul de a mă supăra din nou cînd îmi trecu prin gînd o bănuială.

— Ce prost sînt! exclamai aplecîndu-mă spre el şi încercînd să-l iau în brațe. Am înțeles tot! E... din cauza Nerinei, nu-i aşa ? Ar fi trebuit s-o bănuiesc !

Nici făgăduielile mele să-i cedez locul lîngă dactilografă, nici oferta de a-i pleda cauza în cazul cînd ea nu l-ar lua în serios socotindu-l prea mic nu reuşiră să-l îmbuneze, îmi evita privirea fixînd tavanul cu un aer posomorit.

— Ei bine, spusei nemaiavînd argumente, ca să-ți arăt că nu-ți port pică, du-te şi repară prostia pe care ai făcut-o, si-ți jur că n-ani să-i spun nimic mămicăi.

— Oh, puțin îmi pasă dacă ştie, îngăîmă el ridicîndu-se într-un cot.

— Să ştie ce ? întrebai uimit, fără să mă gîndesc nici o clipă că, abținîndu-mă să-l spun mamei, reduceam la zero încercarea lui de a se dezbăra de imaginea convențională a băiatului bun dar fără personalitate.

îmi aruncă o privire rătăcită, apoi se trînti pe pernă, îşi înfundă fața în ea şi izbucni în plîns.

Am continuat să mă înşel chiar şi cînd ne-a declarat, la un răstimp de la întîmplarea cu bicicleta, că prietenul lui Ermes Parini era norocos că pleca pe frontul ucrainean. Tocmai terminam de supt oasele unui crap cu gust de baltă.

— Taci, nenorocitule ! spuse mama. Nu ştii că iarna e atît de îngrozitoare în Rusia încît eşti obligat să te culci în burta cailor morți ca să nu mori de frig ?

— Nu asculta poveştile astea de adormit copiii, Gui-duccio! (Aşa erau zeflemelele noastre, fără răutate, obişnuite la masa în familie). Adevărul este că un italian care alege să se bată alături de nemți se poartă ca un valet al lui Mussolini.

— Ermes e prietenul meu. Nu-ți permit să... bolborosi el mai mult din spirit de camaraderie decît pentru a-mi contesta spusele.

Părea că-l lasă nervii. Ca să nu-l mai înfrunt, mă mulțumii sa bat darabana cu degetele în muşamaua de pe masă, curios să ştiu cum ar explica un admirator al lui Lorca războiul imperialist al prietenilor lui Franco. Ne măsură pe rînd înainte de a-mi răspunde.

— Te înşeli dacă crezi că s-a compromis. Nu cunoaşteți motivul care-l face să plece.

— Trebuie să fie, nici vorbă, o cauză nobilă ! Să urce tntr-un vagon plin de trădători şi de renegați! strigai scandalizat să-l aud pe fratele meu, căruia nici eu nici mama nu-i economiseam lecțiile de antifascism, făcînd elogiul unui voluntar.

— Vrea să purifice patria prin propria-i moarte, murmură Guido plecînd capul.

Uluit, schimbai o privire cu mămica, iar ea îmi făcu semn să mă potolesc. Reluă cu ochii ațintiți în borcanul lui de iaurt, cu o voce în care sfidarea so'lemnă fremăta de timiditate copilărească:

— Ermes nu se va mai întoarce. Niciodată. S-a înrolat din spirit de sacrificiu. Va muri în Rusia. Vrea să moară. Pleacă să moară. Mi-a spus-o.

Moartea lui ne va salva pe toți. E ca Ochi de foc, care nu ascultă de general şi iese din tabără pe furiş să se ducă să arunce în aer fortul.

Această comparație cu romanul lui Salgari ni se păru atît de naivă, că izbucnirăm amîndoi în rîs, poate şi pentru a ne elibera de atmosfera aceea apăsătoare.

— Grăbiți-vă să vă terminați mărul, am stat prea mult la masă, zise mama, care mi-a transmis oroarea ei de a zăbovi în jurul farfuriilor murdare, odată terminată masa.

Guido, care de obicei musca din fruct, începu să-l curețe cu o precizie de maniac. Coaja tăiată în spirală cădea întreagă. Se forța să fie calm, dar îl trădau mîinile. Nimic nu-mi va înlătura remuscarea de a fi primit tremurătoarea lui mărturisire cu această stupidă ilaritate. Merita să discut în fiecare zi cu Giovanna despre Psihopatologia vieții cotidiene şi despre Amintire din copilărie a lui Leonardo da Vinci, cumpărate sub Porticile Morții ? în loc să critic naivitatea politică a fratelui meu, as fi făcut mai bine să mă întreb ce ideal (desigur, nici de el cunoscut) urmărea un băiat de şaisprezece ani, pînă în momentul acela la locul lui şi de treabă, dezvăluindu-şi deodată nişte trăsături de caracter neaşteptate. Mai întîi' un act de vandalism, apoi un al doilea simptom, mai evident, vise de

mărşăluiri ispăşitoare prin cîmpiile înghețate ale Harko-vului, fantasme de jertfire şi de martiriu pe un ger de minus patruzeci de grade.

Diversele chei cu care încercă să deschidă lacătele sufletului matern i se rupseră în mîini. Nici unul din strigătele lui de ajutor n-a fost auzit măcar. Golan în devenire sau candidat la eroism — nu era luat în serios. Rămînea „micuțul, adorabilul ăsta de Guidiccio", căruia mămica nu considera că-i mai datorează nimic după ce îi strecurase cîteva centime în buzunar să-şi cumpere bomboane de la chioşc. O sete fierbinte de a fi iubit şi de a i se recunoaşte adevărata valoare îl macină sub ochii noştri: continuarăm, din proprie comoditate, să presupunem că avea inima senină şi sănătatea robustă a tînărului cerce-taş.

De teamă ca înflăcărarea lui pentru plecarea lui Ermes să nu-l ducă direct spre nazism, grijuliu să-l distrag influenței liceului, îl luam pe fratele meu cu mine cît mai des. Profesorul Longhi îmi încredința se o lucrare de cercetare despre „Trecerea de la stilul romanic la gotic în monumentele din Bolonia". Guido, în biserici, era mai interesat să privească şcolărițele rugîndu-se sau să tragă cu coada ochiului la tinerele călugărițe sub scufiile

lor cu colțuri, decît să ridice ochii împreună cu mine spre boltă, îmi plăceau în mod deosebit cele patru biserici romanice lipite una de alta care formează complexul de la Sân Stefano : toate joase, roze, modeste, reculese, grupate în jurul unei mînăstiri cu coloane de cărămidă. Numai linii curbe, frize arcuite, bolți rotunjite. Atmosferă liniştitoare care-mi umplea sufletul de pace.

— Priveşte, Guido. Capela cea mică a Răstignirii este construită pe un plan circular. Eşti în centrul unui cerc, ai deasupra capului o cupolă sferică, şi pretutindeni în jurul tău o profuziune de coloane roz, legate prin arcuri în semiboltă. E cel mai vechi sanctuar din Bolonia şi modelul edificiilor ulterioare, atît civile cît şi religioase. Plimbă-te în oraş, o să-ți dai seama cu cîtă grijă au evitat arhitecții tot ce supără privirea, linii frînte, unghiuri

teşite, muchii ascuțite, cotituri. Arcul în semiboltă a fost totdeauna preferat. Nici un unghi drept, cel puțin pînă la fascismul care a copiat prosteşte peristilurile rectangulare ale templelor greceşti.

— E adevărat, spunea fericit să-şi aducă şi el contribuția lui personală. Stadionul e construit pe arcade în semiboltă. Şi dacă mă gîndesc bine, chiar şi piscina !

Dar ascundea un căscat şi nici n-apuca bine să iasă la aer curat că începea să-şi întindă energic muşchii ca să se despăgubească de sfertul de oră cît durase vizita noastră. Pretindea că-i face rău mirosul de tămîie. Pe drumul întoarcerii, se distra să dea cu piciorul în cutiile goale de conserve, în ciuda observațiilor mămicăi, care-l ruga să-şi cruțe încălțămintea. Chiar dacă ar fi dat dovadă de aptitudini pentru istoria artei, n-as fi putut să-l asociez mai mult timp studiilor mele, căci descoperirile la care ajunsesem mă antrenau dincolo de preocupările stilistice.

Mă simțeam liniştit la Santo Stefano şi în celelalte biserici romanice. Bolțile cele joase, rotunde, familiare, acoperă şi apără ca brațul protector al unei mame ce-şi strînge copilul la sîn. O impresie cu totul contrară celei pe care o simțeam în penumbra amenințătoare a înaltelor şi severelor naosuri gotice. Voiam să aflu de ce arcul în semiboltă, atît de bine adaptat omului şi nevoii lui de stabilitate, cedase locul noilor forme. Nu fără mirare, descoperii rolul conflictelor sociale în trecerea de la un stil la altul. Goticul pătrunsese în secolul al XHI-lea la Bolonia, sub influența ordinelor religioase sărace trăind din mila publică, recent întemeiate, dominicani şi franciscani. Călugări fără bani, fără bagaje, în sandale şi în rasă, fii de țărani şi de meşteşugari. Combăteau clerul independent, pe prelați, pe episcopi proveniți

din nobilime. Aceste înalte fețe bisericeşti, apărîndu-şi privilegiile, apărau şi tradiția în arhitectură, adică stilul romanic.

Ce să faci ? Ce cale să iei ? în care tabără te-ai fi angajat ? Nu puteai să ai în acelaşi timp sentimentele angajate la stînga şi gustul îndreptat spre trecut. Deci, militează pentru gotic! Cîți păcăliți lasă revoluțiile în urma lor!

Sacrifici astfel disciplinei necesare progresului ordinea sacră a fantasmelor. Primă ocazie pentru mine, cu mult înainte de răfuielile ce le voi avea cu comuniştii, să meditez asupra ironiei Istoriei care îți ia cu o mînă ce-ți dă cu cealaltă şi nu e niciodată atît de generoasă încît să te facă pe deplin fericit.

Stilul gotic subție pilaştrii bisericilor, ridică acoperişul la o înălțime amețitoare, spori misterul galeriilor colaterale, cree aceste imense spații ce provoacă un sentiment de nelinişte şi culpabilitate. Arcului în semiboltă, bolții-leagăn, metaforă şi amintire a leagănului copilăriei, le urmă ogiva — numită, pe drept cuvînt şi arc frînt. Frîntă intimitatea cu mama, distrusă fericirea de a fi doi într-u-nul singur. Fiul, smuls brutal visului său de comuniune perfectă, scos din cuibul lui, azvîrlit în lume, trebui să părăsească grota şi să-şi deschidă ochii, întrezări în penumbra maiestuoasă a bolților supraînălțate fața ascunsă şi înfricoşătoare a Tatălui. Ce e ogiva, de fapt, dacă nu sprinceana încruntată a Tatălui ? La Sân Petronio tremuri fără să vrei, nu eşti primit, ci judecat. Naosul monumental te striveşte cu toată splendoarea sa întunecată. Tu nu mai eşti sub această maiestuoasă boltă decît un infinit mic, în aşteptarea osîndei. Legea, amenințarea, frica, pătrunseră aici înainte în viețile noastre. Blîndele mîini materne abandonau religia catolică puterii neînduplecate a Tatălui.

„Viețile noastre", am scris. Această întoarcere a lui Christ la lehova, poate n-a avut consecințe atît de dramatice decît pentru o minoritate: a noastră, Genariello. Nu vorbesc numai de mine şi de frații mei întru trecut, spunînd: a noastră. Vorbesc şi de tine, care sări în sus chiar în clipa asta, gata — as pune mîna în foc — să-ți întrerupi lectura şi să dai fuga la don Michele ca să fixezi data căsătoriei. Neagă cît vrei evidența, forța dragostei mele va izbuti să alunge minciuna din sufletul tău. mtr-o bună zi am să te fac să recunoşti propriul tău adevăr. Ar fi mai abil, desigur, să te prefaci că nu vezi ororile represiunii de-a lungul secolelor şi apoi să consideri toleranța ca

pe ceva universal dobîndit în zilele noastre. Nu voi fi niciodată complicele unor asemenea laşităţi, nici chiar pentru a-ţi dezarma rezistenţa care nu-mi mai lasă nici o speranţă. Vreau să te învinq, nu să te mint. Ai vrea să te consider prea las ca să suporţi perspectiva pericolelor ce te aşteaptă ? Rămîi cu Giuseppina dacă nu te sinchiesesti decît de liniştea ta ! Pe cît mă încînta speranţa că, odată ajuns la capătul povestirii mele, ai să mă anunţi că te dai bătut (dar atuncea, prea tîrziu şi zadarnic, Gennariello !) tot atît de mult îţi cer să te dai de partea mea cu bună ştiinţă, şi nu atras de amăgiri.

Află pentru început, preţul lacrimilor şi al sîngelui plătit în Evul Mediu pentru înfrîngerea aristocraţiei de către forţele populare. Scotocind prin biblioteci pentru lucrarea mea, am dat peste anumite documente care precizează în ce epocă şi în ce circumstanţe ne-am întîlnit cu primii noştri călăi. Recunoaşte că nu puteam împărtăşi aceste secrete nici profesorului Longhi, nici fratelui meu Guido şi nici unei alte persoane din preajmă.

Biruinţa ogivei şi a contrafortului, precum şapte secole mai tîrziu aceea a secerii şi a ciocanului, pecetlui fără drept de apel condamnarea noastră. Noi îmbrăţişaserăm o cauză ai cărei învingători ne-au tîrît în faţa propriilor lor tribunale. Din secolul al X-lea pînă în al XlII-lea, în epoca romanică — nici urmă de proces contra noastră. Sfintul Pavel nu-l înlocuise încă pe Sfintul loan. Vălul Sfintei Veronica înăbuşea mînia lui Moise. Legile represive ? Stabilite pe vremuri de Teodosiu, primul împărat creştin, nu erau nicăieri aplicate în occident. Pentru arderile pe rug, pedeapsă promulgată din nou prin Decretele lui lustinian şi apoi prin Capitulariile lui Carol cel Mare, Justiţia nu cheltui nici cît preţul unui amnar. Se spune că Hugo Capet ducîndu-se la biserică şi zărind în pridvor doi oameni supuşi mai mult dorinţei lor decît poruncilor lui Dumnezeu, i-a acoperit cu mantia sa regească, în genunchi în faţa altarului, el se rugă mai îndelung decît de obicei, poate pentru a cere Domnului să-i ierte, dar mai curînd ca să le lase timp să fugă înainte de sosirea zbirilor.

Persecuţia începu spre sfîrşitul secolului al XlII-lea odată cu apostolatul dominicanilor şi instaurarea Inchiziţiei. Sub ce funeste auspicii m-am mai născut şi eu ! închipuieşte-ţi că Bolonia a fost oraşul preferat al lui

Domenico de Gusmân. Fanaticul spaniol s-a oprit aici pentru perioade îndelungate, a convocat la Sfîntul Nicolae-din-Vii primele două reuniuni de prelați ai ordinului si-a pus bazele unei mănăstiri nu departe de strada unde am crescut. La Bolonia s-a îmbolnăvit de friguri şi a murit, îngropat mai întîi chiar în pardoseala de la Sfîntul Nicolae, sub o simplă lespede, aşa cum îşi dorise, ca să fie călcat de sandalele fraților săi, i se făcu mai tîrziu o înmormîntare solemnă într-un mausoleu de marmură, atunci cînd s-a reconstruit pe locul vechii biserici devenite neîncăpătoare pentru afluxul pelerinilor o nouă bazilică dedicată de astă dată numelui său şi sfințită chiar de papa în persoană. Craniul a fost pus într-o raclă de argint cu cizeluri demne de sarcofagul sfîntului Ianuarie al tău. Se strînseră pelerini din toate colțurile creştinătății, cultul mormîntului şi moaştelor lui atrăgînd un număr din ce în ce mai mare de credincioşi.

Călugărul lăsase amintirea de neuitat a milosteniei şi a sărăciei lui, dar tot pe-atît şi a intransigenței sale. Discipolii săi îşi aminteau că atunci cînd petrecea o noapte de rugăciuni în capătul naosului, gemetele şi plînsul i se auzeau prin pereți pînă în chiliile lor. îi continuau opera, credincioşi poruncilor lui. Răspîndiră în toată Europa intoleranța şi dictatura. Domini canes : cîinii Domnului. Cei mai fiorosi spioni al poliției cereşti. Cu toate că de origine foarte modestă, ți-o amintesc. Părinții lor băteau la nicovală în fierăriile de prin sate sau împingeau plugul pe coastele dealului. Aceşti fii ai poporului, dragă Gennariello, ne-au dat primii în judecată, ne-au trimis primii pe rug. Anatemele biblice pe care le credeam îngropate în miresmele Măriei Magdalena, ne-au lovit din nou ca şi cum Evanghelia nu fusese niciodată predicată. Ceea ce ne deosebea pe noi a fost socotit erezie, dragostea noastră, crimă. Planta aromată — ftnocchio — ce se arunca

pe rug pentru a mai înmiresma supliciul, mi s-a lipit de piele. Sub acest nume am fost insultat de atîtea ori în presă sau la premierea filmelor mele. Finocchio, ocara clasică pentru a mă tîrî în noroi. Oare ştiu cei ce-o întrebuințează în zilele noastre că această metaforă legumicolă se trage din epoca în care într-adevăr se ațîțau vreascurile de sub picioare cu plante aprinse, alese anume pentru că aromatizau în timp ce ardeau ? Mama romanică ne surîdea printre trîmbe de flăcări, dar Tatăl gotic avea grijă să întețească focul.

Cu toate aceste gînduri pe care mă feream să i le spun, îmi făcea plăcere să-mî văd fratele întorcîndu-se după toate fetele pe stradă, nu dintr-o deşartă bravadă meridională, ci dintr-o înclinare clar afirmată spre celălalt sex. Vedeam chiar de pe atunci destinul meu ca o călătorie clandestină printre capcanele întinse de duşmanii mei; de aceea mă bucuram (lăsînd la o parte suferințele lui de fiu şi de frate) că Guido, la adăpost de blestemul care atîrna desupra capului meu, putea să înceapă să-şi realizeze fericirea cu sorți de mare reuşită.

Mă bucuram şi pentru mama că el apucase pe un drum cu totul diferit de al meu. Relațiile meme cu lumea feminină nu treceau neobservate acasă. Reacțiile mămicăi se manifestară în două feluri. Mai întîi gelozie. Fără scene, fără lacrimi. Mult prea inteligentă pentru a lăsa să i se vadă dezaprobarea, se străduia să nu mă sîcîie cu nici o întrebare. Dar dacă de exemplu Nerina mă conducea pînă în prag, era de ajuns să arunc o privire spre etajul al treilea pentru a zări la fereastra întredeschisă un chip nemişcat rezemat de geam.

Dacă ieşeam după cină, mămica mă aştepta. Ora tîrzie, contrar obiceiului ei de la țară de a se vîrî în pat imediat după spălatul vaselor, n-o descuraja. O găseam stînd la masa din bucătărie, dreaptă şi severă, cîrpindu-mi rufele. Mă trăgea lîngă ea şi mă săruta mai apăsat ca în celelalte seri. Ar fi trebuit să fiu naiv, crezînd că prin acest sărut îmi arăta că m-a iertat. O exclamație care-i scăpă îmi dezvălui ce urmărea cu adevărat, încerca să ghicească după parfumul rămas pe obrazul meu care era rivala care-i

furase fiul în acea noapte. Fără să le cunoască altfel decît prin această intuire cosmetică (si dîndu-şi osteneala bănuiesc, să facă o legătură cu figurile întrezărite fugitiv prin fereastră) socotea toate femeile care-mi plăceau drept duşmani personali. Parcul Margherita unde ştia că-mi dădeam întîlnirile îi inspira o repulsie de neînvins: acolo se țeaseau comploturile feminine de pe urma cărora ea avea să mă piardă.

Curînd, totuşi, prin varietatea numelor pe care mă auzea pronunțîndu-le, prin numărul de ghicitori supuse spre dezlegare mirosului ei, cu subtilitatea instinctului său matern, descoperi soarta efemeră a tuturor cuceririlor mele. Flora venea după Giuliana, Astrid după Silvana: un adevărat carusel neîntrerupt. Numai ea care mă adusese pe lume, care-mi dăduse să sug, care mă legănase, care mă îngrijise de tuse măgărească, mă veghease cînd făcusem pneumonie, numai ea rămînea neclintită într-un colț

sacru din viața mea. Madonă şi regină pe tronul ei de lumină, tot atît de necesară fiului ei ca şi pumnul de macaroane pe care-l arunca în apa clocotită cînd îi auzea paşii pe scară.

începu deci să considere toate cuceririle mele ca pe nişte victime arse pe rug în cinstea ei; si, departe de a simți vreo iritare, dori ca nici o fată din Bolonia să nu scape sacrificiului. Cu cît vor fi mai multe alese, apoi părăsite de mine, cu atît propria ei suveranitate va apărea mai evidentă. Dacă una din rnătusile mele, cu sănătosul ei bun simț din Friul, îi atrăgea atenția că eram văzut cam des cu această Nerina, mămica se făcea că se încruntă şi că-şi ia un aer îngrijorat, dar îndărătul mîinii care se oprise o clipă din cîrpit, îşi ascundea un zîmbet de satisfacție, aşa era de sigură (si nu se înşela) că de dactilografă nu mă foloseam decît ca ornament suplimentar la bicicleta mea.

Se consideră definitiv în afară de pericol cînd nu mai iesii cu Giovanna. Mai periculoasă decît celelalte, rivala asta! învățătoarea, cu toate că era foarte instruită şi nesățioasă cititoare de romane, nu se simțea în stare să lupte cu fiica unui mare editor milanez. Dizgrația ei

(mămica, impresie greşită de astă dată, îmi atribui mie inițiativa rupturii) fu primită cu un oftat de uşurare. Fără să mai vorbim de mîndria de a-şi spune că sacrificarea u-nei purtătoare a numelui B... pe altarul ridicat de fiu gloriei materne însemna un tribut de-a dreptul prestigios.

Numai că, pe cît căsătoria mea i-ar fi părut o perfidie şi o trădare, pe atît îi venea de greu să îmbătrînească fără urmaşi. Refuzînd să-şi dea seama că mă făcusem mare, dar ştiind că într-o zi eu voi sfîrşi desigur prin a mă îndepărta, şi ea prin a mă pierde, singura ei mîngîiere era să se închipuie bunică, înfăşînd şi răsfățînd un nou născut. Cu un prunc în brațe ar fi reînceput minunata aventură de altădată, cînd eu depindeam cu totul de îngrijirile ei.

Cum să împace dorința geloasă de a mă ține departe de femei cu nevoia de a-şi revărsa iubirea asupra unei noi progenituri ?

Soarta rezolvase această dilemă acordîndu-i doi băieți, dintre care unul, scăpînd de vicleşugurile femeieşti va rămîne pentru totdeauna la picioarele ei, în timp ce celălalt — mai puțin prețios ca fiu dar absolut necesar pentru

perpetuare —, va asigura venirea nepoților. Iată de ce nici nu mă gîndeam să-l convertesc pe Guido la gusturile mele, doritor din contră să-l feresc de tentațiile care l-ar fi putut îndepărta de un viitor conjugal atît de necesar pentru fericirea mămicăi.

Or, fratele meu, întorcîndu-se dintr-o scurtă călătorie la Florența, îmi povesti o întîmplare destul de semnificativă, dar în care naivitatea lui nu văzuse nimic rău. în piața Signoriei, rezemat de soclul mărețului David, Guido mînca dintr-un sandviş. Un bărbat căruia, după părul de pe tîmple şi silueta uşor îngroşată, puteai să-i dai vreo treizeci de ani, solid, musculos, într-o salopetă şi un tricou cu guler răsfrînt, coborî de pe bicicletă şi veni să se rezeme la rîndul său de statuie. „N-ai cumva o țigară ?" îl întrebă pe fratele meu pe un ton pe care acesta îl găsi foarte nepoliticos. „Nu fumez." Solicitantul îi aruncă o privire încruntată, încalecă pe bicicletă şi se depărta spre pod.

Puțin mai tîrziu, după-amiaza, în timp ce Guido se odihnea pe o bancă, într-un scuar, bărbatul apăru din nou. Se aşeză la celălalt capăt al băncii, scoase din buzunar şi aprinse un trabuc din care pufăi, scoțînd un fum puturos (oribilul fum al trabucelor toscane), fără să-i pese că vîntul îl ducea spre vecinul său care începu să tuşească şi care îşi acoperi gura cu mîna. Revoltat de o asemenea nesimțire, Guido, în ciuda oboselii pricinuite de peregrinările lui începute dis-de-dimineață, se pregăti să plece în căutarea unui alt refugiu, cînd se auzi apostrofat de-a dreptul fără nici o delicatețe.

— Ei, băiețică ! Nu eşti prea vorbăreț! De ce nu te dai mai încoace să schimbăm o vorbă ?

Făcînd o pauză în povestirea lui, Guido îmi mărturisi că aceste cuvinte îi stîrniră bănuiala că avea de-a face cu un homosexual care-i făcea avansuri. Dar aspectul „viril" al interlocutorului său îl făcu totuşi să se îndoiască. „Pederastii sînt efeminați, eleganți, politicosi", mă asigură el naiv, iar necunoscutul, în salopeta lui unsuroasă, scuipa pe jos între două pufăieli. Fratele meu îşi mai spuse că un „ticălos" cu intenții rele ar începe mai întîi prin a se arăta agreabil. Această constatare (mai judicioasă decît prima, cu toate că n-ar fi oferit nici o garanție unui spirit mai puțin naiv) îl linişti în cele din urmă. Se apropie cu o jumătate de metru de el. Tocmai treceau două fete tinere prin scuar. Bărbatul le privi cum se îndepărtau, îl înghionti pe fratele meu şi-i spuse că înțelegea după mutra şi felul lui de a pronunța „c"-urile, că nu era „un puțoi din Florența". Totuşi, continuă el —

arătînd cu bărbia spre cele două fete care se plimbau, spera că i se ivise deja vreo „ocazie" tînărului şi simpaticului turist.

Guido, în simplitatea lui, se mulțumi să clatine din cap. Atunci celălalt, reluîndu-şi manierele bruşte de la început, îi spuse că orice bărbat demn de acest nume, care venea la Florența, trebuia să-şi găsească o femeie chiar în seara sosirii sale.

— Pariez că n-ai dibuit-o încă ?

îşi măsura vecinul cu o privire duşmănoasă, inexplicabilă.'

— Sînt încă prea tînăr, spuse fratele meu furios pe sine fiindcă avea aerul că se scuză în fața acestui bădăran care nu înceta să infecteze aerul transparent al Florenței cu trabucul lui.

Căutînd să-şi ia revanşa, se încumetă să-l ia peste picior, sigur că va auzi o mărturisire a necazurilor şi eşecurilor de care avusese parte (căci, credea Guido, numai cei care nu reuşesc în dragoste se leagă astfel de primul venit în locuri publice).

— Dar pe dumneata te aşteaptă vreo frumoasă acasă ?

— Da ce crezi ? exclamă fumătorul de toscani ridi-cîndu-se brusc, ca muscat de şarpe. Ți-nchipui că am nevoie de un mucos ca tine ca să ştiu cum să mă port ? Mă-nsor peste o lună, dacă vrei să ştii 'nainte să mă-ntrebi aşa tîmpenii. Ieşisem tocmai să fac strigările.

Şi cu asta se îndepărtă furios. „Mucosul" rămase înmărmurit pe bancă, întrebîndu-se ce greşeală putuse să facă, uluit de acest amestec neobişnuit de familiaritate, grosolănie, îngîmfare agresivă şi agitație.

„Un nebun", îi răspunsei lui Guido. Pentru nimic în lume nu i-as fi dezvăluit fratelui meu că-l tulburase pe acest om cu cei şaptesprezece ani ai săi şi cu mutra lui drăgălaşă, bronzată de soarele de pe stadion şi-l obligase să reacționeze, în stînjeneala sa, printr-o ostentație comică privind proiectele sale matrimoniale. Comică, da, aidoma tuturor episoadelor acestei farse. Eterna farsă în trei acte: îmi placi, te resping, te detest pentru că mi-ai plăcut. Atracție, respingere şi dispreț. Dar o farsă care se poate transforma în tragedie, dacă pentru a-şi ispăşi „slăbiciunea", a-şi spăla „onoarea" şi a-şi regăsi imaginea pe care si-a făcut-o despre sine, cel care s-a urcat de bună

voie în maşina ta şi te-a urmat nesilit printre barăcile de la Idros-calo îți rupe coastele cu un par smuls din gard.

în numele tuturor italienilor a căror bărbăție o denunțasem ca fiind o mascaradă, era fatal ca un răzbunător ieşit din popor (Pelosi sau altul, n-are importanță nu-

mele), investit cu o misiune ca să zic aşa rituală, să restabilească prin uciderea provocatorului certitudinea identității lor. Exorcismul căsătoriei, care-l salva pe cel ce-l agățase pe fratele meu în acea îndepărtată după-amiază la Florența, îi lipsea asasinului meu, obligat, chiar din această cauză, să ucidă.

în 1942 as fi dat din umeri dacă mi s-ar fi prevestit că integritatea mea fizică va fi într-o bună zi în pericol. Ca să-i doresc lui Guido o viață diferită de viața mea, îmi ajungea să mă gîndesc la precauțiile laşităților mele. Am profanat pînă şi Poezia publicînd în prima mea culegere versuri de o exagerată prudență. La 14 iulie, sărbătorirăm, Enrico, Mathias, Daniel şi cu mine, apariția simultană a celor patru plachete la „Vechea Librărie Mărio Landi", din Piazza Sân Domenico numărul 5, printr-un mare chiolhan cu şuncă şi vin roşu, lambrusco. Opusculul meu se intitula Poeme: paisprezece poezii într-o broşură de patruzeci şi opt de pagini, scoasă în trei sute de exemplare, plus şaptezeci şi cinci pentru presă, nepuse în comerț. Unul din exemplarele necomercializate ajunse pe masa lui Gianfranco Contini. Cel mai ilustru critic literar italian avu amabilitatea să-mi trimită o carte poştală cu promisiunea unei cronici.

Succesul acesta mă înălță în ochii colegilor mei fără să şteargă în mine ruşinea micilor mele ticăloşii, în loc să laud pe față frumusețea băieților, am recurs la tot felul de parafraze: David şi Isus treceau în pas de dans în versurile mele elegiace în care presentimentul morții servea drept alibi leşinurilor lui Narcis. Singurătăți rustice, neprihănite dangăte de clopot şi rugăciuni tînguitoare pentru Duminica Floriilor. Versuri scrise în grai friulan, circumstanță care adăuga o oarecare strălucire plăpîndei mele aureole de poet, cu toate că voința politică de a mă opune limbii oficiale conta mai puțin în vocația mea dialectală, precum ştii, decît ciocnirile cu tata şi dorința de a lega destinul artistului din mine de idiomul matern, în josul fiecărei pagini dădeam traducerea italiană cu litere

mici, înclinate: împingînd astfel orgolioasa Romă în subsolul tipăriturii şi al culturii, aruncînd ca pe nişte trofee la picioarele tronului unde se afla mămica, chipiul, galoanele şi celelalte insigne militare ale celui învins la Amba Alaghi.

Dar care dintre tinerii mei cititori ar fi bănuit spre ce secătură se îndrepta admirația lor ? Cum să-şi închipuie că făceam deja versuri scandaloase, avînd grijă să le las în fundul sertarului, de unde nu vor fi scoase pentru a fi prezentate publicului decît după douăzeci de ani ?

Să săvîrşesti, să repeți pînă la sînge Actul cel mal dulce al vieții

Un articol despre Sandro Penna dezăvălui laşitatea mea. Sandro Penna, vagabond înrăit, amator fără jenă de ucenici în salopetă, de recruți în permisie, de fii de portar, de imberbi fără căpătîi, vagabonzi: îşi făcea o glorie din toate astea în scurte poeme în care răsună cu putere voioşia unui suflet liber.

Mi-am găsit micul îngeraş
în parterul dubios al unui teatru
Lung e drumul în autobuz.

Un ucenic brutar cam din topor, cînd îți acordă, cînd îți refuză un pic din fragedul său farmec.

în pisoarul răcoros al gării am coborît din colina în flăcări.

Dovadă, aceste versuri publicate sub nasul cenzorilor, că îi reduceai la miopie cu un pic de îndrăzneală. Nici înfiorări nepermise, nici provocare scandaloasă : bucuria curată de a trăi în înțelegere cu sine şi fără a se ascunde de cineva. Frivolitate, lumină şi blîndețe franciscane, îndrăzneala liniştită a celui drept. Mi-am îngăduit să fac un comentariu plîngăreț: „Indiscutabila noblețe poetică, căreia amoralitatea nu-i strică, dacă aceste versuri uşoare

conțin o încărcătură de suferință umană ascunsă". Ce nevoie aveam să justific printr-un sentiment creştin de căință pe cel care a reînviat sincera nevinovăție a zeilor greci ?

Ruşine mie, Gennariello, că am îndrăznit să prezint sub trăsăturile plîngărețe ale unui vinovat pe omul căruia religia lui Moise şi a Sfîntului Pavel îi era cu totul străină. Chiar dacă, scîrbit de traiul cu capul băgat într-un sac, am fluturat într-o zi stindardul revoltei, nu trebuie să mă disprețuiesti mai mult decît merit. Cine altcineva se revoltă dacă nu sclavul ?

Seniorii, nefiind niciodată obligați să-şi dovedească noblețea, nu flutură niciodată steagul. Ca nobil, unul singur a dat strălucire secolului nostru : el, Sandro Penna, care crescuse la Perugia, între dealurile Umbriei, care-şi deschidea palatul de la Roma pisicilor şi vagabonzilor şi pe care moartea a venit de curînd să-l ia din somn. Şaptezeci şi unu de ani, chiria neplătită de douăzeci şi patru de luni, pe covor trei mape cu poemele sale nevîndute, cincizeci de sticle de lapte goale în dulapul din bucătărie, şi pe peretele camerei portretul actriței Malibran în rolul lui Ch6rubin.

Pentru că Enrico, Mathias, Daniel şi cu mine (de ce trebuie să-l citez totdeauna mai întîi pe Enrico ?) nu reuşisem să fondăm revista proiectată în insulița din parcul Margherita, articolul meu apăru în Sita, revistă literară lunară pentru Tineretul Italian al Fasciei. O publicație fascistă pe care speram s-o infiltrăm vorbind de scriitori şi pictori nesimpatizați de regim: Baudelaire, Giorgio Morandi ale cărui tablouri ne plăceau nu numai pentru că le picta la Bolonia, ci pentru că umilele obiecte din sticlă din naturile sale moarte mai dezumflau grandilocvența artei oficiale. Prin ciurul Sitei trecură şi unele din poemele mele de inspirație mistică. Ca acest apel al Arhanghelului către Pustnic: „O, Sfmtule ! cel care n-a păcătuit nu e şi nevinovat. Ieşi din peşteră ! Traversează întunecosul desert! îndură dulcea frumusețe a răului!" Mereu acest limbaj dezgustător al păcatului şi al prăbuşirii.

în noiembrie 1942, fratele meu mă conduse la gară ! Plecam spre Weimar ca mebru al delegației italiene la congresul scriitorilor europeni. De ce am răspuns invitației naziştilor? Elio Vittorini, tînărul şi prestigiosul autor al Conversației în Sicilia, port-drapelul antifascismului literar, lua şi el parte la călătorie. Guido nu îndrăzni să zică ceva împotrivă. Cînd flutură mîna spre convoiul care pornea, am citit în ochii lui umbra întristată a unui re-proş. Scenă care m-a urmărit mult timp şi a cărei amintire sigur reveni în minte fratelui meu cînd, la mai puțin de doi ani după aceea, el fu cel care se urcă într-un tren: nu ca să se ducă să discute cu intelectuali berlinezi trimişi de Goebbels, ci pentru a se alătura patrioților din Friul în hățişurile rezistenței. Mă lăsă pe peronul gării din Casarsa, unde ne refugiasem cu mămica.

întors din Germania, am publicat în revista Sita, sită cu ochiuri prea mari ca să mă oprească să ajung la această ruşine, un articol lăudînd congresul, în ciuda scopului mărturisit de propagandă politică, scriam eu,

tineretul european a schimbat păreri rodnice despre viitorul literar al occidentului etc. Minciuni în cel mai autentic stil mussolinian, înşirate de pana de gîscă naționalistă. De astă dată, Guido pe care-l crescusem în ura pentru fascism şi căruia i-l citam pe profesorul Longhi ca model de Intransigență, fu prea cinstit ca să-mi ascundă dezaprobarea lui. îmi puse pe pat, subliniate cu roşu frazele incrimi-nante, care mă loviră în plin obraz ca o palmă: „Dacă presupunem definitivă actuala tăcere a Franței, cui trebuie să-i revină hegemonia culturii în Europa, dacă nu nouă ?... Optimismul ne incită să notăm că această cultură italiană depăşeşte celelalte culturi... Putem spera să fim singurii, într-un'viitor apropiat, care să ținem cultura în mîinile noastre, adică spiritualitatea europeană; ceea ce ar fi de asemenea foarte important din punct de vedere politic."

Baliverne pretențioase în care e cu neputință ca eu să fi crezut cu adevărat.' Armata germană ataca Moscova, japonezii atacau mişeleşte Pearl Harbor. Nemulțumint de mine de cînd nu mâi îndrăzneam să mă duc la piscină, nici

să-l privesc pe Daniel gol sub dus, trebuia să mă discreditez pînă la capăt. Da, dacă m-am pretat la aceste fanfaronade a fost din cauza unei dorințe ascunse de a mă coborî în stima fratelui, a prietenilor mei, a tuturor celor al căror dispreț m-ar fi durut. Numai un tînăr dorind să se pedepsească pentru laşitatea din viața sa particulară putea să comită (dar asta nu este o scuză), un act public de o slugărnicie atît de neruşinată.

Clipele mele de destindere şi de mulțumire: cînd ieşind de la librarul şi editorul meu Mărio Landi, de cealaltă parte a pieții, intram în bazilica închinată Sfîntului Dominic, mă apropiam de mormîntul lui, unde descoperisem în dreapta şi în stînga altarului, pe treptele mausoleului, doi îngeri de marmură. Simetrie perfectă a atitudinilor (cu un genunchi la pămînt, cu celălalt susținînd un sfeşnic greu), a vesmintelor, (o mantie largă cu falduri înfăsurîndu-i pînă jos) şi a aripilor. Aici se opreşte asemănarea. Cel din stînga exprimă — îmi pare rău de acest clişeu — o „blîndețe cerească": păr lung mătăsos, degete de harpist, pleoape pe jumătate închise, finețe de femeie, atitudine cucernică, îşi ține sfeşnicul cu respect şi pioşenie. Este îngerul clasic, de o frumusețe i-deală, androginul pe care Visconti, dacă l-ar fi putut face să coboare de pe soclu, l-ar fi trimis pe plaja de la Veneția în rol de demon care să ducă în ispită clienții de la Hotelul Băilor.

Stăteam îndelung şi-l sorbeam din ochi, spre îngrijorarea călugăriţelor de la mănăstire care treceau şi iar treceau prin spatele altarului, sub pretext că au grijă de luminări. Chiar dacă ar fi citit în străfundul cugetului meu, şi tot n-ar fi găsit motiv să se scandalizeze. Sflntul Dominic în persoană mi-ar fi dat dreptate, mie, care cu treizeci şi patru de ani înaintea faimoasei Declaraţii a lui Paul al Vl-lea, transferam asupra unei statui de piatră pasiunile pe care nu le trăisem. Cine ştie, dacă primul persecutor al minorităţii noastre nu trimisese acest mesager în drumul meu anume pentru a mă învăţa să feresc „ten-

dintele" mele de orice „realizare" vinovată ? Da, tendinţe, nu activităţi, cum a reafirmat loan Paul al II-lea episcopi-lor americani. Să compensez castitatea iernilor mele de la Bolonia prin dragostea pentru o statuie, nu mă punea în conflict cu conştiinţa mea.

îngenuncheat în fata acestui cast serafim, mă lăsam pradă deliciilor echivoce ale exaltării în timp ce călugăriţele mă atingeau în treacăt cu rasele lor albe, dînd din cap înduioşate. Din fericire, pentru a zădărnici strategia cerească şi planurile de mîntuire a sufletului meu, de cealaltă parte a altarului se oferea privirii mele al doilea sol înaripat, în loc să mă încurajaze spre paradisurile imaginare ale unui materialism resemnat, îmi strecura ca pe un excitant vitalitatea lui agresivă şi lacomă.

Ce ciudat model alesese Michelangelo, în contradicţie cu întreaga tradiţie a pictorilor şi a sculptorilor! Vreun ucenic zărit într-o mahala în timp ce potcovea un cal, tinîndu-i copita strînsă între genunchi, sau rîndasul de la vreun han descărcînd butoaie la chepengul pivniţei. Cu părul scurt, des, buclat, cu trunchi şi spinare solide, grumaz de atlet, obraji bucălaţi, privirea fixă aţintită drept înainte, asemenea unui simplu muncitor mai curînd decît a unui heruvim aerian, oare ce aşteaptă pentru a face un salt înainte şi a arunca pe jos sfeşnicul pe care nu-l ţine decît de formă ? Mă face să mă gîndesc la tine, acuma cînd îl evoc din nou: da, la tine, pe marginea terenului de joc, cînd arunci mingea ieşită pe tuşă şi cînd, cu pulpele încordate, te pregăteşti să te avînţi în grămadă. Musculos, bătăios, fără pic de efeminare (ceea ce nu înseamnă, Gen-nariello, a fi şi neapărat sortit căsătoriei!)

Devenit de atunci genul meu absolut, genul meu preferat. O ispită mult mai puternică decît pentru tinerii de sex echivoc. Şi care mă va obliga curînd să-mi schimb viața şi să mă arăt la lumina zilei, mi-o spunea instinctul. Gustul pentru un anume tip fizic m-a salvat, şi nu curajul meu. De-as fi rămas amator de efebi şi de băieţandri, aş fi păstrat poate toată viața tendința să visez, să fac pe misti-

cul, să oftez după vreun gingaş adolescent, la fel ca păstorul lui Virgiliu după Alexis al lui.

Din contră, după ce privisem îndelung îngerul din dreapta, ieşeam din bazilică mai înfometat ca un lup. în fața acestui voinic impetuos cum să nu simți ridicolul unei adorații platonice ? O luam la fugă pînă în piața Galvani şi săream în 11-le care mă ducea la gară. Ocazia aşteptată se ivea totdeauna pînă la urmă în ediculul faianțat căruia denumirea vulgară dată de poetul Sandro Penna i se potrivea mai bine decît eufemismul fabricat cu numele unui împărat roman.

Acesta a fost începutul celor cîteva aventuri boloneze: puține, pe fugă, ca vai de lume; ascunse cu grijă atît prietenilor mei cît şi mamei şi tatii. Nu mă alegeam nici cu o plăcere adevărată, nici cu cine ştie ce fală, dar cel puțin cu convingerea liniştitoare că nu sînt chiar un fricos.

ÎNGERUL DESTINULUI

12

Nu ne-am întors la Bolonia după Paşti. Mămica ne-a ținut cu ea la Casarsa, unde credea că vom fi la adăpost de bombardamente. Vacantă lungă de care profitam, vărul meu Rico (fiul mătuşei Enrichetta), Cesare Bortotto, un prieten fugit din Bolonia, fratele meu şi cu mine, ca să explorăm ținutul, să-i vizităm pe țărani la fermele lor, să culegem la gura vetrelor tradițiile orale din Friul, să ne îmbogățim limba cu dialectul şi să învățăm şiretenia unui neam căruia puțin îi păsa de sorții Romei.

în seara de 25 iulie, un plutonier de carabinieri ne-a prins în timp ce scriam TRĂIASCĂ LIBERTATEA pe peretele bisericii. Rico (paisprezece ani) aruncă cutia cu vopsea şi o luă la fugă pe cîmp. Bortotto, alb ca varul, rămase țintuit locului. Țineam în mînă pensula, gata s-o şterg. Guido înainta curajos spre plutonier. Acesta ridică numai din sprîncene pentru a-şi arăta mirarea recu-noscîndu-l. Indulgent, se mulțumi numai să-l tragă de urechi. Nu reuşisem să facem rost decît de vopsea neagră, vopseaua roşie ar fi sărbătorit cu mai multă strălucire căderea lui Mussolini.

O altă imagine cu o cutie de vopsea răsturnată pe jos mi-a rămas din vara lui '43: un cîmp în noapte de-a lungul unei căi ferate, o infinitate de licurici care sticlesc în plin întuneric. Mă aflam la Pisa de la 1 septembrie, recrutat pentru serviciul militar. A doua zi după armistițiu, germanii năvăliră în cazarmă şi ne îmbarcară într-un tren ce se îndrepta spre Brenner. Se făcuse noapte cînd convoiul format din vechi vagoane de lemn de clasa a treia, cu compartimentele încuiate de paznicii noştri, s-a pus în

mişcare. O santinelă la fiecare capăt al vagonului, păzea uşile.

Trenul se oprea des în plin cîmp. Vecinul meu, un meridional, purta la gît un medalion cu portretul mamei sale. Ținu neapărat să-mi arate, gravat pe cealaltă față, elefantul de Catana care susține pe spate un obelisc. Cum izbuti oare să coboare geamul, fără să-l audă paznicii? „Fii gata", îmi strecură pe neaşteptate la ureche. Ne oprisem de-a lungul unei pajişti mărginite în depărtare de pini pa-rasol. Tovarăşii noştri, în compartiment, moțăiau în pîlpîirea becurilor de camuflaj, spectre albăstrii purtate spre necunoscut. Pentru a lupta contra somnului, mă forțam să număr licuricii din fața mea : treabă imposibilă căci apăreau şi dispăreau în mod neregulat, ca stelele pe cer. Era unul care mi se părea mai mare decît ceilalți, îmi forțam privirea, vrînd să-mi țin ochii ațintiți pe el.

„Repede", îmi şopti sicilianul, căruia nici măcar nu-i cerusem să mă ia cu el. îl văzui ridicînd medalionul spre buze, sărutînd efigia maternă, schițînd o cruce, trecînd repede peste geamul coborît şi lăsîndu-se să alunece jos, în şanțul plin de apă, care mărginea calea ferată, îl urmai cît putui de repede, mă aruncai în şanț după el, pe burtă. Trenul se punea deja în mişcare. Trebui să ne afundăm capul în apă, de teamă să nu fim zăriți de santinelele stînd în picioare pe scări.

Cînd am ridicat capul, prima senzație a fost aceea de frig, în hainele mele ude, nu de fericire de-a fi scăpat de deportare, ci de încîntare în fața baletului pîlpîitor al licuricilor. La nivelul nasului meu, îşi transmiteau mesaje misterioase în aerul transparent al nopții. Firele de iarbă mîngîiate de adierea vîntului se culcau şi se ridicau sub această salbă de pietre prețioase. Tovarăşul meu, care-şi scosese haina şi pantalonul pentru a le stoarce, tocmai isprăvise cu îmbrăcatul. Zăboveam, în extaz în fața acestui dans luminos care acoperea cîmpul cu o strălucire verde-albăstrie.

„Nu eşti rănit ?" mă întrebă el aşezîndu-se pe vine lingă mine pentru a-şi lega şireturile de la bocanci. „S-o

ştergem, că dacă soseşte alt tren..." Fugirăm pînă la marginea unei pădurici. Pinii înalți îşi clătinau deasupra capetelor noastre crengile dese.

îmi spuse că o să mă îmbolnăvesc dacă nu mă dezbrac. „Dezbracă-te la piele." Vocea lui, deloc amabilă, contrasta cu grija pe care mi-o arăta. „Scoate şi asta." Era cît pe ce să întreb de ce îmi purta de grijă dar îmi scăpă o altă întrebare prostească:

— Spune-mi, elefantul din Catana la ce-ți serveşte ? Mă oprisem din storsul slipului pentru a arăta medalionul cu degetul.

— Un legămînt, răspunse el cu un aer încruntat. Ca şi cum vorbele acestea îi cereau un mare efort, adăugă cu un oftat:

— Mă numesc Taddeo.

— Frumos nume, spusei.

O licărire trecătoare lumină chipul lui întunnecat. Apoi, repede încît abia îmi dădui seama ce mi se întîmplă, se apropie de mine şi mă sărută pe gură înainte de a-mi întoarce spatele şi de-a se afunda sub copaci, în goană, pe picioarele lui scurte de sicilian.

Fără să mă mai îmbrac, aşa gol cum eram, mă aşezai la picioarele unui pin. îmi amintesc că mi-am trecut de mai multe ori mîna peste gură şi că mi-am privit apoi degetele pentru a descifra sensul acestui gest pe care ezitam să-l numesc sărut. „Taddeo, repetai cu glas scăzut, uluit, Taddeo." încercam să-mi amintesc chipul lui: frunte îngustă, sprîncene stufoase, bărbia ieşită în afară. „Ce-i drept, îmi spusei, n-am coborît niciodată mai jos de Florența, şi nu ştiu nimic despre obiceiurile din sud. Turridu îi muscă într-adevăr urechea lui compare Alfio ca să-l anunțe că se vor bate cu cuțitele."

Diferența de latitudine să aibă oare influență asupra licuricilor ? Niciodată nu văzusem atîția în ținutul Friul, şi nici strălucind cu atîta putere. As fi rămas la nesfîrşit sub vrajă fără să mă gîndesc la ceasurile care zburau. Un tren, în drum spre nord, trecu la două sute de metri cu un fluierat tînguitor. Asemănător cu cel din care mă scăpase

Taddeo, îmi aminti pericolul iminent. Nici o licărire nu lumina vagoanele care îi duceau pe soldații adormiți. Fără licuricii care mă ținuseră treaz, Taddeo ar fi fugit singur. Acesta a fost ultimul meu gînd pentru sicilianul pe care nu l-am mai revăzut vreodată.

Dacă ceea ce presupun acum, judecînd după gestul lui grăbit şi neterminat, este adevărat, atunci sper că între soția pe care i-o fi găsit-o mama lui şi elefantul în fața catedralei care-i aminteşte de legămîntul făcut, nu-şi spune cu amărăciune şi ciudă că ar fi fost mai bine ca în seara evadării lui cu tînărul necunoscut, să-şi smulgă medalionul de la gît şi să-l arunce în iarbă.

Făcui aproape o sută de kilometri pe jos înainte de a îndrăzni să mă urc într-un tren, la Florența, pe o altă linie. Casarsa mă primi ca pe un erou. Numai Guido îmi zise pe un ton tot atît de echivoc ca şi cuvintele: „Te felicit că ai reuşit să fugi". Aflai că în timpul absenței mele îşi riscase de mai multe ori viața furînd arme de la nemții din tabăra militară de la Casarsa. Renato, unul din prietenii lui, îşi pierduse acolo o mînă şi un ochi.

Moartea a două santinele ucise de partizani declanşa prima razie a nemților. Bărbații reuşiră să fugă pe cîmp, Rico şi cu mine să ne suim în clopotnița bisericii. Am petrecut două zile şi două nopți în ascunzişul nostru. Luasem cu mine o servietă de piele cu toate manuscrisele mele şi cu ultimul volum al unei istorii a literaturii. Avioanele americane atacau gara şi mitraliau convoaiele militare. Podul de pe Tagliamento fu bombardat: clopotnița se clătină timp de cîteva minute. Rico privea prin crăpături forfota soldaților germani în piață. Mi-ar fi plăcut să simt beția pericolului sau să mă las amețit de senzația izolării mele în mijlocul marilor prefaceri ale istoriei. Singurele mele griji fură: 1. O să ne ajungă pîinea pînă cînd plecarea nemților ne va îngădui să coborîm ? 2. Pirandello şi Svevo, pe care-i admir, n-au cunoscut gloria decît pe la cincizeci de ani. D'Annunzio, acest şarlatan, era celebru la douăzeci de ani. Or, eu îmi doresc gloria, dar la cincizeci de ani voi mai fi încă în viată ?

Poate am pierdut o mare ocazie în timpul acestor patruzeci şi opt de ore de singurătate. La optzeci de picioare de pămînt, ca Fabrice în clopotnița abatelui Bla-n6s, n-am cunoscut mulțumirea cerească de a mă desprinde de lume.

Guido rămăsese acasă cu femeile. Italieni în uniformă neagră veniră să-l aresteze. Avu timp să strecoare cîteva cuvinte mămicăi. în clipa cînd se urca în camionul fasciştilor, bunica noastră îngenunche în fața şefului lor pentru

a-l ruga să cruțe un băiat de optsprezece ani. O siliră să intre în casă înghiontind-o cu un revolver în spinarea încovoiată. Zbirii se încăpățînară să scotocească peste tot, înşirînd grosolănii în fața mămicăi care plîngea în camera ei. Nu plecară decît după ce ea scoase dintr-un sertar vechi o fotografie luată în Kenya, ca să li-l arate pe căpitan însoțindu-l pe ducele de Aosta. înainte de a fi luat, Guido reuşi să facă încă un semn femeilor. Sub podeaua camerei lui, găsiră grenade, puşti şi muniții furate din depozitul taberei. Nu ştiam nici măcar de existența acestei ascunzători. Le trebui, mămicăi şi mătusilor mele, o zi ca să scoată din casă armele pe care le aruncară într-o groapă cu bălegar.

Guido se întoarse după trei zile. îl interogaseră si-l bătuseră. Bunica nu se mai sculă din pat. Se chinui trei săptămîni ca să moară. Giulia Zacco, văduvă Colussi, în al şaptezeci şi optulea an de viață. Am făcut o schiță după chipul ei mort. Mămica îi legase un bandaj ca să-i țină maxilarul.

Americanii continuau să bombardeze podul şi nodul feroviar de la Casarsa. Devenea din ce în ce mai periculos să te duci la Udine cu trenul: părinții nu-şi mai trimiteau copiii la liceu. Deschisei un fel de şcoală particulară pentru verii mei şi prietenii lor. Giovanna B., refugiată într-un sat vecin, veni să predea greaca şi latina. Ni se alătură şi o tînără violonistă slovenă, refugiată la Friul. Elevii noştri compuneau singuri poeme pe care se duceau în grupuri mici să le cînte prin sate, şi Wilma Kalz îi acompania la vioară. Alcătuirea unui almanah în friulană, ne lua o mare parte din orele de curs. Se tipăreau cele mai bune poeme,

ca şi cronica evenimenelor locale. Pentru a evita să ne risipim în timpul vacanței, am fondat „Academiuța", care însemnă continuarea în grup a exercițiilor noastre şcolare. Ne adunam în fiecare duminică, fie la mine, fie la ferma unuia dintre elevii sau foştii mei elevi. Fiecare îşi citea în public compozițiile în versuri sau în proză iar Wilma cînta ciaccona lui Johan-Sebastian Bach în mijlocul tăcerii uimite a rusticilor ei admiratori. Apoi discutam despre poezie şi despre limbaj, convinşi că făceam să renască marea tradiție populară prin operele noastre scrise în dialect. Acest mic cenaclu n-ar fi trebuit să pară exagerat de naiv şi de exaltat decît cuiva care şi-ar fi astupat urechile pentru a nu auzi explozia bombelor din jurul gării.

în sufrageria noastră transformată în sală de clasă tronau mobilele greoaie cu decorații florale, lăcuite cu negru, pe care tata le comandase tîmplarului militar din ultima lui garnizoană. Deplina fericire a orelor făcute

la şcoală şi a reuniunii Academiuței nu era tulburată în sufletul meu decît de sosirea în fiecare lună a unei cărți poştale ilustrate din Nairobi.

Text din ce în ce mai sărac, semnătură din ce în ce mai mare. Primele ilustrate o arătau pe regina Victoria pe tron, pictată în timpul încoronării. Veniră la rînd regele George al V-lea, lordul Balfour, Kitchener, portretul lui Kipling de Burne-Jones. Apoi, fie că provizia de capete glorioase puse la dispoziția prizonierilor de către armata engleză se termină, fie că prizonierul voia să ne impresioneze cu un limbaj simbolic mai potrivit situației sale, îşi încredința al său „Totul e bine", ori unui crocodil care se lăfăia în noroaiele lacului Rodolph, ori altui reprezentant al faunei din Kenya, ca de pildă acelui vultur pleşuv, imagine elocventă a paternității decăzute.

„lată-i pe tovarăşii mei de robie, iată de ce am parte

I zilnic", părea el să spună. Cînd primirăm, imprimată în culori țipătoare, o cromolitografie a unui vrăjitor negru agitîndu-se în jurul tam tamului, cu un mănunchi din pene de struț încingîndu-i mijlocul de abanos, nu ne ~*ndirăm să atribuim căpitanului o curiozitate etnologică

de moment, în nici un caz nu era el omul care să se fi adîncit în cărțile cu coperta violetă care începuseră să apară la editorul Einaudi din Torino, sub direcția lui Pavese, şi în care voi găsi curînd cu ajutorul lui Frazer, al lui Malinowski, al lui Frobenius cu ce să-mi alimente/ atracția pentru lumea a treia, cu o preferință deosebită pentru Africa. Cu atît mai pătruns de ideea superiorității rasei albe, cu cît se împăunase cu un titlu de noblețe cam îndoielnic, tata nu ne trimisese tam-tam-ul şi penele decît pentru a face haz de necaz.

Mămica tresărea cînd primea la început de fiecare lună noul mesaj, în ce stare i se va întoarce bărbatul din război ? Dimensiunile iscăliturii atestau persistența vechii îngîmfări. Dar alegerea unui cimpanzeu drept ambasador indica gradul de amărăciune şi disprețul de sine însuşi în care ajunsese descendentul galonat al familiei Dall'Onda. Mai mult decît altele, mă izbi ilustrata cu un explorator întins între labele unui tigru. Nu se vedeau din corpul lui decît capul şi umerii. Restul dispărea sub burta animalului sălbatic care-i devorase un braț smuls din umăr şi se pregătea să-şi înfigă colții în celălalt. Tînărul aventurier, nici leşinat şi nici speriat de ceea ce i se

întîmpla, cu toate că era conştient de soarta sa, zăcea, nu în poziția cuiva încleştat într-o moarte oribilă, ci cu grația supusă a unei victime care se oferă de bună voie călăului. Tigrul îi sfîsiase cămaşa, dînd la iveală o musculatură puternică şi bronzată

Mămica azvîrli în coşul de hîrlii, ca de obicei, cartea poştală după ce-şi aruncase ochii pe cele trei cuvinte rituale mîzgălite pe verso. De data asta, împins de o dorință neaşteptată, eram hotărît s-o salvez de la gunoi. Dar în loc să cer pur şi simplu s-o păstrez, aşteptai ca mămica să iasă din cameră pentru a pune mîna pe ea ca un hoț şi a o lua în odaia mea fără să mă vadă cineva. Prinsă cu o pioneză la capul patului, ilustrata deveni pentru mine un fetiş: înainte de a adormi, adresam un fel de rugăminte tigrului să vină să mă apuce între labe şi să-şi facă din mine ospățul, în buimăceala care precede somnul, mă închi-

puiam în mijlocul unei păduri tropicale, luînd-o la sănătoasa în fața sălbăticiunii. Mai puțin pentru a scăpa din ghearele ei, cît pentru a ațința, amînate prin fugă, deliciile capitulării. Ca şi exploratorul, sfîrseam prin a mă arunca la pămînt şi prin a renunța la luptă. Oh! să mă las înhățat de colții lui, sfîsiat între maxilare şi înghițit în adîncurile gîtului său de monstru cu frumoasa-i blană tărcată !

Am păstrat această ilustrată în cameră pînă la plecarea mea din Casarsa. Să pretind că tata, expeditor al mesajului, nu avea nici un rol în fantasmele mele, urmate în fiecare seară de complementul lor sexual, ar fi dovada unei rele-credințe notorii. Nu el era acela care prezida, din îndepărtata sa Africă, plăsmuirile mele nocturne ? Nu el vărsa în sîngele meu acest amestec indisolubil de lăcomie nesățioasă şi de vinovată supunere ? Şi nu sub protecția lui îmi erau oferite într-o singură imagine de violență contopită cu fericirea, atît voluptatea cît şi ispăşirea ei ?

T

ÎNGERUL DESTINULUI

113

13

Wilma Kalz mă învață să-mi placă muzica şi cum să-mi placă. Mă puse să ascult la radio mai multe simfonii de Beethoven. Pînă atunci nu apreciam din orchestrație decît descrierea sentimentelor omeneşti sau evocarea de peisaje. Nimic nu mi se părea mai frumos ca Anotimpurile lui Vivaldi: să izbuteşti să sugerezi prin pasajele pizzicato ale viorilor o ploaie măruntă şi persistentă de iarnă ! Să traduci prin energice duble corzi fulgerele şi

trăsnetele unei furtuni de primăvară ! Wilma surîdea de entuziasmul meu, apoi, cu vocea ei blîndă şi liniştită, cu un uşor accent străin încîntător, îmi aducea argumente muzicale pentru a admira genul venețianului, cerîndu-mi de exemplu să recunosc că efectele armoniei imitative sînt secundare, în timp ce trebuia să-mi concentrez atenția supra alegerii tonalităților : mi major, rotund şi luminos, pentru primăvară; sol minor, zbuciumat, nelinişti şi melancolic pentru vară; fa major adaptat rustic la scenele de vînătoare de toamnă, fa minor, cît se poate de dezolant pentru iarnă. Sau despre modul cum să întrebuințezi instrumentele : mi-am dat eu oare seama cît de bine exprima suprimarea violoncelelor şi a contrabaşilor în mişcarea lentă a Primăverii, transparența unei dimineți de aprilie ? Sau cu cîtă pricepere întrebuințarea surdinelor în adagio-ul Toamnei evoca somnul culegătorilor de vii după copioasele lor libații ?

Bineînțeles că subtilitățile acestea îmi scăpaseră cu totul. Făceam parte dintre cei care dau din cap cu aer cunoscător de cîte ori recunosc în Simfonia a şasea de Beethoven, cînd murmurul unui izvor, cînd viersul unui

cuc sau al unei prepelițe, cînd dansul țăranilor, cînd bubuitul furtunii. Să pună imagini sub note este una din nepriceperile cele mai obişnuite ale melomanului începător. Roşeam cu atît mai mult de această stîngăcie, cu cît Roberto Longhi ne învățase să privim în mod corect pictura. Nu subiectul dă valoare tabloului, ci combinația liniilor şi a culorilor. La fel, insista prietena mea, muzica simfonică nu există decît prin împletirea sunetelor. De ce să cauți stări sufleteşti în ceea ce nu ține numai de ritm şi de armonie ? De ce să vrei ca allegro să corespundă unui elan de veselie, iar andantele unei umbre de tristețe ? Se asociază oare în mod automat cutare culoare cu un anumit sentiment, rosul, unui impuls de mînie, albastrul, unei dorințe de reculegere, verdele, unei dorințe nostalgice de natură ?

Wilma îmi cita Simfonia a şaptea de Beethoven ca model de construcție sonoră, eliberată de orice program. Dar cînd îi ceream să-mi explice de ce ea alesese, în loc de pian, parcă mai potrivit pentru căutări abstracte, un instrument care, după părerea mea, vrei-nu-vrei se adresa direct fibrelor inimii şi predispunea la o melancolie adîncă, îşi relua, după o clipă de surprindere, cu şi mai mult elan demonstrația. Muzica, fie că o cînți în orchestră, la pian sau la vioară, că-i spui nocturnă, capriciu, cîntec de leagăn, barcarolă, nu exprimă nimic altceva decît pe ea însăşi, repeta tînăra fată cu o încăpățînare sumbră pe care desigur nu o justificau timidele mele obiecțiuni urmate de un dat din cap docil, încrunta din sprîncene şi privea în pămînt ca şi cum îşi

concentra toate forțele ca să dea peste cap un ultim argument. Oricine în locul meu ar fi înțeles cu ce contradicție se lupta. Bucățile sale preferate opuneau spuselor ei o vie dezmințire. Onta pentru mine Vis de dragoste după o transcriere pentru vioară: romanță prea suav sugestivă, îmi spunea ea: „muzică proastă de Liszt"; şi eu, în loc să-mi dau seama că nu susține acest punct de vedere decît din mîndrie şi pentru a-şi ascunde propriile sentimente, îi dădeam dreptate.

114

Dominique Femandez

ÎNGERUL DESTINULUI

115

Ciudate aventuri aceste lungi priveghiuri de vară. După ce dam liber elevilor, îmi duceam prietena în podul pe care-l închiriasem la Versuta, cătun de lîngă Casarsa. Trăgeam două fotolii de răchită pe balcon, în fața noastră, cîmpia întunecată se întindea pînă în tufişurile care-şi desenau siluetele în negru de-a lungul rîului Tagliamento. Cîmpurile de porumb unduiau în vînt, şi panglica luminoasă a unui canal care reflecta ultimele raze de soare se desena argintie între două şiruri de plopi înalți, în cealaltă parte, spre est, lumina apusului tivea cu o dungă purpurie norii rătăcitori ce veneau dinspre mare. Copiii de la ferma vecină se întorceau cu bicicletele pe drumul desfundat, cu un bidon de lapte în echilibru pe ghidon. Auzeam scîrțiind pompa din curte, găinile de la care se strînseseră ouăle îşi scuturau zgomotos penele cotcodăcind în chip de protest, apoi totul reintra în linişte, îşi scotea vioara din cutie şi îmi cînta melodiile cele mai duioase şi cele mai dulci din repertoriul ei, explicîndu-mi între două bucăți valoarea semnelor marcate pe portativ: note albe, note pline, optimi, sferturi de ton, dublu diez, triolete, arpegii... Ficțiune cu care mă grăbeam să fiu de acord de frică să nu fiu nevoit să răspund privirii pasionate cu care, profitînd de întuneric, mă fixa în timp ce arcuşul urca şi cobora pe strune.

Ca să nu rămîn dator, susțineam față de Wilma că şi literatura trebuie apreciată ca o tendință spre frumusețea pură, independent de conținutul ei moral. Cu aceeaşi rea-credință (sau naivitate) ca şi ea, îi spusei că nici un roman nu mi se părea mai bine alcătuit, nici mai bine scris, ca Imoralistul lui Gide. Tocmai descoperisem această carte al cărei subiect real, ascuns cu pricepere — nu e evident pentru toți cititorii şi poate nu era nici pentru mine. Povestea lui Michel exercita asupra mea o atracție nedesluşită pe care o puneam numai pe seama magiei stilului, dar faptul că alesesem să

împrumut fetei, dintre toate volumele din biblioteca mea, tocmai pe acela şi nu un altul, ar putea dovedi că aşteptam în mod inconştient ca gestul meu să mă scoată dintr-o situație care devenea cu fiecare

zi mai încurcată pentru noi. în tot cazul, intenționat sau nu, mesajul ajunsese la destinație. Wilma înțelese că mă serveam de aventurile tînărului francez în Africa de Nord ca să mă eliberez de un secret pe care mi-era imposibil să i-l încredițez cu voce tare.

îmi înapoie cartea cu un surîs trist, asigurîndu-mă că ghicise de mult situația mea. Acuma, adăugă ea, după ce îi spulberasem ultimele iluzii, nu trebuia să cred că nu mai puteam să mă bizui pe ea tot atît ca şi înainte. Din contră, îmi mulțumea pentru sinceritatea mea, care făcea să-i fiu şi mai drag. Spuse totul repede şi cu voce înăbuşită, fără să-mi lase timp nici să consimt, nici să protestez. Vorbind, Wilma îşi mîngîia vioara cu o blîndețe maternă. După ce termină, o apucă şi cîntă, cu fața la luna ce se ridica peste cîmp, un aranjament din mişcarea lentă a sonatei Rămas bun de Beethoven. Nici o altă prietenă nu s-a arătat atît de delicată, atît de generoasă, atît de apropiată. Im-punîndu-şi cu mari eforturi să frecventeze Academiuța, după ce mărturisisem pe jumătate situația, mă însoțea împreună cu elevii mei pe care-i duceam în cîte o curte de fermă sau în piața vreunui sat să recite poeme în fața țăranilor uluiți. Vilota, alcătuită din patru versuri scurte, se dansează cu mîinile în sold sărind de pe un picior pe altul. Sau cel puțin inventasem eu acest pas ca să pun în valoare agilitatea şi grația copiilor. Aflați în pragul pubertății, exprimau în gesturile lor armonia înăscută care dispare odată cu adolescența. Aduceam în buzunare mici daruri ca să recompensez pe cei mai buni dansatori: bomboane cu zaharină, o praştie, elastice de diferite culori. Atîta timp cît nu le dăduseră tuleiele, pot să afirm că micile mele atenții erau cu totul dezinteresate. Mă întrebam cel mult privindu-i sărind şi zbenguindu-se pe arie, imitați uneori şi de copiii fermierului, care din ei ar putea într-o zi să mă lege printr-o relație ce-ar depăşi curiozitatea pedagogică.

Unul din ei mă încîntă imediat prin talentul de a-şi susține corpul drept şi capul nemişcat în timpul celor mai frenetice salturi. Buza lui, bine conturată, începea să se

acopere cu un puf blond. Avea un nume niciodată întîlnit pe meleagurile noastre şi care ar fi fost de ajuns să mă seducă. O singură silabă suplă şi fină a cărei notă limpede ţîşnea la fel cu tulpina unei plante tinere: Svenn. Dar bănuitor cu mine însumi şi din teama urmărilor unei prietenii amoroase cu un băiat de treisprezece ani, eram atît de precaut faţă de el, încît ajungeam să-l nedreptăţesc printr-un comportament nedrept. Alt coleg al lui primea întotdeauna darul făgăduit cîştigătorului concursului. Svenn îmi arunca printre lungile lui gene o privire dezamăgită şi-şi scutura buclele aurii, îşi petrecea pe umeri bretelele ghiozdanului fluierînd, fără să aştepte semnalul de plecare. Atunci Wilma, pentru a reînsufleţi mica noastră adunare la care participam, fără voia mea, cu atît mai puţin elan după plecarea micului meu favorit, îşi lua vioara şi ne antrena pe toţi într-o horă nebunească.

Se prefăcea veselă în tovărăşia mea, cu toate că pentru ea era un chin să compare amabilitatea mea distantă, cu favorurile nenumărate cu care-i copleşeam pe elevii mei. Dar să nu crezi că proceda astfel condusă de vreo dorinţă ascunsă de-a suferi (faimosul mazochism feminin, cum s-ar grăbi să îndruge orice psihiatru căruia i s-ar cere o consultaţie). După seara sonatei Rămas bun de Beetho-ven, încetă să mai vină în podul meu din Versuta. Ne despărţeam în mijlocul cîmpului, ea se întorcea în cătunul ei, eu mă îndreptam spre cărţile mele. Nu mai avea rost să-i mai cer vreodată Vis de dragoste. Era de acord să împartă munca la scoală cu mine; dar să se învîrtească sub lampa mea şi să-şi ardă aripile, la fel ca un fluture, nu, nu se va înjosi pînă acolo.

Regretînd că nu mai cînta doar pentru mine vreunul din acele adagio al cărui suspin se împletea cu tulburarea şi emoţia sufletelor noastre (în ciuda părerilor categorice pe care le aveam amîndoi despre obiectivitatea în artă) o aprobam pe Wilma că pusese capăt relaţiilor noastre. De ce nu renunţa cu totul să mă mai întîlnească ? Marceline se credea destul de tare ca să mă apere de Moktir ? Căzui din lună cînd îmi explică.

— Ai douăzeci şi trei de ani şi încă n-ai totuşi o logodnică. Fii atent la zvonurile care încep să umble. Să-i facem să creadă că eu sînt logodnica ta. Lasâ-mă să-ţi servesc de paravan.

Dacă as fi fost în stare să mă leg de o femeie, care alta decît Wilma mi-ar fi meritat dragostea ? Cînd mi-a făcut această propunere, am fost obligat să întorc capul ca să-i ascund lacrimile. Era ora liniştei de seară, cînd

clopotele bisericilor bat în văzduh. Mergeam de-a lungul unui drum tăiat între două rînduri de salcîmi. Niciodată o minciună n-a fost inspirată de un spirit de sacrificiu mai emoționant. Aş fi dorit să apuc mîna fetei şi s-o acopăr de sărutări. Wilma (glumea adesea vorbind despre sentimentalitatea mea naivă), reteză scurt înduioşarea noastră reciprocă. Trecu printre doi copaci şi sări pe ogorul de sfeclă strigîndu-mi că o lua pe-o scurtătură şi că ne vom vedea a doua zi.

Oferta ei mă tulburase aşa de tare încît îmi trebui un timp să înțeleg enormitatea ştirii aflate din gura ei: în ciuda sforțărilor mele de a fi prudent, faptul că eram celibatar mă făcea suspect. Lumea se întreba dacă comportamentul meu n-ar trebui să se cheme altfel. Friul, o paradis al meu ! Vîntul bîrfelii şi al persecuției îmi sufla în față pentru prima oară.

Cîteva luni mai tîrziu, războiul încheindu-se, Wilma ne părăsi ca să se întoarcă acasă, îmi întinse obrazul pe peronul gării la fel ca şi zecilor de copii veniți să-şi ia rămas bun. Capul ei părea mai rotund, şi chipul ei exprima o voință mai puternică, acum cînd, în loc să-şi poarte părul liber pe umeri ca în timpul şederii ei la Casarsa, îl strînsese după moda slovenă, într-un coc rotund pe vîrful capului. Bustul ei mic şi plăpînd se arătă la fereastra vagonului. Nu-mi dădusem seama pînă acum cît de disimetric îi deformase umerii practicarea artei sale. îmi surprinse privirea şi se retrase repede în compartiment.

De-atunci îmi este imposibil să ascult o notă de vioară fără să mă gîndesc la plimbările noastre cîmpenesti şi mai

ales la acea seară de primăvară cînd am fost prevenit că nu mai eram la adăpost de bănuieli.

Se spune că vioara a fost mult timp disprețuită. Pînă la sfârşitul Evului Mediu, era socotită zgomotoasă, stridentă şi bună numai pentru dansul din taverne. Mijloc de subzistență al rapsozilor şi al saltimbancilor. Fără țigani şi fără evrei, poate că niciodată n-ar fi ajuns să fie apreciată. Uşor de acordat şi de transportat, a fost adoptată de popoarele surghiunite. Instrument al diasporei şi al pele-grinărilor îşi strigă în fraze lungi, cu sinuozități elegiace, veşnicul vaiet al proscrişilor şi-al exilaților.

Prin ce întîmplare acest 'prieten fidel al evreilor m-a inițiat în lumea sunetelor ? Prin ce instinct am rămas insensibil la muzică înainte de a asculta chemarea ei, de cele mai multe ori tînguitoare şi nu veselă ? Nici

pianul cu posibilitățile lui mai variate dar care cere amplasare şi imobilitate, nici orga al cărei tunet pare să coboare din cer făcînd să se cutremure bisericile nu m-au încîntat la început. O ascultam cu desfătare pe mămica fredonînd vechi arii friulane, dar niciodată nu m-aş fi gîndit ca altă voce umană, decît a ei să mă mişte într-o bună zi. Opera mi se părea un gen greoi şi caricatural. Vioara, din contră, m-a cucerit dintr-o dată, pe mine, al cărui destin avea să mă asocieze sub atîtea aspecte celui al fiilor lui Israel.

Să mă las sedus de sunetul ei, nu însemna să-mi plec urechea la vechiul ecou al progromurilor împotriva neamului blestemat, cînd cei scăpați din nenorocire fugeau în noapte ducînd în spate unicul lor avut, salvat de la jaf ? Vioara va fi consolarea şi mijlocul lor de trai, cum a fost pentru mine în timpul încercărilor prin care treceam amintirea tonică a zilelor fericite petrecute cu Wilma.

14

Guido hotărîse de mult să se alăture partizanilor din munți. Plecă într-o dimineață de mai 1944. Voiam să-l conving să stea ascuns cu mine în podul meu din Versuta. Oricine, observînd cum îşi pipăie în buzunar revloverul sustras percheziției, în timp ce cu cealaltă mînă îşi chinuie moțul de păr negru care-i cădea pe frunte ca nişte cîrlionți de comuniant, si-ar fi zis că ura față de dictatură, dragostea de patrie şi alte sentimente generoase din emfaza firească a celor optsprezece ani ai lui hrăniți cu autori şcolari, serveau doar de fațadă unor motive mult mai personale. Dorința nerăbdătoare să acționeze ca un bărbat şi să şteargă impresia dată de cîrlionții copilăreşti însemna fără îndoială mult pentru el; dar mai puțin decît speranța de a cuceri cu prețul sîngelui o favoare urmărită zadarnic de cînd venise pe lume: să ocupe în inima mămicăi un loc dacă nu egal cu al meu, măcar mai important decît marginea searbădă unde-l ținea ea. Nu înlătur nici chiar bănuiala că se gîndea la moarte ca la un mijloc de a-şi procura partea lui legitimă de afecțiune. Oh! în termeni nebuloşi şi obscuri, desigur, nu în forma brutală pe care o exprim eu. Guido nu încercă nici măcar o singură dată să mă convingă să plec cu el: omisiune de neconceput dacă te gîndeşti că nici un nou recrut n-ar fi părut de prisos discipolului lui Oberdan şi-al lui Pisacano; neglijare absolut firească, din contra, de îndată ce atribui mezinului gelos nevoia de a-şi pregăti un teren de revanşă unde fratele cel mare, de astă dată lăsat mult în urmă, n-ar putea să-i conteste nici gloria luptei, nici nimbul sacrificiului.

Eram singurul în măsură să restabilesc adevărul în legătură cu aerele de fanfaron ale fratelui meu dar şi ultimul care să poată folosi această dezvăluire pentru a-l face să renunțe la acțiunea sa. Misterul cu care trebuia să-i înconjurăm plecarea grăbi despărțirea noastră. Ceru funcționarului de la gara Casarsa, cu voce destul de tare pentru a se face auzit de personal şi de călătorii prezenți, un bilet pînă la Bolonia. După care, hotărît să se urce pe ascuns în trenul de Spilimberg, spre nord, mă duse în spatele micii clădiri a stației. Un maidan plin de hîrtii murdare şi de moloz ne sluji drept decor de rămas bun. Ar mai fi fost încă posibil să nu-l las să plece ? Intona deodată cu vocea lui limpede de tenor duetul cîntat de don Carlos şi de Marchizul de Posa în mănăstirea din Sân Giusto.

Dumnezeu care voi să umple sufletul nostru De dragoste şi speranță, Aprindă în inima noastră Dorința de-a fi liberi.

Ezitai o clipă: nici Dumnezeu, nici muzica de operă, nici versurile proaste ale libretului nu mi se păreau a fi cadrul cel mai potrivit pentru a-ți lua rămas bun de la o ființă dragă. Dar cum să nu răspund chemării lui arzătoare ? Cu atît mai mult cu cît rolul marchizului convenea glasului meu de bariton.

Să jurăm să trăim împreună şi împreună la fel să murim...

Mă auzii murmurînd. Apoi, odată cu el, fără a-mi mai reține vocea:

Fie pe pămînt, fie în cer îndurarea ta ne va reuni.

Urmă întregul duo cu jurămintele de prietenie, hotărîrea de a lupta contra asupritorului, disprețul pentru pămînteasca noastră soartă şi aşa mai departe; toate lu-

crurile pe care puteam să ni le atribuim fără nici o trisare, dar care ascundea altele, mult mai importante pentru viitorul fiecăruia dintre cei doi cîntăreți improvizați.

Exhibiția noastră muzicală se sfîrsi brusc. Personalul de Spilimberg, pe care Guido îl supraveghea cu coada ochiului, se punea în mişcare hurducăind pe sine. Fugi spre gară, ocoli clădirea, ajunse pe rambleu îîngă trecerea de nivel şi sări în ultimul vagon fără să se facă observat. Verdi oferise o elegantă soluție retorică, pentru cea mai delicată situație care putea să se ivească între doi frați.

Retorica îl urmări pe Guido şi după plecarea din Casarsa. L-a părăsit oare un singur moment în destinul său postum ? Dacă mă pregătesc să spun despre aceste nouă luni de gherilă adevăruri penibile, cu atît mai rău. Se angajase în brigada Osoppo sub numele de Ermes, pe care-l purtase, îți aminteşti, prietenul lui, Parini, dispărut în stepele ruseşti. Un monarhist, Bolla, comanda brigada. Brigadă ! O denumire pretențioasă pentru a include pe cei doisprezece sau cincisprezece oameni care, ca să-l însele pe duşman, se prefăceau a fi de zece ori mai numeroşi, prin deplasări continui şi prin marşuri istovitoare în munții Carniei.

în septembrie, mămica s-a dus să-l vadă. Moral foarte ridicat, sănătate de fier. Partizanii, bine organizați, le făceau zile fripte nemților. Am păstrat o scrisoare din octombrie, semnată „Amalia", în care îşi povesteşte în termeni codificați viața la genul feminin: cu speranța că va cădea curînd zăpada şi pentru a-i îngădui să facă impresie bună la sporturile de iarnă, trebuia să-i expediem cît mai grabnic mănuşi, colțari, haine de lînă, pe lîngă glugă şi ochelari de soare.

Feldmaresalul Kesselring, în fruntea infanteriştilor nemți, a milițienilor fascişti şi a dezertorilor ruşi, dezlănțui ofensiva în noiembrie. Fratele meu şi unul din prietenii săi, Gino, opuseră rezistență o noapte întreagă unui detaşament de cazaci. Brigada Osoppo, mai moderată din punct de vedere politic (majoritatea oamenilor ei aparținea partidului Acțiunea, în care se înscrisese Guido),

/•-^{^^"^Sşr •"'

•jpfeS^s&ii.,-

acționa la vreo douăzeci de kilometri la nord de Udine. Brigada Garibaldi, formată din comunişti, ocupa sectorul vecin. Cele două unități, hărțuite de inamicul mult superior ca număr şi mult mai bine înarmat, semnară un pact de alianță, apoi se uniră sub un comandament unic, în divizia Garibaldi-Osoppo.

Bande trimise de Tito pentru a răspîndi propaganda Belgradului şi pentru a emite pretenții teritoriale asupra acestei provincii limitrofe, parcurgeau de asemenea Friul-ul de Sus, venite din cealaltă parte a frontierei. Mareşalul propuse diviziei Garibaldi-Osoppo să se lase inclusă în

armata slovenă. Comandantul diviziei, Sasso, un comunist, ezita. Bolla, comandantul adjunct, respinse oferta cu violență. Cînd nemții atacară din nou, spre finele anului, soldații lui Tito nici nu se gîndiră să vină în ajutorul patrioților italieni din care mulți fură uciși sau făcuți prizonieri. Chiar în cadrul diviziei, comuniştii făceau continuu presiuni asupra camarazilor să-şi scoată de pe reverul bluzoanelor cocarda tricoloră. Presiuni! Un eufemism diplomatic dacă iei în considerare că un comisar îşi ținti într-o zi revolverul asupra frunții lui Guido. Nici el, nici prietenii lui nu luară în seamă acest şantaj. Spuneau sus şi tare că se bat pentru steagul italian, nu pentru steaua roşie. Convingerile monarhiste ale lui Bolla (loial şi curajos pe față) oferiră un pretext să fie acuzat de trădare, la fel ca toți cei care refuzau să vîndă o parte din teritoriul național duşmanului nostru Tito.

Zăpada cădea cu fulgi mari pe podişurile înalte din Porzus. Bolla cu statul său major se refugiase într-o cabană de lemn părăsită de un pădurar, înalt, slab, cu părul încărunțit tuns perie, cu o cută adîncă săpată la rădăcina sprîncenelor atunci cînd se încrunta, trăgea tot timpul dintr-o pipă cu capac de argint, îşi descărca nervii prin acest gest, manie inofensivă care-l calma si-l ajuta să dea ordine, să împartă sarcini, să studieze rapoarte, să judece litigii cu o voce totdeauna potolită. Zgîrcit la vorbă, dîndu-şi părerea numai după o matură chibzuință, aspru cu sine însuşi înainte de a fi sever cu ceilalți, putea să se

bizuie pe devotamentul absolut al oamenilor săi. Dragostea şi supunerea lor porneau din acelaşi imbold. De-ar fi dat cerul ca omul acesta să-şi exercite autoritatea cu mai puțină convingere, Guido ar mai fi poate în viață. Fratele meu, aflat în căutarea, în mod inconştient, a comandantului cel „bun" pentru a-l substitui imaginii paterne, se ataşă trup şi suflet de acest şef şi renunță, pentru a-i fi credincios, la propriul său instinct de conservare.

în seara aceea, înainte de a-şi îndesa pipa, Bolla întrebă dacă santinelele erau la postul lor. Un tic, ciudat la el, îi contracta obrazul. După ce începuse să fumeze aşezat la o mică masă pliantă acoperită de hărți şi de planuri, fața lui îşi reluă liniştea normală. Nimeni din cei care se foiau în cabană nu putea bănui că presimțise o primejdie diferită de cele obişnuite. Vreo doisprezece partizani stăteau în jurul ceaunului care atîrna deasupra unui foc în care trosneau crengi de brad. într-o noapte cu l zăpadă şi pe o asemenea beznă, nici un risc că fumul ar T putea fi văzut din exterior. Totuşi, fratele meu îşi dădu cu părerea că ar trebui să ceară autorizația

comandantului înainte de a aprinde focul. Camarazii lui, ademeniți de mirosul sosului pregătit pentru păstrăvii pe care-i pescuiseră în apele ecluzei, începură să glumească pe socoteala temerilor lui. Bosumflat, Guido se aşeză într-un colț, lustruindu-şi cu o cîrpă țeava puştii, în timp ce ceilalți se pregăteau să scoată din găleată peştii cu solzi de curcubeu spre a-i arunca de vii în apa clocotindă. Aşa se explică de ce Guido a fost primul care sări în picioare şi-şi îndreptă arma spre uşă, imediat ce se auzi de sub copaci o altercație de voci necunoscute.

Bolla îşi ridică ochii din hîrtii. Fără să-şi scoată pipa dintre dinți, făcu semn fratelui meu să se ducă să vadă. în acelaşi moment, uşa se deschise cu zgomot. Cinci sau şase oameni pe care-i recunoscură imediat ca voluntari din brigada Garibaldi, pătrunseră înăuntru protestînd cu glasuri ridicate că nu aşa se primesc prietenii. Cel care părea să fie şeful lor întinse comandantului Bolla o scrisoare de la superiorul lui, comandantul Sasso. Ceilalți nu numai că

îndreptară spre ei pistoalele-mitralieră, dar cercetară şi cabana prin toate ungherele cu degetul pe trăgaci. Des-prinseră obloanele de lemn care închideau cele două ferestre de la capetele încăperii, deschiseră geamurile şi se plecară în afară fără să se poată şti dacă încercau să-şi dea seama de înălțimea colinelor din spatele casei sau să transmită vreun semnal unor eventuali camarazi rămaşi afară sub copaci. Nepăsare insolentă şi imprudență de neiertat: ferestrele la care nu trăseseră la loc obloanele aruncau în noapte, în poiană, pătrate de lumină accentuate de albeața zăpezii, cu toate că lămpile cu gaz şi lumînările de seu răspîndeau o lumină mai puțin puternică decît nişte becuri electrice.

Dar în afară de Guido, alb de furie, şi de comandantul Bolla, căruia sîngele rece i-a fost fatal în acea zi, băieții din fața focului nu manifestară altă îngrijorare decît aceea că vor trebui să împartă păstrăvii cu noii veniți care în aroganța lor puteau foarte bine să decidă că nu le vor lăsa decît oasele.

Comandantul, după ce luă cunoştință de mesajul primit, scrise un bilet pe care-l încredința lui Guido cu cîteva recomandări date cu voce înăbuşită. Fratele meu alese doi din prietenii săi, pe Gino (cel cu cazacii) şi pe Cesare (pentru că era din Bolonia) şi ieşi cu ei în întuneric, cu biletul împăturit în patru în buzunar, între bidonul cu grappa şi şiş.

Nimeni nu poate spune cum s-au petrecut apoi lucrurile între cei patru pereți din bîrne. Desigur, apa în ceaun n-a mai apucat să fiarbă şi nici păstrăvii să-şi părăsească găleata, căci cei trei mesageri nu făcuseră nici un kilometru de urcuş cînd auziră răpăit de arme de foc venind dinspre cabană, ca şi urlete înăbuşite îndată. Guido şi Gino voiau să se întoarcă, Cesare ezită, cînd tocmai văzură sosind un rănit plin de sînge care le strigă să fugă repede: toți ceilalți muriseră. Bolla fusese ucis primul. Guido, urmat de Gino, dădu fuga în speranța smintită să mai ajungă la timp pentru a-şi ajuta şeful. Țintuit pe loc, Cesare aştepta, dintr-o clipă în alta, la răpăitul unor noi focuri. Ucigaşii,

acum stăpîni pe situație, se mulțumiră să-i ia prizonieri pe cei doi prieteni şi să le lege mîinile. Fără să găsească de cuviință să-şi îngroape victimele, le îngrămădiră în cabana căruia îi dădură fos. Apoi comandoul, îndepărtîndu-se în grabă, cu cei doi prizonieri, părăsi sectorul.

Guido şi Gino ar fi scăpat cu viață dacă ar fi primit să treacă în rîndurile titoiste, călcîndu-şi astfel jurămîntul făcut cauzei pentru care luptau. Timp de trei zile li se lăsă libertatea să aleagă: fie să se alăture adevăraților „patrioți", fie să aibă soarta rezervată „trădătorilor". Fratele meu pipăia la sîn, cu mîinile legate, pipa fostului său comandant pe care unul din paznici, milos, o scosese la cererea lui din gura cadavrului şi i-o strecurase în buzunarul interior al bluzonului. Dacă loialitatea sa politică l-ar fi părăsit sau instinctul de conservare i-ar fi sugerat un aranjament, contactul cu acest obiect care servise drept fetiş şefului atît de admirat îi aminti de gloriosul Termopile. Ar da el dovadă de mai puțin curaj decît Leonida ?

Parcurseră podişurile înalte căutînd din şură în sură un refugiu contra zăpezii, frigului, întunericului şi fricii, în această singurătate a muntelui traversată numai de zborul corbilor şi de huruitul depărtat al motoarelor, cînd jos în vale trecea vreun convoi de blindate germane.

A patra zi, deciseră să-i judece pe cei doi îndărătnici. O scîndură pusă pe capre sluji drept masă tribunalului, împinseră în fața acestui simulacru de curte marțială pe cei doi prieteni legați, îi siliră să-şi spună numele şi starea civilă, punere în scenă nefolosită în cazul lui Bolla, dar care ar acredita în caz de anchetă ulterioară, minciuna unui proces intentat în mod legal pentru „înțelegere cu inamicul". Verdictul, tot atît de abuziv ca şi acuzația, fu dat după cinci minute. Nici o urmă de accent străin nu îndulci

pentru Guido impostura unei asemenea sentințe: erau italieni get-beget cei care puneau la zid pe doi dintre frații lor. Preşedintele vorbea cu accentul din Pordenone, unul dintre asesori purta la rever insigna clubului de fotbal din Trevio.

O parte din oameni se răspîndiră pe la fermele vecine în căutare de cazmale şi lopeți necesare pentru săparea gropii. Guido profită de vînzoleală şi o şterse. Izbuti să ajungă la adăpostul copacilor fără să fie văzut şi să-şi desfacă legăturile de la mîini. Nu zăboviră să pornească în căutarea lui, dar, neputînd să-şi vadă ținta în adîncul pădurii, trăgeau la nimereală printre trunchiurile copacilor. Nenorocitul ar fi reuşit să se pună la adăpost dacă un glonte pătruns în umăr nu i-ar fi sfărîmat omoplatul. Mai avu puterea să fugă pînă în pragul unei case de paznic de vînătoare, unde căzu fără cunoştință la picioarele unei tinere țărănci solide, însărcinată în luna a opta.

Libera Piani, — de la ea dețin aceste ultime detalii — îl ridică pe fratele meu, îl purtă pe brațe pînă la pat, îi aplică pe fractură o compresă cu apă caldă şi îl dezmetici cu o ceaşcă de cafea amestecată cu grappa de şaizeci de grade distilată de soțul ei. Apoi se proțăpi în fața uşii, între doi stîlpi de brad dat cu baiț şi-i aşteptă neclintită pe cei doi urmăritori care ieşeau gîfîind din desiş. Pîntecul ei se arăta în acest cadru rustic cu atîta măreție că îşi pierdură cumpătul şi începură să se bîlbîie în fața ei cum că veneau să ia pe unul din camarazii lor rănit pentru a-l duce la spital. Ea fu de acord, dar cu condiția să le împrumute propria ei bicicletă pe care unul din cei doi tineri să-l ducă pe Guido în oraş, în timp ce ea îl va ține pe celălalt zălog pînă la întoarcerea camaradului său. Totul fu spus atît de calm şi de liniştit şi cu o autoritate atît de firească încît părea că puterea se afla în mîinile dezarmate ale acestei femei mai curînd decît în pumnii bătăioşi ai celor doi partizani. Acceptară condițiile ei ca pe nişte ordine, cu docilitatea unor mieluşei. Guido, care îşi revenise şi-l recunoscu în băiatul care umfla roata bicicletei pe cel care îi întinsese pipa la rugămintea lui, primi să fie aşezat aşa cum se putu pe ghidonul bicicletei. Țăranca, în picioare în pragul casei sale, veghea ca tînărul să plece cu adevărat în direcția văii, singura cărare care se înfunda sub copaci.

Fatalitatea voi ca grupul să cadă în mîinile unei alte patrule trimise pe urmele fugarului. Spiritul sectar de ură

si de răzbunare înăbuşi orice urmă de milă. Guido, repus pe picioare şi obligat cu forța să umble, fu readus, buimac, cu temperatură, în curtea fermei de unde fugise, îl forțară să intre în groapa gata făcută, lîngă cadavrul lui Gino, pe care se aşeza deja zăpada proaspătă, întins pe spate, îmi place să cred că îi privi drept în lumina ochilor pe călăii săi, fără să clipească, atunci cînd glonțul ucigaş care-l lovi drept în frunte porni din revolverul fumegînd.

Deoarece Cesare nu reapăru la Casarsa decît după mai multe luni, ramaserăm mult timp fără ştiri despre Guido. Nici Eliberarea şi nici armistițiul nu ni-l aduseră înapoi pe fratele meu. Mămica putu, încet, încet să se împace cu gîndul că locul lui la masă va rămîne gol pentru totdeauna şi nefolosit inelul său de pus şervetul. Pe patul îngust de fier din camera lui, acoperit cu o cuvertură albă țesută în fagure, ea nu mai veni să se aşeze în fața fotografiilor îngălbenite ale lui Gary Cooper şi John Wayne, decît foarte rar. Dacă Guido, murind, se bizuise pe oroarea agoniei sale şi pe atrocitatea destinului său pentru a-şi însuşi în sufletul matern locul pe care eu tronam singur, a fost înşelat în ultima sa speranță prin imposibilitatea de a ne împărtăşi sacrificiul său înainte ca timpul şi obişnuința să fi atenuat şocul celor întîmplate.

înfăşurat într-un drapel tricolor, sicriul ajunse în gara din Casarsa pe platforma unui vagon deschis. Tobele îndoliate intonară un marş funebru, mămica înainta în față lîngă autorități. Purtară coşciugul pînă acasă, fu deschis în fața ei, îşi recunoscu fiul şi cusu corpul, după obiceiul locului, în cearşaful pe care-l folosise în ziua cînd îl născuse. La noi se face o tăietură în salteaua muribunzilor pentru ca sufletul lor să-şi ia mai uşor zborul spre cer. Mămica lăsă descusut un colț al lințoliului, ca alinare pentru cel care murise departe de patul său. Dar la cimitir, rezemată de pieptul meu şi strînsă în brațele mele, în timp ce plîngea cu şiroaie de lacrimi în fața gropii în care mătusile mele aruncau flori, tot mie mi se adresau hohotele ei de plîns, mie, cu care, profitînd de această ocazie, pecetluia din nou împărtăşirea dragostei slăbite de lectu-

rile şi îndeletnicirile mele solitare, de plimbările cu Wilma, de ocupațiile mele în afara casei. De aici înainte Mamă şi Fiu, rămîneam singuri să ne înțelegem, să ne iubim şi să ne ajutăm, ca Măria şi Christos al căror cuplu indestructibil şi a căror devoțiune reciprocă dau strălucire Evangheliei.' Ea nu-l uită pe al doilea fiu, dar îl aşează, muritor, printre morți. Umbra nefericită a lui Guido rătăceşte încă pe sub pămî'nt. îşi întinde fața însîngerată, uimit că eroismul lui a rămas' zadarnic şi că eu am ştiut să păstrez, ținîndu-mă ascuns în podul meu din Versuta, ceea ce el n-a izbutit să obțină printr-un sacrificiu spectaculos, îmi închipui că ai vrea să ştii cum am reacționat la moartea fratelui meu. în amintirea mea revine pe lîngă durerea şi tristețea provocată de dispariția tovarăşului din copilărie şi a celui mai bun prieten, remuşcarea de a-l fi lăsat să plece singur. Conştiința îmi reproşa laşitatea şi egoismul. Cu toate că nimeni nu se gîndea să mă condamne pentru purtarea mea, este de necontestat că floarea tineretului friulan se angajase în Rezistență înfruntînd în lunile cele mai geroase şi mei grele ale iernii, riscuri uriaşe care se terminară pentru cei mai buni dintre ei cu deportare, torturi şi moarte. De altfel, puteam să mă simt direct răspunzător pentru soarta lui Guido deoarece lecțiile de antifascism nu le primise de la nimeni altul decît de la mine. Cine îl învățase să roşească pentru un tată căpitan în armata colonială a lui Mussolini ? Cine îi băgase în cap că nici un preț n-ar fi prea mare pentru a răscumpăra crima prietenului său Ermes Parini angajat voluntar pe frontul rus?

Discipol prea credul, avea acuma dreptul la o compensare a celor îndurate. Să o îndrăgesc pe mămica de două ori mai mult, să-mi scriu cărțile aşa cura i-ar fi plăcut lui, să iau parte mai activă la viața politică, într-un cuvînt, să mă implic într-un chip demn de memoria lui; aceste acte de pietate necesare nu erau însă de ajuns. Rămînea achitarea unei anumite datorii precise pe care voi fi obligat, mai devreme sau mai tîrziu, s-o ofer îngerilor mei păzitori.

Iată, după părerea mea, originea a ceea ce eu numesc nu o înclinare sinucigaşă (îmi place prea mult viața pentru a cădea în acest loc comun care serveşte de motivație estetică rataților), ci indiferența mea față de moarte. Merg, înaintez, împins de lăcomia de a mă bucura de tot. Dar în spatele meu există un spectru familiar care aşteaptă tăcut. Fără să fie nevoie să mă prevină că este acolo, această palidă fantomă nu-şi ia ochii de la mine. Ştiu că dacă întorc capul spre ea o voi urma şi vom coborî împreună în regatul întunecos unde mă aşteaptă. Acest gînd m-a însoțit de-a lungul întregii mele

vieți. Multe gesturi care au părut fără noimă celor din jurul meu, multe obiceiuri şi gusturi pe care prietenii mei le-au găsit absurde, nu li s-ar mai fi părut aşa dacă s-ar fi gîndit că simplul fapt de a exista poate fi resimțit ca un păcat de cel căruia fratele lui i-a luat-o înainte în mormînt.

Alt motiv de ruşine şi de vinovăție pentru mine: la gară, apoi la cimitir, vorbitorii prezentară moartea lui Guido ca un episod al insurecției patrioților italieni contra agresorilor fascişti şi nazişti. De fiecare dată apoi, comemorarea martirilor din Porzus fu prilej pentru a acuza barbaria hitleristă, chiar şi după ce ştirile aduse de Cesare şi verificările care certificară exactitatea lor demonstrară minciuna versiunii oficiale. Dar în 1945, cum o să-ți povestesc curînd, era imposibil să denunți pe față duplicitatea comuniştilor din timpul Rezistenței: atunci, în luptele politice care bîntuiau Friul-ul şi opuneau marilor proprietari armata proletară a muncitorilor şi a zilierilor, comuniştii, situîndu-se în fruntea luptei, însemnau speranța pentru popor. Să le ştirbeşti autoritatea prin dezvăluirea infamiilor săvîrşite din ordinul lui Tito, — n-ar fi reuşit decît să uşureze victoria Democrației Creştine care susținea partidul agrarienilor. Conştient de miza luptei, am părăsit partidul Acțiunii unde mă înscri-sesem la început din fidelitate pentru memoria lui Guido, şi m-am alăturat singurei forțe capabile să opună cu succes revolta anarhică a satelor, monopolurilor celor bogați. De

cîte ori, totuşi, nu m-am stăpînit cu greu auzind în piețele publice sau la mitingurile electorale pe cei care îmi asasinaseră fratele, lăudîndu-i cu neruşinare meritele. Trebuia ca omorul cu care se mînjiseră să se întoarcă în mod public în favoarea lor ? Şi ca după ce i-a combătut cît a fost viu, odată mort, să le servească drept flamură ?

în seara funerariilor, familiile din Casarsa şi părinții elevilor mei, pe o rază de zece kilometri, trimiseră mamei, după ritualul nostru în materie de condoleanțe, pe cei mai tineri fii ai lor să aducă în dar un cos cu ouă şi un sac de făină. Egiptenii puneau în sarcofag hrană şi băutură pentru a uşura călătoria de dincolo de mormînt. E posibil ca acest obicei, după ce a făcut înconjurul Mediteranei, să fi urcat pînă la țărmul Adriaticei: ajuns încă din timpuri străvechi la Friul, unde bunul simț şi zgîrcenia cultivatorilor de porumb, mai puțin poeți decît cei ce locuiau pe malurile Nilului, l-au

adaptat, răpindu-i însă savoarea, astfel că alimentele oferite cu ocazia unui deces să nu fie o risipă fără rost.

Avui surpriza să-l văd apărînd pe Svenn, micul țăran pe care-l remarcasem în timpul exercițiilor de poezie şi dans. Cum puteam să-l uit, cu numele lui unic la noi, a cărui singură silabă sonoră izbucneşte dintr-o țîsnitură ? Frumos şi îndrăzneț ca şi atunci, purtîndu-şi cu aceeaşi eleganță capul buclat de tînăr păstor, ținu să-mi predea în mînă darul familiei sale, ceea ce îi îngădui să mă fixeze drept în ochi. Privire tăcută şi mîndră, în care citii reproşul nedreptăților pe care i le făcusem de cîte ori pierduse premiul; dar şi un ataşament pasionat şi absolut pe care era gata să-l dovedească prin oricîte probe i-aş fi cerut. Tresării şi plecai ochii în timp ce păstram în memorie fiecare trăsătură a acestui chip blond pe care prima bronzare a primăverii răspîndea o lumină aurie.

Numai Dumnezeu ştie cît eram de îndurerat şi aş fi respins cu indignare orice idee de libertinaj. Dovadă dezgustul adînc, deloc prefăcut, care mă cuprinse cînd urcai

scara cu coşul lui Svenn sub braț, amintindu-mi că Marcel Proust, un romancier care nu-mi plăcea prea mult, descrie o scenă sacrilegiu în care personajul — baronul de Charlus, homosexual bătrîn, se interesează de numele şi adresa unui băiat din cor chiar în timpul slujbei de înmo'rmîntare a soției sale.

15

Tata se întoarse din Kenya în luna august. Aşteptam nu fără teamă întoarcerea lui, convinşi că va reveni prost dispus după patru ani de prizonierat, după prăbuşirea fascismului, sfîrşitul ruşinos al lui Mussolini, falimentul ambițiilor lui militare şi năruirea viitorului său. Dar, fie din cauza uzurii organismului sau a prea multelor decepții şi umilințe îndurate, fie că moartea lui Guido ştersese ultimele motive de mîndrie pentru ofițerul decăzut, — aptitudinile sportive ale fiului cel mic căruia îi insuflase gustul armelor de foc şi al vînătorii — fapt este că în loc să-şi facă apariția zgomotoasă de care tremuram toți încă dinainte, el se aşeză umil într-un colț al bucătăriei şi ceru un pahar de vin roşu.

Am crezut că, odată cu recăpătarea puterilor ne va pisa iar cu lamentările şi pretențiile sale. Dar asta însemna să nu ținem seamă de profunda amărăciune, adîncul lui dezgust, în partea de sus a casei aveam o

mansardă nelocuită care servea la depozitarea mobilelor stricate. Tata hotărî să se retragă noaptea şi în cea mai mare parte a zilei în acest ungher plin de praf. Noaptea se trîntea îmbrăcat pe un pat de campanie adus dintr-o fostă garnizoană, şi nu cobora decît la masă. Nu mai aducea vorba niciodată despre a patra tresă care-i lipsea, nu se mai gîndi niciodată să-şi reia drepturile conjugale, renunță la orice pretenție să conducă treburile casei. Redus la propria sa umbră, îl auzeam tîrîndu-şi papucii pe palierul de sus şi mormăind cuvinte fără şir. Din spirit militar, se instalase pe poziția cea mai de sus, de unde putea să ne supravegheze; alesese, în bătaie de joc, acest depozit de scaune şchioape şi de

edecuri ca un simbol al carierei zdrobite şi al speranțelor lui aruncate la gunoi.

Lăsam în fiecare seară în fața uşii lui o sticlă de pinot, pe care o bea singur, printre trofeele campaniilor sale atîrnate de bîrnele podului. Doi litri pe zi de vin roşu de paisprezece grade. La masă morfolea în tăcere cu cioturile care-i rămăseseră necariate carnea de vacă fiartă din care i se mai agăța cîte un fir în mustață, îți aminteşti de timpurile cînd mă țintuia pe masa din bucătărie pentru a-mi pune colir în ochi ? Efortul de a mă imobiliza îi dezvelea dinții şi incisivul îmbrăcat în aur strălucea în mijlocul lor. Acum nu mai avea să-mi arate decît o dantură prăpădită. Ochii injectați îi curgeau întruna din cauza alcoolului sau pentru că frămînta tot timpul aceleaşi idei fixe. Cu timpul, această tiranie tăcută şi lăcrimoasă ni se păru mai greu de suportat decît fanfaronadele şi zbieretele de altădată. Dar la început, senilitatea precoce a capului familiei, în locul lăudăroseniilor şi a violenței de care ne era frică, pică peste noi ca o favoare minunată. Puturăm să gustăm în voie fericirea acestei perioade de după-război la Friul. Dacă mă gîndesc, cu toate suferințele şi doliul recent, fu pentru noi toți o epocă de destindere şi de mulțumire, iar pentru mine, timpul paradisiac al vieții.

Şi asta, în ciuda faptului că am fost cast luni de-a rîndul, ceea ce desigur te va surprinde, pe tine, căruia îți cer cu insistență să-mi acorzi o dovadă mai palpabilă a afecțiunii pe care spui că mi-o porți. Predam copiilor din şcolile publice din jurul Casarsei. Sîmbăta seara, tovarăşii mei veneau să mă ia: tovarăşii, da, nu găsesc un termen mai potrivit pentru desemnarea acelora de care nu mă lega decît plăcerea vagă, lipsită de griji şi voioasă a plimbărilor pe bicicletă, a balurilor populare şi a beților nocturne. Era printre ei unul Nuto, cel mai îndrăzneț cu fetele, creț ca un african, lucind de

sudoare şi de briantină, cu bucle negre ca tăciunele, înfigea în ghidon o creangă de măceş din care ținea cu dinții o rămurică în timpul dansului. Nimeni nu se pricepea ca el să-şi înoade în jurul gîtului un fular de mătase sau să-şi lipească pe

f; '$'

fundul blugilor o stea de şerif din hîrtie, decupată din revistele americane. La orice bal s-ar fi dus, puştii care păzeau bicicletele se repezeau să-i ia țoacla şi s-o pună într-un loc sigur, în timp ce el se îndrepta spre pistă atrăgînd toate privirile prin intrarea lui gălăgioasă. Altul, Manlio, cu părul şaten ondulat, nu lăsa niciodată acordeonul din mînă, virtuoz exuberant, băiat de viață, nelipsit de la nici o petrecere din provincie. Elmiro, al treilea, împrumuta de la unchii lui cultivatori o căruță cu un cal bălțat în care-şi căra verisoarele cu mare alai de strigăte şi cîntece. Avînd o sănătate şubredă, ținea totdeauna o batistă în mînă pentru a-şi înăbuşi un acces de tuse, îşi pieptăna cu cărare părul blond din care îi cădea pe frunte o mesă deasupra a doi ochi ageri şi limpezi ca oțelul.

Relațiile cu celălalt sex se limitau la flirturi fără importanță şi fără urmări, destinate să arate băieților de pe malul stîng al rîului Tagliamento că cei din Pordenone nu duceau lipsă de cuceriri. De la fetele repede abandonate, rivalitatea se muta la vin şi la muzică, de o mie de ori mai incitantă. Sticlele se strîngeau pe mesele de lemn aşezate sub bolta de viță, în timp ce Manlio, asudat şi ostenit, smulgea din instrumentul său un ultim paso doble îndrăcit. Concurentul său din Faedis sau din Codroipo, la capătul puterilor cerea îndurare şi se dădea bătut, cu degetele înțepenite de crampe. Apoi, toți patru o ştergeam în întuneric ca să ne conducem reciproc pînă la casa fiecăruia. Un semn cu mînă abia schițat spre pergolă trimitea un rămas bun dezinvolt fetelor rămase tăcute pe o bancă.

Atunci, începeau ceasurile cele mai pline şi mai frumoase ale petrecerii, cu toate că azi sînt incapabil să-ți explic în ce consta încîntarea noastră. Să pedalezi în tăcere de-a lungul drumurilor pline de praf, să asculți țipătul bufniței, să respiri adierea vîntului încărcată de miresmele grădinilor, să scoți dintr-un făgaş un arici hipnotizat de lumina farurilor şi să-l înfăşori în cămaşă, să alungi o vulpe din apropierea unui coteț, — n-aveam desigur alte ocupații mai excitante, dar acestea ajungeau să ne

încălzească inima pe care o umpleau de o nesfîrşită fericire. Elmiro trimisese căruța înapoi, încredințînd'hățurile unuia din verii lui cei tineri. Unul din noi trei îl luam pe rînd pe bicicletă. Nuto profită de ocazie să-l pipăie de-a binelea, dîndu-i şi cîteva sărutări uşoare pe gît şi apoi una zgomotoasă pe gură. Ne puserăm toți pe rîs cu poftă. Gestul tovarăşului nostru nu ascundea nici un gînd echivoc, ci dovedea numai că tuciuriul avea prea mult argint viu în vine ca să reziste curiozității de a gusta pielea albă şi buzele palide ale blondului. La fel, nici o jenă nu-i oprea pe amicii mei cînd ne venea chef să ne scăldăm goi în Tagliamento, pe o lună strălucitoare, numai pentru plăcerea de a ne arăta trupul. Ni se întîmpla să ne oprim la miezul nopții la mijlocul podului, să facem pipi în apă şi să ne comparăm lungimea sexului. Eu insistam maliții os pentru jocul acesta, fiindcă în orice postură am fi decis să ne prezentăm, aveam pretenția să cîstig sigur, spre marea ciudă a don Juan-ului bandei, aprigul Nuto.

Aşa era Italia pînă în 1950. Pe drumurile încă înguste si încă mărginite de platani, întîlneai mai multe biciclete i, decît maşini; pe cîmp, licuricii pe care insecticidele nu-i i exterminaseră încă; străpungeau întunericul cu baletul l lor de lumini, brînza de oaie se făcea în umezeala înmiresmată i a pivnițelor în loc să se închege în compartimentul cheese al frigiderelor. Băieții se lăsau pradă unei atracții reciproce de care nu-şi dădeau seama şi care nu-i izola de restul comunității. Puteam să fiu „eu însumi" fără a fi „altfel" ; fără să simt măcar nevoia să bruschez printr-un elan de franchețe senzualitatea difuză ce ne învăluia mai blînd decît mîngîierile. Ştiam că nu trebuie decît să întind mînă ca să adaug ceva fericirii mele: gest devenit inutil prin lipsa inhibițiilor între noi. Fără să-mi fac griji pentru viitor, nu ceream nimic de la prezent. Moment unic în viața mea. Mergeam pe stradă ținîndu-ne de mijloc. Oamenii simpli, stînd pe la porți, dădeau din cap fără răutate văzînd doi băieți legați printr-un sentiment fizic.

Şi tuberculoza făcea parte din această Italie dispărută: Elmiro, internat la un sanatoriu unde, trimis prea tîrziu, a

murit, victimă a încrederii pe care o aveam în leacurile băbeşti, aerul curat de la țară, ceaiurile de salcîm şi devotamentul mamelor, mătuşilor, surorilor şi al verisoarelor care vindecau de orice boală.

în fiecare după-amiază, spre seară, se repetau la Casarsa scenele liniştite şi familiale ale unei vieți gospodăreşti împărțită între muncile cîmpului şi pregătirile mesei, după ritmul orelor şi cadența anotimopurilor. Țăranii se întorceau acasă în căruțele cu fîn trase de o pereche de bouleni roşcați. Copiii mînau vacile la adăpătoarea alimentată de pompă. O fetiță îşi lega funda din codițe înainte de a duce laptele fructăresei. îmi amintea de Aurelia copilăriei mele, măritată acum la Udine şi devenită o burgheză grasă. Piața din fața bisericii se însufleția puțin cîte puțin în mirosul plăcut de mămăligă ce răzbătea din case, în timp ce luminile se aprindeau la intersecții şi don Paolo cu sutana ridicată deasupra saboților de frasin galben ieşea din casa parohială să aprindă înaintea vecerniei luminările aşezate de-o parte şi de alta a altarului.

Ne întîlneam cel mai adesea la părinții lui Manlio, la ferma Campesis, cea mai mare şi cea mai bogată din canton. Nu-mi închipui altfel epoca patriarhală a primelor veacuri, în curte, snopii de trestie puşi la uscat rezemați de stîlpii streşinei se învecinau cu provizia de vrescuri şi buturugi pentru iarnă. O intrare în care femeile îşi atîrnau pălăriile de paie într-un cuier de bambus dădea spre un şir de încăperi spoite cu var. Cei mai mici dintre copii, culcați cîte doi pe mătasea de porumb a saltelelor țărăneşti, cu ochii în tavan, numărau stropii de var de pe grinzi, înainte să adoarmă. Rufele erau puse la muiat în hîrdaie mari cît butoaiele. Ajungeai într-o bucătărie încăpătoare care slujea şi de sufragerie, în vatră pîlpîia o ultimă licărire ce poleia cu sclipiri rosietice oalele pîntecoase. Bunicul, stînd în capătul unei mese lungi, începea să moțăie cu pipa în gură. Femeile trebăluiau la strînsul mesei, avînd grijă să pună deoparte într-un cos bucățile care mai erau bune de mîncat, ca şi fructe şi o sticlă de lapte pentru călugărițele

de la orfelinat, cărora după un vechi obicei li se împărțea acea pomană zilnică.

Veghea continua în staul. Femeile îşi aduceau lucrul şi se aşezau roată sub hîrtia de muşte, unsă cu untdelemn şi agățată de bec, în timp ce vitele rumegau de-an picioarele sau striveau sub corpurile lor greoaie paiele fîsîie-

toare. Decît să-i ascultăm pe bărbaţii rămaşi în bucătărie văitîndu-se de progresele comunismului şi proasta educaţie a tineretului, preferam să stăm cu femeile şi să discutăm cu ele despre problemele Italiei. Dădeau dovadă de un spirit deschis, de curiozitate, cu toate că în prezenţa soţilor şi a fraţilor nu scoteau un cuvînt, singura iniţiativă care li se îngăduia fiind să contribuie la aprovizionarea cucernicei instituţii vecine.

în staul se sporovăia fără oprelişti. Nuto se plînse vehement într-o seară de condiţia lui de muncitor agricol, la cheremul despotismului şi al zgîrceniei marilor proprietari. Mamele şi mătusile Campesis, departe de a se formaliza de acest atac îndreptat direct contra lor, se arătară indulgente pentru ieşirea tînărului, în care văzură pe drept cuvînt mai mult o manifestare simpatică a vitalităţii decît un act de acuzare.

Un unchi a lui Manlio, care se plictisea în bucătărie, dar căruia i s-ar fi părut nepotrivit cu demnitatea lui să stea pe un scăunel cu trei picioare între femeile care sporovăiau în staul, ne aştepta în curte pentru a ne întinde, pe furiş, să nu vadă femeile, plosca cu grappa.

Anumite evenimente ne dădură ocazia să dovedim că în vinele noastre clocotea un sînge vajnic iar nu lapte ca al blîndelor rumegătoare alături de care stăteam în timpul veghelor noastre, într-o seară de octombrie, cu toate că ploua cu găleata, a animaţie ciudată domnea în sediul partidului din Sân Giovanni. Secretarul organizaţiei discuta cu un responsabil sindical venit anume din Porde-none. Elmiro, care-mi ceruse să stau cu el, pregătea pe un colţ de masă un manifest în timp ce tinerii săi veri scoteau din dulapul şchiop un drapel roşu pe care-l desfăsurară în mijlocul uralelor. Cănile de bere treceau din mînă în

mînă. Din timp în timp, înfierbîntat de căldura atmosferei sau de scopul expediţiei fixate pentru a doua zi, cîte un vechi partizan intona unul din cîntecele Rezistenţei. Adunarea relua refrenul în cor. La aceeaşi oră, aceeaşi scenă se repeta la Roşa cu Manlio, la Ligugnana cu Nuto.

Cîteva lumini se mai zăreau încă la miezul nopţii prin obloanele sediului; doi sau trei întîrziaţi, îşi dădeau ghionturi de beţivi în prag; o rafală de sirocco, scuturînd ultimele picături de ploaie, făcu să pocnească stindardul care arbora deasupra uşii, secera şi ciocanul Partidului.

în ziua următoare, dis-de-dimineață, şiruri lungi de căruțe şi de biciclete se îndreptau din toate satele către orăşelul Gruaro. în piața din fața bisericii, mulțimea părea atît de înghesuită că ai fi zis că e pelerinajul Madonei, cu singura deosebire că o insignă roşie împodobea butonierele şi că în loc să poarte haine de duminică, lumea era gătită cît se poate de pestriț: în salopete de grădinărit, cu şorțuri țărăneşti, cu straie de cioban, cu vechi uniforme de partizani, cu bascuri de camuflaj ale poliției, cu berete ale armatei americane, cu cizme luate de la nemți. Nuto se impunea atenției generale prin fularul său stacojiu înnodat ca al muşchetarilor. Pe cerul transparent spălat de ploaia nopții trecute, munții Carniei îşi desenau profilul ciopîrțit. Şoferii de autobuz care tocmai aduseseră în fața poştei locuitori din Udine, din Porde-none sau din oraşe mai îndepărtate, se întrebau unul pe altul, sorbind o cafea sub porticuri, despre motivele acestei gălăgioase întruniri. Apoi, cum nici poliția, nici carabinierii nu-şi arătau vîrful nasului, dădură din umeri şi se urcară din nou în maşinile lor.

La capătul unei alei de tisă se vedea vila Pignatti înconjurată de o grădină mare şi precedată de o curte cu prundis. într-acolo se îndreptă o parte din mulțime pentru a cere proprietarului să aplice legea recentă privind angajarea şomerilor. Pignatti, ascuns în spatele unui oblon, ne aştepta cu o puşcă, în fața numărului mare, acceptă să primească o delegație. Elmiro intră cu trei tovarăşi şi fu condus într-o încăpere întunecoasă, umedă

şi solemnă, cu dale de marmură şi cu rafturi grele din stejar ce ajungeau pînă în tavan. Cărțile în scoarțe aurite stăteau de pază ca santinelele. La biroul stil Cavour, proaspăt lustruit cu ceară, stătea Pignatti tatăl, bătrîn, țeapăn şi tăios. Proțăpit în spatele lui, fiul, cu cizme cu l pinteni, mai ținea încă puşca în mînă. Elmiro, intimidat de decor şi de primirea aceea, stătea cu ochii plecați. Pignatti, fiul, zeflemitor, îl întrebă dacă a pierdut ceva pe jos sau dacă răzvrătiții aveau şi ceva pretenții la pardoseală. Atunci Elmiro, sub şfichiul batjocurii, începu o discuție aprigă care poate nu s-ar fi întors în avantajul lui, dar care dură destul pentru a da timp unui reprezentant al camerei de muncă să sosească: acesta îi înştiința pe pro-' prietari că nu mai garanta pentru respectarea proprietății şi nici a securității lor, dacă se încăpățînau să refuze. Pignatti tatăl se retrase fără să cedeze iar fiul îi luă locul la birou şi semnă un contract de angajare pentru o sută cincizeci de muncitori.

La Sân Giovanni, la Roşa, la Ligugnana, la Casarsa, în toate satele de pe lîngă Gruaro, agitația dură pînă noaptea tîrziu. Libațiuni mai generoase ca de obicei prelungiră euforia victoriei. Să spun drept, buna dispoziție continuase şi cînd situația fusese foarte încordată. In timp ce Elmiro negocia sub amenințarea unei arme, buna dispoziție nu încetase, rîsetele, glumele, cîntecele răsunînd pe străzile orăşelului. Episod al luptei de clasă sau petrecere cîmpenească mai încordată? Se duseseră să-i provoace pe cei doi Pignatti, tată şi fiu în vila lor, în loc să se mulțumească cu o întrecere în jurul unei căni cu vin între ei şi băieții de pe celălalt mal, iată cu ce impresie plecă fiecare acasă, regretînd că asemena zile nu puteau să se repete ca balurile de sîmbătă.

Puțin după aceea, cînd se răspîndi zvonul că vor asalta castelul conților Spittalbergo, tot tineretul din Friul dori să ia parte la atac. Familia Spittalbergo, de origine austriacă, îşi italienizase numele şi îşi reconstruise castelul după moda gotic 1930; la ieşirea din Bagnarola, o clădire vestită în toată regiunea, cu ferestruici ca de cazemată şi

cu turnuri octogonale cu creneluri, în dorința conților, trebuia să evoce prin aspectul ei semeț şi războinic o fortăreață medievală. Pe mine mă făcu să mă gîndesc, aşa împopoțonată şi ridicolă cum era, la castelul de mucava al contelui'de Luna, din Trubadurul, pe care îl fluierasem cu ocazia unei reprezentații provinciale la mica operă din Udine.

Nuto, în primele rînduri la poarta de fier, se apucă să lovească cu un drug încuietoarea, în timp ce tovarăşii lui bombardau casa cu pietre aruncate peste zidul curții. Un cap apăru la o fereastră. Ne întrebă ce voiam. La răspunsul nostru („să discutăm, să negociem"), închise violent oblonul, apoi îl văzurăm deschizînd uşa ogivală şi proțăpindu-se sus la intrare, cu o puşcă cu două țevi în mînă. „Hai să auzim ce aveți de spus, strigă el. Să vină încoace numai unu-l să discute cu mine." De astă dată nu mă mai gîndii la operă ci la o secvență de film din vestul sălbatic, cînd banditul, înconjurat din toate părțile în fermă, ține piept haitei de cow-boy. Hirsut, fără haină, cu pulpele strînse în jambiere de piele, omul cu puşca trebuia să fie intendentul castelului pe care stăpînii lui, pitiți în încăperile din fund şi gata s-o şteargă prin parc, îl trimiseră în recunoaştere.

— Doar cîte unul, urlă el din nou, sau trag !

O servitoare bătrînă se ivi din spatele lui şi veni şchiopătînd să deschidă poarta. Manlio profită de faptul că Nuto umbla să arunce drugul de fier şi se repezi în locul lui intrînd împreună cu omul care încuia uşa în urma lor.

Reapăru după o jumătate de ceas arătîndu-şi mîinile goale şi clătinînd din cap cu un aer descurajat. „Nimic de făcut, nu vor." Hotărîră să spargă poarta şi să ocupe castelul. Nuto se repezi primul. Abia apucă să calce gazonul peluzei cînd la trei ferestre deodată apărură trei ţevi de puşcă. Nuto, pe care tovarăşii săi încercau să-l reţină, îna'intă singur; se auzi un pocnet de puşcă. Glonţul şuieră la un metru deasupra capului său. Agresorii se răspîndîră în dezordine şi alergară să caute un adăpost în spatele zi-

dului. începuseră să discute despre tactica de urmat, cînd un strigăt izbucnit din centrul orăşelului se răspîndi ca fulgerul pînă la esplanada unde majoritatea manifestanţilor se îmbulzea în faţa castelului. „Poliţia!" Vreo trei sau patru camioane încărcate cu poliţişti înaintau la pas în spatele unei maşini blindate. Coloana se opri la intrarea esplanadei, oamenii săriră din camioane cu degetul pe trăgaciul Sten-urilor, într-un nor de praf ridicat de bocancii lor cu ţinte.

Fiecare încleşta pumnul, care pe ciomag, care pe cazma sau pe hîrleţ, după cum era cazul. Nuto reluă drugul de fier de la vecinul său. Căpitanul, în picioare pe maşina blindată care înainta încet, ne dădu ordin să ne împrăstiem. Vehicolul nu mai era decît la cîţiva metri dar continua să înainteze. Ne dădurăm la o parte în dreapta şi în stînga. Trecu prin mulţimea care se strînse la loc în urma lui, barînd drumul poliţiştilor veniţi din spate. Poliţaii ne ameninţară agitîndu-şi bastoanele. Răspunserăm arătînd pumnii, furcile şi săpăligile. Dar — cum să zic ? — nimic din ceea ce se numeşte în mod curent aversiune nu ne aţîţa pe unii contra altora. Sub uniforme recunoşteai originea lor ţărănească. Nu puteam să-i urîm pe bă'ieţii aceia solizi cu accent cunoscut, născuţi ca şi noi din oameni săraci, ba chiar mai lipsiţi decît noi, de vreme ce se rup-seseră de pămîntul prea sterp şi se apucaseră de această meserie murdară.

Rîvna de a-şi căra lovituri unii altora poate avea şi alte motive decît ura. Cîteva clipe fură de ajuns pentru o bătălie în toată regula. Luptam corp la corp şi ne rostogoleam pe pămînt strîngîndu-ne în braţe adversarul care nu se putea bizui decît pe muşchii săi. Nu lipsiră nici strigătele, nici insultele. Ne încurajam unii pe alţii cu glume şi cu frînturi de refrene răcnite cît ne ţinea gura. A curs şi sînge: sînge proaspăt mustind din zgîrieturi uşoare care

ne aţîţau să ne batem şi mai şi. Cei mai în vîrstă fură primii care o luară la fugă. Urmăriţi de poliţiştii care agitau bastoanele în urma lor, nu reuşiră să scape cu toţii; un rănit grav, singurul din ziua aceea, rămase lat. Tinerii

i

nu voiră să dea nici un pas înapoi pînă nu veniră nişte întăriri în camioane ale armatei. Soldaţii puneau mîna pe tovarăşii noştri şi îi înbarcau în maşini. Debandadă şi fugă dezordonată. Puşti cam de şaisprezece ani o stergeau în salturi, cu aceeaşi repeziciune ca acum doi sau trei ani cînd încă mai purtau pantaloni scurţi, şi cînd stăpînul unei vii îi prindea furînd struguri.

Amurgul căzu pe esplanada pustie de unde camioanele luară vreo douăzeci de prizonieri ghinionişti, în aceeaşi clipă, clopotele bisericii îşi lansară dangătul cu atît mai limpede şi pur cu cît era o linişte completă în sat iar locuitorii stăteau baricadaţi în case. Se auzeau de departe, între două dangăte, clopotele tîrguşoarelor vecine. La Ligugnana, la Sân Floreano, la Borgo Braida, peste tot în cîmpie, din înălţimea clopotniţelor, cobora chemarea la rugăciune. Şi mai departe, la Codroipo, la Sân Vito, clopotele băteau de asemenea, mai nedesluşit pentru urechea noastră căreia i se părea că prinde, venit din vremuri îndepărtate, suspinul generaţiilor trecute. Rezonanţa secolelor plutea pe ogoare tot atît de melancolică şi de im-palpabilă ca ceaţa serii. Mă refugiasem cu Manlio, Elmiro şi Nuto în hambarul cu fîn. Ieşirăm prin străzile răcoroase şi întunecoase. Qteva femei, strecurîndu-se pe lîngă ziduri, se grăbeau spre biserică unde cele care veniseră înaintea lor îşi începuseră în genunchi, în faţa altarului, rugăciunea de seară către Dumnezeu.

îndatorirea de a sluji propaganda partidului meu m-ar obliga să subliniez simultaneitatea izbînzii poliţiste şi a slujbei religioase : ciocnire clară între puterea politică şi autoritatea clericală. Numai un birocrat şcolit la o filozofie abstractă ar avea curajul să susţină o asemenea părere. Vechea înţelepciune ţărănească ştie dintotdeauna că flăcăii care par atît de liniştiţi, care ţin datini şi au mustrări de cuget, care trăiesc după ritmul anotimpurilor, au nevoie de o descărcare periodică din cauza violenţei temperamentului lor: să danseze pînă la extenuare, să bea pînă cad pe jos,

să se încaiere zdravăn la sfîrşitul balului — şi dacă aceste supape de eliberare nu sînt de ajuns,

să se arunce unii asupra altora, strînsi în două tabere şi simulînd o bătălie militară. Manifestanții de la Bagnarola îşi închipuiau poate, pentru că arborau o stea roşie la butonieră, că luptă pentru răspîndirea comunismului internațional ; ca şi adversarii lor, şi ei sclavi ai gliei mai curînd decît ai democrației creştine, în ciuda faptului că purtau şapcă şi salopetă în locul cămăşii şi a sorțului, îşi închipuiau că apără instituțiile Republicii, în realitate, nici Togliatti, nici De Gasperi nu patronară înfruntarea. Participanții ambelor tabere ascultau fără să ştie de legi tainice, vechi de peste douăzeci de secole. Intră în țelurile naturii ca masculii cei mai vigurosi, datorită vîrstei sau constituției lor să se încaiere din cînd în cînd, vărsînd un pic de sînge, după cum intră in vederile ei ca femeile să meargă la biserică, să-şi împreuneze mîinile în fața Fecioarei şi să cînte imnuri întru slăvirea ei. încăierări, lovituri, ghionti şi răniri de o parte; de cealaltă, rugăciuni murmurate şi imnuri în cor: totul în această zi istorică a atacului contra autorității locale se dezvăluia a fi conform cu vechea înțelepciune de la țară.

Era să spun: „conform ordinei eterne a lucrurilor" dacă n-aş simți aversiune pentru utilizarea unei formule care a servit întotdeauna la justificarea politicii de expectativă şi a dominației săracilor de către bogați. Şi totuşi as avea dreptul să întrebuințez asemenea cuvinte: nu mă implicasem cu totul, şi poate cineva să mă acuze de a mă fi situat deasupra disputelor, pe mine, care îmi voi lua curînd carnetul de partid din ură contra egoismului şi a durității celor avuți ? în ciuda tuturor abuzurilor făcute sub pretext că stelele ocupă un loc fix pe firmament şi că universul ascultă de legi imuabile, eu sînt ferm convins că nu vom înțelege nimic din marile manifestații politice de după război, dacă nu le explicăm prin alte ceremonii religioase de la țară : sărbătorile botezului şi ale căsătoriei, pelerinajele la sanctuarul lui Sân Daniele din Friul, tîrgul de vite, noaptea Sînzienelor, cortegiile de carnaval, închi-puieşte-ți Italia de atunci ca pe Marea-Mamă cu multiple mamele ale vechilor culte orientale, pe Artemiza neagră

din Efes pe care am văzut-o la muzeul din Napoli. Strîngînd la piept pe toți fiii ei fără deosebire şi fără discriminări, închizînd ochii la purtările lor urîte; credincioasă în sensul etimologic al cuvîntului; duioasă, caldă, perenă,

senzuală, chiar polițienească, dar nu mai mult decît trebuie pentru a ține în Mu răzvrătirea tinerilor care nu trăgeau energia cu care atacau castelele, nici de la Marx, nici de la Gramsci.

în staulul familiei Campesis, se comentă eşecul de la Bagnarola. Femeile lăudară moderația polițiştilor. Nuto protestă citind exemplul lui X... luat de pe jos cu o fractură a craniului. „O întîmplare, spuse cea mai în vîrstă din familie, nimic altceva decît o întîmplare. Tot aşa ca atunci cînd taică-tău îți ardea o scatoalcă şi-ți dădea sîngele pe nas. Forța publică trebuie să rămînă forță publică", proclamă potrivindu-şi ochelarii ca să numere ochiurile împletiturii. Această sentință ciudată păru să fie acceptată de toată lumea, căci nu se mai auzi în staul decît zgomotul surd al rumegătoarelor şi zumzetul muştelor deasupra grămezii de gunoi. Mama şi mătuşile lui Manlio, care ridicaseră capul să asculte răspunsul bunicii, băgară nasul iarăşi în cusătura lor. Nuto se foi puțin pe scăunaşul lui, pe urmă pentru a-şi exprima acordul, îşi potrivi între genunchi un scul şi ajută la depănatul lînii ca şi cum ar fi recunoscut în supunerea lipsită de serviabilitate a acestor femei, corespondentul necesar instinctului său de revoltă.

16

Capela de la Versuta, construcție în stil romanic din secolul al XlV-lea, se ridică în mijlocul unui cîmp cu bălării. Privind cu atenție zidul înterior al transeptului, am descoperit urme de fresce. Un prieten pictor mă învață să frec stratul de ipsos cu o ceapă pînă apărea pictura de dedesubt. După o după-amiază întreagă de lucru scoaserăm la lumină un cap de sfînt pe care vecinătatea cu abația Sesto al Reghena ne permise să-l atribuim acelui elev anonim al lui Giotto care pictase biserica mănăstirii.

Am desenat şi am pictat mult în acea vreme. Peisaje, portrete de femei, de copii, autoportrete. Mi-am făcut portretul de două ori cu o floare în gură. Nu-mi plăceau nici culorile în ulei, nici tempera. Mărturisire ciudată pentru cineva care nu avea nici o autoritate în materie, mi se părea că pictura — dintre toate artele — e cea mai apropiată de natură. Preferind astfel coloranții vegetali produselor din comerț, am început să amestec pasta din tuburile mele cînd cu suc de fragă zdrobită, ca să obțin un roşu mai cărnos, cînd cu seva anumitor ierburi grase prin care obțineam nuanța dorită de verde, începui să fac colecție de plante spre marele amuzament al acelui prieten pictor, Giuseppe Zigaina, pe care mă duceam să-l văd în casa lui de la Cervignano del Friuli (în amintirea acestui timp şi a acestei prietenii, l-am

invitat mai tîrziu pe Zigaina să figureze în filmele mele: mîna celui care în filmul de la Milano pictează un tablou enigmatic, e mîna lui.)

Să fi fost pe la două sau trei după-amiază cînd pe căldura toridă a unei zile de iunie care golise satele şi-i împinsese pe toţi, oameni şi animale, spre refugiul umbros

al unei sieste, coborîi în faţa unei ferme să cer un pahar cu apă. Pedalasem kilometri întregi în căutare de noi eşantioane de ierburi, eram extenuat, în mijlocul curţii, stînd pe o piatră lîngă pompă, un băiat aproape gol se usca la soare. Mai ţinea încă în mînă capătul furtunului legat la robinet cu o sîrmă. Nu-i vedeam decît spatele bronzat şi lucios: carnaţie plină de lumină, joc al muşchilor deja bine sculptaţi sub pielea bronzată.

O pălărie de paie cu boruri foarte mari îi acoperea capul. Pusese pe jos, lîngă el, un buchet de maci culeşi de curînd. Pentru o clipă, ca absorbit într-o contemplaţie adîncă, părea că priveşte fix, jos la picioare. Mă apropiai în tăcere. Casa părea aţipită în spatele obloanelor închise. Cîinele, culcat în cuşca lui, abia de ridică botul, dar se culcă la loc ca să-şi scutească efortul unui lătrat. Nici o adiere nu împrospăta canicula. Cearşafurile albe puse la uscat pe sîrmă, atîrnau ţepene de-a lungul curţii ca nişte ecrane de cinematograf.

Ceea ce mi se păruse o pălărie nu era decît borul unei pălării fără fund care lăsa liberă o claie de păr blond ca paiul. Băiatul îmi auzi paşii, sări în picioare şi se întoarse. Secaserăm amîndoi cîte o exclamaţie de surpriză şi de plăcere. Nu-l mai văzusem de la înmormîntarea lui Guido, acum că mergea la liceul din Udine. Se împlinse şi se făcuse mai frumos, dar era acelaşi Svenn, bine făcut, armonios, proporţional, imberb, vesel, cu pieptul şi pîntecul de copil, fără păr, dar purtînd un chilot atît de mic încît lăsa să se vadă un smoc des de pilozitate inghinală, îmi surprinse privirea, roşi, îşi îmbrăcă blugii, trase cu un gest sec fermoarul, îşi încheie cu acelaşi gest cureaua şi termină încheindu-şi pe pieptul încă umed, cămăşuţa în carouri care provenea, ca şi pantalonul şi cureaua, din surplusurile americane.

Apoi, dîndu-şi seama că mai avea încă pe cap acea ciudată pălărie, roşi şi mai tare. Se repezi spre casă fără să mai piardă timpul să-şi pună sandalele, strigînd că tatăl lui o să-l certe dacă „mămica descoperă dispariția prețioasei solane, de cum avea să se scoale.

Aşa ajunsei să văd unul din modelele cele mai rare ale acestei pălării venețiene purtată pe vremuri de contemporanele lui Veronese şi ale lui Tițian cînd, instalate în balcoane, cu obrazul adăpostit sub bor, îşi expuneau părul în bătaia soarelui care îl poleia cu acel auriu diafan, imortalizat de pictori. Un obicei răspîndit altădată în aristocrația din capitală şi păstrat intact în partea cea mai îndepărtată şi mai rurală a provinciei. Dacă surpriza mea a fost mare constatînd că o țărancă din secolul al XX-lea recurge la aceleaşi artificii ca şi soția unui doge sau a unui procurator, aceeaşi dovadă de cochetărie surprinsă la un băiat de şaisprezece ani mă puse pe gînduri. Svenn împingea oare imitația modei din trecut pînă la a îmbiba un burete cu zeamă de gutuie şi de lemn-cîinesc ca să-şi umezească părul cîte un pic în ceasurile de arşiță a soarelui ?

Mă răcorisem la pompă cînd el se întoarse cu buclele aurii în jurul obrajilor bronzați. Tulburat mai mult decît as fi vrut, ridicai buchetul de maci ca să fac ceva. Atunci îmi veni o ide pe care o crezui ingenioasă. Ştiam din experiență pedagogică că trebuie să distrezi un copil pentru a-l cîştiga.

— Uite ce-o să facem, îi spusei, desprinzînd un cearşaf de pe sîrmă pe care se usca. Să nu te temi de tatăl şi de mama ta, o să punem totul la loc înainte de-a se trezi ei. Hai, mişcă-te un pic.

Mă privi cu un aer speriat cum întind pe jos, bine tras pe solul plin de praf, cearşaful proaspăt spălat. Eram bucuros. Nu-mi displăcea să-l asociez cu această infracțiune familiară, care, sub nasul părinților, făcea dintr-un băiat cuminte, complicele unui mic păcat.

Macii frecați între palmele mele deasupra cearşafului lăsară să picure un suc ce se zvîntă în cîteva clipe, îi spusei lui Svenn să-şi ude degetul la pompă şi-apoi, cu vîrful apăsat pe țesătură acolo unde era îmbibată de sucul florilor, să deseneze orice figură i-ar plăcea. Se lăsă imediat antrenat în joc şi desenă stele ciudate ale căror brațe semănau cu nişte tentacule. Pe unde-şi trecea degetul, țesătura se colora într-un rosu-şters, aproape roz, dar

strălucitor în contrast cu albul pînzei spălate. Pe marginile desenului, arătătorul lui Svenn lăsă o dungă de un roşu-intens, cald, adevăratul, unicul roşu-aprins. Acest rezultat îl fascina. Vru s-o ia de la început în altă parte a cearşafului, stoarse el însuşi florile, îşi muie din nou degetul şi încercă să deseneze o cămilă, în afară de cocoaşă, ar fi fost greu s-o deosebeşti de o pisică sau de un miel. Decepționat de data asta, Svenn îmi ceru să încerc şi eu la rîndul meu. în timp ce mă executam dîndu-mi toată osteneala, îşi petrecu brațul pe după gîtul meu. Ca prins de entuziasm pe măsură ce se asternea pe pînză un fel de sat african cu corturi şi animale, mă sărută brusc pe obraz. Mai adăugai operei mele unul sau două detalii şi continuarăm astfel, tot udîndu-ne pe rînd degetul, să-l îmbogățim cu multe variațiuni în tonuri de roz şi roşu dar cu o mulțime de nuanțe, după cum îngroşam zeama de mac sau o diluam şi după cît de tare apăsam cu arătătorul pe cearşaf.

Svenn bătu din palme în fața tabloului terminat. Strigă încîntat:

— Uite că sîntem pictori!

Crezui că mă va săruta din nou dar o umbră îi trecu prin față.

— Totuşi, făcu el trist, asta nu-i pictură !

— Ba da, Svenn, e pictură, şi tu eşti pictor ! Bănuind că această neîncredere bruscă în talentele

sale i se trăgea de la şcoală, unde vreun profesor cu prejudecăți academice îşi învăța elevii că pictura începe cu un şevalet şi cu pensule, îi dădui exemplul unui mare artist din trecut care-şi prepara culorile din materii vegetale (Pontormo, dar nu-i spusei numele, convins că nicăieri la scoală nu se pomeneşte de bisericuța Santa Felicita: ca să-i revăd Punerea în mormînt, as fi gata, închipuie-ți chiar, să mă întorc în acest oraş stupid care e Florența !). Nimeni, de cînd a murit el, adăugai, nu a descoperit secretul nuanțelor lui de roz şi de verde.

— N-ai vrea să mă ajuți să-l descopăr eu ? Ar fi de ajuns să culegem şi să aducem o cît mai mare cantitate de flori de toate felurile.

— Oh, ba da ! exclamă el imediat, dacă mă iei cu tine!

— Uiți, îi spusei, că ne rămîne încă ceva important de făcut.

Strînsei cearşaful pe care, nereuşind să-şi desprindă ochii de opera noastră comună, voia mereu să retuşeze cîte un detaliu. Apoi, cu aerul cel mai hotărît şi mai rece pe care putui să-l iau, cu toate că mi se zbătea inima în piept de cînd mă sărutase, mă îndreptai spre pompă. Fără să-i iau în seamă protestele, fixai din nou furtunul pe care-l desfăcusem ca să beau apă

şi îndreptai jetul spre desenele noastre care dispărură repede. Tot calm şi în aparență indiferent, prinsei la loc cu două cîrlige cearşaful redevenit iarăşi alb cum fusese scos din lighean, nu fără să observ cu coada ochiului decepția şi mîhnirea lui Svenn. Marcasem două puncte: primul, legîndu-l de mine printr-o treabă care era clar că-l pasiona, al doilea, dezvăluindu-i pentru prima oară în mod vădit inconvenientul de a asculta de părinți. Excelentă lecție din care va reține într-un ungher întunecos al memoriei că a cunoscut o mare plăcere nu numai pentru că nu a cerut voie tatălui său, dar asumîndu-şi riscul pentru ceva care ar fi putut fi dezaprobat.

Zilele următoare şi tot restul verii făcurăm o mulțime de noi experiențe întrebuințînd ca suport al frescelor noastre dosul hambarelor izolate sau pereții exteriori ai bisericilor mai depărtate de sat. Ne luam la întrecere în căutare de plante rare sau în invenții de amestecuri noi. întîlnire zilnică în fața unui măr cu trunchi noduros şi găunos situat la jumătatea drumului dintre Casarsa şi ferma lui Svenn. Dacă ceva mă împiedica să vin la timp, îmi lăsa un bilet în scorbura copacului: „Vino mîine" sau „De ce nu leul şi mielul ?" Printre mai multe povesti luate în considerație, Svenn îmi propuse basmul german medieval cu flautistul din Hameln. Procesiunea şobolanilor atraşi în afara oraşului de sunetele melodioase ale instrumentu-

lui ne părea la îndemînă, puţind s-o reprezentăm. Dar cum să figurezi cortegiul copiilor pe care muzicianul indignat de nerecunoştinţa burghezilor îi atrage după sine şi care se pierd în adîncul pădurii ?

într-o zi îi adusei în dar o praştie, compensare a nedreptăților de odinioară. Sesiză aluzia, căci a doua zi descoperii în copac un bilet cu cuvinte caligrafiate pe hîrtia cu pătrățele a unei pagini smulse din caietul lui de scoală : „De ce erai rău atunci ?" Abia terminai de citit, emoționat pînă la lacrimi de această confidență, că-mi sări în spate şi-mi acoperi ochii cu mîinile. Se ascunsese ca să-mi facă o surpriză, şi de atunci, începurăm să ne ascundem pe rînd, nu departe de măr, ca să pîndim decepția celui care întîrziase şi să sărim apoi de gîtul lui. Svenn făcea în aşa fel încît să mă rostogolesc cu el pe jos; scurt corp la corp în iarbă; un sărut pe obrazul meu, semnal ritual, îmi arăta că e momentul să mă ridic.

Străbătînd pajiştile ne umpleam traistele cu toate speciile de frunze şi de flori. Credincios politicii mele de mici încălcări ale regulilor, îl încurajam pe Svenn să sară gardurile grădinilor particulare şi să fure din straturile de flori, în orele odihnei de după-amiază, cele mai frumoase exemplare cultivate. Operație care prezenta dublul avantaj de a ne completa provizia de plante sălbatice şi de a perfecționa deprinderea lui cu lucrurile interzise şi clandestine. Albul narcisei, vioriul zambilei, galbenul anemonei, portocaliul daliei, rosul trandafirului, purpura garoafei îl îmbătau cu miile lor de nuanțe şi-l umpleau de admirație, în timp ce eu, mai prozaic, zdrobeam între degete boabele negre ale ienupărului sau tulpina răsinoasă a arbustului de fistic.

Cel care va deveni peste cîțiva ani un bun pictor (pe care numai modestia şi refuzul de a se muta la Roma l-au lipsit de o notorietate națională), nu s-a scolit în ateliere, cu godete şi pensule, nici cumpărîndu-şi culorile de la un negustor, ci alegîndu-le singur din imensa şi magica paletă pe care i-o oferea natura. Insensibil la parfumuri, abia îşi dădea seama că trandafirii miros. Tufele primăvăratice de iasomie ce îmbălsămau, puteau să răspîndească mireasma

| pe fiecare parte a drumului, pe el nu-l preocupa decît J întrebarea dacă această nuanță de alb s-ar potrivi cu [movul panseluței, ori cu violetul ciclamei.

îmi devenea profesor. Prefera nuanțele extrase direct ide el din flori, rețetelor mele sofisticate (de exemplu : să l amestec oțet de vin cu mai mult sau mai puțin var pentru |â obține o gamă de nuanțe de roşu puternic, să între-[buințez ceara de luminare caldă încă), în fața zidului de jpictat nu avea nevoie de creion şi nici de pensulă pentru a [schița figurile. Storcea pur şi simplu seva celor mai frumoase exemplare pe suprafața pe care voia s-o picteze, îşi plimba cu băgare de seamă degetul în acest amestec moa-Irat, şi leul, mielul, şobolanii şi copiii apăreau ca prin minune pe frescă, fără suportul liniilor sau desenului.

Eram încîntat de rapiditatea progreselor făcute de | Svenn dar şi mai fericit cînd, brusc, descurajat de un profil j nereuşit sau de perspectiva greşită, venea să-şi rezeme (capul pe pieptul meu cerîndu-mi o alintare, care se limita [din prudență dar şi din respect pentru vîrsta lui la o [mîngîiere pe ceafă. Amestec de pedagogie, pedagogie în [aer liber şi de senzualitate castă, îmi trăiam prima dragoste. O singură dată luai inițiativa să-l strîng pe Svenn în j brațe şi să-l sărut pe obraz, după ce pictase un foarte fru-jmos cap de

înger prin procedeul lui pe-atît de simplu pe l cit de minunat, pe stîlpul unei capele în ruină.

De mult voiam să-l duc în podul meu din Versuta ca [să-l asociez mai mult la lucrările mele literare. Se miră că i biroul meu este plasat cu fața la perete fără fereastră şi nu jla lucarna ce dădea spre cîmp. Meseria de scriitor, îi spu-I şei, e mai ingrată decît cea de pictor: ai nevoie de concen-Itrare, de singurătate (fereastra şi „panorama" fiind ucigătoare pentru scriitură), de izolare de semeni, pe cînd [marii pictori de fresce din trecut lucrau în echipă, deseori j în fața unui grup de admiratori şi se distrau cu tot felul de j glume, schimbate de la o podină la alta a schelei, în timp l ce butelca de vin, lipia şi burduful de brînză erau în perii manență la îndemînă.

în loc să fie atent la spusele mele, se distra trecînd în j revistă uneltele mele de lucru împrăştiate pe masă, unele

fiindu-i chiar necunoscute: stilouri de mai multe mărimi, pixuri, care erau pe atunci o noutate, o gumă bicoloră cu dublă întrebuințare, un cuțitas de răzuit greşelile de maşină, un cuțit de tăiat paginile, două role de scoci din care una transparentă, un capsator. Mie, o singură piesă din acest inventar mi s-a părut mai amuzantă totdeauna, dar n-am avut aşa ceva decît mulți ani mai tîrziu, la Roma: o lamă de brici montată într-un mîner bună pentru tăiatul paginilor cu dedicație, înainte de a vinde anticarului cu o sută de lire cărțile pe care mi le trimiteau, în cadrul serviciului de presă, colegii de breaslă.

Gesturile celui care se instalează în fața colii de hîrtie sau a maşinii de scris mi s-au părut totdeauna foarte sărace, prin comparație cu ceremonialul care însoțeşte clipă de clipă realizarea manuală a unui lucru. Nu făceam această comparație numai pentru a-l flata pe Svenn şi pentru a-l încuraja în vocația lui. Să-ți treacă prin mîini materiale, să te masori ca meşteşugar, cu o dificultate concretă şi s-o învingi, iată plăceri care scapă truditorului întru ale literaturii. Tînărul meu oaspete nu-mi urmărea pînă la capăt raționamentul. Degeaba îi explicam eu că să stau pe scaun şi să umplu pagina cu semne abstracte, egale, monotone —, îmi crea un adînc sentiment de nemulțumire şi de plictiseală —, el găsea o frumusețe misterioasă tuturor acestor hieroglife înşirate pe hîrtie, şi aproape că se supără, după ce ascultă lectura unuia din poemele mele, că nu eram destul de mulțumit jucîndu-mă şi jonglînd cu cuvintele.

— „Trupul meu de tină şi de fildeş", repeta el cu încîntare.

Recită un fel de litanie pe care o scrisesem (dar o înțelesese oare ?) întru slava iubirilor din copilărie.

Repezi luciri ale pletelor... Cumplită nepăsare a privirii..

— Uite, adăugă el luînd un stilou de pe birou şi punîndu-mi-l în mînă, vreau ca într-una din zilele astea să scrii un poem numai pentru mine! Aşa n-o să mai fii atît

| de nefericit să te aşezi la masa de lucru, fiindcă eu voi fi | acolo în gîndurile tale.

„Vocația" mea de poet, încă incertă, datează fără nici Io îndoială din acea vreme. Aproape că îmi venea să plîng Ide bucurie şi de surpriză la acest reproş formulat atît de lafectuos. Cîtă delicatețe ca să-mi spună că îşi dă seama că ieste iubit! Ce invitație plină de tact ca să-i fac curte! •Stiloul acela de ebonită neagră, cu o stea albă în şase Scolțuri pe capuson, marcat Mont Blanc şi fabricat în iGermania, a rămas fetişul meu. Nu m-am despărțit iniciodată de el, nici în timpul primelor mele călătorii în lavion, cînd îmi păta buzunarul cu cerneală. Dacă pînă la lurmă am ales cariera de scriitor, dacă fruntea nu mi-a fost lîncoronată de cununa de pictor decît o singură dată, atunci icînd am interpretat rolul lui Giotto în filmul meu napoli-Stan, este din cauza acestor cuvinte ale lui Svenn şi a istiloului Mont Blanc. Ar trebui să regret că n-am fost acoronat pentru totdeauna cu acea cunună ? Ca pictor Iprofesionist aş fi continuat să caut flori pe pantele taluzu-rilor. Lucrările mele, făcute cu materiale supuse alterării, s-ar fi schimbat după capriciul vieții lor organice, victime ale reacțiilor chimice neprevăzute ce-ar fi sfîrşit poate prin a le distruge. Soartă de mii de ori mai de invidiat decît aceea rezervată cărților mele, al căror conținut in-Itact, stivuit în biblioteci, nu va mai hrăni peste cincizeci ie ani decît pedanta rumegare a universitarilor. Dar aş fi Itrădat cea mai dragă şi mai emoționantă amintire a tinereții mele.

Astăzi, tu, Gennariello, eşti cel care îmi redă încrederea în valoarea muncii mele. Da, cînd sînt sătul să ascult Dmplimentele ipocrite ale confraților, cînd constat că succesele nu-mi slujesc decît pentru a-mi atrage gelozia rivalilor plini de ciudă sau laudele candidaților la vreun premiu literar unde îmi dau şi eu votul, cînd nici un cuvînt sincer de prieten nu-mi aduce o critică întemeiată, cînd P mă întreb dacă scrierile mele merită mai multă atenție

decît cele de care mă descotorosesc în ficare lună pe taraba anticarului, e destul să mi te închipui pe terasa părinților tăi între ghivecile cu busuioc şi funiile de usturoi atîrnate de bolta înverzită. N-ai continua să mă citeşti dacă vorbele mele n-ar fi tot atît de vii pentru tine ca raza soarelui aşezată pe brațul tatălui tău ațipit, ca tijele de mentă stropite de mama ta cu damigeana umplută la robinetul din bucătărie. Dură şi sănătoasă competiție, să lupți contra zumzetului muştelor de deasupra farfuriilor, a țîrîitului greierului invizibil şi a cîntecului păsărilor din văzduh.

17

Spre jumătatea lui august, cum căldura devenea de nesuportat, îl întrebai pe Svenn dacă nu vrea să vină să se scalde în rîu. De ce nu mă gîndisem la asta mai demult ? Dar oare e adevărat că nu mă gîndisem la asta mai demult ? De ce mă temeam să-l iau cu mine pe cel căruia în gînd îi spuneam amato în locurile unde „a face dragoste" între băieți era actul cel mai firesc de pe lume ? Să „pîngăresc" cumva sentimentul pe care mi-l inspira Svenn printr-un contact „impur" ? Sau din contră, dacă mă limitam să înot cu el şi să fac plajă pe prundis, să nu mă port ca un timid şi un prost, fără libertatea pe care mi-as fi luat-o cu orice alt tînăr din sat ? Treizeci de ani mai tîrziu, aceste întrebări se adună în gîndul meu şi mă chinuie în măsura în care toată aventura mea cu Svenn n-a fost poate acea idilă greacă, acea candidă iubire cum am crezut un moment, ci o hărțuială cîmpenească şi provincială în războiul de două ori milenar dus de suflet împotriva trupului, de cînd religia lui Christos a înlocuit cultul păgîn. Nu cumva l-am iubit doar pe Sebastian crezînd că-l îndrăgesc pe Alexis ?

Svenn evită propunerea mea sub diverse pretexte. Nu îndrăznea să-mi mărturisească pricina stingherelii lui: chiloții prea scurți şi mai ales demodați în care-l surprin-sesem făcînd dus lîngă pompă. Fără să-i spun ceva, am plecat dis-de-dimineață la Pordenone în căutarea unui adevărat „slip" cum se spunea prin reclame, acuma cînd odată cu căderea fascismului cădea şi interdicția cuvintelor străine. Şi fiindcă pentru el lucrul cel mai grozav era să se îmbrace ca americanii, mă dusei direct la un magazin

l

care vindea surplusuri ale armatei victorioase. Ceea ce căutam îmi căzu repede sub ochi: nici prea strîmt pentru a nu-i tulbura pudoarea, nici prea

larg pentru a nu-i dezamăgi cochetăria. Roşu-aprins, croit dintr-o țesătură strălucitoare care devenea argintie în lumină. Nişte dungi verzi îl împodobeau pe şolduri. Cu o asemenea toaletă, de un lux necunoscut în bietul nostru Friul, Svenn s-ar putea crede transportat de pe malul pietros al rîului Tagliamento pe vreo plajă la modă din California. Gelozia îi va roade pe camarazii lui uimiți. Dar ceea ce mă decise să fac cumpărătura aceea foarte scumpă pentru punga mea de învățător a fost un Mikey Mouse galben şi albastru, imprimat foarte la vedere în față, în dreptul sexului: podoabă irezistibilă, făcută să definitiveze transformarea articolului de serie în accesoriu hollywoodian.

Fără a bănui nici pe departe consecințele cumpărăturii mele, cerui să mi se împacheteze costumul de baie în hîrtie înflorată şi să fie legat cu o fundă roz; cu inima pal-pitînd, mă dusei să pun pachetul în trunchiul mărului, în afara orelor la care ne întîlneam.

Svenn îmi sări de gît. „Ce culori drăguțe!" Voi cu tot dinadinsul să mergem chiar în ziua aceea să ne scăldăm. El alese locul: un cot ferit, adăpostit al rîului, departe de locul unde puştii din Casarsa obişnuiau să se întîlnească. O salcie plîngătoare umbrea cu ramurile ei lungi şi unduioase o fîşie de nisip care forma un fel de peninsulă între unul din brațele rîului Tagliamento şi apa stătătoare năpădită de ierburi plutitoare a unui golf. Decor şi linişte romantice, doar că vacarmul zgomotelor şi buldozerelor ce forfoteau necontenit pe şantierul podului în reconstrucție ne spărgeau urechile. Dar pentru securitatea mea, cu neputință să visez un ascunziş mai izolat. Nimeni nu putea da peste noi. Svenn mă privi în ochi să vadă dacă sînt mulțumit. Răspunsei printr-un surîs, lungindu-mă pe nisip.

Se trînti lîngă mine şi rămase întins pe spate cu brațele şi picioarele desfăcute. Mă ridicai în cot să-l privesc în voie. Slipul american lucea în clar obscurul cu re-

flexe al refugiului nostru. Cît despre şoricelul lui Walt Disney, el sublinia cu umor ceea ce nici un cache-sex, fie el desenat chiar de un călugăr de pe muntele Cassino, n-ar izbuti să ascundă. Scobitura osului iliac, detaliu anatomic pentru care simt o nesfîrşită tandrețe, rămînea complet descoperită, de fiecare parte a pîntecului plat. O respirație egală şi liniştită îi ridica la intervale regulate pieptul, tot atît de neted ca şi obrazul. Nimic la acest corp pe care frunzele clătinate de vînt plimbau petele de

lumină nu dădea de bănuit că o emoție deosebită l-ar fi tulburat pe micuțul meu însoțitor.

închisese ochii, ceea ce mă încuraja să mă aplec mai aproape deasupra obrazului său. Visam oare ? Mi se păru că-şi desface buzele, în timp ce printre pleoape i se strecură o licărire fugară, îmi apropiai mai mult gura. De astă dată am fost sigur că-l văd întinzîndu-mi buzele, deşi aproape într-un fel imperceptibil. Atunci îl sărutai pe buze, mai întîi timid, apoi mai apăsat. Dacă sînt sigur că limbile noastre se căutară şi se întîlniră pentru cîteva clipe, n-as putea jura că numai eu singur luasem inițiativa. Cum mă ridicai în cot să-mi trag răsuflarea, profită de această clipă pentru a se desprinde şi a se aşeza pe nisip, dar fără grabă, şi fără să dea impresia că ar vrea să se pună adăpost. Numai că, atunci cînd schițai un gest spre el, î ridică în picioare, îşi scutură nisipul din cutele astumului şi se afundă liniştit în apă. Totul cu un aer atît ie firesc şi de senin că as fi putut să cred că dormea în timp ce mă aplecasem spre gura lui, cînd eu ştiam bine că nu strivisem nişte buze lipsite de viață.

N-o să încep să plîng că m-am ales numai cu un singur sărut pentru început, cînd un astfel de rezultat îmi părea minunat, nesperat. Mă bizuiam pe zilele următoare pentru a ajunge liniştit la o posedare completă, îmi ajungea să-mi trec limba printre buze ca să gust din nou, intactă, prospețimea primei sale dăruiri. Totuşi, a doua zi, în loc să se îndrepte spre locul umbrit al colțului nostru, apucă pe drumul scăldătoarei comune, acolo unde o salvasem pe Aurelia de la înec şi unde numeroşi băieți din generația

care îmi urma se dedau la tot felul de zbenguieli în apă. Nu-i cunoşteam decît din vedere, pe noii tineri din Casarsa, pentru că ne încrucişasem adesea în sat. Tovarăşii mei de altă dată nu mai veneau la Tagliamento. N-aveam de ce să mă tem de vreo aluzie la trecutul nostru care să mă pună în încurcătură față de Svenn. O astfel de siguranță nu mă consola de pierderea ascunzişului nostru de sub salcie. Fără voia mea luai un aer de reproş şi-i aruncai o privire întunecată, la care el răspunse cu cel mai luminos zîmbet.

— La ce bun să-mi fi făcut acest frumos dar dacă nu pot să-l arăt nimănui ? părea că spune acest zîmbet, fără să bănuiască la ce amară

umilință se pregătea să-l supună Mickey Mouse-ul galben şi albastru pe înfumuratul său posesor.

Băieții observară imediat noutatea vestimentară expusă aprecierii lor. Unii arătau cu degetul țesătura lucioasă şi moartă, strîmbîndu-se admirativ, alții rînjeau sau întorceau spatele, dar ca să ascundă ciuda de a nu avea pe şolduri decît un chilot sui tricotat de mamele care se gîndeau mai degrabă la utilitatea practică din timpul vacanței decît la croitoria de lux. Mulțumit de mine şi plin de speranță pentru viitor, îmi spuneam că dacă oferind slipul am căpătat o sărutare, senzația pe care o stîrnea acum îmi va oferi curînd favoruri mai substanțiale.

Sub pretext că examinează desenul, unul din bandă se aplecă spre costum, întinse mîna şi prinse între două degete sexul pe care-l pişcă uşurel, fără ca Svenn, atît de rezervat şi de sperios cu mine, să fi schițat cel mai mic gest de apărare sau de fereală. N-ar fi trebuit să mă arăt gelos, eu, care-mi făcusem educația pe aceleaşi maluri ale rîului Tagliamento şi pentru care spontaneitatea băieților îndreptățea mitul unui Friul arhaic, ferit în mod miraculos de molipsirea ideii de păcat şi de ruşine. Dar nu putui să-mi stăpînesc o strîngere de inimă, iar apoi să nu scot un oftat de uşurare, cînd toată lumea, după trecerea clipei de surpriză şi de surescitare, se întoarse la treburile ei fără să se mai ocupe de Svenn.

Cel puțin în aparență : căci nu-mi trebui mult ca să-mi iau seama că nu încetau să-l privească cu coada ochiului Eşi să şuşotească între ei, ca şi cum ar fi uneltit ceva. Svenn îşi strecură praştia în slip, traversă înot brațul rîului şi Jîncepu să meargă în lung şi în lat pe plajă pentru a se (usca. Banda păru că se împrăştie, unii se aruncară în apă, alții se îndepărtară prin tufişuri. Se regăsiră curînd cu Jtoții pe celălalt mal, unul cîte unul, reuniți ca din

itîmplare şi prefăcîndu-se, care că se apleacă pe malul apei să pîndească peştii, care că-şi taie o nuia dintr-o

ilădiță de alun, care că ridică metereze din pietre şi nisip.

venn, în acest timp, cu un picior pe un butuc, cu praştia întinsă între mîini pîndea o mierlă cu viers ascuțit ascunsă în frunzişul unui stejar. Mă despărțeau de el mai puțin de douăzeci de metri, pe cealaltă parte a apei. Asistam neputincios la complotul care se urzea în spatele lui. Să-l avertizez printr-un strigăt ? Agasat că se simte supravegheat, ar fi ridicat din umeri făcîndu-mi semn să nu sperii pasărea. Rămăsei deci mut, fără să mă mişc, îngrijorat de ceea ce avea să urmeze, căindu-mă de acest dar prostesc.

(Darul meu să fi fost într-adevăr cauza dramei ? Să le fi părut tovarăşilor săi, costumaşul lucitor şi grațios atît de sfidător ? Cum să fii sigur că autorii acestui ultragiu voiseră doar să se răzbune pe slipul american ? în ochii lor, la cei douăzeci şi cinci de ani ai mei eram un adult, un om mare, un fel de „domn", şi pe deasupra şi învățător. Poate îşi promiteau să renunțe cu totul la ceea ce considerau a fi firesc între băieți de vîrsta lor, odată deveniți „serioşi" şi „responsabili", adică decişi să se căsătorească şi să şteargă orice urmă de intimitate „juvenilă" socotind-o întocmai aşa „juvenilă", adică o prostie fără importanță şi fără urmări, cu condiția să fi terminat cu ea odată ajunşi în pragul vîrstei adulte. Dacă nu, lucru ruşinos, condamnabil şi demn de dispreț: în ceea ce mă privea, aşa era socotită după părerea lor. Dacă ipoteza asta are vreo şansă să fie adevărată, atunci ar trebui admis că mă credeau mult mai avansat în relațiile mele cu Svenn decît eram în realitate. Ar trebui totuşi să recunosc, mărturisire grea

pentru mitul meu friulan, că în loc să țină de un pămînt arhaic şi păgîn, imunizat contra virusului iudeo-creştin, lor le curgea prin vine sînge de italian de rînd, mic burghez şi catolic, pe care căsătoria îl „spală" de ştrengăriile tinereții. Mă tem că Svenn a plătit în locul meu o greşeală închipuită. Pedeapsa lui, izvorîtă direct din codul delictelor şi pedepselor stabilit de Dante în Infernul său, a fost în mintea lor ca un „ochi pentru ochi").

în timp ce continua să scruteze desişul şi să-şi întindă praştia spre mierla invizibilă, se furişară cu paşi de pisică în spatele lui. Deodată, scoțînd un strigăt de luptă (expresia răzbunătoare a indignării bărbăteşti a latinului) se năpustiră laolaltă, îl apucară de umeri şi de brațe, îl imobilizară, îi smulseră slipul despuindu-i fundul. Atunci începu o ceremonie solemnă şi caraghioasă : rînd pe rînd veniră să se închine la dosul lui, umflîndu-şi obrajii şi scoțînd pe gură onomatopee neruşinate. Svenn, țipînd şi protestînd, se lupta zadarnic cu agresorii care îndîrjiți în spatele lui, fără să le pese de partea din față a trupului său şi ne-ocupîndu-se decît de rundul lui, arătau cu degetul la pielea nebronzată, întrecîndu-se în glume nesărate şi batjocuri, în sfîrşit se plecară pînă la pămînt în postura indienilor ce-şi adoră totemul; dar în loc să sărute țărîna smeriți, scuipau pe jos în derîdere.

A fost clipa cînd prizonierul izbuti să le scape din mîini, iar eu, țintuit locului de stupoare, de cealaltă parte a rîului, am rămas şj mai uluit de ceaea ce urmă. 11

As fi pariat că Svenn, odată liber, îşi va trage costumul l şi-o va şterge în goană. Deloc; se răsuci spre băieți, aşa gol cum era, îşi acoperi fundul cu palmele (deşi după ce se întorsese cu fața devenise un gest inutil) şi le arătă, direct, ceea ce aş fi jurat că ținea mai presus de orice să le ascundă. Fiecare putu să-i admire sexul, solid, brun, cărnos, uşor săltat de un început de erecție şi înconjurat de o tufă deasă de păr negru. Pe loc, o linişte adîncă se aşternu în locul larmei. Se dădură înapoi cu cîțiva paşi, împinşi, mi se păru, mai puțin de proporțiile şi de pilozitatea de invidiat la un adolescent, cît de calmul şi siguranța cu care îşi

exhiba virilitatea. Isteria lor se preschimbă într-o timiditate respectuoasă, ca şi cum ar fi recunoscut în gestul victimei dovada propriei lor erori. Unul din ei încercă s-o ia din nou cu glumele: tovarăşii lui i-o tăiară scurt şi se risipiră repede care încotro prin boschete.

Treizeci de ani mai tîrziu, pe plaja de la Ostia, de ce oare nu mi-am amintit limbajul simbolic al băieților de pe rîul Tagliamento î Asasinul meu n-ar fi simțit nevoia să mă ucidă dacă m-as fi mulțumit să-l tratez ca pe un bărbau Svenn, rămas singur pe plajă, se aplecă să-şi tragă slipul, dar fără grabă, după ce se asigurase că am înregistrat fiecare amănunt al scenei şi că ştiam de acum înainte la ce să mă aştept din partea lui.

îşi întinse praştia şi-şi reluă pînda la picioarele copacului. Astfel că, după ce ratăă definitiv pasărea, avurăm din plin ce discuta despre obiceiurile zburătoarelor, vremea ouatului şi arta de a face cuiburi. Dar aş fi greşit închi-puindu-mi-l cîtuşi de puțin încurcat în fața mea după cele întîmplate: din contră, ceva mai sincer, mai decis, îşi făcu loc în atitudinea lui. Seara, în momentul cînd să-şi ia rămas bun, mă sărută pe amîndoi obrajii si-mi atinse buzele în treacăt; apoi se depărta, sărind şi dansînd. „Ciao !" O ultimă morişcă a praştiei. Speram că cele petrecute îi vor sugera să se întoarcă sub salcia primului nostru scăldat şi tot al primului (dar şi al unicului) nostru sărut, dar îmi declară a doua zi că ne pierdem vremea tîndălind la soare. Prefera să picteze şi să caute noi flori pentru paletă. La rîndul meu, dacă nu uitasem, nu trebuia să mă pun pe căutat cuvinte şi imagini pentru poemul pe care i-l promisesem ?

l

ÎNGERUL DESTINULUI

163

18

Poemul acesta l-am scris dintr-o răsuflare. Pe durata unei crize de descătuşare paroxistică, dezlănțuită de ceasurile unei nopți de veghe inspirate. Dintre toate compozițiile mele în versuri, să ştii că e una din cele mai bune, deşi am țihut-o ascunsă, nevoind să cadă sub ochii altuia decît ai celui căruia i-am dedicat-o.

Basmul german care-i plăcea atît de mult lui Svenn, povesteşte cum tîrgoveții unei cetăți hanseatice au angajat un cîntăreț din fluier să-i scape de miile de şobolani care năpădeau pivnițele şi străzile, asaltau casele şi murdăreau pînă şi sfîntul lăcaş al Domnului. Muzicantul îşi duse instrumentul la gură şi scoase din el sunete atît de minunate, încît blestematele de rozătoare dădură fuga să se ia după el. Nici cel mai dolofan şi mai lacom, care îşi făcuse culcuş în tabernacolul Domnului nu putu să reziste acestei chemări melodioase. Se alătură în fuga mare cetei semenilor săi care țopaiau fermecați. Ca şi Orfeu, pe lîngă care se strîngeau pînă şi copacii muntelui, creatorul unor armonii atît de gingaşe ar fi putut să atragă după sine pînă şi pietrele şi acoperişurile cetății. Şobolanii dispărură pentru totdeauna în adîncul unei păduri mai deasă şi mai întunecoasă decît o galerie de mină subterană. Dar cînd veni să-şi ceară plata, tîrgoveții îşi bătură joc de pretențiile lui şi nu consimțiră să-i plătească decît o infimă parte din suma cuvenită.

— Ha ! Ha ! răspundeau ei rînjind. De cînd trebuie să plăteşti pentru vîntul care suflă prin găuri ?

Omul zîmbi, se înclină, îşi luă iar fluierul şi cîntă altă melodie, care nu semăna cu prima. Pe dată, copiii din

bănci care-şi mozoleau tocurile încercînd să învețe teorema lui Pitagora, se ridicară dintr-un salt, îşi împinseră scaunele în spate şi ieşiră zoriți în stradă. Fetițele care, în bucătării, învățau de la mamele lor rețete de tocană, uitară să-şi mai şteargă mîinile cu cîrpa, numai să ajungă mai repede în stradă. Vrăjitorul îi aştepta la poalele turnului. Se îndreptă spre metereze, trecu prin poarta al cărei pod mobil se lăsă singur în fața lui şi se depărta pe cîmp urmat de toată droaia de copii. Zadarnic îi cautară şi scotociră prin văgăuni părinții, că se întoarseră cu buza umflată din pădurea care le înghițise progeniturile.

Or, mi se părea că în această frumoasă şi stranie legendă doar unele elemente țineau de versiunea originală, şi că tîlcul îi fusese denaturat cu

timpul pînă la a fi prezentat ca o fabulă cu pedepse şi ispăşiri. Simțeam în spatele cuvintelor, în contradicție cu morala greoaie a epilogului, o atmoseferă ludică şi destinsă, în sinea mea nu puteam admite ca acest fluier fermecat să nu fi slujit decît la pedepsirea adulților şi că singurul mobil al vrăjitorului în răpirea copiilor — să fi fost răzbunarea pentru nerecunoştința părinților. Cu ce voioşie săreau şi jucau copiii în sunetele fermecate ale instrumentului! Cît de fericiți păreau că şi-au părăsit familiile pentru a o lua razna peste cîmp, într-un alai vesel şi zglobiu ! Şi vrăjitorului, ce-i mai sclipeau ochii! Puteai fi sigur, văzîndu-l dansînd în fruntea euforicei cete de copii, că nici un sentiment meschin de răzbunare nu-i inspirase inițiativa, ci numai fericirea pură a unei misiuni îndeplinite !

Mă apucai deci să rescriu cu totul fabula, care deveni sub condeiul meu elogiul unei revelații şi al unei descătuşări, în loc să se limiteze la o răfuială bănească.

Cîntărețul meu din fluier începe prin a fi îngrozit de mulțimea nemăsurată de rozătoare: atîtor mii de fălci ronț'ăind le corespund atîția saci de făină îngrămădiți sub grinzile podului, atîtea bucăți de brînză păstrate în cămări, atîtea cutii cu biscuiți încuiați bine în dulapuri. Destul ca să sperie un suflet de artist preocupat numai de grija să scoată sunete frumoase în acord cu ordinea muzi-

cală a universului, dar care, fără să fie în stare de calcule aritmetice exacte, intuieşte foarte bine, după uriaşa îngrămădire de provizii' înmagazinate de tîrgoveți, adevărata lor fire.

Cum ar putea el, tînăr înarmat doar cu fluierul său, să restabilească la Hameln simplitatea primelor timpuri, cumpătarea, nepăsarea față de viitor ? „Priviți la păsările cerului, nici nu seamănă, nici nu culeg şi nici nu adună în poduri. Priviți cum cresc crinii pe cîmp: nici nu torc şi nici nu țes."'Economisitul, teama de lipsuri, satisfacția părinților care au asudat toată viața pentru a se pune la adăpost de nevoi, prudența mamelor care-şi atîrnă la brîu cheile zornăitoare de la' cămări şi dulapuri, disciplina familială întărită prin tirania şcolii, aceasta este imaginea care se conturează în mintea întristată a eroului meu. Unde să mai rămînă un pic de nevinovăție dacă nu în sufletul copiilor ? Cu condiția ca vînătoareâ de diplome şcolare,

ucenicia răspunderilor, pregătirea pentru sarcinile de adult şi toată această înrobire mascată sub numele de dragoste părintească să nu înăbuşe cei mai frumoşi ani.

Dacă vrăjitorul hotărăşte să-i scoată afară din oraş, o face pentru a-i iniția fără zăbavă în viața adevărată.

Răsună, o fluier, cîntă-ți aria de dans!

Salturile vioaie ale melodiei sale

Nu cunosc liniatura reglementară a portativelor l

Poemul meu declara război tuturor opreliştilor care-i apasă pe cei aflați sub douăzeci de ani. Cînta aventura trupurilor şi riturile pubertății. Invita băieții şi fetele să se bucure pe loc de tinerețea şi de frumusețea' lor. Trebuia să se întîhiească şi să se împreiine în aer liber, niciodată într-un pat, simbolul'rutinii conjugale şi al senzualității la ore fixe. Să prefere închisorii sedentare a alcovului'risipirile rustice ale seminței! Să sară peste zidurile temnițelor domestice şi să se âvînte pe urmele cîntărețului din fluier, spre orizontul neîngrădit al bucuriilor şi al pasiunilor primăvăratice!

Dulce-i april al aripilor voastre lin zbor de păsări fugite din cuib.

Auziți voi oare ale mamelor lacrimi vărsate tăcut peste paturi pustii ?

Poate că o oarecare demagogie strica lirismul acesta bucolic: încă nu înțelesesem că toate slujbele şi toate profesiunile ar reveni numai bogaților dacă n-ar fi nici concursuri şi nici diplome. Tirada împotriva servitutilor vieții urbane mi se păru un pic retorică, dar nu putea decît să-i placă lui Svenn, forțat să se ducă la Udine ca să urmeze liceul şi prin urmare predispus să identifice plictiseala învățatului cu cenuşiul peisajului citadin. La fel proslăvirea naturii, cu toate că nu lipsită de emfază şi de convențional, va mulțumi cu siguranță pe iubitorul de plante şi de flori, în caz că ar fi legat de părinții lui, nu l-ar afecta atacul contra taților şi a mamelor, filistinii din poemul meu, fiindcă îi desemnam ca fiind tîrgoveți locuitori ai tîrgului. Crescut la ferma unor mici cultivatori ale căror modeste venituri abia ajungeau pentru subzistență, ar putea crede că virulența mea contra familiei în general nu viza şi propria lui familie, posibilitatea de a împăca [respectul filial cu dragostea de libertate. Antrenat deja în experiențe nepermise prin sterpelitul florilor din grădini particulare, va şovăi mai puțin să se alăture alaiului de copii din Hamein şi să treacă împreună cu mine dincolo tle porțile a ceea ce-i era interzis.

Pe scurt, recitindu-mi opera, am fost atît de mulțumit . defâsurasem atîta îndemînare instinctivă în încercarea țiea de seducție, că n-am putut să nu închei printr-o notă nai îndrăzneață:

Vă voi povesti cu sunetul fluierului meu Magica violență a neînfiînatei mele nudități.

Cu atît mai rău, îmi spusei, gîndindu-mă că un îndemn prea insistent risca să-l ridice împotriva mea. Nu puteam totuşi să aştept la nesfîrşit o altă ocazie, acuma cînd momeala scăldatului nu-mi mai era permisă, îmi citi versurile, le reciti, împături hîrtia şi o bagă în buzunar cu un vădit aer de mulțumire. Dar cum să nu-mi dau seama că

plăcerea de a fi inspirat o pagină de literatură scrisă special pentru el însemna mult mai mult în ochii lui decît conținutul poemului şi efortul de a interpreta legenda ?

Drept orice comentariu, spuse că de cînd cu frigiderele cu uşi ce se închid ermetic, brînzeturile devin inaccesibile şobolanilor. Târgoveții din Hameln ar fi micşorat în consecință plata promisă cîntărețului din fluier, pro-porționai cu pierderile mai mici produse proviziilor lor.

Ciudatul amestec de absurditate anacronică şi de pre-ciziune contabilă din această remarcă mă lăsă uluit, începeam să mă descurajez şi să-mi spun în sinea mea cuvîntul fatidic: „Renunță !" Aci îmi revenea speranța cînd Svenn stînd pe ghidon apuca el coarnele bicicletei, pentru ca eu să-l țin strîns în brațe, aci mă socoteam cel mai nenorocit dintre oameni cînd, coborînd de pe bicicletă într-un loc dosnic şi pustiu, îl vedeam repezindu-se în căutare de noi flori, fără să-şi dea seama parcă de izolarea şi răcoarea locului, ce ar fi fost mai potrivit pentru alte plăceri decît culesul plantelor.

Voi să retuşeze tabloul cîntărețului din fluier după indicațiile din poemul meu, dar singura modificare importantă pe care o făcu în alaiul copiilor ce apărea şerpuind în fresca de pe peretele capelei, a fost să-l transforme pe tînărul muzicant în „bătrîn", adăugîndu-i o barbă căruntă. Frecă una din plante şi obținu un praf de culoarea dorită pe care-l înmuie cu apă de ploaie dintre nişte pietre. Fantezie nevinovată sau cruzime deliberată, în tot cazul, încercarea mea de a folosi vechea legendă germană ca mesaj personal de dragoste, dăduse greş dacă vîrsța, experiența şi autoritatea i se

păreau lui Svenn calitățile necesare pe'ntru a călăuzi şi inița tineretul, mai curînd decît voioşia sireată şi atracția simțurilor.

Aici ajunsesem cu gîndurile mele şi-i contemplam opera cu un aer resemnat şi trist, cînd îl simții stre-curîndu-se lîngă mine şi punîndu-şi capul la pieptul meu.

— Mă mai iubeşti ? murmură el fără să ridice ochii. Stînd pe iarbă la picioarele unui fag, îl strînsei în brațe.

— Svenn ! şoptii mîngîindu-i ceafa.

— Atunci sărută-mă.

Lăsă capul pe spate, îmi întinse buzele, în clipa cînd gurile noastre erau gata să se atingă, de sub pleoape îi dădură brusc lacrimile.

— Svenn ! strigai dînd înapoi, de ce plîngi ?

Se desprinse din îmbrățişarea mea, îngenunche în iarbă cu fața la pămînt, cu corpul scuturat de hohote de plîns. încercai să-l apuc de umeri pentru a-l ridica, tremura şi sughița fără să-şi poată opri zbuciumul, în genunchi lîngă el, îi şoptii la ureche:

— Nu-ți fie frică, Svenn. Dacă vrei, ne vom iubi numai ca frate şi soră. De acord ?

îşi şterse lacrimile. Un zîmbet îi adînci două gropițe îngereşti în colțurile gurii. Ghemuiți la trunchiul copacului, ramaserăm mult timp îmbrățişați, îl legănai pe genunchi ca pe un copil mic, mulțumindu-mă să-i netezesc buclele şi să-i şterg urmele de lacrimi pe obrajii crispați într-un ultim suspin.

Pînă la urmă a adormit. Cel care n-a vegheat somnul iubitului nu ştie ce fericire a pierdut. Niciodată n-as fi crezut să simt o bucurie atît de liniştită şi atît de pură în sufletul chinuit de nerăbdarea posedării. Efortul de a-mi reține răsuflarea, de a-mi ține nemişcat piciorul amorțit mă umpleau de fericire. Lumina aurie răspîndită pe cîm'p, farmecul elegiac al acestei capele dezafectate, trilurile rîndunicilor care se învîrteau printre mesteceni sau poate clipa de slăbiciune şi de îngăduință sentimentală ce urmează după o criză toate acestea îmi smulseră din piept un imn de slavă către Dumnezeul nevăzut ascuns în natură. Nu mai lipsea decît sunetul clopotelor pentru a mă adînci în atmosfera mistică a copilăriei mele, dar nemții le luaseră ca să le topească bronzul.

Din acea zi, se stabili un nou cod între noi. Dacă Svenn ştergea barba si-i reda cîntărețului din flaut aspectul său tineresc, puteam fi sigur că va veni la mine sub fag pentru a cere să-l mîngîi, să-l răsfăț. O uşoară atingere

a buzelor noastre îmi aducea speranța că mesajul inclus în poemul meu va ajunge curînd la destinație: ca şi tinerii

din legendă aflați în voia muzicantului, Svenn se va lăsa condus de mine spre misterele pădurii necunoscute. Uneori un sărut mai puțin întîmplător pecetluia o după-amiază de lucru intens şi rodnic.

Trebuia să fiu atent să nu-l bruschez. Dacă degetele mele încercau să-i descheie nasturii bluzei pentru a-şi face drum spre pielea dezgolită, se scula în picioare şi se întorcea la fresca lui, avînd grijă în primul rînd să-i adauge barba. Aducea totdeauna cu el într-o găleată o rezervă de pufai, ciuperci pline de-o pulbere maronie. Sabia culcată în mijlocul patului lor n-a fost o piedică mai de netrecut pentru Tristan şi Isolda, ca între Svenn şi mine praful maroniu pus pe iarbă lîngă stînca scobită în care lîncezea apa de ploaie.

19

Vara era pe sfîrşite. Cel mai frumos anotimp al anului va trece oare fără să-mi ofere calmul pe care culorile mai nuanțate şi temperatura mai blîndă din septembrie o aduceau florilor în grădini, butucilor în vii, vitelor în staule, păsărelelor pe crengi, pietrelor pe cîmp, întregii naturi şi numai mie nu ?

Cinematograful în aer liber de la Codroipo anunța în programul de sîmbătă seara Gilda, film precedat de o faimă răsunătoare. America lansa o nouă regină a cărei efigie împodobise bomba atomică aruncată la Bikini. Se spunea că o expediție pornise în Anzii Cordilieri ca să îngroape în munte o copie după capodoperă.

Svenn trebui să insiste pentru a mă convinge să-l duc pe bicicletă. Desigur, adorația pe care mi-o inspirau marile actrițe de la Hollywood de cînd descoperisem cu colegii mei de liceu la Bolonia frumusețea legendară a Marlenei Dietrich şi a Gretei Garbo, a Normei Shearer şi a Ioanei Crawford era gata să se reverse şi asupra noilor stele, îți aminteşti că principalul lor atu, 'ca să-mi placă, era să semene cît mai puțin posibil cu femeile în carne şi oase. Le ceream să se mişte într-o lume de basm fără nici o legătură cu cea în care trăiam eu. Motiv pentru care nu-mi plăcea nici una din vedetele neorealiste care invadaseră pe atunci ecranele italiene. Făceau greşeala să poarte fusta cenuşie a funcționarei de poştă de la Casarsa şi părul încrețit al negustoresei de brînză de la Pordenone.

Nici Lea Padovani în Soarele va răsări iarăşi, nici Caria del Poggio în Banditul nu puteau să mă seducă cu exuberanța lor plebeiană şi vitalitatea lor gălăgioasă, după

cum nici pulpele goale ale Silvanei Magnano în Orez amar, nici sînii explozivi ai Silvanei Pampanini în Frumuseți pe bicicletă. Să mă duc la cinema ca să suport atacurile exuberanței feminine de care fugeam în realitate ? Roma oraş deschis a fost pentru mine un mare soc, recunoşteam că a şaptea artă găsise în Rossellini un deschizător de drumuri, dar mă întrebam plin de îngrijorare dacă de aici înainte toate actrițele vor face să explodeze ecranele cu impetuozitatea fizică a sublimei Anna Magnani.

Numai filmele lui Vittorio de Sica, în care nu erau femei, mă mulțumeau pe deplin: Sciusciâ şi Hoții de biciclete, mai ales ultimul, al cărui erou cu obrajii supți şi pometii ieşiți în afară, brun, slab, dîrz, prezenta după părerea lui Nuto o oarecare asemănare cu propriile mele trăsături, îmi plăcea Roma aceea periferică şi sărăcăcioasă pe care eroul o străbate seara ca să se întoarcă în blocul său de beton, încă neterminat; malurile melancolice ale fluviului, taluzurile cu iarba murdară, mormanele părăsite de moloz, şantierele de case muncitoreşti; găseam acestui decor, fără să bănuiesc că în cîțiva ani va ajunge chiar cadrul vieții mele, mai multă poezie adevărată decît pieței Navone sau Coliseului din volumele mele de artă. De altfel, cine ştie dacă amintirea acestui film nu m-a influențat în alegerea cartierelor în care am locuit la începutul şederii mele la Roma ?

Ca să revin la Gilda, l-as fi luat cu plăcere pe Svenn la Codroipo, cu atît mai mult cu cît admirasem portretul noii stele pe care eroul ce lipea afişele din Hoții de biciclete îl lipea pe zidurile capitalei tocmai înainte de a i se şterpeli bicileta. Actrița se arăta în toată splendoarea unui decolteu vaporos, magică şi ireală ca marele dive dinainte de război. Femeia ideală, pentru mine. Ideală, pentru că era inaccesibilă şi izolată într-un Olimp al frumuseții şi al luxului, unde muritorii pot s-o adore în linişte fără teamă că va coborî spre ei.

Nuto, cu asprimea lui obişnuită, mă făcu imbecil. Oare nu înțelegeam valoarea polemică a unui astfel de afiş ? Pentru ce un regizor de stînga precum De Sica o in-

troducea în film dacă nu ca să demaşte noul opium al poporului ? Credeam eu că familiile subalimentate şi prost îmbrăcate, înghesuite în locuințe ieftine, nu resimțeau ca pe o insultă adusă mizeriei lor surîsul Colgate, buzele rujate şi pleoapele vopsite ale acestei păpuşi din mătase şi dantelă ?

— O versiune laică a Madonei, sublinie Manlio, înscris şi el de curînd în Partidul Comunist.

Recunoşteam că prietenii mei aveau dreptate, din punct de vedere strict politic. Discul pus în vînzare pentru a fi lansat împreună cu Gilda conținea bătăile inimii eroinei înregistrate cu stetoscopul; ceva asemănător într-adevăr cu fetişismul şi idolatria, cu lacrimile pe care călugărițele şi credincioasele de la mănăstirea Imaculata Concepție din Benevento jurau că le-au văzut curgînd din ochii statuii Sfintei Fecioare ridicată deasupra altarului; minune care făcea multă vîlvă pe atunci în Italia.

Cu toate acestea, şovăiala mea în a-i face plăcere lui Svenn provenea din altă cauză.

Ştiam că spectatorii de vîrsta mea care vor umple parterul vor veni cu alte gînduri şi într-o cu totul altă stare de spirit decît mine. Frustați în viața lor erotică de separația strictă a sexelor, ei cereau de la actrițe să le înlocuiască pe neprihănitele lor logodnice şi să ofere în schimb simțurilor lor înfierbîntate un surogat de plăcere. Contrar mie, credeau în prezența în carne şi oase a stelei pe ecran şi aveau nevoie să creadă în ea pentru a o iubi. Cu cît iluzia era mai mare, cu atît actrița devenea idolul lor. De altfel, vocabularul se schimbase; nu se mai spunea star, se spunea pin-up. Cea care era agățată pe perete şi ținută la îndemînă urmase stelei pierdute în cer. Spectacolul de cinema era departe de a fi o festivitate artistică. Scaunele se zgîlțîiau la scenele cele mai îndrăznețe, şi de la început pînă la sfîrşit domnea o libertate atît de grosolană încît mamele şi surorile, printr-un acord tacit, rămîneau acasă, cedînd sala publicului masculin.

în afară de aversiunea pe care-o resimțeam să pun sub ochii nevinovați ai lui Svenn această trivială defulare, mă

temeam de întîlnirea cu Nuto şi ceilalți prieteni din bandă, pe care aproape că-i părăsisem de cînd eram îndrăgostit. Ar fi putut să-mi reproşeze că n-am mai venit la ultimele petreceri din sat şi să-mi pună nişte întrebări incomode în legătură cu micul meu prieten. Primul chip pe care îl zării lîngă

casa de bilete, în mijlocul mulțimii care fremăta de nerăbdare, a fost chipul congestionat al tuciuriului. Departe de a părea adormit de noul „opium al poporului", se agita ca o zvîrlugă şi-i făcea să rîdă pe cei din jur cu interminabilele lui observații deşucheate. Cam jenat să mă vadă, el, pe care tiradele contra capitaliştilor americani nu-l opriseră să dea fuga la film, îşi scoase şapca, lăsînd vederii părul strălucind de briantină.

Cît despre Manlio, el cînta la acordeon în fața afişului decolorat, un tangou languros, omagiu pe care nu-l mai primise nici o Madonă în nişa ei, nici pe pămînt friulan, nici în restul Italiei. Pînă şi blondul Elmiro, în ciuda aerului său palid şi plîngăreț, îşi spărgea pieptul debitînd glume deocheate, ceea ce-i provoca violente accese de tuse. Mulțumită îmbulzelii putui să evit banda şi să mă instalez cu Svenn în ultimul rînd, lîngă rogojinile de stuf care serveau de împrejmuire.

Abia se terminase genericul, că undele călduțe ale nopții se umplură de exclamații provocatoare şi de expresii obscene aruncate actorilor ca şi cum, în loc să fie o suită mecanică de fotograme imprimate la Hollywood, expediate într-o cutie dincoace de ocean şi neînsuflețite pe veci, le-ar fi curs în vine sînge adevărat.

„Păzea c-o să-ți sară nasturii!" se auzi o voce puternică din primul rînd, şi se porniră pe rîs în hohote cînd Glenn Ford, cu ochii pe jumătate închişi, cu gura întinsă, se apleca spre eroină cu un aer atît de lacom, că era într-adevăr de temut o urmare dezastruoasă pentru închizătoa-rea pantalonilor săi în dungi. George Macready, soțul, le stimula verva batjocoritoare mai întîi prin situația de soț, de mii de ori mai puțin simpatic decît iubitul (ultimă libertate pe care si-o permiteau înainte de a renunța şi ei

la cel iubit şi a deveni intransigenți în chestiunile de „onoare"), apoi din cauza privirii lui triste şi vigilente, preocupată fără încetare să-şi spioneze rivalul.

— Cîte numere pui deseară ?

— Vrei să ți le împrumut pe ale mele ?

— Nu e momentul să ți se moaie!

Svenn, pe care-l priveam cu coada ochiului, stătea în defensivă, ceea ce mă scuti să mă dau de partea gălăgioşilor. Nuto obținu un adevărat triumf tachinînd actrița pentru buzele ei umede, întredeschise de un surîs.

— Păzea ! Vezi că ți-o bagă-n gură! strigă el ridicîndu-se pe scaun ca să primească — țintă a admirației tuturor amicilor săi —, aclamațiile dezlănțuite.

Dar cînd într-o fustă lungă, strîmtă, cu flori exotice şi într-un bolero asortat care lăsa goală o fîşie de piele sub sîni, actrița începu să cînteAmado mio, o baladă pe care o acompania cu paşi de dans desfăcînd brațele, vacarmul încetă ca prin minune. Poate astăzi ți s-ar părea că femeia aceasta nu e nici măcar frumoasă cu privirea ei mioapă şi cam saşie, cu permanentul ei sofisticat, abia ieşit din mîinile coaforului, cu vocea ei dulceagă şi inexpresivă (nu ştiam că era dublată). Trebuia tocmai acest amestec de dulcegărie romantică şi de eleganță de bazar, de mister şi de stupiditate, ca să țină sub farmec o sală de masculi brutali şi primitivi. Pentru urechile lor (ca şi pentru ale soldaților americani, întorşi de pe front, care se entuziasmaseră pentru film), cîntecul inspirat din folclorul latino-american din care un profesionist de la Columbia făcuse un aranjament comercial, păru culmea modei şi a şicului. Adaugă la tablou sugestia nopții blînde şi a cerului înstelat şi vei înțelege încîntarea cu care fu primită falsa voce a ex-Margheritei Cansino, metamorfozată prin trucaje în Rita Hayworth. Svenn îmi luă brațul şi şi-l puse după gît, ca şi cum voia să mă asocieze şi mai mult la stupoarea care-l țintuia pe scaun.

Al doilea cîntec, cel mai grozav, început cu un murmur şi terminat paroxistic, ne conduse într-un cabaret din Santa-Monica. Svenn se extazie în fața decorului mirific pe care-l decretă „select", cuvînt oribil importat din Statele Unite şi adoptat de tineretul italian odată cu „slip", „flipper", şi „chewing-gum". Şampanie pe mesele clienților, orchestră „swing" purtînd papion, ring circular sclipind în bătaia luminii. Un furou strimt de tafta neagră înfăşură pînă sub sîni trupul subțire şi mlădios al Gildei. Mănuşi, şi ele negre, de o lungime nemaivăzută îi strîng brațele pînă mai sus de coate. Partea de sus a bustului şi umerii se scaldă într-un alb strălucitor. Singură în mijlocul ringului, sub proiectorul care lasă mesele în umbră, începe să cînte Put the Blame on Mame, Boys, şi imediat, în ritm cu legănatul aproape imperceptibil pe care-l imprimă soldurilor, publicul freamătă. Fiecare

ghiceşte că va asista la un eveniment insolit şi magic. Nimeni, într-a-devăr, n-a fost decepționat văzînd că în loc de despuierea banală din filmele americane („striptease" totuşi atît de apreciat), actrița începea să-şi scoată o mănuşă cu o încetineală, o nepăsare studiată ce provocă fiori. Fu momentul pe care-l alese Svenn ca să-şi apropie capul şi să-l cuibărească în scobitura umărului meu. Mănuşa cobora puțin cîte puțin, brațul ca o liană albă unduia în lumină. Părea că se mişcă pentru sine însuşi, fără nici o legătură cu surîsul stereotip al cîntăreței şi cu vocea ei monotonă.

— Filmul se mai dă mîine seară la Pordenone, să mergem să-l mai vedem o dată, eşti de acord ? mă întrebă Svenn cînd îl lăsai în curtea fermei după o cursă tăcută peste cîmpul adormit. Amado mio, fredonam pedalînd pe drumul spre casă. Pe măsură ce magia imaginei se îndepărta, îmi dădeam mai bine seama de alcătuirea în mare a intrigii care ne fusese oferită. Scenariu inept, după critică. Un bogătaş care adăposteşte un vagabond şi-l angajează la cabaretul lui; mutra drăguță a acestui vagabond (Glenn Ford cu o față de bebeluş lacom) si

rumusețea trăsnet a soției; iubire le prima vedere: ce

aate fi mai searbăd, mai convențional, mai simplu decît st menaj în trei ? Numai că, îmi spuneam răsucind aele ca să evit o broască rîioasă, ar trebui remarcat că boțul este prezentat la începutul filmului indiferent față jle soție (luată în căsătorie ca reclamă pentru întreprinde-lui) şi poate chiar față de femei în general; că cei doi Bărbați au un fel ciudat de a se privi în ochi de fiecare

ață cînd îşi aprind unul altuia țigara; că rivalitatea întrei

i pare să-i aţîțe mai mult decît Gilda însăşi, şi că, în ^fîrsit manifestă unul pentru celălalt sentimente la care tiu te-ai aştepta între un salariat şi şeful lui.

Publicul de tineri din Codroipo ar fi protestat vehe-

aent auzindu-mi aceste speculații şi ar fi jurat pe toți |finții că entuziasmul lor pentru film dezminte cetagoric

sinuările mele; fără să bănuiască în logica lor incultă că firma Columbia Pictures n-ar fi finanțat niciodată un film mai îndrăzneț şi că ei înşişi, supuşi autocenzurii, s-ar fi ferit să aplaude o operă care ar fi tratat pe față un subiect tabu.

Cît de tandru se arătase Svenn în timpul filmului! Cu încredere îşi lăsase capul pe pieptul meu! Şi mîine leară la Pordenone ? Ce să aştept, ce

să sper de la această jiouă reprezentație ? Mai tîrziu, la Roma, am văzut la un

aplu de prieteni ai mei, Francesco şi Sergio, pereții tape-' tați de sus şi pînă jos cu fotografii de actrițe americane; un portret uriaş al lui Marilyn Monroe împodobea spațiul de deasupra patului lor. La Operă, săli în care trei sferturi din spectatori, admiratori ai lui Proust şi ai lui Jean Genet, cădeau în extaz în fața divei Callas. Unii tineri şi-au descoperit dragostea reciprocă ascultînd Casta diva pe disc şi multe legături pe care nu le va binecuvînta nici un preot s-au înnodat în timp ce Violeta îşi lua rămas bun de la Alfredo. De ce steaua de cinema şi diva de bel canto exercită o fascinație atît de puternică asupra celor care rămîn idiferenți față de femeile pe care nu le aureolează

prestigiul ecranului sau al scenei ? în timp ce-mi puneam bicicleta sub scară şi urcam treptele tiptil sa n-o trezesc pe mămica, nici nu-mi trecea prin minte că Rita Hayworth va fi cea care îmi va oferi mijlocirea cerută în zadar picturii şi poeziei şi că Svenn, surd la chemarea cîntărețului meu din fluier, va ceda ispitei ascultînd cîntecul sirenei cu mănuşi negre.

La Pordenone, filmul rula într-o sală închisă. Nu mai aveam stele deasupra noastră, nu mai era murmur de vînt prin gardul de trestii. Miros de tutun şi de sudoare. Publicul se grămădise în primele rînduri de parcă ar fi sperat să atingă taftaua neagră a rochiei. Svenn vru să rămînem în fund, ca în ajun, la Codroipo. Se ghemui lîngă mine de la primul cîntec. Ca şi în ajun, glumele obscene de la început lăsară locul unei tăceri fermecate. Amado mio, intona vocea dulceagă. Svenn, ca un animal tînăr, fremăta pe umărul meu. In clipa în care Gilda aruncă prima mânuşă, îmi murmură pe nerăsuflate:

— Acum, dacă vrei...

Acest „acum" răsună încă în urechile mele, treizeci de ani mai tîrziu, ca cel mai frumos cîntec de dragoste pe care l-am auzit vreodată. Gesturile noastre fură simple, fără grabă şi armonioase. Abia dacă scoase un suspin. A doua mănuşă căzu, rotindu-se încet pînă la podea, brațele albe se legănară ca nişte liane leneşe străbătute de unduiri delicate. Dar cînd am

avrut să-mi iau şi eu partea mea de plăcere, el se aşează la loc indiferent si-şi luă aerul că urmăreşte cu atenţie ceea ce se întîmplă pe ecran.

„Răbdare, îmi spusei, respectă-i voia. Graba ta l-a şocat. Ai aerul că-ti ceri plata !"

Mai mulţumit de mine decît supărat de tărăgănelile lui, speram că ne vom despărţi cu o nouă promisiune de a revedea filmul. La fermă, nu se culcaseră încă, lumina se strecura prin obloane; pe burtă în faţa cuştii, cîinele rodea un os; o voce de femeie la etajul întîi îngîna un cîntec de leagăn; un bărbat care spărgea lemne sub poiată

şi aruncă toporul între buturugi şi traversă curtea tîrsin-lu-şi saboţii. Svenn îmi întinse mîna chiar acolo, lîngă ampă, unde-l zărisem prima dată.

— Trebuie să te anunţ... începu el bîlbîindu-se.

— Ce, Svenn ? bîiguii eu, gîtuit de spaimă.

îşi reveni, îşi aruncă buclele pe spate, mă ţintui cu un aer sfidător şi mă anunţă pe nerăsuflate că pleacă a doua zi la Padova, intern la o scoală agricolă unde-l trimitea atăl său.

20

Sufocat, incapabil de vreun gest, înţepenit în mijlocul curţii, priveam fix uşa prin care tocmai dispăruse Svenn. Vocea, la primul etaj, se stinse. Mamă şi fiu, se distrau oare spionîndu-mă prin crăpăturile obloanelor ? încâlceai pe bicicletă şi pedalai furios în noaptea fără lună. Trecînd prin faţa mărului lîngă al cărui trunchi ne dădusem de atîtea ori întîlnire, trebui să mă opresc, cu picioarele tre-murînde, şi să mă aşez sub crengile răsucite.

Bătrînul copac nu va mai ascunde secretele noastre în trunchiul său noduros. Briceagul cu douăsprezece lame pe care îl comandasem la Pordenone va rugini pe masa mea între capsator, pixuri şi prespapier.

După ce am plîns amar, mi-am şters lacrimile, am strîns din dinţi şi am luat două hotărîri a căror absurditate îţi va arăta cît de descumpănit eram.

Mai întîi: să nu mă ataşez niciodată de un efeb. Să resping seducţia fragilului, a drăgălaşului, a delicatului.

„Toate astea nu sînt oare din vina ta ? îmi spusei. Genul angelic nu ţi se potriveşte. Aminteste-ţi de Bolonia : ai fi rămas o persoană ridicol de timidă dac-ai fi continuat să visezi la heruvimul lui Nicolo Dell'Arca. Michelangelo te-a salvat atunci. Ai face mai bine să dai tîrcoale pe lîngă terenurile de fotbal, duminica după-masă; îţi trebuie un sportiv, un dur, un bătăuş, nu

un artist pictor." Aici, o nouă criză de lacrimi la ideea că ploile de toamnă vor şterge repede, pe peretele capelei „noastre" cîntăreţul din fluier şi alaiul lui de copii.

„Şi pe urmă, să nu mai văd blonzi!" Această hotărîre, şi mai ciudată decît prima, m-a dus de la Friul la Roma,

de la Roma la Napoli, de la Napoli la ţările lumii a treia. Sub mărul acela mi-am fixat itinerariul: de la blonzii din nord, la brunii şi negrii din sud.

Nu numai ceea ce numeam (greşind întru totul) trădarea lui Svenn, dar şi exemplele pe care mi le puneau sub ochi prietenii din bandă, mi-au dirijat itinerariul geografic. Elmiro, blondul cu ochi albaştri ca două lame de oţel consuma o cantitate enormă de batiste din hîrtie (altă noutate importată din America) pentru a-şi înăbuşi accesele de tuse. Curînd va pleca la un sanatoriu din Dolomiţi de unde nu se va mai întoarce. Lui Nuto, tuciuriul cu bucle strălucitoare, din contra, îi reuşeau toate iniţiativele, îi zîmbeau toate fericirile: dădea gata fetele, îl găseai în primele rînduri ale luptelor agrare şi ale revoltelor contra şomajului, cele două capete ale fularului său roşu înnodat la gît unduiau ca nişte flamuri. Seara, la balurile săteşti, puştanii se repezeau să-i ia bicicleta Oscar Egg cu patru viteze şi s-o pună la loc sigur.

în mintea mea se închegă o ecuaţie ciudată: asociai părul blond cu înfrîngerea, părul brun cu reuşita. „Dacă n-ar fi fost blond, ţi-ai fi dat mai multă osteneală să-l cucereşti, îmi spuneam, convins că pielea deschisă şi buclele aurii ale lui Svenn explicau ruptura bruscă a aventurii noastre. Simţeam o umilinţă usturătoare pentru insuccesul meu : mă voiam din spiţa învingătorilor şi nu a învinşilor. Moştenire involuntară a celor douăzeci de ani de educaţie fascistă ? Eşecul, cuvînt care începea să devină magic pentru noul val al scriitorilor, în Italia ca şi în Europa, nu avea nici un prestigiu în ochii mei. Nu dădeam doi bani pe romantismul crepuscular al ratării şi al falimentului, îl preferam de departe pe Nuto, care ar fi putut să fie un erou Bompiani din „cărţile de otel" ale copilăriei mele, palidului Elmiro, hărăzit morţii. In seara aceea, mai mult ca niciodată, eram hotărît să nu mă las doborît. în logica mea întortocheată, jurai să nu mă mai ataşez decît de bruni pentru a-mi satisface lacoma poftă de viaţă.

„Nu mai vreau blonzi!" Dar abia pronunţate aceste vorbe blestemate, că izbucnii iar în lacrimi. „Cum ? su-

ghiţai între două hohote, în timp ce strîngeam în braţe trunchiul bătrînului măr, îndrăzneşti să compari cu nimbul de lumină din jurul figurii sale adorate, briantină care năclăieşte părul ca pana corbului al lui Nuto ?"

Activitatea politică mă salvă de depresiunea nervoasă. Ruşinea îmi îmbujora obrajii cînd înţelesei că plecarea lui Svenn la Padova era deja hotărîtă în ziua cînd îmi citise poemul.

„Ce trebuie să fi gîndit despre tine ? Dublul tău pamflet contra familiilor şi contra studiilor pica cum nu se poate mai prost, în timp ce-l puneai să citească inepţiile astea, tatăl lui lua singura măsură menită să-i asigure un viitor convenabil, îl înscrise intern într-un institut agricol ca să-şi obţină diploma de agronom. Singura posibilitate pentru el de promovare economică, da sau ba ? Te-ai purtat chiar ca un pervers care profită de superioritatea lui financiară ca să-şi apropie un tînăr dintr-o familie săracă. Credeai cumva că dăruirea unei praştii şi a unui slip ar fi de ajuns ca să răscumpere nedreptatea sorţii lui ? Şi că plătindu-i un bilet de cinema şi o îngheţată la sfirşitul filmului vei fi chit cu conştiinţa ta ? Ei bine, nu ! Svenn, bagă-ţi-o bine în cap, e încîntat că statul înfierat de tine pune la dispoziţia fiilor de ţărani nişte instituţii şcolare calificate în poemul tău drept temniţe de copii, care le permit să se lipsească de mila interesată a celor de teapa ta. El a comparat cele două sisteme de ascensiune socială: cel care-i acordă în mod democratic şanse garantate de severitatea imparţială a unei comisii şi cel care îl situează, îndrăzneşte s-o negi, printre... printre...

Aici, plînsete şi mai şi, la gîndul că Svenn ar fi putut să se însele în legătură cu natura dragostei mele. Era prima oară cînd mă făceam pe mine însumi pervers. „Blestemată fie homosexualitatea, strigai, dacă e adevărat că la prima nereuşită sîntem gata să ne ponegrim, să ne înjosim. Ne lipseşte într-atît încrederea ? încă puţin şi ai fi profanat o amintire sflntă, împovărîndu-te cu învinuiri fără temei. Nu ai dreptul. Nu ai dreptul să întinezi ceea ce ai trăit cu

Svenn şi ceea ce va rămîne, orice s-ar întîmpla, cea mai frumoasă parte a vieţii tale."

Apoi, în şoaptă, cu obrazul lipit de scoarţa copacului nostru, ca şi cum în loc de un trunchi aspru, pe el l-as fi strîns în braţe: „Svenn ! Svenn ! Nu-i aşa că m-ai iubit ?" Hărţuit astfel între îndoieli, remuscări, jurăminte de viitor, ruşine pentru purtarea mea din trecut, înduioşare pentru nimicnicia mea actuală, îmi rămînea o singură certitudine : datoria de a lupta contra

inegalității sociale la Friul. Sărăcia părinților lui, constrînsi să-l trimită la Padova, mi-l luase pe Svenn. Ar fi fost de ajuns să se redis-tribuie mai drept pămînturile, grase şi roditoare între Alpi şi mare. Văzui în cazul acestei familii un îndemn imperios de a depăşi romantismul anarhic al mişcărilor țărăneşti şi de a contribui cu un angajament mai serios la lupta revoluționară.

Luni, plecarea lui Svenn la Padova. Joi îmi luai carnetul de membru al Partidului Comunist. Unde să activez ? Desigur, nu chiar la Casarsa. în cimitirul satului, la ieşirea spre Valvasone, se odihnea de doi ani trupul fratelui meu Guido, ucis de stalinişti. în plus, la Casarsa Democrația Creştină dispunea de o majoritate absolută. Decis cum ;ram, de cînd mă oprisem la măr, să nu-mi leg soarta de uze dinainte pierdute, optai pentru organizația de la in Giovanni unde, la alegerile din 1946, Partidul Comunist toținuse şapte sute de voturi contra patru sute douăzeci luate de „Scutul cu cruce". Mă ferii s-o informez pe amica. Ea nu ştiu astfel multă vreme că mă aliasem cu asinii fiului ei. Vezi că începuturile mele de militant au t însoțite de gînduri ascunse, tulburi. Ambiguitate a ipțiunilor politice: crezi că te-ai înrolat sub steagul .rațiunii" şi al marilor idei, cînd de fapt îți cauți o ieşire conflictele personale.

Cît priveşte zelul, n-am nimic să-mi reproşez. Timp de loi ani am fost văzut în fruntea luptei. Colaborare la ga-Izetele din provincie, La Libertă din Udine, cotidian, la otta e lavoro, săptămînal local al Partidului. Organizare Sde mitinguri, discursuri la consilii electorale, şedințe de

organizație, lectură de poeme în uzine, prezentarea unei expoziții de tablouri neorealiste a prietenului meu Giuseppe Zigaina la Udine. în 1948, membru al delegației provinciale din Udine la congresul Partizanilor Păcii de la Paris. Mirarea mea, în capitala franceză, să văd pîinea, împachetată la noi cu grijă de brutar, circulînd neînvelită prin mîinile gospodinelor care o pun unde dă Dumnezeu pînă îşi fac restul cumpărăturilor, pe tejgheaua mai mult sau mai puțin curată a măcelarului, printre lăditele cu legume, lîngă casă la un loc cu bancnotele murdare. Oare toți francezii sînt murdari ? Şi hoți ? Bănuieli pe care le-am fi putut socoti îndreptățite după ce lui Manlio i se fură portofelul în metrou, sau după ce gazda îl înşelă pe Nuto, punîndu-i la socoteală zilnic şi micul dejun pe care el îl lua de fapt, în altă parte. După rezultatul dezastruos al alegerilor din 18 aprilie, eforturi dublate pentru a

ridica moralul tovarăşilor, fondarea Federației Provinciale de la Pordenone. Excomunicîndu-i pe marxişti, Pius al XH-lea, dăduse o lovitură fatală succesului pe care eram pe cale să-l obținem pe lîngă masele țărăneşti. Adînc legate de tradiția catolică, supuse autorității de la Roma, acestea se întoarseră la vechile lor sape şi cazmale şi renunțară la seceră şi ciocan.

Două probleme arzătoare agitau Friul-ul de după război: autonomia şi dialectul. Democrația Creştină îi susținea pe autonomişti din dorința de a-şi asigura puterea în mediul burghez clerical. Partidul Comunist se arătă ostil autonomistilor pentru simplul motiv că erau susținuți de adversarii lui. încercai în intervențiile mele publice să definesc problema în mod corect, independent de poziția partidelor, demonstrînd că apărarea autonomiei interesa tot atît stînga cît şi dreapta; că trebuie să ținem cont de anexionismul iugoslav; şi încă alte zeci de raționamente frumoase care îmi acreditară competența printre intelectualii Partidului, făcîndu-mă în acelaşi timp suspect în ochii conducătorilor Federației Provinciale.

Şi mai subversive li se părură tezele mele despre dialect. Partidele italiene de stînga, de pe timpul Iluminismu-

lui şi al Risorgimentului propovăduiau necesitatea unei limbi naționale unificate; un singur vehicul pentru toți locuitorii peninsulei, factor de progres social şi economic, mijloc de a înlătura superstițiile populare care erau sprijinite şi încurajate de publicațiile clericale întocmite în dialect. Pentru a combate această părere, invocai operele unor iluştri lingvişti şi filologi, ducîndu-mă să caut argumente pînă şi la romanticii germani din secolul al XVIII-lea. Susțineam că un popor nu are conştiința valorii şi identității sale decît printr-o limbă care să-i aparțină; că mai ales în Italia, țară unde puterea centrală a fost prădalnică (ultim exemplu: fascismul), apărarea intereselor claselor sărace trece prin apărarea propriului idiom.

La ce bun să te plictisesc cu detaliile polemicilor noastre cînd scopul meu este să-ți dezvălui motivațiile personale ascunse sub argumentația mea ?

Iată ce ar fi trebuit să-mi spun în timp ce la masa acoperită cu o pînză roşie, mă zbăteam să-mi conving auditoriul bombardîndu-l cu idei pe care le credeam inspirate de raționament şi discernămînt. „Unde ți-e tatăl în această clipă ? Ce face ? Se învîrte pe loc în mansarda lui privin-du-şi

colecția de trofee militare devenite derizorii după prăbuşirea armatei italiene, nu-i aşa ? La a cîtea sticlă de pinot gris a ajuns de la începutul săptămînii ? Nu da aşa din umeri răspunzînd că numărul de litri dați pe gît de tatăl tău şi privirea disprețuitoare pe care o plimbă peste amintirile lui din garnizoane nu au nici o legătură cu autonomia Friu-ului. Dacă n-ar avea nici o legătură cum te încăpățînezi să-mi răspunzi din înaltul tribunei, tu nici n-ai fi aici, căci n-ai fi intrat niciodată în rîndurile Partidului. Ce, lectura lui Marx te-a împins la hotărîrea asta ? Haida de ! Ai avea tu curajul să pretinzi că ai făcut o analiză obiectivă a condiției muncitorilor din Friul ? Baliverne nedemne de tine, ştii bine. Aveai nevoie de un tată şi ai venit să cauți un tată în Partid. Un tată, adică o autoritate, o disciplină, o lege, toate cîte ți-au lipsit, mai întîi pe lunga durată cît a fost căpitanul prizonier, apoi după

întoarcerea lui, cînd i-ai descoperit incurabila slăbiciune de caracter.

Mărturiseşte că ai fi vrut să te masori cu un bărbat tare şi autoritar în loc să te strecori în fiecare seară pînă la uşa podului ca să-i duci provizia de vin părintelui tău decăzut. Descumpănit, ai început prin a te înscrie în Partidul Acțiunea, partidul fratelui tău, partidul stîngii liberale, cel care a fost sufletul Rezistenței, care ți-ar fi convenit, ție, intelectualul liberal, dacă ai fi vrut să serveşti stînga printr-un angajament fundat pe rațiune. Dar Partidul Acțiunea, format din amatori în politică, n-avea nici structură, nici organizare prea solide, şi cum căutai în mod nemărturisit să te situezi în condițiile de dependență şi de supunere din frageda ta copilărie şi să răscumperi frustrarea din anii tăi de tinerețe, te-ai îndreptat spre un partid mai puternic şi mai autoritar, unde ierarhia e rigidă, unde fiecare membru e obligat la supunere oarbă. Spre partidul, de fapt care-ti oferă, ca o despăgubire tîrzie, echivalentul cel mai apropiat de autoritatea şi de legea unui tată. Află că vei fi obligat toată viața ta să compensezi lipsa inițială de autoritate şi de lege a unui tată prin nevoia de a te supune (chit ca ai să te revolți uneori în chip de fiu grăbit să se emancipeze) autorității şi legii unui partid; în speță, Partidul Comunist, singurul capabil să impună o ordine şi o disciplină asemănătoare ordinei şi disciplinei paterne."

Aşa ar fi sunat vocea adevărului. Şi ar fi adăugat, continuînd analiza convertirii mele politice: „Nu e greu să prezic că legăturile tale cu Partidul vor

fi totdeauna furtunoase. Partidul va fi tatăl tău, vei fi deci obligat să-l combați, cum l-ai fi combătut pe tatăl tău dacă în loc să se închidă în cămăruța lui din pod şi să nu coboare decît de două ori pe zi ca să se aşeze la masa familiei, ar fi venit de la Nairobi cu pretenția de a conduce el casa. Cu cît cauți un substitut de tată, pentru că trebuie să te situezi ca toată lumea în raport de o lege, cu atît urăşti acest substitut, pentru că, față de el, retrăiesti lupta care i-a despărțit pe părinții tăi. Priveşte-te în acest moment în timp ce pre-

dici autonomia Friul-ului şi necesitatea de a-i proteja dialectul. Crezi cu adevărat că e nevoie să-i deranjezi pe romanticii germani şi pe lingviştii din Princeton pentru a-ți justifica opțiunea? Fii sincer şi recunoaşte că Friul-ul este pămîntul mamei tale, iar friulan-ul limba cîntecelor pe care ți le cînta mama; este oare întîmplător că te opui tezelor Partidului Comunist tocmai în punctele în care îți cere să te lepezi de moştenirea maternă ? Căpitanul purta uniforma armatei italiene, tu lupți pentru diversitatea dialectelor. El îşi striga comenzile în limba oficială a națiunii, tu denunți răul făcut limbii pe care ai auzit-o din leagăn. El primea ordinele de la Roma, tu militezi în favoarea unei guvernări provinciale, unui parlament local. Să mai continui demonstrația ? Lasă, Partidul nu e altceva pentru tine decît înlocuitorul, adorat şi detestat, al tatălui, şi nu va fi nimic altceva atîta timp cît nu îți vei fi desluşit conflictele familiare, atîta timp cît vei atribui lui Marx ceea ce-i aparține lui Freud !"

Vocea nu s-ar fi înşelat nici explicîndu-mi că „ideile" mele literare, aşa cum le dezvoltam în paginile culturale ale ziarelor Partidului, veneau şi ele dintr-un fond arhaic şi irațional. Conducătorii comunişti, în acea epocă, cereau scriitorului să se transforme în propagandist şi să pună în scenă cărțile lui, muncitori şi țărani, la fel cum Guttuso picta în tablourile sale mineri de la exploatările de pucioasă şi pescari sicilieni. Blestem pe literatura şi arta burgheză. „Hemingway şi Kafka, Joyce şi Faulkner, Rimbaud şi Lorca" — trebuia, după un editorialist foarte stimat al ziarului L' Unită să-i dai la gunoi ca „suspecți şi inapți să satisfacă aspirațiile maselor muncitoare". Răspunsei că orice artă vie, orice creație demnă de acest nume se situează în avangardă față de mase; că înseamnă să arăți prea puțin respect fată de popor adormindu-l cu şabloanele realismului socialist; şi că intelectualul trebuie să rămînă liber în domeniul căutărilor sale artistice, cu condiția sa nu fie pusă la îndoială sinceritatea sa politică.

„Desigur, scriam, ne pare rău că nici un Hemingway, nici un Kafka n-a apărut în lagărul comunist. Dar în aşteptarea confirmării speranţelor noastre puse în Vittorini, în Pratolini, în Pavese, în Calvino, în alţi tineri italieni sau europeni cu adevărat pătrunşi de marxism, preferăm un Kafka burghez, un Hemingway burghez unui Fadeev marxist, unui Şlohov marxist, unui Albert Maltz marxist, unui Howard Fast marxist. Valorează mai mult castelele absurde ridicate de imaginaţia cu adevărat creatoare a lui Carlo Carrâ pe cerul metafizic al Ferarei, decît Kremlinurile pigulite şi exacte ale pictorilor oficiali sovietici. De la înălţimea acestor creneluri închipuite, decupate de obsesia geniului, se va trage prima lovitură de tun capabilă să schimbe faţa lumii. Nu va porni niciodată, puteau fi siguri, nici din tablourile migălite slugarnic de linguşitorii grijulii să rămînă în graţiile lui Jdanov, nici din tunurile învechite ale avangărzii de la Roma, în realitate mai academică decît dicţionarul Academiei della Crusca."

Această impetuoasă piesă de elocinţă îl descumpăni pe bietul secretar federal care sa grăbi să~l sesizeze pe tovarăşul său din Veneţia.

As retracta azi metaforele prea sforăitoare şi găunosul „obsesie a geniului", dar restul l-as păstra neschimbat, ştiind bine că nu trebuie să-mi atribui vreun merit pentru o erezie care, departe de a exprima o convingere serios cîntărită, nu este decît un reflex inconştient de solidari-ţaţe fraternă. Ce-mi pasă mie de polemicile în jurul lui Pi-casso, Fougeron şi Guttuso ? Dar Hemingway, Faulkner, Joyce şi Kafka ? M-aş fi ridicat eu în apărarea lor ? I-as fi lăsat pradă făţarnicei blamări a redactorului de la T Unita. Dar să-i pună pe Rimbaud şi Lorca în căruţa condamnaţilor, iată ce mă împinsese la revoltă. Lorca şi Rimbaud, îţi aminteşti ? — furate de fratele meu de la mine de pe birou şi citite pe ascuns noaptea sub pernă. Romancero gi-tano şi Illuminations pe care le-a înghesuit în ranița cu merinde de drum înainte de a pleca la munte.

îi uciseseră lui Guido trupul, n-o să-i ucidă şi sufletul acum.

Mica piaţă din Sân Giovanni se mîndreşte cu o fru-I moaşă logie în stil veneţian; are două arce în ogivă în faţă, un altul pe laturi, cornişă cu motive florale deasupra ferestrelor gotice; bancă de piatră de jur împrejurul peri-metrului interior. Sub această logie, fiecare partid politic îşi afişa manifestele. Ales în 1949 secretar al organizaţiei de la Sân Giovanni, îmi veni

ideea să înlocuiesc paginile tipărite ale Partidului cu texte compuse de mine şi recopiate cu mîna mea. Era perioada războiului rece şi a semnării Pactului Nord Atlantic, a procesului Mindstzenty şi a cruciadei anticomuniste. Am compus scurte poeme sau un fel de fabule în dialect, amintind cîteva adevăruri din Evanghelie fanfaronilor de la Scutul cu cruce. „Privirea Domnului este îndreptată mai curînd spre milioanele | de flămînzi despre care ziarele din Piazza del Gesu nu pomenesc un cuvînt, decît spre cardinalul primat al Ungariei."

Afişele mele scrise de mînă difuzau ştiri cu caracter economic. Am semnalat acordul încheiat la Moscova cu deputatul La Malfa: import de fier, de fontă, de oțel, de magneziu şi de grîu în valoare de trei sute cincizeci miliarde de lire, exporturi spre URSS de maşini şi țesături, muncă asigurată pentru mii de muncitori din industria textilă şi mecanică. „Un chilipir mult mai avantajos pentru muncitorii italieni decît dolarii planului Marshall!" încheiam prin anunțul că sase sute de chintale de grîu rusesc fuseseră repartizate morilor din provincia Porde-none.

Pictorii din Evul Mediu reprezentau pe frescele din biserici căderea manei cereşti în deşert: eu reluam în acest fel legătura cu tradiția străveche a mesajelor scrise pe ziduri. Studenții din 1968, care acopereau la rîndul lor cu graffiti şi lozinci pereții din amfiteatre, vor descoperi instinctiv superioritatea comunicației improvizate, poetice şi sălbatice, asupra presei scrise, fie că vine de la stînga, fie că vine de la dreapta; cu diferența că drept ştire bună ei ar trîmbița făgăduielile amăgitoare ale unei revoluții imposibile, pe cînd eu făceam contabilizarea precisă

si îmbucurătoare a fluviilor galbene de grîu pe punctul de a se rostogoli din adîncul sesurilor ucrainene în sitele morarilor din Friul.

Apoi, deodată, mă apuca iar disperarea: „Svenn, Svenn !" murmuram. Activitatea aceasta care mă ajutase mi se părea dintr-odată neînsemnată. Pentru cine aceste poeme dacă el nu le va citi ? înşiram cuvinte ca să uit singura silabă a cărei magie, treizeci de ani mai tîrziu, mai face încă să-mi tremure pana. Ştiam oare că pierdusem singura dragoste din viața mea ? Nu ne-am mai revăzut de atunci. Ajuns un pictor bun, m-a poftit să-i fac o vizită la Udine. N-am dat curs invitației lui. Nu, Svenn, o să ne regăsim într-o bună zi în singura lume care este destul de mare pentru a ne adăposti dragostea, cînd voi fi obosit să te fi căutat zadarnic pe acest pămînt.

21

Valvasone, sat la cinci kilometri nord de Casarsa. Am fost aici profesor doi ani, ultimii mei doi ani la Friul. Mă duceam pe bicicletă, pe un drum care şerpuieşte printre lanuri de porumb, pogoane de vii, şi cîmpuri de sfeclă. Pe cît e de lipsită de farmec Casarsa pentru un străin, pe atît ar găsi că Valvasone e plin de agrement. La picioarele castelului, colegiul ocupa o veche casă în stil romanic, la marginea esplanadei plantată cu pîlcuri de castani centenari. Castelul nu-i decît o mare construcție rustică ridicată pe o colină, în vechiul parc, transformat în grădină publică, se intră printr-un portal de piatră încoronat cu un blazon mîncat de timp.

Grădină de proporții modeste — seniorii locului probabil că nu fuseseră niciodată chiar bogați — dar din care se desprinde o nesfîrşită seducție, mulțumită cîtorva vestigii melancolice : un rest dintr-un labirint de tufe de merişor, doi lei culcați în iarbă, din care unul si-a pierdut coada iar celălalt cu singurul ochi care i-a mai rămas priveşte spre pinii înălțați ca nişte candelabre singuratice. Vegetație băgată şi sălbatică 'de mimoze stufoase, de măceşi de tot felul, de flori, după curgerea anotimpurilor. Municipalitatea, din economii bugetare, plătea un grădinar sezonier a cărui unică treabă, pe timpul cînd mergeam pe aleile năpădite de scaieți şi de pir, părea a fi să adune cu grebla frunzele uscate' ale castanilor, ale stejarilor şi conurile de brad. Le împingea spre un fel de groapă de gunoaie amenajată spre capătul parcului, în mijlocul unui hățiş.

Predam latina, italiana, istoria şi geografia. Lecturi de autori moderni în italiană, comentarii de presă pentru is-

torie şi geografie. Latina îmi dădea bătaie de cap : provenind din familii sărace, elevii mei nu mîncau în fiecare zi pe săturate. Chirciți în bluzoanele lor prea subțiri din celofibră, se înghesuiau pe lîngă sobă suflînd în pumni. Văzîndu-i cum luptă cu ablativele şi conjugările, mă vedeam în chip de doamnă de la Crucea Roşie care ar fi împărțit săracilor jobene.

îndată ce vremea devenea favorabilă, părăseam localul nostru nenorocit şi ne duceam în parcul castelului. Roşa rosae, îmi recitau declinările printre tufele de trandafiri, în fața mutrei lor înduioşător depăşite de varietatea sufixelor gramaticale, inventai într-o bună zi monstrul Use-rum ca să rețină

mai uşor cu această joacă terminațiile adjectivelor în us, er, um. Aveam, ceea ce se numeşte vocație pedagogică. Elevii mei mă întrebau şi învățau cît de repede le putea permite lipsa manualelor acasă, indiferența sau disprețul părinților pentru carte. De scoală, aşa cum e organizată ea în Italia, profită numai copiii care se mai instruiesc şi acasă, în jurul mesei familiale, ascultînd conversația tatălui avocat, profesor sau medic. Vacanța mare, ocupată cu lecturi şi călătorii pentru copiii de burghezi, era o nenorocire pentru elevii mei, care se întorceau şi mai neştiutori după două luni de trîndăveală.

Meseria asta, aş fi părăsit-o oare de bună voie ? încercam să par cît mai imparțial posibil, fără vreo slăbiciune în fața frumuseții unui chip sau fără să favorizez pe adolescentul cu buza împodobită provocator de primul puf. Abia dacă cei cîțiva blonzi ar fi putut să se plîngă de o severitate uneori nedreaptă, îi făceam, fără să vreau, să plătească vina de a-mi aminti de băiatul care îmi refuzase împlinirea dragostei noastre.

Nu era vorba de dragoste cînd, după ore, mi se întîmpla să întîrzii cu un tînăr pe aleile întunecoase ale vechiului parc şi să mă las dus spre capătul lui, în acel loc ascuns unde, după îndemnurile cîntărețului din fluier, frunzele uscate din groapa de gunoi ne ofereau un refugiu natural. Nu are importanță cine lua inițiativa unei incursiuni în desiş. Un schimb de priviri, zîmbete, o țigară fu-

mată pe tăcute: înțelegere încheiată. Niciodată nu m-as fi gtndit să atrag împotriva voinței lui vreun elev de-al meu, nici să urmăresc vreunul al cărui aspect deja viril şi un început de tuleie nu mi-ar fi garantat deplina lui respon-nabilitate în această alegere. Nimeni nu s-ar fi putut lăuda cfl ar fi mers de două ori cu mine în tufiş. Din fidelitate față de Svenn, nu voiam să mă ataşez de nimeni. N-adu-ceam nici un dar pentru a-i momi.

în groapa de gunoi din grădină găseam frunze moarte tn descompunere, conuri putrede de pin, hîrtii murdare, moloz cărat de la zidul înconjurător în reparație, tufe de pir, capace de Coca-Cola şi sticle goale de la chioşcul cu răcoritoare deschis duminica. Acest pat de deşeuri ți s-ar fi părut neconfortabil: mie îmi producea o excitație deosebită, aşa cum nici salteaua, nici cearşafurile albe nu mi-au produs rnai tîrziu.

Ca o furtună pe cerul senin, catastrofa mă luă pe nepregătite. Giorgio R... de şaptesprezece ani, rotofei, cu ciupituri de vărsat, socoti un păcat faptul că stătuse culcat cinci minute cu profesorul lui în mijlocul gunoaielor. Dădu fuga la biserică, îngenunche lîngă confesional şi povesti totul preotului

din Valvasone. Acest preot prinse ocazia să discrediteze pe unul din tinerii responsabili comunişti din provincie, ale cărui inscripţii pe pereţi stînjeneau' propaganda democrat-crestină pentru cazul Mindstzenty. Mă denunţă carabinierilor care mă citară în faţa judecătorului de la Sân Vito al Tagliamento, cu toate că părinţii nu depuseseră plîngere.

Raport al brigadierului de carabinieri din Cordovado, cu data de 22 octombrie 1949:

„Fiind de serviciu în ziua de 10 luna curentă la Casarea, am luat cunoştinţă printr-un informator că în satul Valvasone s-a produs un scandal (nimic adevărat, informatorul fiind preotul, singurul la curent cu faptele şi singurul care să le divulge). Cum nici o plîngere (evident!) nu s-a făcut la Post, ne-am prezentat pentru informaţii în 14 luna curentă în satul Valvasone pentru a cere unei persoane

imparţiale şi de bună-credinţă informaţii mai ample asupra scandalului sau şirului de scandaluri cu băieţii de la gimnaziu. Cu toată invitaţia noastră de a veni la post — părinţii minorilor în cauză nu s-au prezentat, în 21 martie curent, am revenit la locul de mai sus şi am întrebat pe părinţii minorilor dacă doreau să depună plîngere contra profesorului P.P.P. Capii de familie, după unele ezitări, ne-au dat a înţelege că îşi rezervă dreptul de a depune o plîngere. O mamă interogată ne-a declarat că trebuie să-şi întrebe soţul, în concluzie, deoarece partea lezată îşi rezervă dreptul de a depune plîngere şi luînd în consideraţie că scandalul a devenit public, producînd indignare generală, am decis să încheiem prezentul proces-verbal în trei exemplare."

Judecătorul din Sân Vito al Tagliamento mă acuză de corupere de minori şi de acte obscene comise în public.

Disprețuieşte-l pe prietenul tău, Gennariello; în loc să profite de ocazie ca să susţină sus şi tare că viata sa particulară nu priveşte pe nimeni, în loc să denunţe grosolănia politică a acestei manevre pusă la cale de poliţie şi de preoţime, în ciuda părerii părinţilor care aparent nu doreau să se despartă de profesorul copiilor lor, el s-a făcut una cu pămîntul în faţa magistratului. Declarai (cuvinte textual consemnate în procesul verbal) a fi „încercat o expierenţă erotică cu caracter şi de origine literară, inspirată de lectura unui

roman homosexual al lui Andr6 Gide". Unde era curajul care să facă să-mi rămînă în gît această josnicie ? Cînd pentru prima oară condiția mea de diversa s-a manifestat la lumină, m-am şi grăbit s-o reneg. Să pun cele petrecute la Valvasone pe seama unei influențe din afară, însemna să fac caz de caracterul incontestabil bun al firii mele, să promit că n-am să mai calc strîmb.

Ziarele de dreapta se grăbiră să trîmbițeze vestea. „Gravă acuzație contra unui dascăl", titra Messaggero Ve-neto din 26 octombrie. „Profesor urmărit pentru imoralitate", trîmbiță Gazzettino din aceeaşi zi, citînd fraza mea

despre Gide. Din fericire, cronicarul uită să reproducă citatul în întregime. „Andr6 Gide, care a primit premiul Nobel acum doi ani", spusesem eu judecătorului. Ruşinea de a fi căutat o circumstanță atenuantă în laurii academici ai unuia din scriitorii mei preferați îmi arde şi azi obrajii. Unită aşteptă trei zile înainte de a publica în ediția de provincie un articolaş care, fără să menționeze numele meu, semnala cazul unui profesor vinovat de „decădere burgheză". Simplă punere în gardă, fără consecințe: Gide, mai întîi sedus de URSS, se retractase în mod public. Orice referire la trădător în presa comunistă, provoca un blam ca să spun aşa, ritual.

în aceeaşi seară, un tovarăş bătu la uşa noastră: convocare să mă prezint a doua zi după masă la organizație, îl oprii jos în capul scării şi-i făcui semn să vorbească încet. Mama, care nu citea ziarele din Veneția, nu ştia încă nimic.

Ca şi altă dată cînd mă prezentam la biroul organizației, mă dusei într-un pulover cu guler şi cu bluzonul meu din imitație de piele. Pregătisem în gînd un mic discurs în care mă declaram mulțumit, fiindcă astfel se prezenta ocazia de a analiza o problemă pînă atunci evitată cu grijă în discuțiile noastre. Dacă eliberarea economică a proletariatului trebuia să rămînă scopul nostru principal, de ce să nu completăm programul nostru cu emanciparea sexuală a individului ? Burghezia îşi extinsese puterea nu numai prin controlul asupra vieții personale dar şi prin exploatarea capitalistă a maselor muncitoare. Morala polițienească a familiei şi organizarea carcerală uzinei mergeau mînă în mînă. Urma o tiradă despre originea iudeo-crestină a represiunii sexuale în occident: trebuia ca, în plin secol al XX-lea, noi, oameni ai progresului şi ai viitorului, să ascultăm încă de interdicțiile stabilite de Moise ?

Această apostrofare mi se păru de un efect irezistibil, mă şi vedeam înconjurat de tovarăşi, aplaudat, dus în triumf în mijlocul micului local care semăna, în plăcuta dezordine a meselor şi a scaunelor, cu salonul Barului

Amicilor din faţa casei noastre. Responsabilul cu răcoritoarele ar face să circule cănile cu bere şi toată organizaţia ar izbucni într-un imens şi tovărăşesc hohot de rîs, trimiţîndu-i la dracu pe carabinieri, judecători, bălmăjitori de confesional, gazetăraşi de arhiepiscopie şi alţi făţarnici ai bisericii. Plin de optimism, ocolii colţul frumoasei loggia şi mă îndreptai spre intrare, atît de sigur de a fi bine primit, încît, în semn de încredere, simţii nevoia să-mi trag fermoarul bluzonului. Cu pieptul deschis şi inima veselă, trecui pragul în pas vioi.

Ceea ce văzui îmi îngheţă sîngele. Nu mai era nici un fel de dezordine în încăpere. Aranjaseră trei mese în fund pentru a alcătui un fel de tribunal, în spatele căruia stăteau delegaţii federaţiilor din Pordenone şi din Udine, majoritatea abia întrezăriţi de mine pînă acum. Celelalte mese împinse spre perete slujeau drept scaune membrilor organizaţiei. Observai îndată că mulţi lipseau; printre ei, unii din prietenii mei cei mai apropiaţi ca Nuto şi Manlio, reţinuţi de treburile lor profesionale; ceea ce mă făcu să-mi explic ora neobişnuită a convocării, fixată de obicei seara, după cină. Alt motiv de mirare: cămaşa albă, cravata şi haina purtate de tovarăşi, ţinută nepotrivită pentru o zi din săptămînă. Afişau un aer grav şi trăgeau din chistoace cu o seriozitate tăcută, înaintai pînă în centrul cercului, fără a fi salutat altfel decît printr-o mişcare tăcută din cap a secretarilor din provincie. Amicii mei ? Cîteva zîmbete abia schiţate, repede şterse cu o mină de circumstanţă. Numai o avocată din Padova, Teresina Degan, unica femeie prezentă, îmi adresă o privire şi un surîs de încurajare, îngheţat de această primire, îmi încheiai în mod reflex bluzonul şi-mi ţintii privirea într-un colţ de podea, în picioare şi izolat ca un acuzat în faţa judecătorilor.

Cel care părea să conducă şedinţa îşi drese glasul şi bătu nervos în masă înainte de a lua cuvîntul. Recapitula capetele de acuzaţie notificate de judecător, mă întrebă dacă recunosc faptele, declară fără să-mi aştepte răspunsul că purtarea mea compromite Partidul în opinia muncitorilor şi că slujirea proletariatului era incompatibilă cu prac-

ticarea unui viciu burghez. Teresina Degan se aplecă spre ci şi-i şopti cîteva cuvinte la ureche. El respinse sec obiecliunea şi mă anunță că Partidul decisese să mă excludă. Mă rugă aşadar să înapoiez pe loc carnetul şi să nu mai frecventez de-aici înainte sediul.

Nimeni din adunare nu spuse un cuvînt în apărarea mea. Priveau în pămînt sau urmăreau pe tavan rotocoalele de fum ale țigărilor. Avocata îşi musca buzele. Cît despre mine, incapabil să-mi amintesc un singur cuvînt din discursul pe care-l pregătisem, îmi scotoceam prin buzunare după carnetul pe care îl găsii, în sfîrşit, acolo unde ar fi trebuit să-l caut de la început, la locul lui, în portofel, tnaintai cu un pas pentru a-l depune în fața preşedintelui. Se pregătea să-l rupă cînd Teresina Decan îl luă cu un gest brusc şi desprinse mica poză de identitate înainte de a înapoia vecinului ei dreptunghiul de carton albastru. Secretarul federal, enervat de intervenția tovarăşei, îl făcu bucățele în timp ce ea, cu un zîmbet de imensă bunătate, îmi întindea peste masă fotografia, făcîndu-mi semn s-o pun la loc în portofel.

Repetiție generală pentru ceea ce se petrecu puțin după aceea acasă. Nu ştiu cum, notița din Gazzettino căzu sub ochii tatii. Răcnete şi urlete pe palier — era prima «ară cînd începeam să-l auzim iar după întoarcerea din Africa — îi dezonoram numele ! La ce serveau oare închisorile ? în timpul lui Mussolini lucrurile nu s-ar fi petrecut aşa! Şi alte drăgălăşenii zbierate cu vocea pe care căpitanul şi-o regăsise.

După ce uriaşe pe scară tot felul de injurii şi blesteme aruncate „nenorocitului lui de bastard", se închise în mansardă şi refuză să coboare la ora cinei. Mămica trebui să-i ducă o tavă cu mîncare pe care o lăsă în fața uşii. Mie nu-mi spuse nimic special dar, pentru a evita ca tăcerea ei să mi se pară o mustrare, spori în zilele care urmară micile răsfățuri, pregătindu-mi mîncărurile mele preferate şi venind, ca pe vremea cînd eram copil, să mă învelească în pat. Vedeam bine în ochii ei măriți de dragoste şi de amărăciune că păstra în sine imaginea fără pată a fiului ei,

în ciuda tuturor păcatelor cu care lumea m-ar putea împovăra.

Astfel de-a lungul întregii mele existențe, oamenii au căutat să-mi schimonosească imaginea şi să pregătească eliminarea mea fizică prin

simbolice execuții capitale; şi mereu, vreo femeie miloasă, ca în Evanghelie, mi-a oferit neştirbite surîsul şi privirea ei ca pe o oglindă unde să-mi pot recunoaşte trăsăturile, să-mi recapăt identitatea şi încrederea în mine. Am murit sub roțile maşinii ştiind că fața mea strivită şi desfigurată în lupta cu asasinul, va rămîne întipărită ca pe un giulgiu indestructibil în inima mamei şi a mătuşilor mele.

Exclus din partid, ponegrit, batjocorit, un alt motiv de anxietate mă împiedica să dorm. Voi fi menținut în postul meu de la liceu ? Mă vor alunga din învățămînt ? Vacanța de Toți Sfinții îmi oferi trei zile de răgaz. Pe 4 noiembrie, ca vicepreşedinte al instituțiilor şcolare din Valvasone, trebuia să'țin discursul comemorativ despre armistițiul din 1918. Lupte grele însîngeraseră Friul-ul în timpul celor trei ani de război. Plecîndu-mă în fața vitejiei şi a suferinței soldaților italieni (bunicii unora din elevii mei îşi găsiră moartea la Carso), am pus în gardă auditoriul meu de tineri contra retoricii dragostei de patrie şi contra excesului de naționalism. O frază la care nu mă gîndisem dar pe care o 'adăugai în treacăt, viza proiectul primăriei privind reconstrucția, la o scară mai mare şi cu ajutorul subvenției statului, a monumentului de pe esplanadă închinat morților, aruncat în aer de nemți.

— Fiți atenți (aluzie clară la întăririle polițieneşti trimise recent pentru a stăvili revolta zilierilor agricoli) că Puterea are cu atît mai mult interes să-i celebreze pe cei morți cu cît opresiunea ei asupra celor vii e mai grea şi mai nedreaptă.

Aceste cuvinte fură socotite „deplasate" de către preşedinte, „nepotrivite" de colegii mei comunişti, „ofensatoare" de către restul Corpului didactic democrat-crestin, republican sau liberal. Rumoarea se ridică pînă la dezaprobare fățişă, cu toate că agitația era limitată la teri-

toriul dintre Casarsa şi Valvasone. Afacerea nu a avut nici o urmare directă şi nici vreo influență asupra deciziei luate de conducere încă de mai multe zile şi înmuiată preopinentului în seara de 6 noiembrie de către portarul inspecției regionale: profesorul P.P.P. „în curs de judecare într-un proces" (care se termină un an mai tîrziu printr-o hotărîre de scoatere de sub acuzare) este suspendat de la cursuri şi destituit fără drepturi de plată.

Pedeapsă catastrofală din punct de vedere financiar şi groaznică din punct de vedere moral. Singura mea consolare a fost să mă gîndesc că familia, prietenii, colegii la care țineam şi în general oamenii" (țărani, negustori, meseriaşi), cu care doream să rămîn în termeni buni, ar putea atribui destituirea mea unui motiv „nobil" (polemica curajoasă contra

emfazei neofasciste a comemorărilor patriotarde) mai degrabă decît amănuntelor scabroase cuprinse în procesul-verbal al carabinierilor.

Văzînd cu cîtă căldură un număr de foşti tovarăşi de organizație treceau strada să-mi strîngă mîna şi să mă'felicite de „curajul meu" politic, înțelesei că simțeau uşurarea să-şi spună că au lucrat doi ani cu un viitor'„martir" al unei cauze drepte şi nu cu un pervers acuzat de corupere de minori.

Scandalul politic acoperea şi ştergea scandalul sexual. Am învățat atunci şi am verificat mai apoi că oriunde şi oricînd, pe cît cel de-al doilea aduce dezaprobare autorului lui şi îl acoperă de infamie, pe atît primul îl încununează cu un nimb de glorie. Nuto, care mă evita din ziua excluderii mele din Partid, mi se aruncă în brațe îndată ce sancțiunea inspectoratului regional fu cunoscută, îmi aminti de expedițiile noastre contra vilei Pignatti şi a castelului Spittalbergo. Cît de fericit părea! Cu a'tît mai încîntat de-a fi alături de cel care luptase la Gruaro şi la Bagnarola, — pe cît fusese de descumpănit citind notița din Gazzettino.

Eu am fost primul care să reacționeze şi să respingă cu dezgust această comedie. Cum ! după ce am pierdut ocazia să revendic în fața judecătorului dreptul de a fi ceea ce

sînt, mă renegam încă o dată, mă lăsam strivit de ruşine, mă sustrăgeam în mod laş de la obligația de a-mi asuma propria condiție în fața lumii! Ce forță obscură îmi şoptise în timp ce-mi țineam discursul, această mică frază despre monumentul ridicat morților, dacă nu penibila dorință de a ieşi „onorabil", de a pleca „cu capul sus", mutînd scandalul pe un teren unde eram sigur că recîştig stima prietenilor ? Mă felicitau pentru curajul meu: orbire sau complezență ? As fi meritat de o sută de ori disprețul lor, eu, care uitînd de teoriile mele despre Friul-ul „arhaic" şi „păgîn", renegînd credința mea în nevinovăția dragostei, „orice fel de dragoste", mă purtam ca un vinovat şi abjuram la prima situație grea.

Dacă as fi vrut să politizez cu orice preț procesul de la Valvasone, iată ce ar fi trebuit ei să audă din gura mea : „Partidul mă exclude exact după ce a suferit un dezastru în alegerile politice, cînd iluziile născute din Rezistență s-au năruit, cînd Democrația Creştină a cîştigat o majoritate absolută, cînd tripartitismul din 1945 s-a risipit ca un fum, cînd războiul rece se întoarce în favoarea Statelor Unite. Fără a exagera semnificația care reiese din această coincidență, dați-mi voie să vă întreb dacă un partid care se pretinde

de stînga şi vrea să elibereze speța umană de multiseculare ei împilări, dar mai ascultă încă de legile morale promulgate de Biblie, nu-şi sapă singur groapa ? Coincidența între actuala voastră înfrîngere istorică şi modestul accident de parcurs suferit de tovarăşul P.P.P. este numai întîmplătoare ?"

Dar mult prea fricos pentru a-i contraataca pe comunişti şi a-i pune în contradicție cu ei înşişi, primeam fără să clipesc laudele lui Manlio şi ale prietenilor săi veniți repede de la Roşa să sară în ajutorul „victimei represiunii neofasciste". Am să invoc în apărarea mea schimbarea de atitudine a locuitorilor din Casarsa ? Subterfugiul cu discursul meu timid nu înşela spiritul lor mărginit dar şiret. Dottor Moiana, notar la Codroipo, trecu pe lîngă mine fără să-şi scoată pălăria verde de fetru, gen austriac, împodobită cu o pană de cocos. Unchiul lui Manlio, care destul

de des îmi oferise plosca de grappa pe ascuns de femei, în fața grajdului familiei Campesis, uită să-mi strîngă mîna tntîlnindu-mă la brutar, îmi pîndeau acum trecerea pe jHtrada principală. Mă arătau cu degetul prin fereastră. Tata continua să zbiere din podul lui. Refuza să coboare l la masă.

în ziua în care o mamă văzîndu-mă venind de pe cîmp l se repezi să-şi cheme şi să-şi închidă în casă pe cei doi băieți care se jucau în fata intrării, înțelesei că nu voi mai putea sta mult aici. Fără bani, trăind cu totul pe spinarea mamei, pus la index de societatea burgheză, nemaiavînd decît cîțiva prieteni de stînga cu prețul unei imposturi, expus oprobriului general al satului, unde să mă duc ? Unde Să mă ascund ? Mă hotărîi în seara cînd o găsii pe mămica In lacrimi pentru că două colege ale ei trecuseră pe trotuarul celălalt ca să nu trebuiască s-o salute. „Să plecăm de aici, îi spusei. Să-l lăsăm pe tata în grija mătusilor şi să plecăm." Deoarece eram izgonit din rai, de ce să nu-l părăsesc de-a binelea, fără să dau duşmanilor mei satis-| facția să numere pe fața mămichii dîrele făcute de lacrimi. Zăpada acoperea cîmpul, era un frig de crăpau pie-I trele în dimineața cînd mămica, îmbrăcată cu blana de ie-I pure în ale cărei cute mirosind a naftalină strănutasem de latîtea ori pe cînd eram copil, gătită cu colierul ei de ame-] tist şi cu cerceii din metal aurit, purtînd o geantă cu toate l economiile ei, se urcă împreună cu mine în trenul de l Roma. Gino Colussi, unchiul meu, vînzător de lucruri de [ocazie în vechiul ghetou al capitalei, urma să ne ajute să j găsim o locuință şi o slujbă.

Promisiunile fratelui ei şi perspectiva unei situaţii de-I cente au fost poate de ajuns s-o atragă pe mama. în ceea I ce mă privea, contribuiră la opţiunea mea, mitul marelui j oraş prielnic unor întîlniri numeroase, avantajul pe care o mulţime anonimă îl oferă totdeauna vînătorilor singuratici, speranţa sigură de a nu mai trebui să mă ascund în oraşul lui Petroniu şi al lui luliu al Il-lea, al lui Michelangelo şi al lui Sandro Penna, pofta de a-mi trăi pe faţă ultimii ani ai tinereţii, afluenţa care începea atunci — a emigraţiei

din sud, aducînd băieţi vigurosi, bine făcuţi, liberi, disponibili. Smulşi din parohia lor originară, nu vor mai fi, ca turnătorul meu din Valvasone, supuşi influienţei confesorului lor.

De ce n-am dat dovadă de mai multă îndrăzneală şi n-am sărit peste Roma Terminus, în goana mea nebună spre sud ? Plecasem în căutarea unui nou Paradis, ca să-l înlocuiesc pe acela al adolescenţei mele, şi iluzia rîului Tagliamento pierdută pentru totdeauna; fără să bănui că făceam cea mai mare prostie din viata mea oprindu-mă cu trei sute treizeci de kilometri prea la nord, crezînd că apele tulburi ale Tibrului scăldau Grădina cerească.

22

Roma, 1950. Oraşul Puterii şi al Legii. Pretutindeni, ca nişte chemări la ordine, monumente celebre. Coliseul, Panteonul, basilica Sfîntului Petru, castelul Santangelo. Lîngă vechiul ghetou unde am locuit prima dată, nu departe de locuinţa unchiului meu, care-i cedă două camere mamei, teatrul lui Marcellus, Capitoliul lui Michelangelo şi Mausoleul lui Victor-Emanuel ridicau în jurul meu triplul avertisment al maiestuoasei lor arhitecturi. Cele trei Rome, a Antichităţii, a Papalităţii şi a Unirii îşi dădeau mîna pentru a mă umili.

Predomină forma rotunjită : ovalul Coliseului, elipsa Pieţei Navona, calotele hemisferice ale cupolelor laterale ale Pieţei Sfîntului Petru, discul Pieţei Poporului. Cercul fiind o imagine a perfecţiunii, o piaţă rotundă sau un dom exclud elementul uman. Eu, Neconformistul prin excelentă, mă trezeam aruncat într-un univers de reguli şi prescripţii. Părăsisem ţinutul Friul, lume a naturii unde fiecare plantă, fiecare insectă este o fiinţă aparte care nu seamănă cu nici o alta, şi cădeam în puterea unei voinţe care nesocoteşte cu totul orice deosebire între indivizi.

Titus, Septimiu Sever, Constantin îmi lăsaseră arcuri triumfale; Traian, o coloană rotundă; Maxenţiu bolţile cilindrice în leagăn ale unei bazilici; Agripa o rotondă decorată cu casete, August şi Adrian morminte circulare; luliu al H-lea, cea mai mare cupolă a creştinătăţii; Clement al VUI-lea sfera de aramă care o acoperă; Bernini o colonadă circulară; socialistul Giolitti, Piaţa Exedrei; fascistul Mussolini stadionul Foro Italico. Epocă după epocă, regim după regim, aceleaşi simboluri repetă aceleaşi înda-

toriri. Supunere! Interzicere de a te abate nici măcar cu o iotă! Aici trebuie să domnească ordinea. A treia Romă nu mai dispune pentru cucerirea lumii de legiuni cu coifuri, ca prima, nici de prelaţi misionari, ca cea de a doua, dar păstrează intacte mijloacele de a-l înlătura pe cel ce calcă strîmb.

Ce naivitate, îmi vei spune, să atribui această autoritate universală oraşului care de la Satiricon încoace este descris ca o cloacă de vicii, o mocirlă de corupţie. Dante nu l-a aşteptat pe Fellini ca să-i dea pe faţă scandalurile. Amfiteatrele latine, mult înainte de a cădea în ruină, adăposteau deja sub arcade desftîul noctambulilor, încă sub socul procesului, bolnav din cauza fugii noastre, martor al durerii fără cuvinte a mămicăi, uitam că optasem bazîndu-mă pe Aretino şi Petroniu. Nu am văzut mai întîi în Roma decît Cetatea, Capitala prin excelenţă, cea care sub Imperiu întinsese pînă în cele patru margini ale Europei o reţea de drumuri şi fortificaţii, tot astfel cum mai tîrziu va şti să supună Scaunului Sfîntului Petru cea mai mare parte a lumii apusene. Şi păstra, în zilele noastre, controlul absolut al pămîntului italian; fără să îngăduie nici o abatere, dacă pînă şi ce se murmura într-un confesional de la celălalt capăt al peninsulei, la Valvasone, îi dădea ocazia să dea afară un profesor din învăţămîntul public, zdrobindu-i cariera şi obligîndu-l la exil.

L-am detestat pe Pius al Xl-lea. Silueta lui firavă, chipul său scofîlcit, reproduse pînă la saturaţie pe medaliile anului sfînt dovedeau că un papă nu-şi trage surperiorita-tea şi puterea decît din sentimentul că este de două ori moştenitor, al lui Moise şi al lui Augustus, că îmbină în persoana sa autoritatea profeţilor şi prestigiul împăraţilor, în schimb era un papă care-mi plăcea mult: Urban al VUI-lea, pentru că cerea să se reprezinte albine pe

toate monumentele ce i se ridicau. Albine în relief pe vascele fîntînilor, albine săpate pe frontonul bisericilor, albine brodate pe armoariile baldachinului său, albine pictate pe plafonul apartamentelor lui. Balete aeriene de himenoptere harnice, amintire încîntătoare de acasă, de la țară, unde

alergase, copil fiind, înainte de a-şi împovăra fruntea cu greutatea mitrei papale. Chiar şi mormîntul său de la Sfîntul Petru era presărat cu musculițele mierei care dădeau impresia că s-au aşezat din întîmplare, zumzăind de viață, vioaie, gata să-şi ia din nou zborul. Ciudat motiv ornamental, dacă voia să sugereze măreția pontificatului său. Găseam însă şi mai bizar şi de un umor pe care-l speram căutat, această fantezie de a asocia veşnicei linişti a morții, agitația insectelor trebăluind fără încetare.

Prinzînd din ce în ce mai mult curaj, încercam să adun tn timpul plimbărilor mele între Tibru şi Trinitâ-dei-Monti, semnele unei anti-Rome, mai accesibilă căutării fericirii decît Roma oficială şi dominatoare, încremenită In rolul său de CaputMundi. fațada palatului Farnese, de exemplu, îmi displăcea prin aspectul ei masiv, îmi dădea impresia unei opere desăvîrşite, închise, definitive, menită »ă-mi insufle ideea imuabilității şi permanenței sale. O operă „eternă" în fața căreia nu puteam decît să rămîn mut, plin de respect şi de supunere, admirator tăcut.

Din contră, dacă mă duceam în Piața Navona, înțelegeam că modul cel mai nepotrivit de a judeca fațada unduitoare a bazilicei Sant'Agnese ar fi să mă aşez în față şi s-o contemplu nemişcat. Trebuia să mă deplasez încoace şi încolo pentru a descoperi detaliile turnurilor şi turnulețelor, elanul curbelor, ieşindurile pilaştrilor şi profilul cornişelor, înşiruirea baluştrilor, şi încă o mie şi una de surprize dezvăluite de variațiile perspectivei. Edificiul se schimbă pe măsură ce mă mişc eu însumi, fiecare pas mă conduce spre un nou punct de percepere a ansamblului. Privire nicicînd cuprinzătoare, nici unică, ci parțială şi diversă, reînnoită la nesfîrşit. Arhitectură care nu cere numai ochilor mei să privească, dar şi corpului meu să se mişte. As fi atribuit cu plăcere acestei construcții epitetul de cinematografică, singurul mijloc de a prinde o asemenea dinamică a imaginilor fiind nu fotografierea bisericii din față sau de pe o singură parte, ci filmarea ei într-o suită de vederi plonjante, de contracadre şi de travlinguri laterale.

Scotocind în odăița din spatele prăvăliei unchiului meu, plină de mobile vechi şi de cărți prăfuite, îmi dădui seama că mă entuziasmasem fără să cunosc (Roberto Longhi se ferea să ne vorbească despre asta) arta numită baroc, de la cuvîntul barroco, însemnînd în portugheză „perlă deformată". Puteam să mă plîng de ceva ? Stilul acesta se născuse la Roma la începutul secolului al XVII-lea. Dacă a trebuit să-şi împrumute numele dintr-o limbă străină, era fiindcă înfrunta cu prea multă insolență tradiția imperială a Cetății.

Aceeaşi încîntare în fața Fîntînii Fluviilor, în fața bisericii. Piatra, abia cioplită, păstrează prospețimea aspră a unei peşteri de munte care n-a fost supusă acțiunii omului. Specii vii în număr mare, vegetale şi animale, adăugate la întîmplare în blocurile de travertin imită ciudățeniile naturii. Nu orice plante: palmierul din Bor-neo, cactusul din Madagascar. Şi nici orice animal: tot cele exotice, cele mai puțin dispuse să accepte legea romană. Leul desertului, calul de mare, tatu-ul din Indii. Horă şi faună stranii din Africa sau din Asia, tot atît de rebele la autoritatea Cezarilor cît şi la propovăduirea creştină. şi apa care picură din mii de crăpături şi si-roieste pe această aglomerare de forme, una mai capricioasă ca alta, îmi sporea iluzia unei îngrămădiri întîmplătoare, neterminată, labilă, incertă, instabilă, inutilă, căreia Bernini i-ar fi putut adăuga sau scoate oricîte detalii i-ar fi plăcut.

Pe măsură ce izbuteam să mă depărtez de amintirea oribilă de la Valvasone, prindeam mai mult gust pentru o mulțime de ciudățenii excentrice, mirîndu-mă în acelaşi timp să găsesc capitalei religiei universale un aspect pînă la urmă mai puțin sever decît al unor oraşe ca Bolonia sau Florența. Pretutindeni vedeam ținută în frîu aspirația către Frumosul ideal; negat, batjocorit, visul de a guverna lumea printr-o lege fixă. Cerurile înalte pictate pe tavanul bisericilor îmi păreau încălcări ale acestei ambiții; caii cu coadă de peste ai fîntînilor, borrominiana spirală care, animată de o mişcare neîntreruptă, îşi reia la nesfîrşit, ca

o flacără suptă de un vîrtej de aer, ascensiunea spre capătul cel mai de sus al cupolei de la Sânt 'Ivo della Sapienza. Şi ce să spun despre această sfîntă ce stă într-o nişă care aduce a lojă de operă şi al cărei extaz nu exprimă bucuria metafizică de a fi în contact cu Dumnezeu, ci tulburarea trecătoare pentru frumosul înger care se pregăteşte s-o străpungă cu sulița ? Sau de Dafn6 de la Villa Borgheze, tînără care se transformă văzînd cu ochii tn laur pentru a scăpa de avansurile lui Apolo, prima statuie din lume care a

izbutit să traducă în marmură fabula lui Ovidiu ? Se credea pînă atunci că numai pictorii sînt capabili să redea clipa metamorfozei, moment fugitiv, cînd picioarele Fecioarei se transformă în rădăcini, cînd trupul ei înțepeneşte în teaca unei scoarțe lemnoase, degetele i se prelungesc în frunze de copac şi părul i se desparte în crengi.

O, dor de Friul! îmi păsa oare într-adevăr de nimfa greacă ? Cu fața ei nimbată de lumină, cu brațele întinse în față pentru a cere ajutor şi cu ochii măriți de spaimă, îmi amintea de micuța Aurelia a copilăriei mele, în ziua în care fusese cît pe ce să se înece. Tot aşa cum în elefantul suprarealist amplasat în Piața Minervei cu un obelisc în spinare recunoşteam modelul celui din Catana, atîrnat ca medalion de gîtul misteriosului tovarăş care m-a ajutat să evadez din trenul german lîngă Paris, cînd licuricii străluceau atît de tare în noapte.

Draperii fîlfîinde, vîrtejuri de bronz, răsuciri de stuc, desfăşurări de volute, ghirlande de scoici, heruvini cu trompete, femei dînd ochii peste cap, animale cu trompă: vai, tot acest patos senzual de spirale, de raze, de văluri, de poleieli, de eflorescente îmbătătoare nu fusese, trebui s-o admit curînd, decît un instrument de propagandă în serviciul papilor, mijlocul de a sprijini contrareforma cu argumente de ordin plastic, percepute senzorial; şiretenie care va asigura pontifilor fidelitatea poporului, plimbîndu-l din minunație în minunație, în zadar călugărul din Wittemberg se zbătea să fluture doctrina salvării prin credință şi să predice întoarcerea la puritatea biblică; bi-

ruința va rămîne de partea Isusilor de stuc, a sfintelor în extaz, a îngeraşilor echivoci, a perspectivelor fantastice, a dezmățului de marmură, a ornamentației fără măsură, unde spiritul se rătăceşte într-o răvăşeală emoționată.

Cărțile înghițite în cămăruța unchiului meu nu-mi mai lăsau nici o îndoială. Bernini, un marginal, un independent ? Cu prilejul legendarei sale călătorii în Franța, îndrăznise să nu fie pe gustul lui Ludovic al XlV-lea cu o statuie ecvestră care nu arăta cu destulă maiestate îndemînarea hipică a suveranului. Fie, dar cînd era la Roma, sculptorul arhitect asculta, servitor docil, de stăpînul lui. Lucrase pentru trei papi cărora le executa comenzile. Faimoasele albine de pe mormîntul lui Urban al VUI-lea, care mi se păruse o revanşă a naturii asupra puterii, a clipei asupra eternității, partea de fantezie furată ordinei, nu erau decît un simbol heraldic, emblema familiei Barberini din care se trăgea acest papă. Baldachinul de la Sfîntul Petru

terminat în acelaşi an în care tribunalul Inchiziției îl condamna pe Galileu, sluji să întărească, în ciuda extravaganței torsadelor sale de bronz, rigoarea dogmatică a Bisericii.

Tot ce este bizar, fantastic, contrar regulilor în ornamentația barocă, era făcut conform programului politic de a provoca uimire, de a seduce masele printr-o desfăşurare de bogăție şi de putere care vor fi arme sigure contra austerității luteranilor. Acest stil care-mi plăcuse prin latura sa de libertate, de frondă, de sfidare —, se dovedea din contră paznicul conformismului. Supraîncărcările, inovațiile, prisosul de detalii surprinzătoare, dezmățul nemaipomenit de fantezie, totul făcea parte din planul unei voințe superioare.

Ce decepție! Din fericire îmi rămînea un loc pe care-l alesesem, un loc cu totul neprielnic oricărei interpretări doctrinare. Ajungeam în Piața Spaniei, cea mai lipsită de simetrie din lume, cea mai imprevizibilă, cea mai ilogică, etajată aşa cum e ea pe mai multe planuri cu scara ei avînd aerul că rătăceşte, care se lărgeşte, se îngustează,

ace o pauză, începe din nou să urce, fără grabă, fără țel, o arăpromenadă care-i un scop în sine, spre deosebire de ațe scările din lume care îndeplinesc funcția precisă de a luce de la un punct la altul. Plină în permanență de o mulțime de gură-cască şi de cei fără-treabă, teatru în plin aer, deschis la orice oră, ziua şi noaptea.

Mă aşezam pe trepte între vînzătorul de şireturi, îorăreasă şi cel care prăjea floricele. Păsărelele ciripeau copaci, copiii se jucau de-a număratul cu degetele, aiatul de la bar, cu tava în echilibru într-o singură mînă, jrca treptele în fugă fără să verse o picătură.

Un tînăr brun cu fața brăzdată de o cicatrice adîncă icercă să-mi şterpelească pachetul de Nazionali. „Nu de mine!" i-am spus oferindu-i o țigară, îmi povesti că ăcuse figurație în Sciuscià. Era fratele cel mai mare din ei doi lustragii Ramon, din părinți spanioli. Namila de alb îl lovise cu copita drept în față. De Sica îi garan-se că va fi despăgubit. Aştepta de patru ani milionul făgăduit.

— Crezi că-ți vor plăti ?

— Doar au jurat! exclamă el cu o licărire sălbatică în |0chii negri, cu pumnul încleştat, ca şi cum ar mai fi strîns

ncă în el tradiționalul cuțit al strămoşilor lui. Sub cornişa casei unde locuise poetul John Keats, ter-Sm pachetul de țigări. Un monsignore cu

sutana ticheiată pînă sub bărbie, cu ochii ațintiți pe cartea de iigăciuni, cobora pieziş. Bagajistul de la Hotel Hassler, i un ciucure pe bascul albastru, se legăna în spatele unei cliente cu cîte o cutie de pălării sub fiecare braț.

— Ce zici, cioroiu' sau pitpalaca ?

înainte de a-l fi putut opri, se năpusti în mulțime, îl Szui îmbrîncindu-l pe preot, care-şi prinse ochelarii din r, fără să-şi dea seama că brățara de aur de la mîna sa îşi schimbase proprietarul.

Jos, pe scară, fîntîna denumită barcaccia fiindcă este formă de luntre afundată pe jumătate, părea că se scu-tidă de-abinelea, apa dînd peste marginile ei mai lăsate. Sfidare manifestă a spiritului de perenitate şi de domi-

nație, simbol al nesiguranței şi al riscului, contrazicere a devizei oraşului Paris Fluctuat nec margitur — valurile îl bat dar nu-l afundă. De data asta, Roma voise să-şi exprime dezacordul cu deviza : Tu eşti Petre şi pe această piatră îmi voi zidi biserica, „îmbarcați" pe o luntre şubredă, amenințați să dispărem în orice clipă, asta era soarta noastră a tuturor, locuitori ai acestui oraş care găseam în naufragiul nesperat al Cetății şi al pretențiilor ei hegemonice un motiv să ne reluăm libertatea de acțiune. Şi să credem în întîmplare, în neprevăzut, în noroc. Aşa că tot ce are Roma în materie de borfaşi, de prostituate, de vînzători ambulanți, de paraziți, se întîlneau între ei cu plăcere pe treptele pieței Spaniei, unicul loc unde Ramon, care sigur n-avea altă adresă, putea să aştepte clipa minunată cînd plata de la Alfa Cinematografica i-ar cădea ca o mană cerească, permițîndu-i în sfîrşit să doarmă într-un pat, să-i telefoneze mamei în Catalonia şi să înapoieze sutelor de prieteni, în sensul absolut iberic al onoarei şi al luxului, miile de țigări pe care le luase cu împrumut. La asta se mărginea visul său de abundență, pe care-l înşela trăind din furtişaguri.

Totuşi fui din nou dezamăgit. Arhitectura generală a pieții este supusă unui cod precis, şi acest cod exprimă o viziune theocentrică a universului, care exclude întîmplătorul şi neprevăzutul.

Fîntînile Romei pe care le-ai putea lua drept „capricii" izvorîte din pură fantezie (Fîntîna Țestoaselor, a Albinelor, a Fluviilor, Fîntîna Trevi, Fîntîna Maurului, a Tritonului) n-au romanesc decît numele. Roma este prima în

lume prin izvoarele ei. Se scaldă într-un mediu lichid. Subsolul debordează de întinderi de apă, imense rezerve de licihid amniotic din care se hrăneşte viața. Dacă vasca prăbuşită a barcacciei siroieste pe toate părțile, e pentru că din numeroasele ei fîntîni, de la Pincio pînă la Palatin, evocă cel mai grăitor originile acvatice ale vieții, locul apei în misterul naşterii.

Fie că țîsnesc prin crăpăturile pietrelor, fie că picură din evantaiul canelat al unei vasce, că se scurg prin gura

unei trompete sau țîsnesc din botul cornos al unui delfin, apele-mume dau de băut, alăptează, leagănă, învelesc, toropesc oraşul. Prin zgomotul regulat al clipocitului, prin ritmul liniştit al țîsniturii, fiecare flntînă trezeşte o amintire nostalgică. Din barcaccia, cea mai adevărată dintre ftntîni, se scurge un vaiet etern. Reminiscența acestei muzici interioare este comoara cea mai prețioasă pentru orice ființă umană.

Dar odată ce a sălăşluit cît era nevoie în adăpostul protector, odată ce a fost purtată, mîngîiată, îngrijită ca de o mamă, trebuie să-şi înceapă greaua ucenicie a vieții: la care o pofteşte scara ce începe de îndată ce a păşit pe uscat. Scara aceasta, spre deosebire de toate scările cunoscute, lasă celui care o foloseşte alegerea între mai multe trasee: o poate lua prin dreapta, prin stînga, sau chiar de-a curmezişul, de la o margine la cealaltă, urcînd în zig-zag. Găseşte mai multe paliere intermediare si, la jumătatea urcuşului, o terasă mare şi largă cu o balustradă de unde să măsoare drumul parcurs, de nu cumva preferă să privească în sus, pentru a cîntări efortul ce i-a mai rămas de făcut. La urma urmei, această scară, alegorie a vieții omeneşti, îi lasă posibilitatea să-şi stabilească itinerariul cum vrea, alegîndu-şi latura care-i place, ca şi locul şi durata opririlor. Dar, alegorie a existenței creştine, scara obligă la un urcuş continuu, la un elan spre Dumnezeu al trupului care păcătuieşte, al sufletului spre Mîntuitorul său.

La capătul treptelor se poate vedea ridicat pe o terasă — un obelisc. Nu l-a adus aici nici un van capriciu exotic. Obeliscurile, ca şi fîntînile, n-au fost amplasate la întîmplare. Ca şi celelalte trofee egiptene găsite în ruinele lui August, ale lui Caligula, şi aşezate de papii Contra-Re-formei în mijlocul piețelor publice, acesta arată spre cer. Cerul, figurat prin biserica Trinitâ-dei-Monti, la care călătorul nostru ajunge de pe un ultim peron cu nouă trepte. Cele două clopotnițe care închid perspectiva, apar în fața lui, dacă înalță privirea, ca nişte gemeni masivi de piatră, sfîrşitul urcuşului.

Roma l-a luat în primire din leagăn, acordîndu-i o libertate aparentă, spre a-l conduce şi mai sigur spre ţelul final. Piaţa Spaniei nu mi se părea, după această descoperire, plimbarea pitorească şi agreabilă care-mi plăcuse la început. Ascultam mai departe şipotul flntînii dar picăturile, căzînd, îmi cereau socoteală pentru timpul care trece. Imperativă topografie! Pe Mamă o vedeam ţinută la capătul de jos, umilă şi subalternă. Nu există mîntuire în afara Tatălui, care-şi ridică degetul acuzator de pe înaltul treptelor şi-mi porunceşte să intru în templul său odată ce am urcat scările.

Trebuia ori să te pleci în faţa disciplinei şi să urci panta, ori să te aştepţi să fii aruncat înapoi în întunericul din jur. Despre care, în istoria Romei, abundă metaforele cele mai felurite: focul pentru Giordano Bruno, ars pe Campo dei Fiori; cei douăzeci şi şapte de ani de temniţă pentru Tommaso Campanella; 'procesul Inchiziţiei pentru Gali-leu; tortura pentru Mărio Cavaradossi, persecutat de prefectul Scarpia; închisoarea fatală lui Antonio. Gramsci; oţelul încrustat al unui pumnal anonim pentru Michelan-gelo Merisi, zis Caravaggio, asasinat în plină glorie pe o plajă din Latium.

23

^ Tablourile lui Caravaggio aveam să le recunosc, unul cîte unul, în biserici şi în muzee, pînzele despre care ne vorbise la Bolonia Roberto Longhi, pe cît de pasionat de acest pictor pe atît de rezervat faţă de cei din perioada barocului, poziţie în concordanţă cu atacurile sale împotriva artei oficiale şi mai ales împotriva manierei oficiale de a scrie istoria artei. Carierei triumfale a lui Bernini, linguşit de regi şi de papi şi care nu-şi pierduse niciodată locul de frunte din manuale, îi corespundeau necazurile vieţii şi moartea revoltătoare pe o plajă pustie, care nu-l scutiseră de o lungă uitare postumă, pînă la redescoperirea lui în secolul al XX-lea, mai recentă chiar decît a lui Vermeer şi a lui La Tour. Parcă tentat la început să mă apuc din nou de diploma mea de studii superioare întreruptă, îţi aduci aminte, după cîteva capitole, înţelesei repede de ce renunţasem la munca aceasta şi de ce mi-ar fi greu s-o reiau. Cum să mă limitez la limbajul tehnic şi impersonal al unui memoriu universitar, cînd fiecare tablou, prin subiectul său, mult mai mult decît prin stil, îmi provoca o emoţie violentă ?

Treceam de la unul la altul, îndrăgostit de ultimul de care mă despărţeam. Cînd de Bachus cu coşul de fructe, a cărui cămaşă albă alunecîndu-i pe braţ i-a dezvelit umărul; îşi pleacă uşor capul pe spate, gest de invitaţie subliniat de buzele întredeschise, cu privirea în gol, năvala sîngelui îi colorează urechea cu o pată roşie, contrastînd cu negrul părului

ondulat. Cînd de Narcis aplecat pe malul lacului, care zîmbeşte întîlnindu-şi propria imagine în iaz; nu păstorul fad din mitologie, ci un tînăr adevărat; vreun paj

fugit dintr-un castel, judecind după florile din satin desenate pe mătasea hainei, batistul scump al cămăşii şi pieptănătura cu ondulaţii rafinate. Foloase pe care le-a sacrificat cu seninătate în favoarea vieţii libere şi fără ţintă de vagabond : frumosul său pantalon albastru e deja sfîşiat la genunchi. Iată-l acum pe culoarul cu parchet de stejar ceruit şi cu plafonul pictat în frescă al Galeriei Doria^Pamphili, pe sfîntul loan Botezătorul tinăr, complet gol. Pe jumătate sprijinit într-un braţ, înlănţuie cu celălalt un berbec. Tablou care mă izbea prin contrastul dintre zîmbetul maliţios care-i luminează chipul copilăresc şi atitudinea deznădăjduită, de adîncă tristeţe, a Măriei Magdalena din pînza expusă alături.

Sprijinită de peretele cenuşiu, stă aşezată pe un scaun scund singura mobilă a unei chilii de o sărăcie monahală, aplecată în faţă, cu mîinile împreunate pe pîntec cu ochii aţintiţi în gol. Imagine a singurătăţii şi a disperării, redată şi mai patetic prin somptuozitatea broderiilor de pe rochia din catifea scumpă strînsă în talie cu o cingătoare roşie. Pe jos, chiar pe carelajul dalelor, zac împrăştiate podoabele pe care tocmai şi le-a scos. Unul din coliere s-a rupt căzînd, perlele s-au rostogolit pe dale pînă la piciorul de cristal al unui clondir cu vin alb. Nectar pîrguit pe dealurile Prăseaţi, la a cărui culoare aurită nici nu se uită, ceea ce n-ar face, gîndii rîzînd, şiretul ei vecin de galerie. El ar da repede sticla pe gît, nu şi fără să şterpelească în treacăt giuvaerurile desconsiderate şi ele.

Vecinătate întîmplătoare, fără îndoială, dar care mă întărea în părerea că un băiat tînăr este făcut pentru joacă şi pentru distracţie, pe cînd femeile sînt hărăzite de natură să sufere şi să se chinuie. Rănite şi tînguitoare, aşa le-am văzut mereu în preajma mea, începînd cu cele din familie. Ca să-mi placă un chip feminin, trebuie ca obişnuinţa de a plînge să-şi fi săpat urmele. Cu plăcere, îmi spuneam, aş ajuta alte Magdalene să-şi poarte povara, cum împărtăşisem cu Giovanna B. temerile ei pentru soarta evreilor, cu Wilma Kalz, emigrantă din Slovenia, grijile şi amărăciunile exilului. O altă operă a lui Caravaggio îmi amintea de

Wilma Kalz, de talia zveltă şi de ținuta ei grațioasă în reprezentarea unui înger blond ca ea şi cîntînd tot ca şi ea la vioară, cu mica deosebire că îngerul acesta precis masculin, în ciuda efortului pictorului de a-i reda ambiguitatea androgină, ar fi figurat în carnetul meu de adrese, notat la loc bun, iar nu să dispară ca ea într-o mahala din Lubliana |1 cărei nume îl însemnasem pe spatele unei cutii de tlibrituri pierdută de mult.

Cît despre ştrengarul din palatul Corsini, via della Lungara, de cealaltă parte a Tibrului, un coif des de păr negru îi ascunde jumătatea de sus a feței, lăsînd în clarobscur gura şi bărbia, dar nu şi umerii şi nici bustul icăldate în lumină. Mi se părea ridicol să continui a-l ascunde sub numele ipocrit de sfîntul loan Botezătorul, pe el, redarea evidentă, abia idealizată, a vreunei haimanale întîlnită în acest Transtevere unde îşi alege domiciliul lumea interlopă şi ademenit în atelier sub pretextul de u-i poza; hoț sau prostituat, neezitînd să pozeze gol, dar făcînd aşa ca să nu i se vadă chipul, în cazul în care pe viclean l-ar aranja să dispară fără să lase semnalmente prea precise.

Gînduri care mă întorceau la diploma mea ca un imbold în plus dar în acelaşi timp mă făceau conştient de o nouă dificultate. Roberto Longhi ne interzicea să explicăm tablourile unui pictor raportîndu-ne la evenimentele vieții sale. în legătură cu Caravaggio, mai ales, nu înceta să ne pună în gardă contra „romanului polițist" al aventurilor sale. Bătăi în tripouri, înfruntări sîngeroase cu necunoscuți, cicatricea misterioasă care-i brăzdase fața în pragul unui han şi pînă la acea moarte violentă şi abjectă pe plaja unde îşi ancorase barca: istoricul ar trebui să rămînă de piatră în fața acestor întîmplări insolite. Analiza „valurilor picturale", studiul „iluminismului", cercetarea Lclar-obscurului" erau singurele demne să-i rețină atenția, păcat al criticii şi al esteticii moderne, scuzabile la Longhi atorită discreției lui de om subțire căruia nu-i place să atocească, după cum spune el, prin „coşul cu rufe mur-are" — păcat îngroşat fără măsură de vreo douăzeci de

ani încoace, astăzi cînd un fel de ingineri uscați la suflet intitulîndu-se semiologi şi structuralişti (pedantă rivalitate cu ştiințele exacte), pretind să

disece o operă cum ar demonta un motor de avion, în afara oricărei referiri la biografie.

In opoziție cu această modă care bîntuie printre profesori şi m-a îndepărtat definitiv de cariera universitară, metoda mea ar fi fost să privesc opera pictată de Caravag-gio ca o cronică codificată a vieții sale, M-a frapat repede, de exemplu, cuplul călău tînăr-victimă în vîrstă. Adică, Martiriul Sfintului Matei, pe care mă dusei să-l admir pe peretele din fund de la San-Luigi-dei-Francesi, pe vremea cînd nu puneai o sută de lire într-o cutie ca să se aprindă un reflector. Departe de a mă lungi asupra tehnicii pictorului, a sistemului său de diagonale şi a ştiinței contrapunctului, capitole deloc neglijabile însă numai un preambul pentru adevăratul comentariu, descifram, atît cît îmi permiteau semiîntunericul capelei laterale şi culorile închise ale tabloului — o ciudată scenă de supunere şi de capitulare. Barbari din Etiopia, țară unde venise să predice, s-au năpustit în templu ca să-l omoare pe sfînt; care, răsturnat pe trepte, la picioarele altarului, cu țeasta dezgolită, cu barba stufoasă, desface brațele să primească lovitura de grație pe care i-o dă un adolescent gol, cel mai sălbatic dintre agresori, dar şi de o frumusețe încîntătoare. Martorii omorului o iau la fugă, frica îi înghesuie într-o parte, îi alungă grămadă spre ieşire, groaza le schimonoseşte chipul. Numai Matei rămîne cu totul străin de această spaimă. Nici nu încearcă măcar să-şi protejeze fața de spada care-l va lovi. Cu brațele încrucişate pe piept, priveşte drept în față pe tînărul pe jumătate aplecat asupra lui, care caută unde să-şi împlînte arma — o sabie lungă, strălucitoare. „Unde doreşti", pare să-i murmure victima ucigaşului, care n-are decît o cîrpă înfăşurată în jurul şalelor şi o bandă care-i strînge părul inelat ce-i cade pe frunte. Restul scenei e slab luminat, întunecos. Toată lumina se concentrează şi străluceşte pe trupul tînărului pe care şi eu îl contemplam cu ochii ficşi ai lui Matei.

Stupoarea aceasta împietrită a apostolului în fața tinereții şi a splendorii călăului său mă făcea să meditez; şi cu toate că această supunere mi se părea condamnabilă, îmi spuneam că ți-ar trebui o putere supraomenească pentru a nu-ți dori să mori fulgerat de o asemenea apariție

Regăseam acelaşi cuplu, şi aceeaşi intensitate a emoției mele, la primul etaj al Vilei Borgheze, în fața lui David şi Goliat pictați pe un fond întunecat; tablou care deveni curînd preferatul meu. Execuția se petrece aici, fără martori, fără figuranți: impresia puternică dată de aceşti doi legendari duşmani, singuri în mijlocul beznei. Nici un alt personaj nu a fost

considerat demn să asiste la misterul ultimei lor întîlniri, care a rămas astfel între patru ochi. Fiul lui Iosua, cu bustul aproape gol, a lăsat tunica deşertului să-i alunece pe solduri. Cu fața abia plecată, ridică într-o mînă şi priveşte capul tăiat al filistinului, l în timp ce cealaltă mînă, crispată încă pe mîner, apleacă l sabia în jos, la picioare. Admirabilă modelare a torsului; l aer indiferent al învingătorului care nu se înjoseşte să se l bucure de trofeu] pe care-I flutură în aer; gură mică, bine j desenată, subliniată cu roz, care se detaşează pe albul mat lai carnației, tot rozã şi urechea, ca şi cea a lui Bachus; pu-I doare sau prudență a pictorului, care a concentrat în acest [cartilagiu neînsemnat calda senzualitate a modelului său. Nici fundalul tragic al tenebrelor, nici jocurile luminii Ipe pieptul gol, nici sclipirea spadei ucigaşe în colțul cel |mai întunecos nu mă împiedicau să observ un detaliu ciu-: nu numai că mortul îşi ține ochii deschişi, dar Cara-aggio nu i-a pictat identici. Ca şi în viață, ei se deosebesc prin formă şi prin expresie, în stînga vedem o pleoapă Szută, o pupilă stinsă cu licărirea pierdută; în dreapta, contră, sub pleoapa bine deschisă şi vie, fulgerarea iui reflex roşcat în irisul strălucitor, întredeschisă peste rînd de dinți strălucitori, gura nici ea nu arată a gură mort. Ce vorbe îi vor scăpa ? Un blestem ? Un vaiet ? iu, ceva care ar putea fi, oricît de ciudat îmi părea, un rcîntec de mulțumire, de recunoştință pentru ucigaş. Culmea surprizei pentru mine era să desluşesc pe această față

1;

218

Dominique Fernandez

ÎNGERUL DESTINULUI

219

schimonosită şi mînjită, umbra unei dorințe împlinite. Nimic nu trădează spaima agoniei; nimic din tresărirea ultimei zvîrcoliri, nici un semn de revoltă , nici de oroare în această fizionomie atît de grăitoare; mai curînd un aer de acceptare şi de supunere, aproape o alinare. Credeam că intuiesc, cu o tulburare pe care n-o puteam îndepărta, un adevăr de neîmpărtăşit, într-un cuvînt, mi se părea că acest uriaş bărbos şi zbîrcit nu îndurase fără o tainică plăcere, legea celui mai tînăr.

Curioasă deformare a unui subiect repetat la infinit în arta acestei epoci, dar tratat aici fără să respecte Scriptura. Curioasă şi inexplicabilă, doar dacă... Repede, întorcîndu-mă acasă, o cercetare rapidă a notițelor păstrate cu sfințenie într-un sertar, ca toate amintirile care-mi rămăseseră

din Bolonia. David şi Goliat pictat în 1609, imediat după agresiunea din faţa hanului Cerriglio la Napoli, bîrlog de marinari şi de contrabandişti. Pe cine a întîlnit pictorul în ziua aceea ? Din ce s-a iscat cearta ? Ce pumnal i-a crestat obrazul ? Fusese atît de hărtănit că abia i se mai cunoştea faţa. Puţine amănunte, la urma urmei. Ah, ba da, iată o informaţie decisivă: capul lui Goliat, este de fapt autoportretul artistului. Totul se explică de aici înainte. Metoda de lucru a pictorului: să povestească printr-un episod din Biblie o întîmplare din vata sa particulară. Identitatea agresorului. Motivul agresiunii, atribuită de o legendă înfrumuseţată unei datorii la cărţi neachitată; asasinarea sa, sase luni mai tîrziu, pe o plajă pustie lîngă Gaeta, la jumătatea drumului între Napoli şi Roma, unde vîntul îi aruncase barca, sau unde ursita lui hotărîse că trebuie să eşueze; ucidere rămasă pentru toţi o enigmă. Trebuia oare căutată cheia foarte departe ? Caravaggio îşi ascunsese taina în operele sale. Era de ajuns să ridici masca sub care se deghizase. Invenţiile iconografice ale pictorului mă iniţiau în reveriile sinucigaşe ale omului. Descopeream atracţia exercitată asupra unui mare creator, de către călăi de optsprezece ani.

Cine are urechi de auzit să audă. Eu unul, un sfert de veac mai tîrziu, îmi voi aminti lecţia, chit că inversînd ro-

Ilurile. în loc să mă identific cu adolescentul rece, care, l cam în silă, ridică ţeasta tăiată a victimei sale, voi lua l locul învinsului. Jucărie însîngerată oferită patimei uci-jgase a unui imberb, mă voi rostogoli la picioarele sale în l noroi. Nu-mi va lipsi nici plaja pustie, nici singurătatea l stearpă, nici murmurul indiferent al mării. Cînd am început Isă-mi citesc destinul în acest tablou ? Veneam des la Vila rBorghese. Fără să mă opresc în celelalte săli ale muzeului, l mă duceam direct în salonul cel mare de la primul etaj. Acolo, l în colţul ferestrei, mă aştepta adolescentul învingător. O l rază de soare, care-i cădea pe jumătatea goală a pieptului Iii aprindea culoarea aurie a carnaţiei. Puţin cîte puţin, llntre timp, mă strecuram în pielea lui Goliat mort. J Bănuiala că el contribuise la propria-i înfrîngere mă um-Iplea de spaimă, dîndu-mi totodată o senzaţie de desfătare, l Cum să respingi ispita de a ceda avantajului luptei celui Ipe care-l nimbează tinereţea şi frumuseţea ? Să fiu răpit Idin viaţă de o astfel de mînă, mi se părea o soartă aproape Idemnă de invidiat.

Mai întîi n-a fost decît o idee trecătoare, aproape o glumă, de care mă gîndeam să mă feresc, mai ales că dife-Irenţa de vîrstă mă punea la adăpost pentru mult timp. l„Cînd voi avea vîrstă lui Goliat, gîndeam, cînd şi eu voi

[începe să mă zbîrcesc, să mi se zburlească barba... " Un viitor care-i părea incredibil de îndepărtat tînărului de iouăzeci şi opt de ani rămas în extaz în fața tabloului. Pu-|tea să se legene cu visul unui serafim crud care se năpusteşte asupra lui cu o spadă. „Să mor ca Goliat, sau aravaggio... dar numai atunci cînd şi pe mine anii mă vor fi uzat, obosit, dezgustat de viață."

Ca să mă liniştesc singur şi să țin în şah aceste fan-asme, am recurs la o stratagemă pe care o credeam ma-jică. Impresionat de asimetria ochilor mortului, am hotărît că nu voi avea de ce mă teme, cîtă vreme voi păstra amîndoi ochii la fel de bine deschişi. Clipa cînd îi ăzuse pleoapa stîngă, îl avertizase pe Goliat de sfîrşitul au. Tot aşa, bătaia uneia din pleoapele mele va fi semnalul fatidic al consimțămîntului la propria-mi moarte. De

aici, obiceiul de a lua totdeauna cu mine o oglinjoară în expedițiile nocturne; ca şi acela de a mă studia în retrovizorul maşinii înainte de a deschide portiera unui pasager. Verificam cu o grijă deosebită dacă nu mi se zbate pleoapa stingă. Dacă vre-un nou David bîntuia în căutarea unei fapte de vitejie, va trebui să-şi caute aiurea victima.

Cu amîndoi ochii bine deschişi, îl aşteptam hotărît. Nu-mi sunase încă ceasul. Precauția aceasta mă făcea uneori temerar. Strîngeam în buzunar oglinjoara protectoare, ca pe un talisman.

24

Gino Colussi, negustor de lucruri vechi şi celibatar, purta părul tuns perie, o mustață stufoasă albită prematur, un cioc încă negru. Trăia singur, ca un mizantrop, în cei douăzeci şi cinci de ani cît stătuse la Roma nu se aclimatizase. Detesta oraşul pe care eu l-as fi iubit numai ca să mă desolidarizez de patriotismul depăşit al unchiului meu, rămas separatist friulan. Cînd nu pleca la treburi cu trăsurica lui în căutare de cărți şi de bibelouri, răsfoia registre în cămăruța din dos a prăvăliei, unde eu scotoceam prin rafturi. Şomer, dar nici trăgîndu-mă ața la lucru, i-am citit pe poeții romani; pe dialectalul şi obscenul Gioacchino Belii, cu o deosebită plăcere. Uneori, ca s-o ajut pe mămica, ce se angajase femeie de serviciu la o tînără pereche, unde trebuia să plimbe şi copilul, mă ofeream să împing eu landoul. Gino mă însoțea pînă la Isola Tiberina, în spatele sinagogii. Pe via di Portico, la cincizeci de metri de piața Costaguti, unde locuia de cînd plecase din Casarsa, treceam pe sub placa murală pusă în memoria celor opt mii de morți din ghetou. Data deportării: 16 octombrie 1943.

— Papa n-a intervenit ? Fusese nunțiu la Berlin, îi cunoştea personal pe şefii nazişti.

Gino dădea din umeri.

— Lui Pius al XH-lea, dragul meu, nu i-a păsat niciodată de milioanele de evrei deportați şi masacrați în timpul războiului. N-a făcut nimic ca să se opună genocidului.

Cu toate că acest papă îmi era deja antipatic, n-aveam chef să mă iau după unchiul meu în fobiile lui.

— Cel puțin, spusei, data înscrisă pe zid vorbeşte clar. în octombrie '43 nemții tocmai ocupaseră Roma. Persecuția a început cînd au sosit ei. Pînă atunci, la Roma, evreii nu erau prea hăituiți.

— Cine i-a denunțat pe evrei nemților ? Cine le-a spus nemților: la cutare sau la cutare număr locuieşte un Levi, un Lattes ? Italienii, Pier Paolo ! Locatarii din acelaşi imobil. Uneori, vecinii lor de palier.

— Italienii ? Nu pot să cred! Antisemitismul n-a prins niciodată în Italia. Sîntem şi aşa destul de ticăloşi...

— în altă parte decît la Roma, da, ai desigur dreptate. Am văzut aici de la fereastra mea oameni din cartier notîndu-şi numerele caselor. Sînt sigur că se duceau apoi la Komandatură. într-o zi, camioanele germane au înconjurat ghetoul. Razia n-a durat mai mult de patru ore. Fiecare locuință fusese fişată, repertorială. Era destul să sune la uşă ca să-i ridice pe ocupanți.

Neîncrezător, dădeam din cap.

— Fereste-te de locuitorii Romei. Mussolini s-a instalat la Roma fără să tragă un foc. A fost singurul oraş care l-a primit ca o femelă. N-a fost nevoie să omoare pe nimeni pentru a domni ca un stăpîn absolut. Zeci de mii de oameni se repezeau spontan să-l aclame sub balconul din Piața Veneția. Se credeau întorşi la epoca lui Cezar şi a lui August.

Roma a început să-mi placă din ziua în care, obținînd un post la o scoală din marginea oraşului, m-am mutat cu mămica — şi astfel ea n-a mai trebuit să muncească, — într-un apartament în Ponte Mammolo, o oră cu autobuzul pînă la cel mai apropiat cap de linie al tramvaielor urbane. Din motive care n-aveau nici o legătură cu cele ale unchiului şi care se datorau situației mele de copil sfîsiat între un tată originar din Ravenna, ofițer în

armata italiană, deci de două ori „central" şi o mamă „periferică", nu mă puteam simți fericit decît ca „mărginaş". Formulă care pentru mine nu era o simplă metaforă, ci o exigență concretă ce trebuia luată în sensul strict al cuvîntului, geografic. Destinul meu centrifug mă desemna pentru pe-

riferie. Greşeala (dar explicabilă prin lipsa de bani, prin nevoia de o locuință provizorie) fusese să ne instalăm în Piața Costaguti. în plin centrul Romei. Ponte Mammolo, ultimă excrescență spre nord-est, după Tiburtino, după Pietralata, a uriaşei proliferări suburbane, mai curînd tabără de nomazi decît comună civilizată, îmi apăru imediat ca un colț de preistorie regăsit, țelul spre care mă îndreptam aproape fără să-mi dau seama, fugind din Casarsa.

Tiburtino, Pietralata, Centocelle: dincolo de aceste nume sonore, o realitate lamentabilă. Aplecat pe fereastra autobuzului pe care-l luasem la stația terminus de unde urca Tiburtina, priveam amestecul dezordonat al clădirilor construite oriunde şi oricum: cvartale din anii '30, cu fațade paraginile, în ciuda ambiției fasciste de a dota Roma cu împrejurimi moderne, proiect absurd pentru că nu existau pe atunci nici uzine, nici întreprinderi, nici antrepozite de nici un fel în afara zidurilor oraşului, singurii locuitori ai acestor cîmpuri şi coline aproape pustii fiind ciobani singuratici, vagabonzi fără lucru, recidivisti, negustori de fiare vechi ori telali ale căror barăci minuscule cocioabe din scînduri şi din tablă ondulată încă se mai învecinau cu blocurile muncitoreşti din beton; clădiri ale tinerei Republici, deşi avînd deja un aspect vetust, grupate în mici ansambluri în jurul unor incinte de pămînt bătut care serveau ca depozite de gunoaie, parcaj de biciclete, terenuri de joacă şi loc de pus rufele la uscat; ici şi colo, un schelet de zgîrie-nori, prea ambițios pentru a fi vreodată terminat; sau vreun magazin nou-nouț, de o eleganță sfidătoare, ca acela cu firma Telefunken, în a cărui vitrină încă vărgată cu vopsea albă, urma să fie expuse primele modele de picupuri cu 33 de turații.

Dar asta cînd vor fi îlocuit geamul, căci după ce golanii care băteau mingea şi cărora le admiram îndrăzneala agresivă îşi terminară partida pe şantierul din fața magazi-

nului, cel care părea să le fie şef puse mingea jos, se pregăti pe îndelete să țintească şi-o trimise cu o magistrală lovitură de picior drept în geamul care se făcu țăndări.

Violență îndreptată poate mai puțin împotriva bogăției şi a banilor cît împotriva simbolului lor, suprafața aceea netedă, strălucitoare, curată, străvezie, în care n-aveau decît să-şi privească chipurile murdare şi care nu se prea potrivea cu elementele universului lor: noroiul şi praful drumurilor lipsite de salubrizare, betonul cenuşiu al zidurilor împodobite doar cu mîzgălituri, tencuiala scorojită a fațadelor ale căror crăpături puteam să le urmăresc cu ochii, şi care treceau în zig-zag de la un etaj la altul, sub frînghiile cu rufe atîrnate în balcoane. Cînd aveau să scape de acel interminabil bivuac de construcții de tot felul ? în picioare, in mijlocul gloatei de călători, cu cele patru valize îngrămădite pe jos, ne clătinam, mămica şi eu, la fiecare hurducătură a autobuzului. Care o lua printre taluzurile de iarbă murdară, printre locuințele tixite, cocioabele de chirpici, boschetele cu frunze chircite, grămezile de gunoaie, ruinele de apeducte romane, gazometrul ruginit a cărui masă maronie închidea orizontul, buldozerele roşii la lucru printre terasamente, macaralele uriaşe aşezate pe molozul de la demolări.

— Vino în spate ! O să stăm mai bine pe platformă ! Tînărul a cărui răsuflare o simțeam pe gît şi căruia îi

zîmbeam de mult, profită de zgomotul asurzitor al unui screper care grebla o grămadă de moloz, ca să-mi strige cît îl ținea gura această invitație. Cu toate că nimeni în jur nu păru să fi auzit, roşii fără să vreau.

— Aici ? în autobuz ? răspunsei stingherit fără să îndrăznesc să strig tot atît de tare.

El izbucni în rîs, îşi duse degetul la obraz cu gestul elocvent descris deja în sonetele lui Belii şi vru să mă tragă spre spate. Mămica, înghesuită între vecinii ei, se agăța cum putea de bară, cu ochii speriați, țintă pe bagaje.

Fără a înceta să-i zîmbesc băiatului a cărui mină dibace îmi dăduse o idee de talentele lui, făcui nu din cap. Zîmbi la rîndul lui, dădu din umeri voios, imi întoarse spatele fără să mai insiste şi-şi făcu loc spre ieşire. La prima oprire sări direct jos, dar nu rezistă plăcerii de a se urca pe o movilită de gunoi ca să-şi proptească mîndru, sub ochii mei, silueta ale cărei rotunjimi promițătoare îmi sporiră regretul pentru ocazia pierdută.

în fața noastră, pe o colină de la capătul drumului, se profilară casele ultimului ansamblu construit, după care urmau platourile nelocuite din

Latium. Autobuzul parcurse o întindere rîioasă de teren neparcelat, apoi trecu un pod îngust peste Aniena, curs maroniu de apă noroioasă. Mici grădini de zarzavat închise cu sîrmă împletită se întindeau pe unul din maluri. De cealaltă parte, autobuzul ne lăsă în vîrful unei pante, pe un mic spațiu triunghiular, în fața unei bănci protejate de o copertină din beton. Abia apucarăm să coborîm că o droaie de tineri veseli cu bucle dese şi negre luară cu asalt scara vehiculului. Asurzit de țipetele nerăbdătoarei clientele, şoferul renunță să-şi mai dezmorțească picioarele pe gazonul tocit şi îngălbenit al refugiului. Se propti din nou pe scaun, trase maneta şi plecă spre Roma.

Ponte Mammolo — care nici n-ar fi figurat pe hărți dacă locul n-ar fi fost ales pe vremuri pentru a ridica în totala izolare a pîrloagelor masiva închisoare de la Rebib-bia — se compunea din vreo cincizeci de case răsărite după bunul plac al speculanților, pe un teren fertilizat de Aniena şi acoperit cu mărăcini. Nici măcar nu şi-au dat osteneala să-l desțelenească. Am locuit acolo timp de patru ani în trei camere care dădeau spre răsărit. Biserica făgăduită locuitorilor dar rămasă doar pe planşeta arhitectului, tot nu se ridicase. O sală de cinematograf, enormă, disproporționată față de nevoile locale, primul şi singurul monument public, îşi etala tencuielile crăpate ale fațadei în spatele unui şir de coloane din beton.

Rarele reprezentații aveau loc sîmbăta seara şi duminica după masă, în fața unei asistențe împrăştiate prin sală. Cei de fel din Racalmuto şi din Pietranera — din aceste două localități siciliene provenea cea mai mare parte a populației — nu gustau filmele cu cow-boy şi comediile americane. Sala enormă nu se umplea decît în unele seri de iarnă cînd încălzirea urbană era în pană. Familiile năvăleau cu noii-născuți, copiii mici, femeile însărcinate, bătrînii scoşi din pat în pijama şi căciulită de noapte. Aduceau omlete, pita, salată de vinete, clătite cu mere, sticle cu vin, ferm hotărîți să acopere zgomotul, pentru ei anost, al conversațiilor de pe ecran şi al cavalcadelor în desert, cu gălăgia călduroasă şi sinceră a bețivănelii. Refuzînd cu bunul lor simț rural să se intereseze de inepțiile străine lumii lor, opunînd primei ofensive a mass-mediei rezistența unei solide tradiții țărăneşti, lăsau în urmă, după două ore de gălăgie şi chiolhan, podeaua presărată cu hîrtii grase şi cu

pahare de carton, iar asta nu din îngălare şi nesimțire, ci pentru a pune stăpînire un pic mai mult, ca pe un petec de pămînt sau de pădure, pe acest edificiu absurd. Abia mai puțin deplasat decît agenția Creditului Italian de vizavi, cu zidurile ei de granit lustruit, cu ghişeele de marmură şi afişele în care lacuri albastre făgăduiesc vila mult visată depunătorilor care subscriu la Planul de economii.

Tinerele perechi căsătorite îşi alegeau scaunele din fund. Făceau dragoste nestînjenit şi fără ruşine, într-o promiscuitate mai mică decît acasă, în locuința părintească suprapopulată. Treabă de o mie de ori mai interesantă decît aşteptarea clipei cînd John Wayne ar pecetlui prima sărutare pe gura sofisticată ce i-o oferea Maureen O'Hara în Rio Grande, cînd Jennifer Jones va alege între Joseph Cotten şi Gregory Peck în Duel la soare, două filme foarte populare în toată lumea, cu excepția Italiei planului Marshall.

Satul trăia ca un trib african. Bărbații absenți pînă ara, lucrau pe la garaje şi pe la atelierele apărute de-a [lungul rîului Tiburtina. Femeile rămîneau închise în bucătăriile lor. Nu ieşeau decît o oră dimineața pentru a ; aproviziona la Standa, care deținea monopolul alimen-iției şi al articolelor de menaj. Cînd începu să fie foarte ald, îşi scoteau scaunele pe balcoane, dar întoarse cu spa-[tele la balustradă. După străvechiul obicei adus din comunele lor siciliene, se aşezau cu fața la fereastră, cu nasul în lucrul lor de mînă, fără să-şi îngăduie să privească în ttradă.

Strada era stăpînită de ragazzi, băieți între doisprezece bi optsprezece ani, de ei şi numai de ei. Stadion pentru locuri, teren pentru rivalități, arenă pentru bătăi, magazin T)un de jefuit, depozit pentru tăinuit prada, pe stradă îşi llceau veacul, avîndu-şi cartierul general pa banca de piatră de sub copertina din beton. Centru al activității publice, singurul loc totdeauna însuflețit, adevărată agora i satului, ajunsese să fie triunghiul de iarbă jumulită unde

hotărau expedițiile, loviturile, represaliile. Pentru cîteva re, autobuzul care trecea din oră în oră, putea în caz de sricol, de dorință de hoinărit, de plictiseală, de zvonuri

legătură cu noi locuri de dat lovitura să-i ducă în hurducăiala lui scîrțiietoare spre noi ocazii de traficuri rentabile sau de jafuri cutezătoare.

Dar marile escapade, cele mai îndrăznețe şi cele mai brofitabile începeau la căderea serii, după întoarcerea îților şi a fraților mai mari. Pe cei mai tineri, care tempe-

lental nu suportau să fie închişi între patru pereți, îi tpuca o adevărată furie a evadării la ora cînd cercul fami-iei se aduna în jurul mesei, cînd mamele, pentru a acoperi ăcnetele soților deja beți puneau foarte tare radioul peste cîțiva ani, televizorul). Biciclete, scutere, vespe, ambrete, uneori o Ducati 125 sau chiar o Mondial cu Arcă telescopică erau scoase pe furiş din locurile unde le scunseseră proprietarii lor la întoarcerea de la lucru.

împinse pe tăcute pe drumul care cobora spre rîu, îşi re-luau dincolo de pod un serviciu de noapte agitat şi asurzitor.

Mă aşezam pe parapet să asist la plecarea haitei. Ca nişte lupi flămînzi, aveau să se abată asupra cartierelor din Roma unde informatorii le semnalaseră vreun chilipir ispititor, o pompă de benzină apărată de un singur paznic, o prăvălie fără grilaj de fier, un depozit de fiare vechi lăsat nesupravegheat. Reuşiseră să găsească şi să repună în funcțiune o motocicletă militară germană cu ataş, ca şi un Fiat „Giardinetta" dinainte de război, vehicule incomode, uşor de reperat şi mult mai încete decît motociclurile lor preferate, dar de care nu se puteau lipsi la căratul lucrurilor furate.

în nopțile cu pradă slabă sau inexistentă, după ce momiseră zadarnic „fraulein"-ele germane sub pinii de la Vila Borghese, nu le rămînea, ca să nu se întoarcă cu buzele umflate, decît să fure benzină din rezervorul maşinilor, să desurubeze becurile felinarelor, să ia cu ei capacele de fontă ale canalelor. Pe drumul de întoarcere, tăinuito-rii din Tiburtina acceptau marfa pentru un pumn de lire. După ce storseseră de bani şi jefuiseră fără ruşine, puțin le păsa să fie înşelați şi ei la rîndul lor, principalul cîştig al acestor incursiuni la Roma fiind plăcerea cavalcadei nocturne, a delictului, a riscului. Chestura îi ținea sub observație. Mulți trecuseră prin Rebibbia sau Sân Michele, închisorile de minori.

Pe Sergio, care mi-a dezvăluit acest mod de viață, l-am întîlnit pe pod, unde m-a acostat primul. Mă apostrofă mai degrabă, aproape că mă înjură într-un limbaj necunoscut de mine, un dialect răguşit şi tăios care mă luă pe nepregătite. Izbucni în rîs si-mi propuse o partidă de degete. Unul din jucători ridică mîna în fața lui, cu indexul şi degetul mijlociu întinse.

Partenerul loveşte cît de tare poate cu aceleaşi degete. Fiecare pe rînd. Ne-am bătut cu

atîta furie că după zece minute aveam degetele însînge-rate. Pact încheiat.

— De ce păreai aşa de furios ? l-am întrebat. Dînd din umeri a mormăit: \

— Eşti prof, ai ?

— Nu ți-a plăcut la şcoală ?

— Am şters-o de la doispe ani. Nu mai răbdam.

— Bun ! spusei rîzînd. Dar nu toți profii seamănă cu sergenții. Eu, de exemplu, nu fac instrucție cu nimeni.

Mă privi bănuitor.

— Dar pe copii, sigur că-i pui să-şi ție fundul pe bancă ?

— Te cred, Sergio ! Cum altfel să fac lecția ?

— Mi-e silă să stau jos. Nu pot răbda. E ceva fizic. Uite, te-ai prins la troacele mele ?

îmi arătă bascheții. Degetul cel mare ieşea prin pînza roasă. O gaură cît un petic de bicicletă se lăfăia în mijlocul tălpii.

— Treb' să-i tocesc. Nu-s' poate altfel! declară el. Neştiind dacă trebuia să-l căinez că era prea scuturat

ca să-şi cumpere alții, îmi mutai privirea pe o bucată de lemn care cobora firul apei într-un vîrtej de spumă murdară.

Arțăgos, reluă:

— S'la a cincea pereche de la An'Nou! Aşa-s io! Treb' să umblu. Nu-s' poate al' cum !

— Ce marcă ? întrebai eu ca să-mi dau răgazul să înțeleg dacă se grozăvea cu o aptitudine excepțională de a distruge sau dacă reproşa fabricanților de cauciuc că nu produc materiale mai rezistente.

— Pirelli, ține ăl mai bine. îmi treb' trei săptămîni pa puțin pîn' îi fac praf!

Nu că ar fi fost un revoltat sau un agitator. Blînd şi vesel de felul lui, participa rar la raidurile nocturne, doar dacă trebuia să-şi facă rost de-o pereche nouă de bascheți cînd se anunța spargerea unui magazin de încălțăminte.

îmi dădu noțiunile elementare de dialect al celor din borgate: un amestec de argou roman şi diferite provincialisme din sud. înainte de a se urca pe şaua din spate a motocicletei Ducati ce aparținea unchiului său, se închina. Nicidecum cu semnul crucii ci cu un semn în cruce: căci în loc să-şi atingă întîi umărul stîng şi apoi cel drept, proceda în sens invers. O „greşeală" plină de subînțeles, care schimba natura semnului. Prin acest gest magic de protecție, rupt de sensul său catolic, se alătura unei culturi precreştine şi preburgheze, unor vechi rituri păgîne de vrăjitorie.

Tot păgîne erau şi aversiunea lui pentru o muncă permanentă, cît şi instabilitatea profesională. Se angaja zilier pe şantierele de construcții, muind ipsosul în targa de ten-cuit, cărînd pietre cu roaba, întinzînd firul cu plumb, trăgînd la scripeți; dar fie că era zidar sau săpător, rămînea tot atît de refractar la ofertele patronilor pentru angajare pe timp îndelungat cît şi la îndoctrinarea sindicală. Greşeala comuniştilor a fost să considere miile acestea de Sergio fără meserie şi adesea fără domiciliu, ca un subproletariat amorf care aspiră să îngroaşe rîndurile disciplinate ale proletariatului. Nu-i frămînta nici conştiința de clasă şi nici dorința de a avea aşa ceva. Capitalism, state de plată, legislația muncii, asigurări sociale, nu pricepeau nimic. Era destul să-i vezi cum îşi umflă nările pe pod înainte de a se repezi spre oraş ca să-ți aminteşti că strămunii lor, nu de mult, locuiseră în caverne şi se hrăniseră cu vînat. Fii ai soarelui şi ai vîntului, țineau, în ciuda emigrației, la apa curentă de la chiuvetă şi la becurile electrice în tavan, cu ochii mîndri şi pasul vioi al nomazilor. Rătăciți în Italia lui Agnielli şi a Confederației Generale a muncitorilor din industrie, neadaptați la condiția de salariați ca şi la rolul de militanți. Nepotriviți biologic, morfologic, ca şi elevii mei, incapabili să fie atenți mai mult de zece minute şi care spărseseră geamurile clasei lor, unul cîte unul, părîndu-li-se că se înăbuşă.

Toate eforturile mele să-i modelez, cum o cerea rostul şcolii, în cetățeni de mijloc, ar fi dat greş. Diversele încercări ale Partidului Comunist ca şi ale guvernului pentru a transforma, fiecare prin metodele sale, acest mare trib rătăcitor se terminară cu catastrofa pe care o cunoaştem. Pur şi simplu un genocid, un asasinat antropologic, desființarea unei culturi. Dar anticipez şi generalizez în loc să încep povestea lui Santino, vărul lui Sergio şi al lui Glauco, cel care la cincisprezece ani se bătea ca un drac ca să smulgă tovarăşilor lui mai mari un loc pe şaua strălucitoarei Ducati 125.

ÎNGERUL DESTINULUI

233

25

Glauco, scund şi îndesat, repezit, cu „o claie de păr în care un păduche ar fi murit de bătrînețe înainte de a izbuti s-o înconjoare", cum spunea Sergio; puşti încă prin felul său îmbufnat de a-şi împinge înainte buza de sus şi de-a se izola într-o tăcere bruscă; foarte iubit de amicii lui, pentru care încarna în micul său trup musculos, veşnic în mişcare, voioşia nepăsătoare, vitalitatea gălăgioasă. Poate, fără să-şi dea seama, respectau în el, pe cel mai mic din bandă, propria lor copilărie pe care simțeau că sînt pe punctul de a o pierde; şi mai mult decît toți ceilalți Santino, căruia nu-i ajungea că fusese angajat la uzina de apă de Javel, situată pe malul rîului Aniena, în amonte de Ponte Mammolo, dar se şi logodise cu Fausta, fata contabilului. Se ținea de calcule complicate pe baza anotimpurilor, cifrei zilelor şi a fazelor lunii, ca să stabilească pentru un viitor încă îndepărtat data căsătoriei sale.

Căsătorie, dosar, registre municipale, schimbare de domiciliu: ciudate în gura unui tînăr din borgate unde cîteva prenume, ca în aşezările primitive, ajungeau să denumească majoritatea membrilor tribului. Nici un act de stare civilă nu le umfla buzunarul. Ideea să se deosebească unul de altul, dorința de a fi cineva, sînt normale pentru descendenții locuitorilor din cetate, nu pentru fiii pădurii.

Santino îşi însoțea speculațiile astrologice cu un surîs care putea fi luat tot atît de bine drept o zeflemea la adresa proiectelor sale matrimoniale, cît şi drept o paradă de virilitate. Cînd, cu o strîmbătură de dezgust îşi scotea pieptenele unsuros din părul lucind de briantină, nu ştiai dacă-i pare rău de incîlceala şuvițelor hirsute sau dacă

bombăne fiindcă nu constată nici un rezultat mai ca lumea al lungilor ceasuri petrecute la frizer.

Ce-as putea spune de ceilalți din gaşcă ? Agnolo, cei doi Alduccio, cei patru Amelio, cei şapte Franco... îmbrăcați cu acelaşi model de bluzon, adulrnecînd aceleaşi piste, deplasîndu-se cu toții deodată, trăiau viața gregară î clanului. A fost mare surpriză pentru mine să descopăr predilecția lor pentru apă şi pentru jocurile acvatice, îndată ce era frumos afară, îndată ce soarele străpungea stratul norilor, coborau în fugă spre Aniena, îşi smulgeau îmbrăcămintea şi se aruncau numai în chiloți în vîrtejul spumegînd. Nu toți ştiau sa înoate, în timp ce cei mai sportivi ajungeau în plin curent şi se întreceau la bras sau la un fel de crawl rudimentar, ceilalți

căutau un golfulet liniştit ca să se scalde. Noroios încă de la izvoarele din Apenini, poluat după trecerea prin faţa uzinei, rîul îşi purta apele galbene: nu se scăldau cu mai puţină plăcere, bălăcindu-se în apă ca într-un mediu natural. Santino, cel mai bun înotător din Ponte Mammolo, renunţa să se mai plimbe cu logodnica pentru a se întîlni cu noi între trestiile unde îşi arunca hainele grămadă. Plăcerea de a mă provoca la întrecere nu dura decît o clipă. Văzîndu-l plonjînd, reapărînd, dîndu-se la fund şi revenind într-o jîsnitură, apoi strecurîndu-se ca să se usuce, înţelegeam că ir fi uitat de întreaga lume pentru plăcerea de a se rostogoli în valuri. De altfel, cînd se lăsa dus pe spate de curent, se părea că atracţia misterioasă a elementului lichid pune definitiv stăpînire pe el. închidea ochii, mîngîiat de plăcere. Fausta putea să-şi spargă plămînii cît voia din 'naltul podului. El nu auzea, sau poate, din adîncul apelor nîloase o sirenă mai seducătoare îl ademenea cu cîntecul bi. A

în zilele faste, hoarda îşi oferea o incursiune la băile ^iriola. Băile Ciriola, ancorate în mijlocul Romei, cu o)asarelă ştirbă care încăleca apa murdară a Tibrului, se legănau plutind sub podul Santangelo. Un vechi şlep Tjodit cuprindea barul, garderoba şi duşurile. O plută de cînduri vechi, lipită de şlep, slujea drept solariu şi tram-

bulină. Cum intrarea costa cincizeci de lire, şi cum patronul nemilos, sprijinit în piciorul său de lemn, stătea de pază lîngă casă, nu se puteau duce decît trei sau patru deodată. Ceilalţi înjghebau o partidă de fotbal la picioarele zidului, pe malul cu iarbă, se rezemau în coate pe parapetul podului urmărind trecerea vîslaşilor sau priveau soarele apunînd în spatele cupolei Sfîntului Petru, ca un enorm ou prăjit. Glauco, neştiind să înoate, se bălăcea sub pasarelă, în clipocitul noroios de la mal. Santino, ca un adevărat campion, cerea să i se aducă o masă de la bar şi plonja de pe ea către mijlocul rîului, în curentul deja repede în acest loc, printr-un salt impecabil cu braţele întinse ca aripile unui înger şi o răsucire care ne tăia răsuflarea.

Jos, în cala şlepului, se exhibau fără jenă sub duş, mîndri de virilitatea lor tînără şi gata să susţină orice comparaţie. Dar fesele rămîneau pentru ei un domeniu sacru, interzis. Nu vorbeau niciodată despre aşa ceva, se aranjau să le ascundă privirilor. Ar fi luat în nume de rău orice glumă în

legătură cu această parte a trupului. Stabilimentul punea la dispoziție o bucată de prosop zdrențuit de mărimea unei batiste. Prea mică pentru a le înfăşură soldurile, folosea la acoperit fesele cînd se întorceau la vestiar din sala de duş.

O corcitură de fox alb-roscat mîncat de rîie, cu urechile moi, cu burta murdară, îl aştepta pe Santino la intrarea de la pasarelă. Dădea din coadă la vederea lui şi-l urma pe plută, dar Santino trebuia să se prefacă mai întîi că-l respinge. „Ah, nu, nu mă plictisi, potaie nenorocită !" striga el îngrosîndu-şi glasul. Cîinele, nebun de fericire, i se freca de picioare. „Bine, va să zică vrei să te arunci în apă cu noi! Ține-te bine!" Alerga pînă la capătul plutei urmat de animalul țopăind care se oprea exact la capătul scîndurii şi-şi întindea botul cu neîncredere deasupra apei murdare, care făcea spume bătînd în anvelopele vechi, legate de marginile plutei.

„Vrei neapărat să înghiți apă?" întreba Santino mîngîindu-i cu o mîna spatele şi încercînd cu cealaltă să-l

tragă de sfoara veche care-i ținea loc de zgardă. Cîinele se proptea în labele din față şi se înțepenea cu ochii umezi şi rugători ațintiți în ochii băiatului. „Eşti fricos, da ? O să te arunc eu în apă! Corcitură împuțită!" Animalul se împotrivea, sărea înapoi, dar în loc să profite de libertate şi s-o ia la sănătoasa, venea îndărăt dînd din coadă ca să se supună deliciosului joc al fricii şi al dragostei. „Corcitură nenorocită, cîrnat împuțit!" repeta Santino cu o voce afectuoasă continuînd să terorizeze patrupedul şi împingîndu-l spre margine. Motorul care sforăia sub şaua motocicletei Ducati 125 nu-i producea nici jumătate din mîndria şi mulțumirea pe care o afla în prietenia cu numitul Sultan, în cele din urmă se ridica, îşi aranja elasticul slipului şi se arunca cu capul înainte în Tibru, într-un salt grozav care ne lăsa cu gura-căscată. Cîinele, fericit că participă la gloria stăpînului fără a trebui să facă şi el ceva, începea un dans frenetic pe plută, punctat de lătrături care-l scoteau pe vajnicul Picior-de-lemn afară din ghereta lui.

Sergio, Santino, Glauco şi cu mine ne plimbam într-o zi fără nici un țel aproape de Sfîntul Pavel. Vîntul flutura bucăți de afişe care spînzurau pe ziduri cu portretul spălăcit al ministrului Sforza, lipit ca vai de lume prin oraş, cu ocazia funeraliilor sale. Defuncta lume veche ne privea printr-un monoclu, ca şi cum elegantul diplomat ar fi murit de un veac. Atenția noastră fu atrasă de jeluirea unui cerşetor. Prăpădit şi orb, stătea la intrarea bazilicei cu bereta pusă lîngă el pe trotuar, cu bastonul alb între picioare. Tot tînguindu-se, reuşise să scoată de la credincioşi o grămadă de monede

de zece şi de douăzeci de lire şi chiar cîteva hîrtii. Auzindu-ne că ne apropiem, îşi reluă jelania şi mai şi. Santino îi făcu semn cu cotul lui Glauco. Acesta, cu un aer încurcat dădu din umeri. Făcîndu-se că-şi scutură pantoful, Santino se aranja să rămînă în urmă, apoi, cu un gest brusc, puse mîna pe beretă şi fugi cu prada pînă la colțul străzii. Moşul începu să zbiere agitîndu-şi bastonul. Cum nimeni nu-i venea în ajutor şi

cum şi apostolul Pavel era surd la chemările lui, se pomi să înjure pe „Sân Lumino", unul din sfinții imaginari pe care îi scorneşte poporul Romei pentru a-i copleşi cu injurii fără să păcătuiască prin blasfemie.

Băieții nu dădură importanță strigătelor lui. „Aproape cinci mii de lire !" exclamă Sergio. întinse mîna şi înhață fără ruşine partea lui de pradă. Glauco făcu la fel. îmi puseră cu forța o hîrtie în buzunar. Urcarăm cheiul Tibrului, eu încă şocat de scena aceasta, întrebîndu-mă ce capitol din codul lor îi autoriza să se arate atît de răi cu un cerşetor lipsit de apărare, victimă ca şi ei a junglei romane, în timp ce o potaie urîtă şi rîioasă putea să conteze pe solidaritatea grupului şi în special de tandrețea lui Santino.

Care mă surprinse odată mai mult în după-amiaza cînd apăru în fața noastră cu o jachetă nou-nouță cumpărată la Rinascente, prima haină de genul acesta văzută vreodată la Ponte Mammolo, încrețită în talie şi cu pernițe la umeri, un adevărat articol de lux care ar fi putut sta pe un manechin în vitrina unui magazin sic de pe Via Veneto. La băile Ciriola, nu se mulțumi cu vestiarul colectiv, ci pretinse un dulap cu cheie în care să-şi pună pe umeraş haina cea nouă. îmi mai arătă, dar numai mie, de frică să nu fie luat peste picior, cravata pe care si-o cumpărase odată cu haina şi pe care o păstra în fundul buzunarului, împăturită în hîrtie de mătase. O cravată cu paiete fosforescente şi în tonuri atît de țipătoare că mi-aş amintio chiar şi fără incidentul de mai tîrziu, care mi-a întipărit-o în minte.

Cu restul salariului, închirie o barcă, în mijlocul rîu-lui, curentul, mult mai puternic decît ni-l închipuiam — dar ar fi fost totuşi de ajuns să observi plutirea hîrtiilor grase şi a sticlelor din plastic — ne tîrî cu mare viteză. A trebuit să ne opintim în vîsle ca să nu fim înghițiți ca un fir de pai şi să nu riscăm să ne strivim de piciorul primului pod. „Uitâți-vă ! Ia uitați-vă un pic!"

făcu Glauco. Aplecat spre partea din față â bărcii, ne arăta un fel de ghemotoc negru care se zbătea la suprafața apei sub arcul central al podului Victor-Emanuel. „Drace! e o rîndunică !" ex-

l Sergio. Rîndunelele erau cu zecile, zburau îngrijorate

E e la un mal la altul, treceau şi reveneau sub arcade şi lingeau apa cu pieptul lor cenuşiu. O clipă încă şi pasărea •ar fi scufundat, îşi trăgea arip'ile din ce în ce mai greu lin apă, cădea din nou, se zbătea cu ultimele zvîrcoliri.

„Ce te-a găsit ? Stai! Eşti nebun ?" strigă Glauco lui antino care, în picioare la pupa, îşi împreună mîinile entru a plonja. Se aruncă în apă. Curentul îl duse de-arte de barca pe care, din precauție, o împinsesem mai la parte. Apa bulbucea izbită de pintenii podului cu un fegomot amenințător. Rîndunică, prinsă acuma într-o viitoare, se învîrtea inertă. Santino înotînd voiniceşte ajunse aproape. Cît era el de campion, îl priveam cu teamă. Capul îi dispărea sub un val tulbure, de unde reapărea sufocat. „Nu fi tîmpit! Las-o baltă!" Fără să asculte strigătele noastre, izbuti să apuce păsărică şi s-o scoată din apă. Păsărică, zbătîndu-se, îi îngreuna mişcările. „Mă ciupeşte !" Cu un singur braț, înota de bine de rău spre mal. „'Putoarea!" îi răspunse Glauco rîzînd. „Nu-ți ajunge numai logodnica ?" Şi Sergio, mai apăsat: „Nu-l pupa-n dos pe Sfîntul Anton !"

Glauco îi întinse o mînă să-l ajute să urce din nou în barcă dar Santino preferă să se întoarcă singur pe mal, unde ne aşteptă aşezat în iarba murdară, mîngîind rîndunică în căuşul palmelor.

— De ce ai pescuit-o ? îl întrebă Glauco. N-aveai decît s-o laşi să crape !

— E udă toată, se mulțumi să spună Santino.

— Te pomeneşti c-ai vrea să-ți dau cămaşa mea s-o ştergi pe dom'soara ? făcu Sergio' dintr-o dată arțăgos. Ridică un bulon ruginit si-l strînse în pumni.

Santino dădu drumul rîndunicii. „N-ai nimerit-o !" îi strigă Glauco batjocoritor lui Sergio, care aruncase cu bulonul în păsărică. Cei doi băieți se năpustiră unul usupra celuilalt şi se rostogoliră pe jos. Mă aşezasem lîngă Santino. Rîndunică salvată se întoarse la semenele ei. Ramaserăm tăcuți un timp urmărindu-le rotocoalele pe cer.

îşi luau zborul din Casarsa toamna, spre Africa. Anotimpul meu preferat, cînd mirosul mustului plutea în ju-l fermelor, cînd se zdrobeau strugurii şi cînd lumina mai

dulce înmoara cu reflexe viorii panglica întinsă a canalului... Această amintire nu mă fulgeră decît pentru o clipă. O înăbuşii imediat, ca pe toate celelalte din vremea aceea. Nostalgia ar fi nedemnă de tine, Pier Paolo! Mă ridicai dintr-o mişcare şi mă repezii în păruiala care devenise generală.

Dacă am vreo remuşcare azi este că m-am îndepărtat de mămica în timpul cît am stat la Ponte Mammolo. Tot ceea ce îmi amintea de Friul mă durea. Gara cea mică de cealaltă parte a drumului, casa cu obloane verzi, muscatele din balcon, strada care urca în fața bisericii, cimpurile de porumb de sub fereastra mea, zgomotul pompei care scîrțîia în curte, — nu voiam să mă mai gîndesc la toate astea. Fusesem gonit din rai: o să mă consum în regrete eterne ? Mămica, în schimb, făcea apel la sentimentele mele. îşi dădea osteneala să reconstituie pentru mine lumea de dinainte de război. Fără să spună nimic, cumpăra la Standa farfurii care semănau cu farfuriile noastre de altă dată, fețe de masă de aceeaşi culoare, aceeaşi marcă de untdelemn şi de paste făinoase. Prin ce minune şunca fiartă de Modena şi mămăliga, greu de găsit la sud de Apenini, agrementau atît de des mesele noastre ?

— De ce nu-ți bei laptele ? mă întrebă ea într-o dimineață văzînd că dau la o parte ceaşca pe care mi-o umpluse.

— Cel de-aici nu e bun. Suspină.

— Da, face mai puțin caimac. Dar poate...

Fără să-şi termine fraza, se sculă, îşi înnodă salul peste părul încărunțit în trei luni de şedere la Roma, apoi în loc să-şi ia coşul obişnuit, îl apucă pe cel de răchită de pe malurile rîului Tagliamento, cu care se ducea în oraş. Se întoarse foarte tîrziu. încuiată în bucătărie, trebălui în mod misterios pînă tîrziu. Auzeam nişte lovituri ca de ciocănel.

— Gata masa ! îmi strigă ea â doua zi dimineață cu o voce nevinovată care aducea o notă de neobişnuită voie bună.

Pe masa din bucătărie trona un castron mare din faianță, identic cu cel din care băusem în primii mei douăzeci şi opt de ani, una din acele forme demodate, prea largi şi prea evazate, cu floricele roşii pe fond alb, pe care îl găsise nu fără greutate la negustorul de lucruri vechi recomnadat de fratele ei, Gino. Detaliul care ar fi trebuit să-mi stoarcă lacrimi, din contră, mă înțepeni într-o crispare iritată : mămica făcuse pe marginea recipientului o

serie de ciobituri, ca să semene aidoma castronului deteriorat de numeroasele noastre mutări.

— Gustă să vezi cît de bun e iar, îmi spuse turnînd lichidul alb, smîntînos.

Tulburată de tăcerea mea, se întoarse să ia buretele de pe colțul chiuvetei. Se prelinseseră cîteva picături pe muşama. O dîră subțire aluneca spre margine. Luai fără poftă o gură.

— Ah, spusei, e timpul să plec !

în fiecare dimineață, înainte de a pleca la şcoală, o luam pe genunchi si-o sărutam pe frunte, îi întinsei brațele, schițai gestul obişnuit dar fără a izbuti să-l termin. Mă sprijinii în cot de masă. Se prefăcu a nu fi observat ceva. Buretele fu clătit cu apă multă, stors, scuturat, pus la loc. Sării uitîndu-mă îngrijorat la ceas.

— Mamico, o să întîrzii! exclamai.

— Nu-ți uita ochelarii, şopti ea cu ochii la castro-naşul din care luasem doar o gură.

— A da, perechea cea nouă. Sper că o să-ți placă montura.

Scosei din buzunar o pereche de ochelari de soare si-i pusei.

— Doamne ! Ochelari negri! De cînd ?

— Mi i-a recomandat doctorul. Să-mi cruț ochii.

— Să-ți cruți ochii ? Dădea speriată din cap.

— Scoate-i repede, dragul meu. Ochelarii negri în casă sînt ca o umbrelă deschisă.

Aceşti ochelari negri de care nu m-am mai despărțit niciodată, emblemă şi stindard care mă făcură cunoscut,

au devenit celebri în întreaga Italie. Cu prețul unei interpretări cu totul greşite. Nimeni nu înțelese că mă hotărîsem să privesc lumea sub un aspect nou. Murisem la Friul: trebuia să renasc sub alte zări. Au produs neîncredere în public, au confirmat bănuielile duşmanilor mei, au servit drept piesă de acuzare în procesele mele. Poză, snobism, disimulare, laşitate, plăcerea interlopă a incogni-to-ului, cîte sentimente, unul mai josnic decît altul, nu mi s-au aruncat în față... Un om căruia i se furase fericirea şi care ar fi

trebuit 'să-şi scoată ochii din fidelitate pentru paradisul pierdut, n-avea nici măcar dreptul să-şi schimbe culoarea lentilelor de la ochelari ?

26

în hoinărelile noastre de-a lungul Tibrului întîlneam iară greş între Sisto şi podul Garibaldi, în faţa clopotniţei pătrate de la Santa Măria Trastevere, care-şi arată de cealaltă parte a fluviului pe deasupra caselor roşii silueta îndesată — micul grup de pederaşti profesionişti, îşi începuseră meseria în timpul războiului, ca să satisfacă cererea soldaţilor americani si, de atunci, continuau să se aşeze în şir, pe parapet, cu picioarele atîrnînde, prefăcîndu-se că privesc traficul de maşini totdeauna dens de această parte a cheiului.

Staţia liniei Inelara Roşie, la capătul podului Sisto, oferea un pretext clienţilor şi curaj celor mai timizi, în picioare în jurul stîlpului indicator, se prefăceau că aşteaptă tramvaiul şi nu se grăbeau să se hotărască. După schimburi de priviri cu coada ochiului şi un surîs de acceptare, unul din ţipi sărea de pe parapet şi se îndrepta alene spre scara care ducea la mal, urmat la oarecare distanţă de client. Zece minute sub arcada podului erau de ajuns. Dacă treaba trebuia făcută mai repede, se puteau vedea patru picioare agitîndu-se după paravanul pisoarului, la capătul podului Garibaldi.

Mă las trup şi suflet în voia luciosului porţelan alb

cum scria marele Sandro Penna. Locuia cu trei poduri mai sus, în spatele bisericii Sân Giovanni dei Fiorentini, dar stabilimentul din porţelan alb, unde erai taxat, n-ar fi avut nici un fel de atracţie pentru unul ca mine, care pîndea la poarta liceelor, pe platforma autobuzelor sau în întunericul cinematografelor. Tot farmecul nu vine din inedit ? Mai bine să urci cu buza umflată cele sase etaje de acasă, decît să te limitezi la o plăcere lipsită de neprevăzut ?

— Uită-te un pic lafrocio ăla, exclamă Sergio. în picioare pe marginea trotuarului, un individ cu impermeabil gălbui îşi ţinea pălăria de bor şi trăgea cu ochiul spre perechile de ghete care atîrnau de-a lungul parapetului.

— Nici măcar nu şi-a scos verigheta! adăugă Glauco. Ca să fiifrocio, în vocabularul lor, trebuia: 1 — să crezi că e un păcat; 2 — să te ascunzi; 3 — să plăteşti. Lucruri care-i distra grozav, ca şi cum ar fi avut de-a face cu oameni picaţi de pe altă planetă, îmi însemnam cu grijă nuanţele astea pentru romanul pe care începusem să-l scriu. Cîteva articole publicate în ziare îmi fuseseră deja lăudate de Alberto Moravia, de Federico Fellini. Se

părea că nimeni la Roma nu se gîndise vreodată să se plimbe dincolo de zidurile cetății. Făcusem o treabă grozavă dezvăluind această lume din borgate.

— Dar, îl întrebai pe Sergio, cum li se spune celor care aşteaptă pe parapet ?

Dădu din umeri.

— Nici cum, spuse el. Insistai.

— Păi nu sînt şi ei tot pederaşti ?

— Wanda unfrocio ? exclamă scandalizat Glauco. Ne părăsi ca să se ducă să-l salute pe fantele care purta

acest nume şi să-i strîngă mîna călduros.

— Eşti scrîntit ? insistă Sergio.

Şi totuşi nici unul din ragazzi de la Ponte Mammolo nu s-ar fi gîndit să-şi cîştige viața ca prietenul lor Wanda, pe care poate l-ar jefui într-o seară cînd se întoarce de la lucru dacă-ar reuşi să-l încolțească pe vreuna din străzile întunecate din Transtevere, pe unde, ca orice fiu al poporului căruia îi aparținea încă acest cartier, se va întoarce la camera lui din mansardă, tot aşa cum şterpeliseră bascul cerşetorului şi tot pentru aceleaşi motive. Să ceri de pomană sau să-ți vinzi trupul: vina era să te limitezi la o singură activitate şi să aştepți să-ți primeşti plata. Simțeau

cu instinctul lor de nomazi încă neurbanizați că, dacă intră într-o categorie socială, chiar cea mai abjectă şi mai disprețuită ca a celor ce jefuiesc sau fac trotuarul, nu mai e cazul să se plîngă de anumite consecințe: scoală obligatorie pînă la vîrsta de paisprezece ani, microradiografie pulmonară periodică, serviciu militar şi plata impozitelor. Chiar şi controalele poliției trebuiau acceptate.

Poliția sosea în trombă la podul Garibaldi. O jumătate de duzină de polițişti săreau din dubă, puneau mîna pe Wanda şi colegii lui împiedicați de tocurile lor înalte, iar cei cîțiva^racz îşi trăgeau ceva mai mult pălăria pe ochi şi se îngrămădeau la stîlpul indicator al stației cu biletele în mîna, gata să le folosească drept alibi.

„Şi ăia ?", întrebam eu cînd, în fața gării, asteptînd autobuzul care ne ducea la Ponte Mammolo, priveam forfota continuă şi aranjamentele pripite de sub stejarii din Piazza del Cinquecento. Un băiat care părea că fumează sub un copac se desprindea la apropierea vreunui trecător şi i-o lua înainte

printre boschetele care cresc la umbra zidurilor înalte ale muzeului arheologic. „N-au cum să facă altfel", îmi răspunse scurt Sergio. Voia să spună că prostituția din jurul gărilor conta pe călătorii în tranzit, pe voiajorii comerciali, pe militarii în permisie, pe emigranții în drum spre nord, pe toți cei care treceau ca străini prin oraş şi erau nevoiți sa recurgă la plăcerile tarifate nu din ruşine, nici din frică, precum clienții de pe podul Garibaldi, ci pentru că nu aveau timp să pornească în aventură pe străzi între două trenuri.

în borgate, unde timpul nu presa şi nici Sfîntul Pavel nu-şi extinsese predicile, nu duceam lipsă de cuceriri niciodată. Prietenii mei erau gata din toată inima şi în mod gratuit să mă facă fericit. Coboram pe malurile Anienei printre arbuştii grădinilor de zarzavat. Povîrnişul unui taluz pe drumul spre Pietralata, o ruină de apeduct, un zid înălțat pe cîmp, trunchiul noduros al unui chiparos ne primeau la umbra lor. Ne-am fi lipsit şi de aceste adăposturi dacă nu ne-ar fi fost frică de un denunț. Trăiau într-o splendidă nevinovăție. Amorul nu era pentru ei decît

exteriorizarea fizică a plăcerii de a fi împreună, prelungirea naturală a raidurilor la Roma, un talisman contra riscului din fiecare noapte. Lipsa de confort a întîlnirilor noastre, obligația de a termina repede, oroarea lor de a sta locului multă vreme, poate nevoia mea de a idealiza libertatea şi nevinovăția lor mi-au permis rareori să-i pun la încercare într-o problemă precisă, în care refuzul lor m-ar fi decepționat.

„De ce nu vii cu noi ?" mă întrebau cîteodată în clipa cînd porneau în raidurile lor nocturne. Aşezat pe podul Anienei, asistam la plecarea haitei. „Dăm lovitura la pompa Shell din San-Giovanni-in-Laterano !" Clătinam încet din cap. Nu, în ciuda dorinței mele de a mă documenta în legătură cu obiceiurile lor, mă mulțumeam să le ascult povestirile a doua zi. După procesul de la Valva-sone, ar mai fi suportat mămica încă o anchetă polițienească ? Puteam să fiu urmărit pentru complicitate, tîrît în fața unui tribunal. Riscul nu mă speria : dar mămica ? „O sămi povesteşti", îi spuneam lui Sergio, surescitat la culme de sosirea unui nou lot de tenişi la magazinul Dun-lop de pe lunga Via Nazionale, lăsat în paza unui singur gardian cu bicicletă, în timp ce motocicletele porneau în plină viteză pe

drumul prăfuit, mă întorceam în cameră să mai adaug cîteva pagini la cartea mea. Va fi o carte crudă, dură, de o sinceritate vioaie, trepidantă şi feroce, unde îi voi descrie fără menajamente pe tinerii mei amici, dar unde eu nu voi apărea. Regulă strictă pe care mi-am im-pus-o pentru fiecare din scrierile mele anterioare, pentru fiecare din filmele mele. „Tot din cauza mămicăi. Să n-o sochez, să nu scandalizez ființa aceasta curată care venea în fiecare dimineață la căpătîiul fiului ei să-i atingă obrazul cu un sărut, ca şi cum el ar mai fi dormit încă în leagăn. Textul pe care ți-l adresez acum, Gennariello, este primul în care vorbesc despre mine. în felul ăsta pot să revin şi să-mi pun întrebări despre anumite aspecte ale vieții din borgate trecute sub tăcere în romanul meu.

După ce făceam dragoste, ne duceam să mîncăm o pita în una din cele două trattorie din Tiburtino. Plăteam eu

totdeauna, nu ca să mă pun în regulă față de conştiința mea cu care n-aveam probleme, dar pentru că avînd cele douăzeci şi şapte de mii de lire ale salariului lunar şi banii cîştigați din primele mele colaborări la reviste literare, eram singurul care dispuneam de un venit sigur. Ca să-i fac să nu uite scurta bucurie a unei clipe, le mai strecuram şi ceva cu care să-şi cumpere un cornet de înghețată sau o jumătate de pachet de țigări.

Dar oare nu plecase nici unul fără să fi căpătat şi un bacşiş pe lîngă pita ? Dintr-o dată mă fulgeră îndoiala : mi l-ar fi pretins în caz că uitam sau că n-aveam bani ? Nu voiam să mă gîndesc că ceea ce ieşea din buzunarul meu ca un dar prietenesc, ajungea în al lor ca o plată obligato-

.

Avui surpriza să aud spunîndu-mi-se odată :

— Mi-ar treb' cinci sutare !

— O juma' de mie, Glauco ? îşi încheia cureaua.

— O juma' de mie, Pier Paolo.

— Dar...

I-am smuls cu greu secretul. O escapadă, prima din viața lui, la femei. Murea de poftă. „A, asta era..." O dorință care-mi făcea şi mai dragă ardoarea pe care mi-o dovedise în micul desiş de bambus. Alduccio „fratele Ginei" (ca să-l deosebesc de celălalt Alduccio) îl dusese la Brenta, Via del Cappelarri, nu departe de palatul Farnese. La capătul scării strimte, abia luminată de un bec murdărit de muşte, dădură pe un palier unde patroana moțăia în spatele unei tejghele. Crezură că pot să se strecoare în «ala de aşteptare dar, trezită brusc, codoasa le ceru neapărat actele în limbajul

suculent din Sân Francesco a Ripa. Glauco scoase din buzunar un abonament de tramvai. Ea îi smulse documentul şi se făcu stacojie de furie:

— Data naşterii unde dracu-i pusă ? Glauco începu să tremure.

— Mucosul! strigă ea, nici nu i se scoală şi ar vrea să l vîre la zdup !

Urmă o grămadă de invective, apoi o morală solemnă, dar în locul dialectului ei de țață din Transtevere, îşi schimbă brusc vocabularul şi stilul. Pentru a-l mustra pe Glauco şi a-i băga bine în cap respectul față de lege, trecu la italiana cea mai curată ca să-l afunde pe contravenient în ruşinea inferiorității lui lingvistice, după ce îl umilise în legătură cu vîrsta. De două ori batjocorit, nenorocitul bătu în retragere fără să răspundă. Alduccio trebui să-l prindă din urmă pe scară ca să-i înapoieze abonamentul uitat pe tejghea.

Oferindu-mi povestirea amuzantei lui pățanii, însoțită şi de restituirea celor cinci sute de lire mai puțin cincizeci, Glauco rîdea cam mînzeşte. Degeaba îşi umfla obrajii şi se holba ca s-o imite pe codoasă, îmi dădeam seama că nu înghițise ofensa. „Eşti botos ?" îl întrebai agasat (pe nedrept, şi cu uşurință, cum se va vedea mai departe) de lunga lui tăcere. Alduccio, la cererea mea, îmi povesti pentru a zecea oară, îmbogățind-o cu noi detalii, lecția de morală pe care patroana bordelului i-o trîntise prietenului său. Găseam extraordinar că o țață de genul ei alesese, ca să-l dăscălească, limba toscană învățată la scoală. La moravuri academice, limbaj elevat! Şi nu mai puțin instructiv, ca să ştii şi tu, tinere Glauco, că mersul la femei este strict legat de posesia unui act de identitate.

La Ponte Mammolo, libertatea erotică depindea numai de două condiții. Prima regulă: să nu ai nici un „amic" stabil, nici o „legătură" — pe cît posibil să nu faci dragoste cu aceeaşi persoană de două ori. A doua regulă: să nu te închizi niciodată într-o cameră, să stai afară sub cerul liber. Trebuie să recunosc să aceste două condiții îmi conveneau de minune. De cînd îl pierdusem pe Svenn, nu mai voiam să iubesc pe nimeni. Obligația de a schimba în fiecare zi partenerul îmi dădea cea mai bună garanție contra riscurilor ataşării. Cît despre refuzul camerei închise, al patului, al oricărui decor obişnuit pentru dragoste, mi se părea o protecție eficace contra a tot ce

este mai detestabil în civilizația occidentală şi creştină: îngrădirea burgheză care trage un cerc în jurul celor doi

l amanți, confiscarea familială a acestei senzualități bogate Iii generoase care face frumusețea plăcerii. Băieții din /gate, cu un simț al nudității demn de concepțiile elenilor ui ale discipolilor zeului Pan, îşi afundau trupul în elementul l Iau natural: un apus de soare pe cîmp, murmurul vîntului l prin ramurile de mirt, o grămadă de frunze îngălbenite la l rădăcina unui copac, toamna. Sau, de ce nu ? stratul de Ipămînt gras din fundul unei grădini, gunoaiele lăsate pe l un şantier. Cearşafurilor curate le-am preferat totdeauna l un strat de hîrtii murdare, secretelor de alcov, excitația unui j loc public.

Să pleci fără să ți se cunoască numele, fără să ți se me-I moreze chipul, să nici nu ştii cu cine te-ai culcat: suprema l libertate pentru antici, în mitologia lor, Eros apare sub \ trăsăturile unui copil care-şi trage săgețile la întîmplare. Legătura care-i acoperă ochii îl împiedică să vadă unde au nimerit. Imagine care te va ajuta să înțelegi ce era viața la periferiile Romei prin anii '50: o multitudine nesfîrşită de întîlniri neprevăzute, de contacte fără urmări. Plăcerea şi bucuria de a fi împreună, graba şi mulțumirea de a se despărți.

Să vrea cineva să mă convingă că sub aparențele mele de faun desprins dintr-o pastorală rămîneam marcat de educația mea catolică, n-ar trebui să invoce un alt argument în afara acestei nestatornicii, socotită pe atunci „anormală", această goană de la unul la altul, această căutare fără răgaz şi fără sfîrşit. Să nu vrei, să nu poți să-ți spui o singură dată: am găsit! Minți care trec drept luminate socotesc această continuă vînătoare de care specia umană e avidă mai curînd o reacție negativă de vinovăție decît o înclinare pozitivă, îşi închipuie că interzicîndu-ne astfel să ne afundăm într-o afecțiune durabilă, ne pedepsim singuri pentru ceea ce sîntem. E un subiect grav care nu poate fi tranşat prea repede, nici într-un sens, nici într-al-tul. E posibil oare ca mai tîrziu, îmbătrînind, religia copilăriei mele să fi pus din nou stăpînire pe mine fără să ştiu? Vom vedea. Pe vremea cînd mă aflam la Ponte Mammolo sînt absolut sigur că n-am înăbuşit nici o aspi-

rație spre o astfel de viață. Liber, sănătos, disponibil, de ce-aş fi încercat să mă constrîng fie şi prin cea mai mică dependență ?

Cît despre obiceiul de a ne întîlni în aer liber mai curînd decît între patru pereți, dacă trebuie neapărat să-l explic (oh ! mania asta de a explica prin „cauze" orice preferință spontană !), să ştii că nici unul din noi nu dispunea de o cameră proprie, nici măcar eu, de cînd tata venise la noi. Ca s-o scutesc pe mămica să stea în cameră cu el, mi-am dus patul în sufragerie.

Sosirea lui la Roma nu semăna deloc cu întoarcerea din Africa, acum şapte ani. îl zărirăm pe căpitan apărînd pe peronul gării în uniformă, îmbătrînit, sfrijit, gîrbovit, dar mîndru să aibă pentru prima oară o locuință în Cetate şi mai ales o adresă romană de imprimat pe cartea lui de vizită. Ai fi zis că generalul cel mai înalt în grad îl chemase în capitală şi nu nevoia de a le scăpa pe cumnatele lui de o povară devenită apăsătoare. Să se simtă aproape de resorturile cîrmuirii, îi mai insufla puțină energie acestui om care urmărise toată viața lui puterea, fără să obțină nici măcar a patra tresă. Dar după ce vizitase Foro Italico, Via Imperiale şi celelalte realizări ale lui Mussolini, se întoarse acasă epuizat de atîta mers cu autobuzul cel hîrbuit. Puse uniforma în dulap şi nu-şi mai scoase halatul de pe el, în semn de protest împotriva unei patrii nerecunoscătoare față de un soldat al Imperiului.

Cu două săptămîni înainte de căsătoria lui Santino, într-o după-amiază de sfîrşit de primăvară, cînd Aniena îşi învolbura apele noroioase umflate de topirea ultimei zăpezi din Apenini, stăteam vreo jumătate de duzină aşezați pe parapetul podului, arbitrînd concursul de înot în care se înfruntau mai în amonte cîțiva din cei mai tineri din banda noastră. Construiseră din scînduri şi din mărăcini un fel de trambulină şi pariau pe cine va traversa apa cel mai repede. Treabă riscantă mai mult decît un simplu joc, căci curentul era puternic în acest loc. Trebuia să eviți cu orice preț să te laşi tîrît spre pod. Apa se izbea de picioarele podului şi se revărsa în vîrtejuri periculoase.

Glauco, care se bălăcise prudent mai deoparte, într-un golfuleț adăpostit, reveni pe mal. Se întinse într-un colț al locului de plonjat neținînd să atragă atenția.

Autobuzul de la ora cinci sosi de la Pietralata cu zdrăngănituri de fiare vechi. Alduccio şi sora lui ne salutară fluturînd mîna la fereastră. După cinci minute veniră la noi în tovărăşia lui Santino. Apropiata căsătorie a acestuia din urmă cu o fată de contabil (care nu avea niciodată de-a face cu banda

noastră) şi speranța unei avansări la uzina de apă de Javel îi desăvîrsiseră metamorfoza. Purta faimoasa haină cu pătrățele de la Rinascente, si, minune necunoscută pe meleagurile noastre, o cravată. Recunoscui tonurile țipătoare şi paietele fosforescente ale obiectului ascuns mai de mult în fundul buzunarului şi împachetat în hîrtie de mătase.

Sora lui Alduccio, o brunetă subalimentată, cu obrajii palizi, împopoțonată cu o fustă mov de trei mii de lire de la Upim, se repezi să privească de sus de pe parapet vitejiile tinerilor campioni.

— Ei, tu, Frizatule, strigă ea către Glauco care lenevea la soare, te codeşti!

Băiatul se ridică, simțindu-se insultat, şi aruncă în apă firul de părăluță pe care-l ținea între dinți. Fără grabă, ca cineva sigur pe sine, se duse să se aşeze pe marginea scîndurilor, cu picioarele atîrnînd deasupra apei.

— Bîțîi de frică, urmă fata, să nu te tragă la fund claia ta de păr!

Vreo doi-trei, pe pod, începură să rîdă. îmi aminteau de gluma lui Sergio în legătură cu păduchele. Agnolo ne strigă să tăcem. Ca să cronometreze timpul micuțului Mariuccio, număra pe degete desfăcîndu-le unul cîte unul din pumnul strîns. Ne executarăm, cu excepția Ginei, cu atît mai surescitată, cu cît nimeni nu se dădea în vînt după ea, afară de împiedicatul de Romolo pe care-l disprețuia fățiş. Neroada începea să-şi dea seama că aruncase trei

mii de lire de pomană. Fără a pune la socoteală jumătatea de sticluță de apă de Colonia turnată pe părul ei gras.

— Fă-o pentru mine! se alintă deodată, seducătoare, îi trimetea lui Glauco bezele şi se fandosea gîngurind.

— O să ai un pupic, motănelu' meu, ți-o promite Gina.

Glauco se lăsă să alunece pînă la apă, sprijinindu-se cu coatele de trambulină, îşi muie vîrful degetelor de la picioare şi se întoarse repede ca luat cu frig.

— Motănasule! Motănelul meu! continuă ea să se sclifosească. Motănelu' meu! Motănel!

Santino, care pînă atunci nu spusese nimic, se hotărî să intervină.

— Mai tacă-ți pliscu'! Nu ştie să înoate; şi un chior si-ar da seama.

Fata repezită astfel se adresă fratelui, să ceară socoteală pentru o asemenea jignire. Dar Alduccio în loc să-i asculte păsul, se grăbi să înceapă o discuție cu Agnolo în legătură cu socoteala exactă a secundelor cu care trebuia creditat concurentul sosit după Manuccio.

— Mă plictisiți pîn' la urmă, mucosilor, puțoilor! zbieră ea din toate puterile. Hotărîtă să ne zdrobească sub disprețul ei, făcu o piruetă şi se aşeză pe parapet cu brațele încrucişate, de unde încerca cu scălâmbăielile ei să atragă atenția rarilor motociclisti care treceau într-un nor de praf. Ne privirăm cu un aer uşurat, dar Glauco n-o luă la fel de simplu. Să-i pună la îndoială posibilitățile sportive, ea, sora lui Alduccio, prima care făcuse haz de pățania lui din Via dei Cappellari, asta, bietul băiat n-o putu îndura. De fapt, Ginei, prea puțin îi păsa dacă o să reuşească să traverseze rîul. Glauco, cu nervii încă iritați după eşecul suferit la Țața Brenta, căzu victimă unei reacții absurde. Pentru a se reabilita în ochii Ginei, alese momentul cînd ea se decise să ne pedepsească, nemaiacordîndu-ne atenție. Cu un țipăt răguşit care nici măcar n-o făcu pe scorpie să se întoarcă, îşi dădu drumul în apă.

La început reuşi să înoate cîineşte, dînd din mîini în apă. Mai mergea ca să-l țină la suprafață, dar nu şi pentru a tăia valurile. Se văzu în dificultate îndată ce-l împinse curentul spre primele vîrtejuri. Cu buzele strînse deasupra volburei şi cu capul întors cît să nu înghită apă, se bălăci cum putu pînă la mijlocul rîului unde şuvoiul de spumă, de rumeguş, de ulei ars şi de deşeuri de la uzinele din amonte îl înhață ca pe un fir de pai. Fu dus de curent, tras spre picioarele podului de care torentul se izbea cu un zgomot neîntrerupt.

Coborîsem malul în goană cu Santino, în ajutorul prietenului nostru. Dar Romolo, unul nou în bandă, mort după Gina, pe care o gagicărea degeaba, se iți din spate fără zgomot, mă atacă, mă înlănțui cu brațele şi mă puse la pămînt. Cu cît mă zbăteam mai mult, cu atîta mă strîngea mai tare. Pe burtă, cu gîtul întins într-un gest de neputință, cu ochii holbați de groază la capul care se învîrtea acum ca un titirez, nu putui decît să strig din răsputeri spre cei care, rămaşi pe pod, se agitau făcînd semne cu mîinile către Santino. Ajunse în goană pe trambulină. Gina, pricepînd în sfîrşit prostia făcută, se căznea să-l cheme pe Glauco la mal. I se prelingea rimelul de pe gene în timp ce se smiorcăia de ciudă, dar nu-i mai păsa de asta acuma. Fără a se mai gîndi să-şi şteargă obrajii, fată bună de îndată ce nu se mai credea obligată să monopolizeze atenția, participa şi ea cum putea la salvare.

Santino îşi scoase pantalonul într-o clipă si-l aruncă lîngă haină. Dar de cravata pusă în ziua aceea pentru prima dată nu se putu descotorosi atît de repede, în chiloți, cu ciorapii nescoşi ca să cîstige timp, pierdu minute prețioase trăgînd să desfacă nodul. Cînd îşi smulse în sfîrşit cămaşa, toată lumea înțelese că era prea tîrziu. Glauco nu mai avea decît un firicel de viață, îl văzurăm dînd din mîini, prea sleit ca să mai strige după ajutor. Se scufunda, apărea un pic mai jos, se scufunda din nou. Se afundă pentru o ultimă oară fără un strigăt, în pîlnia pe

•i/t

care o făcea apa sub pod, într-un loc în care nici chiar un înotător antrenat n-ar mai fi putut să-l aducă la suprafață. Ca un văl de doliu, părul lui negru mai pluti o clipă. Apoi Aniena, în drumul său, şterse orice urmă a prietenului nostru. Apa, care era una din plăcerile noastre, apa pe care o iubeam ca pe un leagăn, trecu peste el închizîndu-i mormîntul.

27

Tragedia aceasta adăugată pretențiilor tatii care ne [reproşa că-l obligăm să trăiască printre „țărănoi" mă făcu caut un apartament mai aproape de centrul Romei, jntractul făcut cu un mare editor milanez, mulțumită icia din nuvelele mele publicate în revista Paragone a lui loberto Longhi, îmi asigura de aici înainte o sumă lunară aai mare decît salariul meu de învățător. Ne mutarăm la lonteverde Nuovo, în spatele lui Transtevere, aproape de zidurile pontificale: cartier relativ modern şi aerisit, locuit de funcționari ai Vaticanului, de cadre ministeriale, de dentişti începători, de profesori din învățămîntul tehnic, de emigranți care reuşiseră să ajungă la condiția de salariați.

Cum moda nu se schimbase de cinci ani din cauza lipsei de materiale, mămica îşi scoase din valize rochiile încă elegante aduse de la Casarsa. Redobîndi gustul de a se găti cînd cobora pe Via Donna Olimpia, un bulevard larg mărginit de imobile aproape cochete cu magazine mai variate decît unicul universal Standa din Ponte Mammolo. Terminarăm cu spectacolul zilnic al mizeriei şi al murdăriei. Negustorii, departe de a se mira văzînd o femeie pe stradă, îi făceau un pic de conversație în timp ce o ajutau să-şi umple coşul. Măcelarul îi oferea gratis cincizeci de grame de plămîn pentru pisica pe care o adoptase, acum cînd puteam să hrănim o gură inutilă, fără frică de privirea chiorîşă a vecinilor.

Soțului îi cumpăra ziare pe care i le vîra împăturite încă pe sub uşa camerei: ultim omagiu conjugal cu care se pare că se mai mulțumea căpitanul. Principesa Iosefina

Charlotte a Belgiei se mărită cu marele duce Jean de Luxemburg pe o ploaie torențială, ceea ce era un semn bun pentru căsătorie. Begum a Pakistanului, în lipsa lui Aga Khan, prezida tradiționala sărbătoare a portocalelor la Cannes. Tyrone Power şi Linda Christian aleseseră Roma să-şi sărbătorească vacanța. Gina Lollobrigida avea un succes răsunător în Pîine, dragoste şi fantezie dar, după unii experți, o oarecare Sofia Scicolone, starletă încă jucînd sub pseudonimul (provizoriu precum se va vedea) de Sofia Lazzaro avea să fie vedeta de mîine. Italiei nu-i mergea prea rău dacă ştirile cele mai importante proveneau din lumea altețelor de la Cinecittâ. Tata bombănea în capul mesei şi mormăia amenințări vagi spre sfîrşitul serii sub efectul băuturii, totuşi se purta decent şi nu ne făcea viața imposibilă.

Nereuşita relativă a Democrației Creştine la ultimele alegeri potolise resentimentele ofițerului în retragere față de partidul cel mai important al tinerei Republici. Cu 48,9% din voturi, De Gasperi pierdea beneficiul legii scrutinului majoritar denumită de stînga „mîrşava" dar tot atît de detestată şi de vechii fascişti. Măria Pia de Sa-voia, cu fustă ecosez şi pantofi fără toc, se ducea la Oxford să-şi termine studiile: familia regală îşi păstra voga. Din înaltul balconului de care dispunea acum, supraviețuitorul de la Amba Alaghi putea să vadă primele Fiat 600 parcînd de-a lungul trotuarelor. Satisfacție să constați progresul industrial al țării tale, dar mult mai mică decît plăcerea să te aşezi în salon în fața noii minuni oferită din ianuarie 1954 familiilor italiene şi introdusă la noi încă din luna aprilie: un televizor imitație de acaju, cumpărat în rate cu unul din primele mele salarii. Mike Bongiorno nu întîrzie să-şi lanseze faimoasa emisiune „Abandonez sau dublez". Ar fi trebuit să fii călugăr (sau fost elev al lui Roberto Longhi la Bolonia) ca să nu te bucuri de această inițiativă care făcea ca zeci de mii de familii mijlocii să se preocupe de cultura generală, în speranța ispititorului premiu de cinci milioane de lire.

Cele mai bune două filme ale anului desigur că nu erau chiar optimiste. Dar în afara faptului că fuseseră lipsite de succes, atît Vittorio De Sica cît şi

Federico Fellini (care-mi făcu onoarea să mă invite la premieră) ne povesteau aici despre o Italie trecută, despre o Italie pe care o socoteau depăşită. Puteai să compătimeşti soarta lui Um-berto D., să-ți fie milă de acest funcționar la pensie, prea sărac ca să-şi achite camera mobilată şi renunțînd să se arunce înaintea unui tren numai ca să nu-şi lase cîinele fără stăpîn, singurul său prieten. Minunată mi se păru secvența în care Măria Pia Casilio, în rol de servitorică melancolică, pregătea cafeaua de dimineață în fața unei chiuvete prăpădite, într-o bucătărie din al cărei perete fisurat se prelingea un alai de gîndaci. Dar abandonarea bătrînilor de către societatea la edificarea căreia contribuiseră şi ei, disprețul pentru cei nevoiaşi şi pentru handicapați, cultul exclusiv şi stupid pentru tineret, toate acestea erau tare moştenite de la fascism. Noua Italie, în loc să cînte Giovinezza, nu va mai împinge la sinucidere pe muncitorii ajunşi la limita de vîrstă. Cît priveşte subdo-tarea în echipament casnic şi sanitar denunțată în film, întreprinderile ultramoderne Zanussi apărute după război în mahalalele din Pordenone (le vizitasem cu una din verişoarele mele de la secția de ambalaje) se pregăteau să lanseze fabricarea în serie a frigiderelor cu preț redus. Degeaba priveam cu un ochi critic această înscăunare trumfală a aparaturii electrocasnice, trebuia să recunosc că mama nu-şi va mai obosi picioarele urcînd dis-de-dimineață patru etaje ca să pună pe masă la micul dejun laptele pe care nu renunțase să mi-l servească în faimosul castronel cu marginea ciobită ca dinții de fierăstrău.

Cei pe care Fellini îi denumise vitelloni aparțineau şi mai pregnant unui ținut provincial şi arhaic în care nu-l mai recunoşteam pe al nostru: lehamitea micilor oraşe înecate în negurile unei ierni nesfîrşite, străzi goale de cum începea să se întunece, duminici cu zbierete de beți, jalnice trupe de revistă ambulante, bune doar să excite

fantasmele celibatarilor chinuiți de abstinență. Leopoldo, intelectualul, n-ar mai fi nevoit, îmi ziceam eu, să-şi citească manuscrisul piesei în fața unui actor bătrîn, cabotin, tîrîndu-şi resturile veştejite ale gloriei în turnee prin stațiuni balneare: l-ar trimite unui editor din Milano cum mi-am trimis eu romanul lui Garzanti. Fiaturile 600 care peste cîțiva ani vor năpădi drumurile, vor sufoca oraşele şi vor învenina relațiile sociale, păreau încă

nişte mici jucării fragile şi ciudate. Motoarele artizanale deşteptau cu pîrîitul lor vioi atmosfera de amorțeală provincială, sau rămînau în pană scoțînd o trîmbă de aburi ce oferea ceva ce aducea a fior de aventură. / vitelloni, terminînd cu lehamitea numărătorii paşilor pe nisipul plajei, s-ar fi dus să vadă cum e viața la Bolonia, la Florența, la Ancona. Ultim omagiu din partea mea tot pentru televiziune, înainte de a o critica : aş fi nedrept să nu admit că nu le-ar fi stîrnit curiozitatea, în loc să aştepte gala de toamnă de la Kursaal sau carnavalul din februarie, momente importante ale anului, ocazii de chiolhanuri jalnice, ar fi luat parte la viața planetei şi ar fi descoperit că lumea nu se mărgineşte la Romagnia.

Nimeni nu se gîndea, te asigur, cînd a apărut filmul pe ecrane, să-i atribuie o valoare profetică, să vadă în Vitelloni, în țesătura lui de minciuni mărunte, de înşelătorie şi de combinații meschine care alcătuiau fondul vieții de fiecare zi la Rimini, repetiția generală a scandalurilor care vor izbucni curînd la Roma.

Da, începea pe atunci o înflorire economică, garanția unei Italii sănătoase, puternice şi prospere. Peninsula, cu-prinzînd şi nelipsitul sud, pe care Banca di Mezzogiorno îl scotea cu greu din mizeria lui ancestrală, părea pe cale de a înflori. Chiar dacă spiritul din 1945 murise, dispărut odată cu tripartitismul, chiar dacă dreapta acapara posturile şi privilegiile, noi ni-i închipuiam pe oamenii de la putere pătrunşi de un oarecare simț civic, sau măcar individual, cinstiți, şi instituțiile Republicii mai presus de orice bănuială. Pînă la neprevăzuta redeschidere a anchetei, puțin după sosirea noastră pe Via Donna Olimpia, cine

dracu si-ar mai fi amintit de Wilma Montesi găsită moartă cu un an înainte pe plaja din Torvaianica, cu cîțiva kilometri mai la sud de Roma ? Un caz repede clasat, în ciuda cîtorva ciudățenii apărute în timpul anchetei.

în zorii zilei de sîmbătă 11 aprilie 1953: un muncitor pcdalînd pe bicicletă spre uzină, zăreşte un corp zăcînd lîngă țărm. îşi ascunde bicicleta într-un tufiş de pe marginea drumului, coboară să se uite pe plajă şi descoperă cadavrul unei tinere, pe jumătate dezgolit, întins pe spate, cu un braț îndoit peste obraz. Nici ciorapi, nici pantofi, nici fustă. Fortunato Bettini — aşa se numeşte muncitorul matinal ieşit parcă dintr-un film neorealist, cu reacțiile lui sincere de cetățean trecut prin Rezistență, care se repede în ajutorul aproapelui său, nu fără a-şi luat precauții împotriva hoților de biciclete —, Fortunato Bettini, deci, cu nume predestinat, departe de a se pierde într-o contemplație morbidă, încalecă repede pe bicicletă, memorează

locul după un panou — reclamă pentru pasta de dinți Colgate şi se repede la primul comisariat.

Am insistat asupra acestui personaj, uitat imediat după depoziția sa, fiindcă este sigur că spontaneitatea mărturiei sale, normalitatea reflexelor, prospețimea, fizionomia lui deschisă şi sinceră au influențat concluziile primei anchete care reținu ipoteza accidentului pur şi simplu, fără să tulbure încrederea pe care le-o inspira italienilor societatea primenită prin victoria asupra fascismului.

Totul vine să întărească această iluzie. Se află că Wilma Montesi a plecat cu două zile înainte din modestul apartament unde locuia cu părinții şi cei doi frați la numărul 76 de pe Via Garigliano, în Salario, cartier periferic de muncitori şi de mic-burghezi fără probleme. Tatăl: tîmplar. Ea, Wilma: ucenică la croitorie. Douăzeci de ani împliniți. Brună, bine făcută, cu forme pline, ajunsă în plenitudinea tinerei ei frumuseți care rămînea neobservată cînd trecea pe lîngă vitrinele de pe Via Po, de unde cumpăra din puținii ei bani de ucenică harnică, doar cîte o garnitură brodată sau vreo panglică, în această dimineață

*tf

258

Dominique Fernandez

ÎNGERUL DESTINULUI

259

de 9 aprilie s-a îmbrăcat cu o fustă de lînă galbenă cu buline verzi, cu o bluziță albă, cu ciorapi deschişi, cu pantofi de antilopă verde cu negru. Să meargă unde ? Fără îndoială pe plajă, pentru că si-a lăsat acasă lănțişorul, ca şi brățara, cadou de la logodnic, elevul subofițer de poliție Angelo Giuliani în stagiu la Potenza.

De ce la mare ? Pentru că, sărăcuța, suferă de o eczemă la călcîi şi are încredere în virtuțile curative ale băilor de apă sărată. Se duce des cu trenul la Ostia. Inutil să se presupună cine ştie ce enigmă în jurul morții ei. S-o fi aventurat prea departe de țărm, o fi dat de apă adîncă, dacă nu cumva i s-a făcut rău. Curenții i-au adus corpul de pe plaja de la Ostia, pe cea de la Torvaianica. Totul e limpede. Oare pentru prima dată s-a văzut un cadavru pe care marea l-a dezbrăcat pe jumătate ?

„Pe scurt, declară ziariştilor signora Montesi, împovărată de o legitimă durere şi care ar putea fi cruțată de întrebările lor indiscrete, ce să vă spun mai mult ? Wilma era o fată liniştită şi cuminte, în ceea ce priveşte băieții,

nu-l cunoştea decît pe logodnicul ei întîlnit în sala Pic-chetti la balul de sîmbătă seara. O însoțisem chiar eu. N-a ieşit singură cu Angelo decît de două ori: o dată să meargă la cinema la Săraci dar fericiți şi altă dată să viziteze Vila Borghese. Trebuia să se căsătorească în decembrie, închipuiți-vă că ținea să-i citesc şi să-i aprob scrisorile de dragoste."

Ultima dovadă a simplității ei: nici nu ştia să înoate. „Sîntem oare atît de bogați ca să le plătim copiilor noştri o vacanță într-o stațiune balneară ?"

în afară de faptul că erau şaptesprezece kilometri de la Ostia la Torvaianica şi că distanța părea lungă pentru o mare liniştită de aprilie (dar cine poate cunoaşte capriciile naturii ?) rămînea totuşi un punct destul de neclar. Era explicabil ca valurile să-i fi luat pantofii, ciorapii, fusta, dar nu şi portjartierul, care lipsea din inventar. Or, dacă a purta ciorapii bine prinşi era spre lauda Wilmei, credincioasă tradițiilor de decență şi de modestie, şi care nu si-ar fi permis niciodată să iasă în picioarele goale, dispa-

riția unui astfel de accesoriu atît de intim ca portjartierul insinua un dubiu destul de supărător. O baie de picioare igienică sau pediluve, cum i se spunea pentru a sublinia caracterul medical, şi nu cumva vreunul senzual fusese de ajuns pentru a produce accidentul ?

Fu scos atunci la lumină argumentul păstrat în rezervă pentru a înlătura orice bănuială. Wilma, destăinui signora Montesi, era „indispusă" în ziua fatalei ei plimbări pe plajă. Amănunt care întărea versiunea „că i se făcuse rău" şi care, mai ales, spulbera cu totul unele ipoteze calomnioase. Astăzi, cînd femeile nu mai consideră indispoziția lor ca un impediment nici pentru a face dragoste, nici pentru muncă şi cînd „a i se face rău" este ceva tot aşa de desuet ca şi „leşinurile" conteselor de pe timpul regimului aristocratic, ți-ar fi greu să crezi că mărturisirea mamei a pus capăt anchetei. Pe vremea aceea, Italia trăia încă sub legea unei severe şi neînduplecate morale rurale, potrivit căreia indispoziția periodică a femeilor trecea drept voința Cerului. Domnul le interzicea categoric orice relații sexuale timp de trei zile pe lună. O pedeapsă pe care o da neamului Evei, stigmatizată ca păcătoasă şi impură. Văzusem la Ponte Mammolo fete de la Rocalmuto sau de Ia Pietranera legîndu-şi timp de trei zile o panglică neagră la gleznă: reminiscență a unui obicei sicilian foarte vechi, asemănător hîrîitoarei leproşilor din Evul Mediu, care îi anunța de departe şi făcea gol în jurul persoanei tabu.

Sfîrşitul lui '53 : un ziar de dreapta publică un desen satiric care arată un tată de familie îmbrățişîndu-şi cu dragoste soția şi copiii, toți în lacrimi:

„Adio, dragii mei, mă duc să fac o baie de picoare". Mai răutăcioasă încă pare vinieta apărută după aceea într-un săptămînal, tot de dreapta: imaginea unei păsărele prinsă în plin zbor cu o jartieră în cioc. Şi ca legendă, o frază cu subînțeles care-l derutează pe cititor şi-l face să-şi pună întrebări. Ipiccioni viaggiatori sono ormai volati via. „Porumbeii călători şi-au luat deja zborul." Nu pot înțelege aluzia decît cei ce

reuşesc să facă o apropiere între denumirea acestei păsări şi numele senatorului Attilio Piccioni, ministrul de externe, şeful istoric al Democrației Creştine, unul dintre oamenii politici cei mai respectați şi mai influenți. Şi, în plus, ar mai trebui să se ştie că unul din fiii lui, Piero, compozitor de jaz frecventează la Roma societatea elegantă şi mondenă. Şi că ia parte la petrecerile pe care le organizează pe domeniul său de la Capocotta, nu departe de Torvaianica, marchizul Ugo Montagna, important administrator al bunurile publice; aşa cum o trîmbițează curînd, într-o declarație care va provoca redeschiderea anchetei, o tînără Venus de pe coperți de revistă, furioasă că nu găseşte un angajament la Cinecittâ.

Foarte repede, prin breşa deschisă se rostogoleşte un torent de noroi. Se află că Wilma a murit dintr-un abuz de droguri, cu ocazia unei partide de dezmăț, în care portjar-tierul nu era singurul articol de lenjerie dat deoparte; că nume răsunătoare din politică, din finanțe, din presă, participau la aceste orgii, şi că prefectul de poliție Saverio Polito, fără a fi printre cei care le binecuvîntau cu prezența lor, i-a protejat pe vinovați şi a grăbit clasarea afacerii.

Imposibil să-ți închipui azi, enormitatea scandalului, cînd ticăloşii de cu totul altă anvergură alimentează în mod regulat cronicile zilei. Miliardele de la Caltagirone sau şperțurile de la Lockheed situează în preistoria corupției hazardul unei supradoze, luată mai curînd din nepricepere decît din viciu, în 1954, abia teşiserăm din marile încercări ale luptei contra lui Mussolini. A descoperi deodată că întreaga clasă conducătoare, miniştri şi fii de miniştri, bancheri, directori de ziare, înalți funcționari, responsabili ai asigurărilor publice — toată această lume se bălăceşte în noroi, a produs un şoc enorm în opinia publică. Marchizul, prefectul şi compozitorul de jaz intrară la închisoare; zeci de suspecți au fost inculpați. Piccioni tatăl a demisionat.

(Procesul, dacă eşti curios să ştii cum s-a terminat povestea, s-a redeschis în ianuarie 1957 şi a durat trei luni, la capătul cărora acuzaţii beneficiară de o totală şi absolută achitare. Trebuiră să treacă încă mulţi ani pentru a se afla că analizele nu se făcuseră pe viscerele Wilmei, ci pe ale altcuiva, care îi fuseseră atribuite. Şi nici azi nu se ştie de unde a venit denunţul: probabil chiar din sînul Democraţiei Creştine; curentul — aripa stingă — reprezentat de Attilio Piccioni, trebuind să fie lovit în chiar persoana ministrului de externe, potrivit tacticii care, perfecţionată după un sfert de veac şi devenită sîngeroasă, a costat nu numai cariera, ci şi viaţa lui Aldo Moro : vîrf şi el al tendinţei „progresiste", partizan al „compromisului istoric" şi urît de conservatorii din partidul său.

Pe moment, duplicitatea tinerei croitorese, indignă tot atît şi poate chiar mai mult decît cangrena corupţiei, pătrunsă în organismele statului. Dacă mai exista o pătură socială pe care Republica, încă fragilă, conta în consolidarea structurilor ei, aceasta era alcătuită din meseriaşi, muncitori din întreprinderi mărunte sau cu munca la domiciliu, perechi unite prin credinţa în căsătorie, tineri logodnici care gustau melodramele de la cinematograful din parohie, în ciuda înclinărilor lor laice, puzderia de mic-burghezi cumsecade, din care familia Montesi reprezenta un eşantion caracteristic. Fusta galbenă cu picăţele verzi şi iconiţa Madonei de la gît, fură resimţite ca un ultragiu. Acest personaj, căruia i se atribuiau virtuţi medii atît de necesare unei societăţi sănătoase, era socotit ultimul îndreptăţit să frecventeze pe viciosii din Capocotta. Greşeala Wilmei, depăşind cu mult un caz izolat, devenea un simbol al falimentului naţional. Oamenii nu plîngeau numai un cadavru, ci îngropau zece ani de speranţe şi iluzii. După ce se află unde se ducea fiica tîmplarului cînd pleca de acasă, din atelierul tatălui ei mirosind a rumeguş şi a talaj, cum să mai ai cît de cît încredere în posteritatea lui Gramsci, a lui don Sturzo, a lui Matteotti şi a lui Amen-

dola ? Mitul unei Italii cinstite şi muncitoare regenerată de democraţie se prăbuşi de la o zi la alta.

Tata se bucură şi triumfă. Nedecis încă dacă trebuia să ne copleşească cu văicărelile lui în legătură cu „decadența" moravurilor şi „degradarea" patriei, îşi schimbă starea de spirit şi se hotărî să devină sarcastic. Ah ! Frumos mai progresa Italia de cînd îşi închipuia că se poate lipsi de un conducător ! îi vedem acum la treabă pe antifascişti ! Halal, Republica! Apoi, dezamăgit să vadă că nici măcar nu făceam caz de zeflemeaua lui, se refugie într-o contemplație idealizată a trecutului. „Pe vremea lui Mussolini..." deveni introducerea lui obişnuită şi curînd „pe timpul Lui..." Trebuia curaj, dă-ți seama, să îndrăzneşti să-i întîmpini cu salutul roman pe cei cîțiva fideli descoperiți prin cartier, pe cînd aproape majoritatea fasciştilor se grăbiseră să se înscrie a doua zi după Eliberare, care la Democrația Creştină, care la comunişti.

Fostul ofițer, ca să se pună la înălțimea convingerilor sale, îşi reduse rația zilnică de vin, reluă obiceiul de a se îmbrăca şi de a se rade zilnic. Ieşea în oraş, cumpăra ziarul IlBorghese, se întîlnea la cafenea cu alți nostalgici si-şi imaginau împreună la ce culmi glorioase ar fi ajuns Imperiul dacă Ducele, prea generos ca să se păzească de cei din jur, nu si-ar fi favorizat atîta ginerele, „împuşcat, slavă Domnului!"

Ce uşurare pentru mama: nu numai pentru că în loc s-o sîcîie cu observațiile lui, ca la Ponte Mammolo, se hrănea acum cu himera sa. Nepăsîndu-i de ceea ce ne punea ea în farfurie, chiar şi cînd la sfîrşitul lunii nu lua de la mezelărie decît un picior de porc pentru trei persoane, chit că trebuia mărită porția de linte. O lăsa în pace, s-ar fi delectat fie numai şi cu cutii de conserve, în amintirea campaniilor din Etiopia. Văzîndu-l că prinde iar gust de viață, mămicăi i se luă o piatră de pe inimă. Cu toate că se îndepărtase de căpitan, era mulțumită că acesta îşi

regăsise o pasiune, prieteni, tot ceea ce-l împiedica să se afunde în delăsare şi ramolisment.

Surprinsă şi emoționată, îmi atrase atenția într-o zi
că-i spusesem „tăticule" celui de la care mă avusese în
urmă cu treizeci şi doi de ani. Ne întorceam de la piață în
fața unei parfumerii a cărei vitrină strălucea în soare ne
I oprirăm brusc amîndoi, fără să ne fi vorbit. Tot aşa în
l tăcere, aleserăm un aparat electric de bărbierit, pe râre
Irugarăm să ni-l împacheteze într-o hîrtie înflorată Eu

[însumi luai pachetul din mîna vînzătoarei şi legănai pînă
lacasă, cu un aer care se voia degajat, fructul economiilor
Inoastre, legat cu un şnur auriu.
ÎNGERUL DESTINULUI
265
28

Am continuat să-l întîlnesc pe Sergio. Furia cu care îşi găurea încălțările şi îndemînarea lui destructivă mă uimeau în continuare. Chiar şi bascheții Pirelli, care aveau trei săptămîni cînd ne cunoscusem, îşi dădeau sfîrşitul de două ori mai repede acum. „Ia gineşte-un pic!" îmi spunea el foarte mîndru să-mi arate noile isprăvi şi fără să se ofenseze cîtuşi de puțin că nu vin să-l caut numai din prietenie dar şi puțin pentru desăvîrşirea uceniciei mele în materie de limbaj, îmi terminam romanul: trei sau patru ore în fiecare dimineață la masa de scris, acum că aveam o cameră a mea. Povesteam experiența de la Ponte Mam-molo. în plus, cîteva scene la care de fapt nu asistasem: furturi de maşini, spargeri, agresiuni armate. Mare imprudență din partea mea, deoarece aceste povestiri redate din auzite vor servi curînd drept probe de culpabilitate contra autorului lor.

Nu scriam această carte numai din dorința de a scrie. Va fi mărturie că rămîneam credincios prietenilor mei din borgate. Sergio, Alduccio, Agnolo, nici unul din bandă n-ar fi îndrăznit să intre într-unul din magazinele ale căror vitrine le admiram coborînd bulevardul. Tricotaje din lînă pură, costume la două rînduri, plante decorative, peşti de acvariu, recuzită de birou, poşete, tranzistoare, pick-up-uri — se etalau în vitrinele de pe Via Donna Olimpia luminate cu neon. Comparam viața lor pe malurile rîului murdar cu viața mea în acest cartier cu trotuare şi canalizare. Mă gîndeam la Glauco. Trupul lui plutea fără mormînt, dus de ape spre mare. Şi la Santino, care nu reuşise să-şi salveze prietenul. Se căsătorise şi locuia cu

•socrul său într-o dependință a uzinei. „Ai motive să fii Imai mîndru ?" îmi spuneam stînd la masă la Buco, restaurant [la modă, cu Livio Garzanti, viitorul meu editor, în fața '"nui fel suculent de mîncare de anghinare „evreiască". Ca

i fiu prezentat cîtorva scriitori şi critici literari de renume, îmi pusesem cravata cu dungi în spic, cumpărată de mămica pe via Condotti. Alberto Moravia şi soția sa Elsa

dorante mă adoptară de cum terminasem de prînzit. Deseori vechiul autobuz mă lăsa pe micul refugiu

riunghiular cu gazonul peticit: cîtă vreme au mai existat borgate, înainte de seismul antropologic care le-a înghiţit. Creşterile bruşte ale apelor Anienei îi ameninţa pe ragazzi mai puţin decît creşterea continuă şi înverşunată a societăţii de consum. Fascinaţi de rapidele schimbări ale peisajului din jurul lor, nu-mi purtau pică pentru plecarea mea. Dincolo de Ponte Mammolo, pe colinele înţesate de macarale şi brăzdate de buldozere, îmi arătau cu mîndrie şantierele Institutului naţional de asistenţă. „Ca şi tine, o să avem un tron pentru rahat în casele noastre !" Eu eram cel ce se simţea vinovat că-i părăsesc lipsiţi de apărare în faţa a ceea ce economiştii se pregăteau să denumească un miracol, luînd drept indice al fericirii numărul de automobile la mia de locuitori.

De pe înălţimea Monteverde de unde locuiam, coboram în fugă panta pînă la Tibru. Rîul nu e îndiguit mai sus de Porta Portese. Curge între două taluzuri de iarbă neîngrijită : prăfuită vara, noroioasă iarna. Maluri melancolice transformate în depozite de gunoaie, dar amintiri plăcute cînd mă gîndesc la ce folosisem — dar nu mai mult de o dată sau de două ori — ocaziile fiind rare în aceste locuri prea pustii pentru a îndemna la hoinăreală — un vechi camion pus pe butuci în spatele gazometrului.

Ce instinct îmi şoptea să nu mă aventurez într-un loc unde mult mai tîrziu fericirea se va revărsa asupra mea pe neaşteptate ?

Preferam să traversez apa şi să mă duc să „agăţ" prin Hale. îngrămădeală de camioane şi căruţe, cotcodăcit de găini, strigăte de magazioneri, sunete grave şi patetice de

la clopotul din apropiere de la Sfîntul Pavel, trompetele stridentei fanfare militare de la Garbatella, totul contribuie să mărească excitaţia. Mulţi tineri din Transtevere şi de la Porta Portese forfoteau în îmbulzeală, fie să dea o mînă de ajutor plătită, fie să şterpelească de prin lădiţe. Şi apoi fără nici o pregătire, fericita clipă oferită cînd n-o mai aşteptam.

— Haide!

— Acolo ?

— Ar fi mai bine în spatele conopidelor!

Scurtă urmărire printre grămezile de legume pînă la ascunzătoarea aproximativă unde fiecare, în ciuda in-confortului, îl ajuta pe celălalt să găsească plăcerea, în clipa despărțirii:

— Trei sute de lire, e bine ?

Luat prin surprindere la început, mă aranjam în celelalte dați să am în buzunar cîteva hîrtii de o sută. Cu şi mai multă înfrigurare mă strecuram în abatoarele de alături. Imensul patrulater ocupa suprafața asa-numitului Foro Boario din Antichitate: piața de vite unde romanii veneau să cumpere carne. Loc destinat la început pentru sacrificări şi pentru înjunghieri rituale. Sub primii împărați, emigranții evrei care începeau să vină cu sutele se adunau chiar aici, lîngă debarcader, pe malurile Tibru-lui, unde se îngrămădeau mărfurile transportate cu şlepurile de la Ostia. Rasă disprețuită şi socotită inferioară, era înghesuită în acest cartier rezervat pentru treburi murdare. Abatoare, tăbăcării, cîrnățării, depozite de gunoaie prosperau în mîinile lor, sub privirea autorităților, care se arătau indulgente cîtă vreme creştinismul nu-şi făcuse încă un centru de propagandă din colonia lor. Aşa îşi găseau de lucru cu treburile cele mai murdare, în mijlocul baloturilor de mărfuri şi al birturilor pentru marinari şi purtători de lectici, umila şi anonima avangardă a Sfîntu-lui Pavel şi a apostolilor, îngrămădită în mahalaua semănînd a ghetou.

Imaginea acestei epoci îndepărtate făcea să-mi fie drag un loc unde evreii convertiți la creştinism suferiseră

primele persecuții. Oare nu aparțineam şi eu unei minorități clandestine pe care stătea cu ochii o putere gata oricînd să mai strîngă şurubul legii ? Dar poate, dacă vreau să fiu sincer astăzi, trebuie să recunosc că îmi căutam un drum spre culmile Istoriei şi o solidaritate cu victimele lui Nero pentru a-mi ascunde fascinația spontană care mă împingea către aceste locuri abjecte. Care este religia, îmi spuneam, care nu stabileşte o legătură, pe cît de necesară pe atît de misterioasă, între extaz şi moarte, între sînge şi înviere ? Cînd de fapt ar fi trebuit să-mi mărturisesc o atracție tulbure şi irezistibilă pentru făcutul dragostei în condiții care ar fi părut oribile oricui altcuiva, cu excepția angajaților municipalității, pentru care peisajul cărnii tăiate, a măruntaielor înşirate, a bălților şi a şiroaielor de sînge devenise ceva obişnuit.

Precum Carlino, preferatul meu, al cărui surîs radios plutea deasupra hecatombei cu nevinovăția intactă a celor douăzeci de ani ai săi. Ieşea din abator la fel de calm şi de senin ca adolescentul de la Villa Borghese din

duelul său cu Goliat. Nerăbdării mele, nervozității mele, le opunea o Indiferență îngerească, în timp ce-l aşteptam înfrigurat se îndrepta fără grabă spre fîntînă. Nimic nu mă emoționa mai mult decît să-l privesc pe acest tînăr uriaş bînd un pahar cu apă limpede ca să se spele de sînge. Dădea capul pe spate cu o mişcare repede şi neîntreruptă a bărbiei. Buza lui avea prospețimea iar ochiul albastru limpezimea lichidului ale cărui ultime picături le ştergea de pe bărbia Imberbă înainte de a-şi spăla mîinile şi de a-şi scoate şorțul stropit de sînge. Venea apoi la mine cu pasul măsurat şi liniştit, pe prelata întinsă în spatele boxelor de cai.

— îmi pasezi trei sute de lire ? îmi spunea apoi ri-dicînd uşor glasul, nu pentru că ar fi trebuit să insiste ca Hă duc mîna la buzunar, învins dinainte de calmul lui, ci pentru că sunetul trompetei din cazarma vecină sau vuietul trenurilor de peste pod îl obligau să vorbească mai tare.

Şi el, tot trei sute de lire. Aceeaşi sumă la toți. Stabiliseră un tarif ? îmi dau seama că-mi pun întrebarea pentru

r

prima oară. Cine stabilise tariful ? Eu îl oferisem ? Ei tre-buiseră să ceară ? Dificultatea mea de a răspunde dovedeşte sigur că încercam să mă mint. Nu-mi prea venea să recunosc că frumoasa epocă a dragostei gratuite şi spontane în borgate trecuse. Mă prefăceam că ofer un dar. Refuzam să cred că suma era fixă. Ar fi trebuit să mă întreb de ce îmi impuneau această obligație pecuniară şi de ce o acceptam.

Şi iată că descopăr şi o altă contradicție. Acum aveam camera mea. De ce să bat coclaurile din preajma Tibrului, să mă mulțumesc cu întîlniri forțamente pe fugă şi de mîntuială ? As fi putut să aduc sus pe vreunul din băieți, poate chiar pe Carlino, a cărui castă rezervă nu se potrivea cu meseria sîngeroasă pe care o făcea, în timpul orelor cînd tata cîntărea la bar cu prietenii săi şansele unei restaurații fasciste, ceva mai mari, prin venirea lui Fer-nando Tambron la minsterul de Interne, sau a cardinalului Ottaviani în fruntea Sfîntului Oficiu. Mămica, după ce ar fi oferit o cafea unui musafir atît de corect, s-ar fi retras în camera ei, lăsîndu-ne singuri. Nu mi-a trecut nici măcar o dată prin cap ideea să asociez pe băutorul meu de apă proaspătă cu plăcerea şi confortul apartamentului familial. Şi azi încă,

Gennariello, as prefera să nu-mi mai pun întrebări în legătură cu asta. Aşa că lasă-mă să cred că doar patima de a mă dezlănțui într-un decor de sînge mă atrăgea la Foro Boario.

Chiar dacă, din ce în ce mai des, dezgustat poate de cele trei sute de lire obligatorii, care îmi măreau nostalgia pentru Ponte Mammolo şi dorința să redau în cartea mea o lume pe cale de dispariție, traversam incinta fără să mă opresc şi ieşeam prin poarta din dos, grăbit să ajung la cimitirul catolicilor.

Sub denumirea aceasta se întinde un loc împrejmuit, plantat cu merisor şi chiparoşi, unde se odihnesc protestanții morți la Roma, în majoritate englezi, ca poetul din piața Spaniei care nu a trăit mai mult decît privighetoarea cîntată de el, sau prietenul său Shelley, înecat în Marea Tireniană, în largul stațiunii Viareggio (iar Byron îi ridică

un rug pe plajă: oh, timpuri cînd nu piereau în valuri decît cei care erau demni de acest giulgiu cosmic; nu păpuşi care participau docile la desfrîul unei clici de miliardari, ci poeți între poeți, cei mai mari scriitori ai veacului lor); mai este îngropat aici şi fiul lui Goethe, cîțiva principi ruşi crescuți în religia ortodoxă şi mulți diplomați din Germania şi Scandinavia. Ceea ce ar face un constrast nepotrivit cu un sector al oraşului locuit de plebea cea mai săracă, dacă de la sfîrşitul războiului nu s-ar îngropa în acest colț al cimitirului şi conducătorii comunişti italieni; şi mai întîi Gramsci, al cărui mormînt este umbrit de un mirt singuratic. O cîrpă roşie precum cea purtată de partizani, leagă gîtul urnei conținînd cenuşa fondatorului P.C.I. mort în temnițele lui Mussolini, după ce-şi petrecuse ultimii unsprezece ani ai vieții în închisoare. Urna este aşezată pe o simplă lespede.

Mă îndreptam printre crucile şi stelele funerare ridicate în iarbă. Ajuns în fața lespe'dei, mă reculegeam o clipă, apoi, în mirosul umed care se ridica din pămînt, printre miresmele de viță, de mentă şi de flori putrezite, purtat deasupra lumii de calmul în care se odihneau şirurile de morminte, dar împiedicat în acelaşi timp de zăngănitul metalic al tramvaielor dînd colțul de la Porta Sân Paolo, să uit de agitația continuă chiar şi în acest asfințit vioriu care înăbuşea rumoarea rumoarea cartierelor proletare de dincolo de zid, începeam un dialog cu mortul.

Care trebuia să fie subiectul romanului meu ? „Să dezvălui omul, îmi comanda mentorul meu nevăzut, în cea mai acută formă de oprimare a sa : victimă a necruțătorului sistem capitalist care îl împinge dincolo de zidurile oraşului, obligîndu-l să trăiască în condiții revoltătoare, o mînă de lucru

exploatabilă şi bună de corvoadă cît vrei." „Dar dacă, obiectam eu timid, voi fi descoperit în aceşti ragazzi comori nebănuite de prospețime şi curățenie umană ?"

„Baliverne ! Ce numeşti tu prospețime şi curățenie nu sînt decît fantasmele reveriei tale estetizante, ca să nu mai vorbim de înclinația ta pedofilă. învăluie-ți personajele

într-o lumină ireală, scoate-le din timp şi din istorie, pune în jurul capului lor o aureolă mistică şi atunci vei putea într-adevăr să te topeşti de admirație în fața lor. O inimă de aur îmbrăcată în zdrențe! Nu visezi decît să fii un nou D'Annunzio ? Lasă baltă aceste iluzii decadente. Pe ra-gazzi ai tăi, în loc să-i contempli, pune-i să facă ceva! Pla-seazăi în istorie şi în timp. în loc să le admiri vitalitatea instinctivă, înregimentează-i în marea armată a Progresului şi a Rațiunii. Arată-i nu în joaca de copii lipsiți de probleme de conştiință, ci în lupta lor de muncitori fără un loc de lucru, Nu în chip de Bachusi şi de Narcisi, desprinşi cu îngăduință dintr-un tablou de Caravaggio, ci ca soldați pe frontul roşu."

„Părinte al meu, spusei frămîntat de dorința de a-i recîstiga stima, am citit toate caietele pe care le-ai scris în închisoare. Vreau să fiu artizanul acestei literaturi națio-nal-populare despre care spui că i-a lipsit totdeauna Italiei, în comparație cu Anglia lui Dickens, cu Rusia lui Turgheniev, cu Franța lui Zola. La Ponte Mammolo am descoperit poporul în starea lui brută, aşa cum nu mai există altundeva: poporul-natură, omul universal, universal prin originalitate, surprins la începuturile inocenței sale."

Gramsci mă întrerupea pe un ton sec : „Si în capitolele următoare ce devine omul tău universal ?"

„Dar, relua el nerăbdător în fața privirii mele întrebătoare, personajele tale cum evoluează ? Nu le vei privi, sper, ca pe nişte indieni nemişcați într-o rezervație din Dakota ? Trebuie neapărat să se agite, să scoată nasul din corturile lor, să se înscrie la primărie şi în sindicat. Nu-mi răspunzi ? Remarcă, adăuga el rîzînd, că nu pretind să-şi ia şi carnet de partid. Ci numai să fie puşi în mişcare de un început de conştiință politică. Ragazzi ai tăi, nu mă interesează decît daca-mi arăți viitorul lor."

Prevăzînd că-l voi irita, declaram plouat: „Unul se angajează la o uzină de apă de Javel, îşi cumpără la Rinas-cente o haină frumoasă în carouri şi se căsătoreşte cu fata contabilului. Duminica se duc la curse pe hipodromul de

Villa Borghese, mănîncă la iarbă verde, îşi oferă luxul
unui cornet de înghețată la cazinoul Trandafirilor şi se
ibarcă în Fiatul 600 ale cărui rate se înşiră pe patruzeci
ie luni. Perechea se întoarce la timp pentru a privi meciul
ie fotbal la televizor. Celălalt..." Plecam capul abia
ndrăznind să continui: „Celălalt... se lasă ademenit la o
itrecere de înot între tineri, cu toate că nu ştie să înoate.
lîul este în creştere, el se aruncă, se aruncă totuşi în
apă... si..."

„Am înțeles. Unul se îmburghezeşte, altul se îneacă."

„Pe scurt... Dacă vrei să simplifici astfel lucrurile, for-imla e destul de bine găsită !" acceptai eu încercînd în ața furtunii care se anunța să-l înduplec cu un compli-tient pe severul meu opozant.

Nu mă înşelasem. Umflîndu-şi deodată vocea dogită, sortul mă apostrofă cu asprime:

„Deci nu găseşti nimic mai bun de făcut decît să idealizezi copilăria, s-o descrii ca pe un paradis din care nu se

ațe ieşi decît prin trădare sau prin moarte ? Maturitatea te totul, susținea hotărît Shakespeare — alt englez pe are mi-ar fi făcut plăcere să-l am vecin în acest cimitir. Jn poet viril şi responsabil, spre deosebire de modelele ale decadente Rimbaud, Ungaretti, Lorca, de la care ai [sorbit filtrul dăunător al nostalgiilor imposibile... Copilăria ! Avem nevoie de bărbați, Pier Paolo. Poporul în |sine, nu există decît prin lupta sa milenară pentru elibera-ea economică. Vreau să te scutesc de lectura lui Marx, şti un scriitor, nu un militant. Dar cu condiția să ărăseşti odată pentru totdeauna mitul preistoriei pentru

litatea Istoriei, să alegi rațiunea în locul naturii, matu-itatea în locul copilăriei, conştiința în locul instinctului, Ilumina în locul tenebrelor."

„Şi să te hotărăşti să te însori şi să ai copii," — conclude logică, decurgînd dintr-o asemenea mustrare. Dar fie

nu voi să-şi slăbească argumentele politice printr-un ultimatum personal care ar fi zădărnicit, o ştia, eforturile ale de a mă convinge, fie

pentru un alt motiv, renunță să na provoace pe acest teren. Rămîneam față în față, în

tăcere. Umbrele nopții înaintau în cortegiu. Mă năpădeau îndoieli şi remuşcări cu toate că nu eram dispus să mă las învins. O parte din ființa mea aproba lecția. Mă acuzam de vitalism elementar, de mistificare populistă. Dacă aveam să continui în acest registru, cartea mea nu va fi o mărturie istorică, denunțarea unui scandal, ci o poveste elegiacă şi complice. Apoi îmi reproşam că cedez prea repede. Gramsci avea dreptate şi în acelaşi timp nu avea. Să-i scoată pe ragazzi din mizerie: bine, eram sută la sută de acord cu el. Dar fără să-i predai civilizației de masă căreia şi birocrația comunistă, ca şi administrația demo-crat-creştină, contribuiau să-i grăbească mersul înainte.

Nu era vorba numai de moravurile noastre, (cu toate că putea fi previzibil că actualii conducători ai P.C. nu vor manifesta aceeaşi discreție ca interlocutorul meu de sub pămînt: îi vor imita mai curînd pe moraliştii catolici, aşa cum organizația Sân Giovanni din Friul îl urmase pe preotul din Valvasone). Mă întrebam, şi aş fi vrut să scot de la umbrele protectoare ale defunctului un răspuns explicit — dacă pentru a instaura democrația în Italia trebuie să trimiți copiii la scoală, să pui perechile să stea în fața televizorului, să înăbuşi țara sub giulgiul unei limbi de lemn. Apa de Javel pe care Santino o îmbutelia mulțumită protecție socrului său, contabil şi delegat sindical al uzinei, va răspîndi oare în fiecare cămin mirosul tembelizant al clorului ?

„Deci vrei ca poporul să rămînă în întuneric şi în murdărie ?" Purtat în astfel de termeni, dialogul devenea inutil. Fără să mă arăt nici măcar mîhnit de o învinuire atît de nedreaptă, întorceam spatele mormîntului şi mă îndreptam pe aleile întunecate ale cimitirului. Eram comunist, — cum să nu fiu, în Italia infectă a lui Gronchi şi a lui Segni ? — şi totuşi, rămîneam solidar cu Sergio, cu Glauco. Solidar cu autobuzul hodorogit care o lua de-a lungul Tiburtinei, chiar dacă pentru a merge în pas cu Istoria aş fi făcut mai bine să mă urc într-un vehicul mai puțin arhaic.

Un licurici strălucea aici, sub ochii mei, între bălăriile care creşteau la poalele zidului. L-as fi observat oare acum zece ani, cînd erau mii care

luminau plaiurile, pretutindeni unde domnea natura, înainte de a se fi împrăştiat pe cîmpuri ciuma insecticidelor pentru a obține recolte mai bogate ? Mă opream, tulburat, lîngă statuia funerară a unui înger, în lacrimi, cu teama că am să aud iarăşi vocea iritată a lui Gramsci. Mă lua din scurt să-i răspund dacă masele rurale, sclave ale gliei pînă mai ieri, nu ar fi primele care să profite de progresele industriei chimice.

Pietrele de mormînt se ridicau de-a valma în toată grădina în pantă. Cine îi trimisese să moară la Roma pe toți acest străini ? Ce vise ? Ce ambiții ? Profitam de luminile pe ducă ale amurgului ca să mă plimb printre morminte. Cu litere ruseşti, greceşti, bulgăreşti, în cuvinte turceşti, suedeze, germane, fiecare viață îşi povestea soarta. Observai că odihneau aici mulți pictori, arhitecți, compozitori şi scriitori; majoritatea răpiți în floarea vîrstei; John Keats la douăzeci şi sase de ani. Locul lui de veci e în partea cea mai veche a cimitirului, în mijlocul ierbii, la umbra unei piramide care nu este altceva decît mormîntul unui cetățean din Roma antică. Stela poetului englez are o liră şi un epitaf dictat de el însuşi: „Aici zace un om al cărui nume era scris pe apă". Avusese oare timpul să fie mai copt decît acel Romeo al compatriotului său citat cu atîtea elogii de către Gramsci ? Romeo ! Fiul familiei Montagu ar fi şi el respins ca prea tînăr? Mă gîndeam la cenuşa tuturor acestor secole pe care este clădit Oraşul etern, închipuirea a ceea ce se întîmplă după moarte va lipsi întotdeauna doctrinei marxiste. Dar despre un asemenea subiect, mai mult decît despre oricare altul, ar fi trebuit întrebat cel căruia nici o speranță într-o viață de apoi nu-i inspirase sacrificiul.

Atunci ieşeam în stradă unde tramvaiele, aproape goale la ora aceea, goneau spre capătul liniei. Un vînt călduț aducea de pe mare cîțiva nori vagabonzi, în spatele abatoarelor închise de grilaje legate peste noapte cu

lanțuri grele, animalele care vor fi ucise în zori, bătătoreau cu copitele paiele culcuşurilor. Treceam podul, recitind în minte versurile care aveau să-mi făurească reputația de poet:

Ruşine să mă contrazic, că sunt cu tine — şi împotriva ta; Cu tine în suflet, la lumina zilei, împotrivă-ți în bezna vintrelar mele

şi căutînd ce noi capitole aş mai putea adăuga la romanul meu ca să pot îndrăzni să mă întorc în fața urnei. Viu sau mort, Gramsci rămînea maestrul nostru, îndrumătorul nostru, judecătorul nostru. Nici un scriitor

demn de acest nume n-ar fi pregetat să vină la mormîntul de sub mirt, să pună întrebări țărînii lui.

29

Ca să ajung la cimitirul englezilor ieşind de la abatoare, trebuia să ocolesc o măgură: sau cum să numesc această înălțime care se ridica drept şi-mi închidea drumul ? Pustie, nelocuită, stearpă, fără copaci şi fără case, cu un profil neobişnuit şi o goliciune ciudată, dă impresia că nu aparține nici naturii, nici oamenilor. Pantele ei presărate cu un mărăciniş scund încep cu o înclinare abruptă, apoi se rotunjesc aproape de vîrful care are forma unui platou. Această înălțime de unde pare că lipseşte viața, mă intriga prin enigma acestui spațiu pierdut. Nu vedeam nici o potecă, nici o posibilitate de a urca. Numai cîteva grote la bază adăpostesc o aparentă activitate. Servesc de grajduri, de ateliere sau de pivnițe potcovarilor, negustorilor de vin, dogarilor, a căror muncă intermitentă abia dacă tulbură liniştea cîmpenească din acest colț de verdeață uitat în mijlocul marelui oraş.

Cine cunoaşte Măgura Testaccio ? Nimeni nu ar pomeni-o ca fiind a opta colină a Romei, cu toate că e egală cu celelate şapte în ceea ce priveşte vechimea şi misterul. Locuitorii Cetății obişnuiau să vină să arunce aici, pe terenurile mlăştinoase dintre Tibru şi Aventin, vesela lor scoasă din uz. Bucăți de amfore sparte şi de urne, cioburi de oale şi de farfurii se strînseră de-a lungul anilor. Grămada începu să ia proporții, din movilită deveni dîmb, din dîmb — măgură. Apoi secolele o acoperiră cu o haină de iarbă şi de mărăcini, oamenii se dezinteresară de ca, rămase pustie şi părăsită sub cer, sanctuar antic pe care nimeni nu avu curajul să-l profaneze.

276

Dominique Fernandez

ÎNGERUL DESTINULUI

277

Dădeam ocol grotelor pe drumul care le înconjura, un drum de pămînt ierbos plin de făgaşe şi de gropi. Testac-cio avea coborîşuri abrupte pe toate versantele: imposibil să încerci un urcuş. Ce taină ascundea în vîrf ? De ce meşteşugarii, la intrarea grotei lor, nu-mi dădeau decît răspunsuri vagi ? Un frizer de cîini îşi instalase scaunul pliant în fața dughenii şelarului. Instrumentele îi erau aranjate într-o cutie de pantofi, nu stătea mult timp degeaba. Cu pălăria mototolită, cu meşa sa căruntă, cu gura ştirbă şi cu surîsul â la Richard Basehart (actorul ales de Fellini să-l joace pe Nebun în

noul lui film), îl luai drept sărac cu duhul. Oficia după toate regulile artei, cu toate că fără speranța de a încasa vreodată o singură liră de la clientela sa vagabondă. Ca şi cum se înțeleseseră, reprezentanții cei mai diverşi ai rasei canine veneau în fugă cu paşi mărunți după ce vizitaseră abatoarele şi după ce scormoniseră prin gunoaie. Potăi şi corcituri de toate felurile şi de toate culorile, grifoni cu urechi de soricari, căței de vînătoare cu coadă de ciobănesc, foxterieri cu bot de buldog. Se aşezau docil în fața frizerului, care-şi scotea ustensilele din cutie, şi se supuneau răbdători unei toalete meticuloase. Cîinele bine țesălat se ridica fără grabă, se scutura şi se depărta dind din coadă. La cotitura drumului se întorcea şi mulțumea printr-un ultim hămăit. Bătrînul îşi scotea pălăria. Foarfeci, perie, pieptene, reintrau la locul lor în cutie. Frizerul îşi relua aşteptarea nemişcat, pînă cînd alt animal, bătîndu-şi joc de hingherii a căror furgonetă staționa de cealaltă parte a abatoarelor, venea să-şi ofere spinarea hirsută mîinii binevoitoare. Legendarul Caron al grecilor n-ar fi trebuit să pară mai puțin ciudat celor care se îmbulzeau pe malul negrului Acheron pentru a fi trecuți pe celălalt mal: dacă Testaccio nu aparținea chiar pe de-a-ntregul lumii celor vii, acest luntraş îmi va spune poate cum să găsesc locul trecerii.

— Iertați-mă, îl întrebai, există vre-un mijloc de a urca acolo sus ?

Dînd din cap, îmi răspunse printr-o frază laconică, sporindu-mi curiozitatea şi teama :

— în spatele barăcii florarului. Dar nu vă duceți. Nu e de dumneavoastră.

— Nu e de mine ?

— Nu e de nimeni, conchise el depărtînd genunchii pentru a-şi primi un nou client.

în spatele barăcii florarului, descoperii o potecă în zig-zag unde caii îşi lăsaseră urmele copitelor despicate în praful de cărămidă. Cărăruia mă duse în cîteva clipe pînă în vîrf. îmi închipuisem vîrful neted, dar e scobit de o uşoară curmătură în fundul căreia îmi apăru, invizibilă de jos, o colibă mică, rotundă, înaintai pînă la marginea rîpei. Zgomotele Romei se stingeau la picioarele mele. Vederea se întindea dincolo de Foro Boario şi de Tibru, pe pantele din Monteverde, din Janicule şi a îndepărtaților munți Albani. Singur şi izolat de oraş prin acest osuar de oale, gîndul îmi zbura peste veacuri şi imperii. Nesfîrşita panoramă a cîmpiei romane, cerul parcă şi mai întins pe care nu-l închidea nici un hotar, vîntul care îmi bătea fața tot aşa de nestînjenit ca la facerea lumii, mă scoteau din prezent, îmi făcea plăcere

să-mi închipui colinele care închideau departe orizontul, aşa cum arătau ele la întemeierea Romei: acoperite cu păduri de stejari şi codri de fag, copaci cu frunze căzătoare, singurii cunoscuți în Latium înainte de a fi fost aduse din Grecia şi din Sicilia specii exotice de plante veşnic verzi. Cum sînt cele care cresc în cimitirul englezilor, al cărui frunziş întunecos îl zăream întorcîndu-mă în direcția opusă. Mirtul care, înainte de a împodobi mormîntul lui Gramschi, închina zeiței Afrodita luciul său nepieritor; chiparosul, sorbul şi leandrul peste care unduia veşnic agitată coroana vreunui palmier. Fusese descoperit în Africa, palmierul, într-o epocă mai tîrzie, odată cu lămîiul şi portocalul, arbori socotiți italieni, deşi s-au scurs mai bine de două milenii între anul Lupoaicei şi apariția lor pe pămîntul nostru.

Nu ştiu ce anume făcea să mă duc cu gîndul la legendarele origini ale Romei: poate ciudățenia acestui loc pustiu şi tăcut peste care domnea o pace atemporală. Nimic nu se schimbase pe aici de pe vremea cînd păstori si

vînători îşi ridicau pe cîmp sălaşurile primitive. Aplecîndu-mă spre Tibru, îmi veneau uşor în minte sărbătorile aduse de fiecare primăvară. Fluviul forfotea de bărci împodobite cu narcise. Perechile de îndrăgostiți se cuibăreau în fundul luntrelor şi se-mbătau cu licoarea blondă scoasă din podgoriile de la Frascati. Noaptea tîrziu, cînd se aprindeau focuri de tabără, răsunau rusticele saturnalii. Tribul, trăind sub semnul anotimpurilor, pregătea întoarcerea timpului frumos prin cîntece şi dansuri închinate zeilor, care vor dărui fertilitate podgoriilor şi fecunditate vitelor.

în clipa cînd să părăsesc vîlceaua, singura înălțime a Romei, îmi ziceam eu amuzat de coincidență, din locul unde cupola Sfîntului Petru nu se mai zăreşte, auzii un murmur de glasuri limpezi venind dindărătul colibei. Un cap zburlit apăru pentru o clipă, doi ochi negri mă țin-tuiră şi apoi dispărură, un rîs proaspăt țîsni ca un clinchet.

A trebuit să mai vin de multe ori pînă să îmblînzesc mica ceată de copii care trăiau pe acest tăpşan. Bine făcuți, deşi cu membre delicate, aveau în pază vreo jumătate de duzină de ponei, pe care îi duceau la păscut în timpul zilei, îi ascundeau într-o văgăună cînd se apropia vreun nepoftit, îi închideau noaptea în grote şi-i duceau duminica la parcul de distracții de la Vila Borghese.

— Cum te cheamă ? Nici un răspuns.

— Dar pe tine ? Acelaşi refuz.

Nici unul nu voi să-mi spună cum îl cheamă. Puțin vorbăreți de felul lor, întîmpinară întrebările mele cu o mutenie încăpățînată, între ei se înțelegeau prin monosi-labe. Cel care voia să atragă atenția altuia îl striga cu o poreclă : Pisică neagră, Cap de vultur, Ochi-verde, Antilopă, îşi ascundeau cu atîta grijă identitatea, că nu putui s-o pun numai pe seama plăcerii de a se juca de-a indienii. Poate că, la fel cu bătrînul sicilian din Pietranera care nu se lăsa fotografiat de teamă ca aparatul să nu-i fure

chipul, le era frică să nu piardă ceva din ei înşişi dîndu-şi numele.

Primiră să stau cu ei pe jos, dar nu mă lăsară să vizitez oliba. Cu acoperişul ei ascuțit din stuf şi cu pereții din npletituri de răchită, semăna cu micul templu rotund al eiței Vesta, făcut din trestie şi paie, unde un grup de fecioare, încă de la întemeierea cetății, fu pus să aibă grijă ile flacăra sacră, în amintirea obîrsiei lor rustice, romanii, Chiar şi în perioada strălucirii imperiale, nu acceptaseră niciodată să înlocuiască sanctuarul primitiv cu unul zidit.

Spre mijlocul lui aprilie începură nişte preparative nisterioase. Un pîndar pus în capătul potecii fluiera cu bouă degete cînd mă apropiam. Dădeau fuga din toate ărțile spre mijlocul vîlcelei să mă împiedice să văd ceva jezat în iarba din fața colibei. Obiectul, cărat înăuntru cu nultă grijă, avea aerul să fie greu şi fragil. Două belciuge Jje fier atîrnau afară, de o parte şi de alta a uşii colibei; Irecuseră prin ele o bîtă lungă pentru a condamna intrarea.

O furtună, noaptea, îmi dădu primul prilej să intervin, /întul smulsese bucăți din împletitura de răchită.

— De ce nu puneți nişte pietre ca să întăriți pereții ? Se uitară încruntați la mine. Sigur, îmi spusei, îşi

nchipuie că rîd de căsuța lor. Unde să găsească pietre pe Icest tăpşan ? Aşa că mă grăbii să adaug:

— V-aş putea ajuta la cărat. Sînt o grămadă pe malul Tibrului.

De data asta nici nu găsiră de cuviință să mai răspundă, îi văzui făcînd din pămînt muiat şi paie un fel de chit vegetal pe care îl folosiră să umple găurile făcute de furtună.

Nici cea de-a doua încercare a mea nu se sfîrşi mai bine. încet, încet, deveniți mai puțin sălbatici, îmi arătară tntr-o bună zi comoara de care erau atît de mîndri. Trebui să-mi ascund zîmbetul. Chiar dacă nu i-ar fi lipsit un

picior străvechiului trepied de teracotă brăzdat de crăpături, o astfel de ustensilă — amforă pentru ținut untdelemnul de prăjit sau oală de ciorbă rămasă din vreo modestă

U

§'

r'K

280

Dominique Fernandez

ÎNGERUL DESTINULUI

281

bucătărie — tot n-ar fi avut nici o valoare, îl dezgropa-seră, mi-au spus, scormonind în stratul de cioburi. Mai mîndri decît dacă ar fi fost vorba de unul din acele vase prețioase cu vine albe şi purpurii găsite în cenuşa Pompeiului, priveau, mîngîiau şi păzeau această epavă menajeră cu gesturi de îndrăgostiți.

Ca să stea în picioare, îi puseră o bucată de cărămidă sub marginile prost netezite pe care se vedeau încă urma degetelor olarului. Vasul era din cea mai veche epocă a antichității: era modelat de mînă pe cînd încă nu se inventase roata olarului.

Obişnuiți în fine cu prezența mea tăcută, îmi mărturisiră că în acest vas — şi asta în fiecare an la aceeaşi vreme — trebuiau să aprindă un foc de tăciuni, îngrămădiseră în colibă, unde avea să se consume încet, încet pînă la vară, o provizie de ierburi uscate, scoarță de pin, resturi de scîndură, sipci de lădițe şi cărbuni de lemn. Văzînd recipientul lor şontorog, le spusei că aveam acasă un ceaun mult mai bun pentru aşa ceva. Abia dacă mă ascultară descriindu-le ceaunul de aramă adus de mămica de la Casarsa. îmi întoarseră spatele cu un aer îmbufnat, înțelesei, dar prea tîrziu, că nu dintr-o poftă copilărească voiau să vadă dogorind jăratecul, să aprindă un foc şi să-l ațițe cît mai îndelung, ci pentru că, moştenitori ai unor gesturi cărora nu le cunoşteau ecoul în legendă, voiau să reînnoiască legăturile cu cel mai vechi, cel mai sacru cult al Romei. La fel, în templul Vestei, ofrandele erau prezentate în farfurii grosolane de lut, chiar şi cînd luxul şi ostentația vor fi înlocuit în cetatea imperială sobra simplitate a vremurilor dintîi. Zeița protectoare a Lațiului trebuia să se mulțumească cu o veselă rudimentară încă mult timp după ce supuşii lui August şi ai lui Tiberiu îşi sorbeau vinul din cupe de cristal şi îşi consumau ospețele în farfurii de aur.

Veni ziua cînd să se aprindă focul. Cel mai mare din bandă ieşi din colibă aducînd două bucăți de lemn, un băț cu vîrful ascuțit şi o scîndură găurită. „Antilopă", îl auzii i strigînd. Două picioare lungi, subțiri şi netede... Un smoc]

Ipe frunte... Pistrui în jurul nasului... Nu, nu reuşesc să-l descriu, nici pe el nici pe vreun alt copil. Oricît de ciudat

părea, dar nu cutezam să-i privesc drept în față, nici să-mi plimb privirea mai îndelung pe vreo parte a trupului lor. Mi se părea că o anumită vrajă s-ar destrăma dacă i-aş privi ca pe nişte băieți. Nu erau cu totul din această lume, şi eu, mulțumită lor, mă ridicam mult deasupra obiceiurilor şi pasiunilor mele. Deveneam un altul. Chipurile lor aspre şi închise îmi interziceau să le zîmbesc, să încerc să le plac. De vocile lor îmi aduc cel mai bine aminte: clare, argintii, îngereşti, voci fragile şi sfîşietoare care străbăteau valea ca nişte ecouri de cristal. Şi cînd cineva începea să cînte — vreun străvechi cîntec de păstor transmis întocmai din veac în veac, ca acel aspru cîntec de leagăn care acompania pregătirea focului — izbucneau note transparente şi tremurătoare, mereu o notă mai înaltă şi mai acută, şi apoi încă una care se avînta în văzduh, ca şi cum se înălța pentru a se topi acolo sus şi pentru a realiza o unică armonie cu albastrul imaterial al cerului.

Mă lăsam fermecat de aceste rostogoliri de glasuri pure care urcau şi coborau în acorduri imaculate şi sfîrseau prin a atinge ultima treaptă a sunetelor, într-o clipă fugară da har şi de frumusețe. Cea din urmă notă se stinse cu un tril limpede în clipa cînd Antilopă termină de aranjat bucățelele de lemn. Mi s-a întipărit în minte fiecare amănunt al acestei pirotehnii rudimentare, înnobilate de timp. Ținînd scîndură cu picioarele, vîrî bățul ascuțit în gaură şi îl învîrti cît putu de repede. Lăsați pe vine în cerc, camarazii lui țineau gata pregătite smocuri de paie şi aşchii de scoarță. Nerăbdători să sufle cînd va izbucni flacăra, pîndeau cu lăcomie scînteia. Dar încercările lor nu duseră la nimic în acea zi. îl înlocuiră pe Antilopă şi încercară pe rînd, fiecare. Umezeala locului le anula toate sforțările.

Făcui bine să nu scot cutia cu chibrituri. Dădusem greş cu primele două încercări de a-i cuceri dar, ca în basmele cu zîne unde a treia e cea care îl dezleagă pe erou, le

cîstigai respectul abținînîndu-mă să le ofer ajutorul ordinar al fosforului industrial.

Mă lăsară să cercetez cele două bucăți de lemn. Priceput, grație experienței cu Svenn, într-ale pădurii, văzui că scîndura găurită era din rădăcină de plop, în timp ce bățul ascuțit era dintr-o specie dură de scoruş. Aveau dreptate, le spusei, să nu ia două bucăți din acelaşi lemn ci să aleagă unul cît mai rezistent cu putință iar celălalt mai moale, ceea ce face ca bățul ascuțit să pătrundă mai uşor, şi să se aprindă mai repede tocmai fiindcă e mai moale.

Pentru prima dată îmi făcură hatîrul să-mi zîmbească. încurajat de aprobarea lor, urmai:

— Numai că ați uitat o mică şmecherie foarte simplă care v-ar ajuta să aprindți focul. Uitați-vă bine: la început răsuciți încet bățul în gaură, apăsînd din toate puterile, împrejurul vîrfului se face o grămăjoară de rumeguş. Abia atunci să-l învîrtiți cît mai repede. Rumeguşul se va aprinde singur şi va da foc paielor.

Antilopă se repezi cu picioarele lui subțiri să mă împiedice să-mi termin demonstrația, îmi smulse din mîini cele două lemne, ca şi cum aş fi vrut să-i fur dreptul său sacru. Dar şi de data asta, din cauza ploii ce căzuse pînă în zori, scînteile se stinseră una cîte una dînd de rumeguşul umed.

— A! Mi-a venit o idee, făcui eu reluîndu-mi aerul timid ca să-i fac să accepte mai uşor sugestia mea, vreți să vă aduc mîine nişte iască ? O bucățică ar ajunge.

Vorbeam cu oarecare teamă, căci glasul meu mi se părea gros şi vulgar în corul lor de voci argintii. Nu răspunseră nici da, nici ba. A doua zi cînd venii cu iasca, mă înconjurară tăcuți gata să-mi urmărească toate mişcările cu ochi strălucitori.

— în timp ce tu, îi spusei celui mai mare dintre ei, pregătit pentru operația de sfredelire, învîrteşti bățul tot mai repede, trebuie ca cineva să stea în genunchi şi să sufle cînd scînteia ajunge la iască.

Nimeni nu-mi oferi să joc acest rol, aşa cum sperasem. Mă împinseră la o parte, ca şi cum la momentul oportun

Intervenția unui adult încălca legile lor nescrise. Altcineva din grup — şeful numărul doi după cîte mi se păru, dar al cărui trup îndesat şi greoi îl destina unei pubertăți mai apropiate — intră în cerc, în ciuda murmurelor de protest: „Nu tu... Nu... Taure n-o să poți..." în pofida unei indiscu-labile

forțe pulmonare şi a unei încăpățînări care îi încorda muşchii feței aproape virile, nu obținu nici un rezultat. O licărire albăstruie contura pentru o clipă bucata de Iască apoi se stingea într-un fum acru. Atunci prietenii ,sâi, cu glasurile lor subțirele în cor, îl chemară si-l împinseră în locul său pe cel mai mic dintre toți, un puşti plăpînd dar cu o privire atît de limpede că îl strigau „Ochi-verde", cu toate că ochii lui erau evident căprui. Acesta îşi umflă obrajii şi îşi țuguie buzele suflînd o ploaie de scîntei, şi în fine se aprinse o flăcăruie destul de puternică pentru a da foc paielor şi apoi întregului conți-nut ai vasului. Luară de îndată vasul în colibă, iar uşa o ferecară cu lemnul trecut prin cele două belciuge.

îmi amintii de obiceiul friulan care stabileşte că o fată c virgină dacă reuşeşte să reaprindă o luminare suflînd în feştila incandescentă. Dacă nu, înseamnă că pierderea fecioriei i-a răpit zestrea de energie creatoare şi mai ales darul de a aprinde focul.

Sosind într-o dimineață, înțelesei că ziua aceasta nu va fi ca celelalte. Copiii curățiseră vîlceaua, căraseră grămăjoarele de bălegar, împodobiseră coliba cu ghirlande şi țesălaseră poneii, al căror păr cenuşiu cu franjuri lungi, bălane, lucea ca un valtrap de argint.

Cu boturile în vînt şi chişițele încordate, animalele se învîrteau pe loc, tropăind de nerăbdare. Ultimii nori rotunzi ai zorilor se pierdură spre munții Albani. Cerul rămase senin, cu acea limpezime albastră şi rece care parcă pîrîie în aer. Trepiedul fu scos cu mare grijă, dus cu alai pînă în mijlocul vîlcelei, proptit cu cărămida lui. „Ochi verde" mergea în frunte strîngînd la piept un braț de ierburi aromate. Glasul său intona o cantilenă modu-lată pe două note şi reluată în cor, înainte de a stinge cu o

octavă mai sus în limpezimea înaltă a firmamentului. Lemnul carbonizat scotea un fum negru, dens. Aruncară peste tăciuni crengi uscate de pin şi de laur. După fumul gros urmă o flacără limpede. Venise momentul să treacă herghelia prin foc. Poneii, duşi de căpăstru la trap, săriră unul cîte unul peste trepied, într-o tăcere întreruptă doar de ropotul animalelor care îşi luau avînt şi de nechezatul de spaimă la săritura peste perdeaua de foc.

Pe urmă, fiecare, agățîndu-se de coamă încăleca dintr-un salt. Fără sa, fără Mu, îndemînarea lor mi se păru superbă ; fruct al unei adînci înțelegeri,

plină de dragoste pentru animal, şi al unui lung şi pasionat antrenament cînd, la ceasuri din zori sau amurg, călăreau pe deşelate prin vîlceaua pustie. Niciodată nu văzusem pe vreunul din prietenii mei din Ponte Mammolo legat de motocicleta lui cu o atît de tandră complicitate, îşi încurajau poneiul în şoaptă, îl sărutau pe gît. Laudelor murmurate la ureche, mîngiierilor pe grumaz, bătutului afectuos pe crupă, poneiul le răspundea legănîndu-şi coada stufoasă. Fără bruschețe exagerată, de teamă să nu-şi răstoarne călărețul, dar cu o impetuozitate suficientă ca să-l facă mîndru de îndemînarea sa, dansau în fața soarelui ridicați pe copite, înainte de a se arunca în goana mare peste jăratecul trosnind în vas.

în ce loc, în ce secol mă aflam ? Prin ce minune, acestj copii, a căror experiență se limita la plimbările duminif cale prin grădinile Vilei Borgheze şi care dormeau în fundul grotelor săpate la poalele colinei Testaccio, respecta ritualuri stinse de două mii de ani ? în ce Italie trăiau ? Era o planetă locuită de oameni ? Cînd mergeam prin iarba în care nici un pas de adult nu-şi lăsase urma, mai atingeau încă pămîntul picioarele mele ? Nu eram oare transportat departe de lume, dus de cîntecele lor cristaline ale căror ultime note se alungeau într-un singur sunet limpede, ca albastrul prea tare al cerului din care nu rămîne decît o clipă de orbire ?

A doua zi a trebuit să plec din Roma. Pe urmă, diferite obligații mă împiedicară să mai urc acolo sus. De fiecare dată apoi cînd am mai vrut să mă întorc pe colină, un motiv sau altul m-a oprit: ba o ploaie torențială căzînd pe neaşteptate într-o zi însorită, ba vizita neprevăzută a unui prieten căruia pentru nimic în lume nu i-as fi dezvăluit secretul. Cînd am început să fac filme şi am dispus de o cameră de filmat, mi-am jurat să realizez o scenă pe Testaccio. în ziua cînd as fi putut fi liber mi-a explodat un cauciuc la maşină. Am tunat şi fulgerat la început şi am blestemat ghinionul acesta încăpățînat, dar pe urmă am înțeles semnul. Resemnat, am plecat capul: „Nu te mai întoarce, mi-am zis, te-au pus în gardă". „Nu vă duceți în acel loc, nu-i pentru nimeni," mă sfătuise frizerul cîinilor. Gata, n-am să mai urc pe platou. Necunoscutul loc, agățat Intre cer şi pămînt şi mai aproape de nori decît de copaci, va rămîne de neatins, împărăția oalelor făcute de mînă, a pereților zidiți fără pietre, a focurilor care se aprind singure. Paradis al copiilor pe care nu i-a ajuns încă adolescența. Vor sărbători mai departe în fiecare primăvară reîntoarcerea timpului frumos şi vor ocroti cu nevinovatele lor ceremonii buna desfăşurare a anului; paznici nevăzuți, îngeri păzitori ai marelui oraş care se bălăcea la picioarele lor într-o corupție înfrigurată, fără

să le bănuiască măcar prezența. Iar eu, pe care nici un ritual de purificare nu-l va smulge îl i n ghearele destinului, îmi voi aminti de viața lor liberă !}i sălbatică petrecută în vîlcea şi îmi va fi de ajuns ca să mă simt mai puternic în mijlocul nenorocirilor.

De cîte ori n-am privit prin geamul maşinii, coborînd Uc-a lungul Tibrului spre Sfîntul Petru şi spre mare, colina ce părea să se fi întors la tăcere şi părăsire. Roma aluneca In mocirlă cu fiecare zi: banul, succesul, prosperitatea, plăcerile deveneau singurii ei zei. Fellini n-avea decît să lulune tot acest noroi care se va închega de la sine în secvențele acuzatoare din La Dolce Vita. Curînd, romanilor Ic va trebui un țap ispăşitor pe care să-l trimită la sacrifi-

ciu. Cu capul deja pus pe altar şi cu gîtul la îndemîna cuțitului, voi păstra încă puterea să-mi înalț privirea către muntele neprihănit. Ca necropolă de vechi resturi, era uitat în colțul său. Vechiul mărăciniş de pe creasta sa n-ar fi părut nimănui un veşmînt sacru. Dar cine altul putea şti că din această grămadă de cioburi țîşnea ultimul izvor de apă curată ?

30

Iulie 1955: criticile Partidului îmi tîrăsc cartea în tioroi: „Limbajul, situațiile, personajele, mediul, totul altă disprețul şi nepăsarea față de oameni, o cunoştință Superficială şi deformată a realității, o îngăduință bolnăvicioasă pentru aspectele cele mai tulburi ale unui adevăr amplex şi cu multiple fețe" (Unită). „Cum au schimbat ?artidul şi organizația tineretului comunist, în ultimii s ani, spiritul şi sentimentele a mii de tineri; cei ce au rescut înfometați, la marginea societății, cum au ştiut ei reziste, sănătoşi, mîndri, hotărîți, însuflețiți de o dorință izbăvire, cînd totul îi împingea să caute în viciu calea i mai simplă pentru a scăpa de condiția lor umană: iată ar fi trebuit să descrie autorul. " (Rinascită) „Negăm brice valabilitate a dialectului, astăzi cînd experimentul regionalist dă îndărăt pentru prima dată în istoria [loastră, în fața dezvoltării unei adevărate conştiințe naționale" (// Contemporaneo). „P.P.P. îşi alege la prima vedere, ca subiect subproletariatul roman, dar interesul arătat are drept conținut real gustul morbid pentru murdărie, ticăloşie, descompunere şi echivoc" (Vie Nuove).

21 iulie: Presedenția Consiliului de Miniştri sesizează Parchetul din Milano. „Ofensă adusă bunelor moravuri". — De stînga sau de dreapta, toți împotriva mea. Comunişti şi democrat-crestini uniți să mă hăituiască. La fel

ca acum cinci ani, la Casarsa. Altul, poate, ar fi fost mîndru să înfrunte tribunalele. Eu am fost zdrobit. Nu mă simțeam cîtusi de puțin făcut pentru rolul de „scriitor blestemat". „Blestemul" pentru mine redeştepta amintirea cumplită

fr*

r i, <*

-&

f

%

i

de la Valvasone: groaza adevărată a celui arătat cu degetul, a celui care riscă să-şi piardă pîinea din nou, pe care vecinii îl vor forța poate să se exileze pentru a doua oară şi care, oricum, frînge inima mamei sale. Un fiu tîrît prin judecăți, după ce altul a fost asasinat! De bine de rău, față de mine, îşi stăvilea lacrimile. Şi crezi că măcar prietenii mei din lumea literară îmi înțeleseseră frămîntările ? Se bucurară că aveau ocazia să urle contra imbecilității cenzurii.

Intrînd în sala de audiere, la 4 iulie 1956, avui impresia că sînt țintuit pe banca infamiei. Nici nu puteau spera magistrații o mai searbădă apologie. „Cînd antropomorfizez o cățea, vreau să spun că din păcate adesea tinerii din borgate trăiesc ca animalele. Dacă i-am descris pe cei trei băieți făcîndu-şi nevoile, e pentru a aminti ca acesta este pretextul pe care îl invocă toți puştii cînd sînt prinşi că fură de prin grădini." Obscenitățile, înjurăturile, blestemele ? Din grijă, spuneam eu, pentru exactitatea documentării : trebuia să apăr adevărata limbă vie care se vorbeşte la Ponte Mammolo, atacînd idiotul jargon birocratic revărsat de sus pînă jos în Italia de către cinema, radio şi televiziune: şcoală de lîncezire a minții şi de conformism, prima amăgire a societății de consum.

Poetul Ungaretti, prea bolnav pentru a veni să depună mărturie îşi trimise declarația: „Vorbele puse în gura acestor băieți sînt cele pe care ei sînt învățați să le spună, şi ar însemna, mi se pare mie, să batjocoreşti adevărul dacă ar fi arătați fandosindu-se ca nişte paji". Trebui să mulțumesc, cu un dat din cap fără convingere, purtătorului de cuvînt al

marelui absent. Şi să mă stăpînesc să nu sar în sus auzindu-l pe Carlo Bo, scriitor catolic influent, susținînd la bară: „Acest roman are o mare valoare religioasă pentru că îndeamnă la mila pentru cei săraci şi neştiutori de carte". Ieşirăm din tribunal, Livio Garzanti şi cu mine, achitați. Cartea, aflată sub sechestru de un an, a fost iar pusă în vînzare. Ziarele ? Cinstite încă pe vremea aceea. Recunoscută de judecători, nevinovăția mea fu proclamată în presă : fără insinuări veninoase sau atacuri

Indirecte cum va deveni regulă mai tîrziu. Aparent deci, e-,ram neatins. Singură mămica îşi dădu seama că obrajii mi Ise mai scobiseră puțin sub pomeții ieşiți în afară. Cu cît a Ibătut inima mai tare, cu atît mai mult se împietreşte.

Federico Fellini îmi dădu întîlnire la Poarta Latina. |Intr-o maşină albă, lungă, puternică şi confortabilă, pe are o porni în viteză pe drumul catacombelor, al ape-âuctelor, al ruinelor. Conducea cu o rnînă, fMnd trecătoarele grase, cu forme revărsate, riscînd şi scăpînd ca prin minune să nu răstoarne copiii pe biciclete, sau să zdrobească nasina şi pe cei din ea de vreun trunchi de coloană. Cu laltă mînă se scărpina în cap si-şi răsucea o mesă sub pălăria mototolită. Zburam pe şoselele desfundate în îutarea unui decor. Bombănea şi gîfîia ca o focă, Mânuind să reconstruiască în studiourile Cinecittâ un peisaj rural mai adevărat decît aceste vestigii de doi bani. *rea multe morminte şi prea puține curve pe Via Appia atica. Nu era pe placul ochilor săi iscoditori şi bănuitori Jecît Promenada Arheologică, începea un nou film pe are voia să-l turneze în locurile rău famate din Roma. Faima procesului şi un nimb întunecat ce începea să icununeze numele meu îi dăduseră ideea să-mi întrebuințeze competențele. Eu i-am scris dialogul încăierării nocturne în care Cabiria îşi înfruntă concurentele. Episodul perelinajului la Divino Amore este născocit în parte de nine. întîlnisem la Tiburtino un schilod căruia i se dăduse bperanța unei vindecări miraculoase. Cînd apăru Madona purtată de brațele credincioşilor în biserica iluminată de Eumînări, îşi aruncă în lături cîrjele. în loc de miracol, se prăbuşi la pămînt şi rămase în nesimțire pe pardoseala de piatră.

Adăugai încă o secvență: plimbarea de plăcere prin îhala a doi hoți într-o maşină furată. Fellini o tăie la nontaj.^ Fără măcar să-mi facă cinstea unei discuții. Pro-|testai. îmi făcu cu ochiul şi mă bătu pe umăr, mai cu Wîndețe decît un pasă care goneşte o muscă de pe nas. şa înțelegea el „colaborarea" asistenților lui: să-l ser-scă supuşi, să nu-şi permită nici o părere personală,

să-l însoțească riscîndu-şi propria viață în limuzina albă, să stea la ieşirea din magazinul Standa în căutare de figurante care să cîntărească cel puțin suta de kilograme.

Dar cum să te superi pe creatorul Gelsominei şi al lui Zampano ? Doi ani mai tîrziu îmi mai ceru cîteva replici pentru La Dolce Vita. Ți-aduci aminte de scena orgiei de la sfîrşit ? Dialogul celor doi homo eu l-am compus.

Pe urmă, cînd află că pregăteam la rîndul meu un film, îmi propuse să-l finanțeze el. Tocmai fondase, mulțumită banilor editorului Rizzoli, societatea de producție Fede-riz. Pentru mine şi prietenii mei începu marea aventură a filmului. Trei zile şi trei nopți aproape fără pauză, fără masă, în tovărăşia tînărului Bertolucci, care îşi făcea debutul de cameraman, după cum eu îmi făceam debutul de regizor, am filmat în Transtevere: probe care-i vor fi prezentate lui Fellini înaintea semnării contractului. Am să-ți povestesc altădată cu ce entuziasm m-am inițiat în mînuirea camerei de filmat, cu toate că aparatul nostru era dintre cele mai primitive, actorii improvizați, pelicula cu defecte, zgomotul motocicletelor infernal pe străduțele înguste unde poliția nu interzisese circulația unei simple trupe de amatori.

Pe treptele bisericii, văzut în plan apropiat prin obiectiv, cerşetorul ghemuit părea tot aşa măreț ca un peon indian din Que Viva Mexico. Transfigurați prin magia zoom-ului, funcționarii de la Manufactura de tutun care aşteptau neclintiți în fața intrării semnalul reluării, s-ar fi potrivit bine cu atmosfera mistică di Dies Irae. Ne duserăm pe urmă prin preajmă pe la Porta Portese, să găsim decorul de mizerie potrivit pentru eroul meu. Prilej pentru mine să cinstesc pe un al treilea mare cineast, fără să-mi pun problema dacă filmul, după ce va fi suferit influențe atît de disperate, îşi va găsi tonul care să-i dea personalitate. Iar şarlatanilor din talcioc, pricepuți în reclama gălăgioasă, nu trebui decît să le amplific puțin vocile şi să le filmez mişcările cu încetinitorul, pentru a le conferi gravitatea sforăitoare şi înfumurarea rituală a samurailor japonezi, de parcă Evul Mediu feudal din Intendentul

ISansho renăstea pe malurile Tibrului. Vorbesc, bineînțeles, de țelul ideal la care aspiram; nu de rezultatul care apăru pe masa de montaj, încercare rudimentară şi ciopîrțită.

Bernardo, — care avea douăzeci de ani pe atunci, o încăpățînare fermă şi o puritate copilărească ce vor rezista chiar şi succesului cu Ultimul Tangou la Paris — îmi întindea foarfecele cu o evlavie naivă. Este scris că discipolii trebuie să se lepede de măiestrii lor. Acest loc comun de înțelepciune, nu mă va împiedica, cincisprezece ani mai tîrziu, să resimt drept o trădare îndepărtarea celui de care mă legasem ca de un fiu.

în ziua în care Fellini trebuia să ne dea acordul, am pornit-o singur, cu inima palpitînd, la volanul maşinii (faimoasa Giulietta de care o să mai vorbim). Societatea Federiz era pe Via della Croce. îmi amintesc că am căutat mult unde să parchez în labirintul de străduțe dintre Piața Spaniei şi Corso. A trebuit să mă duc în Piața Poporului. Pe Via dell' Oca, în sfîrşit, zării un loc liber. Eram aşa de nervos că am ratat de nu ştiu cîte ori parcarea. Alberto Moravia, care tocmai se întorcea acasă, la numărul 27, se apropie schiopătînd de uşa maşinii. Elegant ca întodeauna, cu frumosu-i păr pieptănat pe spate, în care abia lucea un fir argintiu, şi cu acul cravatei asortat la haină, chiar dacă nu coborîse decît ca să bea o cafea la barul Canova.

— Pier Paolo, ce se întîmplă ? Ce eşti aşa nervos ?

— Urcă-te la volan şi fă tu manevra în locul meu !

— Ce ? Ce zici ?

îşi făcu mîna pîlnie la ureche. E drept că începuse sa l Surzească. Dar, de obicei, înțelegea totul din două-trei vorbe. Bunătatea şi inteligența îi țineau loc de timpan.

— Urcă la volan şi...

M-am oprit brusc, amintindu-mi că din cauza piciorului mai scurt nu putea conduce decît o maşină special udaptată.

— Ce ? Opreşte motorul. Vorbeşte mai tare.

— Mă aşteaptă Federico ! Ori dă gologanii, ori nu-mi rămîne decît să m-arunc în Tibru.

292

Dominique Fernandez

ÎNGERUL DESTINULUI

293

— Lasă, lasă, făcu el scărpinîndu-şi creştetul capului doliho-cefal. Vino la noi la masă poimîine. Elsa ar vrea să te vadă. Ține la tine mult, mult de tot, ştii, aproape ca la pisicile ei. La Capannina, Via della Scrofa. De acord ?

— Poimîine?

— Fiindcă joi îmi iau zborul spre Turcia, îți dai seama, să mă cheme turcii! adăugă rîzînd. O să-mi ceară părerea despre haremuri. Pînă atunci trebuie să scriu articolul despre Awentura... Hm !... Antonioni, ție îți place ? trebuie să-i trimit lui Bompiani lista celor care vor primi gratuit cîte un exemplar din La Noia, cartea mea care apare peste o lună, să trec în fugă pe la (îmi strecură în ureche un nume feminin), dar vezi, să nu ştie Elsa, per caritâ, să mă tund pentru recepția de la ambasada Statelor Unite. Pe miercuri, deci!

Uluit, îl priveam fără să zic nimic.

— Capannina e noua descoperire a Elsei. Nu-ți face iluzii despre curcanul care ți l-a promis de Crăciun ! Soție care scrie, pace-n bucătărie!... Asta e, se grăbi el să adauge nedorind să aibă aerul că pune în cumpănă talentul culinar cu două romane geniale. Aşa, colindă restaurantele şi descoperă totdeauna ultima noutate. O să vezi... chiar dacă n-o să avem decît salată cu trufe... Mult mai bună ca cea de la Buco !

— Trufe ? făcui eu cu o voce stinsă ca a unuia căruia cea mai mică îmbucătură i-ar întoarce stomacul pe dos.

— Trufe albe, din cele care nu se găsesc decît în Piemont !

Văzînd că rămîn ca de lemn la această informație apetisantă, crezu poate că mă sîcîie punînd pe acelaşi plan chinurile mele de creator şi plăcerile lui de gastronom.

— Greşeşti desconsiderînd trufele, Pier Paolo. Ştii ce şi-au spus Proust şi Joyce, de altfel singurele cuvinte pe care le-au schimbat, la un dejun dat în onoarea lor ? „Vă plac trufele ? — Trufele ? Dar dumneavoastră ?" Dacă ar fi cunoscut trufele albe, conversația lor nu s-ar fi oprit aici şi literatura universală s-ar fi îmbogățit cu un dialog mai substanțial.

Nereuşind să mă amuze nici cu literatura, nici cu

I bucătăria, se îndreptă de spate şi ridică din sprinceană, tic obişnuit la el, care exprima o dezaprobare îngrijorată. De treizeci şi patru de ani de cînd ieşise din sanatoriu, îşi trăgea piciorul infirm, fără să fi permis nici măcar o zi grijilor, oricare ar fi fost ele, să-i taie pofta de mîncare. Superb exemplu de biruință asupra lui însuşi şi de politețe "ață de alții. „Cum vrei", spuse salutîndu-mă.

Un om care trebuia să se aşeze la birou şi să scrie o •itică de film pentru L'Espresso, să alcătuiască o listă de nume în vederea lansării viitoarei sale cărți, o întîlnire ""andestină cu o fată frumoasă, o invitație la ambasada ;a mai căutată din Roma, un bilet de avion pentru o onferință la Istambul, şi

care mai găseşte timp să se ntrebe dacă o farfurie de tuberculi spongioşi dezgropaţi ~ un porc pe sub stejarii din Alba va reuşi să descre-iscă fruntea îngrijorată a unui tînăr confrate hărţuit, pe bmul acela, singur şi unic între literaţi, îl stimez şi îl admir, chiar dacă nu-mi prea plac romanele lui.

Se îndepărtă schiopătînd, ajunse în faţa intrării de la humărul 27, băgă din prima mişcare cheia în broască şi se pezi în vestibul fără a-şi întoarce capul.

Din cîţiva paşi am fost în Piaţa Poporului. Am trecut nai întîi prin faţa terasei de la Rosati, cartier general al atelectualilor de dreapta. Stăteau instalaţi comod sub razele aurii ale soarelui călduţ de toamnă. Văzîndu-mă apărînd din Via dell'Oca, înţeleseră de unde veneam şi-şi dădură coate rînjind. Nici un alt motiv, pentru aceşti scriitori fără cititori, nu putuse să-l îndemne pe Moravia să-mi ia apărarea în procesul de la Milano, în afara speranţei de a rămîne în vogă mulţumită prieteniei cu un scriitor deocheat. Pe cealaltă parte a pieţii, la intrarea pe Via del Babuino, care trebuia să mă ducă la Compania Federiz în Via della Croce, zării pe terasa Canova, cartier general al intelectualilor de stînga, grupul obişnuiţilor palavragii. Şi ei profitau de farmecul îmbătător al sfîrşitului de toamnă romană, aşezaţi la o cafea de culoare caramel. Crezură că mă oprisem la Rosati, schimbară între ei priviri acuza-

•ă[5]*

toare, rămaseră uluiţi văzînd că îi salut dînd din cap fără să încetinesc pasul şi deduseră din graba mea, suspectă în ochii lor, şi din gestul meu socotit sfidător că tocmai pactizasem cu duşmanul.

în piaţa Spaniei, invadată de turişti sleampăţi, de ciorchini de fotografi slugarnici şi de vînzători de ilustrate, care n-ar fi îndrăznit să se arate cu zece ani în urmă cînd treptele serveau de tabără plebei rătăcitoare de tineri emigranţi din sud, parcursei cu privirea cele două rampe cu trepte. Din scrupulozitate, căci Ramon, cicatricea lui, visurile sale himerice despre cînd va fi milionar, insolenţa sa seniorială de nobilaş hoţ de buzunare, dispăruseră de mult. O, nostalgie a vremii cînd rupeam în două, ca să fumăm fiecare cîte un capăt, ţigara cumpărată la debitul vecin, a vremii cînd tutungiii acceptau să vîndă ţigările şi cu bucata, nu numai cu pachetul întreg!

Fellini, în picioare lîngă pianul-bar, mă primi cu brațele deschise. „Sake din Japonia, Akvavit din Danemarca, votcă de la Moscova ?" Nu era critică mai fină care să-mi fi putut demola opera decît această zeflemea indirectă despre amestecul de scoli de unde mă inspirasem şi despre stilurile pe care le afişa. Incapabil să aleagă între Dreyer, Eisenstein şi Mizoguchi, băutorul va arăta oare mai multă hotărîre ? Etichetele împodobite respectiv cu o pagodă, cu un hering afumat şi cu o izbă, corespudeau fiecare patriei unuia din maeştrii mei. „Mulțumesc, nu beau" spusei, ceea ce îmi aduse un zîmbet ironic din partea sa şi o şi mai mare încurcătură dintr-a mea. Despre secvențele mele de probă nici vorbă, în afară de aluzia ironică la influențele din afară şi la neajunsurile unui asemenea ghiveci. Cele trei sticle îşi reluară locul în pianul-bar. Zgomotul sec al capacului închis sună prohodul speranțelor mele. Fellini, cîtusi de puțin stînjenit de a fi pus punct unei afaceri fără să trebuiască să scoată măcar o liră de despăgubire sau un cuvînt de explicație, ciugulea dintr-o uriaşă cutie cu bomboane de şocolată elvețiană. Abia dacă mai sta să le scoată hîrtiuțele, scotea o limbă mare şi lacomă pe care punea bomboanele două cîte două.

Mă duse din încăpere în încăpere prin sediul companiei Federiz, să-mi arate instalațiile nou-nouțe, catifeaua care îmbrăca pereții, mobilierul „design" şi lămpile de Pontecorvo. „Ne admiri luxul de parveniți ?" începui să rîd şi eu cu el. „Gata !" exclamă. „N-ai voie să-ți bați joc!" dacă ții să faci un film (îmi bătu inima auzindu-l), ali-niază-te la gustul zilei. Tocmai le-am angajat pe Anouk

Aim6e şi pe Claudia Cardinale, îți închipui că ar accepta ele să se urce pe triciclul hodorogit al lui Zampano ? De fapt, tu ce maşină ai ?" Păru să-l mulțumească răspunsul meu. îmi vorbi de „noua slăbiciune" a italienilor. Publicul pretindea filme mai scumpe şi mai pompoase, neorealismul îşi trăise traiul, ştiam eu oare că Roma avea acum mai multe telefoane decît Parisul ?

— Aruncă-ți un ochi pe graficul ăsta, îmi spuse luînd de pe o măsuță joasă din plexiglas o revistă pe care mi-o vîrî sub nas. Pe vremea cînd turnam La Strada, acum sase ani, se consumau în Italia două sute şaptezeci de mii de tone de gaz lichefiat. Anul ăsta consumul se va ridica la şapte sute mii de tone. Milioanele astea de butelii în plus economisesc femeilor italiene miliarde de ore pe care le pierdeau făcînd focul în maşini de gătit! încîntat de

viziunea grandioasă a acestei imense mulțimi de butelii pînte-coase şi strălucitoare, scoase un creion din buzunar şi desenă pe spatele revistei rînduri strînse de recipiente Agipgaz.

— Şi ce vor face aceste milioane de femei italiene cu miliardele de ceasuri pe care nu le mai pierd în bucătăriile lor ? Milano s-a şi gîndit la ele. Cu trei luni înainte, primăria a comandat două milioane şase sute de mii de beculețe pentru iluminatul de Crăciun. Şi mai ştii ce ? Vor despăduri Finlanda şi Norvegia pentru a procura brazi fiecărei familii. Ieslea sfîntă e demodată, dragule. Nici gînd să te mai reculegi în jurul vetrei familiale. Trebuie să ieşi pe străzi şi să cheltuieşti, să cheltuieşti şi iar să cheltuieşti. Să agăți în brad un sac de daruri! Să te dezlănțui să cumperi blănuri şi bijuterii! Whisky-ul cu damigeana, icrele negre cu polonicul! Să aibă sub ce să se încovoaie bradul scandinav, uimit că a părăsit pustiul de zăpadă al tăcerii polare pentru acest Sfînt Silvestru cu şampanie, claxoane şi pocnitori!

Eram uluit în fața acestui torent de cuvinte.

— Ah ! Ah! Pianul-bar nu i-ar fi plăcut lui bunicu-meu, care îşi punea halba de bere la rece pe pervazul ferestrei. Duminica înhăma caii la căruță şi ne ducea să ne

plimbe pe drumuri de pămînt, între gardurile de măceş... Doamne! exclamă el bătîndu-se peste sold, m-am apucat să mă înduioşez! Gata cu amintirile din copilărie, Pier Paolo ! N-o să mă faci acum să recit balada zăpezilor de altădată ! Viitorul, numai el ne interesează !

— Da, desigur, mă bîlbîii, încercînd să spun şi eu ceva. Nu neg că... Dar lefterii, nehotărîții, ca eroul filmului meu, nici pateul de ficat, nici icrele negre nu sînt încă de nasul lor!

— Mi-aduc aminte, la Rimini, cerşetorul acela, nu chiar un cerşetor, un fel de vagabond, un pierde-vară, pe scurt unul cam în genul eroului tău. Autoritățile fasciste s-au interesat de cazul lui. „Aici, la noi în oraş, fără declasați !" I-au trimis o asistentă socială, l-au băgat în baie, l-au spălat şi l-au pus să aprindă lampioanele de carna-

| val... Ce ? Ce este ?

O secretară îi făcea semne din capătul coridorului.

— Nu, am spus-o de o sută de ori. Nici un interviu entru moment. Cu nimeni. Ni-meni, m-auzi ? Insistă ? ă se descurce cu ce le-am declarat la Cannes! Unde

rămăsesem ? reluă el împingîndu-mă în biroul său. A, da ! „Fără declasați!" Era foarte simpatic aiuritul în chestie. In fiecare primăvară îl vedeai alergînd cu plasa de fluturi după „manine", fulgii aceia vegetali, albi, care ajung la noi prin martie, plutesc prin aer, se răsucesc fără să se lase niciodată la pămînt, urcă şi coboară şi dispar aspirați parcă de o misterioasă atracție. Nişte tîmpiți fasciştii Iştia, nu găseşti ?

— Absolut, răspunsei, prinzînd ocazia.

— N-aveau decît să-l lase în pace, în loc să-l costu-heze în angajat al primăriei.

— Federico...

— Stai jos. Aş fi fumat cu plăcere o Partagas. N-ai kea să-mi mai dai o mînă de ajutor la viitorul meu film ? Secvența cu cei doi homo, ştii, au găsit-o foarte reuşită. Foarte bun dialog. Na, uită-te puțin la schițele astea, dacă iți spun ceva. îmi înşiră pe genunchi o serie de schițe pen-(ru Opt şi jumătate, desenate cu o mînă uşoară şi subli-

niate cu nişte vagi umbre pastel în culori ireale, de vis. Ceea ce ne deplasă, departe de cadrul rustic şi popular al amintirilor lui adriatice, şi şi mai departe încă de cocioabele şi de jerpeliții din filmul meu, spre o lume avută şi călduță, de pură fantezie, în care Rudolf Valentino nu s-ar fi simțit nelalocul lui. Oameni veniți la cură se plimbau îmbrăcați în costume albe prin stațiunea fantomatică; odalisce îşi fluturau vălurile pe sub porticurile unui serai.

— Am să-ți încredințez un secret, îmi zise închizînd albumul şi conducîndu-mă spre ieşire. Dar nu-l spui nimănui, sper ?

Aluneca pe dalajul de marmură cu aerul mieros al unui prelat, afundîndu-şi ochiul de sultan în decolteul secretarelor şi întrerupîndu-mă cu un nou val de statistici de îndată ce schițam gestul să deschid caietul în care se înşirau cifrele, modeste totuşi, ale devizului meu. Aveam aerul unui preot de țară venit să-i expună episcopului situația dramatică a unei fete cu copil din flori, şi trimis înapoi cu politețe nu fără a i se strecura, drept despăgubire, o mică bîrfă de parohie.

— închipuie-ți cine mi-a obținut marele premiu de la Cannes pentru La Dolce Vita ? Pun capul jos că nu ghiceşti! Simenon, care prezida juriul. Un belgian ! El e cel care le-a smuls decizia. Unul care mănîncă scoicile cu cartofi prăjiți!

Cu asta, mă împinse pe palier şi mă bătu pe spate. (Proptit în balustradă, mă însoți pînă în josul scării cu un rîs răsunător, proaspăt, copilăresc, care se rostogolea în urma mea pe treptele de piatră. „Ah ! Ah ! Scoici cu cartofi prăjiți! Scoici cu cartofi prăjiți!" Poate că Italia îşi luase o revanşă față de Belgia smulgîndu-i, de astă dată, un avantaj mai pe placul vanității naționale decît arhicunoscuta folosire a emigranților în minele ei, dar eu, punînd din nou piciorul pe Via della Croce, în acest octombrie 1960, mă găseam fără nici un ban, fără nici un metru de peliculă. Totuşi nu puteam, ca să intru în grațiile unui producător, să pun telefon personajelor mele, cînd încă nu aveau apă curentă, W.C.-uri şi lavabouri!

ÎNGERUL DESTINULUI

Avusei bunul simț să nu adaug pirueta lui Fellini la dosarul jignirilor (ca să nu zic mai mult) a căror țintă eram iarăşi după sentința de achitare de la Milano. Alte trei procese mă aşteptau în pragul acestei ierni: pentru cel de-al doilea roman al meu, pentru incidentul din via Panico, pentru afacerea din Anzio. în plus, abia scăpasem de acuzarea de defăimare depusă împotriva mea de primarul de la Cutro din Calabria.

în vara anului 1959, săptămînalul milanez Successo mă trimisese să fac reportaje de-a lungul coastelor italiene. Compatrioții mei începeau să descopere turismul de masă. Descrisei ce văzusem: plajele pline de murdărie, difuzoarele care urlau, degradarea moralei familiale sub efectele conjugate ale soarelui şi ale costumului de baie, tinerii teddy-boy mîndri de acest apelativ american dar as-cunzînd sub bluzoanele lor strălucitor colorate, o inimă mic-burgheză şi fascistă, în Calabria mă izbiră sărăcia lucie a satelor, sălbăticia litoralului, tristețea tineretului, povara interdicțiilor. Ceea ce îmi atrase o ploaie de insulte a presei meridionale în întregime („ziarist de contrabandă", „italian degenerat", „băşică umflată") şi o mustrare din partea subsecretarului de stat al Turismului („mentalitate pervertită, care se distrează tratînd cu dispreț pămîntul unic şi indivizibil al patriei"). Şi totuşi nu încăpea nici urmă de îndoială că o simpatie fără de margini tmi inspirase aceste rînduri despre delăsarea şi mizeria unei provincii înfloritoare în veacul al V-lea înainte de Christos, dar peste care niciodată nu mai bătuse, ca peste Sicilia sub arabi sau Apulia sub normanzi vîntul dătător **de** viață al Istoriei.

La 12 noiembrie, oraşul calabrez Crotone, aflat sub administrație comunistă îmi premie cel de-al doilea roman. Scandal general, de la Tarente

la Cosenza. Primarul din Cutro, orăşel vecin cu Crotone, dar în mîna democrat-cresti-

Iflilor, profită de această ocazie ca să prezinte cazul în fața justiției. Merită osteneala să treci în revistă motivele Invocate. Reggio mi se păruse de o sărăcie îngrozitoare.

300

Dominique Fernandez

ÎNGERUL DESTINULUI

„S-ar zice că e descrierea unei şatre de țigani, cînd este vorba de una din cele mai fermecătoare localități din Italia. Ca oricare alta, vrea să devină şi mai frumoasă şi mai înfloritoare, dar, în vraja țărmurilor sale plecate peste apele strîmtorii Messina şi în limpezimea străzilor luminoase, ascunde oare îngrijorătoarea mizerie care îl mîhneste atîta pe P. ?" „Femei dintr-un trib african: iată ce sînt pentru P. distinsele cetățene ale industrialului Tarente, port al flotei noastre militare şi sediul vestitelor şantiere navale." „Reputația, onoarea, noblețea, demnitatea curajoasei populații din Cutro au fost în mod evident grav călcate în picioare. Pe dunele galbene, alt termen african de care se foloseşte ziaristul, răsar cu sutele căsuțele colorate, vesele, curate, clădite de Oficiul Reformei. Oamenii truditori din sud, din Calabria, din Cutro, fideli poruncii biblice, îşi cîştigă acolo pîinea cu sudoarea frunții, dar nu scriind articole defăimătoare la adresa fraților lor."'

Biserica („fideli poruncii biblice") şi Armata („port al flotei noastre militare") îşi arătau colții împotriva mea; dar şi Turismul („vraja țărmurilor sale"), puterea cea nouă, mai de temut decît celelalte două, de cînd „Carosello", o emisiune publicitară televizată, se apucase să difuzeze zilnic de la un cap la altul al peninsulei cincisprezece minute cu sfaturi de urmat. Despre cea mai bună metodă de spălat pe dinți, de pus masa pentru prieteni, de ales marca de aspirator şi de maşină de spălat vasele, despre cum se face un compliment unei femei: acest din urmă sfat special destinat bărbaților din sud stăpîniți încă de o mută şi bestială poftă, în măsură să le pună pe fugă pe străine. Nu erau uitate nici grasele şi diformele lor neveste: cui se adresau mai întîi rețetele de bucătărie şi sfaturile vestimentare dacă nu acelora pe care abuzul de paste făinoase şi încăpățînarea de a se îmbrăca numai în negru le preschimba în sperietori, pe plajele pe care se născuse Venus ?

301

Pe scurt, noii auguri ai națiunii dădeau fiecăruia indi-ații despre cum să se pregătească, în schimbul unui efort acut în domeniul igienei, al cochetăriei, al politeții şi al curtoaziei, pentru un viitor tot aşa de „luminos" ca Străzile din Reggio. Fără să spună, bineînțeles, că scopul acestor diferite transformări nu era cel de a avea grijă de ericirea cetățenilor, ci pur şi simplu acela de a mări ^uzarea de creme de bronzat, ochelari de soare şi băuturi oase în ținutul lor. Produse fabricate în nord, unde fcperau că sutele de kilometri de coastă meridională odată [.civilizate" şi aliniate la standardele europene, turiştii are plecau din Milano, Paris, Ziirich şi Frankfurt, se vor ăpusti cu miile, oferind astfel o splendidă clientelă in-[lustriei balneare.

Primarul din Cutro nu se jenă să deformeze sensul anumitor fraze de-ale mele, izolîndu-le de context. Procedeu tipic al celor care condamnă în loc să discute, îți închipui că n-aş fi întrebuințat niciodată adjectivul „african" decît cu intenții laudative, eu care mă pregăteam să caut în lumea a treia un pămînt care să-mi înlocuiască borgate-le pierdute. „Marea loniană nu e o mare de pe la noi, scrisesem eu, valurile ei legănate între Grecia şi Egipt fac auzit murmurul melodios al orientului cînd scaldă plajele." Elogiu poate cam tras de păr şi dulceag, dar lauda, toată lumea ar fi înțeles-o. în referirea primarului nu se regăseşte decît prima parte a frazei mele: „Marea loniană nu e o mare de pe la noi"; urmată de acest comentariu zeflemitor : „S-o dăruim Rusiei, preascumpă autorului reportajului". Chiar dacă n-aş fi pierdut din cauza acestei ticăloşii decît respectul cîtorva pescari sinceri legați de țărmurile lor, de bărcile lor şi de amintirea lui Garibaldi în Aspromonte, şi tot este neîndoielnic că s-a mai învîrtit un pic şurubul ce strîngea din umbră lanțul care mi se pregătea din umbră.

Cît despre purtătorii de cuvînt ai Partidului, speranță deşartă ca premiul literar atribuit la Crotone să-i fi

înmuiat. Cea de-a doua carte a mea, aventura unui delicvent de la Pietralata şi sforțările lui neputincioase de a se răscumpăra prin politică, înfruntă atacuri tot atît de furibunde ca şi prima. Am fost acuzat în Rinescită că îl batjocoresc pe eroul meu, cloacă de vicii şi obscenități. „Iată-l pe tînărul criminal devenit membru al partidului comunist. Din lipsă de bani, intră într-un cinema rău famat, se aşează lîngă un oarecare despre care ştie că e

pederast şi îl pune să-l masturbeze, îi pretinde în schimb cinci sute de lire, nu fără a recurge la forță pentru a-l constrînge pe individ să scoată banii. Nu este destul ca să vă indigneze ?"

Remarcați că buna creştere şi diplomele universitare ale lui Mărio Montagnana, autorul acestui articol şi senator al Republicii, la adăpost prin rotunjorul salariu lunar de nevoia „dezgustătoare" de a stoarce de la un „nenorocit" cu ce să halească seara, nu l-au împiedicat să facă o grosolană greşeală de sens în legătură cu „pederast".

Cine „s-a indignat" după sfatul revistei oficiale a Partidului, a fost Acțiunea catolică. Plîngere împotriva romanului meu. Judecătorul de instrucție nu renunță la urmărirea penală decît pe baza unui referat amănunțit al „maestrului" Cuttolo, catolic şi profesor la Universitatea din Roma. O lună de muncă, treizeci de zile consacrate analizării cărții, scrupule ce-i fură retribuite cu şaptezeci şi şase de mii de lire — de o sută cincizeci şi două de ori tariful dintr-un anume cinematograf din preajma gării, pentru a conchide că moravurile descrise în carte jignesc gustul cititorului, dar fără a-i face poftă să le imite. „Azi, filmele şi romanele neorealiste ne-au obişnuit să acceptăm lucruri dure şi scîrboase pe care strămoşii noştri le-ar fi respins îngroziți."

Ordonanță de neurmărire de data asta, dar îmi dădui seama, pitrocind presa (de ce ți-oi fi pierzînd timpul cu ziarele ? o să zici) că imaginea mea publică suferise o uşoară dar semnificativă alterare. Nu mai sînt numai un autor de cărți scandaloase, ci şi un om poate el însuşi

scandalos. „P. cunoaşte această lume dinlăuntrul ei", afirmă criticul literar de la L'Espresso, revistă independentă, îşi face loc peste tot îndoiala calomnioasă: se poate povesti cu atîtea detalii viața acestei mocirle fără a participa direct la activitatea criminală a drojdiei societății ? Şi cînd, sub pretextul de a lăuda scriitorul, se admiră atîta minuțiozitatea lui în a descrie un atac armat împotriva băiatului de la pompa de benzină Shell de pe Via Cristoforo Colombo, se manipulează discret cititorii pentru a-i face să-i spună că un asemenea realism nu depinde numai de puterea sa de imaginație.

ÎNGERUL DESTINULUI

305

32

Noaptea de 29 spre 30 iunie 1960. între sărbătorirea lui Petru şi cea a lui Pavel. Bulevardul Victor Emanuel. Frumoasa biserică Sânt' Andrea della

Văile, unde Tosca venea să-şi întîlnească iubitul în fața tabloului pe care acesta îl picta. „Mărio! Mărio!" îmi cînt mie însumi aceste două note, dar iată că în mintea mea întunecată de oboseală silabele propriului meu nume se substituie celui ale pictorului. „Paolo ! Paolo !" Pe mine mă cheamă ? „Ei, Paolo!" Mă întorc: e „Neamțul", un prieten din Transtevere. Se foiesc, el şi un tovarăş. Amîndoi se minunează de noua mea Giulietta si-mi cer să-i iau în maşină. „Doar cinci minute, pic de somn. — Bine, cinci minute, numai cinci." Facem înconjurul pieței Navone şi o luăm pe Via dei Coronari. La capătul străzii, colț cu Via Panico, a izbucnit o încăierare. Băieți şi fete care îşi trag ghionti cu furie în lumina farurilor mele. „Ăsta e Baronul, îl ştiu eu ! exclamă Neamțul. — Dă-te jos şi ia-l cu noi atunci, îi spun. Fuga !" Trebuie neapărat să-i despărțim înainte de a ajunge să scoată cuțitele. O iau din loc şi plec ca din puşcă. La şapte dimineața în timp ce dorm adînc la mine în pat: lanternă băgată în ochi: „Scoală-te şi mergi cu noi, fără prostii!" Vis sau realitate ? Plutesc încă în plină Tosca ? Chiar de-adevăratelea mă convoacă baronul Scar-pia ? Doi agenți mă duc la comisariat. Păcat că nu este palatul Farnese, ci un sediu murdar de pe lîngă vechiul spital Sân Camillo. Sînt acuzat de a fi sustras un hoț cercetărilor poliției, „deliberat şi în deplină cunoştință de cauză". Inculpare. Campanie de presă. Se publică o mulțime de amănunte din viața mea particulară prezen-

tate tendențios. Am o Giulietta „albă" mai degrabă „culoarea untului" în care mă „exibez". Mă dedau la „sarabande nocturne" pe străzi rău famate, în compania unor tineri „nu se poate mai dubioşi". Via Panico se găseşte în plin cartier de răufăcători (Sandro Penna, cel mai mare poet italian, stă la două sute de metri; tocmai petrecusem seara la el). Se subliniază că viața mea începe să semene cu romanele mele.,// ragazzo a întins prea mult coarda", titrează o revistă. De ce m-am băgat în încăierare ? N-a-vcam decît să-mi văd de ale mele ! Şi mai întîi: un om cinstit circulă între douăsprezece şi unu noaptea prin labirintul vechii Rome ?

Şi tot aşa, cîteva zile la rînd; apoi, procesul fiind «mînat de trei ori, la fiecare nouă audiere fixată. Bîrfe, insinuări, calomnii. Aşa că nici nu-i de mirare întrebarea pusă de preşedintele tribunalului: „Cum se face că în iicea noapte, la o oră aşa de tîrzie, încă nu vă întorseseți «casă ?" şi nici răspunsul meu mincinos, las : „Mă plimbam ca să culeg impresii despre mediul care îmi va servi drept fundal unei lucrări literare în curs". Achitat din lipsă de probe: hoțul, pe care se zicea că-l ascunsesem, dormea liniştit la el acasă şi fusese ridicat de doi agenți cwict în clipa cînd cei doi colegi ai lor mă arestau

pe mine! Dar presa, care consacrase coloane întregi acestei afaceri, relată doar în cîteva cuvinte despre verdict. Unele, destul (Ic ambigui, ca această notiță din Stampa, reputat ziar nerios: „Judecătorii nu s-au convins că scriitorul ar fi pul ut fi vinovat".

*

10 Iulie 1960. Anzio, un port de pescari la sud de Roma. Copii aşezați pe dig îşi aruncă undițele printre pietre, înaintez, vorbesc cu ei. Vedem o luntre care se întoarce în port. Pe urmă îi las şi mă duc la restaurant. A iloua zi, plîngere depusă contra mea. Aflu că, după plecarea ttiea, doi ziarişti s-au apropiat de copii, pe dig, unul de la Tttnpo (fascist), altul de la Messaggero (cel mai mare coti-illnn din Roma, centru-dreapta). „Ce v-a zis domnul care f ra cu voi ? — Ne-a arătat băieții din luntre. Cîți ani să

aibă ? ne-a întrebat. — Şi pe urmă ? Doisprezece, am zis noi. — Atîta tot ? — A zis atunci: Nu contează, trebuie să aibă nişte coşcogeamite sule drăguțe." Cei doi ziarişti au simțit că e de datoria lor să informeze poliția imediat. Anchetă, interogarea copiilor, plîngere pentru tentativă de corupere de minori. Judecătorul din Anzio îi interoghează la rîndul lui pe copii. Care mărturisesc că cei doi ziarişti li s-au adresat spunînd: „Vă dăm o sută de lire, dar să ne spuneți totul". Magistratul pufneşte în rîs, - le trage o săpunealâ polițiştilor care au făcut raport şi clasează afacerea. Dar presa, încă o dată, a apucat să murmure, să insinueze, să porcăiască. Ochelarii mei de soare ? Că trebuie să-mi protejez ochii, sensibili, nu-i păsa nimănui: „turistul singuratic" are grijă să-şi „ascundă" privirea îndărătul „lentilelor negre". Restaurantul? Nu mă dusesem acolo împins de foame, ca toată lumea, ci pentru că simțisem că trebuia „să dispar" de pe dig, că era cazul „s-o şterg". Se bate monedă pe această nouă „peripeție" zece zile după scandalul din Via Panico. Fiecare se declară „surprins", „neliniştit", „tulburat". Mi se recomandă prudență, nu fără a mă tutui ca pe un delincvent care nu mai are drept la respect: „Nu abuza de realism!" Şi se insinuează că, „deja corupător lingvistic" de copii, urmăresc alte țeluri mai puțin literare.

E toamna în care un gazetar de la Borghese (fascist) lansează neologismul „Pierpaolizi". Format pe modelul „Atrizi", această lungă

descendență de perfizi, de ucigaşi şi de nebuni care au fost, de la Egist la Agamemnon, de la Clytemnestra la Oreste, urmaşii demni ai întunecatului şi sîngerosului Atreu. Filmul meu era în pom de cînd Fellini se eschivase; îmi va trebui un an ca să termin turnarea: dar redactorii rubricilor de „ecouri" auziseră ceva şi se pare că văzuseră cu toții probele trase. „Pierpaolid" va începe prin a însemna un oarecine care fură un măr de pe o tarabă, o ia în sens interzis, bîntuie după miezul nopții prin preajma gării: crime mai uşoare decît cele ale legendarei familii din Micene, dar în care şacalii la pîndă adulmecă mirosul sîngelui.

Puteam să dau din umeri, desigur. Numai că într-o zi, trecînd prin Hale, ştii ce-am auzit ? Un puşti îl ajuta pe luică-său să descarce lădițe cu finocchio (mărar). N-as fi stat să ascult tradiționalele glume pe care le provoacă acest zarzavat printre oamenii de rînd din Roma, dacă deodată un cuvînt straniu, oribil, nu mi-ar fi ajuns la ureche. Pustiul, căruia îi scăpase o lădiță pe picior se înfuriase pe „pierpaolizi". Textual. O treaptă nouă în ascensiunea violenței. Numele meu adus la nivelul de insultă, înlocuind porecla „finocchio", găselniță, îți aminteşti, de pe vremea primelor ruguri ale sfîntului Dominic. Cînd, pentru a ne mîngîia că muream în flăcări, se arunca în mijlocul vreascurilor iarba aromată al cărei nume a devenit <» insultă de care n-am mai putut scăpa.

Pe cît găseam de fără haz această metaforă legumicolă, pe atît mi se păru de infamă noua poreclă. Plecată din l laie, s-a răspîndit prin piețe. Trei zile după ce apăruse pe malul Tibrului, țîsnea din gîtlejul răguşit al unei precu-pcțe instalată în spatele tejghelei din colț de la Campo dei l-'lori. „Hai la pierpaolizi frumoşi!" striga în gura mare; fflră răutate, sînt convins; fără să ştie nici măcar că exist. Prinsese vorba din zbor ieşită din gura fiului sau a soțului cil ți acum o trîmbița pentru plăcerea sonorității ei mai pline, mai suculentă şi cu gîndul că marfa denumită „plerpaoli" se va vinde mai bine, avînd patru silabe în loc de trei. îmi veni să rîd la început; dar rîsul îmi rămase în gll şi mă simții tremurînd din toată ființa, ca porumbelul cflruia i se dă drumul în standul de tir şi care îi vede pe

vtnători la capătul celălalt.

*

în toamnă apare pe ecrane filmul lui Carlo Lizzani, < 'ocoşatul din Roma, povestea unui tînăr bandit pe timpul ocupației germane. Lizzani îmi încredința se un rol secun-ilnr. Filmul a fost interzis pentru „apologie a crimei", în '.prijinul acestei acuzații: o fotografie de platou arătîndu-mă i o

timp ce mînuiesc o puşcă automată. Ordonanță de ucurmărire. Filmul apare din nou pe ecrane, dar fotogra-UH, rămasă în arhivele ziarelor, era gata să slujească din

>m

m-

»•> »

nou. Ca probă împotriva mea de cîte ori numele meu apărea pe prima pagină. Timp de cincisprezece ani va fi pusă sub ochii cititorilor, în locul celei a unui om care scria cărți, fotografia unui nelegiuit mînuind o armă de foc.

De aici încolo, orice aş face, orice aş zice, faptele sau vorbele mele îl dezvăluie pe ticălos. 5 Noiembrie 1960: în rubrica pe care o scriu regulat pentru săptămînalul comunist Vie Nuove, combat dispoziția legii care atribuie numai tatălui de familie exercitarea conducerii acesteia. De ce, dacă e un beţiv, un tîmpit, o brută, să nu fie delegată această putere celui sau celei pe care familia l-ar desemna sau ar desemna-o ca fiind în măsură să conducă ? Mama, sau fiul cel mai mare. Bravo! exclamă editorialistul revistei catolice Gazzettino din Veneția. Trăiască democrația la domiciliu ! Putem fi siguri că cel ce va bate mai tare cu pumnul în masă va şti să se facă ales ! Ce fericire dacă se găseşte acasă vreunul din cei cu bluzoane negre, sau şi mai bine, vreunul din acei ragazzi di vita, atît de dragi scriitorului nostru. Să le încredințăm neîntîrziat conducerea căminelor noastre.

30 octombrie 1961. Tempo din Roma trage un titlu pe toată lățimea primei pagini: „Pier Paolo P. inculpat pentru tentativă de furt sub amenințarea armei împotriva unui pompist". Fotografia cu puşca automată din Cocoşa-tul ilustrează articolul. Tocmai petrecusem o săptămînă la nişte prieteni din Sân Felice Circeo, la vreo sută de kilometri la sud de Roma. Ca să lucrez împreună cu Sergio la scenariul celui de-al doilea film al meu. într-o zi, după-a-miaza, ce-i drept, o luasem pe şoseaua care merge de-a lungul dunelor, între mare şi lacul Sabaudia. Opresc la o pompă Agip. „Cît cîstigi ?" îl întrebasem pe tînărul de la pompă. Şi alte întrebări cum am eu obiceiul să pun. Motocicleta aia de-acolo, e a ta ? Eşti logodit ? Răspunsuri scurte.

Băiatul se grăbea să pună furtunul la loc şi să se afunde din nou în cineromanul lui de cincizeci de lire. îmi

Nervi în silă o Coca-Cola pe care o băui rezemat de tejghea întrebînd de preţurile portcheilor şi ale pixurilor.

Cîteva zile mai tîrziu, năvală a poliţiei, percheziţie în toată casa, mobilierul cu susul în jos, maică-mea fnspăimîntată. Ce caută oare ? Un revolver! Bernardino De Santis, nouăsprezece ani, s-a dus la carabinieri să le «pună această nemaipomenită poveste. L-a recunoscut pe „«gresorul" său după Giulietta cea albă. Cel care, după ce (•a lăsat un bacşiş bun, s-a îndreptat încet spre uşa de ieijire; unde s-a oprit ca să-şi pună, calm, o pereche de mănuşi negre. Pe urmă, întors brusc cu un pistol în mînă, pe care l-a încărcat în faţa lui, Bernardino, cu un glonte de aur. „Dacă mişti, trag" as fi zis eu închizînd uşa cu heia şi proptindu-mă iarăşi de tejghea; unde am încercat n sparg sertarul cu încasări, ca să iau cele două mii de lire illate acolo. Atunci, Bernardino ar fi pus mîna pe un cuţit, iar eu, retrăgîndu-mă de-a-ndărătelea, am fugit ca un las, grăbit să mă urc în maşină şi ţinîndu-l mereu sub ameninţarea armei.

Apoi, vine articolul din Tempo, darea în vileag prin presă, scandalul. Ziarul Borghese mă descrie ca pe o paiaţă gălbejită, „cu protuberantele frunţii exagerate", cu pantalon caraghios, „trup mărunt şi uscăţiv". „Poet al murdăriilor şi al miasmelor", oare trebuie lăsat în liber-lutc ? degeaba protestez eu că n-am purtat niciodată pfllărie neagră şi nici mănuşi de orice culoare ar fi fost şi K& astfel de accesorii cum ar fi pistolul şi glontele de aur Hlnt scoase de-a dreptul din serialele americane la modă, llnt tîrît în faţa tribunalului. Procesul se deschide la Latina, în iulie următor. Am descris violenţa în cărţile mele ? înseamnă că sînt un violent. Personaje de-ale mele atacă pompe de benzină Shell ? Am atacat o staţie Agip, nici umbră de îndoială. Trebuie să le urlu în faţă că sînt un om bltnd şi tandru ? Că prindeam muşte cînd eram copil şi le (Ifldeam drumul nevătămate ? Că am jucat cărţi în Forcella ţ) că am hoinărit prin Cala de Palermo, fără să am briceag In fundul buzunarului ?

w

Zadarnic, fiindcă procesul a luat deja o altă întorsătură. Strigătul precupeților pornit din Hale s-a răspîndit prin piețele Romei şi de acolo în regiunea romană, iar acum pluteşte ca un urlet acuzator peste întreaga Italie. Nimeni nu îndrăzneşte să menționeze fapta care nici nu constituie un delict legal, dar toți se gîndesc la asta, toți ar dori să fiu pedepsit pentru o astfel de crimă. Avocații pompistului care propun să se conexeze dosarului (cerere neadmisă, cele două cauze fiind clasate fără urmări) procesul de la Casarsa „pentru corupere de minori". Preşedintele tribunalului care îl întreabă pe Bernardino (de mult trecut de majorat). „Poate că P. ți-a făcut nişte propuneri de care ți-a fost ruşine ?" Şi după răspunsul promt al băiatului: „Nu ! Nu mi-a făcut nici o propunere sexuală de nici un fel!" oricine ar înțelege că judecătorii l-au prelucrat dinainte pentru a muta dezbaterile pe un teren unde sperau să mă doboare. Altfel, cum ar fi prins din zbor, acest prostănac, aluzia eufemistică a magistratului ? Nu chiar atît de prostănac, totuşi, ca să nu înțeleagă că un răspuns afirmativ ar fi lăsat să plutească o îndoială asupra propriei sale virilități. Aici poți recunoaşte influența benzilor desenate şi a culturii de fotoromane. Mandrake şi Superman îi suflară lui Bernardino acest „nu !" energic care îi păstra onoarea neştirbită.

Trebuie să se fi petrecut ceva între „aceştia doi", apreciază totuşi reporterul de la // Giomo, gazeta lui Enrico Maltei, fost luptător în Rezistență. Oraşul Latina — Se-colo d'Italia — continuă să-l citeze cu numele său fascist: Littoria — creat de Mussolini pentru a fi capitala mlaştinilor Pontim m curs de asanare, inspiră oare judecătorilor o severitate involuntară ? Deşi se îndoiesc de crima mea, simt că este de datoria lor să mă condamne. Cincisprezece zile de închisoare cu suspendare pentru „amenințare cu arma". Nu i-au dat dreptate lui Bernardino, care mă acuza de „tentativă de furt sub amenințare cu arma". Mai încasez cinci zile de închisoare în plus pentr port ilegal de armă şi zece mii de lire amendă pentr nedeclararea pistolului. Acest pistol legendar, rezultă^

prin deducție din puşca automată a Cocosatului. Vor trebui şase ani şi jumătate de procedură înainte ca un alt tribunal să pronunțe achitarea din lipsă de probe. Şase ani ijl jumătate în care presa va răspîndi legenda glonțului de u u r. Şi va recomanda lupoaicei din efigia firmei Âgip să vegheze asupra angajaților săi de la pompe, stîlpi ai noii Ilalii motorizate şi autorutizate, cu aceeaşi grijă (sîntem culți noi cei de dreapta şi avem gustul metaforelor) ca şi doica lui Romulus şi Remus asupra întemeietorilor Romei.

15 noiembrie 1961. Un învățător din Avellino se prejmă la poliția judiciară din Roma. Povesteşte că l-am «gățat într-o noapte, l-am îmbarcat în „Giul'ietta" mea, l-am dus pe un cîmp, l-am amenințat cu pistolul, l-am dohorît şi l-am lăsat pe jumătate mort, după care i-am furat manuscrisul romanului său Copiii păcatului". Două zile mai tîrziu Antonio Vece se retractează, mărturisind că a nflscocit totul pentru ca ziarele să scrie despre el şi să facă puțină reclamă ambițiilor lui literare. De fapt, despre mine au cscris. Antonio are douăzeci şi trei de ani, „vîrsta ideală", nu-i aşa ? ca să devină o „nouă pradă" pentru „poetul-bandit". Două zile de titluri mari, de articole, fotografii, sarcasme şi insulte.

23 noiembrie 1961. Premiera filmului meu la cinema narberini. încăierări, cerneală zvîrlită pe ecran, bombe puturoase în sală. Manifestanții grupați la balcon, aruncă peste invitații de la parter cîteva lădițe cufinocchio. Ser-gio şi fratele său Franco, protagonistul aplaudat, mă iau cu ei, ca să mă consoleze, la California în fața cinematografului. Cea mai bună cofetărie cu înghețată din Roma. O marronita de castane dulci glasate, înghițită în picioare, de nervi. Ticăloşii, mi-au stricat pînă şi plăcerea asta.

24 februarie 1962. Avocatul Salvatore Pagliuca, fost deputat democrat creştin de Lucania, mă cheamă în judecii ta în fața tribunalului din Roma. A descoperit în filmul meu un personaj întruchipînd un hoț şi un proxenet avînd

acelaşi nume cu el. Nu numai că i-am atins onoarea dar i-am compromis cariera politică. De ce am vrut să-i fac rău ? Pentru că el reprezintă tot ceea ce detestă un spirit pervers şi răzvrătit. Să judece domnii magistrați: prieten personal al lui Segni, Leone, Tambroni, Scelba, ale căror scrisori afectuoase le anexează la dosar; s-au scris despre el articole elogioase în Familia lucană, Lucania muncitoare, Progresul din Lucania ; fost combatant în războiul 1915-l918, văduv, tată a unsprezece copii, abonat la Osservatore Romano, în ceea ce priveşte pe cel care l-a defăimat, l-a doborît, l-a îmbolnăvit de neurastenie şi l-a împiedicat să fie ales în Senat dînd un nume şi un prenume respectate de şaizeci şi şapte de ani unui proxenet abject, „nu vom insista — declară el (remarcă trecerea bruscă la

pluralul majestății) asupra vieții lui intime din milă creştinească" (destul de creştinească pentru a sublinia cuvîntul j „intime").

Magistrații cercetară cărțile de telefon şi găsiră sute j de Pagliuca în provinciile meridionale. Salvatore Pagliuca erau şi ei în număr destul de mare: 25 de abonați la Roma, 21 la Napoli, 10 la Potenza, 4 la Matera. Tribunalul, considerînd orice confuzie imposibilă între un proxenet din Torre Annunziata de douăzeci de ani şi un bătrîn domn cumsecade, membru al Cercului Vînătorilor şi al Cercului Nobiliar, mă condamnă să schimb numele din film şi să plătesc cheltuielile de judecată.

31 august 1962. Locotenent-colonelul Fabi, comandantul grupului de carabinieri din Veneția, sesiză procurorul în legătură cu cel de-al doilea film al meu pe care-l văzuse la palatul Cinematografiei în timpul Festivalului. „Mi-am dat imediat seama că este vorba de ceva care aduce atingere Codului penal şi nu de o manifestare artistică". Argumentele colonelului ? Anna Magnani spune „a se pisa" în loc de „a urina", şi „rahat" în loc de „excremente". Magistratul nu ia plîngerea în seamă: să exprimi felul de a vorbi al oamenilor în funcție de mediul lor social nu contravine bunelor moravuri. Comentariul din

\Gazzettino: „Trăiască limba vie! N-avem de ce să ne l mirăm dacă învățătorul îi spune verde elevului care ridică l degetul timid în timpul lecției: Du-te să te p... dragule, şi l nu da atenție limbajului meu vulgar. Procurorul Republicii l Veneția este de partea mea".

Premiera filmului la Roma, în 22 septembrie la cine-Imatograful Quattro Fontane. Comando de studenți fas-Icişti. Abia se terminase filmul că un băiat se ridică şi urlă leu o voce de stentor: „Pier Paolo, în numele tineretului j național, îți declar că ne faci silă". De astă dată mi-am Ipierdut răbdarea şi i-am trîntit insului o pereche de palme Icare l-au doborît. Dar acum, Gennariello, trebuie să jschimb tonul şi să cobor de la această polemică de la care]ți-am relatat seria proceselor mele. Căci s-a întîmplat a Idoua zi după încăierarea de la Quattro Fontane ceva Ifoarte ciudat, care mă obligă să mă smulg din imaginea în Icare tovarăşii mei de luptă m-au îngropat de viu şi în care Icei ce îşi amintesc de mine continuă să mă țină închis de Icînd am murit.

Ziarele relatară evenimentul ca şi cum eu încasasem [loviturile. „Palme pentru P... s-a aplaudat filmul pe obrajii realizatorului." Spunînd un fapt „ciudat" nu mă ;îndeam la această a nu ştiu cîta minciună a presei: nu, ci aceea ca un finocchio de soiul meu să n-aibă forță în nuşchi, să se dezumfle

cînd e vorba de lovituri, ce poate fi nai natural ? Sodomiți, cu toții! Dacă pînă şi Laura B, are stătuse lîngă mine la cinema, Laura B..., martor şcular la scenă şi prietenă devotată pînă la fanatism, îmi "Sdea ca exemplu, cîteva zile mai tîrziu, pentru a mă preveni de violența duşmanului meu: „fascistul ăla care |e-a lovit!"

De ce n-am pus lucrurile la punct cu Laura ? Şi nici l-am trimis o dezmințire ziarelor ? ce forță obscură m-a Jbligat să plec capul şi să suport în tăcere o umilință nea-âevărată ?

Ar trebui poate căutat în film răspunsul, în ultimele vențe din închisoare, şi ale agoniei, acolo unde tînărul Brou legat de un pat de ciment, zace între patru pereți goi. Mici pungăşii l-au dus în această casă de corecție, apoi o

revoltă contra gardienilor din închisoare. Este legat fedeleş cu chingi care-i înțepenesc încheieturile mîinilor şi gleznele. O altă curea îi strînge pieptul. Zadarnic se zbate. Va muri cu brațele desfăcute, cu brațele în cruce. Mama lui se întoarce acasă, deschide fereastra prin care se vede Roma şi începe să plîngă.

Au două mii de ani, lacrimile acestea. Ştiu că acum pentru mine curg. Omule, primeste-ți soarta ! Soarta mea este să fiu defăimat, ponegrit, crucificat. Am greşit lovin-du-l pe fascist. S-a revoltat Christos împotriva vreunuia din călăii lui ? I-a spus lui Petru: „Bagă-ți sabia în teacă", îi cunosc pe aceşti Malchus care mă înconjoară şi care nu aşteaptă decît o nouă ocazie ca să mă scuipe în obraz. Peste puțin mă vor ataca direct. Dar trebuie să mă feresc şi de prieteni tot atît cît de duşmani. De toți Pier-ii care ar vrea să-mi facă servicii. De tovarăşii mei de la PC care mă felicită că am denunțat regimul barbar în vigoare în închisorile italiene (Marcello Elisei, modelul pentru ultima secvență, a fost schingiuit cu adevărat la Regina Coeli, unde a murit pe acelaşi pat de tortură ca şi eroul meu). De Alberto Moravia, care salută în mine noutatea absolută a unui poet civic de stînga într-o țară în care poezia națională a fost întotdeauna gălăgioasă şi declamatorie. De Bernardo Bertolucci, care se pregăteşte să-mi urmeze exemplul de cineast „angajat", de cînd Visconti şi Fellini au părăsit neorealismul. De nenumărații

mei cititori care-mi scriu ca să mă încurajeze în „lupta" pentru schimbarea morală şi politică din Italia.

Nu, nu! Priviți-l mai degrabă pe acest băiat care moare părăsit, pe această mamă care plînge în tăcere. Nu pot să vă spun mai mult. îl pălmuiesc pe fascist ca să nu-i dezamăgesc pe cei din jur, fidelii mei, cei care „mizează" pe mine: dar să ştiți că nu mă simt bine în acest rol şi că accept bucuros falsa versiune a incidentului, această minciună mai adevărată decît adevărul.

7 martie 1963. Tribunalul din Roma (nu-ți face griji, am să închei pentru moment această listă, cu toate că a

continuat pînă la moartea mea şi după moartea mea: treizeci şi trei de procese în total, printre care şi cele contra operelor mele postume), tribunalul din Roma cercetează al treilea film al meu, un scheci umoristic de patruzeci de minute. O trupă de actori — vulgari, mitocani — repetă printre rîsete scena finală din Patimi. „Insultă adusă religiei de Stat": patru luni de închisoare cu suspendare. Mămicâi, cînd îi aduc vestea, i se face rău în brațele mele. îmi vine în primul moment să mă duc să-l iau de gît pe procurorul Republicii, pe acest Giuseppe Di Gennaro, autorul rechizitoriului. lat-o însă că deschide ochii, îmi zîmbeşte: imediat mă părăseşte orice idee de răzbunare.

Mamă, cum s-ar putea împlini misterul dragostei noastre fără acest cerc duşmănos care se strînge în jurul meu ? Ne trebuie Caiafe şi Pilați pentru ca din idila familială şi casnică începută acum patruzeci de ani în verzile cîmpii dn Friul, să izbucnească drama sfîntă. Tu o ştii bine, ai stiut-o înainte de a-mi împărtăşi presimțirea ta : chiar din timpul cînd veneai să mă înveleşti în patul meu de copil. Cu mîna ta laică, ridicai cuverturile şi netezeai cearşafurile; dar cu cealaltă mînă a ta, cea călăuzită de Dumnezeu, îmi mîngîiai încet fruntea, obrajii, ca pentru a şterge dinainte de pe fața mea de copil ceea ce numai tu singură vedeai, noroiul defăimării şi sudoarea agoniei. Nu mai păşim pe pămînturile surîzătoare ale Nazaretului. Izvoarele proaspete ale Galileii au secat pentru noi de cînd, izgoniți din Friul, am coborît în deşertul Palestinei. Priveşte: personajele încep să-şi ia locurile pentru scena coborîrii de pe cruce. După judecători, va trebui să-i uccepți pe călăi. Va refuza oare cel căruia îi e sortită coroana de spini să primească o astfel de sentință samavolnică ?

Rămîne de văzut pentru ce persecuția s-a pornit cu atîta virulență în acel moment al istoriei Italiei mai degrabă decît în altul, de ce, în cîțiva ani, a atins acest paroxism în ferocitate şi josnicie, în aşa măsură încît procesele mele ulterioare n-au fost decît copia primelor mele procese, insultele care m-au urmărit tot timpul hrănindu-se din ura dezlănțuită în această perioadă. Pentru a fi mai precis, perioada cuprinsă între 1956 şi 1963 : epocă de adînci mutații în țara noastră, cînd, fără a fi vreodată formulată, a iuat naştere o nouă ideologie menită să-l desemneze pe vinovat şi să treacă la eliminarea lui.

Dacă analizezi marile momente care marchează istoria politică a acestor opt ani, eşti ispitit să explici totul prin prăbuşirea mitului sovietic şi reîntoarcerea agresivă, după paranteza Rezistenței, a facțiunilor reacționare. Primăvara lui 1956: raportul lui Hruşciov despre crimele lui Stalin. Octombrie 1956: revolta ungurilor şi represiunea tancurilor ruseşti. Primăvara lui 1958: militarii din Algeria îl aduc la putere pe De Gaulle. Vara lui 1960: extrema dreaptă italiană, al cărei ajutor este necesar guvernului Tambroni, unelteşte o lovitură de stat. In 30 iunie — observă că se întîmplă între incidentul din via Pa-nico (29 iunie) şi cel de la Anzio (10 iulie) — în 30 iunie deci, M.S.I. îşi deschide congresul la Genova, oraş pe care partizanii îl eliberaseră după lupte grele. Imediat are loc răscoala populară zdrobită de poliție. Vreo douăzeci de morți la Genova şi la Reggio Emilia. Tambroni trebuie să demisioneze, curînd va veni la guvernare „centrul stînga"

ui lui Aldo Moro, dar democrația, umilită din plin, iese din criză înjosită. Hidra, considerată învinsă, ridică iar capul. Profitînd de nelegiuirile care se întîmplă în spatele zidurilor Kremlinului, de dezorientarea comuniştilor, fasciştii perorează şi amenință iar. Nu e de mirare că eu sînt oaia lor neagră şi că încearcă să mă lovească. Mă fac ținta lor preferată înainte de a mă distruge pentru a da un exemplu. Imediat după moartea mea, credincioasele ves-lale ale Revoluției vor striga că mi-au venit de hac.

Dar, ți-am spus-o, trebuie să dăm la o parte această interpretare a faptelor. Care constă în a opune două Italii, de o parte Italia fascistă, turbată, revanşardă, pe care jalnicul sfîrşit al conducătorului ei n-a descurajat-o, de cealaltă parte Italia înțeleaptă, sănătoasă, liberală, moderată. Şi să credem că odată guvernul Tambroni răsturnat şi par-lidul lui Almirante zdruncinat, nu mai avem de ce să ne temem de vechiul monstru. Exact: cadavrul spînzurat de glezne, ca un porc, în piața Loreto nu

s-a mai pus pe picioare, nu va mai învia niciodată. Şi totuşi numai proştii, ar putea să se bucure. Fascismul istoric n-a izbutit să prindă din nou rădăcini printre noi pentru că, în materie de rădăcini, poporul italian avea altele, înfipte adînc în icmperaentul şi în tradiția sa, o irezistibilă şi abjectă predispoziție spre conformism, înclinare înnăscută, care începe cu mult înainte de 1922 şi care nu se stinge în 1945. La prima ocazie am văzut-o izbucnind din nou.

Ocazie care n-a fost cîtuşi de puțin tragedia de la Budapesta, nici lovitura de forță de la Genova, ci un fenomen independent de aceste vicisitudini, cu toate că s-a produs în aceeaşi perioadă, ceea ce explică confuzia din in uite minți. Din 1956 la 1963, miracolul economic italian, boom-ul industrial şi comercial fără precedent este veritabila şi singura cauză a persecuției declanşate contra mea. Aş vrea să pot arunca vina pe exaltații din M.S.I., pe purtătorii de măciuci, pe cei ce pun bombe, pe haimanalele dezlănțuite, pentru această isterie şi îndîrjire, această Instigare la crimă care vizează, dincolo de persoana mea, pe toți minoritarii, pe toți marginalii: ce uşurare să-ți

poți spune că răul se explică în întregime printr-o mînă de criminali înveterați, că ar fi de ajuns să-i smulgi din societate pentru a o însănătoşi pînă în adîncuri. Numai că burghezul liniştit care coboară la stop să-şi cerceteze maşina ca să vadă dacă nu i-a fost zgîriată caroseria în înghesuială; muncitorul harnic care-şi ocupă duminica cu spălatul maşinii; tînărul menaj care semnează polițe pentru douăzeci şi cinci de ani ca să poată avea un apartament de trei camere într-un bloc nou; tatăl care se sacrifică să-şi trimită copiii la Universitate; sindicalistul care organizează o grevă contra patronului abuziv: iată bărbații şi femeile, cinstiți, pricepuți în meseria lor, fără o picătură de sînge barbar în vine, din care majoritatea votează cu stînga, incapabili să se servească de o bîtă şi care, totuşi, bizuindu-se pe conştiința lor curată şi pe certitudinea de a fi „în dreptul lor", organizează, începînd cu anii '60, linşajul meu.

Drepturile lor: cele ale cetățenilor unei națiuni care în cinci ani, din 1958 pînă în 1963 si-a dublat veniturile, unde investițiile cresc anual cu

15% şi unde indicele de productivitate în industrie, pe baza 1958 = 100, urcă la 170 în anul 1963, cifră încă şi mai fantastică dacă o compari cu cele din celelalte țări ale Pieței comune: cu 139 în Olanda, care este pe poziția a doua, cu 136 în Germania, cu 129 în Franța; unde numărul de carnete de conducere a ajuns de la 350.000 la 1.250.000, consumul de carne pe cap de locuitor de la 15 la 31 kilograme, numărul abonaților la televiziune de la 360.000 la 4.000.000, cel al ambarcațiunilor de agrement de la 2.000 la 60.000, unde marile oraşe din nord, Milano şi Torino, au ajuns fiecare la aproape un milion de locuitori; unde pretutindeni se ridcă zgîrie-nori, uzine, rafinării; unde peisajul se umple de pompe de benzină pe măsură ce se goleşte de căruțele şi măgarii de altădată; unde mai mult de un milion de muncitori au părăsit agricultura; unde şomajul şi emigrația au atins nivelul cel mai mic din întreaga istorie a Italiei; unde sectoarele de vîrf în export nu mai sînt citricele din Sicilia ambalate de femei şi nici cravatele de

mătase cusute de mînă, ci frigiderele de serie şi derivatele sintetice ale petrolului.

Minuni nemaiauzite, succese grozave pe care as vrea să ți le descriu cu lirismul lui Fellini, dar despădurirea Norvegiei şi importul masiv de brazi se pretează la efuziunea barocă mai bine decît socoteala statistică a tonelor de oțel, ciment şi metan.

E febra fiecărei clipe, o euforie colectivă, o exultare căreia îi cade pradă oricine. Nu-i pasă nimănui de urîțirea brutală şi ireparabilă a oraşelor lăsate pradă celei mai neruşinate specule imobiliare, de transferarea grăbită şi improvizată a miilor de oameni din sud în metropolele apusene, de urbanizarea subită şi dezastruoasă a sutelor de mii de țărani; de brusca despopulare a zonelor de la țară; de prăbuşirea tradițiilor seculare; de rămînerea mult în urmă a dotărilor sociale față de revoluția demografică, de dărăpănarea spitalelor, de lipsa şcolilor, de cea a profesorilor, de stilul anacronic de funcționare a poştei, a căilor ferate, a vaselor-navetă dintre insule. E la modă entuziasmul, scepticii sînt huiduiți, e obligatoriu să te arunci cu totul în beția activității, a producției şi a consumului, trebuie sărbătorit miracolul unei Itălii ce se dezvoltă mai repede decît America în epoca ei de aur.

Simbolul acestei reuşite fulgerătoare era inaugurarea la sfîrşitul primăverii lui 1960 (puțin înainte de deschiderea Olimpiadei, dar şi, notează coincidența, odată cu cele două afaceri din via Panico şi din Anzio), darea în funcțiune cu surle şi tobe a Autostrăzii Soarelui. Capodoperă care îmbină într-o metaforă tangibilă virusurile trecutului şi ambițiile prezentului. Ea

dovedeşte talentul Inginerilor de azi, la fel de pricepuți ca şi faimoşii lor ttiaintaşi din Antichitate, o mică satisfacție retorică de cure fericirea națiunii nu se poate lipsi; leagă Milano, capitala afacerilor, cu Roma, sediul guvernului; permite firmei Fiat, industrie de vîrf, să-şi vîndă cele 350.000 de maşini noi, fabricate în cursul anului; se anunță ca un djutor prețios în abolirea provincialismului şi a ptriotis-mului local; preludiu, odată cu televiziunea,' la marea si

¥

<$£.'•

320

Dominique Fernandez

completa unificare a țării, geografică dar şi lingvistică, socială şi umană. Pe scurt, visuri deşarte şi speranțe pierdute de peste o sută de ani, miraculos realizate prin cei cinci sute şaptezecei şi trei de kilometri de beton.

în acest cor de osanale, vai de cel ce nu e la unison. La porțile oraşelor Taranto, Puglia, firma Italsider ridică un complex siderurgic uriaş: patruzeci de kilometri de şosele, treizeci şi cinci de căi ferate. O mie trei sute de camioane manevrează în fiecare zi, se vor produce trei milioane de tone de tablă şi de țevi pe an. Comparînd aceste cifre cu cei douăzeci de mii de măslini din cea mai frumoasă regiune de şes din lume, tăiați pentru a face loc uzinei, un muncitor întrerupe discursul de inaugurare cu strigăte şi insulte. Vor să-l reducă la tăcere, el se opune. Doi oameni ai serviciului de ordine îl leagă, îl aruncă într-un jep, îl duc la infirmerie. Raportul autorităților medicale: accese de delir, raptus disociatif. Sentința: doi ani de internare la azilul de nebuni.

Cu toate că lipsită de gesturi spectaculoase, puterea mea nu apare mai puțin instigatoare, încalc noua lege nescrisă, consecința religiei progresului prin tot ce scriu, prin tot ce fac, prin tot ce sînt. Prost văzute, apelurile mele pentru a reaminti că Naşterea lui Christos, Crăciunul, este sărbătoarea săracilor, a umiliților, în anul cînd numai la Milano patruzeci de miliarde de lire se duc pe daruri, iluminații publice, decorațiuni florale. Nelalocul lor bănuielile mele că limba „națională" difuzată pe calea undelor de la studiourile din Monte Mărio nu este decît un jargon, în întregime fabricat, incapabil să exprime realitatea vie a bărbaților şi a femeilor din Italia Reacționară, încăpățînarea mea de a-mi pune personajele să vorbească în limba pămîntului pe care s-au născut. Suspecte obiceiurile mele nocturne care mă împing să vagabondez la orele cînd ceilalți, ca să fie odihniți la birou

a doua zi, îşi refac forțele prin somn. Condamnabil celibatul meu prelungit care mă împiedică să-mi îndeplinesc îndatoririle de cetățean. Atroce crima de care încă nu au curajul să mă acuze, dar care planează în spatele tuturor celorlalte acu-

[ii: greşeală majoră şi de neiertat că mă dedau plăcerii mai pentru plăcere, fără nici un scop social, fără scop til, că risipesc puterea pe care Dumnezeu a pus-o în mine, că abat spre distracție ceea ce mi s-a încredințat ca -l aducă randament, şi că incit la o asemenea delapidare a iicrgiei lor pe tinerii care se lasă influențați de exemplul liiou. Şi foarte criticabilă alegerea unei Giuliette albe pentru t circula prin Roma, amintire supărătoare din epoca în țarc maşina era un lux, şi Alfa Romeo mai celebră în lume decît Fiat, sfidare a tinerilor perechi şi a familiilor modeste drc se sacrifică să cumpere pe credit modelul cel mai Ieftin, lucru ce-i împiedică să se simtă mulțumiți «Jinparînd cei şase sute de centimetri cubi ai lor, cu cei două mii cinci sute ai mei.

Numai că pentru a mă condamna în mod categorig, trebuie un cod moral de îndatoriri şi interdicții adaptat timpurilor moderne. Religia muşchilor şi prognatismul viril nu se mai poartă de cincisprezece ani. Dar nici sistemul milic al valorilor care păreau de nestrămutat în oraşul nlos de cel dintîi dintre apostoli pentru a-şi stabili NMldcnța tronului. Lumea începe să rîdă de dispozițiile în vigoare la R.A.I.: să nu pronunți niciodată cuvîntul „pat wmjugal", „sutien", „pubertate", ceea ce înseamnă să Ilienții tabuuri-le sexuale ale unei societăți agricole, în Ullpu în care țara se avîntă în era industrială; să-i împiedici jie spectatori să privească pulpele goale ale unei dansatoare, înseamnă să-ți închipui că cel care posedă veniturile necesare să-şi plătească un televizor mai are prejudecățile Nn icului său țăran, care ara pâmîntul.

Insuficiența şi declinul inevitabil al catolicismului *f»wr clar cu ocazia scandalului izbucnit la Prato. Prato • •un centru textil vecin cu Florența. Episcopul se urcă invon să denunțe doi tineri din eparhia sa, vinovați de fi căsătorit civil fără să fi făcut şi căsătoria religioasă. 1i opetă anatemele şi în scris si-i numeşte pe cei doi soți |tflcâlosi" şi „concubini publici". Perechea îl dă în jude-i H in pe episcop pentru calomnie şi defăimare. Tribunalul iliii Florența, găsind că e de competența sa, îl condamnă

pe prelat la o mică amendă. Proteste la Vatican: pentru prima oară după Acordul de la Latran, un om al Bisericii este judecat de un tribunal italian. Pius al XH-lea, în semn de doliu, anulează oficierea sărbătorilor prevăzute pentru a nouăsprezecea aniversare a întronării sale. Dar o mare parte a opiniei publice înțelege că de fapt este vorba de drama acestui bătrîn fanatic, atuncea cînd cei doi măcelari din Prato, a căror clientelă îi părăseşte din ordinul episcopului, îşi lichidează pe nimic comerțul şi pleacă, speriați şi ruinați.

Curînd după aceasta, în toamnă, Pius al XH-lea moare, îmi public epigrama unui papă, în care îl acuz de-a fi locuit într-un palat timp de douăzeci de ani fără să ştie că la cinci sute de metri de dormitorul lui, familii întregi se îngrămădesc în cîte o cocioabă.

Nu cel ce face fapte rele-i păcătos: Ci-acela care binele nu-lface.

Iată un motiv să fi fost ars pe rug într-o epocă de credință fanatică, în 1958, an în care începe explozia economică, apărarea Sfîntului Părinte nu mai interesează pe nimeni. Cu execepția nobililor din Cercul roman de vînătoare, care exclud din confreria lor învechită pe editorul Valentino Bompiani, directorul revistei în care mi-a apărut poemul.

Jalnic sfîrşit al unui mare mit prăbuşit. Lovitura finala fiind dată involuntar de către loan al XXIII-lea, cînd şterge din calendarul Bisericii un anumit număr de sfinți declarați dubioşi: Gennaro (iartă-l!), Filomena, Georgio, Caterina. Crezi că preoțimea din parohii şi mulțimea credincioşilor s-au revoltat ? Am văzut apărînd pe tarabele de la Porta Portese o marfă inedită şi bizară : fragmente de oase, bucăți de stofă, şuvițe de păr, prezentate suh capac de sticlă, în cutiuțe de brad, de stejar sau de mahon - după preț. Preoții se grăbiseră să aducă la talcioc şi sil vîndă, pentru cîteva mii de lire, relicvele sfinților anulați.

Am cumpărat o unghie a Sfintei Filomela în amintirea i impurilor fericite cînd catolicismul era ideologia dominantă ; şi o privesc cu înduioşare în medalionul în care am tlul-o la montat, de fiecare dată cînd ideologia care i-a ur-iiini îşi trimite zbirii pe urmele mele.

De ce obstacol s-a poticnit religia Sfîntului Petru ? Inițiativa episcopului din Prato, şi chiar mai mult, supărarea papei, care se socotise ofensat, au discreditat Biserica. Nu se poate îngădui ca Biserica să se amestece în viața

particulară a tinerilor, în iarna cînd paisprezece trenuri apcciale pleacă în fiecare vineri seara de la Roma spre «uniunile sporturilor de iarnă. Printre drepturile de t'urînd înscrise în constituția tacită a societății de consum, ivi mai sfînt, cel mai evident, cel mai de invidiat, cel mai Nlgur, nu este dreptul la dragoste ? Noua ideologie va fi ica care în loc să supună plăcerea convenienţelor de gen medieval, ca şi cum am mai fi încă pe timpul vîrtelniței şi ni plugului, integrează şi exaltă sexualtitatea.

Nu oricare, bineînțeles. Numai sexualitatea care favorizează idustria şi comerțul, cea care aduce profit, care „produce", care împinge la cumpărarea unei maşini, a unui apartament, a unui frigider şi a unui televizor, a unui tU'liipament de schi pentru sporturile de iarnă şi a unei lru.se balneare de vacanță estivală. Sexualitatea respectabil/!, oficială, recunoscută, în care agenții imobiliari au încredere şi căreia bancherii îi acordă credite; conjugală, t< ile Ia sine înțeles, dar nu obligatorie; noua căsătorie nu «MI mană în nici un caz cu cea veche: căci dacă unul sau <ioi copii măresc cheltuielile menajului, prea mulți copii imciinesc consumul. Bărbatul (soț sau amant) nu mai tre-I-IIK: să fie singurul care cheltuieşte pentru îmbrăcămintea iui !ji pentru țigări. Femeia, părăsindu-şi boarfele de imciUăreasă şi straja în fața oalelor, iese, se îmbracă, se ifimjează, fumează. Tînărul cuplu ideal călătoreşte, se •luce la cinema, frecventeză restaurantele, îşi rezervă o jiiirlc din buget pentru colierul de perle, face planuri pen-iiu o haină de blană. Imagine a unei fericiri surîzătoare în ilnl, popularizată de mii de reclame care invadează margi-

nea trotuarelor şi taluzurile drumurilor, în timp ce cutiile de lapte parf, cuburile de supă, pachetele de detergent, cutiile de tăiței arborează efigia radioasă a fericirii în doi, indispensabila aliată intelectuală se prezintă sub trăsăturile neaşteptate ale unei ştiințe pînă acum disprețuite în țara soarelui, a rîsului limpede şi a cerului albastru.

într-adevăr, psihanaliştii, psihiatrii şi sexologii preiau ştafeta de la preoți. Fără probleme, deoarece propun ideologia de care este nevoie: aceea care include în dogmă sexualitatea cea „bună" şi le exclude pe cele „rele". Nu rele din punct de vedere moral (uitat cu totul decînd cu „miracolul") ci din punct de vedere economic. Sexualitatea care, complăcîndu-se în mister dintr-o îndelungată practică a cladendestinității, ezită să iasă la lumină. Genurile de dragoste care, sortite la o existență marginală şi aventuroasă, nu

permit ca două persoane să se poată arăta împreună. Deci nici să le incite la vreo activitate care să aducă prosperitate afacerilor. Nici o locuință de găsit, nici gospodărie de echipat, nici mese în familie, nici vacanță împreună. Pasiuni sterile pentru reproducerea speciei, inutile pentru prosperitatea negustoriei, jignitoare pentru majoritatea muncitorimii nevoiaşe plină de datorii pînă la sfîrşitul vieții din cauza tiraniei fericirii pe credit.

Compară datele şi admiră încă o dată, coincindențele. loan al XlII-lea alungă din panteonul creştin squaterii sfințeniei în speranța zadarnică de a reînvia sentimentul religios; între timp, psihiatria demonstrează teribila pu tere pe care tocmai a dobîndit-o. Judecătorii mei din Latina primesc printre probele de vinovăție un memoriu întoc mit de profesorul Semerari la cererea părții civile. Crimi nologul (care nu m-a văzut niciodată) crede că e firesc sil fi încercat să comit un furt de două mii de lire amenințînci cu arma. Simptom al unui „proces morbid în evoluție", acest act dement în aparență se integrează perfect în logi ca personajului meu. „îl cunoaştem pe P. din operele sale literare şi din cele cinematografice: analiza psihopatolo gică a producției sale ar putea să ne conducă la afirmația

unei înclinări coprolalice." Un joc simplu pentru eminentul expert: „coprolalia" (în italiana mai puțin distinsă: limbaj în care rahatului i se spune rahat) denunță „un comportament nevrotic" care rezultă dintr-o „infirmitate". '.Jlngnosticul este clar: „Este un anormal sexual, un invertit l sensul absolut al termenului. P. este atît de profund normal încît îşi acceptă anormalitatea conştient, fcrflttndu-se incapabil s-o judece ca atare". „Un pervers exhibiționist şi skeptofil", un subiect cu instincte pline de i «re, cu surse grave de insecuritate. Oricum, „un nenoro-• ii", condamnat la dezechilibru şi la nereuşită ca toți „cei -lo-o seamă cu el". „Suferințele" lor inevitabile, „nelinişitea" lor, crezi cumva că le-ar atribui situației istorice w» re li s-a creat, spaimei normale de tracaseriile polițieneşti, fricii de şantaj nu mai puțin întemeiată, riscului fntllnirilor în gări şi pe sub poduri, obligativității păstrării iccretului dacă vor să nu-şi piardă slujba, contractul sau lifcqiunea părinților ? Cîtusi de puțin: un individ „periculos din punct de vedere social", va rămîne astfel orice H r fntîmpla din cauza fricii sale „inveterate" de femei, •'cja ce exclude orice „vindecare"."

Psihanaliza, redusă la aceste caricaturi, coborîtă la •cosle infamii ? Am mers la izvoarele ei pentru a avea Conştiința împăcată. Ah, ce stupoare, ce

dezgust, Genna-rlello, să citesc ce am citit în Freud ! Studiul despre Leo-Miirtlo pe care-l discutam cu Giovanna la Bolonia nu-mi ținuse această impresie. Fiindcă atunci, o atitudine binevoitoare mi se părea o dovadă de prietenie în sine. Să nu un Himțim damnați era de ajuns pentru a constitui un motiv de recunoştință. Recitii operele lui cu alți ochi. De-nljur, nici cuvîntul „păcat", nici măcar acela de „viciu" tiu-i bîntuie scrierile. Crescut în pragmatismul viguros al burgheziei de pe malurile Dunării, este prea şiret ca să ntt-ți dea seama că un astfel de limbaj i-ar face pe compa-tiloții săi (austriecii anilor 1900) să dea din umeri şi pe cititorii lui risipiți prin lume, în Germania, în Anglia si

pînă şi în America, toate țările în care cultul ştiințelor pozitive a înlocuit credința religioasă — să rîdă. Şi mai ştie că o judecată severă şi o autoritate exercitată brutal dau naştere spiritului de revoltă, în timp ce o opinie moderată şi cuvinte îngăduitoare îl demoralizează pe cel căruia îi sînt adresate şi care astfel va pleca şi mai supus capul în fața verdictului.

Să recurgem, spune Freud, la un termen neutru. Să vorbim de „etapă" sau de „fază": universală, adaugă el mărinimos; care se observă la toți încă din leagăn. Băiețelul sau fetița trec cu bine prin această perioadă de tranziție ; componenta diferită a sexului opus, nimănui nu-i poate scăpa, atîta timp cît se limitează la copilărie şi la începutul adolescenței; periculoasă dacă persistă pînă la optsprezece ani; dramatică dacă durează mai mult şi se întinde la vîrsta adultă. Altfel spus, ea reprezintă pentru adult o fixație la un stadiu intermediar, o ancorare într-un timp trecut, o oprire din dezvoltarea personalității, şi, potrivit acestui diagnostic de oprire din dezvoltare, psihanalistul se crede îndreptățit să intervină.

Dă-ți seama de caracterul manifest, evident, sfruntat economic al acestei metafore: ființa umană comparată cu o uzină al cărei randament ar lăsa de dorit. La început, treacă-meargă să producă puțin; este faza adolescentă şi trecătoare cînd se pregăteşte viitorul; dar apoi, trebuie să-şi mărească în mod continuu producția, căci o uzină care se menține la acelaşi nivel an de an este o uzină care regresează, care este în pierdere. Aplică acum această noțiune de încetare a dezvoltării, încetare fatală în economie, la domeniul care ne preocupă; şi descoperi nu fără uimire de unde si-a luat ideile Freud, care este fiul unui negustor de lînă. Numai bune să sprijine la

începutul secolului al XX-lea înflorirea comerțului şi a industriei în marile state din apus, care le primesc cu recunoştință (Germania şi Anglia mai repede şi cu mai mult entuziasm decît țările latine, mai reticente, fiind mai puțin evoluate)f

327

ți încă bune pentru Italia anilor '60. Cu mica diferență că pentru a face față exploziei „miracolului" la noi, care am rflmas în urmă atît în economie cît şi în ideologie, trebuie Kfl apeşi pe pedala doctrinei. De unde şi exagerările ridicole ale profesorului Semerari, care nu are timpul, ca Freud, să nuanțeze, să migălească cu politețea demodată a unui supus al lui Frantz losef, care poartă ceas cu lanț ț l-.ți face vizitele cu trăsura.

Un vocabular nou se răspîndeşte în presă : cu consonanțe ciudate, destul de precis ca să pară savant, destul de vug ca să poată fi înțeles de marele public, începînd cu „homosexualul" — acest cuvînt barbar format dintr-un prefix grec şi un radical latin, care înlocuieşte desuetul şi pica litararul „invertit" şi care cunoaşte imediat un succes rflsunător. „Skeptofil" — desigur prea specializat, nu prinde; dar se rețin ceilalți termeni pentru a face retuşări şl adăugiri în fişa mea de stare civilă. „Paranoic" — nevoia încă de a provoca; „securizantă" — alegerea unei maşini scumpe; „exhibiționist!" — ochelarii negri de pe nas; „roprolalice" — cercetările mele în legătură cu dialectul; „lixație" — dragostea pentru mama; „fobie" — izolarea încă de femei; „substitut neprivilegiat" — afecțiunea pentru dinele meu; „decădere" — sexualitatea mea; „anal" — Hladiul meu; „narcisism" — interesul meu pentru tineret; „blocaj" — gustul meu pentru mahalale. Umblu în blugi ? — „Agresivitate". Mă încalț cu bascheți ? — „Fetişism". Joc folbal ? — „Hyperstenie". Prefer legumele fierte în apă ? — „Autopedepsire". Toate infracțiunile la legea economică pe care ți le-am enumerat mai sus îmi sînt răstălmăcite «cum cu garanția ştiințifică a acestui limbaj care mă pune, cu pe un bolnav atins de o infecție contagioasă, sub control medical pe viață.

Mas-media porunceşte: „Produ!" pe cînd eu mă Jncăpățînez într-un celibat steril, îmi cere: „Cheltuieşte!" iur modul meu de viață, nocturn şi cladestin, mă obligă la «morun ieftine, pe fugă, efemere, îmi cere: „Călătoreşte!",

328

Dominique Fernandez

si mă mulțumesc să cobor pe jos pînă la Tibru, dacă totuşi nu mă duc să-mi risipesc drepturile mele de autor în Africa. Pierdere mare pentru

profesiunile hoteliere, frustrare de cîştig pentru tot felul de negustori. Lezez interesele țării, încetinesc expansiunea sa spectaculoasă. Un caz limpede, clar, fără drept de apel. Psihologilor nu le vine să creadă, puşi în fața unui eşantion atît de pur. Lipsă de maturitate! Infantilism ! Perversiune! Pericol social! Cauza este admisă : iată-mă proclamat inamic public. Dați-i drumul la urmărire şi la hăituiala, nu mai rămîne de aşteptat decît semnalul uciderii.

34

Mă apropiam încet de Porta Pinciana, încă nedecis ducă s-o iau pe Via Veneto în căutarea unui dar pentru înrtmica, a cărei aniversare cădea peste cîteva zile, sau să robor din maşină ca să hoinăresc pe aleile Villei Bor-jjhe/e, cînd o întîmplare neprevăzută decise în locul meu. Un tînăr care-şi trăgea cu o mînă şapca pe ochi şi cu cea-liillS îşi strîngea bluzonul pe piept, dădu colțul de la l Ijirry's Bar în fugă. Mă zări şi se îndreptă direct spre maşina mea.

— Repede, Pier Paolo. Ajută-mă. M-au văzut puto-rlle de copoi cînd o ştergeam !

Eram absolut sigur că nu-l cunosc, în tot cazul, nu Ifteea parte din grupul meu. în fracțiunea de secundă care-mi lit'bui să mă decid, mutra lui nu-mi inspiră simpatie. Ochii bulbucați fugeau în altă parte cînd încercam să-l privesc în ftițfl, mîinile îi tremurau ținînd obiectul pe care-l strîngea l« piept sub bluzon şi, ca să fiu sincer, as fi preferat ca acela i'arc mă acostase atît de familiar să fi arătat prin gesturile fi fizionomia lui mai mult curaj pentru faptele sale. De «l l fel, nu mi-au plăcut niciodată mustățile mici, sclivisite, H Ici nasurile ascuțite care au aerul să iscodească pe cont propriu. Transpira din abundență şi continua să mă implore cu o voce plîngăreață.

— Repede, Pier Paolo, repede...

în urma lui apăru un băiat mult mai tînăr, încă adoles-tcut, cu părul zburlit, cu ochii măriți de frică. Dar în loc »fl ini fie antipatic, ca primul, acest al doilea personaj îmi jilflcu imediat. Fiecare mimică a lui exprima o veselie fi-i cască, mai puternică decît toate spaimele şi gata să rîdă

în orice situație, împreuna mîinile, îşi făcea cruce luînd martor cerul, întindea mîinile ca pentru a i se pune cătuşele, apoi o lua iar de la început cu crucile pe piept, totul cu atîta haz şi cu o plăcere de paiață, în ciuda

pericolului, că mă umflă rîsul. Deschisei portiera şi mă pregătii să-l împing pe scaun, dar micul măscărici fu mai rapid. Se aruncă acrobatic peste spătar şi se ghemui pe bancheta din spate.

Celălalt se lăsă să cadă lîngă mine fără să-mi spună

măcar mulțumesc.

— La stînga, repede, prin Muro Torto.

îşi scoase şapca să-şi şteargă sudoarea de pe frunte cu dosul mîinii. Nu reuşeam să-mi alung neîncrederea, sporită şi de alte detalii: părul lung, de exemplu, modă străină, pe atunci ceva nou, alegere de neînchipuit pentru un tînăr din borgate; sau mîinile, ale căror degete albe şi unghii îngrijite nu scotociseră niciodată pin gunoaiele municipale în căutare de țoale.

Asigurîndu-se că nu eram urmăriți, îşi deschise bluzo-nul, puse pe genunchi o geantă prea lucioasă ca să fie din crocodil veritabil şi se apucă să-i cerceteze conținutul.

— Cum te cheamă ? întrebai, în ciuda antipatiei mele. Un fel de chestiune de onoare mă împingea să mă arăt prietenos. Nu se va putea spune că P.P.P., intimidat de campania de presă, s-a purtat prost cu un hoț. Căutînd un refugiu în maşina mea, necunoscutul îmi arătase o încredere măgulitoare, cu toate că neaşteptată pentru un scriitor popular mai mult prin ambiții decît prin tirajul operelor sale.

— Peppino, mormăi el cu mîinile ocupate să scotocească prin poşetă cu înfrigurare.

— Şi pe amicul tău ?

Băiatul, în spate, ațipise: reacție a fricii, desigur, Chiar şi aşa, moțăind, spaima continua să-i acentuezc arcul sprîncenelor. Capul, rezemat de spătarul banchetei, se clătina la hurducături. Un puştan a cărui gură cu buze cărnoase mai păstra încă desenul incert al copilăriei.

în loc să-mi răspundă, Peppino potrivi retrovizorul pe care îl deplasasem ca să-l studiez pe tovarăşul lui.

— Supraveghează mai bine maşinile, zise cu o voce repezită. O să dăm în nenorocita aia de îngrămădeală din Piazza del Popollo.

— Ai dat lovitura pe Via Veneto ?

— în fața lui Doney. Scîrba dracului, putoarea! răbufni ci deodată răsturnînd restul poşetei în poală. N-am baftă ! Nimic în portmoneu. Să nu fi avut alți bani decît pe ăştia, gagica?

— Locuieşti departe ? spusei ca să-l calmez. Vrei să Ic conduc ?

îşi scoase şapca si-o mototoli în mîini, apoi începu Nfl-şi dea cu pumnul în cap.

— Cum să fac, cum să fac, Dumnezeule !

— N-ai părinți care să te întrețină ? întrebai învi-nuindu-mă că nu mi-e milă de el.

Se îndreptă, mă privi cu dispreț.

— Cine-ți pomeneşte de babacii mei ? Dă-i încolo de boşorogi. N-am venit la Roma să mă ocup de babaci! îmi duu în fiecare lună pitaci, nu le cer altceva.

— şi unde locuiesc ?

— In sat la ei, lîngă Perugia. Trebuie să-ți spun că țin In ci. Au o fabrică de cherestea care merge bine, trei angajați, o casă cu două etaje pe malul apei...

— Atunci, nu eşti chiar atît de sărac, spusei.

— Sărac ? Drept cine mă iei ? Am o garsonieră pe Via Tor Millina, în spatele Pieței Navone. Şi o instalație pe cinste, chiar dacă babacii mei sînt tămîie pe chestie de dlcreo.

Trecînd peste aversiunea mea, îmi impusei un ultim efort de bunăvoință.

— Şi-atunci poşeta de ce-ai sterpelit-o ?

— Şi petrecerea mea, cu ce mă-sa s-o dau ? Sîmbătă opt, în garsoniera lui de pe Via Tor Millina,

W amicii de la facultate, studenți la agronomie, îi era rutine cu vechiul lui picup. „Un mono de la începuturile microsionului!" Voia să-şi epateze musafirii şi pipițele

lor cu o „adevărată combină", două boxe la cele două colțuri ale încăperii, „Hi-Fi", în stil mare.

— Uite, adăugă el în timp ce abia înaintam în capăt, pe Corso. Prinde-te un pic la Panasonicul ăsta cu platine XZ 3000. Super ! Ultimul răcnet picat din Germania.

îmi arăta pe dreapta vitrina de la Ricordi, unde aparate complicate cu butoane de metal şi ochi magic împinseseră într-un colț întunecos cele cîteva partituri şi cărți despre muzică, rămase expuse de pe vremea cînd firma se făIea editîndu-i pe Verdi şi pe Puccini.

îmi sări muştarul. Hoțul meu n-avea nimic comun cu prietenii mei din borgate. Nu era decît un nenorocit de mic-burghez care vorbea urît despre mamă-sa şi care şterpelise banii unei „gagici" — cine ştie ? — vreo vînzătoare, după imitația de piele a poşetei, vreo ucenică, vreo dactilografă, înnebunită la ora asta că si-a pierdut actele. Şi de ce acest scippo în față la Doney ? Nu din răzvrătire, ca ra-gazzi de pe Ponte Mammolo şi din Triburno, cin din conformism. Ca să facă ce făceau toți camarazii săi, să cumpere ce e modera, să aibă „ultimul model" lăudat în reviste. „Petrecerea", „prietenele", „adevărata combină", cu discurile rock împrăştiate pe mochetă, vinul spumos care făcea bule în paharele de carton: din ce în ce mai dezgustat, îmi închipuiam fiecare detaliu al petrecerii lor.

— Noul val dansează după Telefunken !, replicai eu imitînd greoiul accent german.

Nesimțitor la sarcasm, Peppino îşi frecă mîinile, mulțumit că sînt binevoitor.

— Eşti logodit ? întrebai.

începu să se foiască din nou în scaun şi să înjure într-un argou prea căutat ca să nu-l bănuiesc că încearcă să mă „ducă" cu asta, după cele auzite despre romanele mele, pe care nu le citise, desigur.

— Pastele ei de treabă ! Pariaseră cu Arturo că pînă sîmbătă mă-nțolesc cu un pulover de lînă. Caşmirul, asta se poartă anul ăsta. Nu zău, mă vezi ce mutră o să fac dacă Marisa cînd vine la mine mă întreabă aşa: „Si caşmirul,

Peppino, de cînd tot vorbim de el ?" Pastele ei de viață !

Sînt sătul să tot fiu lefter ! Sătul! Sătul! '

„Bineînțeles, îmi zisei, nu-şi scrie temele de agrono-e în limbajul ăsta de gunoier." Dar se înşela total dacă socotea că mă îmbrobodeşte în felul ăsta : căci dacă gro-Nolăniile şi blestemele îmi plac în gura celor care nu cunosc alte cuvinte, mi se pare oribilă afectarea trivialității la un student. Peppino, fără să-şi închipuie ce-mi trecea prin cap, îşi agrava cazul printr-un gest deplasat. Trase cu o mutră scîrbită de marginile puloverului, un mohair alb foarte frumos, pentru care Glauco ar fi spart o vitrină cu loate riscurile respective, în loc să atace în mod laş Irecătoarele.

Enervat, îi spusei fără să ştiu de fapt ce voiam să fac:

— Acum ai să te apleci şi-ai să pui la loc în geantă tot ce ai scos din ea. Hai! Dă-i drumul! Mai repede!

Peppino, descumpănit, se aplecă să ia obiectele de pe Jos. Un ruj de buze, o agrafă de păr, un pachet de şervețele, bonuri de cumpărături gratuite la Standa, o fotografie îngălbenită a părinților, o carte poştală ilustrată cu Dolomiții sub zăpadă. Plus o legătură de chei şi nişte «cte de identitate puse într-un plastic transparent.

Ajunserăm în Piazza Colonna. Răsucii brusc volanul npre stînga şi pornii în trombă. Se lovi cu capul de bordul maşinii placat cu mahon.

— Sînt după noi, copoii ? întrebă speriat frecîndu-şi tfmplele. Uf! Unde mergi ? Eşti nebun să te întorci pe «Ici ? Ajungem iar în Piazza Barberini!

— Exact, spusei rece.

— Ce se întîmplă, Pier Paolo ? Te-ai țicnit ?

— Se întîmplă că ai să înapoiezi geanta fetei.

— Eşti nebun ? Opreşte! Opreşte odată !

încercă să deschidă portiera la stopul din Largo Tri-lone. îl apucai de încheietura mîinii.

— Nu mişca sau îți rup oasele. Fac karate, să ştii. Pu-lou să se zbată cît voia, îl țineam mai strîns decît într-un cleşte.

— Ia-o pe acolo, se rugă el, ia-o pe strada asta. Să fugim prin Palatul Quirinale. Putem da peste poliție în Piazza Barberini.

— Mulțumesc, îmi dai o idee grozavă. Nu meriți altceva. Te duc la postul de la Stazione Termini.

Se prefăcu a rîde pentru a transforma totul în glumă.

— Te amuză să mă sperii, Pier Paolo! Dar păli dîndu-şi seama că n-aveam aerul că glumesc.

Schimbînd tactica, trecu la linguşire.

— Credeam că eşti de partea delicvenților, a hoților, a tuturor celor pe care societatea îi dă laoparte. Am citit în ziare că...

— Ei?

— Ne iubeşti, ce mai, ne ocroteşti. Spui că nu e vina noastră dacă societatea ne împinge să ne descurcăm cum putem. De altfel papa, ai zis tu, nu ne dă exemplu ? Nu fură de stinge şi el ?

Pe moment îmi veni să rîd auzind cum păduchele ăsta se serveşte de interviurile mele din presă ca o justificare a unui furt în dauna unei cliente de la Standa. Dar enervarea fu mai puternică, strîngeam mai tare din dinți pe măsură ce Peppino vorbea.

— La fac am colegi care îți citesc cărțile pe ascuns, ştii, că ar păți-o dacă i-ar prinde vre-un prof. Sînt unii care te compară cu ăsta... cum îi spun eu ? Nice, nu-i aşa ? Un fel de profet, zic ei, care voia să dea foc societății. Eşti al dracului de la modă, Pier Paolo. Partidul popilor (vorbi mai în şoaptă ca şi cum ar fi trebuit să ne solidarizăm amîndoi contra pericolului unor invizibile microfoane ascunse în jur) te face monstru, un tip fără morală. Ca un nou Neron, zic ei.

— Ştii cine a fost Neron ?

Holbă ochii, se scarpină la ceafă cu mîna şi căută cu disperare în amintirile lui din liceu un răspuns destul de vag ca să-mi fie pe plac.

— Un tip teribil, pe cît se pare... Apoi, reîncepînd să se smiorcăie:

— Nu poți să-mi faci una ca asta, Pier Paolo... Tu, omul cu revolverul (îmi făcu cu ochiul ca să vadă dacă /îmbesc la această aluzie subțire) şi cu gloanțele de aur. tți închipui mutra lor, a tururor celor pe care i-ai încurajat să se răzvrătească împotriva unei societăți nedrepte ? Să afle că un hoț ți s-a încredințat şi că l-ai dat pe mîna copoilor ?

— Hoții... hoții... îi urăsc pe hoți dacă au ajuns să semene cu tine ! strigai zdrobindu-i încheietura mîinii. Vei fi primul pe care-l dau pe mîna copoilor, cu atît mai rău pentru tine.

în realitate simțeam cum transpirația rece îmi udase cămaşa. De-ar fi fost mai puțin necioplit, Peppino ar fi ghicit că ceea ce-mi spusese mă tulburase profund. Scoase un mormăit, încercă încă o dată să se elibereze, apoi se ghemui din nou, tăcut. Din Largo Santa Susanna, o luai la dreapta pe Via Orlando. în fața noastră, fîntîna din piața Esedra îşi arunca apa înspumată.

— Hai atunci la poliție ! spuse el deodată pe un ton neglijent, care mă surprinse.

întorsei capul.

— Dar o să te bage şi pe tine la zdup.

— Mare scofală ! exclmai decis să-l facă să înțeleagă că şantajul lui mă lasă rece, chiar dacă în sinea mea aşteptam cu teamă să văd la ce nouă şiretenie va recurge.

— Ți-ai făcut socotelile fără frate-meu. —- Frate-tău?

Cu degetul gros întors spre banchetă mi-l arătă pe celălalt pasager, adolescentul de care şi uitasem în toiul discuției.

— Am să spun că l-ai răpit ca să-l violezi.

— Fratele tău ? întrebai incredul.

— încă minor, dacă vrei să ştii. Cînd te dai cu copoii, adăugă el cu dispreț, fereşte-te să te bagi în anumite chestii.

— Ticălosule ! exclamai. Minți!

— Va trebui s-o dovedeşti tu comisarului.

336

Dominique Fernandez

ÎNGERUL DESTINULUI

337

Făcu cu ochiul de astă dată în direcția „fratelui" care, trezit de-a binelea, se întinse ca un motan şi spuse (prima ocazie de a-şi face auzită vocea):

— Nu-ți fă griji, Peppino ! Coborîm aici (arăta copacii din Piazza del Cinquecento, în fața gării) şi o ştergem fuga, fuga. Pare el rău, dar are vocea blîndă, blinda !

îl ascultam ca în vis, as fi crezut că vocea venea din cer. La această observație neaşteptată izbucnirăm în rîs, Peppino şi cu mine. înconjurai piața şi parcau de-a lungul zidului lui Dioclețian, destul de mulțumit să evit un nou scandal care ar fi dat-o gata pe mămica.

— Ştergeți-o, iute! spusei dîndu-i drumul celui de lîngă mine.

Deschise portiera şi o şterse. Tovarăşul lui, în timp ce apleca bancheta, îmi şopti la ureche:

— Nu-i adevărat, nu-s frate-su!

îi simții buzele — nu, nu visam — buzele lui care mă sărutau uşor pe gît.

— Cum te cheamă ? întrebai cu vocea înecată, incapabil să reacționez cum ar fi trebuit la acest mesaj. Chiar la repezeală şi uşor, era neîndoios un sărut.

Dar o ştersese din maşină, iute ca argintul viu. Fugi după Peppino cu tenişii lui găuriți în dreptul degetului mare, se opri brusc după cîțiva metri, se întoarse, îmi zîmbi cu toată gura, care descoperi două rînduri de dinți sclipitori, îşi scutură capul cu bucle, flutură brațul cu un gest resemnat care putea să spună, tot aşa de bine: „Păcat de asta!" ca si: „Să ne scoatem asta

din cap!", apoi o porni printre stejarii înverziți, fără grabă, sărind de pe un picior pe altul, cum fac copiii, şi lovindu-şi palmele în aer.

Un actor înnăscut, mă gîndii, după ce-am reuşit sâ-mi revin. Am să-i dau rolul de mesager în viitorul meu film, la scenariul căruia lucram, îmi trebuia un băiat plin de vitalitate şi de şiretenie. „Cum ? îmi vei zice. După ce mi-ai lăsat să cred o clipă că ți-am înmuiat inima, te gîndesti să utilizezi minunea ta într-un scop practic ?" Eh, Genna-riello, cînd scrii sau cînd faci filme, te aranjezi în mod inconştient ca orice emoție să servească operei tale şi să-i

dea nerv cu forța ei vibrantă. De ce emoția ar pierde aici ceva ? De ce creatorii ar fi de plîns ?

Purtarea mea a fost mult mai puțin chibzuită decît ar avea aerul că o spun. M-am repezit afară din maşină. Dispăruse după colțul Termelor. Am fugit după el, sigur că-l descopăr în mulțime după pasul lui săltat. Continua să bată din palme cu mîinile ridicate deasupra capului ? Cum îi voi spune în film ? „Angelo", desigur ! După etimologie : „cel care vesteşte, care aduce vestea cea bună! Şi după mersul lui ce nu atingea pămîntul. O grație, o eleganță, o voioşie pe care n-am văzut-o la nimeni altul, cu excepția „îngerilor" pictați pe pereții bisericilor, care bat chimvalele în aer. Ei n-au nevoie să pună psalterionul pe genunchi nici să folosească bețele de fildeş. Ciupesc corzile cu unghiile şi cîntă fără să se oprească din dans.

Aş fi vrut să-l chem, să-i strig să se întoarcă. Dar cum ? Fugise fără să-mi spună cum îl cheamă. Rătăcii de colo-colo prin piață, întorcînd capul în toate părțile, repezin-du-mă după' fiecare cap buclat. „Angelo, Angelo", murmuram, ca şi cum un nume care conținea atîta vrajă seducătoare putea să-l întoarcă şi să mi-l aducă înapoi.

Criticii de cinema îmi reproşau rigiditatea operelor mele. Ce vor spune despre viitoarea operă situată în vechea Grecie, dacă nu vor găsi în ea un personaj diferit de eroii mei obişnuiți, care să aducă ceva nou ? Cu atît mai necesar cu cît ar echilibra pompa barbară şi rigidă de la curtea regelui mitologic, unde războinicii ce fac de strajă în fața palatului abia se pot mişca în armurile lor.

„Angelo", repetam, cu gîndul la mii de leghe de filmul meu. Buzele formau singure aceste trei silabe atît de dulci şi rămîneau deschise cu o mirare dureroasă pe vocala finală o, rămasă fără răspuns. Mă întorsei

sperînd într-o doară c-ar apărea de după un copac şi m-ar lua de umeri. Iluzie deşartă. La ce bun de altfel să-i dau de urmă ? Nu mi-ar fi întors spatele cu un adînc dispreț, pentru că voi-sem să-l denunț pe prietenul lui ?

A trebuit să mă resemnez şi să mă urc din nou în maşină, umilit pînă la lacrimi. Prea multe emoții mi se îngrămădeau în suflet. Mă simțeam răpus. Cum ! Am fost pe punctul de a da pe mîna poliției un tînăr ? Unită ca şi // Tempo ar fi tipărit titluri mari cu litere de-o şchioapă: „P.P.P. se desolidarizează de pegra romană". Cum de-am ajuns aici ? Să comit o faptă urîtă, eu ? Să contribui să fie condamnat la şase luni de popreală poate, pentru o ciupeală

cure nu făcea nici zece mii de lire ? Să mă reneg, să mă tle/,onorez pentru totdeauna ? Ce-ar fi spus Sergio ? Ce-ar li spus Elsa ? Unde sa mă ascund ? Unde să fug ?

Ca să-mi fi trecut prin minte să duc un hoț la postul de poliție trebuie să se fi rupt un resort în mine. Repede, să încerc să înțeleg. Să mă întreb de unde acest resentiment subit, orb, contra lui Peppino. Un tînăr ca toți ceilalți, la urma urmei. Care afişa gusturile şi ambițiile 'tinerilor de vtrsta lui: aşa cum cei de la Ponte Mammolo se luaseră Jupă gusturile şi ambițiile vremii lor. Trecuseră cincispre-lecce ani de la Ponte Mammolo. Cine-mi garanta că Glauco, ducă ar fi trăit, n-ar fi jinduit şi el după un pulover de caşmir ? Delicventa se schimbase în cincisprezece ani: schimbase mobilul, lucrul cel mai grozav nu mai era o Du-cuti 250, cu arbore cu came şi furcă telescopică, ci combina 11 i-Fi. Şi schimbase metoda': gata cu cavalcadele stil Far West, golirea prăvăliilor noaptea, romantismul haiducesc, l Jn şir de scippi pe fugă, calculate ca depunerile pe carne-I u l de economii.

Evoluție cît se poate mai naturală. De care nu era cazul nici să te miri, nici să te revolți. Sau poate am început să-mi urăsc patria. Vreau nu vreau, Italia a atins nivelul de viață european; ca primă consecință, schimbarea dorințelor, a fantasmelor, a țelurilor. 'AU dispărut sau iiproape au dispărut ultimii săraci, şi cu ultimii săraci, specia de zănateci care asaltau noaptea Roam călărindu-şi motocicletele. Nu trebuia oare să mă gîndesc la plecare, nfl mă duc spre sud, să emigrez departe de un oraş în care progresul general mărindu-le veniturile, trezise în'mod fa-lal la cei tineri gusturi mai conservatoare ?

Nu pentru prima oară auzeam chemarea orientului, a Africii. Dar de ce mă cuprindea din nou mirajul pamîntu-rilor sterpe şi sălbatice ?

„Hai, Pier Paolo, spui că vrei să te lămureşti cu tine însuți. Ce te-a exasperat este imaginea acestei petreceri în garsoniera de pe Via Tor Millina; fetele agățate de gîtul băieților. Discurile lor, rîsetele lor, glumele lor, un etalaj searbăd de voioşie dar pe care îl detesti pentru că nu ți-ai

găsi locul în această petrecere. Te gîndeşti la Friul-ul tău de altădată, la serile de bal, cînd Manlio se dezlănțuia pe acordeonul lui. Cîteva perechi de logodnici sau de tineri căsătoriți îşi dădeau osteneala să valseze în ritm în mijlocul tăpşanului de pămînt bătătorit amenajat în fața umbrarului. Atunci mă avîntam la rîndul meu, îl prindeam pe Elmiro de talie şi dansam pînă ne dam sufletul, pînă cînd un acces de tuse violentă îl apuca pe prietenul meu condamnat. Se întorcea la locul lui pe bancă, încurajat de verişoarele pe care le adusese de la Faedis în căruța cu hulube trasă de calul bălțat. Fără să-şi părăsească locul, cu ochii căscați de timiditate şi de admirație, fetele priveau toată seara cum se învîrteau băieții pe tăpşan.

Voi îl luați în stăpînire chiar de la căderea nopții. Pînă i şi Nuto, cel mai priceput la făcut curte, se mulțumea să • primească murmurul admirativ al domnişoarelor alineate în întuneric, în timp ce îşi plimba fularul cel roşu şi steaua de şerif lipită pe fundul blugilor. Virtuoz în paso doble şi în tangou — numai să-i dea replica vreunul din noi — puțin îi păsa lui să simtă în brațe povara unei partenere, căreia obiceiurile de la țară îi impunea o atitudine țeapănă şi împietrită. Pînă la căsătorie, femeile erau obligate în orice împrejurare să fie rezervate şi decente. Cea care s-ar fi abătut de la regulă ar fi riscat o mustrare din partea mamei, dezaprobarea preotului şi chiar disprețul iubitului ei. Dacă din cînd în cînd, pentru a-şi întreține blazonul de seducător, Nuto invita o fată, ținea tot timpul dansului o rămurică de măceş între dinți. Azi înțelegi de ce ținea rămurică în permanență în gură: nu ca o lăudăroşenie care să scoată ochii la lume, cum ai fi crezut tu cu naivitate, ci ca un sigiliu pus pe buze în timpul balului. Vremurile acelea cu obiceiuri severe şi cu bariere stricte, cînd şi o sărutare era o interdicție, îți conveneau, mărturiseşte! Şi-ți pare rău că s-au dus pentru totdeauna, îți aminteşti să fi existat o mai mare mulțumire ca aceea care vă învăluia pe toți patru cînd, distracțiile odată ter-, minate şi lampioanele stinse, în sfîrşit singuri între voi în noaptea liniştită, vă petreceați unii pe alții pe bicicletă,

pînă la primele ore ale dimineții ? Luna îşi întindea peste ;împ străvezia ei lumină magică, încrețită în nenumărate cute argintate pe oglinda rîului Tagliamento".

în locul vechii Italii care veghea cu străşnicie asupra fecioriei fetelor şi interzicea relațiile între sexe, vedeam o talie nouă, modernă, îngăduitoare la modul american, cînd în fiecare sîmbătă seara ne duceam unii la alții ținînd sub braț un teanc de discuri mambo şi madison. îmbur-[hezire, conformism şi lipsă de imaginație. Dar nu-mi lăsa, ca să fiu sincer, de acest aspect al schimbărilor, ntrezăream cu spaimă o consecință mult mai gravă care nu va întîrzia să se manifeste. Era vorba de ceva care îmi i schimba în mod radical vaită şi va sfîrşi prin a o face nposibilă. Ezitam să formulez această amenințare în ter-neni direcți, reținut de frica superstițoasă că-i grăbesc împlinirea. Dar, în sfîrşit, cum să neg evidența ? Nu va mai fi atît de uşor de agățat băieții în această Italie emancipată, îmi vor scăpa, îmi va fi din ce în ce mai greu să-i găsesc pe cei disponibili. Nu vor mai cîntări atît de greu, pentru majoritatea tinerilor crescuți în societatea de consum, constrîngerile şi frustrațiile care pînă acum îmi asigurau acceptările lor. Dacă fetele începeau să iasă în mod liber, dacă aşa cum o constatam în fiecare zi, perechile necăsătorite nu mai trebuiau să înfrunte opinia publică, dacă odată cu destrămarea convențiilor familiale şi religioase, sexul opus nu mai era inaccesibil în spatele unor ziduri de netrecut, puteam să fiu sigur că legile liberei concurențe îmi vor fi din ce în ce mai potrivnice şi că domeniul meu de vînătoare, pînă atunci nelimitat, se va reduce în proporții dramatice. Momeala foamei, cea mai bună aliată a mea altădată, va deveni chiar şi ea inutilă. Vremurile cînd erau atît de lipsiți, încît pentru a căpăta o pita nu făceau multe mofturi la serviciile care li se cereau, dispăruseră fără doar şi poate. Un dezastru pentru mine. Victimă a alocațiilor familiale, nu-mi va mai rămîne decît să mă bucur prosteşte văzînd că toată lumea mănîncă pe săturate.

342

Dominique Fernandez

ÎNGERUL DESTINULUI

343

Ah ! să plec cu adevărat, să călătoresc, să fug departe de țara asta distrusă de Vatican II, de centru-stînga, de feminism şi celelalte cuceriri ale democrației; şi fără să pretind că toată lumea a treia se aseamănă cu Ghardaia cea albă, izolată în dunele Saharei, unde secta Mozabită le permite

musulmanelor, acoperite din cap pînă-n picioare, doar o mică tăietură triunghiulară în dreptul unui singur ochi, să mă plimb prin bazaruri ținute numai de bărbați, să simt măsurîndu-mă, languroase sau arzătoare, privirile masculine, să intru în satele în care femeile, dacă au voie să se aşeze pe pragul casei, trebuie să stea cu spatele la stradă şi cu nasul lipit de casa lor, ca siciliencele de la Pie-tranera strămutate la Ponte Mammolo cu tradițiile lor rurale cu tot.

Altă cauză a îngrijorării, îmbătrîneam. Patruzeci şi trei de ani. Cu patru mai mult decît Oscar Wilde la vremea procesului său. Cu sase mai mult decît Federico Gar-cia Lorca la vîrsta asasinării lui. Maimarii mei giranți. Aplecai retrovizorul să mă cercetez în oglindă. Cîte zbîrcituri la colțul gurii! Obrajii supți, ca la morți. Şi gura asta: strîmtă, pungită, încremenită într-o trăsătură amară. Şi privirea mi se păru dură. Am vrut să zîmbesc. Rezultatul fu o schimonoseală care adînci sub pometi o scobitură mare ca tăietura în S pentru rezonanță la vioară. Mă spe-riai de mine. Puteam măcar să-mi spun că sînt mulțumit de părul meu: bine aşezat pe frunte, des, negru, fără să fie înspicat la tîmple. Totuşi privind mai de-aproape, descoperii în fața urechii, în perciuni, trei fire argintii. Imediat, cu o minuție de maniac, începui să le smulg unul cîte unul.

— Ei! Vrei s' vii ?

Cel care mă chema aşa, unul din acei gigolo mereu la pîndă sub stejarii verzi din Piazza del Cinquecento, îşi arătă capul cu bucle în ancadramentul portierei. Proptit nepăsător într-un şold, aşteptase să-mi termin manevra ca să se apropie şi să-mi ofere serviciile sale. Mă înroşii şi îi întinsei pachetul meu de țigări, să-mi dau răgazul să-mi ascund tulburarea.

— Po's'mă sui ?

înainte de a-i răspunde, aruncai o ultimă privire în oglindă, să verific că nu mi se bate pleoapa, mai ales cea stingă, precauție contra întîlnirilor cu ghinion, talisman pe care mi-l transmisese Caravaggio prin tabloul său de la Villa Borghese. Examinarea mă linişti: amîndoi ochii priveau drept în fată, şi dacă ajungeam la vîrsta cînd Goliat s-a prăbuşit sub loviturile tînărului său adversar, băiatul care se pregătea să deschidă portiera nu va fi acel David pe care mi l-ar fi trimis destinul.

Fără să-i fi spus nici da nici nu, se instala lîngă mine şi îmi indică pe muteşte cu arătătorul, încotro s-o luăm. Nu avurăm de mers departe. Mă puse să opresc la intersecția de la Via Cavour, în fața intrării unui imobil vetust. Ca un automat, îl urmai pînă la ultimul etaj, pe scara fără ascensor. Acasă la el, mă lăsai pe mîna lui. Cum s-a făcut de am ajuns aici ? nu încetam eu să mă întreb, îmi scoase haina si-mi întinse portofelul, ca să-i achit ce-i datoram. Mîinile sale mi se părură de o finețe remarcabilă. Desigur, ca să se deosebească de tinerii proletari, n-ar fi fost nevoie să lase l să-i crească atît de mult unghia de la degetul mic, ca toți l băieții din popor nerăbdători să facă cunoscut că nu se mai ocupă cu muncile grele.

Interiorul — o cameră de servitoare cu numele chiriaşului „Protti Aldo" scris cu litere mari deasupra soneriei — ,mi se păru un amestec pretențios şi neglijent, într-un colț, lîngă coafeza plină de sticluțe, de pulveriza-toare şi de tuburi farmaceutice, un lighean pus jos, pe linoleum, strîngea picăturile care cădeau la intervale regulate din lavaboul minuscul aşezat sub un simplu bec. Deasupra patului, pe care mă aruncasem îmbrăcat, fotografii de star-uri fixate în pioneze acopereau peretele. O pată de roşu adăugată de mînă colora grosolan fiecare gură. Marylin Monroe, Jane Mansfield, Sofia Scicolone devenită definitiv Sofia Loren... Un abajur de mătase roz plisată proteja becul care se aprindea apăsînd pe o pară de porțelan, albă cîndva, acoperită de un jeg unsuros, urma a nenumăratelor degete ce o folosiseră. Restul mobilierului mi s-a şters din minte, căci mirarea de a fi acceptat

această aventură, eu care nu gustam decît amorul în aer liber, considerat ca întîlnirea a două dorințe — mă împiedică să privesc liniştit.

Pentru prima dată în viața mea, aveam de-a face cu un prostituat: vreau să spun un băiat căruia asta îi era mese-i şi care o făcea pentru bani. Pe drum stabilisem prețul. Ficțiunea „cadoului" nu era necesară cu unul ca el. O Jloutate absolută în viața mea, tot atît de enormă, tot atît (le contrară liniei de conduită urmată pînă acum, ca şi acția de dezgust pentru Peppino.

Verifică bancnotele pe care i le întinsei, apoi se puse pe treabă. N-am păstrat decît o amintire vagă a acestei prime experiențe, — cu excepția concluziei usturătoare — mai curînd o suportam, decît o doream. Lui îi reveni nițiativa şi a mijloacelor şi a poziției. Incapabil să mă llcstind, nu mă puteam împiedica să nu-mi concentrez uimea asupra şirului de cauze, una mai tristă decît alta, ure mă făcuseră să accept oferta unei tîrfe din Piazza del lîiquecento, nici mai mult nici mai puțin decît ca un llător care, fiind între două trenuri, n-are de ales.

Nu trebuia decît să mă întreb: „Cine s-ar bucura Iflînd de trecerea lui P.P.P. prin această cameră cu ora ?" cntru a-mi da seama de decăderea mea. Sau încă : „Cine ir fi primii care să aprobe că tîrfele stau la dispoziția lui zi noapte sub zidurile muzeului arheologic ?" Răspunsul îra clar: toți cei care de vreo zece ani mă denunțau în mod public ca pe un germene de corupție şi de scandal, fclarişti, polițai, magistrați, episcopi, medici, psihiatri, oa-ticni politici, dorind, unii dintr-o cauză, alții din alta, să ipere „societatea", ordinea morală pe care se sprijinea

Illulia lui Saragat, a lui Aldo Moro şi a lui Luigi Longo. „Valorile" lor erau sfidate de fiecare dată cînd un tînăr jin borgate sau din Hale făcea un pic de amor cu mine. în umera aceasta, din contră, ele găseau o ratificare evi-Icntă.

Plătind serviciile unui profesionist, renunțam la provocarea permanentă, unica mea regulă de viață de pînă icum. Niciodată de cînd venisem la Roma nu ieşisem din

casă fără să mă pun pe vînat. Orice băiat între cincisprezece şi douăzeci şi cinci de ani, care n-arăta prea prost, trebuia să răspundă zîmbetului meu cînd mă întîlnea pe stradă. Prin afirmativ sau prin refuz, n-are a face. Chiar dacă respingea invitația mea, ceea ce se întîmpla de nouă ori din zece, nu se îndepărta fără a se simți tulburat în taină. Iată ce nu mi se ierta, acest fel de a propaga neliniştea şi de a trezi dorința acolo unde era încă latentă. Dar acum ? Tipul cu care mă înhăitasem avea desigur o fisă la Siguranța generală. Comisariatul, dispensarul îl luaseră la ochi. Mă instalam cu el în limitele toleranței stabilite chiar de Chestură. Haita duşmanilor mei nu putea spera o abdicare mai completă.

Pătrunsesem în ghetou, în practicarea plăcerilor tarifate, recunoscute, localizate geografic (în jurul Stației Termini); derogare acordată de prefectul poliției în persoană; lepră întreținută special, ca un abces de fixare, care să mențină restul oraşului în stare de sănătate. Astfel, în timp ce gazda mea îşi dădea toată silința să-şi merite plata, eu făceam jocul autorităților. Nu fără remuscări şi îngrijorare, dovedite de insuccesul sforțărilor sale.

— Aşteaptă puțin, spusei, am doar un moment de oboseală.

Oboseală ? Nici gînd. Mai degrabă conştiința capitulării în fața Legii, legea lui Moise, legea sfmtului Pavel, legea partidului comunist, după zece ani de persecuție de către justiție şi de către presă.

Şi de asemeni şi o amară percepție în legătură cu alte cauze ale eşecului meu; transformarea Romei care, resorbind borgate-le şi trimițînd în uzină, în birouri sau pe şantiere masa pînă atunci fără lucru a emigranților şi-a şomerilor, îmi răpea rezerva mea de ragazzi; eliberarea femeilor care scotea în evidență condiția mea de „altfel făcut" şi aduna în împrejurimile gării pe toți cei care, ca şi mine, neputînd să-şi atribuie această izbîndă, se simțeau pentru a doua oară marginalizați; îngăduința euforică ce crea prin contrast „anormalul", specie necunoscută pînă

acum, făcută pentru întuneric, secret, improvizație, pentru gigolo, în timp ce petrecerile, iluminația, zarva şi înfierbîntarea pînă în zori proclamau sus şi tare dreptul de a face dragoste, dar normală, îngăduită; răspîndirea rapidă a ştiințelor umane, în special succesul fulgerător al psihanalizei, care definise ceea ce eram, care etichetase comportamentul meu, întocmise fise în legătură cu cazul meu, în sfîrşit groza mea de a îmbătrîni, mirarea speriată fn fața primului fir de păr alb mă împinseseră în refugiul unei aventuri plătite care nu-mi putea fi refuzată, a unei plăceri garantate de banii mei.

Nu chiar aşa de garantată, din păcate, judecînd după nemilosul tic-tac al deşteptătorului pus lîngă bec, al cărui minutar făcuse o jumătate de învîrtitură pe cadranul rotund de sub clopoțelul care avea să sune, dintr-o clipă Jnlr-alta, odată cu sfîrşitul vizitei mele şi primul eşec din Ifiariera mea. Chiar şi străduindu-se cu toată priceperea ««lentului său, expertul tot nu ajungea la un rezultat apre-"Şjliibil. îşi îndreptă capul, se şterse la gură şi se duse să ibiiipe în lavabou.

— Eşti bolnav? mă întrebă el fără nici un menajament. Atins în vanitatea sa, dar mai ales îngrijorat, dacă «vcam să povestesc pățania, că-şi va vedea coborînd prețul pe piața în aer liber de la Cinquecento.

Cum să-l lămuresc că acest mic eşec nu era decît o

• onsecință infimă în răvăşeala socială pe cale să devasteze 11 n l ia ? Adio, nevinovăție, care mi-ai fermecat anii ti- M rciii petrecuți în Friul, şi cărora crezusem că le găsesc rluvalentul în subproletariatul roman. Adio, mit al naturii i ui amorului natural. Fiecare din gesturile pe care le ulcea băiatul acum — să se cerceteze în oglindă, ca şi cînd i li putut să-l îmbolnăvesc de ceva, să bea un pahar cu un iijiid roz, fără îndoială vre-un medicament preventiv (IMpotriva infecției mucoasei, să-şi agate la încheietura flillnii un lănțişor de care atîrna foarte vizibil un medalion

tiu liniat în aur cuDavul al lui Michelangelo — ca şi gestu-

rile mele să mă aranjez, să-mi potrivesc cravata, să mă pieptăn, mă rog, să-mi reiau înfăţişarea corectă a unui burghez care iese de la el din casă, felul de a ne lua rămas bun cu o strîngere de mînă, ca după o afacere încheiată, ilustrau relaţiile noastre de plătitor la plătit, de client la furnizor.

Simplă rutină pentru el, simplificată azi prin neputinţa mea, dar o prevestire groaznică pentru mine, despre ce urma să fie viaţa mea dacă această primă aventură însemna inaugurarea unui obicei. Schimbările Romei ne ţintuiseră în două roluri distincte şi tot atît de cumplite fiecare: pe el, în categoria economică de prostituat, pe mine, în categoria psihologică de homosexual, — homosexual, da, fiindcă pînă la urmă trebuie să-i spunem pe nume, invenţie a medicilor şi a poliţiştilor, simbol lingvistic al abdicării mele în faţa puterii, vesmînt de slugă pe care îl îmbrăcam urcînd în această cameră, neologism tot atît de oribil ca şi speţa de indivizi pe care îi definea.

Primul meu gest odată ajuns în stradă, a fost să alerg pînă în Piaţa Cinquecento, la zidul lui Diocleţian, acolo unde mă părăsise tînărul tovarăş al lui Peppino. Fiindcă nu puteam da de el, am vrut să mă aşez exact în locul din care îl văzusem dispărînd. Urcat pe o bancă, închisei ochii şi numărai pînă la o sută. Ritual fetişist, descîntec magic ca să-l păstrez pe cel ale cărui trăsături se stergeau deja. „Cum are gura ? mă întrebam. Arcadele sprîncenelor, nu coboară oare uşor spre rădăcina nasului ?" îmi venea în minte cînd un detaliu, cînd altul al chipului lui, dar nu reuşeam să-i prind ansamblul fizionomiei. De îndată ce aveam vreo îndoială asupra a ceva, nu mai eram sigur de nimic. Pînă la urmă nu mai ştiam nici ce culoare de ochi are, nici dacă obrajii, despre care aş fi jurat o clipă mai înainte că erau fără păr, erau sau nu bărbieriţi.

Cel mai bine ar fi fost să mă aşez la un capăt al străzii Tor Millina şi să aştept. Ceea ce mă hotărîi să fac a doua zi, cu toată teama unei alte întîlniri cu Peppino. Deşi car-

tierul Pieţii Navone încă nu fusese cumpărat şi restaurat pentru a fi închiriat străinilor cu bani şi mărimilor din cinematografie, îşi pierduse o parte din farmecul său popular. Pe toată strada respectivă nici o prăvălioară, nici un meşteşugar la care să mă informez dacă nu cunoaşte pe cineva cu

păr lung, mustață subțire, purtînd şapcă şi care locuieşte prin împrejurimi. La bar, n-au fost în stare să-mi dea lămuriri. Că hoțul meu mă minţise, mă convinsei după cîteva zile de pîndă zadarnică. De altfel, nici n-as fi vrut să-l folosesc ca mijlocitor în această treabă. „Minte, nu-s frate-su !" Mi-aminteam foarte bine de aceste vorbe, în care descoperii, gîndindu-mă mai bine, un fel de pact între băiat şi mine. Se lepădase de prietenul lui, poate nici pe departe prieten. Sau poate, Peppino, aminintîndu-l cu ceva, îl forțase să-i fie complice.

Săptămîni întregi continuai să caut ici şi colo. în fiecare seară, întorcîndu-mă acasă cu buzele umflate, o aduceam la disperare pe mămica, cu aerul meu abătut. Totul tmi ieşea pe dos în vremea aceea. Nu mai reuşeam să scriu; din precauție, îmi dădui pe păr cu o vopsea care prinse numai pe unele şuvițe, îmi rupsei un dinte din față jucînd fotbal. Simple accidente de care as fi rîs în altă împrejurare ; dar care sfîrşiră prin a mă demoraliza şi îmi dădură proasta idee să mă întorc în cartierul gării, aşa că în curînd am devenit un obişnuit al acestor locuri şi a vieții lor de noapte. Fără nici o plăcere; din contră, cu sentimentul că mă înfund de ciudă, pe un drum fără ieşire.

Singurul care ar fi putut să mă scoată din această pasă proastă nu se sinchisea cîtusi de puțin de soarta mea. De ce mai intrase în viața mea dacă trebuia să dispară atît de repede ? Cu acel farmec voios care mă încîntase pe loc, dur care acum mi se părea destul de crud. Sărutarea aceea, n-o visasem, nu ? îmi tot petreceam degetele încet pe ceafă în locul unde mă atinseseră buzele lui. „Angelo, An-gelo !" Zadarnic încercam să-l chem înapoi. Cînd cu un Ntrigăt, dacă eram singur, cînd cu un murmur ca să mă izo-

lez în mijlocul mulțimii cu aceste trei silabe scumpe dar închipuite. Plecase, fugise departe de mine. îndepărtîndu-se în salturi şi țopăieli pe tălpile lui de cauciuc; bătîndu-şi palmele pe deasupra capului ca îngerii muzicanți ai lui Fra Angelico; luînd cu el în joaca lui nu numai firava şi nestatornica lui siluetă căreia nici nu ştiam să-i dau un nume, ci şi ultima mea speranță, norocul meu cel din urmă.

ÎS»-

III

37

Ai observat la ce dată cad sfinții cei mai bătrîni din l caldendar ? Nicolae la 6 decembrie, Silvestru la 31 decembrie, Anton, abatele, la 17 ianuarie, Catello la 19 ianuarie, Felix la 25 ianuarie, Ciro la 31 ianuarie, Biagio la 3 fe-I bruarie. Toți cu atributele bătrînețiI: plete lungi, dalbe, l barbă stufoasă, haină lungă pînă-n călcîie, glugă. Figuri [ale ciclului solar pe sfîrşite, ale anului care se duce. Silvestru, ca să întîlnească balaurul pitit în adîncurile colinei l Capitoliului, trebui să coboare trei sute şaizeci şi cinci de l trepte pînă să dea de fiară, număr pe care legenda nu l-a j ales la întîmplare.

Sfîrşitul lui decembrie ca şi al lui ianuarie aduc odată leu începuturile reînnoirii astronomice, sfinții cei mai tineri, llsus la 25 decembrie, Inocenții la 28 decembrie, Sebastian I la 20 ianuarie, Ion ostaşul la 31 ianuarie. Schimbarea anu-Ilui care a trecut cu anul care a venit, izgonirea taților de (către fii: ritualul creştin n-a făcut decît să reproducă mis-Iterul ciclului solar şi al naturii care se istoveşte pentru a •se fecunda din nou. Țările germanice şi anglo-saxone, cu Itoate că mai puțin păgîne decît Italia, asociază strîns lleagănul lui Christos cu barba lui Moş Crăciun.

Voi, cei din Camania, sînteți în special sensibili la cuplajul simbolic al sfinților voştri. La Gragnano, îl sărbătoriți pe Sebastian căruia nu i-au dat încă tuleiele a doua zi iupă ce l-ați dus în procesiune pe Catello încovoiat în :îrjă. Marinarii din Vico Equense scot în acelaşi timp din biserică, pentru a-i expune în fața mării, căreia vor să-i ;îstige bunăvoința, statuia cu glugă a lui Ciro şi cea pe [jumătate goală a lui Ion, ostaşul adolescent.

l

354

Dominique Fernandez

ÎNGERUL DESTINULUI

355

La Napoli, în noaptea de 31 decembrie aruncați pe fereastră lucruri vechi care nu vă mai folosesc. Şi în viața casnică trebuie ca vechiul să facă loc noului. Farfurii ciobite, scaune stricate, şifoniere fără picioare; totul e aruncat de la etajele caselor. Trecătorii trebuie să fie atenți să nu fie striviți de sutele de dulapuri şi de fotolii aruncate fără nici o grijă de la etajele cele mai de sus. Obicei care a fost adesea povestit: i s-a înțeles într-adevăr sensul ? Lemnul care a servit la fabricarea mobilelor se reîntoarce la pamîntul în care îşi înfigea mai de mult rădăcina. Faianța veselei ciobite se întoarce la pamîntul din care olarul şi-a luat materia primă.

în acelaşi timp, la miezul nopții țîsnesc mii de petarde pe care le-ați pregătit toată luna decembrie şi pe care le aruncați acum spre cer. De pe fiecare prag, de pe fiecare balcon, se înalță în buchete multicolore ghirlandele care înfloresc în scîntei strălucitoare. Mişcare inversă celei precedente, complementară ei, şi care nu se naşte dintr-o oarecare frenezie pirotehnică copilărească, după cum îşi închipuie observatorii superficiali, ci chiar din natura solului. Gîndeşte-te la materia arsă, la jăratecul vulcanilor ațipiți numai şi a căror deşteptare este de temut pentru Napoli. Nu demult, o lampă cu alcool răsturnată în mijlocul vreascurilor a dat foc grotei care slujea drept încăpere din spate atelierului unui tîmplar. Flăcările se întinseseră în cîteva clipe la tot ansamblul magazinelor naturale săpate în coasta de la Pizzofalcone. Pompierii nu au putut stinge incendiul. Răspîndit la poalele dealului prin mii de meandre, se mai întinde încă, sortit poate să-l întîlnească, dacă nu s-o mai molcomi, pe cel care arde veşnic, fără început şi fără de sfîrşit, de la pustietatea aridă a ținuturilor Flegreene pînă la cîmpurile calcinate de la Pompei. Voi toți, la Napoli, trăiți în strînsă intimitate cu focul invizibil care mocneşte în permanență în tuful vulcanic al oraşului vostru. Pentru artificiile din seara Sflntului Silvestru ce altceva faceți decît să-l eliberați pentru o noapte ?

Fiecare fereastră devine un crater, imitînd Vezuviul. Fantasmagorie sclipitoare care n-are nimic de-a face cu goana după pitoresc pe care v-o atribuie străinii.

Să înlocuiesti ce e jos cu ceea ce e sus şi ceea ce e sus
cu ceea ce e jos, iată nevoia — nicăieri cunoscută — care
pune stăpînire cu o violență periodică pe neamul tău.
l Ceea ce este deasupra trebuie să coboare, şi ceea ce este
l ascuns în adînc trebuie să izbucnească din pămînt, tot aşa
l cum Silvestru afundîndu-se în adîncul pămîntului, se
[încrucişează cu astrul ascendent al lui Isus.

Mă anunți cu mîndrie că o să te căsătoreşti. O să te l căsătoreşti şi abia ai încheiat contractul pentru un aparta-jment la Vomero, calată Sân Francesco, pe vîrful colinei. IPărinții tăi veniseră dintr-un basso de la Sân Gregorio Ar-Imeno, ca să locuiască în cele patru camere de la Porta Capuana, acolo unde m-ai dus pe mine. Crezi că nu-mi eamintesc fiecare amănunt al acestei vizite ? Salonul cu erdelele trase, ale cărui mobile acoperite cu huse nu ser-;au decît de două-trei ori pe an; camera în care dormeai i ceilalți trei frați; sufrageria, tot atît de puțin folosită ca |i salonul;

grădina-terasă în care tatăl tău moțăia într-un fotoliu, în timp ce mama ta îşi inspecta ghivecele cu busuioc şi mentă de sub umbrarul unde tu îmi citeşti acum rîndurile. Fiul lor, continuînd această ascensiune socială, va locui în oraşul de sus, visul oricărui napolitan. Sigur, prima mea reacție este să-ți dau dreptate. Tu să ai parte de lumina şi aerul curat care le-au lipsit bunicilor tăi. Giuseppina ta îşi va creste copiii în condiții decente. Umezeala, întunericul, lipsa de igienă condamnă fundăturile insalubre de la Spaccanapoli. Dar, să fim lămuriți odată pentru totdeauna, eu nu condamn ameliorarea condițiilor materiale, progresul cînd acesta aduce familiilor confortul strict necesar. O cameră de baie, cu closet cu apă, o fereastră care dă spre cer... Eu să fiu cel care să predice că ajunge să ai o pîine pe masă şi o Biblie la capul patului ? Romantismul mizeriei nu e specialitatea mea.

356

Dominique Fernandez

ÎNGERUL DESTINULUI

357

Binecuvîntat şi blestemat mi se părea fiecare basso : bine-cuvîntat ca punte de legătură cu galeriile subterane, blestemat ca loc hărăzit săracilor de către egoismul bogaților. Ridică-te cît vrei tu pe Vomero. Dar nu uita cavernele întunecoase din care au ieşit părinții tăi. Nu-ți vorbesc de o vagă fidelitate sentimentală pe care s-o aduci cu tine pe colină, îți vorbesc de acea tainică legătură care uneşte la Napoli ceea ce e sus cu ceea ce e jos.

Gennariello, dragul meu, oare tot am să te mai iubesc cînd te vei uita peste golf din chioşcul grădinii tale ?

Visezi la o ascensiune continuă: geografică, ea te va ridica de la grotele Spaccanapoli la terasa panoramică a cartierelor rezidențiale; profesională, ea va schimba ocupația ta sezonieră unde eşti plătit pentru instalarea jaluzelelor venețiene, cu cea de suljbaş salariat în sectorul public; şi în fine ascensiunea socială, care te va conduce de la situația dubioasă de celibatar, la cea respectată de căsătorit. Că ambiția ta de cetățean este de „a ținti tot mai sus", nu-ți fac din asta nici un reproş, încearcă numai, te implor, să rămîi în contact cu oraşul de jos, cu lumea subterană pe care se ridică Napoli. Cînd toate celelalte metropole ale lumii, ruşinîndu-se de subsolul lor, îl destinau canalelor şi şobolanilor, Napoli îşi organiza labirintul galeriilor în locuri de mit şi evlavie. Cripta lui Sân Pietro ad Aram, Cripta Sufletelor din Purgatoriu, Catacombele Sflntului Gennaro: amestecă-te prin mulțimea tăcută care vine să aprindă lumînări sub aceste bolți devenite cimitire. Şi tu,

ținîndu-ți răsuflarea, vei înainta în vîrful picioarelor, în fața unui cult care nu se adresează doar sufletelor cîtorva morți, ci ajunge pînă la rădăcinile lumii.

Istoria, pentru Napoli şi pentru Italia, n-a început la Cumes ? Nici un alt loc nu-mi evocă mai bine sensul lucrului sfînt ca acest lung coridor săpat în colină, la capătul căruia se zice că Sibila i-a prezis lui Enea destinul Romei. Săpat în adîncurile lui, peretele stîncos al insulei Eubeea ascunde grote în care proorocea Pitia. Lîngă trepiedul fu-

megînd încununat cu aburi de sulf, te crezi scutit s-o implori să-ți spună cu gura ei vorbele ce-ți vor hotărî viitorul ?

în orice caz, gîndeste-te. Pe îndelete. Cîntăreste şi ce e pentru şi ce e contra înainte de a te muta. Prima ta greşeală a fost să cauți un serviciu la primărie. „Căsătorit, ori celibatar ?" te-a întrebat funcționarul. Pentru el, răspunsul se impunea de la sine. îți indicaseşi vîrsta pe formular: douăzeci şi cinci de ani. Silueta voinică pe care o vedea dincolo de ghişeu i-ar fi risipit orice îndoială. Stupefiat de răspunsul tău, te-a pus ultimul la rînd pe lista de aşteptare. Te-ai gîndit cui va face cea mai mare plăcere căsătoria ta ? Lui don Michele, pe care spui că nu-l poți suferi. Călugărițelor de la Sân Gregorio Armeno, care vor fi încîntate că au educat un bun creştin. Fratelui tău, maistru la Alfa Romeo, care nu va mai trebui să roşească la întrebarea pusă cu o insitență dubioasă de tovarăşii săi din organizație despre cum o mai duci. „Tot nu s-a însurat frate-tău?—Tot nu s-a însurat! N-a ajuns încă pe culme." Ai curajul să reziști presiunilor! întreab-o pe Sibila în peştera ei! Afundă-te în pămînt căutînd-o pe cea care deține ultimele taine !

Dar tu, citindu-mă, ştiu foarte bine ce te frămîntă. „Ce-mi tot vorbeşte el de Cumes, de Virgiliu şi de Pitia ? La ce bun atîta afectare poetică ? Evocare palpitantă a unei Antichități cum nu se poate mai moartă ? în timp ce eu mă frămînt asteptînd răspunsul lui la singurul lucru care mă interesează: o să-mi dea sau nu girul pe care notarul mi-l cere şi fără de care contractul de închiriere pentru calată Sân Francesco o să-mi fie suflat de sub nas ?"

Neîncredere ? Zgîrcenie ? Vrei să-ți spun adevărul adevărat, chiar dacă e spre ruşinea mea ? De altfel, imposibil să nu-l fi ghicit. N-am să-ți dau girul cerut pentru că... Nu ! Nu sînt în stare să aştern pe hîrtie vorbele care scrise negru pe alb ar deveni o ticăloşie !

Ar trebui să-ți descriu pe larg fericirea care mă cuprinde imediat ce, ieşit din Latium pe poarta Terracina, al cărei arc monumental arată frontiera vechiului regat al

Burbonilor, înaintez pe pămînturile bivolilor, al leandrilor şi al lămîilor. Totul contribuie la încîntarea mea : suflul mîngîietor al brizei ce se ridică de pe mare, căruțele care merg în trapul sacadat al măgarilor, matroanele aşezate pe marginea drumului, lîngă lubenițele coapte din care oferă trecătorului însetat o felie de un roşu sîngeriu, cîntecul aspru al păstorului întins sub un fag în spatele unui păpuris, un catarg la gura fluviului, plasele de pescuit întinse peste apele galben-aurii... Şi pe urmă, cînd începe coborîrea spre oraş şi cînd mă afund prin uliție pe sub sîrmele pline de rufe puse la uscat... Dar colțurile gurii ți se ridică botoase, sceptice, cîtă vreme mă limitez la lăudatul palatelor, bisericilor, piramidelor baroce şi al mănăstirilor zugrăvite care alcătuiesc incomparabilul decor napolitan. „Nu, zău ? Ochii se opresc numai la aceste frumuseți, la aceste surprize ? Cînd o să se hotărască să fie sincer ?"

Bine, să vorbim deschis. Nu vreau să te pierd, Genna-riello. Nu te face de negăsit... Renunță la căsătorie... Lasă-mi o speranță. Odată cocoțat pe Vomero, nimic nu va mai opri căsătoria ta. Pînă atunci, pot să lupt cu arme egale împotriva educației pe care ți-au făcut-o călugărițele împotriva şantajului comuniştilor. Dacă te-ai fi luat după capul tău, te-ai fi logodit ? Ce are aşa de atrăgător Giu-seppina ta ? Ai urmat deodată o înclinare spontană ? în locul tău, as fi mai puțin sigur că nu mă înşel cumva. Don Michele, fratele tău, lozincile televiziunii, refrenele din mass-media, vezi cît cîntăresc fiecare. Ah! Gennariello, nu-ți cer un răspuns definitiv. Gîndeşte-te... Nu te lega cu uşurință... Te temi să nu te influențez ? Nu. îți repet doar: lasă-mi o speranță. Doar o licărire. Chiar dacă mi se pare îngrozitor să mă bănuieşti că te țin legat cu banii mei. Crezi că nu-ți înțeleg felul de a gîndi ?

„Şi mă rog, P.P.P. de unde vine, la urma urmei ? Din Friul'î Pe jumătate austriac ! Un bărbat din nord. Ultimul din această lungă descendență de animale de pradă care,

siguri pe ei grație unei provizii de devize, se aruncă asupra Mediteranei pentru a-şi satisface poftele, profitînd de sărăcia noastră, înainte de el, Krupp alesese Capri, Gloeden, Taormina, Lawrence locuia în Siria, Gide la Biskra. Şi el ? Pentru că India sau Kenya sînt prea departe, îşi va instala

cartierul general la Napoli ? Ce voia să spună implorîndu-mă să rămîn „în contact cu oraşul de jos ?" La cheremul dorinței lui, adică ! Trebuie să dau crezare acestor trăsnăi despre focul subteran, despre misterul catacombelor ți mai ştiu eu ce ? Hm, mi-e teamă că ghicesc prea bine ce înseamnă toate astea, la urma urmei. Dar dacă se bizuie pe sărăcia noastră ca să ne țină la infinit la dispoziția lui..."

Opreşte-te, Gennariello! Nu merge mai departe! Uite, îți trimit pe loc girul pentru notar dacă gîndesti chiar şi numai jumătate din tot ce ai spus. Vei vedea că nu mă bizui pe dependența ta financiară ca să mă asigur de supunerea ta. însoară-te ! Dacă nu mă iubeşti, nevoia de ajutor material să nu te facă laş. Eşti liber. Napoli nu este numai vivarium-ul meu cum mi s-a părut că te-am auzit Mpunînd. Dacă ai proferat acest cuvînt, retractează-te, te conjur. Cuvînt groaznic ! Am o mie de alte motive pentru care să iubesc oraşul tău.

Din nefericire, cînd voi avea ocazia să mă întorc acolo pentru ultimele filme, nu vei mai fi pentru mine decît un prieten preocupat de mica sa familie. Te vei arăta tot atît ele drăguț, tot atît de cald, cu condiția să rămîn pe planul al doilea în sufletul tău. Bine, fie ! Poate e timpul să te re-Iragi, Gennariello. Să ne luăm rămas bun unul de la altul. Adio. Dacă voi face vreodată apel la tine, va fi ca să-mi serveşti de ghid pe străduțele vechii capitale. Să nu-ti fie (camă că te incomodez cu pretențiile mele, că încerc să-ți distrug căsnicia. Am pierdut pariul pe care l-am făcut cu (ine. A cîstigat Giuseppina. Mă socotesc învins. A doua mea înfrîngere după dispariția niciodată acceptată, niciodată uitată a lui Svenn. Mă găseşti prea calm, nu-i aşa ?

Mă dau prea repede bătut ? Crezi că băiatul cu tălpi de cauciuc şi părul zburlit ți-a luat deja locul ? Că-l aştept ? Că mă bizui pe el ? Că va veni la mine, într-un fel sau altul ? S-ar putea.

Voi supraviețui oare unui al treilea eşec dacă dragostea va veni într-o bună zi să mă ia iar de mînă şi mă va părăsi fără să-şi țină făgăduiala ?

în ceea ce priveşte India şi Kenya, am făcut aceste călătorii împins de intențiile pe care tu mi le atribui. Dacă ai şti cum mă fac de două parale tîrîndu-mă singur în noroi în unele zile cînd simt nevoia să mă ponegresc! Cu cît Italia a devenit mai bogată, cu atît m-am afundat mai departe în sud.

Şi apoi îmbătrînind, vedeam cum mi se micşorează şansele de a plăcea numai prin mine însumi. De pe pantele fertile ale Vezuviului mi-am mutat domeniul de vînătoare pe coastele singuratice ale masivului Kilimandjaro. Lumea a treia va fi totdeauna providența celor pe care cîteva monede în fundul buzunarului îi transformă în nababi. Mirosul banului se amestecă, în ciuda noastră pentru a întina poezia acestui obicei, cu parfumul florii de iasomie pe care bărbații din cealaltă parte a Mediteranei şi-o pun după ureche. Veşnic echivoc al atracției noastre pentru Africa, pentru Asia, eterna minciună pe care coroana fremătîndă a palmierilor o murmură în cele patru colțuri ale deşertului... înainte de a mă condamna, ascultă totuşi ce mi s-a întîmplat acolo şi vezi dacă n-am fost eu primul pedepsit. Țările de dincolo de mare, mi-au prilejuit fără îndoială tot atîtea ocazii cît şi celui mai banal turist; dar sub facilitatea aparentă vei mai descoperi adevăratele mele țeluri pe care pînă acum nici eu nu le cunoşteam.

în India erqam curios să văd ce idee izbutesc să-şi facă despre ei înşişi bărbații dintr-o țară unde nu există nici stare civilă, nici acte de identitate. Foarte precară şi net nesatisfăcătoare, cum nu-mi trebui mult timp s-o constat, cu toate că un cetățean nostalgic al Boloniei, unde arhi-

lectura în arcade i-a contopit pe locuitorii ei într-o comunitate fără bariere, ar fi dorit contrariul.

La Taj Mahal din Bombay, unul din marile hoteluri ale lumii, lăsasem valiza într-un colț al holului, ca să am mîinile libere să le strîng pe ale unui brahman venit să mă întîmpine, un bărbat arătos şi de o mare inteligență. Dar şi ascunzînd o adîncă amărăciune, deoarece casta căreia îi aparține — cea mai sus pusă în hidustan — îi interzice să aibă altă meserie, fără să se înjosească, în afara celei de profesor în învățămîntul public, carieră pe care o detestă.

Vorbeam rezemați de unul din stîlpii holului, cînd văzui un individ cu mutră suspectă dînd tîrcoale valizei mele, privind în dreapta şi-n stînga, ceea ce nu-mi spunea nimic bun. în afară de cămăşi şi de un pantalon de schimb, bagajul meu conținea şi manuscrisul ultimului meu poem. As fi fost foarte necăjit să pierd aceste cîteva file. Nehotărît asupra felului în care trebuia să procedez, încercai să atrag în mod discret atenția interlocutorului meu

asupra ciudățeniei acestui comportament, îmi urmări privirea şi spuse cu o voce plină de dispreț: „Oh, nu e decît un şundra !" si-şi întoarse frumosul profil întunecat în cealaltă parte. De ceea ce-mi era frică, nu scăpai. Şundra, indian dintr-o castă inferioară, dar chiar prin aceasta mai liber în mişcări, ridică valiza mea şi se îndepărtă cum nu se poate mai liniştit sub ochii celui pe care rangul său superior îl obliga la o atitudine impasibilă. Lăsîndu-l locului pe brahmanul meu cu demnitatea lui cu tot, fugii spre portarul care traversa holul, îmi arătă spre recepție, unde alt portar îmi spuse să mă adresez unui boy care se duse să caute singura persoană împuternicită de hotel să trateze cu hoții, fiind de religie creştină.

Inutil să mai spun că valiza mea dispăruse înainte de a mă fi lămurit. Un cod de o rigoare absolută împarte sarcinile şi prerogativele personalului din Taj Mahal potrivit religiei şi castei fiecăruia. Portarii fiind sik, n-au nici cheful nici posibilitatea să intervină în locul recepționerilor, toți parşi, în timp ce boy-ii recrutați dintre jaini nu tre-

buie să se amestece în lucrurile care cad în sarcina bu-piştilor sau a musulmanilor.

Cel puțin am crezut că am înțeles asta din cele cîteva jomentarii laconice smulse gazdei mele. „Lămuriți-mă puțin în legătură cu zeii dumneavoastră", îi cerui în timp Xi un servitor punea între noi pe o masă din lemn de In-Bia două ceşti din cel mai fin porțelan şi un ceainic ornanentat cu un elefant. „Cum este Visnu ? Cine este Siva ?")rept răspuns ridică ceainicul, îmi umplu ceaşca şi continuă să toarne. Lichidul se revărsă pe farfurioară, „înțeleg, ppusei. îmi explicați prin acest gest că am venit aici cu capul plin de idei occidentale. Trebuie să-l golesc înainte de introduce în el o nouă filozofie." îşi mişcă buzele cu un ier aprobativ, dar fără să se coboare pînă la a recunoaşte în ceea ce priveşte renunțarea la bunurile materiale şi dorința de reînnoire, făcusem deja dovada. Pentru un Blător venit să se inițieze în înțelepciunea hindusă şi în Denunțarea la bunurile lumeşti nu însemna oare nimic aptul de a fi acceptat să i se fure bagajele ?

Taj Mahal nu e decît un microcosmos al Indiei. Te Oveşti peste tot în această țară de specializări maniace are mențin oamenii în compartimente închise, în lipsa Bgistrelor unde să se consemneze numele şi starea lor vilă, ei se preocupă de treapta pe care o ocupă în socie-ite. Fiecare simte nevoia să-şi fixeze cîteva responsabilități stricte şi să repete pînă la obsesie doar cîteva gesturi Bre să-i aducă minimul indispensabil pentru siguranța de Hne.

Mîndrii brahmani nu sînt singurii care să se încon-_are de interdicții. Plebea cea mai nenorocită trăieşte năbuşită în rituri incomode şi tabuuri absurde, într-un staurant popular, frecventat de o sectă de rang neînsemnat, am constatat că toată lumea mănîncă servindu-se numai de mîna stînga. Treabă deloc uşoară căci trebuie să apuci numai cu degetele acestei mîini (furculița sau hcțişoarele fiind oprite de rit) un pic de orez, un cocolos, sfl-l moi într-un sos gras condimentat de curry, şi să-l duci întreg la gură. Am crezut mai întîi că această mulțime de

t»

364

Dominique Fernandez

ÎNGERUL DESTINULUI

365

ciungi ocupați cu bolurile lor, se aflau într-o întrecere tăcută, ca urmare a unui pariu ciudat, dar acum ştiu destule despre India ca să înțeleg adevărul. Să repeți mecanic un act lipsit în aparență de logică, protejează contra ideii de non-existență pe nişte oameni care n-au decît acest mijloc derizoriu ca să evite fărîmițarea şi dezintegrarea.

Dintr-o dată, am renunțat la unele din criticile mele | contra a ceea ce înainte de această călătorie numeam individualismul mic-burghez, nelipsit în Europa. La urma urmei, odată stabilite numele, identitatea, domiciliul fix l (în locul adăpostului itinerant foarte apreciat aici) şi tot ceea ce desemnam cu dispreț prin „țarc domestic", rămîne mult mai mult loc pentru libertatea interioară, decît dacă în fiecare zi, în fiecare ceas, trebuie să-ți dovedeşti existența prin gesturi stereotipe şi neschimbate, ca aceşti nefericiți vaisia, obligați să-şi țină mîna dreaptă pe genunchi | în timp ce sosul de curry li se prelinge pe bărbie.

Iată una din cauzele care m-au determinat să părăsesc j Monteverde pentru apartamentul mai confortabil şi mai j spațios de pe Via Eufrate, unde găsisem în sflrsit supra- i fața de perete necesară miilor de cărți din biblioteca mea,; Şi încă alte motive, pe care le vei afla, m-au împins la i această alegere. Printre acestea şi convingerea — la întoarcerea mea din Bombay — că economiseşti o cantitate de necrezut de energie spirituală organizîndu-ți un spațiu propriu suficient pentru a-ți rămîne mintea disponibilă pentru lucrurile care merită. Materialismul înțeleptului. Printre riturile care constrîng cel mai mult în India, sînt cele în legătură cu hrana şi gătitul. Cît timp pierdut în corvoada plicticoasă pentru alegerea şi făcutul mîncării!

Mie îmi ajunge să deschid frigiderul Miele, cu un supărător renume capitalist, ca să iau la întîmplare o felie de şuncă sau un ou tare fără a înceta să-mi recit versurile pe care tocmai le-am scris şi să le perfecționez în gînd.

între timp, cînd îți spuneam că mi-am găsit „pedeapsa" dincolo de mări, mă refeream la alte locuri în care am fost, nu în Asia, ci în Afica. Lasă-mă să termin mai întîi relata-

Irea primei mele călătorii, cînd evenimente pe care nu le Iprecepusem conştient în momentul defăşurării lor, îmi | pregătiră în felul lor viitorul.

Plecat pentru a turna un documentar despre India, l adică despre foametea din India, mă întrebam : „Cum să l evit clişeele nefericite?" cînd amicul meu brahmanul, l acest bărbat riguros şi sever, atît de fidel principiilor sale ide la care nu s-ar fi abătut doar pentru ca literatura ita-I liană să mai capete încă un poem, îmi oferi pe ocolite pri-Ilejul necesar, într-o zi, îmi povesti el, pe timpul (englezilor, maharajahul din Jaipur ieşi din palatul său l pentru a-şi inspecta domeniile. Zăpada acoperea şesul cu Io haină albă. Nişte pui de tigru îşi improvizaseră un bîrlog l pe întinderea pustie. Lihniți de foame şi scîncind slab, (stăteau în nişte tufişuri. Nobilul senior simți o milă adîncă (pentru aceste creaturi, începu să se roage. La sfîrşitul lungii (sale rugăciuni, îşi concedie escorta, îşi aruncă veşmintele (şi se dădu pradă animalelor, care-l sfîrtecară cu dinții lor (tineri, în timp ce el continua să se roage.

Sacrificiul prințului avu asupra mea un efect atît de (extraordinar, că fără să stau să-mi analizez cauzele tul-(burării, mă decisei pe loc să utilizez această legendă în fil-(mul meu, în ciuda anacronismului unui asemenea (scenariu. Mă dusei cu trupa şi cu tot materialul în oraşul (sfînt Benares, unde se ard cadavrele pe scările care co-(boară spre Gange. Ceremonia se desfăşoară într-o atmo-(seferă liniştită: amestec de eleganță resemnată şi de (formalism senin care şterge spaima de moarte din aceste [funeralii. Fiecare, în sinea sa se gîndeşte la încîntarea de-(fundului al cărui suflet nu va întîrzia să se reîncarneze |într-un alt corp, pentru o viață mai fericită. De aceea, nici (un alt loc nu mi se păru mai potrivit pentru ceea ce do-Iream.

Lăsai aparatul pe treptele unui templu şi mă adresai (unui puşti cu ochii mari, negri, care stătea în fața obiecti-Ivului. îmi pregătisem întrebarea pe care i-o pusei după ce Iți făcusem să tacă pe tovarăşii lui îngrămădiți ciorchine în Ijurul nostru. „Dacă un tigru aici, în fața ta, ar muri de

foame, te-ai lăsa mîncat de el ?" Fața lui se lumină, şi surîsul lăsă să i se întrevadă un rînd dublu de dinți ascuțiți şi deşi. Răspunse fără ezitare: „Da, aşa as face".

As fi putut să mă mulțumesc cu această franchețe, care se potrivea cu dorința mea cea mai ascunsă. Totuşi, la originea acestui „da" atît de limpede, atît de luminos, mi se păru că sta mai mult dorința de a face plăcere străinului, decît grija de a pătrunde sensul întrebării lui. Băiețaşul ar fi răspuns afirmativ la oricare din întrebările mele: nu în aşteptarea unui bacşiş — nu întinse nici o clipă mîna sa neagră — ci pentru a-mi arăta ce caracter împăciuitor şi serviabil are. Or, în ceea ce mă priveşte, împins întruna de fantasma cu tigrul, țineam neapărat să găsesc un interlocutor care să accepte să se jertfească în cunoştință de cauză şi din convingere interioară.

întrebai un călugăr pe pragul mănăstirii sale: „Dacă un tigru, aici, în fața dumneavoastră, ar muri de foame, v-ați lăsa mîncat de el ?" Ascetul căruia nu-i mai rămăsese decît un singur ciot în fundul gurii, dădu din cap şi-mi spuse: „Maharajahul din Jaipur simțea o dragoste infinită pentru creaturi. S-a jertfit pentru a salva alte vieți. Dar reluai, fără să-mi dau seama cît de lipsită de tact mi-era insistența, dacă la uşa dumneavoastră ar muri nişte tigri de foame, s-ar găsi cineva dintre dumneavoastră să se ofere ca jertfă ca să-i sature? Nu trebuie, răspunse călugărul, să interpretezi vorbă cu vorbă o legendă din vremea de dinainte de independență. Povestea maharaja-hului din Jaipur ne învață arta de a fi miloşi."

Depusei în cutia milei un pumn de rupii. Omul sfînt a cărui haină în zdrențe abia îi acoperă corpul scheletic, crezu fără îndoială că sfaturile lui mă luminaseră şi că-i arătam recunoştința prin acest dar. N-ar fi putut să ghicească niciodată că din contră, adînc dezamăgit şi în acelaşi timp conştient că pretindeam un răspuns absurd, invocam prin această ofrandă favoarea de a întîlni un alt interlocutor mai receptiv.

Poate, gîndeam eu, că pentru un maharajah în viață morala sacrificiului ar rămîne în vigoare ? Obținui o întîlnire cu prințul de Mirzapur. Cu talia bine strînsă într-o tunică de in, purta un turban în care îşi înfipsese o egretă de struț american. „Mai mult ca sigur, îmi spuse el, că un maharajah ar transporta tigrii în palatul său şi le-ar da de mîncare. — Dar dacă ar fi foarte

credincios şi ar vrea să-i hrănească cu propriul său corp... — Da, din punct de vedere religios, s-ar fi putut ca lucrurile să se petreacă aşa. — Dar astăzi, insistai fără să-mi dau seama că doar extrema politeţe a gazdei mele îl împiedica să-l dea afară pe pisălogul ce eram, astăzi un asemenea gest ar fi posibil ? — Astăzi, nu, nu cred, îmi răspunse el cu oarecare repezeală, el, care spre deosebire de băieţaşul întrebat mai înainte, n-avea nici un motiv să contrazică bunul simţ. Aşa luă sfîrşit convorbirea noastră. Dar nu şi tristeţea în care mă cufundă faptul evident că nimeni în această ţară imensă n-ar pune mai presus de instinctul de conservare, bucuria mistică de a se lăsa devorat de un animal sălbatic.

Seara, dînd liber echipei, plecai în aventură departe de centrul oraşului, atras ca totdeauna de periferiile cele mai îndepărtate şi mai singuratice. Ce căutam dînd tîrcoale pe acele maidane unde apa elesteielor este prea opacă pentru a oglindi arbuştii cu ramurile firave ? La ce visam ? Nu mă vei crede dacă-ţi spun că plimbarea mea nocturnă dincolo de podurile din Benares n-avea un scop precis, cel puţin nu scopul care mi se vede întipărit pe faţă cînd umblu să vînez pe sub pinii de la Villa Borghese sau pe coastele mărăcinoase ale Capitoliului. S-o mărturisesc ? Aş fi vrut să răscumpăr prudenţa indienilor moderni, să dau satisfacţie tigrilor, să mă arunc în ghearele lor, să mă dau pradă colţilor lor... Nebunească imaginaţie... Cel mai curios este că în gîndul meu nici violenţa, nici durerea nu se asociau sacrificiului, ci o voluptate de nedescris. în acelaşi timp, încercam să-mi amintesc unde mă mai fra-

'îb

368

Dominique Fernandez

ÎNGERUL DESTINULUI

369

pase atît de violent această imagine a tigrului şi a ospăţului cu carne de om.

Mai scormoneam încă în amintirile mele îndepărtate şi pe cale de a se şterge, cînd o bandă de borfaşi apăru din umbră într-un vechi Fiat 1100 rablagit. Se prefăcură că intră în mine cu maşina claxonînd obraznic. Gestul acesta pe care l-aş fi găsit stupid şi vulgar din partea tinerilor fascişti aciuaţi în Piazza Sân Babila la Milano, mi se păru, din contră, o favoare a Cerului. Imediat înţelesei de ce ris-casem această expediţie în parcul cu locuri suspecte, vizuină de vagabonzi şi de hoţi. Putură să-şi dea seama după

atitudinea mea docilă că nu aveam de gînd să fug şi nici să mă apăr. în picioare şi nemişcat în fata farurilor, cu brațele desfăcute într-un elan de supunere, mă lăsam la voia lor.

Se aşezară în cerc în jurul meu fără să scoată o vorbă. Ultimul care li se alătură fu şoferul, care veni după ce scoase din portbagaj un obiect de formă prelungă, învelit într-o cîrpă, pe care-l puse lîngă el pe iarbă, îi numărai: erau şapte, toți cu capetele rase, cu fețele supte şi întunecate, pe care sclipeau ca nişte nestemate perechi de ochi larg deschişi ațintiți în ochii mei. Schițară un zîmbet, mai întîi timid, apoi de-a binelea, cu toată gura. Mîinile nervoase cu unghii ascuțite aranjau cutele tunicii pe genunchi. Doi dintre ei purtau în jurul gîtului un şirag de flori roşii. Le răspunsei la zîmbet şi dădui din cap în semn de consimțămînt. Pînă la ce grad de rafinament vor împinge misterele politeței orientale înainte de a se năpusti asupra victimei lor pentru a o stîlci în bătăi şi a o devaliza ?

Trecură astfel cel puțin zece minute observîndu-ne unii pe alții în tăcere şi lăsînd să se închege între noi o curiozitate fără răspuns. Păsări nocturne planau cu aripi albe deasupra tufişurilor, şi dinspre fluviu se auzeau cînd şi cînd miorlăiturile pisicilor sălbatice. Cu totul la mîna lor în această singurătate fără martori, mă întrebam care

va fi gestul care va da semnalul agresiunii. Poate o simplă clipire de pleoapă ? O mişcare a degetului mare în sandala din cureluşe ? în sfîrşit, cel care-l adusese, despacheta Instrumentul: un fluier după cîte mi se păru că desluşesc, lin fluier drept, făcut dintr-un tub de fildeş decorat cu uciulițe în relief. Şi-l trecură din mînă în mînă ca şi cum hr fi şovăit să se hotărască. Unul din cei care purta flori pe piept îl ținu mai mult şi-l răsuci între degete. Tovarăşii săi l încurajară. Duse muştiucul la gură şi începu să cînte. O che melodie indigenă, o frază întretăiată, sacadată, Dureroasă, terminată cu un tril rugător. S-ar fi zis că toată Htoria Indiei, secolele de nenorociri istorice şi de catastrofe haturale îşi desfăşurau jeluirile în această psalmodie. Şi Dtusi din acest suspin care nu se mai termina, prelungit Ije bătaia rapidă a degetelor şi de suflul neobosit al instru-uentistului, răsărea străvechea mîndrie a unui popor 9ruia tragedia permanentă a mizeriei, a foamei, a epide-niilor, a inundațiilor — nu-i răpise nici blîndețea, nici demnitatea.

Tînărul se ridicase în picioare ca să dea mai multă hmploare cîntecului. Camarazii lui, aşezați tot în jurul neu, urmăreau fiecare inflexiune a cîntecului cu mişcări aprobatoare ale capatelor lor rase. Unul sau doi închideau chii, dar ceilalți îmi căutau privirea, să vadă dacă înțeleg i

adevărat mesajul. Pe care, dîndu-mi seama de greşeala acută şi ruşinat de o astfel de neînțelegere, îl traduceam aşa: „O, străine, te-am întîmpinat în mod grosolan pentru că nu ştiam dacă sunetul unui biet fluier, singurul pe care puteam să ți-l facem, ar ajunge pentru a-ți ține atenția. Te vei întoarce curînd în țara ta în care bâtele sunt construite din piatră şi nu din bălegar de vacă, unde numărul copiilor nu este de zece ori mai mare ca cel blidelor de orez, unde ciuma şi holera nu dau tîrcoale selor. Nu ne judeca prea aspru pe noi, care ştim numai jsă cîntăm din fluier, să exprimăm prin muzică umila noastră tandrețe, dragostea noastră pentru omenire..."

t[1].

^

370

Dominique Fernandez

Mult timp melopeea se prelungi în noaptea călduță. Atingea tufele de iarbă murdară, se urca în aerul înstelat, cobora din nou în volute, rămînea agățată de crengi, plutea în fața ochilor deschişi ai tinerilor indieni prinşi de fiecare notă. La sfîrşit se ridicară, înclinară timid capul şi plecară în maşina lor, pe drumul brăzdat de făgaşe în noroiul uscat, întîlnire pe care n-o voi uita niciodată, regretînd totuşi că un dar de asemenea preț a fost făcut unui om frămîntat de prea multe patimi pentru a-şi găsi pacea într-un concert.

39

Ți-am spus cînd a murit tata ? La 19 decembrie 1958, două luni şi jumătate după Pius al XH-lea. Un eveniment pe care ar fi trebuit să-l menționez mai de mult. Unde îmi era capul ? Gemu, urlă, delirul agoniei semăna cu o zi normală de-a lui. Se răsuci într-un spasm de groază, cu ochii holbați, îşi ridică într-un ultim efort capul pleşuv, ca şi cum ar fi vrut să ne blesteme, apoi căzu la loc nemişcat. Mămica, amintindu-şi de vechiul obicei, mult timp păstrat la Casarsa, se învinui că nu a făcut cu foarfecile cîteva tăieturi în saltea. Sufletul îşi ia zborul mai greu spre cer cînd nu-i deschizi calea.

Nu m-am mai gîndit la tata pînă în ziua cînd, trei sau patru ani după călătoria mea în India, — vizitasem între timp Sudanul, Ghana, Nigeria, Guineea, Israel, Iordania, din nou Sudanul şi Zairul, periplu lung, dictat — cel puțin asta era părerea mea — de programarea conferințelor şi reperarea locurilor pentru filmele mele, — pînă în ziua cînd am aterizat la Nairobi, capitala Kenyei.

Luasem cu mine în bagaje un asortiment de haine şi de pantaloni mai îngrijit ca de obicei. Mă duceam la Nairobi în vizită oficială, invitat de şeful statului. Se prezenta în timpul primului festival de cinema panafrican, filmul meu despre Evanghelie, care fusese premiat la Veneția.

După campania obişnuită de calomnii şi invective pe care a stîrnit-o întotdeauna fiecare din operele mele: ouă stricate, finocchio, insulte în fața palatului Festivalului, strigăte, amenințări murdare în sală, roşii, din nou finocchio, ocări la ieşire. II Secolo d'Italia, sub o fotografie a sărutului lui Iuda, publică următorul comentariu: „Să ob-

servăm expresia senzuală a camionagiului din Transtevere care-l personifică pe trădător. Credem că s-a umplut paharul şi că trebuie să intervină tribunalele. P.P.P. şi adepții săi să se sărute între ei cît vor, dar să nu pună obiceiurile lor în spinarea protagoniştilor din istoria lumii", în această privință, presa se arăta mai pornită ca oricînd împotriva mea. Căci dacă se putea găsi un cusur filmului meu, ar fi fost, din contră, timiditatea lui excesivă. Am filmat un Christ asexuat şi dezlegat de cele lumeşti, după tradiția pictorilor din Evul Mediu şi Renaştere. Şi încă şi mai pur datorită muzicii lui Bach şi a lui Mozart, ale căror armonii cereşti plutesc la mii de leghe de pămînt. loan nu ocupă un loc deosebit printre apostoli. Nu e văzut niciodată rezemîndu-şi capul de pieptul lui Isus ! Am pierdut ocazia să cercetez Evanghelia în legătură cu un punct tulburător care rămîne foarte neclar.

Operă lipsită de curaj, da, şi nu e cazul să mă laud cu ea. Imagini clasice, greu de justificat din partea unui cineast pe care l-ar face să se răsucească în mormînt fresca dulceagă a lui Zeffirelli. îndrăznesc totuşi să invoc o circumstanță atenuantă. Ziariştii în căutare de scandal nici n-au bănuit-o. Cine a întruchipat-o pe Măria în ultima parte a filmului ? N-am angajat o actriță ci am ales-o... pe mămica în persoană. Ea a împrumutat Madonei înlăcrimată frumosul şi dulcele ei chip cu mii de zbîrcituri săpate de o viață atît de bogată în suferințe. Am făcut filmul pentru ea, ei i l-am dedicat. Unde în altă parte decît în Evanghelie să găsesc pretextul unei povesti de dragoste dintre o mamă şi un fiu ? Viitorul va arăta că n-am

abuzat de Sfînta Scriptură incluzînd înseşi Patimile în drama noastră personală.

Nu puteam risca s-o şochez pe mămica arătîndu-l pe Christos sau pe unii din discipolii lui în atitudini echivoce pentru care nu o pregătise nici credința ei naivă de țărancă din Friul, nici sacrificiul prea timpuriu al oricărei emoții fizice din viața ei, nici ceea ce vedea în obiceiurile fiului ei. Oricît de tîrziu se întorcea acasă, acesta venea totdeauna singur şi dormea într-un pat de-o persoană, ale

l cărui cuverturi abia atinse într-o noapte castă, ea le nete-Jzea în fiecare dimineață. Filmul meu trebuia să fie pudic: îşi pudic a fost de la prima pînă la ultima imagine. Atîta I pagubă dacă această operă decepționează pe cei care •aşteptau de la autorul „blestemat" o interpretare mai (curajoasă a Evangheliei. Oficiul catolic internațional al (cinematografiei îmi acordă Marele Premiu. O distincție Icare nu m-a impresionat cine ştie ce, dar care a făcut-o pe [mămica atît de mîndră, încît aş mai fi comis şi alte mici [laşități pentru a o vedea iarăşi la fel de fericită.

Mă ajută să-mi fac valiza pentru Kenya. Nu-i de mi-|rare, aşadar, că mi-am luat o cantitate atît de mare de aine în vederea recepțiilor din program. Şi mi se păru că (mămica alesese în funcție de circumstanțe, cu o grijă neobişnuită, cămăşile şi cravatele care i-ar sta cel mai bine Mui ei. Totuşi cochetăria nu intra în preocupările mele, ar în ce priveşte mondenitățile, pe mine nu mă interesau, i mămica o ştia tot atît de bine ca şi mine. Participasem deja la o grămadă de alte manifestări oficiale în lume şi asistasem la o mulțime de gale cinematografice, fără să fac exces de toalete. De ce să ne bucurăm copilăreşte, ea închipuindu-şi viitoarele mele succese în vechea colonie engleză devenită independentă de doi ani, eu împăturind în husă haina de alpaga ivorie cumpărată special de la Valentino, în josul Pieței Spaniei ?

Răspunsul îl primii în seara sosirii mele, pe gazonul consulatului Italiei. Pentru cocteilul de inaugurare, îmi pusesem smochingul alb. Mulțimea invitaților se înghesuia în grădină, în spatele casei în stil victorian, cu farmecul ei desuet. Intimidat şi simțindu-mă prost, stăteam la intrare cu paharul în mînă, fără nici o intenție să-mi moi buzele In pretențiosul şi prea tare alcoolizatul cocteil tropical. Rezemat de una din coloanele albe care susțineau elegantul fronton, contemplam splendoarea jilavei nopți africane. Consulul, despărțindu-se de un grup de tinere doamne cu pălării de dantelă, mă invită să cobor şi să vin spre el. Era un fost ofițer din armata regală

italiană care-şi făcuse toată cariera în Africa orientală şi care se reciclase după

%

w

•M [1] «.?*

războiîn diplomaţie. Bărbat amabil şi comunicativ, folosea locuri comune şi citate latineşti, mîngîindu-şi cu o mînă bărbuţa încărunţită, tunsă â la De Bono şi jucîndu-se cu cealaltă mînă cu ceasul de aur din buzunarul vestei ce-i atîrna pe pîntecul binişor rotunjit.

— Pier Paolo, îmi spuse trecîndu-şi braţul pe sub al meu, dă-mi voie să-ţi spun astfel, vîrsta îmi îngăduie să-mi iau această libertate si-apoi faptul că... Dar apropo, tatăl dumitale mai trăieşte ?

— A murit, domnule consul.

— S/c transeuntur anni l Am fost împreună prizonieri chiar aici, la Nairobi. Pot spune că mi-am luat revanşa ! declară el, proptindu-se în mijlocul peluzei pe cele două picioare scurte. Dar dumneata ? Nu ţi-a părut rău aflînd de plecarea englezilor ?

îmi făcea cu ochiul peste paharul pe care-l bea încet cu sorbituri mici, satisfăcut.

— Să bem ! Să ciocnim în amintirea bietului dumitale tată!

— Iertaţi-mă, spusei, alcoolul...

— Bine! Foarte bine, tinere. De gustibus et colori-bus... Povesteste-mi un pic despre viaţa dumitale... Te urmăresc de departe, ştii... Oh, nu pretind că ţi-am citit toate cărţile... Mă voi pune din nou pe citit cînd voi ieşi la pensie... Cu capul limpede... Ceea ce nu mă împiedică să mă ţin la curent. Ştiu că ai reuşit în mod magnific.

La acest din urmă cuvînt, fără să vreau, simţii că roşesc. Lichidul roz îmi tremură în mînă si, ca să-mi ascund tulburarea, mă prefăcui că iau o înghiţitură.

— Magnifică reuşită! reluă el. Numai privindu-te cum eşti îmbrăcat... Cel mai scump croitor din Roma, nu-i aşa ? Dă-mi voie să te felicit... Eşti cel mai bun ambasador al culturii italiene pe care l-am primit la Nairobi, între

noi fie vorba, intelectualii, confrații dumitale... sînt campioni ai ținutei neglijente!

Aş fi vrut să fiu sigur că mă simt prost numai din cauza familiarității volubile şi a debitului insipid al interlocutorului meu. Oprind doi sau trei din invitații săi care

treceau pe lîngă noi, îi luă drept martori pentru „splendida mea reuşită", cum nu înceta s-o spună. Stăm ca pe jăratic şi răspundeam printr-un zîmbet forțat complimentelor unei doamne care scotocea în poşetă să găsească o bucățică de hîrtie ca să-mi smulgă un autograf.

— Ce mîndru ar fi fost bietul dumitale tătic! continua imperturbabil amfitrionul, fără să-şi dea seama că o remarcă atît de anodină mă tulbura pînă în adîncul sufletului. Căci, cu banalul lui bun simț, rostise un adevăr pe care încercasem pînă atunci să mi-l ascund, în ciuda pretențiilor mele de a mă cunoaşte pe mine însumi.

— Carlo Albert n-a avut noroc, pot s-o spun, da. Patru ani îndărătul sîrmei ghimpate, apoi întoarcerea în țară unde oamenii cu un trecut ca al său nu-şi mai găseau locul. Pariez că astăzi fiul are sentimentul să repară nedreptatea făcută tatălui. Cine n-a fost fascist pe vremea aceea, puteți să-mi spuneți ?

Doamna şi domnul cel gras care o însoțea dădură din cap şi acceptară fără să clipească să-şi dea asentimentul. Am răsuflat uşurat cînd discuția, îndreptîndu-se spre politică, alunecă pe panta generalităților. Aveam nevoie să mă calmez şi să mă gîndesc cu sînge rece la cele spuse de consul. De ce, în loc să dau din umeri în fața vorbăriei lui, mă simțeam în situația ruşinoasă a celui căruia i se făcuse dovada că totdeauna mințise ?

în timp ce domnul cel gras îşi povestea campaniile cu generalul Badoglio, iar doamna, după ce găsise bucățica de hîrtie, începu iar să scotocească în poşetă în căutarea unui creion, încercam să-mi revin. „Haide, ai început cu India şi n-ai ales Kenya decît la urmă, după ce ai vizitat celelalte state din Africa." De cum am rostit în gînd această frază, mi-am dat seama că mințeam din nou. „Asemenea amînări dovedesc, din contră, precizia scopului tău. De două ori, din Sudanul vecin, ai fost pe cale să intri în Kenya. Ca să vii la Nairobi, trebuia să te simți în stare s-o faci. Pregătit să apari ca învingător acolo unde tatăl tău a suportat timp de patru ani un regim de penitenciar." Nouă obiecție: „Doar nu smochingul ăsta alb !..." Replică

fulgerătoare: „Nici premiul Oficiului catolic internațional al cinematografiei ?" îmi muşcai buzele. Doamna îmi întinse un mic stilou de aur, gravat. A trebuit să-l scutur în toate sensurile ca să curgă cerneala. Diversiune binevenită pentru că explica de ce eram lac de apă în mijlocul acelor doamne elegante şi proaspete sub pălăriile lor transparente. „Nu o simplă recompensă artistică, totdeauna suspectă în ochii militarilor. Ci un premiu catolic, care i-ar plăcea fără rezervă unui căpitan."

— Nu te simți bine ? mă întrebă consulul.

Mă vedea ştergîndu-mi fața cu batista fină, fără grijă pentru finețea țesăturii de linon, împăturită de mîinile materne, pe care o scosesem din buzunarul de la piept al hainei si-o strîngeam convulsiv în pumni.

— Nu eşti încă obişnuit cu clima noastră... Atențiune! Să nu beți niciodată apă de la robinet...

Mă întovărăşi pînă la intrare, unde rugă un chelner să mă conducă în bibliotecă şi să mă instaleze într-un fotoliu comod cu o ceaşcă de cafea în față. Pătrunsei într-o încăpere confortabilă şi tăcută, luminată de o singură lustră, care lăsa în întuneric etajerele înalte de lemn scump. Statuete de artă neagră şi colți de elefant licăreau vag pe polițe, îmi luai capul în mîini. Gîndul meu n-ar fi putut ajunge la o mai amară recunoaştere de subordonare filială.

„Mai îndrăzneşti să negi importanța tatălui tău în viața ta ? Ai vrea să nu aibă nici o influență asupra purtării tale; să fi dispărut fără să te marcheze. N-o iubeşti decît pe mama şi nu accepți ideea că şi un altul a contribuit să te modeleze aşa cum eşti. Vrei, nu vrei, trebuie să recunoşti evidența. Cel la care nu te gîndeşti niciodată şi pe care l-ai văzut murind fără să fii mişcat, nu te slăbeşte nici cu un pas, te urmăreşte din umbră. Aproape toate acțiunile ți le dirijează în taină. De unde-ți vine, de pildă, această atracție exclusivă pentru Africa neagră, în detrimentul calmului agreabil, atît de mult lăudat, al Maghrebului ? Ce dispreț sau ce dezinteresare te-a ținut departe de palmierii din Mârakesh, de oazele din Tunis ? De ce sosit cu

nerăbdare mai întîi în Sudan şi în Zair, nu îndrăzneai să intri în Kenya ? Cum explici că ai aşteptat o recunoaştere oficială, o coroană conferită de compatrioții tăi, înainte de a te arăta în țara în care învinsul de la Amba Alaghi suferise afrontul şi ruşinea lagărului ? Cine te obliga să-ți

sărbătoreşti premiul de la Veneţia la capătul unui continent incapabil încă să producă măcar un singur film ? Deschide ochii! Tu care pretinzi că te comporţi ca un om liber, descătuşat de trecutul tău familial, n-ai ales Nairobi la întîmplare. Oare nu fostul captiv al amiralului Cunnin-gham te-a trimis chiar pe locul umilinţei sale, să-i obţii răzbunare postumă ?"

Ridicai capul, umilit. După cîteva clipe necesare să-mi acomodez ochii cu semiîntunericul, ce văd la doi paşi de fotoliul meu, pusă pe un gheridon, rezemată de statuia unui războinic indigen ? O ilustrată pe care o recunoscui imediat: copia exactă — as fi pus nuna în foc — a aceleia pe care tata ne-o trimisese la Casarsa şi pe care o pescuisem din coşul în care o aruncase mama cu indiferenţa pe care o arăta în fiecare lună corespondenţei conjugale. Imaginea, identică în toate detaliile, a aventurierului şi a tigrului. Animalul sălbatic şi-a devorat în parte prada dar imprudentul vînător, din care se vede doar capul şi partea superioară a bustului ieşind din botul deschis, departe de a se arăta îngrozit de moarte, pare să guste în mod deosebit voluptatea acestui supliciu.

Cu o mînă tremurîndă, am luat ilustrata s-o examinez mai de-aproape. Regăsii, intactă în amintirea mea, fiecare trăsătură a scenei, surîsul docil al tînărului care dă impresia de a se fi oferit de bună voie lăcomiei tigrului; musculatura viguroasă şi bronzată a torsului zărită prin răscroiala cămăşii, blana vărgată a animalului încordat pe labele nervoase; palmierii care la capătul desertului îşi îndreaptă spre cerul galben coroanele lor unduitoare, o pasăre exotică cățărată pe-o tulpină de bambus şi scoţînd din toate puterile guşei ei bicolore un cîntec pe două note (însemnate pe o bulă) în cinstea acestui ospăţ uman. Toate emoţiile încercate în trecut mă năpădiră din nou.

Mă revăzui punînd cartea poştală în sîn şi agăţînd-o la capătul patului. Devenise icoana mea. în fiecare seară, înainte de a adormi, îmi făceam rugăciunea către animalul sălbatic. Sărea la invocarea mea, venea în fugă spre victima sa mai mult decît resemnată. Fiorii fricii şi ai fugii... Voluptate încă şi mai mare a predării. Din această îndepărtată epocă, la drept vorbind, am încetat oare, măcar o singură zi, să caut în mod inconştient superba fiară care să mă sfîşie cu colţii ei ?

Nu merita să fi dus timp de mai bine de douăzeci de ani o existență plină şi bogată; să mă fi înscris de două ori în partidul comunist; să fi scris şaptesprezece cărți şi să fi făcut şase filme; să fi devenit un specialist al poeziei în dialect, să-mi fi făcut un nume tămîiat sau blestemat, ca autor şi realizator angajat; să fi străbătut o jumătate de glob; să mă fi dus în India şi să fi cules cu o curiozitate de etnolog legenda maharajahului din Jaipur; nu, nu merita să fi dobîndit această lungă formație intelectuală şi politică ce poate ar fi făcut din altcineva un adult desprins de copilăria sa, — pentru a redescoperi la patruzeci şi trei de ani că gestul tatii în ziua cînd pusese, de altfel fără nici o intenție, acest mesaj în cutia poştală din lagăr asociase pentru totdeauna în sufletul fiului lui plăcere şi ispăşire, lăcomie nesățioasă şi supunere vinovată.

Urmarea şederii mele la Nairobi... Ei bine, nu te vei mira că n-a semănat deloc cu începutul. Dacă supunerea la tainica lege paternă tot trebuia să se împlinească în cruzime şi în sînge, nu venisem în Africa pentru a mă mulțumi cu nişte aventuri oarecare. Aşa că am refuzat ofertele mai mult sau mai puțin clare ale diferiților boy de la Hilton. Băteau la uşa camerei mele, îşi băgau mutrica neagră prin uşa întredeschisă şi intrau fără să aştepte răspunsul meu, sub pretext să verifice etanşeitatea plasei contra țînțarilor sau să aducă pe o tavă de lemn de palisandru bucăți de ananas la gheață.

Consulul crezuse că e bine să mă instaleze în acest hotel de lux. N-ar fi putut avea o satisfacție mai mare cel în persoana căruia nu voia numai să cinstească „pe un

prinț al artei a şaptea" dar şi să regăsească amintirea dragă a unui prieten. Acolo unde tatăl chinuit de febră trebuise să se mulțumească cu un culcuş de paie într-un colț de baracă, fiul n-avea decît să apese pe un buton al aparatului de aer condiționat ca să regleze temperatura după voie. Un set de băuturi tari păstrate la o temperatură de cinci grade în barul din perete i-ar potoli în mod plăcut setea.

— Lux, calm şi voluptate, cum ar fi spus D'Annunzio. Chiar dacă nu este Excelsior Lido, cred că nu vei avea de ce să te plîngi.

Amabilitatea lăudabilă de care dădea dovadă gazda mea, fire generoasă, cu toate că lipsită de cultură literară, nu a produs asupra mea efectul scontat. Camera mă înăbuşă. De fapt şi la Veneția ocoleam Excelsior-ul de cîte ori puteam. Mi-au plăcut totdeauna hotelurile mai simple. La Nairobi mă simțeam cu deosebire prost în acest decor opulent. Poate din cauza insistenței consulului de a-l compara pe tată cu fiul şi a povesti peste tot ex-

traordinara întoarcere a roții norocului pentru familia P... Dall'Onda. Dacă ceva îmi lipsea, era chiar libertatea interioară necesară pentru a profita de avantajele pe care reuşita mi le punea la dispoziție. Aparțineam oare acelei categorii de fii pe care conştiința că si-au regăsit tații îi tnspăimînta, ca un sacrilegiu ?

Adevărul este că nu-mi puneam hainele de gală decît atunci cînd era strict necesar să mă achit de obligațiile mele mondene. Din nou în maiou şi în blugi, încălțat în bascheți vechi, la căderea nopții mă furişam prin ieşirea de la bucătării. Barăci prăpădite de lemn şi tablă, îmbinate la întîmplare, prelungeau oraşul pînă la începutul preeriei. Cele mai multe, peticite de bine de rău cu sîrme şi bucăți de carton, dar înconjurate cu grilaje ca şi cum ar fi fost vorba de nişte vile particulare. O deschizătură drept fereastră, o alta drept uşă. Ceea ce nu-i împiedicase pe proprietari să întindă pe bețe ca un baldachin în fața Intrării, țesături roşii cu desene țipătoare. Ce devenise modelul indigen şi cochet al colibei de paie ? Dovadă de-

T

380

Dominique Fernandez

ÎNGERUL DESTINULUI

381

zolantă a degradării obiceiurilor locale sub influența europeană, amestec de gusturi corcite şi de vanitate de oameni săraci, adunătura aceea de barăci sluțea mărețul crepuscul african. Şi totuşi nu ştiu ce farmec le găseam în tinp ce mă zoream spre ținta mea, acelaşi probabil care mă va împinge zece ani mai tîrziu să aleg pentru expedițiile mele nocturne aşezarea de la Idroscalo, netrebuind să caut mai departe de zece kilometri de apartamentul meu din Roma un decor mai prăpădit.

Dincolo de ultimele parcelări, la capătul savanei, descoperii repede terenul de fotbal într-o poiană înconjurată de tufişuri. Uriaşi cu pielea de abanos şi picioarele goale alergau după o minge mai mică decît formatul regk men-tar. Transpirația lucea pe torsul lor şi de-a lungul a ipse-lor cu muşchi sculpturali. Mă primeau cu mugete primitive. Mă grăbeam să mă pun în ținută de sport şi făceam din hainele mele o grămăjoară, pentru a marca mai bine limita terenului trasă pe nisip cu degetul mare de la picior.

Jucam — dacă se poate numi astfel zarva dezordonată care amesteca într-o singură hărmălaie cele două echipe dezlănțuite — atîta timp cît o geană de lumină ne mai arăta în întuneric cele două tulpine exotice plantate

la capătul terenului în chip de porți. După care... Ar trebui întrebat portarul de noapte de la Hilton la ce oră sunam la uşă; şi de cîte ori, speriat văzîndumă întors cu vînătăi pe față, m-a dus la oficiu să-mi pună comprese călduțe. \ Izbuteam să-mi ascund petele de sînge de pe pantaloni. Cînd se vedeau însă şi pe tricoul alb, îşi scotea din buzunar o legătură de chei pe care şi-o scutura la ureche ca pe un talisman şi făcea apoi de trei ori ocolul camerei, sărind într-un picior.

în prima seară, odată meciul terminat, cînd am spus la revedere si-am început să mă îndrept din nou spre hotel, au fugit după mine, m-au apucat din spate, m-au trîntit pe jos şi si-au satisfăcut poftele luîndu-mă prin surprindere. Apoi, şi pentru mine şi pentru ei, fotbalul n-a mai fost decît un preludiu şi un excitant, în sacoşa în care mămica

îmi ambalase pantofii de lac, aduceam sticle de whisky, de coniac şi de votcă, şterpelite din barul înzidit al camerei mele. Sub efectul alcoolului, violența tinerilor mei bantu ajungea pînă la paroxism. Cu brutalitate, pe pămîntul prăfuit, fiecare se dezlănțuia cu toată greutatea şi cu toată puterea. Ca să nu țip, trebuia să muşc pămîntul. Apoi, strivit şi abia trăgîiîdu-mi sufletul, îi auzeam luînd-o la fugă şi strigînd prin brusă.

în fiecare dimineață, în urma femeii de serviciu intra valetul, în timp ce mai eram încă în pat, cu cearşaful tras peste cap deasupra ochiului meu învinețit. Femeia de serviciu mormăia că va reveni mai tîrziu, dar valetul, împingînd o măsuță pe roate, se îndrepta spre bar, pentru a completa din nou setul de băuturi. Au rămas un mister pentru mine gîndurile care îi treceau prin cap în fața jafului dintr-o singură noapte. Nepăsare naturală sau lene dobîndită, nu se mirau prea mult în acest oraş. Nimeni nu s-a gîndit să mă întrebe de ce la recepțiile care urmară şi chiar în sala de proiecții îmi păstram ochelarii de soare pe nas.

40

îl recunoscui imediat după felul în care umbla, înainta dansînd ca pe nişte tălpi cu arcuri şi-şi lovea în aer palmele una de alta. Stăteam pe marginea unui zid, pe Via Giulia. Ultimii elevi de la liceul Virgiliu se întorceau acasă, îmbrăcați la patru ace, pieptănați după ultima modă, cu cărțile legate cu o curea. Părul lung le cădea pe umeri în unde mătăsoase, îi auzeam vorbind cu mîndrie de Vietnam, şi numele lui Marcuse trecea din gură în gură printre severele palate ale acestei străzi locuită altădată de

principi şi cardinali. Trecu prin faţa mea în maioul de cinci sute de lire, uzat de nenumăratele daţi cît fusese spălat. Cu părul scurt, cu ceafa bine tunsă, cu un coş de pîini mari în spate. Sării de pe zid, apoi rămăsei ţintuit locului, incapabil să mă mişc, cu o mînă pe inimă pentru a-i potoli bătăile. Cît despre el, mă recunoscuse oare ? Mă observase ? în mod mecanic începui să-l urmăresc.

„Lasă-te condus. Vezi tu unde te-o duce." Mă ducea într-adevăr. Mă conducea pe unde voia. Oprindu-se, dacă din cauza mulţimii de gospodine care se întorceau din Campo dei Fiori, încărcate cu fructe şi legume, rămîneam în urmă. Reluîndu-şi încet mersul, mă trezeam în spatele lui, atît de aproape că distingeam pe pielea bronzată a cefei un minuscul neg negru. Imposibil să cred că dintr-o simplă coincidenţă, cu toate că n-a întors capul nici o singură dată, nici n-a privit spre mine. Se depărta săltînd în basceţii lui altădată albaştri, spălăciţi de aversele violente din Roma, se oprea din nou să mă aştepte şi pleca iar, fără a înceta să-şi lovească palmele, ca şi cum ar fi bătut o pereche de chimvale.

Şi mai ciudată mi se păru purtarea mea. Eu care ajunsesem specialist în felul de a intra în vorbă cu băieţii, mă lăsam remorcat. Fără vlagă, supus, pasiv, în buzunarul pantalonului aveam totdeauna o oglinjoară, precauţie contra întîlnirilor cu ghinion. Dacă una din pleoape (mai ales stînga) mi se zbătea, renunţam la aventură. Dădu colţul la palatul Farnese în direcţia Campo dei Fiori. Profitai de acest moment să scot oglinda şi să mă privesc. O.K., examen pozitiv. Luai colţul la rîndul meu. Mă aşteptase cu toată greutatea trupului într-un picior, cu celălalt ridicat, neatingînd solul decît cu vîrful întins, ca un dansator între două figuri.

în celălalt buzunar al pantalonului aveam un pachet de ţigări şi o brichetă. De obicei, cînd îmi plăcea un băiat, aprindeam o ţigară şi-i întindeam pachetul cu un zîmbet. Să încerc trucul ăsta ? Să grăbesc pasul, să i-o iau înainte, să caut în buzunar pachetul de Nazionali şi să pronunţ cuvintele rituale ? „Vrei o ţigară ?" Nu ştiu de ce, metoda mi se păru ordinară, întrebarea pe care o pusesem de sute de ori mi-ar fi rămas în gît. El să decidă, el să ia iniţiativa. O situaţie cu totul nouă pentru mine. Aiurit, pierdut, mă simţeam fără voinţă, plin de o teamă necunoscută care mă înfierbînta în loc să mă facă să dau înapoi.

în piaţă, locul de întîlnire al zarzavagiilor din Latium, îşi lăsă coşul jos la uşa unui restaurant, fluieră ca să-l anunţe pe omul care arunca rumeguş sub mese şi se repezi prin îngrămădeala din piaţă pînă la o precupeaţă de

legume. Femeie voinică, cu sîni generoşi, însărcinată în sase luni, care-i umplu un cornet cu corcoduşe. Plăti, luă cornetul şi se strecură printre tarabele de legume pînă la statuia care domină Campo. Aşezat pe treptele soclului, se asigură cu o privire că-l urmasem, apoi începu să ia din cornet cîte o corcoduşă. Mi se păru ciudat felul lui de a mînca fructele. De cum vîra corcoduşa în gură, scuipa imediat sîmburele pe jos, savurînd pe îndelete miezul pe care-l ținea pe limbă fără să-l mestece, pînă cînd se topea în întregime. Mă privea acum drept în ochi, cu un zîmbet şiret pe față. O altă corcoduşă şi „toc !" : sîmburele imediat aruncat se

rostogolea pe dale, în timp ce fructul galben, catifelat şi parfumat i se topea în gură, îndărătul buzelor cărnoase pe care le mişca cu o încetineală pofticioasă.

Speram să-mi ofere o corcoduşă şi că gestul acesta îmi va da ocazia unei intrări în materie. Le mîncă pe toate pînă la ultima. Abia atunci îmi amintii sonetul unui poet dialectal pe care-l citisem în odăița din fundul prăvăliei unchiului meu. Cornetul de corcoduşe este un mijloc clasic de comunicare în lumea populară a Romei. Tinerii îşi declară dragostea prin acest limbaj simplu şi nevinovat. Să scuipi pe jos sîmburii în timp ce te uiți drept în ochii persoanei cu pricina înseamnă să-i comunici că arunci din tine tot ce e dur şi amar. Nu-i va oferi decît ceea ce e blînd, duios, cum e miezul dulce al corcoduşei coapte. Totuşi, neîndrăznind să cred, după atitudinea lui atît de puțin promițătoare de pînă acum, şi fără să ştim nimic unul despre altul, nici măcar numele, într-o imediată şi nesperată propunere, rămăsei mut, fără să mă mişc din locul unde mă aflam.

— Hei! făcu el cu un gest de invitație. N-ai văzut că am scuipat sîmburii ?

— Ba da... dar mărturisesc că...

— Fă-te 'ncoa ! Dacă crezi că nu m-am prins cum te...] zgîiesti la mine...

— Aşa-i, spusei rîzînd. Dar nu ştii de ce. Venii să m-asez lîngă el.

— De ce ? Păi, m-agăți, nu ? Nu mă lua drept tîmpit, Pier Paolo. Tresării. Numele meu era pe buzele tuturor, nu mai reuşeam să fiu incognito.

— Din fericire îmi placi, continuă el.

— De ce nu mi-ai spus data trecută ? Te-am căuta| peste tot.

— Corcoduşele nu erau coapte.

— Nu-ți ştiam numele. N-aveam nici un mijloc să regăsesc. Garsoniera lui Pepino era o glumă, nu ?

îmi răspunse simplu:

— Danilo.

— Danilo, repetai, mai tulburat decît voiam să par. Simțeam dorința să-l ating, să-i spun „Nilo, Niletto", să-mi pun degetul pe micul neg negru de pe ceafa lui. Purta un maiou foarte decoltat care-i dezgolea partea superioară a bustului şi creasta brună a claviculelor. Şi el părea într-o dispoziție afectuoasă şi sentimentală. Piciorul lui era lipit de al meu. Putea să răsune piața toată de strigătele negustorilor, noi, pe cele trei trepte ale soclului, eram izolați de vacarm, în afara lumii, singuri cu taina noastră. „Doi îndrăgostiți." Gînd care mă zbîrli imediat. „Tu, îndrăgostit ?" îmi jurasem sus şi tare sub mărul tntîlnirilor mele cu Svenn că nu mă mai las prins. Eu, îndrăgostit ? cînd nu resimțeam pentru tînărul de alături cu părul buclat nimic altceva decît imboldul zilnicei mele dorințe pentru un trup tînăr şi viguros. „Nimic altceva ?" Ce altceva putea fi ? Totuşi, în clipa în care începeam să mă las din nou cuprins de fericirea senzației de moment, nu ştiu ce nevoie de justificare mă făcu să spun cu glas tare o frază care ar fi putut aştepta foarte bine o altă oca-/,le. în acelaşi timp îmi retrasei piciorul.

— Adevărul, Danilo, e că am să-ți propun un rol în viitorul meu film.

— Mie, un rol ? Un rol pentru mine ?

— Exact.

Se bîlbîia, se înăbuşea. Neputînd să se mai «iflpînească, sări în picioare şi începu să se învîrtească în loc ca un titirez.

- Un rol pentru mine ? O să fiu deci actor ? într-un Ulm adevărat ? Chiar o să mi se vadă moaca de-a binelea ?

Se lăsă jos, cu răsuflarea tăiată. Dar surpriza, emoția,

i:iu prea puternice. Trebui să se ridice încă o dată şi să

'••-•i ocol statuii în fugă, ca un nebun înainte de-a veni să

• /;hemuiască lîngă mine, lac de apă. Petrecîndu-şi

|Mațele după gîtul meu, îmi murmură la ureche:

— Am să vă iubesc... toată viața !

— De ce-mi vorbeşti cu „dumneavoastră", dintr-o Ilff ?

- Fiindcă sînteți un domn, dumneavoastră.

— Danilo, dacă vrei să rămînem prieteni, nu trebuie să-mi mai vorbeşti aşa.

Temîndu-se că m-a supărat, lăsă capul pe spate şi îmi abătu atenția spre statuie.

— Oh! exclamă el, priveşte un pic la călugărul ăsta cum se uită la noi de sub glugă. Cine e, zii ?

— Un filozof, care a fost arestat de Inchiziție, condamnat la moarte şi ars de viu chiar în locul ăsta.

— în public ?

— în public, sub ochii tuturor.

— Ars de viu! Da' de ce ?

— Un eretic care gîndea altfel decît ceilalți.

— Şi la Roma, ardeau un om, fiindcă gîndea altfel decît ceilalți ?

— Să nu fii la fel cu ceilalți, asta cere todeauna curaj, răspunsei fără să insist, nesigur dacă trebuia să profit de aluzie ca să-l momesc pe Danilo cu plăcerea de a sfida opinia publică.

încă prea agitat ca să-mi asculte răspunsul, repeta cu uimire:

— O să fiu actor ! Lumea o să mă vadă la cinema! Absolut incapabil să stea locului, se ridică dintr-un salt şi se avîntă prin înghesuială, dînd de bucurie cu piciorul în resturile de zarzavat. Zări în coşul unei matroane ce trăgea căruciorul copilului o splendidă vînătă, cum sînt cele din Sicilia, care au forma şi mărimea unei mingi de rugbi, o prinse în mîini şi o trimise cu o superbă lovitură a piciorului drept să aterizeze direct într-un hîrdău cu caracatițe.

— Golanule! strigă negustorul de peste stropit şi speriat. Țațele se alăturară furiei lui. Danilo se întoarse în fugă cu o lîibeniță sub braț, şterpelită de pe vreo tejghea. Eram deja în picioare, aşa că socotirăm că e cazul s-o ştergem. La celălalt capăt al pieței Campo dei Fiori, şi de acolo, în labirintul de străduțe răcoroase din jurul palatului Farnese.

Maioul ud de transpirație îi mula formele musculoase ale torsului. Se întinse la adăpostul unui portal, ca un animal tînăr mulțumit să-şi poată destinde membrele, ocazie

pentru mine să descopăr ceea ce nu observasem la prima vedere. O promisiune mai măgulitoare nici că puteam să am sub ochi. Un băiat căruia nu-i lipsea nimic ca să-mi placă ! Ce elan, ce poftă de viață, chiar după ce îi trecuse cheful de hoinărit şi de joacă. Adică să-mi trezească dorința să continui aventura, fără ca vorba „îndrăgostit" să aibă de ce să-mi pună în față ironic semnul întrebării. Prin comparație cu tinerii care mă întîlneam de cîțiva ani încoace, atît de ursuzi, atît de îndobitociți de societatea de consum, el îşi păstra libertatea, hazul unor ragazzi de altădată.

— Facem o miuță ? zise trîntind jos, în mijlocul Străzii, lubenița verde şi lucioasă.

Schimbarăm cîteva pase. Pantofii mei cu tălpi din piele erau mai tari decît basche ții lui de pînză. Prea tari pentru lubenița, care crăpă la primul şut si-şi împrăştie pe roata unei maşini conținutul de zeamă şi sîmburi.

— Acum, zise Danilo, deloc decepționat, ci din contră nerăbdător să se repeadă după alte noutăți, ar trebui să mergem la tine.

— La mine ? mă bîlbîii eu, şovăind să sesizez înțelesul.

— Acas' la mine, ştii, nu se poate, împart odaia cu uiți doi frați. N-am fi singuri nici o clipă.

întorsei capul ca să nu mă vadă roşind.

— Nici la mine nu merge. Maică-mea se învîrteste întruna prin casă.

Mămica ne-ar fi lăsat absolut liberi. Eu nu voiam pentru nimic în lume să fac dragoste între pereții unde l raia ea. Dar, dacă nu prea aveam poftă să-mi mărturisesc mie însumi această reținere, cu atît mai puțin i-as fi putut explica lui Danilo.

— N-ai o cameră numai pentru tine ? exclamă el.

— Ascultă, Danilo, ştiu un loc formidabil pe malul Tibrului.

— Scîrț! Şi io car'eram aşa de mulțumit să merg să văd unde locuieşte un tip din cinema !

— Mi-ar plăcea să te duc. Dar pe urmă, Danilo. Hai mai întîi unde ți-am spus, în dosul gazometrului. Să vezi că e mai bine, de o sută de ori mai bine decît într-o cameră.

Se opri în mijlocul străzii, cu picioarele desfăcute si-şi puse mîinile în sold.

— Pe nialu' Tibrului ? Ca toți puțoii de vîrsta mea ? Ia uite ! Cînd o să fiu io bătrîn, ştiu sigur c'o să vreau mai bine un pat cu cearşafuri albe decît iarba murdară de pe mal!

Nu era supărat pe mine. Nici reproş, nici decepție în ochii lui care luceau de şiretenie şi de voioşie. „Pe malu' Tibrului! Pe malu' Tibrului!" Repeta aceste cuvinte amuzîndu-se grozav. Dar eu, înțepat de replica lui şi încrezător că trupul meu subțire şi nervos, pîntecul supt şi umerii dezvoltați de luptător care face Karate arătau înc# bine, îl întrebai:

— Ce vîrsta îmi dai ?

— Păi, peste pat'zeci, sigur că ai!

îmi muşcai buzele. Băgă de seamă. Şi începu să protesteze imediat: tinerii nu-l distrau, n-aveai nimic de aflat de la ei, ar fi aşa mulțumit să învețe un pic cu mine. Tatăl lui, muncitor la filiala Marelli de pe Via Lingotto, secția de material radio, se întorcea seara prea obosit ca să se mai ocupe de băieții lui.

— Eu ? abia ştiu să citesc, îmi mărturisi roşind.

Tocmai împlinise paisprezece ani în anul cînd se introdusese învățămîntul obligatoriu. Frații lui, născuți după el, mergeau la liceul tehnic. „Bravo lor !" Spuse asta cu căldură şi fără umbră de invidie. Alergam de-a lungul fluviului — o cursa bună pînă la gazometrul a cărui siluetă rotundă şi cenuşie răsărea în depărtare dincolo de abator. Voi să încetinească în dreptul indicatorului stației de autobuz. Ca şi cum n-as fi văzut, grăbii pasul pînă cînd vehicolul greoi ne depăşi. Om vedea care din doi, „bobocul" imberb sau „bătrînul" de patruzeci şi cinci de ani o să ajungă mai în formă.

— Şi frații tăi, sînt mulțumiți la liceu ? întrebai, hotărît să-i dovedesc că aveam un suflu destul de bun ca să mai fac şi conversație.

— Aşa şi-asa. Nu-s ei premianți.

— Pun prinsoare că dacă sînt şi copii de funcționari, ei le umflă!

— De unde ştii ?

Scosese o batistă ca să-şi şteargă ceafa.

— Ugo a scrîntit-o la sfîrşitul anului trei: o să trebuiască să repete anul. Marcello a trecut. Ca prin urechile acului, da' a trecut. Ce să te mai plîngi! Copiii de emigranți, ei o pățesc mereu. Chiar şi la corijente. Colegul din Napoli al lui Marcello n-o s-o scoată la capăt!

— Şi asta era de aşteptat, spusei. Am fost şi eu profesor mai de mult. Numai cît le citeam lucrările şi puteam ghici dacă elevii mei trăiau cîte doi, trei, sau chiar patru în aceeaşi cameră, puteam ghici meseria tatălui lor, cîte

cărți au pe raftul din sufragerie şi din ce provincie se trage familia lor. Ştiam totul despre condițiile lor de trai, dar aproape nimic despre adevăratele lor posibilități intelec-

i tuale.

— Crezi că eu mi-aş fi luat certificatul de opt clase ? l mă întrebă el cu un pic de regret.

— Cu doi frați care învață în aceeaşi cămăruță cu tine ? l Norocul tău se împărțea la trei. Exista cineva acasă care |să-ți explice părțile grele din Dante, să te asculte despre l războaiele din Renaştere ? Marelli e o uzină de vîrf: ai fi Iluat-o fără probleme înaintea copilului de muncitor sau Ide pompier. Dar la limbile moderne, te-ar fi lăsat în urmă [cei pe care părinții îi trimit în vacanță în străinătate. Prin [calitățile tale meritai poate să reuşeşti. Sistemul şcolar te l Condamnă la eşec.

— Fratele meu Marcello e prin urmare un geniu! Istrigă el cu naivitate, fără amărăciune contra soartei care Itl făcuse să se nască doi ani mai devreme si-l obliga să care Ipîine la restaurante pentru a rotunji bugetul familiei cu

:îteva mii de lire din ce cîstiga el.

în timp ce asculta diatribele mele contra şcolii, observam cu satisfacție că începuse să obosească. Nici gînd să mai sară de pe un picior pe altul nici să bată din palme ca îngerii lui Fra Angelico. Brațele i se bălăbăneau de-a lungul corpului.

Cum ajungeam la colțul abatoarelor, îmi arătă vîrful colinei Testaccio.

— Gazometru e încă departe, Pier Paolo. Să urcăm acolo dacă vrei. Locul e pustiu, afară de nişte puşti la care le e groază de vizitatori si-o şterg cu poneii lor.

Mă apucă o furie oarbă.

— Niciodată ! Niciodată ! mă auzi ? Niciodată să nu urci acolo pentru asta !

Mă privi uimit şi dădu din umeri. Nici eu nu ştiam ce mă apucase. Colina Testaccio ar fi fost locul ideal doar că... nu, imposibil să spun de ce nu puteam să-l duc pe Danilo acolo. De mai bine de zece ani de cînd locuiam în zonă şi băteam malurile Tibrului în căutare de locuri liniştite, niciodată nu mi-a venit măcar ideea să profit de această insuliță înverzită şi liniştită. Cum să profanăm cu răsuflarea noastră de bărbați armonia vocilor argintii ?

Să murdăresc singura rămăşiță de rai încă neatinsă din mijlocul Romei ? „Niciodată, repetai strîngînd pumnii, să nu te duci niciodată acolo pentru asta." Testaccio aparține copiilor şi poneilor lor, brizei mării şi stelelor nopții: îți interzic să calci cu un amorez iarba sfîntă pentru mine a acestei coline.

— Ce groaznic, făcu el în timp ce mergeam de-a lungul abatoarelor printre mugetele înfricoşate. Le-am vizitat odată, cu clasa. Am văzut tot. De atunci nu mai suport să mănînc carne. Nu mai pot, înțelegi ? Dar tu ?

Am întors capul încă o dată amintindu-mi de Carlino, uriaşul cu ochi limpezi care îşi clătea gura cu apă proaspătă după tranşarea halcilor şi de alți ucenici măcelari pe care îi urmărisem pînă în bălțile de sînge ale victimelor lor.

— Eşti vegetarian ?

— Peste mănînc. Nu e tot aia. Dar carne, nu.

Nimic nu mă putea apropia mai mult de Danilo decît această sinceritate cu care respingea ce nu-i plăcea. Mă emoționa să-l descopăr atît de pur şi de sensibil pe acest băiat de o robustețe şi de o conformație plebeiană.

— Dar acasă, nu mîncați peste în fiecare zi ?

— Mă mulțumesc cu legume. Mama îmi fierbe păstăile de soia.

— Soia ? Au de gînd să mute abatoarele, spusei. E un proiect vechi pe punctul de a se realiza.

— Şi ce o să pună în loc ?

— O grădină publică. Un teren de fotbal.

— Un teren de fotbal ? Straşnic !

Văzu o cutie de conserve în şanț si-i trase un şut. Luai cutia, o săltai în aer cu vîrful piciorului şi o aruncai spre trunchiul unui castan. Se repezi şi el la rîndul lui, îl urmării, îi revenise toată energia, încercai să-l driblez, mă îmbrînci cu vioiciune. Ajunserăm la gazometru încîntați, excitați, transpirați, îşi scoase deja maioul si-l aruncă în iarbă înainte de a-şi desface şireturile de la bascheți, între timp, eu bătătoream pămîntul sub un alun pricăjit ce-avea să întindă deasupra noastră o umbră mai poetică decît scheletul camionului cu bancheta din păr de cal, atît de des folosită.

O minune, băiatul ăsta. Blînd, puternic, înțelegător. Şi de o vigoare excepțională. Totuşi mai mică decît a mea. El obosi primul.

— Oh, exclamă el văzînd proba concretă că eram gata s-o iau de la început. De trei ori la rînd ! Aoleo ! le-tee!

ÎNGERUL DESTINULUI

393

41

Casa în care locuiam îi plăcu mult mai puțin. Cu trecerea anilor căpătase un aer învechit, îmi dădui seama văzîndu-i mutra dezgustată. Tencuiala fațadei se scorojise, rugina atacase balustradele balcoanelor,'obloanele aveau mare nevoie să fie revopsite. Ca „tip din cinematografie", aş fi putut avea o locuință mai bună. Danilo fu destul de sincer ca să-mi mărturisească decepția. „E ca la noi!" Maşina mea, o Maseratti 3500 G.T. era parcată la trotuarul de vizavi. „E rabla mea", i-am spus cu un ton care se voia dezinvolt, în timp ce-i dădea tîrcoale cu mare interes, o altă schimbare a imobilului îmi atrase atenția. La toate ferestrele şi pe terase atîrnau rufe puse la uscat, ca în cartierele populare. Degradare nu numai fizică, ci şi socială. La vremea instalării noastre, vecinii, funcționari la Vatican, medici sau avocați începători, emigranți ajunşi la rangul de salariat, nu şi-ar fi permis să-şi agate afară rufele, trădîndu-şi astfel originea meridională. Aceşti primi locatari plecaseră de mult. îmbogățiți de „boom", se mutaseră în centru, înlocuiți de ai doilea val, oameni modeşti. Astfel că la Monteverde nu stăteau decît familii cu venituri reduse, nepăsătoare la ce crede lumea despre ele, mulțumite să se regăsească într-o atmosferă de înghesuială, ca la periferie.

— Uite ! Ştergătoare pe faruri! N-am văzut niciodată aşa ceva ! Chiar funcționează ? mă întrebă Danilo plin de un entuziasm copilăresc pentru acesta descoperire. Ridicînd din nou privirea spre fațada noastră, îmi dădui seama că singurul apartament la ferestrele căruia nu se vedeau nici rufe la uscat, nici sîrme întinse era al nostru. Protest tăcut

în care recunoscui bine stilul mămicăi. Ce mult trebuie să fi suferit să stea printre nevoiaşi şi oameni uitați de soartă, ea, urmaşa unei familii îndestulate, al cărei tată avusese o distilerie şi al cărei soț purtase trei galoane la mînecă în ciuda faptului că nu se înțeleseseră între ei! Obişnuită dintotdeauna să se supună, tăcută şi resemnată cu mine, aşa cum fusese şi cu căpitanul, la Roma ca şi la Friul, aici ca şi la Ponte Mammolo, nu protestase, mulțu-mindu-se pentru a se delimita de lumea din jur să-şi pună ghivece cu muşcate pe balcon, acolo unde vecinele ei îşi întindeau scutecele progeniturii şi izmenele soților, îmi făgăduii să-mi îndrept greşeala cît mai repede cu putință. Fericit să-l asociez pe Danilo la un eveniment atît de

iportant din viața mea, pusei mîna pe umerii lui si-l

ipinsei în casa scării. Tandrețea care mă legă chiar din prima zi de acest

liat depinse în bună parte — nu voi fi atît de ipocrit, nici bhiar atît de uituc în privința gazometrului, ca să spun în

titregime — depinse în mare măsură de cele cinci minute uluire care-l înțepeniră în fața farurilor sofisticate ale noii mele maşini de trei litri şi jumătate. Fără aceste cinci ^ninute mi-as fi dat eu seama de diferența dintre ferestrele noastre şi ale celorlalți ? Timida rugăminte a mămicăi nu |i-ar fi atins poate niciodată ținta. Papucii ei alunecară

îşîind încet pe coridor, deschise uşa. Nu ştiu de ce apăsa-

e'm pe sonerie în loc să mă servesc de cheie. Ținea un ftămătuf de pene în mînă şi-şi legase părul cu o cîrpă ca să im si-l umple de praf. Ce vîrstă putea să aibă ? Curînd şaptezeci şi cinci de ani! Mă speriai. în locuința noastră pea nouă o să ne luăm o slujnică. Fața ei bătrînă şi smochinită era acoperită de riduri fine. îi smulsei pămătuful, [ți aruncai cîrpa, o strînsei în brațe şi îi spusei:

— Mămico, o să ne mutăm şi-o să ai o servitoare care i te ajute.

îşi duse mîinile la păr, roşi şi se zăpăci:

— Pier Paolo, m-ai ciufulit!

Numai pudoarea emoției, obişnuită s-o ascundă o opri să-şi manifeste bucuria. Danilo, cu gura căscată şi ochii

rotunzi, privea marea reproducere a lui Adam şi Eva de Masaccio atîrnată pe coridor. Mama înțelese repede, după vîrsta, veşmintele şi mirarea naivă în fața rafturilor mele cu cărți că acest musafir nu făcea parte din nici una din categoriile vizitatorilor mei obişnuiți: nici studenți în căutarea de interviuri pentru lucrările lor, nici emisari de la Cinecittâ, nici romancieri începători, dornici de o recomandare către un editor, nici poeți lihniți încercînd să-şi strecoare numele în sumarul vreunei reviste.

— Am să vă fac o cafea, spuse îndreptîndu-se spre bucătărie.

îl adusei în camera de zi. Se aşeză intimidat pe marginea fotoliului în fața colecției complete a clasicilor Mon-dadori legați în piele cu dungi aurii. Mămica se întoarse. Pusese pe tavă nu numai două ceşti dar şi două porții de tartă, favoare măruntă dar de care nu se mai bucurase nici unul din musafirii mei, prieteni sau necunoscuți, înainte de Danilo.

— Mîncați, copii, spuse ea împingînd cea mai mică dintre măsuțele suprapozabile în fața fotoliului în care el nu îndrăznea să se tolănească.

Inima ei de mamă geloasă n-ar fi putut găsi un expedient mai potrivit. Dinspre partea fetelor, nimic de temut. Dactilografe temporare, fotografe de presă, aspirante la un rol în filmele mele, candidate la un premiu literar — nu ne treceau pragul decît pentru a fi refuzate politicos. Concurența în stare să mă răpească din reşedința familială nu se afla printre ele. La patruzeci şi cinci de ani, păream a fi legat pe viață de căminul matern. Tinerii care treceau pe la noi, veneau din motive profesionale: actori, asistenți, tovarăşi din Partid, ziarişti: Sergio, Franco, sunau şi ei la uşă, dar numai ca simpli amici. Nu vorbeam decît de politică şi de cinema. Dar Danilo ? Ochiul expert al mămicăi recunoscuse pericolul. Un băiat atît de simplu, de naiv, care se extazia în fața unei reproduceri din cele mai banale a frescelor italiene ca în fața unei noutăți niciodată bănuite ! Pînă şi elevii ei din clasele primare, pe timpul cînd preda, găseau la pagina „Renaşterea în Italia"

a rudimentarului lor manual, ilustrația cu păcatul originar de pictorul de la Santa Măria del Carmine.

Să fi înțeles înainte de mine, după bruschețea şi nerăbdarea mea, că eram îndrăgostit ? Reproducerea prinsă în ținte — de ea sau de mine ? — pe culoar ne punea sub ochi în fiecare zi cursa în care căzuse primul bărbat legîndu-şi soarta de o femeie: uniune atît de nefastă şi plătită atît de scump, încît penelul lui Masaccio, neputincios în ciuda posibilității lui de a reda o asemenea catastrofă, nu-i prezentase fața lui Adam decît ascunsă în mîinile crispate. Ah, printr-un acord tacit, ştiam amîndoi că raiul pămîntesc al intimității noastre nu va fi niciodată amenințat de vreo Evă. Această primejdie odată înlăturată, celelalte n-o vor lua pe nepregătite. Va veghea, găsind că arsenalul ei de stratageme cum să evite fiecare capcană, îl iubeam pe Danilo ? Bine, îl va iubi şi ea şi încă şi mai mult decît mine. îi va preîntîmpina dorințele, îi va răsfăța, îi va face indispensabilă casa noastră. Din răpitor potențial, va fi trecut la rangul de frate mai mic, de fiu complementar. O anexiune prin dulciuri. O anihilare prin blîndețe. Puse amîndouă farfuriile pe măsuță şi se retrase într-un colț. Foarte mîndră, privea cum dispăreau caisele în gura lacomă şi harnică a musafirului nostru, ca şi cum fiecare înghițitură verifica soliditatea capcanei în care îl ținea prizonier. Un copil cu obrajii mînjiți de dulceață îi putea fi rival ? Nu se născuse şi nu se va naşte atît de curînd cel care ar izbuti să se strecoare

între ea şi mine. Totdeauna vom rămîne unul al altuia, în deliciile depline ale paradisului originar.

Danilo se arătă perfect. Odată devorată porția lui de tartă, o atacă pe a mea, de care nu mă atinsesem : „Ce de cărți! exclamă el între două înghițituri. Le-ai citit pe toate ?" „Micuțului îi e foame" comentă cu satisfacție mămica. Rămăsese în picioare cu amîndouă mîinile încrucişate pe pîntec. Danilo, după ce înghiți şi ultima firimitură, îşi muie buzele în cafea. Uitase să-şi pună zahăr şi se strîmbă. Mămica, în culmea fericirii, făcu un pas înainte

şi-i întinse zaharnița. „Vezi, părea că spune triumfătoare, are nevoie de o dădacă, prietenul tău."

— Ce-i cu toate petele astea ? întrebă ea arătînd cu degetul spre maioul lui. Parcă ar fi zeamă de corcoduşe. Pier Paolo, n-ai o cămaşe să-i împrumuți cît timp i-l speî ?

Prinsei ocazia din zbor. Ne dădurăm întîlnire pentru a doua zi. Va veni să-mi înapoieze cămaşa şi să-şi recupereze propriul maiou.

— Cum îmi termin tura, preciza el înainte de a se avînta cu o piruetă pe scări.

De aici înainte, în fiecare zi suna spre prînz. Mămica îl peria în vestibul pentru a-l curăța de făină şi de firimiturile lipite pe bluzonul lui, apoi îl aducea în'camera mea. Mă găsea aşezat la birou — niciodată pe bancheta care-mi servea de pat — lucrînd la scenariul filmului meu mitologic. Danilo va avea rolul mesagerului. Criticii mi-au reproşat prologul şi concluzia acestei realizări adăugate pe loc, scrise pentru Danilo. Am situat prologul în anul 1925 : un copil de trei ani se joacă cu mama, în rochie lungă, albă şi tatăl ofițer în armata italiană. Decor: Sacile, una din garnizoanele tatii şi prima mea amintire. De ce această referință autobiografică ? exclamară ziariştii în cunoştință de cauză. (Ceilalți, în căutarea unei explicații cît mai josnice : de ce această aluzie la epoca contemporană ?) Concluzia îi irita şi mai mult: bătrînul rege cu ochii străpunşi şi exilat la Teba, alungat din Grecia, se pomeneşte brusc în anul 1967 (anul turnării filmului) pe străzile Boloniei şi din nou în Sacile, sprijinit de umărul lui Danilo, singura consolare a proscrisului.

— I-auzi! Şi ce anume o să fac eu în satul unde te-ai născut ? mă întreba el nedumerit de acest sfîrşit ciudat (ce nu mai avea nimic comun cu tragedia lui Sofocle, pe care tocmai i-o povestisem cu răbdare).

— Nimic special. Să mergi încet — nu cu țopăieli, aici, Danilo ! — şi să ajuți un disperat care nu te mai are decît pe tine ca sprijin.

La drept vorbind, această secvență mă mira şi pe mine. în timp ce o scriam, treceam printr-o perioadă fericită a vieții. Fără procese intentate contra mea. Justiția mă lăsa în pace. Presa nu mă mai hăituia. Persecuția

slăbise. Oiordano Bruno, care ne servise de mijlocitor la Campo dei Fiori, mă proteja de la înălțimea soclului său. Călugărul lui Copernic plătise pentru mine, pentru toți ereticii, îi citeam scenariul băiatului pe care-l iubeam şi a cărui coapsă o simțeam lipită de a mea în timp ce mă asculta cu gura căscată. Ce teamă nejustificată, ce dorință de a-mi schimba destinul mă împinse să mă înfățişez sub trăsăturile unui paria cu orbitele însîngerate pe care societatea îl scoate din rîndurile ei şi care se prăbuşeşte lovit de moarte, în ziua în care îl părăseşte tînărul său însoțitor ? Fără să ştiu, lansam spre Danilo chemarea în ajutor pe care n-o va auzi ?

Spre ora unu, precedată de tîrşitul înfundat al papucilor ei pe dale, mămica bătea încet de trei ori în uşă.

— Pot să pun apa la fiert, copii ?

Era semnalul. O luam la goană pe scări în jos, Danilo cobora ultimul etaj călare pe rampă. Trebuia un sfert de ceas ca să fiarbă apa, plus zece minute pentru fiertul macaroanelor, mai trebuiau cinci minute ca mama să le strecoare, să adauge sosul, să amestece, să le pună în farfurie. Această jumătate de oră abia ne ajungea, dar n-as fi vrut mai mult. Să ne aruncăm în Maserati, să gonim pînă la pod, să găsim un loc în spatele unei tufe, să ne aranjăm repede ținuta, să luăm virajele în derapaj la întoarcere: cronometrajul ăsta ne ascuțea dorința. Ne întorceam exact la oră, înfometați şi veseli, în fața porției aburinde de spagheti.

După-amiaza, înainte ca Danilo să plece să-şi descarce a doua transă de pîine în cartierul Sân Silvestro-şistina, îl luam să vizităm apartamente. El locuia cu părinții în nordul oraşului, pe Nomentana. Optai pentru cartierele din sud. Aşa se făcu, într-o zi, că intrarăm în E.U.R., cartierul construit de Mussolini pentru Expoziția universală. Bulevarde largi, mărginite de stejari, duc spre palate albe cu porțile totdeauna închise, avînd inscripții pompoase pe fronton. Palatul Congreselor sus, deasupra gradenelor, Muzeul Civilizației

romane al cărui portic cu coloane se deschide în arc de cerc, Palatul Civilizației şi al Muncii,

şase etaje de colonade în mijlocul Castrului Concordiei. Chiar şi numele străzilor — Bulevardul Eroilor, al Artei, al Prevederilor Sociale — fuseseră alese pentru a ilustra ambițiile Ducelui. Spade mari cît nişte catarge se ridică în mîna statuilor uriaşe şi obeliscuri amplasate la intersecții exaltă idealul viril insuflat timp de douăzeci de ani italienilor. Piețe sobre şi goale, fațade de marmură, galerii pustii, scări în aer liber. Un fast inutil şi absurd care-i plăcu lui Danilo, încîntat de esplanadele luminoase şi de şirurile de arcade. Mă abținui să-i spun, eu, care fulgeram în fața lui contra „fascizării" Italiei prezidată de Saragat şi guvernată de Moro, că E.U.R., triumf ruinător al arhitecturii fasciste, înghițise miliardele sustrase construcției de cartiere muncitoreşti.

Apartamentul de la etajul întîi, într-o cochetă clădire rezidențială de pe Via Eufrate, mă cuceri prin grădina sa. Un rodiu înflorit îşi legăna în vînt podoaba sa de petale roşii. Strada aceasta nu e construită decît pe o singură parte. Cealaltă parte merge de-a lungul unei rîpe în fundul căreia am zărit terenuri de sport, hangare şi depouri pentru vagoanele albastre şi roşii ale metroului. Dincolo de vale, se construiau pe colinele încă rustice imobile cu zece etaje, o nouă extindere a capitalei. La stînga, dinspre orizontul liber, adulmecam boarea mării.

în timp ce studiam cu administratorul articolele din contract, Danilo veni în fugă să-mi spună că de data asta în camera mea ar intra fără greutate un pat mare. Va trebui să pun punctul pe i într-o bună zi ? Eram hotărît să dorm, atîta timp cît va trăi mămica, pe patul meu in-confortabil, nu mai larg decît al unui copil. Dacă am ales cei cinci sute de metri pătrați, jaluzele comandate electric, echipament de bucătărie automatizat, travertin în toate încăperile, bronzuri pe scară, interfon pentru comunicat cu intrarea, am făcut-o pentru mămica, să aibă în sflrşit dreptul la luxul pe care soțul ei i-l promisese luînd-o în căsătorie. Ca să-mi înăbuş scrupulele că mă mut între pereți atît de vizibil burghezi, îmi spusei că E.U.R nu va fi niciodată altceva decît încă o suburbie în colecția mea. La

o jumătate de oră cu maşina de Coliseum, n-o să rămîn tot un periferic, un marginal ?

Vederea de sus către valea unde mecanicii în salopetă forfoteau în jurul vagoanelor, declasa un pic imobilul. Administratorul se codea să-mi spună că fac o afacere bună plătind puțin pentru opalazzina toată numai marmură.

— Nu e totuşi păcat că dă spre linia ferată ? în sfîrşit, treaba dumneavoastră.

Astfel fură înlăturate şi ultimele obiecții, îi dădui pentru observația asta zece mii de lire bacşiş, îmi scosei stiloul să semnez.

— Cel puțin, spusei înainte de a-mi pune iscălitura, clopotele bat frumos ?

Plecîndu-mă spre dreapta, de pe balustrada grădinii, vedeam deasupra stejarilor o cupolă netedă şi albă.

— Nu bat niciodată, domnule. E ca şi cum n-ar fi.

— Nu sînt clopote ? făcui decepționat.

Cînd o întrebam pe mămica ce regretă mai mult de la plecarea ei din Casarsa, îmi răspundea invariabil:

— Glasul clopotelor.

— Mai mult decît ciripitul păsărelelor ?

— Mai mult decît ciripitul păsărelelor.

— Şi cum se numeşte, reluai eu, biserica asta fără clopote?

— Este biserica Sfinților Petru şi Pavel, domnule.

— Sfinții Petru şi Pavel! exclamai fără să-mi pot reține tresărirea.

— Asta-i bună ! exclamă Danilo. Băftosi mai sînt unii! Se instalează şi găsesc la uşa lor o biserică purtîndu-le numele !

Biserica din E.U.R., volum cubic, părînd făcută dintr-o singură bucată de marmură, cu o cupolă în formă de căpățînă de zahăr, îmi pregătea şi o altă surpriză. Deasupra uşilor de bronz, operă a vreunui scluptor academic pontifical, citii înmărmurit O FELIX ROMA QUAE TANTORUM PRINCIPUM ES PURPURATA PRE-TIOSO SANGUINE.

— Ce înseamnă asta ? Te-ai îngălbenit de tot, Pier Paolo.

— O FELIX ROMA, o, fericită Roma, QUE ES PURPURATA, iată-te în întregime înroşită, împurpurată, PRETIOSO SANGUINE, cu prețiosul sînge,

TAN-TORUM PRINCIPUM, al atîtor mari principi, e vorba de Petru şi Pavel, înțelegi, martirizați sub domnia lui Neron.

—'PURPURATA PRETIOSO SANGUINE, o limbă

frumoasă, latina, n-am ce zice, comentă Danilo în timp ce năpădit deodată de-o sudoare rece, îmi pipăiam cheile în fundul buzunarului cu gestul familiar al sicilienilor de pe Ponte Mammolo cînd le tăia calea cîte-o pisică neagră.

Prin ce coincidență alesesem parohia care glorifica sacrificiul celor doi sfinți patroni ai mei ? Roma

aştepta să-i ofer şi eu prinosul sîngelui meu ? Aceste trepte albe care susțineau ca un soclu biserica Petru şi Pavel, va trebui şi eu, la rîndul meu să le însîngerez ? Petru şi Pavel, prenumele mele din nou la un loc. Copil fiind, îmi făgăduisem auzind povestirea aventurilor lui Pavel, să-i închei eu legenda neterminată. Refuzînd celui mai înflăcărat dintre apostolii săi un martiriu egal în faimă şi în oroare cu moartea lui Petru pe cruce, Dumnezeu îi făcuse o mare nedreptate. Eu trebuia s-o repar, îmi şoptea o voce în clipa cînd mă cufundam în somn. Aceeaşi voce pe care cu treizeci de ani mai tîrziu, o recunoscui îndată: „Gîndeşte-te să-ți ții cuvîntul, îmi spuse ea, cine ştie dacă n-a sosit vremea ?" Cu genunchii tremurînd, trebui să mă aşez pe o treaptă. Danilo veni tăcut să se cuibărească la umărul meu. Credeam în semne şi în limbajul lor magic. Degeaba recapitulam motivele pentru care puteam fi fericit: surdină pusă campaniilor de presă contra mea, euforia mămicii instalată confortabil, prezența afectuoasă a lui Danilo, — inscripția cu litere de-o şchioapă la o sută de metri de apartamentul unde voi locui era de ajuns să-mi zdruncine încrederea. Astăzi, cînd viața se arăta mai blîndă, daca nu netedă ca marmura albei mele rezistențe, forțele obscure ale sîngelui mă chemau la ordine.

Marmură şi sînge. Danilo păstră pe via Eufrate obiceiurile pe care şi le făcuse la Monteverde. în loc să mai coborîm spre Tibru, găseam la cinci minute de E.U.R., în plin cîmp, tufişuri şi lăstărişuri. Mămica, atunci cînd nu era prea cald, punea masa în grădină. Ca şi mama ta, începu să cultive busuioc şi mentă în ghivece, îl luai pe Danilo în Maroc să turnăm filmul; apoi la Bolonia şi la Sacile. Primire călduță din partea publicului. Cel puțin nu se depuse nici o plîngere la parchet. Danilo se descurcase foarte bine în rolul lui. Ca un adevărat actor, al cărui talent fu remarcat în ziare. Bucurie şi mîndrie pentru el; dar şi uşurare pentru mine. Putui să-mi invit la masă prietenii din mediul literar sau anumite notabilități folositoare pentru munca

mea, critici, directori de ziar, profesionişti ai cinematografului, fără să trebuiască să mă tem de privirile lor ironice, de zîmbetele lor forțate cînd adolescentul, care preferase s-o ajute pe mămica la bucătărie în timp ce noi vorbeam de ale profesiei, veni la masă cu ochii înroşiți, îl pusese să curețe o legătură întreagă de ceapă pentru spaghetti allafurlana, o rețetă adusă de la Casarsa, uitată pe timpul exilului la Monteverde, reluată pentru invitații de pe Via Eufrate, la fel ca tarta cu arpagic, altă specialitate cipolină de prin părțile Austriei.

Mă felicitau pentru noua locuință. Scriitor împlinit, regizor recunoscut, Silvana Mangano, Alida Valii, Julian Beck, Tot6, Orson Wells turnaseră în regia mea. Editori, producători, îmi propuneau contracte. Cînd mă voi apuca iar să scriu un roman ? mă întreba Garzanti, decepționat că nu avea de lansat pe piață decît culegeri de poeme şi de eseuri, care, lucru fără precedent în țara noastră de analfabeți, se vindeau bine la categoria lor.

în definitiv, nimic nu m-ar fi împiedicat să mă simt în plină şi armonioasă maturitate cîştigată după atîtea încercări grele, dacă nu tocmai absența unui motiv de îngrijorare, frica de a fi lipsit de frică, spaima de a nu mai resimți spaima. Marmură şi sînge. Marmură aveam pe pereții mei, sub picioare, pe scară; ea îl epata pe Danilo; îmi procura (după zicala: ban la ban trage) încasări mai

substanțiale pentru cărțile mele, bugete mai mari pentru filmele mele; răcorea picioarele mămicii atunci cînd, stînd lîngă fereastră să contemple rodiul, le scotea din papucii ei vechi şi îşi punea pe rosul dalelor răcoroase, nodurile alburii provocate de reumatism.

Dar sîngele ? Cui va trebui să-i plătesc prețul înscris pe frontonul bisericii unde mămica se ducea în fiecare duminică să asculte liturghia ? Sub ce formă îmi va fi cerut tributul cel purpuriu ? Danilo nu avea decît un cusur. Prea bun, prea drăguț, prea prevenitor, nu mă putea urma pe panta întunecată a destinului meu.

într-o noapte, după o fidelitate totală de trei luni, mă dusei prin preajma gării. Danilo, fără să bănuiască ceva, dormea dus în cameră cu cei doi frați ai lui. Am fost văzut dînd tîrcoale pe sub stejarii de pe tăpşanul aflat de-a lungul muzeului de arheologie. Nu mult timp. Program prea fad pentru mine, vînătoare pe neprevăzut. O simplă întîlnire cu un trecător plimbîndu-se din întîmplare la picioarele zidului, petrecută în relativa siguranță a

tufişurilor, nu mi-ar fi fost de ajuns. După ce am observat un timp forfota tăcută a uniformelor şi a impermeabilelor, înțelesei că trebuie să caut în altă parte. La celălalt capăt al pieții, arcadele barului Italia, sălaş de prostituați duri, mă atraseră prin sumbra lor seducție. Aici, se spunea, nu se aventurează decît clientul gata să se lase jefuit fără a pune la socoteală şi riscurile unui atac mai grav. îmi ridicai gulerul bluzonului, traversai esplanada aproape pustie, mă aşezai într-un cot la tejghea ca un client obişnuit şi comandai cu curaj o bere blondă, parolă care desprinse o siluetă ascunsă în umbra peretelui.

42

Joi 4: o zi obişnuită cu excepția faptului că mi-a adus o rație mai mare de solicitatori, de persoane cu jalbe — corvoadă a scriitorului „în top". Via Eufrate îi atrage ca pe muşte: sînt, de-aici încolo, un „om cu vază în oraş"; am o adresă care poate fi mărturisită, măgulitoare, ca şi cum am hotărît să mă pun în vitrină ca sa fiu mai uşor de găsit. Se pare că s-au înțeles între ei şi dau fuga fără să se jeneze, fiecare după metoda sa, cu speranțele şi plîngerile personale, în ajun, la două noaptea, parcîndu-mi maşina, l-am găsit la uşa garajului pe un oarecare Enzo, unul din vechii mei parteneri de fotbal din echipa de pe Via Donna Olimpia. Venit să-mi ceară cele cîteva mii de lire pe care i le promisesem — jură el, să-şi plătească croitorul. Stăruia, fără să observe sau prefăcîndu-se că nu observă ochiul meu învinețit care mă înnebunea de durere. Dar cum să refuzi plăcerea de a-şi plăti costumul cel nou unui băiat care făcuse de planton de la ora cinci în fața elegantei melepalazzina ?

Mămica se trezi la zece. „Mămico, nu-i nimic, m-am lovit în întuneric de uşa garajului". Fără să spună ceva, se întoarse cu o compresă pe care mi-o aplică pe ochi. Apoi îmi înşiră evenimentele zilei. Au telefonat pînă acuma: un tînăr din Centocelle amenințat sa fie aruncat în stradă dacă nu-i dă azi proprietarului cele cinci mii de lire pentru chirie; un ziarist de la Panorama pentru un interviu; secretarul Automobil Clubului din Genova pentru o întrunire; Măria Bellonci pentru un cocteil. Cît despre corespondență: cererea unui candidat la actorie, susținută şi de fotografia anexată, manuscrisul unei poete

404

Dominique Fernandez

ÎNGERUL DESTINULUI

405

sarde; recomandarea unui senator comunist pentru un romancier concurînd la un premiu în al cărui juriu am fost cooptat luna trecută; scrisoarea cu frumoase litere ronde ale unei caligrafii copilăreşti de la un fost vecin din Casarsa, care-mi oferă să-i cumpăr via; trei pagini de insulte ale unui cititor nemulțumit de romanele mele; cecul unei padante cu salon literar pe care l-am onorat cu prezența acum două săptămîni. Moravuri romane: Mora-via mi-a vîndut pontul să cer bani pentru dineurile în oraş şi alte mondenități plictisitoare. Tariful meu se apropie de jumătate din tariful lui.

— La unsprezece nu uita că vine Giorgio Bassani. Giorgio Bassani ? Tresar. Unul din romancierii

„noştri" cei mai cunoscuți, cei mai stimați, cum ne pisează prezentatorii programelor culturale de radio. Cecul său trebuie să fi urcat o dată şi jumătate mai mult decît al meu. A scris o carte foarte frumoasă, dar Giovanna B., prietena mea de altă dată, l-ar aprecia poate mai mult decît mine. Ce să-mi pese mie de amintirile înduioşătoare ale marii burghezii israelite, de evocarea elegiacă a unei fete tinere iubită cu pasiune, şi totuşi rămasă neatinsă ?

— Şi la douăsprezece, continuă mămica, ăia doi care insistă de o săptămînă, unul Walter Tucci şi prietenul lui Armando.

— Nu ştii ce vor cu mine ?

— Comunicare importantă, mi-au spus. Importantă şi urgentă sînt vorbele lor. îți aduc cafeaua în birou ?

Ca să cîştig timp, cînd mă scol tîrziu, trec peste micul dejun şi mă apuc îndată de lucru. Cu ce să încep din teancul ăsta de scrisori şi acte ? Mămica vine cu ceaşca, în cealaltă mînă ține o cîrpă de praf (în ciuda rugăminților mele, a refuzat slujnica).

— Mămico, te rog, nu acum...

Mută un şir de cărți, suflă peste tăieturile din ziare, goleşte în coş mucurile stătute. Văd bine că are să-mi împărtăşească un secret, că încearcă o intrare în materie. Se apropie, îşi mişcă buzele. Strîng din dinți agasat. Bate în retragere şi pe prag spune în şoaptă:

— Pier Paolo... Azi ar fi aniversarea lui Guido. Ar fi împlinit patruzeci şi trei de ani, îți dai seama ?

S-a apropiat din nou. O simt în spatele meu. Fără să mă întorc, îi iau mîna şi-i sărut degetele. „O, mamă, aş vrea să-i şoptesc, mulțumeşte-i că s-a sacrificat ca să lase cîmp liber dragostei tale unice." Dar ar putea să-mi

răspundă pe bună dreptate: „O, fiule, tu care nu poți fi fericit decît în suferință, mulțumeşte-i că te obligă să trăieşti cu remuşcarea că i-ai supraviețuit. Şi ce aşteptăm amîndoi ca să exclamăm într-un singur glas : „Uite, anul ăsta, 5 martie cade în postul Pastelui ?" Aluzie la ziua mea de naştere care va cădea aproape în săptămînă Patimilor. Guido ar fi fost în plus pentru taina care se pregăteşte. Trebuie să rămînem singuri, față în față, pentru ultimul act al Coborîrii de pe cruce.

Dar aceste lucruri nu vor fi niciodată rostite între noi. Mă mulțumesc să-i mîngîi mîna şi să-i acopăr cu sărutări mărunte petele maronii ale vîrstei. Ea şi-o retrage îndată ce poate, ruşinată, grăbită să mute coşul la bucătărie şi să termine de făcut curat în apartament.

Sonerie discretă, uşoară, politicoasă. Contrariul țîrîi-turii impetuoase a lui Danilo. Giorgio Bassani intră surîzînd şi se întoarse imediat spre cuier, să-şi atîrne pălăria de fetru şi pardesiul scurt, din păr de cămilă. Răgaz ca să-şi ascundă surprinderea față de ochiul meu vînăt. Nici o teamă cu el: nu-mi va pune întrebări incomode. Este boier pînă în vîrful unghiilor manicurate. A plouat noaptea, încălțările lui bine lustruite n-au putut evita cîteva pete de noroi. Una mai ales se întinde în mijlocul bombeului. îl fascinează, se apleacă tot timpul s-o privească. „Un salon frumos" — face el bine afundat în fotoliul adînc căruia îi mîngîie cu satisfacție brațul de cati-fea. Mobilele mele, de factură tradițională, fără concesii modernismului, îi plac. îşi netezeşte cu palma părul tuns impecabil, cu perciuni tăiați ascuțit, îşi drege glasul şi îi dă drumul:

— Pier Paolo, vin să te văd în calitate de preşedinte la „Italia Nostra". Altfel nu mi-aş fi permis să te deranjez.

§•*"*'•

Să lăsăm neînțelegerile dintre noi şi să examinăm împreună dacă apărarea patrimoniului artistic şi al peisajului național n-ar fi demne de interesul dumitale. lartă-mă, se grăbi el să adauge întinzînd o mînă grăsuță, împodobită cu un inel cu pecete, îți cunosc dinainte obiecțiile. Trecem în ochii voştri drept nişte bătrînî de pe vremuri, şi restaurarea îngerilor care stau să cadă de pe cornişa de la Santa Măria della Salute o lăsați pe seama îngrijitoarelor care închiriază stranele la biserică. Totuşi, iată un articol al

dumitale pe care l-am decupat, îmi dai voie ? „Cu toate că sînt anticlerical, ştiu că port în mine mii de ani de creştinism ; cu strămoşii mei am construit bisericile romanice, apoi bisericile gotice, apoi cele baroce, ele sînt opera mea, continuă să fie în mine. As fi nebun dac-aş nega această forță puternică ce se găseşte în mine; dacă as lăsa preoților monopolul unor astfel de edificii."

— Eşti evreu, spusei, eu sînt ateu. Şi totuşi, cele cinci nave ale catedralei din Ferrara sînt opera noastră comună, şi fațada roz şi ocru de la Sân Petronio din Bolonia este opera noastră comună. Mă recunosc în Madonele cu cap în formă de ou ale lui Cosme Tura, ca şi dumneata în sfinții Sebastian manieristi ai lui Guido Reni... |

Cu mirare mă auzii vorbind cu subînțelesuri şi cu figu- l n de stil. Vizitatorul meu este încîntat nu numai fiindcă pomenirea oraşului său natal şi al pictorului Ferrarei, loc al copilăriei sale şi cadru al tuturor cărților lui, îi mişcă inima un pic nostalgică. Departe de a spera o confirmare a articolului meu scris într-un acces de revoltă împotriva scandalurilor cu specula imobiliară, se aştepta la sarcasme în legătură cu pioasa cruciadă a „Italiei Nostra". începem să discutăm liniştiți despre frumusețile comparate ale Bolonîei şi ale Ferrarei, oraşe separate de patruzeci şi şapte kilometri dar leagăne a două civilizații atît de diferite, nu-i aşa ? De Chirico şi Carrâ ar fi putut să găsească la Bolonia decorul metafizic al visurilor lor ? Şi Giorgio Morandi să prindă lumina prea crudă a Ferrarei pe rotunjimile delicate ale sticlelor lui ? De altfel, ce minunăție este Italia, nu-i aşa ? unde în jurul fiecărei clopotnițe a

înflorit (formula este a lui) un stil local de arhitectură, s-a dezvoltat o scoală de pictură în pas cu istoria (eu) într-o încîntătoare armonie (el) cu tradiția locală. Cînd priveşti de exemplu frescele palatului comunal din Siena, unde Lorenzetti a reprezentat scene ale vieții de la țară, admiri mai degrabă talentul pictorului sau modul de a lucra pămîntul, care nu se mai vede nicăieri aiurea în Italia Renaşterii decît pe pantele nisipoase ale Toscanei ? Să nu lăsăm să dispară aceste mărturii de neînlocuit ale unei civilizații deja atît de amenințate de way of life-ul american ! (Fireşte ale lui aceste trei cuvinte, pe care n-aş fi riscat să le pocesc). Şi Marinetti ? Un nebun (el), un imbecil (eu), cu pretenția lui de a acoperi Grand Canale ca să construiască o autostradă peste el!

Aşa se desfăşoară această savantă şi amabilă flecăreală între noi doi, în contradicție cu toate obiceiurile şi cu toate convingerilor mele. Pe cît îmi pare

de stupidă gălăgia iconoclastă a futuriştilor, pe atît m-am îndoit totdeauna de aceşti binevoitori care se văicăresc de vilele în ruină ale lui Palladio şi organizează colecte pentru Veneția, lăsînd între timp pe artiştii lor contemporani să moară de foame. Totuşi, îi dau cu plăcere replica autorului lui Finzi'Contini, al cărui pantof se leagănă cu grație în ciuda petei de noroi Pînă în clipa cînd al zecelea „nu-i aşa ?", murmurat de mine cu o voce suavă care nici nu mi se mai pare vocea mea, mă întrerupe brusc din elogiul ferestrelor trilobate ale abației benedictine din Pomposa „a cărei restaurare se impune". Refuz să joc mai departe un rol în această comedie pentru că deodată înțeleg motivul care m-a făcut să-l joc. Danilo, da, e vorba de Danilo, de viața pe care am hotărît s-o duc alături de el cînd ne iubim. Danilo e răspunzător, cu toate că fără voia lui, de graba cu care m-am lansat în această conversație. Dacă ar fi mai puțin necioplit, dacă lecturile lui nu s-ar mărgini la Milton Caniff, Chester Gould, Alcapp sau Crepax, dacă as putea să discut cu el şi alte subiecte decît fotbalul, actorii de cinema şi cîntăreții de şlagăre, de mult m-as fi descotorosit de vizitatorul meu. Eu care detest să schimb bana-

lități despre artele frumoase, cît trebuie să fiu de flămînd după hrana intelectuală ca să mă arunc pe primul os care mi se întinde! Constatare amară: descopăr că deplinătatea dragostei mele lasă nesatisfăcută o parte din mine însumi şi că diferența de vîrstă dintre noi nu este singurul obstacol care ne împiedică să păşim la egalitate în viață.

Cuprins de o subită antipatie pentru acest om care s-a introdus la mine în casă ca să-rni sape fericirea, îl întreb cu un aer arogant care distonează cu politețurile noastre de pînă atunci:

— Solicitați adeziunea mea la „Italia Nostra ?" Pantoful cu pata de noroi se opreşte brusc. Ridică descumpănit capul, neînțelegînd cărei toane să atribuie această atitudine a mea.

— îmi pare rău, spusei, dar acțiunea dumneavoastră este sortită eşecului. Vreți să faceți ca problema salvării trecutului artistic al Italiei să devină populară ? Cei care n-au participat niciodată la Istorie, dacă nu doar în chip docil, de clasă dominată, nu se pot pasiona pentru monumentele care exprimă gustul clasei care i-a dominat.

Dacă socotisem că-l descurajez recitîndu-i unul din articolele cele mai trîmbițate ale catehismului marxist, subestimasem atît disponibilitatea

toleranței cît şi resursele diplomației sale.

îşi schimbă poziția în fotoliu, tuşi discret cu mîna la gură şi reluă liniştit, ca şi cum ar fi alungat o muscă de pe

nas:

— Pardon, pardon. Cu timpul, inconvenientul pe care-l semnalați se estompează. N-am căzut noi de acord în legătură cu influența universală a unor...

— Presupunînd, spusei deodată, că un investitor ar vrea să închidă cu un cvartal de blocuri ieftine perspectiva bulevardului Ercole Primo, ce-ați face ca să salvați castelul familiei Este, să salvați Palatul Diamantelor ?

Incapabil să rezist plăcerii de a enumera locurile importante din Ferrara cu sonorități magice pentru mine, o iau astfel pe cărările minunate ale mitologiei şi ale Istoriei, plimbare de neconceput cu Danilo, dacă nu-i explic

mai întîi cine este Hercule şi de ce un duce din Renaştere poartă acest nume olimpian. Iritat de mine însumi, cu un ton categoric, închei:

— N-ar exista decît o singură cale de combătut acest proiect: să transformați protestul vostru umanist în luptă politică. Spuneți în prospectul vostru că Italia „părinților noştri" este în pericol. Sînteți siguri că aceşti „părinți" a căror „moştenire" o apărați merită un astfel de devotament ? De la Freud încoace, bănuim în orice moştenire paternă ceva care este neapărat pozitiv. Prin analiza marxistă a societății, noțiunea de „părinte" a suferit o deteriorare şi mai radicală. Categoria burgheză a „părinților" la care vă referiți, ca la o categorie universală a Istoriei, păcătuieşte în ochii mei neincluzînd nici una din cele care mă interesează: părinții, măturători sau bucătari, negustori de zarzavat sau şoferi de autobuz, metalurgişti sau frezori şi chiar părinți vagabonzi şi părinți asasini. Cu ei mă înțeleg eu, Italia lor mă interesează.

Măgulit că am pomenit din nou oraşul din romanele sale, acceptă cu o înclinare a capului şi murmură ca un om prea politicos pentru a-şi ataca direct interlocutorul:

— Pier Paolo, îți cunosc părerile şi le respect. Dă-mi voie totuşi să nu mă dau bătut, în mod absolut personal, n-ai putea să ne dai o dovadă publică a prețuirii dumitale ? Nu ştiu... Un articol ar fi de ajuns... Ai vorbi despre un monument pe care te-ar durea să-l vezi dispărînd...

Deodată îmi vine chef să-l înfrunt. Mă calcă pe nervi cu costumul lui din stofă fină şi cu obsesia pantofului. Oare nu-i vina lui, a lui şi a „părinților" lui, a clasei sale, dacă un muncitor de la Marelli nu are nici timpul, nici

mijloacele să lărgească orizontul fiilor săi dincolo de benzile lor desenate ? Ştie el, cînd organizează un banchet „Italia Nostra" la hotelul Hassler, că Danilo are de trei ori mai multă marfă de livrat ? Că trebuie să-şi ofere corvoada a două sute de trepte din Piața Spaniei, cu un coş de cincisprezece kilograme în spate, fără a avea dreptul la o liră în plus ? Şi toată munca asta pentru ca doamnele preocupate să scotocească Piața Sân Marco şi să desco-

pere cîteva vechi manuscrise florentine inundate de revărsarea rîului Arno, să-şi fărâmițeze chifla pe fața de masă de frică să nu se îngrase; şi emit judecăți rasiste despre Napoli şi Sicilia, ele, a căror grijă pentru patrimoniu nu trece niciodată dincolo de sudul Romei.

— De acord, este vorba despre un vechi zid mucegăit, amenințat de excavatoarele antreprizei Pompilio. Desigur, ceea ce a mai rămas din vreo sură. Distrus, într-o stare de să-ți facă silă, care mie îmi aminteşte de timpul cînd oile păşteau iarba printre pietre. O ruină fără nici un pic de interes. Şi a cărei fotografie nu ar cadra deloc cu hîrtia lucioasă a revistei voastre.

— Pardon! Pardon! exclamă el luindu-şi de pe mînecă un fir de păr pe care-l răsuci între degete, îl făcu cocolos si-l băgă în buzuru;. Dar e grozav ce-mi propui! Leonardo da Vinci avea obiceiul să studieze petele de umiditate de pe vechile ziduri, urmele de scuipat. Excelent! Cititorii noştri vor fi sensibili la acest omagiu făcut maestrului toscan a cărui Cină vrem s-o salvăm, unul din primele noastre obiective. Perfect! Excelent!

Pleacă foarte mulțumit de vizita sa, în scurta lui din păr de cămilă cu nasturi din corn de cerb. Surîs condescendent în fața reproducerii lui Masaccio : la el acasă tablourile sînt autentice, cadouri de la prieteni pictori cărora le face prezentări pentru expoziții. Odată uşa închisă în urma lui, îmi vine să izbucnesc în rîs. Ce partidă grozavă între noi, dacă Danilo ar fi fost de față ! „Pardon ! Pardon !" şi „Dă-mi voie"... „Leonardo da Vinci"... Ah ! Ah ! Sar cu amîndouă picioarele lipite pe coridor, boxez cu impermeabilul agățat în cuier. Bassani n-are decît cu sase ani mai mult decît mine: simt prăpastia unei generații între noi. O antologie de „Tineri scriitori europeni" m-a inclus de altfel şi pe mine pe lîngă alți cîțiva de mai puțin de treizeci de ani. Pe bună dreptate. Danilo era foarte mîndru de mine. Nu mă va mai face „bătrîn", astăzi! Ce păcat că n-a asistat la scenă. Ar fi văzut cum l-am pus la locul lui pe scriitorul iubit al burgheziei italiene, cel care

pentru fiecare din cărțile lui cîştigă un premiu literar în loc de un proces.

Trec prin camera de baie: mă zăresc cu stupoare în oglindă. Vînătaia din jurul ochiului s-a întins, plumburie şi lividă. Apreciez retrospectiv tactul vizitatorului meu şi-mi corectez părerea prea pripită. Dacă-şi fixa pata de noroi de pe pantof, o făcea ca să-şi ocupe atenția. Să-şi împiedice cu orice preț o privire care ar trăda o curiozitate indiscretă. Cu Danilo, o să mă descurc mai greu. Danilo, da, ce-am să-i spun ? Ce-o să creadă ? Povestea cu garajul n-o să prindă. Trebuie să găsesc altceva. Dar ce ? „Vrei altă compresă ?" întreabă mămica apărînd în pragul uşii. As vrea mai ales să-mi spună cum să-i anunț marelui meu amor că la ora nopții cînd străzile se goliseră de ultimii trecători m-am ales cu mutra pocită dintr-o aventură de 1oi bani.

Iată-l. Tîrîitul vesel şi dezordonat al soneriei lui.

— Pier Paolo ! Ce-âi pățit ?

Rămase încremenit în fața mea, cu ochii mirați.

— N-ai să-mi spui că ăia te-au bătut ? Răspunde ! Acest „ăia" îmi oferi deodată un alibi.

— Ba da, spusei înclinînd capul ca să nu mă vadă roşind.

— Cine, fasciştii ?

Şi eu, dintr-o suflare:

— Fasciştii.

— Nemernicii! Nemernicii!

Strigă, se trase de păr, fugi pînă la capătul coridorului, umenință cu pumnul spre palier, se întoarse, îşi întinse degetul foarte aproape de ochiul meu, îşi retrase mîna, reîncepu să strige: „Nemernicii!" apoi:

— Povesteşte. Spune-mi cum s-a întîmplat.

— Mă aşteptau lîngă maşină: „Tu îi perverteşti pe copiii noştri ? Gunoiule! Iei bani de la Moscova ?" şi pac o lovitură pentru fiecare întrebare.

— Oți erau, Pier Paolo ?

— Păi... nu mai ştiu... Poate trei sau patru... în întu-icric nu vedeam prea bine.

— I-ai recunoaşte ?

— Purtau glugi.

— Mîrsavii! Şi pe deasupra şi laşi. încercai să-l calmez. Se miră.

— Cum ? Trebuie să strig în gura mare vestea. Toată lumea trebuie să ştie că Italia lui Moro este putredă.

— Te rog, Danilo. A fost o întîmplare, un accident.

îl împinsei în grădină, unde ramurile subțiri ale rodiului abureau în soarele de iarnă.

— Un accident ? Sper că o să scrii un articol. Totuşi e mai grav să te laşi bătut în plină stradă, fără apărare, decît să fii împroşcat cu ouă la Veneția, unde trei sferturi din public ține cu tine.

— O întîmplare care nu priveşte decît viața mea particulară.

— Viața ta particulară, Pier Paolo ? îndrăzneşti să-mi spui asta ? Nu m-ai prelucrat tu că tot ce ni se întîmplă are o însemnătate politică ? Poliția trage în țăranii din Avola care refuză să recolteze migdalele pentru zece mii de lire pe lună, dar lasă străzile din Roma nemernicilor din M.S.I. ? Asta înseamnă viață particulară pentru tine ?

Nu ştiam cum să-l mai potolesc. Voia să-şi anunțe prietenii, să ațîțe cartierul. In acea clipă sună cineva la uşă. Nici soneria scurtă şi politicoasă a lui Bassani, nici furtuna afectuoasă a lui Danilo, ci trei apeluri de aceeaşi intensitate, imperioase, solemne, care ne dădură un fior.

43

— Walter Tucci, zise un tînăr subțiratic întinzîndu-mi mîna osoasă, îşi țintui arătătorul spre ochiul meu şi exclamă :

— Fasciştii, nu ? Bravo Pier Paolo. La nivelul somatic funcționezi corect. Le spuneam eu că nu eşti chiar pierdut, că se poate încerca ceva pentru dumneata. Nu-i aşa Armando ?

Surprins, nu răspunsei nimic. Vocea lui joasă, bluzo-nul încheiat pînă sus, părul care-i cădea pe umeri, siguranța de sine, felul cum vorbea, totul la el mă călca pe nervi, în spatele lui, se arată un blond mărunțel cu părul scurt şi ondulat, genul drăgălaş, cu brațele încărcate de broşuri pe care le propteşte cu bărbia. Lui i-aş fi strîns mîna cu plăcere : îmi place, mi-a zîmbit dînd cit de cît din cap, nu ca celălalt care mă interpelează cu vocea lui cavernoasă, repezindu-şi bărbia spre reproducerea lui Adam şi Eva.

— Masaccio ! Bănuiam eu. Nu ştii că există pictori care se numesc Burri, Matta, Fontana, Tapies ? Eşti complet depăşit. După ochiul vînăt, confirm diagnosticul de comportament anarho-revoluționar. A se integra urjțent într-un praxis obiectiv operațional. Din fericire am venit noi, nu-i aşa Armando ?

Armando, pe care tovarăşul lui găseşte inutil să mi-l prezinte, şi-a descărcat teancul de broşuri pe cufăr, de pe care mai multe au căzut pe jos. Citesc cîteva titluri la tntîmplare. Grupul 63: Critică şi Teorie. Congresul de la l'alermo. Poezie experimentală. Laborintus/Labyrinthus. M-am lămurit: Grupul 63, două duzini de fanatici care se

^Pl

proclamă de avangardă şi vor să facă tabula rasa în limbaj. Trimit comandouri la scriitorii consideraţi prea clari, prea uşor de citit. La congresul lor de la Palermo, anul trecut, mi-au lansat un avertisment: „P.P.P., este bine să te interesezi de dialecte, de aspectul neosintagmatic al fenomenului, dar cărțile tale sînt documentare, reflectă realitatea, intră în speculativ-mimetic, un punct de vedere absolut perimat". Dădusem din umeri la această limbă păsărească, dar astăzi am impresia că partida nu va fi atît de uşoară: poate pentru că în loc de un îndepărtat oracol anonim, mesajul îmi soseşte prin gura a doi tineri din Roma de douăzeci şi cinci de ani; dintre care unul, ceea ce va complica lucrurile, — îmi cunosc eu păcatele — este de o frumusețe încîntătoare, care m-a şi dezarmat. Văd şi riscul ca Danilo, uluit de cuvintele absconse, să se mire că nu sînt pe fază.

— Puteți să vă luați broşurile, spusei pe un ton sigur. Le-am citit. Cui nu-i sînt cunoscute pozițiile voastre astăzi ?

— A, observă Walter sarcastic. Şi ții pe peretele du-mitale un pictor perimat din punct de vedere obiectiv ?

— Aveam această reproducere în vechea mea locuință... E o amintire, vedeți... O țigară ? spusei ca să-l îmblînzesc pe inchizitor.

— E legat de amintiri, înțelegi, făcu Walter întorcîndu-se spre Armando, căruia i-o luă înainte pe culoar, fără să aştepte să-l invit să intre. Mulțumesc, niciodată țigări sau alcool. Dar schimbi vorba. Soldații dumitale romani în filmul despre Evanghelie, sînt îmbrăcați ca în frescele lui Piero Della Francesca. Culorile în scheciul cu Orson Welles le-ai luat de la Pontormo. Ultima imagine a filmului cu Magnani este copiată după Christos mort, de Mantegna. Da sau ba ?

— Dar e un adevărat interogatoriu! spusei rîzînd, jignit că nici Walter nici Armando nu remarcă intrarea lui Danilo, care venise să stea cu noi în

salon. Nu-i dau bună ziua, nu le pasă de el nici cît negru sub unghie. Danilo

J rămîne cu gura căscată în fața cămăşii indiene, înflorată, care fîlfîie peste blugii albi ai lui Armando.

— La nivelul fonicității, îi dă mai departe Walter, căruia cuvîntul „muzică" i-ar fi părut de o simplitate caraghioasă, l-ai ales pe Bach pentru primul dumitale film, Bach pentru primul dumitale film, Bach şi Mozart pentru povestea lui Christos, Vivaldi pentru aventurile tîrfei. Nu ştii că Varese, John Cage, Stockhausen, Nono şi Boulez au stabilit noile legi ale comportamentului instrumental ?

I Privi cu neîncredere prin cameră şi-i porunci tovarăşului său să-mi examineze cărțile de pe etajera cea mare dintre ferestre. Cu stîngăcie, încercai sa mă justific.

— Dacă în Evanghelia după Matei am pus corul în timpul bătăii dintre băieți în noroiul blocurilor de la periferie, am făcut-o ca să-l avertizez pe spectator că nu asistă la o încăierare neorealistă ci la o luptă care are ceva epic, mitic... Nu sînt un autor neorealist, spusei cu mai multă tărie, amintindu-mi de acuzațiile aduse la Palermo contra romanelor mele.

în acest timp, Danilo adusese un scaun micului blond

I care se ridica în vîrful picioarelor ca să ajungă în colțul de sus din stînga al bibliotecii.

— Am găsit-o ! exclamă el cu o voce dezagreabil de

(piţigăiată, scoțînd din raft Despre metacritica gnoseologică, de Theodor Adorno.

— Uită-te şi la B acum, şi la H, îi porunci Walter. Armando sări uşor jos, cămaşa îi flutură grațios în ju-

Iful soldurilor, mută scaunul şi luă de pe raftul vecin Gra-wlzero al scriiturii, de Roland Barthes, apoi aplecîndu-se nainte scoase Ideologie şi Limbaj de Max Horkheimer. Dacă testul ar fi fost negativ, poate că ar fi plecat, lăsîndu-mă ti legea mea, demn doar de dispreț, autor de romane uşor ie citit. Dar pentru că am şi eu de-a face cu cărțile, iată-mă plasat cu morga lor sectară în categoria celor „întîrziați-|recuperabili". Cei doi continuă să stea şi simt că mă enervez văzîndu-l pe Danilo cum pune scaunul la loc fără ca celălalt să binevoiască a-i mulțumi.

— Dute să-i ceri mâmicăi să ne facă nişte cafele, spusei pe un ton sec. Repede ! Ce aştepți înfipt acolo ?

Iese cu coada între picioare, neînțelegînd de ce mă port cu el atît de urît. Walter se aşează pe divan, cu gîtul strîns în gulerul bluzonului, drept şi țeapăn ca un țăruş. Armando alege fotoliul. Se lăfăie pe perne, cu burta scoasă, cu brațele atîrnînd pe cele două părți.

— Mi-ar plăcea totuşi să ştiu, spusei cu o voce nepăsătoare, de ce v-ati obosit să veniți pînă aici.

— Vrem să te salvăm, Pier Paolo. Pentru cîteva producții interesante pe care le cunoaşte, Grupul a decis să intervină.

— Şi... cărora din operele mele datorez această onoare ?

— Spune „opere", auzi ? Pier Paolo, de unde vii ? Operele sînt bune pentru scriitori, pentru cei care se bazează încă pe intuiție şi cred în creația individuală, mod perimat de producție. Sper că nu te consideri un scriitor, ci un producător de texte. Venim să-ți oferim să participi la munca noastră colectivă cu scopul să teoretizezi la nivelul lingvistic contestația radicală a sistemului, grație unei strategii interdisciplinare.

Dacă nu l-aş avea în fața mea decît pe Walter, cred că l-aş lua de gulerul bluzonului său stil Mao şi l-aş da pe uşă afară cu fața lui inexpresivă şi părul lung de băiat de bani gata, pe care trebuie să-l coste cel puțin o mie de lire coafatul zilnic. Dar Armando, în fundul fotoliului, cu picioarele depărtate, mă intimidează. Ca toți băieții frumoşi pe care-i întîlnesc în adunările publice unde împrejurările mă împiedică să-i agăț, mă înduioşează, mă moaie. Odată, la Bolonia, după o conferință despre Visconti, aproape că m-am retractat pentru că un tînăr desenat ca un paj din Carpaccio mă atacase. Ridicat în fundul sălii, mă acuza că apăr „un bogătaş, un aristrocat". De ce această prostie m-a luat pe nepregătite, întreabă-i ochii migdalați, surîsul care-i arcuia buzele. Mut şi supus, l-am lăsat să vorbească, prea mulțumit că stătea în picioare si-mi permitea astfel să detaliez grația siluetei sale. Ca să-i plac lui Armando,

ca să-l scot din apatia lui plictisită aş fi gata să le acord tot ce pretind.

— Mi se pare, spusei, fără să mă pot împiedica să roşesc, că am plătit destul de scump, pe pielea mea. Dacă cineva şi-a meritat locul în rîndurile avangardei...

Walter dădu din umeri. Cît despre blond, el mă recompensă cu un rînjet în locul zîmbetului pe care-l aşteptam.

— Avangarda ! spuse Walter, Se pretinde din avangardă ! Ei bine, da,

adăugă după o pauză, ca să-şi pregătească efectul de surpriză, faci parte din avangardă, Pier Paolo. Te-ai bătut bine. Polemicile dumitale au avut meritul lor. Dar revolta dumitale, ca a tuturor reprezentanților avangărzilor istorice, de la Dada pînă la beatnicii americani, a pornit dintr-un punct de vedere materialo-e-motiv perimat. Rămîi legat de retorica conținutului. Conținuturi noi, dar retorică veche. Experiențele dumitale lingvistice sînt gălăgioase şi superficiale (La aceste ultime cuvinte nu mi-e frică decît de un singur lucru : să nu se întoarcă acum Danilo în salon şi să audă pronunțîndu-se condamnarea mea în termeni tot atît de clari pentru el ca şi pentru toată lumea. Fă, o, Doamne, ca Walter s-o dea din nou pe păsărească lui.) Operezi pe eşafodajul exterior al imperativului lingvistic tradițional. (Uf!) Grupul nu recunoaşte limbii dreptul de a institui un raport frontal de reprezentare cu realitatea. (Respir.) Grupul denunță avangărzile istorice care nu si-au dat seama de totalitatea reificării sistemului. (Uf! Uf! Uf!)

Walter îşi dădu o palmă viguroasă pe coapsă. Şi eu în loc să-l întreb ce dovezi de combativitate contra sistemului a dat Grupul, comparabile celor douăzeci şi unu de procese, celor trei interziceri ale cărților mele, celor patru sechestre ale filmelor mele, celor patru luni de închisoare iu suspendare, mă întorc umil spre Armando:

— Armando, ai perfectă dreptate să refuzi eticheta prea comodă de avangardă. Este curajos din partea voastră. Cele mai dubioase operații comerciale...

Absorbit în contemplarea propriei cămăşi, el ascultă linguşirile mele fără să mă recompenseze măcar cu o privire. Dar Walter continuă:

— De altfel, Grupul nu se recunoaşte decît ca neo-avangardă. Avangarda era opoziția în fața societății, negarea societății. Neoavangarda este negația negației. Nu ne mai interesează să contestăm societatea respectînd relațiile de comunicare lingvistică. Programul nostru de negare a negației se defineşte în relevarea naturii reificate a comunicării. Nu-i aşa, Armando ?

Degeaba mi-e silă de vorbirea lor păsărească, degeaba ştiu că sub pretențiile lor revoluționare toți se instalează pe furiş în posturile cheie din edituri, la radio, la televiziune, la revistele de mare tiraj, în almanahul literar

Bom-piani, unde Grupul si-a făcut intrarea în 1967, aşa cum fasciştii îl colonizaseră în 1932, în timpul „cărților de oțel" atît de prețuite de tata, în Universitate, unde tonul lor categoric terorizează profesori prea laşi pentru a-i denunța drept impostori, strigătul de luptă al lui Rimbaud: „Trebuie să fii modern" mă îngrozeşte şi pe mine. Nu e niciodată plăcut pentru un scriitor să fie înlăturat de către generația care-i urmează. Ar fi dramatic pentru mine să pierd contactul cu tinerii. Şi cum tinerii de azi nu mai au nici o cultură serioasă care să le permită să reziste la fascinația obscurelor vorbe mari, mă şi văd cu exigențele mele de claritate intelectuală, cu simțul responsabilității civice, amenințat de izolare şi de uitare.

— Venim să-ți oferim o ultimă şansă, reluă Walter. Edoardo Sanguineti îți propune să scrii în revista Grupului, // Verri, două subiecte la alegere. Primul subiect: „Importanța lui Alain Robbe-Grillet în operațiunea de curățire a textului romanesc de orice fraudă ideologică". Al doilea subiect: „Modul în care, pe aceeaşi temă a alienării în societatea neocapitalistă, Moravia şi Antonioni acționează la două nivele radical diferite".

— Cu plăcere, spusei fericit să mă regăsesc pe un teren mai familiar, pe care mă vor lăsa să înşir acolo cîteva fraze. Singurătatea omului modern — asta este de fapt

tema comună a Nopții lui Antonioni şi a Plictiselii lui Moravia. Dar în film este vorba de o stare de rău vagă şi aproape inexprimabilă. Giovanni şi Lidia plutesc ca într-un vis. Ei nu ştiu cine sînt, de ce se comportă astfel, de unde vin, unde se duc. Amîndoi se consumă într-un rău întru totul acceptat. Se lasă distruşi fără posibilitate de răscumpărare. Lidia se plimbă fără nici un țel, zgîriind cu o unghie nevrotică varul de pe pereți. Giovanni îşi plimbă la întîmplare pe străzi şi prin saloane figura de cioclu. Ei rătăcesc în afara Istoriei, într-o lume închisă în ea însăşi, înghețată, imuabilă. Antonioni se limitează să descrie neliniştea ca o stare a naturii, fără cauză şi fără remediu, Moravia, din contră, introduce dimensiunea conştiinței. Dino suferă de o imposibilitate deprimantă de comunicare, dar intervențiile romancierului ne permit să înțelegem de ce rămîne zidit în închisoarea lui. Eroul din Plictiseala este un personaj istoric; neliniştea lui Dino, o nelinişte explicabilă prin Istorie. Fiu de burghezi bogați, complexat din cauza clasei sociale şi a copilăriei sale, el reprezintă încrucişarea unei duble crize, sociologică şi psihologică. Marx şi Freud...

— Şi ce conchizi ? mi-o taie sec vocea lui Walter, care n-a clipit pînă acum.

— Conchid că este cu adevărat păcat ca publicul să se fi recunoscut în filmul lui Antonioni cu mult mai mult decît în romanul lui Moravia. Noaptea, din nefericire, exprimă lenea mentală a spectatorilor, refuzul oricărui efort rațional de înțelegere, intima satisfacție de a-şi spune: „Sîntem prizonieri ai silei de viață, ai delicioasei noastre sile de viață".

Walter îşi trase colțurile hainei înainte de a-şi rosti sentința:

— Moravia operează la nivelul realității, Antonioni la nivelul limbajului. Cum îndrăzneşti să compari un monosemantism evenimențial perimat cu o polisemie de neoavangardă ? Refuzăm absolut să te urmăm în analiza dumitale cînd spui că Giovanni rătăceşte prin saloane, că Lidia zgîrîie pereții. Nu-i aşa, Armando ? Noi nu putem

admite o atît de scandaloasă denaturare a textului lui Antonioni.

Dar, înainte ca Armando să termine de căscat, uşa se deschide cu zgomot. Danilo o împinge cu piciorul. Intră, ținînd cu mîinile sale neîndemînatice tava cu cafelele, în spatele lui înaintează mămica : şi-a rezervat privilegiul să aducă zaharnița de argint, cea pentru musafiri, pe care o ține de toartele în formă de sirene. Nici Walter, nici Armando nu se ridică s-o întîmpine, abia dacă Walter îşi pleacă vîrful de galoş al bărbiei într-o mişcare mecanică. Armando judecă inutil să se scoale din fotoliu şi să adopte o ținută mai corectă. Iritarea mea creste cînd îl văd pe Danilo întinzînd tava lui Walter şi pe mămica, cu lingurița în mînă, întrebîndu-l cu umilință pe băiat cît zahăr să-i pună. Armando la rîndul său se lasă servit fără să mulțumească. Cred că surprind un uşor rictus pe buzele lui, ca şi cum şi-ar zice: „Ah, bătrîna mamă care vine cu cafelele, numai asta mai lipsea!" Apucai enervat ceaşca, o băui dintr-o dată şi declarai într-un elan subit:

— Vreți să v-o spun eu ? Neocapitalismul pe care pretindeți că-l combateți n-are alt aliat mai de preț decît pe Antonioni al vostru.' Un creator care refuză să interpreteze rațional lumea ca să se complacă într-un formalism gol, face jocul puterii. Nimic nu-i bucură mai mult pe patroni decît acest gen de opere lipsite de vlagă şi întortocheate, care le lasă mîinile libere să speculeze la Bursă, să exploateze muncitorii, să înfrîngă Comitetele de întreprindere, să se îmbogățească pe spinarea săracilor.

Enervat de muțenia lor, adaug acest argument cam neloial, cu riscul de a greşi:

— Şi pictorul care-şi acoperă pînza cu linii sau pete fără semnificație credeți că deranjează pe cineva ? Găsiți-mi un cadru supe'rior de la Fiat care să n-aibă un tablou abstract pe peretele sufrageriei!

— Nu mai sîntem pe timpul lui Courbet şi al lui Zola, face Wlater cu dispreț.

Ah, nu mai sîntem pe timpul lui Zola ! îmi vine să-l strîng de gît zărind-o pe mămica în atitudinea ei

obişnuită, în picioare lîngă uşă, cu mîinile încrucişate în față. Atît de devotată, uitînd de ea însăşi încît i-ar întreba pe aceşti bădărani dacă le-a plăcut cafeaua. Pentru a povesti necazurile şi greutățile ei, pentru a îndrepta nedreptățile îndurate în tăcere de această femeie care a trecut prin două războaie cumplite, care a pierdut un fiu asasinat, care si-a văzut murind în decrepitudine soțul, care a măturat şi a spălat vasele la alții, care a împărțit'cu fiul ei rămas în viață un trai uneori mizerabil, totdeauna nesigur, care a leşinat în brațele lui în ziua cînd l-a condamnat un tribunal, ar trebui un talent, o forță, o anvergură de nemăsurat față de dogmatismul acestor şarlatani. Dîndu-le o lovitură finală, le spusei:

— Cea mai bună dovadă că, departe de a avea cea mai mică încărcătură revoluționară, cărțile voastre contribuie la consolidarea puterii, este că sînt' traduse şi vîndute în Spania lui Franco. Cărțile mele, dimpotrivă, sînt interzise acolo de cenzură.

Walter se ridică asemenea unui automat, se îndreptă spre uşă, se întoarse pe prag şi, cu o voce şuierătoare:

— Insulta josnică este o piedică de netolerat în desfăşurarea procesului dialectic. Vino, Armando. La nivelul construcției contrariului negativ, este clar că am încercat tot ce se putea.

Abia dispăruseră pe scară că Danilo mă trase de mînecă, izbucni în rîs şi îmi sări de gît.

— Nu făcea să se dea mare atîta cu cămaşa aia a lui. Ştii de unde a luat-o ?

— Din Katmandu ca toate țoalele lor.

— Prostule! îmi închipuiam eu că ceva nu e în regulă. Am profitat de momentul cînd s-a cățărat pe scaun. Eticheta de la Rinascente rămăsese lipită jos, pe pulpană. Am ghicit că era de sanchi.

— Dar nu şi mocasinii de douăzeci de mii de lire !

— Ah, i-ai văzut şi tu ?

E fericit, mă sărută încă o dată. De ce nu sînt fericit şi eu ? De ce mă sîcîie amintirea acestei vizite, ce am spus, ce n-am spus ? N-ar trebui să simt nevoia să mă justific

tjfj

**£

dacă neoavangarda se reduce la această bălmăjeală înşelătoare, mai bine, de o mie de ori mai bine să trec drept „clasic", chiar „tradiţional", dar să rămîn ceea se sînt, să continui să-mi scriu cărţile în felul meu şi să vorbesc de lucruri care-l interesează pe Danilo şi care-i plac. Totuşi fraza lui Rimbaud revine obsedîndu-mă ca o trădare. „Trebuie să fii modern." Să conste modernitatea în ziua de azi în a-i dispreţui pe tinerii fără carte şi fără bacalaureat ? Să nu-ţi pese cum este distribuită pîinea la Roma ? Ce va gîndi fiul unui muncitor de la Marelli golindu-şi coşul în restaurantul unde cîţiva afiliaţi ai Grupului 63, poate, îşi vor recita rebusurile în jurul unei sticle de neprihănită apă minerală ?

Te apucă furia gîndindu-te că un roman scris fără punctuaţie, sub pretext că punctele şi virgulele exercită o funcţie represivă, va fi primit ca „modera" de aceiaşi critici care vor vorbi cu dispreţ de „neoverism" dacă povestesc păţaniile unui comisionar.

îl privesc pe Danilo cum o ajută pe mămica să strîngă cestile în bucătărie, îmi trece prin minte un gînd oribil, că e vina lui Danilo dacă este aşa cum este, că e simpluţ, că n-are cultură, că trebuie să scriu poeme simple, să regizez filme uşor de înţeles, să renunţ la orice speranţă de a fi în graţiile arbitrilor actuali. Walter l-a citat pe Burri: amintire dureroasă pentru mine. Acest artist expunea la cea mai elegantă galerie din Roma. Danilo se pornise pe rîs. „Saci! Saci de făină ce cei de la brutărie !", cu un deget dus la tîmplă, cu aerul să spună: „Nu-i ţicnit ăsta ?" Şi eu, neîndrăznind nici să iau apărarea celui pe care-l consider un autentic şi mare creator, nici să mă discreditez în ochii protipendadei din Roma solidarizîndu-mă cu bunul simţ... Rezultat: după cinci minute, înainte de sosirea majorităţii invitaţilor, am fost văzuţi stergînd-o englezeşte.

Cu cît Danilo va fi mai strîns legat de viaţa mea, cu atît mai rar voi scăpa de asemenea capcane. Repede, să mă gîndesc la situaţia falsă în care m-am pus din cauza unui distribuitor de pîine lîngă care mi-e cu neputinţă să nu rîd în faţa unor saci dintr-o expoziţie, foarte scump

înduțij cu toate că sînt aidoma cu cei de iută grosolană s care-i ştie îngrămădiți în magazia patronului său. Dar convingerea mea nu e deja făcută ? Ce-mi trebuie mă mai gîndesc ? Cum ! Să pun în balanță aprobarea torva snobi incapabili să aibă sentimente personale, cu Sinceritatea şi puritatea lui Danilo ? Dacă-mi place şi lacă-l iubesc nu e în primul rînd pentru inocența lui ? Ah, nai curînd să găsesc puterea să-mi suport izolarea în mij-3cul societății literare din Roma, decît să-i port pică fie numai şi un singur moment celui care-mi oferă tinerețea, Idura, dragostea, cu un elean atît de spontan. Alung un ;înd atît de ruşinos. Dar mi-a venit, va lăsa urme, îmi va ace şi mai amară această singurătate intelectuală care se ngroaşă în jurul meu.

— Ține, îi spusei punînd mîna pe carnetul de cecuri, bjiiar nu te-ai plictisit să pedalezi pe vechitura aia a ta ?

— Dar, Pier Paolo...

Fără să bănuiască ce mă împinge să-i ofer astăzi bici-bleta din garajul cu vehicule de ocazie de pe Viale Europa,

care visează de un timp, îmi povesteşte pentru a zecea ?ară despre pericolul circulației pe bicicletă de cînd s-au "îcut culoare speciale pentru autobuze.

- Ei şi-apoi, exclamă el incapabil să trişeze. Ce-mi place la ea, e c-are bară de protecție cromată !

Sinceritate care i-ar aduce o maşină, dacă mi-ar cere-o.

i să-i semnez cecul, o va lua la goană ca un nebun, şi eu, ktent să aud ultimul ecou al săriturilor lui pe marmura pin hol, voi sta aplecat peste rampă, fără curajul să mă itorc imediat în biroul meu unde mă aşteaptă şpalturile tje corectat. Sursă de noi îngrijorări cînd va apărea culege-î, şi criticii, gata să tămîieze orice maculatură, vor da j/erdictul:

— P.P.P., cu fiecare din operele tale te depărtezi tot nai mult de noua generație.

m

ÎNGERUL DESTINULUI

425

44

La 7 ianuarie mi s-a furat maşina. După două zile citeam în Paese Sera relatarea întîlnirii organizată la Torino de primele comitete de agitație universitară. Sediul Partidului Catolic din Milano era ocupat de pe 18

noiembrie. Mişcarea prinsese la Genova, la Pavia, la Salerno, la Florența. La Roma, încă nimic. (Nu e de mirare, ar fi spus unchiul meu Colussi). încăierare la Milano, agentul de poliție Sostegno grav rănit. Telegrama preşedintelui republicii stigmatizînd acest „atentat barbar". Replica unui judecător al „Magistraturii democratice" : poliția trăsese prima şi fără să aibă de ce... Să subliniez cu o linie roşie pasajul acesta ca să am imediat motiv de indignare împreună cu Danilo. înainte de a-mi fi găsit creionul, soneria. Mămica veni în fugă, speriată.

— Un polițist!

Mă precipitai. Un brigadier care nu mai era foarte tînăr, mic de statură şi îndesat, îşi bătu călcîiele:

— Domnule, v-am găsit maşina. Vă aduc cheile.

— Ah, făcui îmblînzit, poftiți, intrați.

îmi ceru îngăduința să-şi scoată chipiul pe care-l agață în cuier. Părul lui negru, ondulat, ras la ceafă răspîndeste un miros puternic de briantină. Simțindu-se prost din cauza zgomotului bocancilor lui cu placheuri pe dalaj, merge pe coridor în vîrful picioarelor.

— Să-i dau o cafea ? îmi şopti mămica în spatele lui.

— Nici vorbă, răspunsei cu aceeaşi şoaptă. Brigadierul, rămas în mijlocul salonului, mă aştepta în

poziția de drepți. N-am putut să nu-l invit să stea jos.

: — A fost găsit şi hoțul, îmi spuse. Ceea ce e sigur, cel puțin, este că avem bănuieli serioase asupra respectivului. „Ce stil!" gîndii privind pe obrajii lui tuciurii micile tăieturi produse de maşina de bărbierit sau de briciul prea ascuțit. Totuşi, în loc să mă enervez de detaliile birocratice ale felului său de exprimare, simțeam bunăvoință pentru musafirul meu. Toată ființa lui exprima ambiția, sortită unui eşec vădit, de a şterge printr-o cochetărie excesivă originile sale meridionale. Credea că dacă-şi toarnă pe păr o sticluță de briantină parfumată, poate şterge defectul taliei scunde moştenită de la strămoşii lui, cărora o subalimentație cronică nu le îngăduise niciodată să depăşească înălțimea de un metru şaizeci.

— Acum, încheie el, vă rog să-mi spuenți dacă aveți intenția să depuneți o plîngere.

— Cine este suspectul ? întrebai. Ce vîrstă are ?

— Optsprezece ani.

— De unde este ? Aveți informații ?

— Este fiul unui muncitor.

— Are optsprezece ani şi e fiu de muncitor!

— Exact, făcu el ducîndu-şi maşinal mîna la frunte ca şi cum ar fi fost la raport.

— Aţi fi mulţumit dacă as depune o plîngere şi cu asta să fac ca băiatul să fie trimis la închisoare, nu-i aşa ? spusei fără să-i ascund ostilitatea mea.

Regretam că primesc la mine în casă un om amestecat prin definiţie, chiar dacă el personal era nevinovat, în numeroasele murdării cu care colegii săi îşi pătaseră mn'nile; represiunea muncitorilor agricoli din Friul în timpul guvernării lui De Gasperi; zdrobirea mişcărilor muncitoreşti pe vremea lui Tambroni; douăzeci de morţi la Genova şi la Reggio în 1960; mai recent, cei doi morţi de la Avola în Sicilia; hăituirea ciobanilor în Sardinia; războiul contra automobilistilor în Adigele-de-Sus; azi, atacul cu bîte contra studenţilor din Milano. Pe masa joasă, între cele două fotolii, brigadierul putea să vadă Paese Sera cu declaraţia zgomotoasă a judecătorului din „Magistratura democratică" pe banderolă.

îşi aruncă privirea pe titlu dar apoi, spre stupoarea mea, murmură nu fără să se roşească pînă în vîrful urechilor:

— Şi eu sînt fiu de muncitor. Cum îl priveam mirat, reluă:

— Vă miră, nu, că un fiu de muncitor face meseria asta ? V-am citit articolele, domnule, desigur gîndiţi că nu e frumos din partea mea.

Emoţionat brusc, nestiind ce să răspund, strigai cu

voce tare:

— Mămico, vrei să ne faci nişte cafele ?

— N-o să refuzi o cafea, brigadiere ?

îmi zîmbi trist, îşi aprinse Naţionala pe care i-o oferisem şi începu să fumeze în tăcere. As fi vrut să aflu mai multe. Ca să-i dau încredere, îi spusei:

— După accent eşti napolitan. Oh, adăugai repede de frică să nu se simtă umilit de remarca mea, dacă-mi place un accent, este tocmai cel din Santa Lucia şi din Porta Alba. Şi asta am mărturisit-o în articolele mele. Nu-i aşa că eşti din Napoli ?

— Tata lucra la oţelăriile Bagnoli. împingea cărucioare. Locuiam la Fuorigrotta. Opt în două camere.

— Pot să intru ? întrebă mămica aducînd cele două cafele şi zaharniță pe tavă.

Brigadierul se ridică, rămase în poziție de drepți în timp ce ea apropia măsuța, şi nu se aşează decît după ce ieşi din salon, începu să bea cu degetul mic în aer. M-a înduioşat gestul acela în care, cu cinci minute mai devreme, n-as fi văzut decît o forțare servilă de copiere a manierelor acestei burghezii care-i dădea ordin să lovească cu bîta pe grevişştii din piața Sant'Ambrogio.

— Opt în două încăperi ? reluai dîndu-mi seama că nu aştepta decît o încurajare ca să vorbească.

— Crăpăm de foame. Mama m-a băgat ajutor la portarul palatului Sân Felice. în fiecare dimineață trebuia să fac curat pe cele patru scări şi în cele două curți ale palatului. Noaptea, ordin să deschid uşa locatarilor care se întorceau după ora zece. Dormeam îmbrăcat pe un cufăr,

chiar sub sonerie. Zgomotul ei mă trezea brusc. Mic cum eram — aveam abia opt ani, trebuia să mă urc pe un taburet ca să ajung la zăvor. Cocoane în rochii lungi şi cu pălărie, domni care mă împungeau uşor cu bastonul în coaste treceau într-un nor de parfum rîzînd de părul meu ciufulit. „Pămătufică! Maimuțică!" Portarul îmi dădea de mîncare la aceleaşi ore la care-i dădea şi cîinelui. Mama venea să mă vadă sîmbata, ca să încaseze cele o sută de lire ale simbriei mele. Dar sînteți plin de răbdare de mă ascultați, domnule. E pentru întîia oară că povestesc asta cuiva. N-ar trebui.

Tăcu încurcat, făcu gestul instinctiv de a-şi trece degetele pe vipuşca pantalonilor, apoi, tresărind la vederea panglicii negre, simți din nou nevoia să-şi justifice uniforma.

— După cîteva săptămîni au descoperit că am păduchi. Unul din frații mei îmi luă locul, pe mine mă trimi-seră la frizer, care mă rase complet şi apoi mă luă în serviciul lui. Cu o perie mare pe care abia o țineam în mînă, curățăm clienții de părul căzut pe haină, îmi mulțumeau printr-un bacşiş pe care patronul, îndată ce ei ple-u se grăbea să-l vîre în buzunarul lui. Cîte clăi de păr tm văzut transformîndu-se în pieptănături ondulate prin irta lui! Ce de mustăți hirsute cărora le dădea un aer grozav ! „A la Umberto" ! exclama regalistul, „A la Toscanini", melomanul. Unii cereau şi o frecție. Dugheana umedă şi rece se umplea atunci de parfumuri exotice. Dar cea mai grozavă era briantină. Lucru de lux pentru dugheana noastră de mahala. Păstoasă şi grasă, încuiată în dulapul cu oglindă de unde nu scoteam sticla decît pentru ocazii deosebite. Patronul, după ce întindea o cantitate cît o alună pe țeasta vreunui avvocato care îşi trăgea manşeta ca să se uite ostentativ la ceasul de

aur, găsea la îndemînă să-şi şteargă mîinile de părul meu. Ieşeam din magazin strălucind de briantină. Mirosul tare ce se răspîndea trezea admirația tovarăşilor mei. O coroană pe cap nu mi-ar 11 adus un respect mai mare în fața puştilor din cartier.

îşi duse mîna la păr într-un gest naiv, care mă înduioşa. Treizeci de ani după ce fusese la amărîtul de

bărbier din Fuorigrotta se bizuia pe aceleaşi dovezi ca să-şi dea curaj. Surprinzîndu-mi privirea, bombă pieptul, îşi pipăi nodul de la cravată şi zîmbi.

— Mie se pare că înțeleg, domnule, că mă ascultați cu indulgență nu numai pentru că vă aduc înapoi cheile maşinii. Nu sînteți ca ceilalți care ne urăsc şi ne disprețuiesc, îşi închipuie cumva că de bună voie alegi poliția ? Am fost obligat să intru, domnule. Era singura posibilitate să scap de mizerie. Ieri o găsesc pe nevastă-mea plînsă toată. „De ce plîngi, Anna ?" Refuzaseră s-o servească într-o prăvălie unde ceruse un detergent. „Aici e o prăvălie de proletari." Chipuri întunecate şi aspre în jurul ei. „Pentru Dumnezeu, Anna! îi spun eu, trebuia să-i răspunzi că şi noi sîntem proletari, şi poate mai mult decît ei!" Izbucneşte atunci într-un plîns cu sughițuri de nu mai izbutesc s-o liniştesc: „Dar Paşquale, eşti orb !" îmi spune în cele din urmă. Habar n-ai că vecinii noştri nu mă salută cînd mă întîlnesc, că nu am prietene, că se uită la mine ca şi cum aş fi ciumată, că şi copiii noştri sînt izolați la scoală. Colegii lor îi țin deoparte şi nu vor să se joace cu 'ei!" în timp ce ea îşi varsă tot focul, mă gîndesc la toate umilințele mărunte pe care le suport şi eu, la mine în bloc şi afară, în oraş, în toate părțile în care apar în uniformă : 'uşi care se închid brusc cînd cobor scările, vecini care nu-mi vorbesc, autobuze care pornesc sub nasul meu. Nici eu n-am prieteni, domnule. Am un nume onorabil, ca şi alții, Esposito Paşquale este numele meu, domnule, sînt un tată de familie ca şi alții, am aceleaşi probleme ca ei, prețurile urcă şi pentru mine ca şi pentru ei, şi totuşi ei mă dau deoparte, mă exclud. Pentru ei eu sînt polițaiul. Poliței, poliței şi nimic altceva! N-aveam de ales, domnule.

Plecă atît de emoționat că-şi uită chipiul în cuier. A trebuit să fug după el pe scară. Urcînd din nou, mişcat de mărturisirile lui, auzii că bate de ora

unu. Ce făcea Danilo, care era atît de punctual ? O jumătate de oră întîrziere. Deschisei uşa şi traversai grădina pînă la magnolia din colț unde mă pusei la pîndă. Frigul puternic făcea să se

audă cu o puritate cristalină fiecare zgomot de pe stradă şi de pe dealul din față.

Unde să-l găsesc dacă nu vine ? Cum să dau de el ? Nici măcar nu-i aveam adresa. Ce ştiam eu de viața lui în afară de ceea ce îmi spunea ? Ah, mă gîndii rîzînd, n-o să încep să-l supraveghez. Nu-mi spune tot, tot ce face ? De ce să-l bănuiesc ? Nu mi-a ascuns niciodată că iese în fiecare sîmbătă seara cu nepoata patronului, pe care o duce la sala de dans a parohiei Sân Lorenzo. E adevărat că mi-a cerut ieri un împrumut de o mie de lire să-i cumpere flori acestei Luiza a cărei zi de naştere este astăzi. O mie de lire cu care am putut să-mi măsor fericirea şi să savurez norocul nemaipomenit de a fi iubit la patruzeci şi sase de ani de un băiat deloc misogin, nici incapabil să-i facă

j curte unei puştoaice de vîrsta lui. Dar dacă într-o zi... ?

| Nu, nu ! Trebuia să alung acest gînd prostesc, deloc gene-

i ros, care nu se baza pe nimic. As fi preferat să-l aud vorbind urît despre fete şi să fie afectuos numai cu mine ? Atunci mi s-ar fi părut mai puțin întreg, mai puțin uman ! Mica slăbiciune pe care o arată pentru Luiza mi-l face mai drag. Luiza, nepoata patronului său ! Aproape cineva din familia lui... Trebuie s-o întîlnească des în brutărie... Atunci de ce să mă neliniştesc ? Nu mi-ar plăcea să ştiu că nu-i face un pic de curte. Dacă nu simte nimic pentru micuța asta, pot să-mi mai spun că el e cel care m-a ales ? Cuvînt minunat, pe măsură ce-l repet... Unu şi jumătate. Nici un zgomot de motor la orizont, îi place să danseze... Da, da, n-aveam decît să mă bucur că-l văd atît de plin de viață, cu un caracter atît de întreg şi cu gusturi de bărbat. Fără timidități şi idei preconcepute, sensibil la frumusețea feminină, cu adevărat liber. Pe cînd atîția din cei

l care ne acordă favorurile lor, s-o mărturisesc, nu ne oferă

l decît ceea ce tot nu le-ar trebui altfel...

întîlnisem opusul meu. Opusul băiatului cu complexe

îşi inhibiții. Mult mai mult bărbat decît femeie, slavă Domnului. Dar de aici, totuşi şi pînă la a mă lăsa sâ-l aştept pentru că azi e ziua cînd stinge şaisprezece

luminări pe tortul prietenei lui... Ieşind a zecea oară în grădină, văzui reflectată în geam o figură descompusă.

Sosi spre ora două, foarte agitat. O mare manifestaţie de studenţi îl blocase în Piaţa Veneţiei.

— Erau mii, Pier Paolo! Ţi-ar fi plăcut să-i auzi scandînd: „Nu vrem învăţămînt cu clase sociale! Nu vrem universitatea privilegiaţilor!" în faţa lor, un rînd de jepuri şi camioane ticsite cu celerini cu căşti, cu scuturi, 04 bîte. M-am oprit, mi-am spus: „Pier Paolo o să fie mulţumit să strig şi eu puţin cu studenţii. O să vadă că am învăţat să citesc bine Paesa Sera şi că lecţiile lui îmi intră la dovleac." Nu-i aşa, Pier Paolo ?

în gînd, mi-am spus că sînt un biet tîmpit si-un idiot pentru accesul de gelozie de sub magnolie. Imaginea brigadierului, povestirea copilăriei lui, mărturisirea izolării şi a descumpănirii sale mi se şterseră pe moment din minte. M-am lăsat în voia fericirii de a mă simţi la unison cu Danilo.

— Aveau şi grenade la brîu ? întrebai reluînd de pe masă articolul acuzator.

— Ba bine că nu! Parcă ploua cu grenade pe noi! Paf! Paf! Isuse, ce bubuieli! Nu mai ştiam ce e cu mine. Mă usturau rău ochii. Baftă pe mine, vine o fată. „Ia asta", face ea dîndu-mi o jumătate de lămîie şi-o aspirină. Ca să-i mulţumesc am poftit-o s-o şteargă cu mine. Fugeam ca nebunii, la sfîrşit am găsit motociclul şi am pornit. „Tu, face ea, te-am văzut în film !"

— O fată! exclamai ca să glumesc. Te ţii după fete acum!

— Uite dacă nu e dulce, Annamaria, reluă el scoţînd din buzunarul bluzonului o mică fotografie de identitate, îţi ştie bine filmele, ce mulţumit am fost!

— Ţi-a dat fotografia ei ?

Nu putusem să nu pălesc. După tonul meu, îşi schimbă şi el atitudinea, ceea ce îmi mări bănuielile.

— Dar eu nu voiam s-o iau, fotografia asta, ce crezi ? „Fuga, mi-a zis, dacă tăticu' se apleacă pe fereastră şi te vede, o să iasă cu scandal acasă."

„Dacă tăticu' se apleacă pe fereastră" ce înseamnă asta, Danilo ? Că în plus ai mai condus-o şi acasă ?

Se ghemui şi făcu un gest cu mîna ca şi cum voia să minimalizeze ceea ce aflasem.

— De altfel, spusei cu dispreţ, puţin îmi pasă de toată povestea. Fiecare

cu Dulcineea lui!

îi înapoiai fotografia sperînd că o s-o rupă sub ochii mei. Dar, fără să ia în seamă sarcasmul meu, a cărui săgeată se turti în ignoranța unui băiat de prăvălie care a părăsit şcoala la doisprezece ani, înainte de a fi auzit vorbindu-se de Cervantes, o puse la loc în buzunarul interior al bluzonului.

— Şi se poate şti, reluai eu, unde locuieşte ^această frumusețe ?

Căzu în mod naiv în cursă.

— Viale Regina Margherita, la 121.

— Ah, ai ținut minte adresa. V-ați promis să vă re-vedeți ? O necunoscută, aşa... Sari de gîtul unei necunoscute...

Speriat, nu răspunse. Ca să încerc să-mi revin, iesii în grădină unde aerul rece îmi biciui fața. „Tu, gelos Tu'care nu poți suferi tipul efeminat şi îi plăceai atît de mult pe ragazzi de la Ponte Mammolo pentru că nu se jenau să meargă la Madama Brenta cu cîteva lire pe care ți le şterpeleau ? Cei mai mulți s-au căsătorit pînă la urmă, ca Santino. Mergeau cu tine pentru că te iubeau, nu din aversiune pentru celălalt sex. Latura asta a lui care nu-ți era hărăzită de drept, nu e tocmai cea pe care o preferi la Danilo ? Mai mult bărbat decît femeie...

Pradă unui gînd brusc, uitînd de tot ce tocmai îmi spusesem, mă înțepenii sub rodiu, cu fața la stradă. Danilo nu-şi scosese bluzonul intrînd. în mod obişnuit si-l scotea imediat si-l agăța pe coridor. Pe frigul ăsta înțepător, mai ales, ar fi trebuit să-şi scoată haina îmblănită de motoci-clist de cum intrase. „Nu! Nu! îmi spusei, nu te mai macină presupunînd că ține să păstreze fotografia fetei la el. La inimă. De altfel, vreau să fac un test. Să număr pînă la cincizeci, cît de rar cu putință. Apoi să mă întorc brusc

si să mă uit prin uşa-fereastră. Dacă-l văd în tricou, mă reped la el, îl sărut şi-i dau zece mii de lire să-şi cumpere şaua de cow-boy pe care si-o doreşte demult. Dar dacă e tot în bluzon, atunci..."

Nu ştiam ce va ieşi din acest „atunci", murmurat cu o voce stinsă în timp ce strîngeam în mînă o frunză uscată de rodiu, începui să număr. Ajuns la cincizeci, îmi spusei: „încă zece". La şaizeci, aruncai frunza şi mă întorsei. Danilo nu mai era în bluzon. Inscripția „Viva la Lazio" se arcuia în litere roşii pe spatele tricoului albastru, îi arăta ceva mămicăi si-i vorbea cu vioiciune, închisei ochii, trăsei o gură bună de aer, îmi făcui semnul crucii ca la liceu cînd scăpăm de ascultare la matematică, împinsei încet geamul şi

zîmbii de prostia mea văzîndu-i umerii puternici care se mişcau în ritmul unui sportiv adevărat.

45

La zgomotul tocurilor mele pe dale, Danilo se întoarse. Ceea ce îi arăta mamei era fotografia Anneimaria. I se făcu frică văzîndu-mă, îşi închise portofelul şi-l băgă în buzunarul din spate al blugilor. Mămica bătu în retragere spre bucătărie. II apucai pe Danilo de braț si-l ciupii pînă la sînge.

— Eşti suporterul lui Lazio acuma ? De cînd ? Idio-tule! Roma este echipa care trebuie susținută. Ți-am spus-o de-o sută de ori!

— Nu-i adevărat, Pier Paolo ! protestă cinstit Danilo. în afară de Bolonia, n-am văzut să te intereseze altă echipă.

— Nu mai spune! Poate chiar ştii ce mă interesează ? Ştii ce-mi place ? în cazul ăsta ai' fi putut să te întrebi dacă-mi place să mă aşez Ia masă la ora două şi dacă mămica va fi bucuroasă să aibă de muncit pînă la mijlocul după-amiezei, spălînd vasele.

— Dar...

— O întinzi pe Viale Regina Margherita, la celălalt capăt al oraşului, asta nu te deranjează, nu, că trebuie să te aşteptăm şi să ne facem sînge rău.

— Dar, Pier Paolo, eram sigur că m-ai fi aprobat! Annamaria ar fi încurcat-o dacă s-ar fi întors prea tîrziu acasă. Tatăl ei e foarte sever cu ea. O credea la facultate, e un bătrîn care habar n-are de manifestații.

Repetă ca să mă îmbuneze:

— îți cunoaşte, zău, toate filmele.

Exasperat, îi trăsei un pumn în stomac, pe care-l încasă cu o strîmbătură.

— Cum se face că tatăl ei e acasă în timpul zilei ? Tații care lucrează nu se întorc acasă înaintea serii, declarai eu categoric.

— Domnul De Lollis e cofetar, ştii. A inventat o rețetă specială de fursecuri cu migdale. Azi e ziua cînd magazinul e închis, îşi ține copiii din scurt. Dacă Annamaria întîrzie de la cursuri, se aşază la fereastră s-o aştepte. Şi-a însemnat orariul ei şi l-a lipit pe perete. Un afiş mare cu programul exact, zi de zi. Face arte grafice la arhitectură, termină el cu

mîndrie.

— Şi pe deasupra mai e şi cofetar! exclamai. Un mic-burghez oribil, îmbogățit din zahărul cu care le îndoapă pe nevestele de notari şi de antreprenori. Ai uitat de cei doi morți din Avola, în Sicilia ? I-au omorît fiindcă se saturaseră să culeagă migdale ca să-i îmbogățească pe domnul şi pe domnişoara De Lollis.

— Dar nu e bogat, mai avu puterea să protesteze Da-nilo. Nu el e patronul magazinului. Lucrează la cuptoare, în camera din spate a prăvăliei...

lofcaua adusă fierbinte pe masă mă împiedică să-l hărțuiesc mai mult. Danilo, Incepînd de-a doua zi, îşi reluă punctualitatea obişnuită, îmi promisesem să nu-l mai sîcîi cu Annamaria, cu toate că o vedea des, ghiceam asta după aerul uşor fudul pe care nu reuşea să"şi-l ascundă. Pasionat deodată de politică, se cufunda în lectura ziarelor mele, ceea ce mi-ar fi părut un succes dacă aş fi fost sigur că sînt singurul care îl influențează. Altminteri, tot atît de afectuos, insista în ciuda frigului persistent să facem un tur înainte de masă pe maidanul de la E.U.R. începeam printr-o partidă de box înainte de a ne tăvăli în spatele unei tufe. In timpul mesei, în zilele de manifestații, îmi cerea să ascultăm radioul. Dam drumul în silă micului meu tranzistor, dar sub ce pretext puteam să-i interzic să se angajeze serios alături de studenți ?

Ei se răzvrăteau împotriva a tot ceea ce Danilo mă auzise criticînd în sistemul şcolar italian: programele depăşite, metodele vechi, pedagogia elitistă, absurditatea de a-l judeca pe băiatul instalatorului după cum interpre-

tează un pasaj din Dante, nedreptatea de a-i nota lucrarea l după aceleaşi criterii ca şi cele pentru fiul profesorului Isau avocatului, impostura acestei selecții naturale care nu Iera decît o discriminare socială, îi vorbisem de expe-Irienţele mele la Friul, de elevii mei cu claia de păr plină Ide paie. Care miroseau încă a bălegar şi a grajd, pentru Ică-şi ajutaseră părinții să scoată vacile înainte de a ajunge t scoală, unde trebuia să-i ascult cele şase cazuri de declinare în latină şi să conjuge mai mult ca perfectul verbelor deponente. Iar el, care era îngrijorat de fratele lui, Ugo, (totdeauna în coada clasei, nu se mai sătura să asculte, sor-Mndu-mi vorbele, că nereuşita şcolară oglindeşte mai adesea situația din familie decît lipsurile personale ale copilului.

Acum, după începutul tulburărilor şi al confruntărilor cu poliția,

comenta vesel pentru mine progresele mişcărilor.

— Ai să vezi, îmi spunea el parodiind cu nevinovăție cuvintele mele, că ziua socotelilor nu-i departe. Cei care-şi fac lecțiile trei într-o cameră or să aibă şanse egale cu copiii de bani gata, care dispun fiecare de cîte o cameră.

Dar argumentele de care mă servisem ca să-l seduc pe Danilo mi se părură mai puțin bune din momentul în care ele îi ofereau o motivație pentru a defila îndărătul banderolelor cu lozinci. Eram de acord să mă revolt împreună cu el împotriva crimelor americane în Vietnam, dar nu să-i fac rost de sloganuri pe care să le strige mărşăluind cot la cot cu Annamaria. De cîteva zile, facultatea de arhitectură luase conducerea mişcării. Nu fără grijă vedeam figura gravă a lui Danilo ascultînd lîngă aparatul de radio cu atenția îndreptată spre zgomotul surd al grenadelor.

— Totuşi n-ar trebui să şi-o ia în cap, îi spusei. Ei cer suprimarea examenelor fără să se gîndească la consecințe.

— Dar urmările nu pot fi decît bune, Pier Paolo, dacă examenele — cum mi-ai demonstrat-o, nu fac decît să sancționeze (ăsta-i cuvîntul, nu ?) inegalitățile sociale.

— Pe naiba! Aiurea! A surprima examenele înseamnă să-i avantajezi pe cei care au relații personale şi care vor găsi unde să se aciuieze fără să li se ceară diplome.

Mă privea uimit să audă că mi-am schimbat opiniile în clipa în care puteam să pretind pe drept că am fost profetul răscoalei.

— în loc să-i laşi ca un zăpăcit să-ți sucească capul, reluai, ar trebui să te gîndeşti că polițaii pe care-i atacați provin din aceeaşi clasă socială ca tatăl tău, în timp ce printre studenți, fiii de muncitor nu sunt mai mult de doi la sută.

Danilo se scărpina în cap 'descumpănit de această obiecție, apoi sărea în sus descoperind unde era greşit raționamentul.

— Nu noi îi atacăm pe polițai, exclamă el, ei ne atacă pe noi!

Căutai repede un alt teren pe care să-mi iau revanşa.

— La ce duce să ocupi liceele ? Cei bogați îşi vor plăti lecții particulare sau se vor înscrie la scoli particulare. Cine vor fi năpăstuiți din nou ? Săracii, fratele tău Mar-cello care nu va putea niciodată să se facă inginer, fratele tău Ugo care poate pune cruce bacalaureatului.

Danilo nu răspundea. Dar văzîndu-l apoi repezindu-se la Vespa şi

împingînd-o ca să demareze mai repede, puteam să mă tem că se va arunca în plină încăierare, nerăbdător să pună capăt prin acțiune îndoielilor cu care se alegea după două ore de contraziceri demoralizante.

Alberto Moravia, al cărui apartament îl murdăriseră si-l devastaseră, îmi telefona să mă prevină contra „păsărilor", un grup neidentificat de apucați care sunau acasă la scriitori şi intrau cu forța. Fără o vorbă, refuzînd sistematic să articuleze vre-un cuvînt, mulțumindu-se să ciripească precum vrăbiuțele, năvăleau în bucătărie, scoteau ouăle din frigider şi se împrăştiau prin casă cu aceste proiectile. După ce mînjeau pereții, după ce răsturnau mesele, răvăşeau manuscrisele, spintecau tablourile de pe

pereți, îşi reluau zborul şi începeau în altă parte jafurile ciripitoare.

După ce o pusei în gardă pe mămica — „Uită-te prin spion şi nu deschide nici unui necunoscut" — plecai cu maşina la Pincio. Mai mult de zece mii de manifestanți, după cele spuse la radio, ocupau Piața Poporului. Un spectacol nou şi extraordinar pe atunci — pumni ridicați deasupra capetelor, vociferări, cîntece revoluționare, focuri în care se carbonizau fără să ardă scaunele de plastic de la cafeneaua Rosati, cuibul dreptei, portrete imense ale lui Che Guevara în salopetă de luptător din gherilă, fețe întunecate şi crispate de polițişti în spatele geamurilor zăbrelite ale camioanelor — dar nu-ți face griji, n-am să înşir la fraze în legătură cu toate astea despre care s-a scris atît de mult şi ți-ar părea la fel de noi ca o pagină despre tranşeele primului război, în pofida pitorescului şi a insolitului tabloului, nu venisem să iau notițe. Ceea ce căutam — cine putea să mi-o spună ? Teama' dar şi dorința de a-l surprinde pe Danilo braț la braț cu o brună a cărei fotografie, contrar celor spuse de mine în ciudă, arăta un chip frumos, mă împingeau de colo-colo prin mulțimea care mă purta ca pe valuri. Ciufulit, cu privirea fixă, atent, întorcînd capul în toate părțile, trebuie să fi avut aerul unui nebun, şi nebun merită să fie socotit cel care-şi sapă propria groapă. De sute de ori am crezut că-i recunosc părul creț, cîrlîonțat la ceafă, de sute de ori a trebuit să mă scuz. N-am plecat ceva mai liniştit pentru moment, decît după ce clopotnița de la Santa Măria bătuse de mult ora cînd trebuia să-şi reia lucrul.

Acasă o găsii pe mămica în lacrimi, pereții de pe coridor spoiți cu murdărie, biroul meu răvăşit, cărțile pe jos, Masaccio sfîsiat. „Păsările" trecuseră pe aici.

— Mămico, ți-am spus să nu deschizi.

— Dar pe ăla îl cunoşteam. Un prieten de-al tău. Unul din cei doi tineri veniți în vizită în ziua comemorării lui Guido, îți aminteşti ?

— Ah, cel brun şi înalt cu părul lung ?

— Nu, celălalt, unul blond cu cămaşă indiană.

— Armando!

— Poate, nu şi-a spus numele. A intrat cu încă unul şi au dat totul peste cap, au mînjit tot în zece minute. Isuse, iartă-le!

în timp ce pun cărțile la loc pe etajeră şi verific paginile manuscrisului meu, o aud pe mămica văicărindu-se în bucătărie. Fiersese dimineață o jumătate de duzină de ouă pentru salata rusească de la cină. Vandalii, ca să bombardeze pereții, începuseră să scoată din frigider restul proviziei, cînd' deodată Armando („Eşti sigură că el era, mămico?" Da, blondul cu cămaşă indiană. Blondul? Blondul cel mic ? Eşti într-adevăr sigură ? Asta-i bună! Parcă îl văd şi-acunî îndoit de colici, ştergînd-o ca un guzgan din bucătărie !") se apucase cu mîinile de pîntec şi se repezise la toaletă. De unde şi schimbarea de program şi fantezia neaşteptată de a-şi întinde murdăria pe coridor. Dar ce'o loveşte cel mai mult pe mămica în mîndria ei de gospodină, este că nu mai reuşeşte să deosebească ouăle crude de cele fierte din farfurie.

— Du-te şi cumpără altele, îi spusei. Pentru cît costă...

Dar ea le ridică pe rînd, le cîntăreşte în mînă, le scutură la ureche ca şi cum ar trebui să salveze o comoară. Țăranca din Friul', zgîrcită pentru fiecare firimitură de hrană, nu se resemnează să piardă douăsprezece ouă. în ceea ce mă priveşte, descopăr cu stupoare că dezbaterea literară n-a fost decît o rampă de lansare pentru aceşti terorişti cu țeluri misterioase.

Danilo apăru pe neaşteptate. Nu-l aşteptam niciodată după-amiaza.

— Aoleu ! Iar fasciştii ?

Recunoscuse murdăria după miros, înainte de a vedea urmele de degete pe pereți.

De data asta a trebuit să-i arăt că se însală.

— Nu, Danilo. Băieți de bani gata pe care guvernanta i-a învățat să se şteargă la dos şi să se spele pe mîini după aceea. Azi se dezlănțuie

distrugînd, tot aşa cum au distrus

disciplina învățată acasă şi tot aşa cum chiulesc de la cursuri ca să facă manifestații.

Intrigat de manevrele mămicăi, mă întrerupse fără să remarce aluzia la Annamaria.

— Dar, Doamnă, exclamă el rîzînd, cît se poate de simplu ! îl luați între degetul mare şi arătător si-l învîrtiți. Dacă se învîrteste ca o sfîrlează, e fiert. Dacă se mişcă greu, e crud. Iată unul, priviți... Asta-i bună, adăugă'el pentru mine, fără să îndrăznească să i se adreseze direct mămicăi, pretinzi că eşti de la țară şi nu cunoşti o şmecherie atît de simplă!

Se propti în picioarele depărtate:

— Pe legea mea, tu eşti burghezul!

— Cum de-ai reuşit să fii liber ? îl întrebai cu un ton sec, înciudat să recunosc un fond de adevăr sub butada lui.

— Majoritatea restaurantelor au tras obloanele. Se pare că în noaptea asta se lasă cu cioburi.

N-aş fi putut să mi-l doresc mai tandru şi mai drăgos-tos decît era în acest antract prelungit pînă seara. Abia după plecarea lui mă înjunghie bănuiala oribilă: „Dacă mi-a dat două ore în plus înseamnă că încearcă să mă facă să-i iert ceva".

Noaptea a fost liniştită, dar a doua zi studenții de la facultatea de arhitectură dădură o bătălie în toată regula la Văile Giulia. Auzeam pocnetele grenadelor şi mugetul scandărilor la tranzistorul luat cu mine sub magnolie în timp ce-l aşteptam pe Danilo, care întîrzia şi care n-a apărut toată ziua.

„Aveam deci dreptate ieri-seară, îmi spusei. Darul lui de două ore nu era deloc pe gratis. Ştiind ce se va întîmpla azi, ținea să-mi dea un aconto." Ideea că ar fi putut fi rănit, cum am aflat mai tîrziu, nu-mi trecu prin minte: o lovitură de bîtă fără gravitate, cu toate că fusese dus cu ceilalți la spital. Cuvintele „facultatea de arhitectură", repetate de crainic pe toate tonurile îmi răsunau în cap. Danilo, desigur, făcea pe luptătorul tupamaro ca s-o epateze pe fata cofetarului, care demult, fără doar şi poate, smulsese din salonul părintesc hîrtia cu orarul, fşi amin-

tea de el din film, îl lua drept un actor, bineînțeles că se ferise să-i dezvăluie că livra pîine la restaurante în care tatăl ei — coincidență nu imposibilă — trimitea un asortiment de fursecuri cu migdale ca să îmbogățească cu o specialitate siciliana lista deserturilor.

La ora trei noaptea, mult după sfîrşitul confruntărilor eram încă treaz, în întunericul şi tăcerea care de la Coliseu pînă la Parioli şi de la Sfîntul Petru pînă la gară învăluia oraşul adormit. Numai gunoierii se mai agitau pe cîmpul de luptă ca să adune kilogramele de hîrtie de ziar cu care se bb'ndaseră pe sub haine manifestanții. Sleit de insomnie, deprimat de aşteptare, torturat de gelozie, scrisei poemul care va marca o cotitură în destinul meu. îi va consterna pe prietenii mei ca un simptom de autodistrugere, va declanşa stupoarea incredulă a lui Danilo, va provoca rînjete în presa de dreapta, va produce o uimire dureroasă în Paese Sera şi în L'Unită, va trezi indignarea extremei stînge, mă va lipsi de simpatia tineretului, fără să mai pun la socoteală şi alți cititori şi va contribui oricum să-mi mărească izolarea.

De la primele versuri, disprețuind preceptele oratorice şi renunțînd la perifrazele obscure pe care ar fi putut să mi le furnizeze douăzeci şi cinci de ani de experiență în materie, îmi semnai propria condamnare.

Cînd ieri la Văile Giulia v-ați încăierat

Cu polițiştii,

Eram de partea lor l

Inutil să umblu cu dedesupturi pretențioase în alambicurile unei poezii „experimentale" pe care numai două sute de cititori le-ar fi înțeles. Mai degrabă limbajul brutal al faptelor.

Pentru că polițiştii sîntfii de săraci

Uitam de toate dătile cînd veniseră să-mi aducă o somație a judecătorului, de toate dătile cînd veniseră să mă

aresteze în zori, de toate dătile cînd mă încadraseră în boxa acuzaților.

S-au născut la periferie unde Autobuzul se opreşte pentru a se întoarce Cuvinte magice care îi iertau în ochii mei.

La muncă de la opt ani, frustrați chiar din copilărie...

Acest distih ca să-l răzbune pe Esposito Pasquale, cum s-a prezentat singur: cu umilința celor care se socotesc prea neînsemnați pentru a pune'semnul individual al numelui de familie în fața celui comun de botez. Numele brigadierului (Esposito: poreclă dată unui copil găsit, „expus" pe treptele vreunei mănăstiri) îi lega spița de o origine ruşinoasă şi a fost

probabil pentru el o sursă suplimentară de umilințe.

Chiar dacă i-ar fi lipsit această circumstanță atenuantă, i-aş fi luat apărarea cu aceeaşi părtinire'. Emigranți scoşi din pat devreme, dimineața, şi trimişi înapoi în satul lor natal, prostituate de pe podul Garibaldi băgate în dubele poliției, uciderea lui Paolo Rossi de către fasciştii nepedepsiți încă de doi ani, tunuri de apă la porțile uzinelor împotriva pichetelor de grevă: le-aş fi iertat polițiştilor toate abuzurile din trecut şi din prezent, toate plecăciunile pe care le făceau în fața puterii, numai ca să-mi potolesc furia contra domnului De Lollis şi a fiicei sale.

Si apoi priviți cum îi îmbracă: în chip de paiațe cu acest postav aspru care pute a mîncare de cazan.

Să fac aluzie la salariul lor ? Da, pentru că mocasinii lui Armando din pecari făcuți la marea artă, a căror eleganță o observasem, costau jumătate din solda unui pîrlit de agent.

Pentru vreo patruzeci de mii de lire pe lună.

Tresării: oare nu dinspre Roma venea această larmă care se apropia ? Mă deprinsesem să disting cu urechea

¥&•'

5jS*jf,

442

Dominique Fernandez

ÎNGERUL DESTINULUI

443

fiecare zgomot de motor: Vespa după torsul catifelat, Lambretta după țăcănitul mai deschis, Gilera după pîrîiturile ei, Guzzi după rateurile pe care le dădea. Din păcate huruitul care umplea valea sub ferestrele mele nu putea fi decît al unui prim camion înainte de fluxul mării care se angaja pe Via del Mare ca să ajungă în portul Ostia la sosirea vaselor de pescuit. Decepționat, mă dezlănțui în invective:

Citesc pe bărbile voastre ambiții neputincioase, în gălbejala voastră snobisme disperate, în ochii voştri care privesc alături, laşitățI

sexuale, în voioşia voastră forțată, ruşinea de a avea

un tată cofetar.

Dar ştersei aceste ultime versuri care m-ar fi pus într-o poziție de prea mare inferioritate față de Danilo. „La nivelul esteticii", cum ar fi spus emisarii Grupului 63, hen-decasilabele (de mai înainte) nu erau nici ele mai breze. Diatriba mea suna fals, refuzam să-mi dau seama. Poemul meu

merită să supravieţuiască prin pasajele care exprimă lucruri trăite, în care am contopit mărturisirile brigadierului cu experienţa mea de om blestemat.

Fără drept la un zîmbet
aruncaţi la marginea lumii,
despărţiţi,
excluşi (o excludere cam rar s-a mai văzut),
umiliţi de a-şi fi pierdut condiţia lor de oameni
pentru a deveni poliţişti (a fi urîţi, a f ace să
urască).

Un fîsîit de jos mă făcu să întorc capul. Un cărăbuş mare cu carapace neagră se strecurase prin uşa-fereastră. Oprit la limita cercului proiectat de lampa de masă pe dale, încă ascuns în semiîntuneric, îşi freca una de alta antenele îndreptate spre biroul meu. Cu toate că mă feresc să atribui un semn simbolic micilor întîmplări ale vieţii de

jate zilele, mai ales cînd e vorba de insecte pe care ro-ancierii le-au folosit atît de des în operele lor, totuşi simţii un fior de-a lungul sirii spinării văzîndu-l pe musafirul nocturn miscîndu-şi mandibulele în direcţia mea şi ridicîndu-şi elitrele cornoase ca pentru a-şi lua zborul, în plipa cînd voiam să bat în retragere şi să-î las cîmp liber, răzgindi, poate dezgustat de capitularea mea prea rapidă. După un ultim ţîrîit de sfidare, se întoarse şi se tidreptă spre rundul încăperii. Picioarele ei subţiri patinau pe marmură, ceea ce nu-l împiedică să se 'repeadă lintr-o dată spre o gaură din perete, în care dispăru fără i privească în urmă.

Recitindu-mi poemul mi se făcu silă. Foaia ruptă în atru luă direcţia coşului de hîrtii. Mă repezii s-o pes-niesc, apoi începui să-i lipesc sferturile cu scoci desfăcut de pe acelaşi mic rulou care-l amuzase pe Svenn în podul aeu din Versuta. O să încep să plîng, acum ? Strînsei din |dinţi şi pusei poemul într-un plic cu adresa revistei la care publicam. Atîta pagubă dacă n-aveam timp să cer sfatul îici unui prieten. Care prieteni, de altfel ? Aveam eu prie-eni ? Speranţa unui nou scandal i-ar fi făcut să găsească xcelentă această polemică răutăcioasă, bună de pagina itîi a ziarelor. Eram singur, singur, singur. Singur cu albul murdar al zorilor şi faţa descompusă pe care mi-o eflecta geamul ferestrei în spatele căreia prima păsărică a lineţii îşi scutura penele pe crengile rodiului. Mă ţin-ituisem cu mîinile mele la stîlpul infamiei. Zecile de mii de cititori care avuseseră pînă acum încredere în mine, mă 3r părăsi cu dispreţ.

ÎNGERUL DESTINULUI

445

46

Un răgaz: turnarea unui nou film la Milano. L-au luat cu mine pe Danilo. Cel mai prost dintre filmele mele de lung metraj, cu tot succesul lui din Italia şi din afară. Schematic, abstract, dirijat, forțat. O răfuială cu burghezia. Un act de acuzație contra părinților burghezi şi a copiilor lor burghezi şi contra ideilor burgheze despre dragoste, vinovate de pervertirea lui Danilo, căruia i-au vîrît în cap că trebuie să iubească o fată şi s-o plimbe călare pe Vespa lui, imagine care mă obseda chiar şi atun-cea cînd băiatul, departe de Roma şi de Annamarîa, dormea într-o cameră de hotel vecină cu a mea. Fără intervențiile masmediei, fără reclamele pentru cuplu difuzate toată ziua pe unde şi în ziare, fără această intoxicație care a transformat cultura italiană în oficiu de prop'a-gandă heterosexuală, s-ar fi gîndit el vreodată că nu se achită de obligațiile lui de bărbat cu buchetele de flori aduse nepoatei patroanei ? Acest uriaş păcat de a-i abate pe băieți de la scopul natural pentru care erau făcuți, numai Dumnezeu putea să-l pedepsească, îl mobilizai deci pe Dumnezeu sub trăsăturile frumosului şi enigmaticului actor american care se introduce în casa lui Paolo şi seduce pe rînd pe fiecare membru al familiei, tată, mamă, fiu, fiică, şi în plus şi pe mica servitoare, singura pe care experiența aceasta o îndreaptă pe calea mistică, în timp ce fiul şi fiica, victime ale urii mele contra tineretului stu-dențesc, cad pradă unui ramolisment senil.

Prezentat la Veneția în toamnă, filmul primi premiul Oficiului catolic internațional al cinematografiei, recompensă atribuită pentru a doua oară uneia din operele

mele. Ceea ce n-o puse la adăpost nici de trimitere în judecată pentru obscenitate, nici de sechestru, după obişnuita explozie de înjurături la palatul Festivalului, şi nici de rituala împroşcare cu finocchio aruncat pe ecran. Criticii, mereu servili în fața modei, mă felicitau că am lichidat odată pentru totdeauna ultimele sechele ale gustului meu naturalist. Găsisem în sfîrşit un limbaj „modern", decorul rece şi impersonal al filmului meu reflectînd după ei tristețea epocii neocapitaliste. Vila lui Paolo, sigur, seamănă mai curînd cu o clinică decît cu o reşedință luxoasă de industriaş bogat: pereți albi, coridoare goale, mobilier redus la minimum, bucătărie fără oale şi provizii, univers geometric şi lustruit. Dar nu era cazul să mă laud, eu care ştiam din ce motive această operă o rupea cu stilul meu obişnuit făcut din detalii mărunte şi din precizări concrete : dorința lasă să fiu iar

bine văzut de cei care îi admirau pe Godard şi pe Antonioni; speranța de a-mi lua revanşa asupra Grupului 63, obținînd un articol elogios în Cahiers du cinema, revistă de avangardă publicată la Paris şi de zece ori mai prestigioasă ca provinciala Verri, plecată la ordinele provincialului Sanguinetti; ambiția de a fi reintegrat în grupul de vîrf al creatorilor printr-o recunoaştere internațională pe care mi-o acordă într-adevăr publicul lui Roland Barthes şi al lui Alain Robbe-Grillet. Şi acum, Gennariello, pregăteşte-te pentru apariția unui personagiu extraordinar, unic şi de neînlocuit, căruia prin această introducere naivă vreau să-i prezint omagiul datorat numai foarte marilor eroine, zeițelor şi zînelor: Măria Callas, da, Divina cum i se spunea, cu care eram în tratative pentru un alt film şi care a venit la aeroportul din Veneția să semneze contractul între cele două avioane. Cu toate că renunțase la scenă de trei ani, atrăgea încă haita de ziarişti. Agentul poliției de frontieră îi restitui paşaportul fără să-l deschidă, ea împinse portița cu soldul şi veni drept la mine întinzîndu-mi brațele, îi răspunsei la acoladă cu un elan de afecțiune frățească, dar

în clipa în care obrajii noştri ar fi trebuit să se atingă, ea făcu în aşa fel încît să întoarcă brusc capul şi să-şi apese buzele pe buzele mele. în acelaşi timp, frumoşii ei ochi etrusci, migdalați, priviră alături, ca să se asigure că fotografii nu pierdeau nimic din scenă. Puțin surprins de această manevră, căci numai două sau trei ocazii ne puseseră fată în față în mulțimea vreunei gale îmi retrasei repede gura. Departe de a se formaliza, păru încîntată de primirea mea, mă ținu de braț în continuare răspunzînd întrebărilor reporterilor şi manifestînd tot timpul escalei o veselie volubilă.

Fotografia sărutului apăru chiar a doua zi în presa din întreaga lume: „O idilă între P.P.P. şi Callas ?" nu ezitau să scrie revistele americane. Trei săptămmi mai tîrziu, se afla că Aristotel Onasis o lua în căsătorie pe Jacky Kennedy, fără ca armatorul grec să fi îndrăznit s-o prevină pe cea cu care împărțise patul, iahtul şi insula Skorpios timp de nouă ani. Amanta părăsită îşi pierduse cunoştința citind vestea în ziar. îmi amintii atunci fiecare detaliu al scurtei noastre întîlniri la Veneția: jovialitatea excesivă a Măriei, nervozitatea mîinii ei ocupată să-şi deschidă şi să-şi închidă poşeta al cărei fermoar făcea numai el un milion, mai ales actul ostentativ al sărutului provocator. Ultim efort cu atît mai patetic, cu cît se folosea de un bărbat ca mine, pentru a stîrni gelozia trădătorului, ultima speranță să-l recîştige.

Mă aflam oare într-o situație mai bună, şi nu meritam să fiu compătimit cu aceeaşi milă, eu care-mi făcusem acelaşi calcul ? Pusei sub ochii lui Danilo, în timp ce devora vesel brioşa de la micul dejun pe terasa însorită a unui al-bergo de clasa a doua pe care-l preferasem prea luxosului Danieli, fotografia sărutului — în speranța nebună că s-ar crede amenințat de o femeie de patruzeci şi cinci de ani. îşi înghiți ultima bucățică, adună firimiturile în mînă, îşi linse podul păunei, bău peste asta o înghițitură de cappuctino şi mă întrebă dacă era adevărat că echipajul iahtului Christina

era compus din şaizeci de marinari şi că sase şefi de sală serveau pe vas douăsprezece feluri diferite de icre negre la fiecare masă.

La Roma, în decembrie, cu cîteva zile înainte de gala de deschidere a stagiunii operei, unde făgăduise să vină s-o asculte într-unul din vechile sale roluri preferate pe noua vedetă internațională, o spaniolă care după zvonurile răspîndite de răutatea romană servise multă vreme într-o cafenea din Basel, ca să-şi mai rotunjească salariul de dublură, o regăsii pe Măria îmbătrînită, distrusă.

Se lăsă să cadă pe un taburet din micul budoar bleu şi roz împodobit cu reproduceri în ulei după tablourile pictorilor olandezi, pe care directorul de la Excelsior îl pusese la dispoziția noastră. Un singur colier de perle atîrna pe rochia închisă pînă la gît.

— Terminată, sînt terminată, îmi spuse. Ce-mi mai rămîne ? Vocea pierdută, cariera — cioburi, viața mea de femeie — praf. Nici familie, nici copii, nici un fel de afecțiune.

— Măria... bîiguii eu, teribil de încurcat. Această femeie pe care milioane de fanatici o adulaseră în plină glorie, alegea pe cineva aproape necunoscut pentru a-şi dezvălui mizeria.

— Sînt o ramură moartă, reluă cu ochii fixați pe arabescul covorului. lartă-mă că-ți vorbesc aşa, Pier Paolo, dar avem aceeaşi vîrstă si... oh, nu te supăra dacă-ți par indiscretă... mi se pare că dumneata singur mă poți înțelege căci... acest sentiment de a fi o ramură moartă, nu-l ai şi dumneata ? Oh, oroarea de a îmbătrîni fără familie, fără copii, fără să laşi nimic în urmă...

îşi îngropa fata în mîini şi suspină de mai multe ori pînă să-şi revină. In locul lacrimilor pe care mă aşteptam să le văd strălucind îmi arătă o față dură şi tăioasă şi doi ochi scînteind de mînie.

— N-am spus-o nimănui pînă acum dar trebuie să ştii pînă unde a mers cu umilirea. Aşteptam un copil de la el, Pier Paolo... m-a forțat să avortez! M-am supus, pentru că Ari susținuse totdeauna că detestă căsătoria. Ce

proastă am fost! Nu voia copilul meu pentru că se decisese deja să se căsătorească cu Jacky.

„în sfîrşit", gîndii încîntat s-o văd recăpătîndu-şi imediat energia ei legendară care-i făcea să se înfioare pe cei ce-o admirau în Tosca şi de care va avea nevoie pentru Medeea noastră, în sprijinul acestei afirmații îmi spusei că pentru o femeie „sfîrşită" păstra destulă voință să-şi aleagă un taburet fără spătar, care o forța să stea dreaptă, în locul unui fotoliu confortabil unde ar fi putut să se lase în voie.

— Măria, spusei cu voce tare, nici că ai putea să fii într-o dispoziție mai bună în ajunul primului tur de manivelă al filmului nostru!

— Chiar aşa, Pier Paolo ?

— O, iartă-mă ! exclamai temîndu-mă că am jignit-o prin această comparație nedelicată între perfidia lui Ona-şis şi trădarea lui lanson. şi de altfel, ce nevoie aveam să-i sugerez că pentru a intra în pielea prințesei Colhidei n-ar avea decît să retrăiască sentimentele de umilință, de mînie şi de răzbunare pe care le îndura de cîteva luni ? Medeea fusese totdeauna una din eroinele ei fetiş, obținuse unul din primele ei triumfuri în opera lui Cherubini. Dar cînd încercai să-i amintesc de această seară memorabilă de la Florența, nu obținui decît un răspuns care mă dezamăgi.

— Ştii care e singura amintire pe care o păstrez de la Teatro 'Comunale ? Zeffirelli îmi făcuse o rochie prea grea. Zeffirelli sau Mărgărita Wallmann ? Oh, bietul meu cap... îmi amintesc de eforturile nemaipomenite pe care kilogramele de catifea mă obligau să le fac ca să cadă în pliuri drepte pe treptele palatului.

Remarcînd aerul meu incredul, reluă:

— Pentru că am ajuns la capitolul destăinuirilor, să-ți mărturisesc că n-am citit niciodată tragedia lui Euripide, nici n-am studiat mitul grec al Medeii, nici măcar n-am citit de la un cap la altul libretul operei lui Cherubini.

încuviință dînd din cap şi zîmbi, cum numai o femeie de lume care se bizuie pe arma suverană a farmecului ei ştie să zîmbească, pentru a face să i se ierte că e incultă.

— N-am avut niciodată timpul să citesc, ştii. La opt ani, în America, mama m-a înscris la concursurile de canto. La şaptesprezece ani, la Atena, debutam în Traviata... Nu, mă înşel, în Tosca, scuză-mă pentru lapsus.

— Revelator! nu putui eu să mă împiedic să şoptesc.

— Niciodată o zi de vacanță, niciodată un moment de odihnă, continuă ea pierdută în amintiri. Triluri, vocalize, arpegii, vibrato, coborîri şi urcări de octave, sunete grave, appoggituri. Profesorii mă puneau să repet de zece ori, de douăzeci de ori aceeaşi arie, fără să le pese dacă eu înțelegeam sensul cuvintelor. La Veneția, cînd am debutat în Puritanii, înțelegeam atît de prost textul că în loc de Son Vergine vezzosa („Sînt o fecioară încîntătoare"), am cîntat Son vergine viziosa („Sînt o fecioară vicioasă"). Un singur lucru îi interesa pe impresari, pe corepetitori, pe directorii de teatru, pe criticii muzicali, pe mama, publicul, un singur lucru : vocea mea, posibilitățile tehnice ale vocii mele. Aşa a fost de-a lungul întregii mele cariere. Fiecare din noile mele roluri a corespuns unei evoluții tehnice a vocii.

Cînd a început să decline, Rudolf Bing mi-a propus să cînt la Metropolitan Regina nopții. Mă asigura că încă intact, contra-fa-ul meu va face minuni. Ceilalți îşi numără anii vieții după naşterile, bolile, succesele copiilor lor, conchise ea melancolică. Eu, după notele pe care am reuşit să le ating sau pe care vocea mea le-a pierdut.

O lăsasem să vorbească, atît de netăgăduită era mîngîierea pe care o găsea în evocarea anilor săi de muncă. Dar cînd o văzui din nou pradă tristei sale obsesii, mă decisei să-i împărtăşesc o idee care-mi umbla de mult prin cap.

— Nu pot să te cred întru totul, Măria. N-ai dreptul să te denigrezi astfel. Habar n-am de operă, sînt analfabet In muzică, dar ştiu bine ce imagine de neuitat ai impus milioanelor de spectatori şi de ascultători. Ar da ei ochii peste cap la simpla virtuozitate a cărei valoare majoritatea n-o înțelege din lipsă de competență ? Domnul Bing al dumitale ți-a propus un rol pentru contra-fa-ul dumi-tale: dar, rolul ăsta care ar corespunde şi acum posibi-

lităților dumitale vocale, l-ai refuzat. şi de ce ? Pentru că personajul Reginei Nopții nu te interesează, nu are nimic comun cu dumneata, nu-ți spune nimic, tot aşa ca şi oricare din personajele lui Mozart. Mozart n-a fost

niciodată potrivit pentru dumneata, Măria. Stai, lasă-mă să termin. Preţiozitatea, limbajul galant, comedia de moravuri, nu sînt climatul dumitale. Oh, dar uite că o să crezi că încerc să-l minimalizez pe Mozart. Vreau numai să spun că pentru Mozart trebuie cineva care cîntă urmărind perfecţiunea, finisarea, ca un miniaturist, atent la fiecare detaliu al coloraturii, în timp ce geniul dumitale, Măria, este să te laşi pradă unor mari forţe obscure, asupra cărora arta retuşurilor şi a nuanţelor nu are multă putere. Nu mai susţine că ţi-ai ales rolurile după resursele vocii, sau atunci recunoaşte că natura te-a dotat cu un organ capabil să... oh, ce limbaj, Măria... capabil să exprime adevărul dumitale ce-l mai adînc.

— Adevărul meu ? Care adevăr ? mă întrebă ea cu un zîmbet şovăitor, scotocind în poşetă în căutarea unui clips de diamant cu care începu să se joace înainte de a-l înfige în coc.

— Cunosc atît de puţin opera, mi-e teamă să nu spun prostii. Dar, în sfîrşit, dacă luăm de exemplu faimoasa trilogie a lui Verdi, cum îţi explici că nici Trubadurul şi nici Rigoletto nu ţi-au permis să te exprimi pe deplin, ci numai Traviata ?

— Din cauza lui Luchino, spuse ea prinzîndu-şi clipsul în păr.

— Nu, Măria, destinul Violetei corespunde atît de bine destinului dumitale că ţi-ar fi plăcut să fi debutat la şaisprezece ani în Traviata, iau drept mărturie lapsusul de adineaori. Mult înainte de a-l întîlni pe Visconti ai ştiut că femeia trădată din opera lui Alexandre Dumas ţi-ar da ocazia să fii în întregime dumneata. şi care au fost celelalte roluri mari, cele care îţi vor purta amintirea pentru totdeauna ? Medeea, respinsă de Iason, Lucia di Lamer-moor părăsită de logodnic, Norma, refuzată de Pollion, Anne Boleyn, repudiată de Henric al VHI-lea. Mereu

^^man

I /*iiti/^e

amante trădate, soţii umilite. Numai în ele puteai să te recunoşti, Măria, numai cu ele te puteai identifica. Tragedia lor era deja a dumitale, chiar dacă erai departe de a bănui, cîntînd aceste opere, că experienţa personală va coincide într-o zi cu ficţiunea teatrală.

Speriat de îndrăzneala mea, vrui s-o amuz printr-o comparaţie pe care mi-o inspiră unul din tablourile olandeze agăţate pe perete.

— Priveşte oraşul acesta incendiat, îi spusei. Autorul este un

contemporan al lui Diirer şi se numeşte Lucas de Leyde. Toată viața şi-a petrecut-o pictînd oraşe incendiate, forturi în flăcări. Ştii cum a murit ? în explozia unui depozit de muniții.

— Mulțumesc ! Asta-i bună ! exclamă ea rîzînd. Trebuie, ca să mă supun destinului meu, să mă arunc în foc ca Medeea sau să urc pe rug ca Norma, sau să ajung nebună ca biata Lucia, sau să-mi pun capul pe butuc, ca Anne Boleyn ? Tot ar fi mai bine decît tuberculoza Damei cu camelii, recunoaşte. Şi încă bine că terasa de la castelul Sant'Angelo e închisă pentru public. Iată o posibilitate mai puțin!

După ce am rîs împreună de gafa mea, mă întrebă cu afecțiune:

— De ce pretinzi că nu te pricepi la operă ? Nu mi-a vorbit nimeni ca dumneata. Te rog, Pier Paolo, ține-mi companie în seara asta în loja mea.

— Nu, Măria, detest opera. Aminteste-ți ce-am hotărît între noi: în filmul nostru, n-o să cînț'i nici o notă. Pentru mine, adăugai dornic să şterg tonul brutal al acestei declarații, cîntecul este legat pentru totdeauna de cîntecele de leagăn pe care mi le cînta mămica şi de cînte-cele populare pe care ea le fredona în bucătărie.'

Era cît pe ce să spun: „O femeie n-ar trebui să cînte decît pentru fiul ei", dar mă oprii la timp.

— Şi mai există un motiv pentru care nu-mi place opera. Te-ai uitat vreodată în sală ? Puțin îți păsa să ştii cine te aplaudă ! Publicul unei săli de operă'este compus pe trei sferturi din... E cam greu de spus, ajută-mă Măria.

— Cred că ghicesc, Pier Paolo.

Ezitai înainte de a mă decide asupra cuvîntului la care dintre toate cele oferite de vocabular să mă opresc pentru nuanța sa infamantă.

— Trei sferturi de pede..., articulai încet, nu fără să subliniez printr-o intonație disprețuitoare insulta cuprinsă în acest termen.

Nu voi uita niciodată gestul ei, pe care-l aşez în comoara amintirilor mele, lîngă îndepărtata inițiativă a Wil-mei Kalz, cînd tînăra violonistă slovacă se oferise să-mi servească drept paravan contra zvonurilor răuvoitoare din Casarsa. încetînd să se joace cu clipsul, Măria îmi luă amîndouă mîinile în mîinile ei.

— E rîndul meu să-ți spun, Pier Paolo: „N-ai dreptul să te umileşti aşa".

Nu mai întrebuința niciodată cuvîntul ăsta oribil. Dacă ai şti ce expresie de suferință ți-a apărut pe față ! N-ai de ce să te frămînți, nici să-ți fie ruşine pentru ceea ce eşti. Nu zău, continuă ea căutînd un argument care ar putea să mă convingă.

îl găsi şi spuse plimbîndu-şi împrejur o privire nostalgică:

— Cei mai buni prieteni ai mei, singurii mei prieteni au fost Luciano Visconti şi Jean Louis. Atunci, înțelegi ?

Lăsă capul în jos, ceea ce îmi permise s-o admir în toamna opulentă a frumuseții sale, cînd după ce renunțase la teatru, se îngrăsase puțin. Părul ei pieptănat spre spate îi dezgolea cu aceeaşi admirabilă linie fruntea şi tîmplele, dar pe obrajii mai plini, gropițele aproape dispăruseră. Liberați de genele false care îi alungeau oblic, admiram pentru prima oară desenul pur al ochilor ei de orientală. Această figură celebră prin imobilitatea ei mîndră, căpăta un nimb de o mare blîndețe. Nu mai era masca mulată pe bronzul vreunei statui egiptene, ci o față îndurerată care trăda o lungă însuşire de emoții şi de suferințe. Cînd reîncepu să vorbească, avui impresia că monologa într-un vis.

— Cum se face că înțelegem pe neaşteptate sensul anumitor lucruri pe care le-am îndeplinit mecanic de-a lungul întregii noastre vieți ? Această parte a publicului la

care te referi, Pier Paolo, o distingeam perfect în sală, o recunoşteam imediat, fie la Milano, la New York, la Mexico, la Londra, la Berlin sau la Paris. Cei mai credincioşi mă urmau din oraş în oraş. De la cine dacă nu de la unul din ei veneau trandafirii anonimi care mă aşteptau la hotel ? Dar adevărat, nu ştiam înainte de a vorbi acum cu dumneata, pînă unde mergea influența lor asupra mea, asupra celei pe care o ascultau subjugați. Da, îmi dau seama acum, pentru ei luam o anume poză pe scenă, pentru ei îmi oferam vocea într-un anume fel, pentru ei îmi smulgeam cîte un strigăt din adîncul ființei mele, pentru ei încercam să mă depăşesc pe mine însămi în arta mea. Oh, îi revăd pe toți acum. Timidul care niciodată în viața lui nu i-a adresat cuvîntul unei femei şi care în colecția de fotografii prinse în ace deasupra patului, printre zeci de dansatori şi prezentatori de modă, face o singură excepție, pentru mine, al cărei portret îl decupează din program cînd se întoarce de la spectacol. Fanfaronul care arborează o mustață răsucită cu drotul şi etalează o virilitate arogantă, chiar dacă nu suflă în fața mamei lui, căreia îi ascunde activitățile lui nocturne. Singuraticul care suspină după sufletul înțelegător şi întîrzie pînă în ultima clipă în foaier, unde rătăcesc alți

timizi încurajați de aceeaşi speranță. Ruşinosul care nu îndrăzneşte să vină însoțit, ca şi cum simpla sa prezență la operă l-ar putea compromite. Perechile de prieteni, cei pe care-i preferam, cuplurile fericite cu viața lor şi care, ascultîndu-mă cum urlu şi blestem pe scenă, se gîndeau la blîndețea casnică a bietului lor cămin. Pe toți, îi revăd pe toți cum mă contemplă cu ochi fermecați, căci sînt singura femeie pe care o pot admite în viața lor. Mulțumită proiectoarelor care mă izolează într-o aureolă îndepărtată, ei devin oameni normali, robiți de buzele, de aventurile, de capriciile unei femei, înălțați, pentru o femeie, de un sentiment mistuitor, gata să ardă de patimă pentru o femeie, ei, pe care tntîmplări obscure provenind desigur din copilărie îi obligă să-şi înăbuşe avîntul în fața tuturor celorlalte. Ne-maiflind pe de-a-ntregul o femeie, îi eliberez de inhibițiile

lor. Celei care îi fascinează în costumul ei de regină sau de preoteasă, purtînd o coroană scînteietoare, aureolată de un nimb ireal, despărțită de ei prin fosa orchestrei şi prin prestigiul ce o înconjoară pe divă, îi oferă totala dăruire a ființei lor, din care n-ar accepta să acorde nici o fărîmă vecinei aşezată alături pe un fotoliu la fel cu al lor.

Stupefiat să aud din gura ei răspunsul la întrebarea care mă frămînta de pe vremea cînd la Bolonia mă cufundam în întunericul micului cinematograf Rex, să adaug fumul țigărilor mele la tămîierea ce urca spre stelele din Hollywood coborîte pînă la noi din cel de-al nouălea cer, mă aplecai spre Măria si-i sărutai mîinile, pe care le lăsase în mîinile mele.

— şi pe mine, o întrebai timid, în ce categorie m-ai fi pus dacă m-ai fi văzut în sală ?

— O, dumneata ! spuse ea fără ezitare, ai fi fost cel tandru, cel legal de mamă printr-o dragoste atît de puternică, încît trebuie să se țină departe de celelalte femei. Şi pentru dumneata, constrîns să nu ve/i în mine decît un idol, as fi fost cu atît mai atentă. Atentă să păstrez o atitudine hieratică şi îndepărtată, să nu cobor niciodată de pe piedestalul meu, să nu-mi țin niciodată sceptrul ca pe un băț, ci totdeauna ca pe un sceptru, să nu te las niciodată să ghiceşti că sub mantia de glorie a divei Callas bate sufletul umil al Măriei. Azi înțeleg sensul eforturilor pe care mi le impuneam. De exemplu grija ridicolă cînd cîntam Medeea, să fac să cadă drept pe treptele palatului regal faldurile roşii ale rochiei mele atît de grea. Nu trebuia ca nimeni dintre voi, pierduți fiecare în extaz dincolo de rampă, să-şi dea seama că din mîinile

omeneşti ale unei croitorese ieşise costumul meu, nici să descopere că în această carceră de catifea şi sub fastul bijuteriilor, un trup omenesc de femeie încerca să-şi regăsească respirația. Şi cînd, Normă chinuită sau Turandot însetată de sînge, sau Medee pornită pe răzbunarea cea mai cumplită, sau Toscă dezlănțuită, izbucneam în blesteme urlate, tot pentru voi toți, Pier Paolo, mă demolam — aşa se spune

f

!

acum, nu ? — că mă demolam pînă la ultimul strop de energie da, pentru voi toți, ca să puteți să vă spuneți stînd confortabil în fotoliile voastre: „Bietul tenor care trebuie să suporte vijelia asta; bieți soți care trebuie să înfruntați în fiecare zi violența care e înscrisă în sexul femenin. Ce fericire pentru mine că am fugit la timp dintr-un asemenea iad ! lată-mă ferit pe viață de exagerări dramatice, de crizele de nervi şi isteria femenină !" Pier Paolo, mă înşel oare ? Sînt interpreta fidelă a sentimentelor dumitale ?

Aprobai printr-un zîmbet, nevoind să-i tai elanul, tot aşa cum Enea n-ar fi întrerupt-o pe Sibilă în timp ce ea îi dezvăluia splendorile şi mizeriile neamului său.

— Totuşi, continuă ea, nu mă plătisem cu totul față de voi. Cînd cu această energie care mă epuiza, mă sacrificasem pentru voi în rolul ingrat de scorpie, îmi mai rămînea să îndeplinesc şi ultima parte a misiunii mele. Poate, fără să vreau, prin farmecul subtil al muzicii, prin vraja înşelătoare a sunetelor, venisem să vă caut în exilul vostru şi să vă atrag spre tărîmurile interzise. Ca să vă liniştesc odată pentru totdeauna, ca să vă fiu cu adevărat inaccesibilă, pentru a pecetlui cu un sigiliu simbolic pactul nostru mutual de neintervenție, vă rezervam marea scenă a morții mele, apoteoza plăcerii voastre, pentru că era garanția liniştii voastre. Aveam la dispoziție, pentru clipa dispariției, o nesfîrşită varietate de mijloace, unele mai spectaculoase ca altele: decapitarea pentru Anne Boleyn, arderea pe rug pentru Norma, delirul pentru Lady Macbeth, nebunia pentru Imogena, sinuciderea pentru Tosca, lovitura de pumnal a unui spadasin pentru Gilda, sabia unui frate pentru Leonora, norul de flăcări pentru Armida, mormîntul înzidit pentru Aida, junghierul pentru Gioconda, otrava pentru Abigaille, fiarele sălbatice pentru Paulina. Nu mi-ar fi lipsit nici înecul, dac-aş fi cîntat Hamlet pe scenă! Dar toate aceste mijloace n-aveau decît un singur scop : să exorcizeze

din voi rămăşiţele de nostalgie pentru femeie. Timp de patru ore mă adora-

seraţi, distantă şi inaccesibilă. Acuma puteaţi să mă plîngeţi, pedepsită şi umilită. După ce v-aţi spus în tot timpul spectacolului: „Ce minune nemaipomenită este o femeie, numai să nu se apropie de mine!" vă întorceaţi acasă gîndind: „La urma urmei, ceea ce prefer la ele, este să le văd moarte şi îngropate!"

— Măria, protestai, nu vorbeşti serios ! Ne puserăm din nou pe rîs.

— Dar atunci, spusei surprins de o idee subită, ar trebui să credem că toate operele au fost scrise pentru un public de...

— Sst! făcu ea astupîndu-mi gura cu mîna. Mi-ai promis să nu mai întrebuinţezi cuvîntul ăsta. Şi de altfel, destul despre acest capitol. Jură-mi că mergi cu mine la spectacol astă-seară. Dacă nu, am să cred că mă socoteşti idioată că ţi-am spus toate astea.

Speram că libretul, la fel de stupid şi de complicat ca de obicei, mi-ar oferi o portiţă de scăpare.

— Bine, spusei împăciuitor. Ce se joacă azi ?

— Traviata. Pentru debutul lui Montserrat Caballe. Sînt curioasă, spuse ea fără invidie, s-o aud înşirînd acele faimoase pianissimi de care eu n-am fost niciodată în stare. Ce noroc să înceapă cu cel mai frumos rol al repertoriului !

Prins în cursă, îngînai fără convingere:

— As fi preferat o dramă... mai puţin burgheză.

— Pier Paolo! Mi-ai explicat chiar adineauri de ce m-am realizat în Traviata mai profund decît în Trubadurul sau în Rigoletto. Lasă-mă să-ţi spun la rîndul meu de ce această operă este cea care înduioşează cel mai mult... pe cei de care vorbeam. Am căutat deseori să înţeleg, împreună cu Luchino extraordinarul succes al acestei povesti foarte convenţionale şi într-adevăr burgheze. Un băiat de familie se îndrăgosteşte de o curtezană, dar tatăl lui îl smulge din legătura asta care produce scandal în lumea sa şi care ar face imposibilă căsătoria surorii lui. Fă

un efort de transpunere, în locul curtezanei, pune un bărbat, un alt tînăr. Şi vei vedea imediat ridicîndu-se teribila maşină a represiunii sociale împotriva dragostei dintre două fiinţe aflate la limita normalităţii: părinţii care nu mai poartă redingota neagră şi nu mai ameninţă cu dezmostenirea, dar fac un şantaj mult mai mare cu spitalul psihiatric, tăierea subsidiilor,

interzicerea relațiilor, spectrul surorilor obligate la celibat... sînt sigură în orice caz că admiratorii mei retrăiau în timpul marii mele scene cu domnul Germont, drama pe care trebuiseră s-o înfrunte în sînul propriei familii după descoperirea tainei lor.

Adăugă, vrînd parcă să nu pară mai înteligentă decît era:

— O, ştii, dacă socoteşti că n-am spus o prostie în clipa asta, tot meritul îi revine lui Luchino.

Mărturisesc că dorința de a revedea sub acest aspect inedit pe eroina care pătrunsese pentru prima oară în visele mele cu filmul Gretei Garbo, îmi înlătură ultima rezistență, mie, care reproşam imensei literaturi de operă că nu oferă nimic comparabil cu ce găseam la Proust sau la Thomas Mann, la Verlaine sau la Lorca, şi asta fără să mă duc pînă la Michelangelo şi Platon. Ar fi fost posibil ca în întunericul micului cinematograf din Bolonia, liceanul tulburat de moartea Margaretei Gautier să-şi fi identificat propriai soartă cu aventura acestei femei ? Trei zile la rînd venise să se îmbete cu parfumul acesta amar în care proslăvirea morții se împletea cu miresmele voluptății. De aceea eram acum nerăbdător să văd dacă muzica va exercita asupra mea acelaşi farmec, dacă s-ar repeta şocul primei mele întîlniri cu dragostea blestemată.

Dar cînd ajunserăm seara în susul străzii Barberini, Măria în vizonul ei alb şi eu în smokingul meu de la Veneția, taxiul nostru fu oprit la intrarea de pe via Torino de un car de poliție aşezat de-a latul şoselei. Studenții, mi

se spuse, atacau cu roşii şi ouă mulțimea elegantă care cobora din maşină în fața peristilului teatrului.

— Du-mă la hotel, spuse Măria zîmbind.

Din delicatețe, cunoscîndu-mi opiniile politice, nu voia să mă compromită alăturîndu-mă publicului de bogătaşi şi de snobi care plătiseră douăzeci de mii de lire un bilet ca să fie văzuți la inaugurarea stagiunii. M-am supus fără să-i mărturisesc că găsesc detestabilă această nouă manifestare de conformism şi de intoleranță a tineretului din Roma.

47

Dacă ar trebui să salvez unul singur din filmele mele, acesta ar fi, fără nici o umbră de îndoială. Recenta trădare a lui Onassis, dorința frustrată a maternității care făcuse atît de tulburătoare scena cu copiii cărora, fără jurămîntul de a nu-şi mai întrebuința niciodată vocea, le-ar fi cîntat pe patul de moarte un vechi cîntec de leagăn din Pelopo-nez, dar si, îndrăznesc s-o

cred, amintirea conversației noastre de la Excelsior, inspirară Măriei un joc magnific, înțelesese că într-adevăr nu trebuia să „joace" ci să se mulțumească să se opună cetei de argonauți dansînd goi, o imobilitate de idol. „îmi ceri să fiu Femeia cu F mare, nu-i aşa, Pier Paolo ?" încărcată de vesminte şi giuvaeruri în mijlocul desertului din Cappadocia, îmi punea întrebări cu vocea ei cu timbru de aramă, în care apropierea de pămînturile natale pusese în evidență accentul grec.

Decis nu numai să-l pedepsesc pe Danilo, dar şi să-i arăt că nu-l voi păstra fără condiții printre actorii mei, îl luasem cu noi dar fără să-i dau vreun rol în film. Ca să-l consoleze, Măria în îndopa cu rahat-lukum la poalele stîncilor sculptate de la Gorema unde turnam scenele din Colhida.

— E ciudat, îmi spuse ea într-o seară, în timp ce-l pîndea cu coada ochiului pe Danilo, ocupat în nisip cu un guşter cu capul ascuțit şi cu labele palmate, e ciudat cum simți nevoia să te înconjori de femei în vogă, în timp ce pentru băieți te mulțumeşti cu tineri total necunoscuți. Gîndeşte-te la actrițele pe care le angajezi: Anna Magnani, Laura Betti, Silvana Magnano, Callas, şi îşi sublinie numele articulat cu acea mişcare autoritară a bărbiei ce ne

amintea că şi cînd stătea în praful unui sat turc, ea tot Divina rămînea. Cine-şi aminteşte de numele lui, adolescent brun şi slab care l-a jucat pe Christos în Evanghelia ta?

Femei cunoscute, băieți anonimi: nimic mai ciudat, dar nimic mai adevărat. La patruzeci şi şapte de ani, cu o lungă carieră de regizor şi de scriitor în urma mea, mă aflam între Măria, plină de podoabe, aureolată de glorie, aplaudată pe aeroporturi, aclamată oriunde apărea, şi Danilo în blugi Levi's, tolănit leneş pe burtă, în aceeaşi situație ca acum douăzeci de ani, cînd împreună cu tînărul Svenn, care miroasea a fîn, a maci şi a porumb, mă duceam să mă extaziez pe băncile cinematografului în aer liber din Codroipo, în fața machiajului sofisticat şi a ochilor făcuți ai Ritei Hayworth, adulată de o sută de milioane de spectatori.

Această amintire din Friul mă întrista. Nimic mai probabil, îmi spuneam într-o clipă de descurajare, ca Danilo să-mi scape printre degete într-o bună zi, cum îmi scăpase şi Svenn. Ce va rămîne după trecerea mea pe pămînt ?

Un şir de decepţii, de amărăciuni, de nereuşite. Doar dacă aş lăsa nişte opere care să transmită amintirea numelui meu. La acest gînd înălţai capul, îmi stersei lacrimile care începeau să-mi tulbure privirea şi-o întrebai pe Măria dacă era gata pentru filmarea scenei morţii lui Apsirtos.

Nici scandal, nici sechestru al parchetului de astă dată; cînd filmul prezentat cu puţin înaintea sărbătorilor de sfîrşit de an, a fost primit cu răceală de criticii decepţionaţi de-a nu găsi nici un detaliu scabros, nici o provocare politică, nici un sacrilegiu bisericesc, nimic care să le permită să-mi laude sus şi tare îndrăzneala, sperînd în ascuns că cenzura le va rezerva plăcerea unui nou proces de senzaţie. Laude politicoase, apoi tăcere stingherită cînd se află că premiera va avea loc la Opera din Paris sub patronajul Doamnei Pompidou, soţia preşedintelui republicii franceze care înăbuşise în mai '68 tulburările din Cartierul latin.

Cea mai frumoasă şi cea mai originală operă a mea a căzut repede în uitare. Măria se izola din nou în aparta-

mentul ei de pe Avenue Georges Mandel. îşi reluă viaţa singuratică şi melancolică, împreună cu cîinele pe care-l plimba de-a lungul bulevardelor goale ale acestui cartier posomorit, Trocadero-ul. La comoara de rochii pe care o aranja într-o ordine maniacă, prinzînd în ace bilețele cu data cînd intrase în colecţia ei şi cu împrejurarea în care o purtase, adăugă poate şi mantia şi tunica purtate de Medeea, împinsă de presentimentul că sînt ultimele costume din cariera sa. îmi plăcea să cred că nu pentru a comemora un ultim şi trecător succes de prestigiu fără vreo legătură cu triumfurile ei din trecut, ci în amintirea prieteniei noastre de la Roma şi din Turcia şi a uimirii de a fi descoperit, după cîţiva ani de cînd se retrăsese de pe scenă, impulsul misterios care-i stimulase geniul.

Chiar dacă i s-ar fi recunoscut valoarea, filmul n-ar fi putut apărea într-un moment mai nepotrivit. Cîteva zile înainte de Crăciun, izbucni primul din acele evenimente dramatice care aveau să însîngereze fără încetare Italia, în 12 decembrie la ora 16 şi 30, la Milano, în Piazza Fontana, explozia unei bombe la Banca de Agricultură, în sala ghişeelor. Şaisprezece morţi, optezeci şi opt de răniţi. Atentat de o gravitate fără precedent care traumatizează ţara. Cine a pus bomba ? Cu ce scop ? De ce să ataci pe cei nevinovaţi ? Trei zile după aceea, se anunţă arestarea anarhistului Pietro Valpreda. în aceeaşi noapte, un alt anarhist, Giuseppe Pinelli, funcţionar la căile ferate, pe care comisarul Calabresi tocmai îl întereghează în localurile prefecturii de poliţie din Milano, cade de la etajul al patrulea şi moare.

Maşinație ? Gafă polițenească ? O nouă afacere Drey-fus ? Timp de săptămîni, imposibil să te gîndesti la altceva. Telefonul suna fără încetare. Renunțînd să mai claseze apelurile, mămica mă lăsa să răspund singur.

— „Pier Paolo, sigur nu e vorba de sinucidere. Patru agenți îl înconjurau pe Pinelli în timp ce comisarul Calabresi îi lua interogatoriul. — Aveau indicii contra lui Pinelli ? — Nici un indiciu în afară de faptul că era anar-

hist. N-au reținut deci nimic contra lui ? — Nimic în afară de faptul că s-a aruncat pe fereastră. Pier Paolo, trebuie să intervii."

— „Allo! Calabresi pretinde că oamenii lui au vrut să-l împiedice pe Pinelli să se arunce pe fereastră. Unul din brigadieri ar fi reuşit să-l prindă de picioare dar i-au rămas pantofii în mînă. — De ce rîzi ? — Pentru că poliția în zelul ei de a se disculpa a prezentat presei trei pantofi diferiți!"

— „Aminteşte-ți că zilele astea trebuia prelungit contractul de muncă al metalurgistilor. — Ceea ce înseamnă că sinuciderea lui Pinelli... — ...Ar fi foarte utilă ca să liniştească electoratul după grevele din toamna asta, pichetele din fața uzinelor, manifestațiile de solidaritate ale studenților. — Bomba era fascistă ? — în 12 decembrie, ziua atentatului, simplă coicidență desigur, Consiliul Europei de la Strasbourg se pregătea să excludă Grecia coloneilor."

— „Judecătorul nu e de acord cu autopsia lui Pinelli, ceea ce ar fi permis să lămurească originea petei maronii constată pe ceafa cadavrului. Trebuie să intervii, Pier Paolo. Frumoasă ocazie pentru tine să te reabilitezi."

— „De data asta se pare că sîntem pe calea cea bună. Judecătorul cercetează pe un editor din Treviso, Giovanni Ventura, şi pe colaboratorul lui, Franco Freda, fasciști notorii, animatori ai mişcării Ordine Nuovo. — Cu ce indicii ? — S-a descoperit în librăria lor un arsenal de bombe asemănătoare celei din piața Fontana, cît şi o listă cu planuri amănunțite din toate locurile unde au fost săvîrşite atentate, începînd cu primăvara trecută, la Tîrgul din Milano, în trenuri în luna august... — Sînt în închisoare ? — Judecătorul i-a inculpat dar i-a lăsat în libertate. — De ce ? — De ce, de ce... Tu trebuie să pui întrebarea, Pier Paolo, în mod public."

— „Declarația lui Feltrinelli, în călătorie în străinătate. Renunță, spune, să se întoarcă în Italia. Cînd arde Reichstagul, mai bine să stai departe. — Feltrinelli, hm! închipuie-ți că avem un amic comun, pe pictorul

Giuseppe Zigaina. Am sub ochi ultima lui scrisoare, îmi scrie din vila lui din Friul, lîngă frontiera iugoslavă, ca să-mi spună că a primit vizita lui Giangiacomo... deghizat cu o barbă falsă şi ochelari negri. I-a oferit o cameră, dar Giangiacomo s-a dus să doarmă într-un cort în grădină. A doua zi dimineața, în zori, stupefiat şi speriat, Giuseppe si-a văzut musafirul în salopetă militară model cubanez, făcînd exerciții de aruncat grenade în trunchiurile copacilor."

— „Noutăți, Pier Paolo. Consultînd registrele Crucii Roşii, am aflat că centrala telefonică a prefecturii de poliție chemase ambulanța cu zece minute înaintea orei cînd a căzut Pinelli. Şi alibiul muncitorului feroviar ? — Confirmat definitiv, cu toată manevra care urmărea să discrediteze pe cei doi martori, sub pretext că unul este muncitor la pensie şi celălalt un ecleragist pede. — După tine, ce trebuie să fac ? — Să intri în ei, Pier Paolo. Avem nevoie de pana ta, de curajul tău, de generozitatea ta. Camilla Cederna s-a angajat profund. Nu poți să le laşi celor de la Espresso monopolul luptei."

— „Nouă găselniță a lui Feltrinelli. A pus în vînzare în librăriile sale bidoane cu vopsele-spray cu sloganul «Vopseşte-ți polițaiul în galben». Ştim că te enervează în calitate de editor al Grupului '63 şi al actlelor congresului de la Palermo, dar recunoaşte că «Vopseşte-ți polițaiul cu galben» e un picior în dos reuşit, nu ? Giangiacomo va fi inculpat, e sigura ca doi şi cu doi fac patru."

— „Alo ? Citeşti ziarele, da sau ba ? Tînărul anarhist Paolo Facciolo, deținut din aprilie pentru bombele de le Tîrgul din Milano, a trimis o scrisoare prietenilor lui în care descrie actele de violență pe care le comite asupra lui comisarul Calabresi: şaptezeci şi două de ore de interogatoriu neîntrerupt, interdicția de a se aşeza, palme, păr smuls, înțepături cu acul în testicule. — Bine o să văd sub ce formă aş putea interveni. — Nu mai poți să te eschivezi, Pier Paolo, dacă nu, s-ar crede că poemul tău despre polițai nu era o glumă. — în ce ziar mă sfătuieşti să scriu ? Am avut o rubrică în săptămînalul Vie Nuove — A, nu !

nu într-un ziar al P.C. Nu vei reuşi să te reabilitezi în ochii tinerilor, Pier

Paolo. Ai citit ce a declarat comisarul Calabresi chiar acum unui reporter de la Unită ? — Nu, spune-mi. — Revenind asupra afacerii Pinelli, a spus: «N-aveam nimic contra lui. Era un băiat cumsecade, un funcționar model. Aveam de gînd să-i dăm drumul a doua zi.» Nu într-un organ al P.C., te rog, Pier Paolo. Va fi mai bine pentru noi toți şi mai ales pentru tine. Ai de trecut un handicap serios. — Atunci unde ? — Alege unul din noile ziare ale stîngii extraparlamentare. Lotta continua, Patere operaio, II manifesta, să tot alegi. — Toți ăştia m-au atacat deja, şi în mod dur. — Pentru că te credeau legat de Vie Nuove, de ziarele Partidului. Ar fi prea fericiți să te primească în coloanele lor."

— „Alo ? De data asta e imposibil să dai înapoi. Gio-vanni Ventura, editorul de la Treviso, ştii ? Şi complicele lui, Franco Freda, amîndoi fascişti... — Cei care aveau arsenal în librărie şi un plan al tuturor atentatelor comise şi de comis. — Da. Ei bine, judecătorul i-a scos de sub inculpare. — Ce ? — Exact, ordonanță de neurmărire. — Dar toate indiciile acelea... — Nu destule ca să se continue ancheta. — Ei, lasă-mă" ! cum ar spune Danilo. — Puterea părăseşte pista neagră şi nu se interesează decît de cea roşie. Numai extrema stîngă trebuie să fie vinovată. — Cum a reacționat P.C. ? — Nu fi copil, Pier Paolo. P.C. nu are nici un chef să lase Democrației Creştine monopolul şi avantajele strategiei stărilor tensionate. Şi el vrea să facă pe arbitrul, pe moderatorul. — Ei şi ? — Şi-atunci, e interesat ca după scandalul lui De Lorenzo şi tentativa nereuşită de revenire fascistă, pericolul anarhostîngist să treacă pe prima pagină a ziarelor. Fără să mai punem la socoteală revanşa de luat asupra grevelor spontane din toamnă, care au lăsat sindicatul cu gura căscată. — P.C. nu se va lua niciodată după Democrația Creştină. Nu se va preta niciodată la manevra josnică ce constă în a face să fie condamnată extrema stîngă pentru crime comise de fascişti. — Naivule, rămîne de văzut.

— „Nu zău, Pier Paolo, dacă mai întîrzii, ai să te duci la fund pentru totdeauna. Oamenii aşteaptă să iei poziție. Ai uitat festivalul de la Veneția de acum doi ani ? Curînd, nu te vor bombarda numai fasciştii cu finocchio. Ai să ai tot tineretul contra ta."

— „...Cu atît mai rău, scandalul instruirii afacerii Val-preda agită acum toată Italia în afară de tine, după cîte se pare. Falsă, arhifalsă declarația şoferului de taxi care pretinde că l-a lăsat în fața Băncii de Agricultură cu cîteva momente înaintea exploziei pe anarhistul care purta o servietă mare, neagră. Minciună sfruntată stoarsă de poliție, în ceea ce priveşte pe ceilalți

martori ai acuzării, s-a dus să-i pescuiască în mediile interlope în care lucra acuzatul, dansator profesionist: printre drogați, printre travestiți, printre... — Homosexuali, pun pariu! — Nu îndrăzneam s-o spun, Pier Paolo, dar dacă... — Bine, sînt de acord pentru Lotta continua. — în sfîrşit! Procesul de defăimare pe care i l-a intentat comisarul Calabresi trebuie să aibă loc la Milano, în toamna asta. Un chilipir pentru tine, ai nevoie să-ți refaci reputația. Oferă-te pentru reportaj, în Lotta continua sau în altă parte."

Şi aşa mai departe timp de săptămîni şi de luni. Să nu mai vorbim de telefoanele din timpul nopții, înjurăturile anonime, avalanşele de „Ticălosule! Dezumflatule! Vîndutule! strigate la celălalt capăt al firului cu voce prefăcută. „O să ți-o băgăm şi ție şi prietenilor tăi!" Cine mă insulta ? Fasciştii ? Stîngiştii ? Hărțuit, tras în dreapta şi în stîngă, somat să intru în luptă, mă lăsau nervii. Cum să mă decid pentru un jurnal sau altul, înainte de a şti care dintre toate grupurile şi grupulețele apărute în 1968 care era cel mai simpatizat de Anamaria şi indirect de Danilo ? Deşi fidel întîlnirilor noastre de la amiaza şi raitelor date prin boschete, îmi vorbea deschis acum despre ceea ce se petrecea la facultatea de arhitectură: fără a pomeni de tînăra fată, dar fără să-mi ascundă de unde deținea informațiile. Aşa, ştiam de pildă că orientarea botezată Mişcarea studențească pierdea din influență: după Danilo, nu erau în stare decît să propună un ciclu de

conferințe în legătură cu filozofia lui Mao. // Manifesta, care publica lista profesorilor vinovați de a da note proaste şi de practicarea unei selecții inadmisibile, era mai serios. Cursurile acestora aveau să fie pe viitor boicotate. Promovare pentru toți — de asta era nevoie ! Criza economică, şomaj, sex, familie, — lipseau oare subiectele arzătoare la ordinea zilei ca să umple orele ? Jos cu literatura şi Istoria! Bătălia pentru legea divorțului era pe atunci în toi. Tinerii să se mobilizeze pentru o problemă de care depindea viitorul lor. Fără să îndrăznesc să-i mai amintesc lui Danilo îngrijorările mele în legătură cu acest radicalism infantil care s-ar întoarce împotriva copiilor din familiile sărace, ale căror relații n-ar înlocui diplomele inexistente sau davalorizate, rîdeam cu el cînd îmi povestea inițiativele din Manifesta: de exemplu să te ridici în fundul amfiteatrului cu un megafon şi să intonezi un cîntec al Rezistenței dacă profesorul se încăpățînează să vorbească despre

Palladio. Dar // Manifesta dovedea un gust autoritar care-i displăcea lui Danilo, ca siAvanguardia operata, de inspirație troțkistă şi contrară „sponta-neității", foarte apreciată la facultatea de arhitectură.

Lotta continua, din contră, exalta jocul, fantezia. Mi se păru că înțeleg că de data asta Danilo o influența pe Annamaria: în tot cazul se raliară (si în consecință şi eu) tendinței cît se poate de conformă cu temperamentul celui care mergea sărind şi bătînd din palme, chiar dacă, spre marea mea amărăciune, se lăsa din ce în ce mai puțin dus de exuberanța lui naturală, de cînd criticii de cinema judecaseră prestația sa în unul din filmele mele în care juca rolul factorului: „simpatic, dar limitat la reluarea obositoare a celor cîteva sărituri stereotipe".

Lotta continua publică în săptămînalul său o serie de caricaturi în legătură cu afacerea Pinelli. într-un autobuz plin de lume, se vedea un pasager întorcîndu-se agasat spre comisarul Calabresi: „Dar ce faci, dottore, mă îmbrîncesti ?" Sau, convocat la etajul al patrulea al prefecturii de poliție, un cetățean îşi lua precauția să-şi lege o paraşută de umeri: „Saltul îngerului" — porecla

dată comisarului era reluată de toată presa. Aşteptam cu nerăbdare fiecare număr al ziarului, care ne făcea să rîdem în hohote, şi iată de ce, cînd comisarul se decise în sfîrşit să se adreseze justiției, mă aranjai să fiu trimis reporter la proces. Va fi procesul poliției italiene, a metodelor, a infamiilor sale, şi pentru mine ocazia de a face să dispară echivocul poemului scris în noaptea de la Văile Giulia.

Față de Danilo mai ales, era şi timpul să-mi reafirm printr-o oarecare acțiune publică combativitatea antifascistă despre care nu avea alte dovezi în afară de rănile sîngerînde şi vînătăile ce se vedeau din timp în timp pe fața mea: stigmatele nopților mele clandestine şi a bătăilor încasate pe lîngă gară, dar pe care el le atribuia, în lipsa oricărei dezmințiri, sălbăticiei unuia din comandourile de extremă dreapta care, după scoaterea de sub urmărire a lui Freda şi Ventura, bîntuiau nepedepsite pe străzile Romei.

Milano îmi păru sinistru în acest început de octombrie, neguros şi umed. Manifeste de toate culorile, muiate de ploaie, acopereau trotuarele cu terciul lor spongios. Vîntul îndoia pe ziduri colțurile mîncate ale afişelor. Am-bulanțe, dube albastre ale poliției, maşini roşii de pompieri apăreau în goană precedate de urletele sirenelor. Rînduri lungi de agenți în ținută de luptă ocupau intersecțiile. Dar destul despre' acest subiect devenit în cîțiva ani atît de plicticos încît sînt de plîns autorii care se încăpățînează să umple hîrtia

cu amintirile lor despre baricade.

Am vrut să mă duc la Sant'Ambrogio, basilică romană mai depărtată de aglomerația traficului, cea mai veche biserică a oraşului în mijlocul unui cartier liniştit, îmi aminteam de marele mozaic cu Isus sclipind în penumbră deasupra altarului, loc obişnuit al plimbărilor mele la Milano. Fiindcă n-am fost niciodată la Ravena, veneam să caut aici, în absida cu lumină misterioasă, sub această cupolă de unde mă fixa ochiul ațintit al Pantocratorului, spaimele şi angoasele resimțite de mămica în timpul călătoriei ei de nuntă. Biserica era închisă, cartierul în

fierbere. Din balconul universității catolice atîrna steagul negru al anarhiştilor, poliția înconjura clădirea.

Ochiul pe care nu-l putusem vedea, continua să mă urmărească pe străzile peste care plutea acrul miros de gaze lacrimogene. Acum era ochiul tatii, sever, dilatat de efort, imens şi implacabil, aşa cum i se părea băiețelului de trei ani răsturnat pe muşamaua din bucătărie. Tata mă țintuia cu o mînă pe masă, în timp ce cu cealaltă îmi turna cîteva picături de colir în colțul pleoapei. Oh, cine mă va scăpa de acest chip aproape lipit de al meu ? încercam să alung aceste imagini spunîndu-mi că fără gazele grenadelor care-mi înțepau ochii şi gîtul, vremea depărtată a conjuctivitei mele nu mi-ar fi revenit niciodată în amintire. Ce asociație absurdă îmbina în mintea mea, în timp ce mă grăbeam să ajung la tribunal, plăcuțele sclipitoare de mozaic de la Sant'Ambrosio cu dintele de aur înfipt în mijlocul danturii căpitanului ?

Poliție şi în jurul şi în curtea palatului de justiție. O jumătate de duzină de tunuri de apă aliniate în baterie, sute de agenți pe picior de război. De bine de rău, mă strecurai pînă' în sala de audiențe plină ochi şi asaltată de o mulțime de tineri pe care alți agenți îi împingeau cu lovituri 'de bîte pe culoare. Un loc pe banca ziariştilor rămăsese liber lîngă un uriaş bărbos, purtînd un bandou negru pe un ochi, trimisul lui Manifesto. Mă ignoră ostentativ. Cel de la l'Unitâ, un prieten de demult cu o burtă revărsată, îmi întinse o mînă grăsulie şi cordială, ceea ce mă făcu să mă simt şi mai încurcat.

în fața noastră erau instalați reprezentanții presei im*-portante,

Corriere, Stampa, Giorno, Messagerro. Nici unul nu întoarse capul să-mi dea bună ziua, nici Camilla Cederna, cea mai puțin conformistă din toată breasla şi care va publica în l'Espresso relatările cele mai curajoase ale procesului. Avocații sporovăiau cu voce scăzută în fața t pupitrelor lor. Vecinul meu comunist mi-i arătă pe cei doi acuzați, directorul de la Lotta continua şi adjunctul său, în care-l recunoscui cu o stupoare amestecată cu spaimă pe Walter Tucci. Acelaşi păr lung, aceeaşi tunică Mao încheiată pînă sub bărbie, acelaşi aer superior şi îngîmfat ca în ziua în care venise să-mi bage în cap lecția lui de lite-

ratură. Instinctiv, mă ghemuri pe banca mea încercînd să nu mă fac remarcat. Dacă trebuia să ne întîlnim față în față, voiam să fiu sigur mai întîi că nu mă identifică cu autorul poemului despre polițişti, ci cu ziaristul decis să îngroaşe rîndurile colegilor indignați de asasinarea unui nevinovat.

Cu cît se prelungea aşteptarea, cu atît mă simțeam mai prost, în spatele barei publicului, în rîndul întîi, insensibilă la gălăgia mulțimii care urla, rîdea, ridica pumnul intonînd frînturi din Internaționala, Lucia Pinelli, văduva, stătea dreaptă şi mută în fața estradei unde vor lua loc judecătorii. Ond faimoasa Bianca Guidetti-Serra, avocată a apărării, se întoarse la pupitrul său, toate capetele se întinseră s-o privească pe această glorie feminină a baroului, în scurtul moment de linişte care urmă, mă apucă un strănut atît de puternic încît fui nevoit să-mi scot batista şi să mi-o pun la nas, spre marea surpriză a delegatului de îa l'Unitâ, un grăsunei cumsecade care transpira din abundență în sala supraîncălzită.

Puțin dispus să fac conversație cu reprezentantul P.C. dar dornic să mă liniştesc, ascultai ce spunea trimisul lui // Manifesto care se întorsese să-i vorbească celuilalt vecin al său, un brunet subțirel a cărui mustață şi păr cănit mă împiedicaseră la început să-l recunosc pe Armando. îl întreba de unde ştie atîtea lucruri despre Walter Tucci. „Doar e fratele meu !" răspunse tînărul cu mîndrie. „Ce slab este!" observă interlocutorul... „A avut totdeauna o sănătate şubredă. De fapt ar fi trebuit să moară încă de la naştere. Este un produs al primelor antibiotice aduse de americani." „Dacă-ar fi ştiut ei!" rîse bărbosul cu mutră de pirat. Armando rîse şi el.

De după batistă aruncai o privire pe fața palidă şi suptă a directorului adjunct de la Lotte continua. „Ar fi trebuit dă moară încă de la naştere." Nu murise în schimb îşi plimba peste tot gălbejeală şi aroganța funebră. Instinctul morții pe care natura îl înscrisese în genele sale, dar pe care ştiința îl zădărnicise, radia pe fața sa impasibilă ca o rece strălucire inumană. Dacă

pruncii salvați de penicilină trebuiau să-i semene cu toții, atunci, îmi spusei, ar fi fost mai bine ca americanii, în loc să ne aducă acest

cadou ca supliment la Colgate şi la Coca Cola, să fi lăsat mortalității infantile rolul stabilit prin planul Creațiunii.

Apoi, mă ruşinai de un asemenea gînd. Walter Tucci se afla aici ca purtător de cuvînt al tuturor celor care cereau dreptate pentru muncitorul feroviar: dovadă că trecînd de la literatură la politică, îşi schimbase gustul pentru polemici vane într-o angajare virilă. „Păsările" Grupului 63 mînjiseră cu rahat pereții apartamentului meu, astăzi însă era vorba de a răzbuna un om asasinat. Mămica scăpase cu un pachet de detergent: văduva nu va spăla atît de uşor sîngele bărbatului ei.

Sigur pe pozițiile mele ridicai capul şi începui să-l examinez pe Walter, decis să mă conving că părul său lung nu era o dovadă de supunere față de modă, ci un act de sfidare a cetelor rase ale miniştrilor democrați-creştini şi ale funcționarilor de poliție; tunica sa Mao nu dovedea nici un dispreț pentru valorile democratice, ci îl apăra ca o platoşă pe campionul lor, căruia această armură nu-i era deloc de prisos; şi că ochii pe care-i plimba cu un aer absent peste mulțime nu exprimau satisfacția orgolioasă a fanaticului închis în sine, ci o voință de concentrare indispensabilă în înfruntarea asasinilor lui Pinelli.

în acest moment, ochii lui, pe care tocmai îi lăudasem în gînd, se întîlniră cu ai mei. Walter îşi trase avocatul de mînecă. Acesta strecură un cuvînt avocatului comisarului Calabresi, maestrul Michele Lener, specialist în apărarea industriaşilor verosi fugiți, şi celebru de cînd obținuse achitarea poliţiştilor inculpați în uciderea celor şapte muncitori din Reggio Emilia. Maestrul Lener se întoarse spre mine. Toga i se deschise în această mişcare. Numărul revistei cu poemul meu apăru în cutele robei sale. Trimisul lui Unită îl văzu şi el. Tuşi discret pentru a mă asigura de bunăvoința lui. Privirea mi se tulbură. Mi se păru că şi alte persoane în sală tocmai remarcaseră prezența mea. îşi dădeau coate, mă arătau cu degetul. Ce-mi reproşau ? De ce îşi repetau numele meu mai întîi într-un murmur care încetul cu încetul se amplifică şi deveni un strigăt ? „Pier Paolo, Pier Paolo, Pier Paolo! Pier Porco! Pier Porco!" Acum scandau, tot mai tare; şi cu excepția Luciei Pinelli, care rămăsese impasibilă, cu privirea piro-

nită pe fotoliile goale ale magistraților, îşi răsuceau gîtul şi făceau tot felul de strîmbături ca să mă vadă chircit şi copleşit de ruşine pe scaunul meu.

Bărbosul de la Manifesta alese acest moment să se întoarcă spre mine. îşi scoase fără grabă bandajul care-i acoperea ochiul şi mă privi drept în față cu cei doi ochi care vedeau tot atît de limpede unul cît şi celălalt. Aş fi preferat insulte acestei examinări adinei şi tăcute acompaniată de un rînjet abia schițat, care-i trăgea în jos colțurile gurii. Mai penibilă decît orice mi se păru indiferența lui Armando : prăvălit pe bancă, cu picioarele desfăcute, nu mai puțin grosolan în chip de brun de cum fusese cînd era blond, dar nu şi mai puțin seducător; se juca cu un fir bălos de gumă de mestecat pe care si-l scotea din gură, îl întindea cu plăcere şi îl băga la loc ca să termine suptul, ca şi cum nu m-ar fi văzut, nu m-ar fi cunoscut niciodată.

'Ocazia ca să dispar se prezentă cînd Curtea, precedată de un aprod care agita clopoțelul, îşi făcu intrarea în sală. Toată lumea se sculă cu excepția lui Armando, care rămase tolănit. Preşedintele şi cei doi judecători făcură semn cu mîna pentru a potoli vacarmul. Ajunsesem la uşă, dar huiduielile şi fluierăturile continuau să se dezlănțuie împotriva mea. Ecoul lor mă urmări pe coridoare unde manifestanții care o ştergeau în fața bîtelor nu avură timpul să mă recunoască, îmi răsunau încă în urechi, mult timp după ce părăsisem palatul, în timp ce rătăceam la întîmplare pe străzile din Milano şi regretam că nu primisem şi eu o lovitură de bîtă. O rană bună, o plagă mi-ar fi confirmat convingerile, mi-ar fi liniştit prietenii, i-ar fi dovedit lui Danilo că fata cofetarului nu avea monopolul curajului, al tinereții, al riscului, al gloriei. Dar nu numai la atît s-ar fi mărginit rolul sîngelui şi ştiu bine ce greşeală ascunsă mi-ar fi răscumpărat.

ÎNGERUL DESTINULUI

473

48

— Pier Paolo, Pier Paolo !

îi auzii vocea chemîndu-mă din stradă, îmi striga numele din toate puterile. Urcă scările în goană şi bătu la uşă, prea nerăbdător să mai sune.

— Pier Paolo ! strigă el venind în fugă spre mine, s-a făcut! Avem divorțul! Legea a fost votată în noaptea asta!

îşi luase obiceiul să-mi aducă ziarele, în dimineața aceea îmi aruncă pe

masă toată presa. Cu excepția lamentărilor catolice, inevitabile, era o atmosferă de' exaltare. „Victoria progresului şi a democrației". „A doua eliberare a Italiei." „Ruşinea Acordului de la Latran s-a şters." „Italia intră în epoca modernă."

— în epoca modernă, da, spusei sarcastic. Dar de aici şi pînă la a crede că instituția divorțului este o victorie a progresului şi a democrației!..

îmi veni să rîd văzîndu-i mutra uluită. Totuşi, antrenat de iritarea mea, continuai:

— Imbecilii! Pun pe seama progresului şi a democrației ceea ce revine culturii de masă şi ideologiei de consum. Clasa mijlocie a vrut şi a obținut divorțul, dar cine în afară de cel mai cretin dintre oameni ar putea susține că au scăpat de tutela clericală printr-un act de maturitate politică ?

— Aşa spun toate ziarele, Pier Paolo !

— îți place să te amuzi, nu-i aşa, Niletto, spusei fără să-i dau un răspuns direct.

— ...Da... făcu el după o clipă de ezitare, nedecis între teama de o altă capcană şi bucuria de a-şi auzi numele sub acest diminutiv afectuos.

— Dar ce-ai zice dacă s-ar da o lege în țară care să Ic oblige să te distrezi ? O lege care te-ar obliga să Iii lol timpul mulțumit şi care ar declara vinovat şi ar condamna în numele poporului italian pe oricine n-ar fi la fel de vesel ca ceilalți ?

— Ce-as zice de o astfel de lege ?

— Da. Ai începe prin a te bucura, desigur, dar te-ai sătura foarte repede şi n-ar trece mult pînă să protestezi contra unei obligații care ar avea aerul... aerul a ce ?

— Păi, habar n-am. Felul tău de a gîndi nu e uşor de priceput, zău că nu.

— Noua putere îi va aduce pe toți în robie, strigai, fără ca măcar să aibă timpul să-şi dea seama de asta !

— Care putere, Pier Paolo ?

— Cea care comandă de-aici înainte în Italia şi le porunceşte tinerilor : „Faceți dragoste, căsătoriți-vă, dați la naiba ideile învechite ale părinților voştri, fiți o pereche modernă care se căsătoreşte şi divorțează, dispuneți cum vreți de trupul vostru..."

— Şi ar fi rău, Pier Paolo ? Zău, nu te mai înțeleg.

în fața protestului dictat de bunul simț şi de onestitate, am fost pe punctul de a mă potoli. Dar zării portofelul pe care-l uitasem ieri pe divan.

— Şi pe tine, bietul meu Danilo, reluai cu o voce şuierătoare, te manipulează puterea. Nu-mi mai aminteam data exactă a zilei tale de naştere. M-am uitat în portofel şi ce-am descoperit ? Că ai şters de pe actul tău de identitate mențiunea „comisionar" şi ai înlocuit-o cu „student". Altădată nu ți-era ruşine de neştiința ta, Danilo. Erai cît se poate de fericit să fii comisionar. Azi, noua putere te obligă să te consideri „student". Un student ignorant, deci un individ nenorocit, ruşinat, nevrozat. Dar un tînăr modern, un tînăr care participă la marea euforie a celorlalți tineri italieni, la falsa lor fericire de a se simți „moderni", înțelegi că un comisionar în această Italie „modernă" şi „emancipată" este tot atît de anacronic ca şi o pereche inseparabilă ? Vei fi „modern" dar nevrozat: ca

nenumărații tineri căsătoriți care vor cădea în cursa divorțului.

îmi dădui seama că nu mă mai ascultă, dar fixa cu spaimă portofelul pe care i-l fluturam sub nas.

— Poftim, izbucnii eu pierzînd orice măsură, îndrăzneşti să mă întrebi „Care putere ?" cînd nu numai că te duci la Ostia cu Annamaria, dar te şi fotografiezi cu ea în pozițiile cele mai... respingătoare !

Cu aceste cuvinte scosei din portofel cele trei fotografii pe care le găsisem acolo: Danilo şi Annamaria goi pe plajă, Danilo şi Annamaria sărutîndu-se pe gură în spatele unei cabine, Danilo şi Annamaria dansînd în parcul de distracții din Ostia.

— Uite ce-a făcut din tine noua putere: un băiat care ar socoti dezonorant să nu facă o serie de lucruri după modelul oferit de o permanentă propagandă care-l instigă fără ştirea lui. Trebuie să iasă cu o fată, trebuie să se arate şi unul şi celălalt în pielea goală, trebuie s-o țină îmbrățişată dansînd şi s-o sărute în felul acesta dezgustător. Bagă-ți în cap odată pentru totdeauna biet cretin : acordarea divorțului după alte facilități oferite maselor, este o falsă toleranță, o opresiune mult mai grea decît vechile interdicții din Italia catolică. Ai acuma obligația să te distrezi în cuplu, tot aşa cum fetele au datoria să-şi piardă fecioria înainte de căsătorie. Greşeala astăzi, greşeală ridicolă şi de neiertat, ar fi singurătatea, castitatea, fidelitatea față de valorile tradiționale. Şi apoi, adău-gai ca s-o iau înaintea lui Danilo, care se pregătea să protesteze din nou, cel mai rău este divorțul, facilitînd libertatea sexuală a cuplului, nu va facilita decît libertatea asta. Puterea, liberală numai în ceea ce priveşte acest capitol, se va opune mai mult ca niciodată... la toate celelalte ! Vei vedea... Minoritățile vor fi hărțuite

şi pedepsite în numele libertății oferite majorității. Disprețul laic față de cei care nu vor şti să aprecieze avantajele societății de consum va plesni pe spinarea lor cum n-a plesnit niciodată biciul lui Moise...

Aşa mi-am vărsat focul şi gelozia. Un altul, în locul lui, s-ar fi simțit ofensat de vorbele mele, dar el, prea generos ca să se supere, îmi adresă o simplă rugăminte cînd îmi terminai predica:

— Poate ai dreptate, Pier Paolo. Habar n-am. Dar păstrează-ți gîndurile astea numai pentru tine, te rog. Nu face din ele articole de ziar. Ți-ar face reclamă proastă, crede-mă.

în loc să-l ascult, mă grăbii să încep în // Corriere della Sera o polemică contra societății permisive, pe care o acuzam de a fi mai totalitară decît Democrația Creştină, mai totalitară şi mai feroce decît chiar regimul fascist, „într-o societate care multiplică interdicțiile, toate posibilitățile sînt deschise; într-o societate care dă o încuviințare, toate celelalte posibilități sînt oprite cu excepția celei deschisă de această încuviințare." Prima schiță a formulei devenită celebră, pe care o voi pune cinci ani mai tîrziu în gura unui personaj din ultimul meu film.

Din partea stîngii, ca şi din partea dreptei, începu să plouă cu înjurături; care se înmulțiră cu o sumbră şi nebunească frenezie cînd mă apucai să prezic viitorul avortului. „Legalizarea întreruperii de sarcină", acesta era noul strigăt de război al fracțiunii luminate din opinia publică şi din presă, noua victorie de cîstigat contra Vaticanului şi contra nostalgicilor fascismului. Iar eu: „Să pretinzi că legalizarea avortului va facilita dragostea între bărbat şi femeie este o minciună. Trebuie spus sus şi tare că o asemenea măsură va face dragostea între bărbat şi femeie obligatorie. Nici un băiat, nici o fată nu va putea să se sustragă de la această obligație, care nu va fi deci o cucerire a progresului şi a democrației, ci o neobrăzată somație a noilor noştri patroni. Faceți amor, tineri italieni, e un ordin. Arătați-vă la înălțimea noilor voastre libertăți. Facilitatea dragostei va crea obsesia dragostei. Nimeni nu l va avea dreptul să stea deoparte şi să nu ia parte la petre-Scere. Vai de cel care va refuza să adopte modelul euforic îşi triumfalist al cuplului. Vai de cel ce va simți în el o pie-Jdică de netrecut pentru a atinge fericirea pe această cale.] Va fi desemnat blamului public şi va fi marginalizat."

Apoi, părăsind tonul de oracol al articolelor despre cataclismul antropologic care devastează acum Italia, mai ieri țară a decenței şi a modestiei, acuma bîlci al celui mai vulgar hedonism, mi-am impus să cobor la nivelul detaliilor practice. Dacă planificarea naşterilor, declarai eu, a devenit o problemă a planetei, o chestiune de supraviețuire pentru umanitate, ea se ciocneşte la noi de un obstacol puternic, aplanat de mult în democrațiile vecine, în care o primă revoluție burgheză în secolul al XVIII-lea, apoi o a doua revoluție industrială în secolul al XlX-lea au precedat a treia revoluție, cea a mass-mediei, şi au pregătit o răsturnare a mentalităților, în Italia, pămînt al unor puternice pasiuni rurale, care păstrează neştirbită imaginea creştină a Fecioarei cu trupul lui Christ pe genunchi, smulgerea copiilor din pîntecul mamei lor n-ar putea fi decît o crimă, înțelepciunea, urmam eu, mijlocul de a împăca respectul sfînt datorat mamelor şi teama justificată de suprapopulare ar fi deci să luptăm nu la nivelul naşterii, ci la al conceperii. Să învățăm familia mic-bur-gheză şi pe cea de rînd că există şi sexualitate sterilă, sau s-o ajutăm, cumva, de o cunosc să treacă peste repulsia ei morală contra practicilor erotice care disociază plăcerea de procreație.

De astă dată iscai o huiduială dezgustătoare, o dezlănțuire nemaipomenită de vulgarități, de glume obscene şi de insinuări despre viața mea particulară. „Papa prins pe picior greşit." „Fanfani în mare încurcătură." Una din prietenele mele dragi (care încetă să-mi mai fie din ziua aceea), romanciera Natalia Ginzburg a scris în La Stampa că recomand sexualitatea denaturată drept contraceptiv universal. Moravia mă acuză în mod public de a fi un sexofob paulinian. Comuniştii ironizară grosolan : dacă perpetuarea speciei este la cheremul homosexualilor, trebuie să cerem preoților reabilitarea Sodomei. Nici dreapta nu se pierdu în subtilități. „P.P.P. vrea ca fetele să rămînă caste, cu scopul de a evita concurența şi de a-i rămîne numai lui i ragazzi." Un manifest

j anonim fu aruncat noaptea dintr-o maşină pe străzile din f Roma.

P.P.P., mereu avid de folclor lingvistic, ne reaminteşte proverbul roman:

„Cazzo in culo nonfafanciullo"

Fasciştii îndrăzniră să scrie în ziare: „P.P.P. recu-noscînd exclusivă dragostea pentru mama sa, revendică steaua roză a deținuților homosexuali

din devotament filial. Nici chiar Freud nu s-ar fi încumetat să-l desemneze pe Oedip, pentru complexul lui, ca bun de închis într-un lagăr nazist.

Apel direct la linşaj. Confirmare exactă a diagnosticului meu. Crezi că aş fi încercat să atenuez atacurile ac-ceptînd să mă explic ? S-a produs contrariul. Sugerasem soluția mea cu nenumărate nuanțe şi doar ca ipoteză. Cînd' îmi dădui seama că mi se întorcea înapoi îngroşată, deformată, caricaturizată de reaua-credintă, plină de subînțelesuri obscene, mă simții tentat să răspund exa-gerînd punctele mele de vedere, mult dincolo de ceea ce gîndeam. Hotărîre luată ca să indignez tineretul, pe care nu reuşeam să-l mai seduc, nevoie de a fi în fruntea actualității prin scandal, de vreme ce nu-mi rămînea decît această cale, dar mai ales plăcere amară de-a face gol în jurul meu. Polemicile mele absurde mă împingeau într-un tunel fără ieşire: Danilo ghici că de aici înainte motivul acesta era mai tare decît argumentele raționale. „Nu, Pier Paolo, nu, mă implora el la început, cînd îi dădeam să-mi citească textul înainte de a-l trimite la ziar. O să-ți ridici în cap toată Italia." Dar curînd nu mai spuse nimic, constatînd că nici o observație nu mă putea enerva mai mult. Italia întreagă contra mea, şi eu, singur contra țării mele, ca Dante alungat din oraş în oraş, ca Savonarola tîrît cu forța de la catedră pe rug. Ce trebuia să mai inventez în plus ca Roma să admită că se putea lipsi de mine ? Pînă în ziua cînd m-am săturat şi eu de aceste provocări, îmi trebuia o cale mai directă, mai rapidă spre scopul pe

care mi-l fixasem — sau pe care demonul meu îl alesese pentru mine.

Descoperisem la o jumătate de oră de mers cu maşina din Via Eufrate, pe țărmul mării, lîngă vărsarea Tibru'lui, o coastă joasă şi pustie care mi se păru imediat magică, cu toate că Danilo nu se lăsă dus fără împotrivire în acest peisaj pustiu. Clădirile modeste care prelungesc Ostia pe dreapta se opresc brusc la marginea unui soi de cîmpie dominată de departe de ruinele masive ale unui turn octo-gonal, vechi donjon roman izolat şi pierdut, la capătul a ceea ce nu mai este astăzi decît un imens depozit de gunoaie şi moloz. Cîteva trestii gălbejite de praf îşi pleacă vîrfurile firave printre pietre. Un cenuşiu uniform acoperă acest capăt de lume căruia țărmul marin, departe de a-i oferi o margine colorată, nu-î adăugă decît o undă de spumă murdară şi de apă tulbure în care plutesc sticle de plastic şi hîrtii unsuroase.

îmi aminti imediat de colina Testaccio. Iată, îmi spusei, în acest oraş degenerat şi corupt, singurele două locuri care rămîn neatinse. Unul —

Testaccio cu ceata lui de copii ciudați — binecuvîntat; celălalt, acest Idroscalo cu nume anacronic evocator de vapoare şi de trafic portuar, astăzi dispărut — cu siguranță blestemat: dar amîndouă, sacre, în afara lumii, rar bătute de picior omenesc, păstrate pentru ceremonii tainice. Rituri de foc şi sărbători ale renaşterii vieții pe Testaccio; dar aici ce-ar putea fi ? mă întreb împingîndu-l înainte pe Danilo, devenit recalcitrant, îmi interzisesem să urcăm împreună dealul poneilor, dar acum, atras de o vrajă, îl țineam pe Danilo de gît şi-l îndreptam spre inima acestui regat al mizeriei şi al însingurării.

în general, incapabil să stea locului prin firea sa, dar în ziua aceea de două ori mai nerăbdător să-şi manifeste vitalitatea, începu să fugă printre barăcile împrăştiate în această zonă care părea la prima vedere pustie. Maga-zioare puțin mai mari decît o gheretă, barăci abuziv construite,'fără sistematizare, fără instalații edilitare, fără electricitate, adăposturi din scînduri şi din tablă cîrpite cu accesorii de maşini, rafistolate cu perdele vechi, astupatei

cu hîrtie de ziar, dar trădînd printr-un detaliu sau altul — o marchiză deasupra uşii, un pitic de porțelan lîngă prag, o falsă antenă de televizor —^ că proprietarii doriseră să imite vila balneară pe care mijloacele lor materiale nu le-o permiteau. Nici țipenie în prima zi cînd am trecut pe acolo. Idroscalo nu se însufleţea decît duminica, atunci cînd stăpînii veneau să aducă o piatră de zidit, o grindă de întăritură, să consolideze acoperişul, să atîrne o perdea înflorată la fereastra fără geamuri, cu gîndul la sezonul frumos cînd vor petrece ziua întreagă pe malul mării, ca bogații lor vecini din Fregene, de dincolo de Tibru. Prima grijă a lor fusese să înfigă un rînd de țăruşi sau să ridice o barieră din sîrmă împletită în jurul casei, ca să-şi îngrădească locuința. Uneori o tăbliță înfiptă în nisip indica numele de familie şi chiar un număr. „Asta-i bună ! Ce idee, că doar nu sînt străzi!" Şi mai nebunească mi se păru o cadă de baie proptită în pămînt pe cele patru picioare de fontă în mijlocul „grădinii", din lipsă de loc sub acoperiş, şi în care apa nu putea ajunge decît căzînd din cer, pentru că nu exista, din lipsă de canalizare.

Aceste eforturi de a transforma un bidonvil într-o biată stațiune balneară ar fi trebuit să mă înduioşeze; sau din contră, să privesc cu severitate această dorință încăpățînată de proprietate particulară, cauza supralicitării în materie de prost gust. Nimic din toate acestea nu-mi trecu prin minte, înaintam cu inima strînsă şi uimit, ca şi cum în loc să fi nimerit

în cea mai nenorocită din toate mahalalele posibile, m-as fi trezit ca prin farmec înapoi, la originile universului, sau azvîrlit brutal spre sfirsitul lui. „Africa" îmi spusei, amintindu-mi de ceea ce văzusem în mahalalele de la Nairobi cînd veneam în fugă printre două rînduri de cocioabe la întîlnirile mele din savană. Dar acest cuvînt magic prin el însuşi, „Africa", nu-mi dădea cheia pentru ceea ce simțeam acum: un amestec de fascinație şi de teroare fără nici o legătură cu impresiile mele din Kenya, în Kenya erau zorile lumii. Aici era declinul ei, putreziciunea, ultima descompunere. Roma cu palatele ei, cu bisericile, cu multitudinea ei de secole suprapuse, de religii, de guvernări, venea să-şi încheie istoria între aceste dune de moloz, aceste carica-

turi de locuință. Din portul în care debarcaseră atîtea popoare, nerăbdătoare să fie socotite printre fiii Lupoaicei, nu mai rămînea în fața noastră decît un estuar deschis, părăsit pînă şi de pescari. Albatroşii, care plutesc peste toate gurile rîurilor, îşi luaseră zborul în căutarea unui loc mai puțin melancolic. Acest decor de praf şi de noroi e tot ce rămăsese din Cetatea eternă, regină şi călăuză a națiunilor, moştenirea Cetății se mărginea la această parcelare; căderea Romei, de care se vorbea de atîta timp, fusese în sfîrşit împlinită.

O cădere fără drept de apel, şi pentru mine cadrul ideal, teatrul demn de marele spectacol pe care voiam să mi-l ofer. La fereastra unei magazii, în locul geamului, văzui întins un număr recent din // Messaggero. „Anchetă asupra tineretului" proclama titlul. Şi imprimate sub titlu cu litere mari aceste rînduri pline de speranță: „Giuseppina ne-a declarat surîzînd: Nu mă mai dă nimeni afară dacă intru într-o biserică cu brațele dezgolite". Mutră fericită a Giuseppinei căreia îi corespundea probabil corolarul uşor de ghicit, satisfacția fără margini a ziaristului. Ah, credeau toți că o eră de libertate şi de fericire se deschide pentru Italia, în clipa cînd Roma îşi trîmbița încrederea în viitorul civilizației, voi fi eu singurul care să pretind o ținută cu mîneci lungi pentru Giuseppina ? Se spune că locuitorii din Pompei petrecuseră fără grijă în seara dinaintea erupției Vezuviului. Muriseră ciocnind cupele, îngropați sub ploaia de cenuşă. Nici un vulcan n-ar mai fi astăzi necesar. Moartea se instalase deja în deşertul de la Idroscalo.

Chiar şi Danilo, renunțînd să alerge şi să zburde, mergea lîngă mine potrivindu-şi pasul după al meu şi făcînd în aşa fel încît să-mi atingă brațul, ca un copil speriat care are nevoie să rămînă în contact cu cineva. Exploram în lung şi în lat cărările rămase pe nisip, în timp ce el mă privea îngrijorat, ca şi cum ar fi vrut să mă întrebe unde voiam să-l duc. Eram mulțumit să constat că resimțea din plin vraja blestemată a locului, la care mîna omului nu făcea decît să adauge un plus de tristețe şi de batjocoră.

— Nu, nu aici Pier Paolo, nu aici! mă rugă el cînd înțelese ce căutam.

Tocmai descoperisem un teren de fotbal rudimentar,
lărginit cu un şir de pietre, începui să mă dezbrac sub
privirea speriată a lui Danilo, care mă imita fără nici un
chef. Nu exista un mijloc mai sigur să-l întărît împotriva
nea ca alegerea acestui decor şi a acestei pustietăți jal-
lice. Va compara desertul de la Idroscalo cu farmecele
[foarte apropiatei plaje de la Ostia şi gesturile făcute liber
şi voios cu Annamaria cu cele la care îl voi obliga acuma.

— Ah, nu te-ai gîndit la permisiunea asta ! Mormăiam aceste cuvinte între dinți în timp ce-mi

ateam cureaua de la pantaloni, o curea lată cu cataramă ie aramă masivă, pe care o făcui să şuiere învîrtind-o în aînă.

— Dacă tu crezi că astăzi totul este permis, atunci trebuie să mergi pînă la capătul posibilului!

îi pusei cureaua în mînă şi-i oferii pieptul meu descoperit.

— Loveşte ! poruncii cu voce tare.

Mă privi nevenindu-i să creadă, holbă ochii, ridică din sprîncene, se prefăcu că-l pufneşte rîsul şi apoi, resemnîndu-se la ceea ce credea că este un joc nou, îmi dădu o lovitură uşoară care abia mă atinse.

— Nu aşa, Danilo. Loveşte mai tare ! Loveşte cu catarama ! Loveşte pînă la sînge !

Ca să-i dau exemplu îl plesnii peste picior. Scoase un țipăt şi apoi rămase mut de uimire şi de spaimă, cînd zări pe pulpă urma umflată a unei dungi care se înroşea repede.

— De ce ai făcut asta ? bîigui el cu lacrimi în ochi.

— De ce am făcut asta, Danilo ?

Cu o clipă mai devreme aş fi răspuns: „Pentru că dreptul de a biciui şi de a fi biciuit nu este consemnat în societatea de consum. Pentru că această permisiune, ea n-o va acorda niciodată. Pentru că dacă mă iubeşti trebuie să

accepți totul din partea mea. Pentru că la cîteva sute de metri de'locul unde ai cules primele roade ale toleranței, te voi învăța că apocalipsul a şi început." Dar deodată,

furia care mă stăpînise, dispăru. Mi se făcu silă de brutalitatea mea. Priveam cu un aer stupid cureaua pe care o aveam încă în mînă.

„Nu există decît un vinovat, un singur vinovat!" murmurai întorcînd cureaua spre mine. începui să mă lovesc cu catarama; la început fără vlagă, ca absent, apoi din ce în ce mai tare. Nici nu-mi dădui seama cînd începură să sîngereze rănile. Continuam să mă biciuiesc peste tot, pe umeri, pe spinare, pe pîntec. „Asa-ți trebuie! Aşa-ți trebuie!" îmi repetam maşinal aceste cuvinte fără să ştiu pentru ce vină îmi administram această umilire sînge-roasă. „Libertatea corpului, uite cît face !" aş fi putut să-i strig lui Danilo dacă as fi fost în stare să rostesc o singură frază.

Se depărtase şi privea norii pe care vîntul, în rafale, îi alunga spre mare, cu palmele puse pe urechi ca să nu asiste la scenă şi să nu audă plesniturile curelii pe piele.

îndată ce-l chemai, veni în fugă, nu fără să facă un gest de care îmi voi aminti cîțiva ani mai tîrziu, în împrejurări aproape asemănătoare. Gol cum era, smulse din gardul vecin o scîndură pe care o puse pe jos între noi doi.

— Ce vrei să faci cu asta ? îl întrebai mirat.

Se înroşi, ridică bucata de lemn şi o aruncă departe. Puțin îmi păsa în acel moment să descopăr ce-i trecuse prin cap.

— Niletto, făcui, excitat de sînge, de durere, de frumusețea funebră a peisajului din jur.

— O să aranjez un colțişor, aşteaptă, făcu el silit să înțeleagă după tot ce vedea că orice încercare de a obține un răgaz şi a mă readuce spre locul nostru obişnuit ar fi inutilă.

— Nu, Danilo, aici, aşa. Vino.

— în picioare ? Dar nu se poate! exclamă el.

Şi chiar dacă admise că tăvălitul în moloz şi în praful ce murdărea pînă şi cel mai mic fir de iarbă de pe marginea terenului de fotbal nu era potrivit pentru rănile mele, îmi dădeam bine seama că i se părea scandaloasă şi nu accepta poziția umilitoare la care-l obligam decît ca'să evite o nouă explozie de violență.

Mai multe evenimente, unele publice, altele personale produseră în viața miea o diversiune care-mi îngădui să-mi vin în fire şi să mă regăsesc după scena de la Idroscalo, cînd era cît pe ce ca Danilo să-şi ia hainele şi să fugă lăsîndu-mă singur pe plajă.

După aprobarea divorțului şi înainte de legea întreruperii de sarcină, guvernul trebuia să ofere garanții dreptei; să provoace deci un terorism roşu pe care apoi să-l combată atacînd extrema stîngă. E o explicație ca oricare alta. Fapt este că un nou val de atentate îl completă pe primul. Violențelor făcute de năimiții de la M.S.I. li se adăugară agresiunile contra celor din conducerea uzinelor. Cu sutele, bombele aruncate contra sediilor locale ale P.C.I.; zilnice, raidurile devastatoare în şcoli; tot fascist şi atentatul contra trenului Soarelui, în Calabria, care se soldase cu sase morți şi cincizeci de răniți. Dar două luni mai tîrziu — la 17 septembrie ca să fiu precis —, un director de la Sit-şiemens din Milano îşi va găsi maşina carbonizată în subsolul locuinței sale': episod care ar fi trecut neobservat între miile de incidente analoage, dacă incendiatorii nu si-ar fi lăsat iscălitura pe peretele garajului. O parafă ciudată, formată dintr-o stea cu cinci colțuri şi două litere misterioase: un B lîngă un R, desenate cu vopsea roşie.

Interesat de limbajul simbolic, zadarnic am încercat să-l descifrez pe acesta; pînă în ziua cînd — era în ianuarie a anului următor — acelaşi grup terorist a pus opt bombe pe pista de încercare a pneurilor de la uzina Pirelli; lăsîndu-şi de data asta pe manifestele aruncate lîngă camioanele distruse numele scrise cu litere mari: „Brigăzile

roşii". Ziarele nu acordară prea multă atenție evenimentului, care intra în rutina delicventei politice. Probabil că nici eu n-as fi făcut o deosebire prea mare între milițiile roşii şi alte organizații similare, cu toate că mai puțin metaforice şi preferind culorii emblema denumirilor abstracte: Mişcarea 22 octombrie, Grupurile Armate Proletare (ale lui Feltrinelli, trecut definitiv în clandestinitate), Noua Rezistență, Autonomia Muncitorească — de n-ar fi fost mania de a-şi semna crimele, şi asta printr-o stea cu cinci colțuri. O enigmă excitantă care-mi purta gîndul atît spre platoşa lui David cît şi spre Pentagonul american, două chei care nu se potriveau însă la broască. Fără a mai lua în considerare că Renato Curcio, şeful Brigăzilor

Roşii, se ştia că nu se formase la şcoala lui Lenin şi nici la a lui Mao ci, catolic militant, provenea de la facultatea de sociologie din Trento, bastion al credinței şi al dogmei de la faimosul Conciliu încoace, pepinieră de iezuiți, centru al Contrareformei, de unde era firesc să-şi tragă disprețul pentru instituțiile democratice, dar nu şi mania pirotehnică şi nici arta de a mînui explozivele.

Cealaltă diversiune — dar pot numi astfel ceea ce a fost ultima bucurie din viața mea ? — se prezentă sub forma unui film de turnat nu departe de Roma, dacă e să socotesc în kilometri, dar la o distanță de ani-lumină dacă e să mă refer la spirit şi la sensibilitate: la Napoli, Genna-riello, de acum înainte oraşul meu preferat din Italia. Te-am regăsit acolo. Schimbat ca stare civilă dar la adăpost de îmburghezîre, integru şi pur.

Iți aminteşti de timpul cînd montai storuri la ferestre ? Ocazie să treci prin sute de balcoane şi să dai buzna în casele oamenilor. Ai fi putut foarte bine să intri pe uşă şi să urci treptele. Preferai să-ți rezimi scara de fațadă, să te cațeri la repezeală şi să intri în forță, convins că acest mijloc romantic ar suci capul fetelor. Căci îți plăceau numai fetele, Gennariello, şi de asta te-am iubit eu imediat. Numai ele îți plăceau. O înclinare înnăscută, spectacol minunat pentru mine, fiindcă era prima oară cînd vedeam un băiat atras de femei din proprie inițiativă, gusturi sen-

suale, în afara oricărei influențe. Cecn ce In nlțll WIIP u aderare artificială, stoarsă sub presiunea metilului, n funii Hei, a şcolii, a benzilor desenate, a telcvi/.lunll, u picom lui, a medicului, la tine radia cu forța unui instinct uniunii,

O, napolitani! Neamul vostru se va stinge pom c, dur fără să se lase corupt. Locuieşti acum pe Vomero, ui închiriat acest apartament la capătul de sus al micii căi Sân Francesco, te-ai însurat cu Giuseppina ta, o să-ți dea curînd primul copil: şi totuşi nu te-ai schimbat, n-ai cedat, retrag tot ce am putut să-ți spun dezagreabil. Da, prima mea impresie a fost greşită. Nici don Michele, preotul din parohie, pe care l-am bănuit că a avut influență asupra deciziei tale, nici fratele tău, maistru la Alfa Romeo şi înscris în Partid, n-au intervenit. Exemplu aproape unic astăzi al unui tînăr care rămîne ceea ce este şi se realizează pe drumul drept al vocației sale — ai ştiut să păstrezi intact, în pofida mea, dar cu atît mai rău pentru mine, — acest minunat dar de a rămîne tu însuți. Chiriaş într-o locuință cu două camere, mîndru de terasa ta şi de priveliştea pe care o ai spre golf, soț, tată, funcționar la recensămînt, dar înainte de toate napolitan, adică înrădăcinat prin legături

indestructibile în preistoria umanității, aşa cum casele din Napoli sînt legate prin galerii subterane de jarul solfatarelor, de peştera Sibilei, de tainele universului.

Din echipa pe care o adusesem de la Roma ca să-mi fac filmul, unii — o mică minoritate — descoperiră cu încîntare că totul nu este încă pierdut în Italia; ceilalți se aventurară pe străzi pe care le declarară murdare, întunecoase, gălăgioase, umede, insalubre. Le spusesem povestea lui Pasquale Esposito, brigadierul venit să-mi înapoieze cheile maşinii furate. Mă criticară pentru simpatia pe care o păstram unui oraş care-şi trimitea copiii la muncă de la opt ani, îi rădea în cap din cauza păduchilor şi-i obliga să intre în poliție ca să nu moară de foame. Rațiunea mea găsea îndreptățită această judecată. Dar rațiunea este oare instrumentul cel mai potrivit pentru a înțelege Napoli ? Recunoscui că ar fi trebuit să mă plimb

cu mai puțină plăcere prin acest labirint în care chiar şi un democrat îşi astupă nasul dintr-un justificat dezgust pentru mirosurile nedemne de o țară civilizată. Singura autoritate în fața căreia mă înclin — în această împrejurare ca şi în toate celelalte — fiind fericirea pe care o resimt, judecata luminată a prietenilor mei romani nefiind de ajuns pentru a-mi reda bunul simț.

Nu-i împărtăşisem nici una din impresiile mele lui Danilo. îşi regăsi singur pofta de viață, entuziasmul şi zburdălnicia. Forța oraşului Napoli e atît de mare, încît l-a readus pe calea cea dreaptă. Annamaria ? Nu i-a trimis nici măcar o ilustrată, nici n-a încercat măcar să-i telefoneze de la hotel. Anulată, uitată, fata cofetarului. Am fost fericiți ca în vremurile de la Monteverde, ca prima oară în spatele gazometrului. Din filmul meu am făcut un imn închinat tinereții, trupului omenesc, dragostei fizice, organelor sexuale ale femeii dar şi ale bărbatului, pe care nimeni înaintea mea nu îndrăznise să le arate cum le-am arătat eu.

Spre lăsarea nopții, o porneam la drum pe urmele lui Caravaggio : era ora care i-ar fi plăcut, plină de mistere şi de umbre furişe. Şi el, după ce punea pensulele jos, pornea în aventură în oraşul cu mii de măruntaie. Hanul Cer-riglio, bîrlog de marinari, de contrabandişti şi de recidivişti dispăruse de mult, dar m-ai călăuzit pe străduța strîmtă şi întortocheată unde se ridica odinioară spelunca cea mai deocheată din Napoli. Acolo, nu departe de treptele de la intrare, pictorul primise în plin obraz lovitura de

spadă care-l însîngerase. N-am văzut în acest cartier aproape părăsit astăzi decît focuri de scînduri aprinse în fața caselor. Cîțiva găligani bine înfipți pe picioarele lor întindeau mîinile spre flăcări, întorceau capul cînd ne apropiam, privirele noastre se încrucişau, riscam un semn de invitație, tu grăbeai atunci pasul pînă la primul colț. „Nu, nu aici, îmi spuneai, locul a rămas periculos." Crezi că ascundeau un cuțit în mîneca bluzonului ? Ce imprudență şi-a permis Caravaggio ? Sărac, mereu în căutare de bani ca să poată cumpăra lac pentru pînzele sale, n-ar fi putut să le pună sub ochi monezi de aur.

l fnn4- n

ÎNGERUL DESTINULUI

487

Ce n-as fi dat să asist la scenă ! Lumina trebuie să fi fost aceeaşi: întunericul brăzdat de licăriri, acest clarobscur drag pictorului. La fel şi cercul oamenilor în jurul focului, cu chipuri sinistre, cu mantiile înfăşurate pe braț, într-o tăcere încruntată. Iată călătorul care iese din han fascinat de micul grup nemişcat, de siluetele stînd contra luminii, de contrastele de culoare între întunecimea fețelor şi rozul transparent al degetelor luminate de jos, de acari. Ce-ar putea lipsi tabloului ? Un tînăr nostim itrîns în vesta lui scurtă. Pumnalul care-i licăreşte lipit de ld. Un cuvînt strecurat la ureche, poate un gest mai imurilor... Şi celălalt care pune mîna pe armă şi crestează ibrazul îndrăznețului. Apoi, surpriza lui în fața atitudinii umile a victimei sale: Caravaggio se mulțumeşte să-şi pipăie rana cu mîna. îi curge sînge: îi zîmbeşte celui care cu o singură mişcare l-a desfigurat. Apoi se depărtează încet, cu capul plecat, în semn de supunere. Se întoarce acasă, urcă în cămăruța lui, pune o pînză pe şevalet şi pentru că fantasma sa despre sacrificare n-a fost realizată decît pe jumătate, îşi atribuie trăsăturile lui Goliat, îşi laie capul si-l agață de pumnalul Iriumfător al călăului său.

Mă smulgeai din visările mele ca să-mi arăți, aplecai la o fereastă unde agăța rufe pe sîrma întinsă de-a latul străzii, \mfemmeniello, şi rîdeai de mirarea mea : cum, un bărbal făcînd o ireabă de femeie ? Aş fi puiuț să-l văd, îmi ^puneai tu, la alte ore ale zilei ieşind cu un coş în mîna şi .ucîndu-se la piață, curățînd legume, călcînd, cosînd în zul tuluror, înconjurai de bunăvoința şi de simpalia ;eneralâ şi chiar, prelindeai tu, punîndu-şi o fuslă, o bluză ii pantofi cu toc înalt ca să-şi facă plimbarea de seară în rtier. Cel mai ciudat esle că încâlcind astfel încă o dată •egulile cele mai stricte ale lumii mediteraneene, nu itîrnea nici un fel de ostilitate, nici o dezaprobare.

Abia ică se făcea vreo glumă nevinovată în spatele lui. Un fel le venerație tăcută îl proteja pe prietenul tău şi-i permitea ă-şi trăiască liniştii viața sa de femeie.

— Spui că fiecare cartier, că aproape fiecare străduță îşi are unfemmeniello propriu ? Acceptat de toată lumea ?

— De toată lumea, Pier Paolo. De ce să te mire ?

— într-adevăr, de ce să mă mire îngăduința de care se bucură la voi un travestit ? Degeaba îl tachinează vecinii cînd se fandoseşte sub pălăria cu flori, ei simt nevoia să-l aibă printre ei. Ce recunoştință obscură îi animă față de cel care are curajul să fie femeie în locul lor ?

E rîndul tău să te miri, nu-i aşa, Gennariello ? Nu te-ai fi gîndit niciodată că zorzoanele prietenului tău, spălatul rufelor, statul tîrziu noaptea să coasă la maşină ar putea juca alt rol decît să-i amuze pe cei din cartier, începi să înțelegi că bărbații pe care societatea din jur îi împiedică să-şi manifeste' latura feminină a naturii lor, îl respectă în taină pe băiatul care îndrăzneşte să calce peste interdicție, îi eliberează, îi linişteşte, îi exorcizează mai curînd decît îi amuză. Tu îți închipuiai că este una din invențiile pitoreşti prin care poporul napolitan încercă să-şi uite mizeria. L-a creat pe Polcinella, imaginația lui nu rămîne niciodată în pană, nici ironia lipsită de țintă. El înfrumusețează cu becuri multicolore troițele de la răscruci, pune buchete de pătrunjel în nările vițelului tăiat, înfige garoafele ca pe nişte banderile în pestele expus sub porticul de la Spaccanapoli. Un teatru în plin aer, o sărbătoare continuă. De ce n-ar lega nişte sandale aurite pe picioarele unui tînăr vînzător ?

Originea acestor femmenielli se regăseşte totuşi departe în trecut, pornită de la o sursă mitică fără nici o legătură cu spectacolul străzii. Se leagă de Sân Gennaro, al cărui nume îl porți tu, protectorul oraşului Napoli, decapitat la Puzzuole şi făcător al minunii care se repetă de două ori pe an în catedrală, cînd sîngele din holul de sticlă se lichefiază în fața mulțimii îngenuncheate.

Ce dacă lichidul roşu din sticluță pe care-l scot din altar în mare pompă nu mai e de mult sîngele episcopului din Benevent, strîns de o bătrînă de pe locul supliciului. După cum n-are importanță nici că lichefierea ce se petrece exact în prima sîmbătă de mai şi la 19 septembrie, la

data aniversării arestării şi a morții sale, e mai curînd rezultatul unui

aranjament al oamenilor decît a grației divine. Trebuie să dăm sceptic din umeri sub motiv că palmele diaconului au încălzit pe ascuns sticluța înainte de a o arăta publicului ? Ați ales ca sfînt un bărbat care sîngerează la date fixe: nu vreau să reținț decît această simbolică alegere care conferă superstiției puterea şi frumusețea unui mit grec.

Gennaro înfruntase persecuția lui Diocleţian. Sărise în ajutorul prietenilor săi creştini închişi din ordinul lui Timotei, guvernatorul roman al Campaniei. Nici fiarele din arenă şi nici securea călăului nu putură să-i clatine curajul. Vajnic cavaler al lui Christos, croit după modelul primilor apostoli, ne-a lăsat amintirea unui soldat şi a unui conducător. Nimic grațios la el, nimic efeminat. Nu-l vei vedea niciodată agățat de peretele unui muzeu între un sfînt loan şi un sfînt Sebastian. Totuşi, chiar voi, bărbații reputați a fi cei mai intransigenți în legătură cu onoarea lor virilă, ce să faceți cu un erou exclusiv masculin ? Ca să credeți în protectorul vostru, ca să-i recunoaşteți sfințenia, trebuie să-i acordați privilegiul rezervat femeilor, această sîngerare periodică ce dezvăluie în campionul cel mai puțin suspect, prezența şi misterul celuilalt sex.

Adio, Gennariello. N-ai vrut să te iubesc. Un dram de dragoste pierdută lasă lumea şi mai tristă, şi mai săracă. La Napoli, chiar şi statuile sînt îngrijite cu tandrețe, dar pe tine un bărbat pe care nouăzeci şi cinci la sută din compatrioții săi îl respinseseră, n-a putut să te înduplece! într-o noapte, neizbutind să adorm — trebuie să fi fost între două şi trei noaptea — urcam pe Via Roma. în fața mea se ridica volumul întunecos al Muzeului Național, ale cărui ferestre spre marea mea surprindere, erau luminate. Totul părea pustiu şi mut în interiorul clădirii. Băietanul pe care-l urmăream de departe şi care ajunsese sub una din ferestrele edificiului, se opri deodată, se sprijini de soclul în relief şi se ridică pe vîrfuri pînă la grilaj. Mă oprii şi eu. „Un hoț, mă gîndeam. Cum o să facă să intre ?" Dar rămase nemişcat, mulțumindu-se să privească în interior.

După cîteva momente de contemplare, sări jos şi se depărta.

Nu mă mai gîndeam să-l urmăresc. Asigurîndu-mă că strada era pustie, mă apropiai de fereastră şi mă cățărai pe soclu. Un grilaj solid, cu ochiuri strimte, împiedica vederea în interior cu excepția unei găuri de mărimea pumnului, care fusese făcută prin smulgerea unor zăbrele. Zării, puse în dezordine pe jos, busturi de împărați, fragmente de basoreliefuri, amfore mai mult sau mai puțin sparte, tot ceea ce se îngrămădeşte în depozitul unui

muzeu arheologic. Dar, deodată, din vechiturile prăfuite, apăru o imagine minunată : o statuie luminată din plin de un proiector se detaşa pe peretele cenuşiu din fund. Intactă, întoarsă pe trei sferturi spre stradă, ca şi cum ar fi voit să-mi vorbească sau să-mi întindă brațele, părea vie. Abia revenindu-mi din uimire, recunoscui pe celebrul şi magnificul Antinous din marmură, pe care zadarnic îl căutasem prin sălile deschise pentru public.

Am venit din nou. în fiecare noapte, la orele cînd în oraşul pustiu nu mai circula nimeni, cîte un trecător întîrziat se strecura de-a lungul zidului şi se urca pe soclu pentru a se uita prin gaură. Paznici de noapte, muncitori, conductori de tren, cu care mă împrietenii curînd. îmi luau locul unul cîte unul la fereastră şi-l priveau în tăcere pe adolescentul gînditor, sub proiectorul aprins fără întrerupere pînă în zori, al cărui trup sprijinit uşor pe un picior părea că-i cheamă.

„De ce nu vii să-l priveşti ziua ?" îl întrebai pe un tipograf de la Mattino, căruia absențele repetate îi prici-nuiseră licențierea de la ziar. „în timpul zilei ? îmi răspunse el, ca şi cum i-aş fi vorbit despre un astru de pe firmament, în timpul zilei păleşte." Şi era adevărat: în lumina săracă, naturală, Antinous abia de se zărea în cenuşiul cămăruței. Nu le apărea în toată splendoarea sa luminoasă decît adoratorilor destul de fervenți ca să renunțe la somn sau ca să-şi piardă salariul.

Ştiau oare că fusese favoritul lui Hadrian ? Auziseră cel puțin de numele Greciei ? De ce becurile ardeau în

muzeul gol ? Ce minune să te gîndesti că un tînăr mistuit în pulberea secolelor apărea în fiecare noapte din tenebre pentru a se arăta unui mic număr de admiratori clandestini şi devotați lui cu pasiune!

îşi părăseau familia, se lipseau de somn pentru a fi credincioşi la întîlnire. Ora tîrzie şi nepotrivită, liniştea şi întunericul care se întindeau în jurul nostru, fanatismul unui pumn de inițiați care se înțeleseseră între ei, sacrificarea odihnei lor, a meseriei lor, această abnegație liniştită, strălucirea misterioasă a idolului lor: descoperisem oare unul din acele culte tainice al cărui secret îl deține Napoli? Mă alăturam lor în tăcere. Fiindcă nu voiai să te iubesc, reînnoiam jurămîntul meu vechi de credință față de tinerețe şi de frumusețe, în fața unei statui.

Erau trei pe terasa cafenelei Canova care-mi făcură semn cu multă cordialitate. Pe Raf (Raffaele înainte de şederea lui în Statele Unite) îl cunoşteam de la studiourile Monte Mărio, unde făcea în timpul anului o emisiune despre operă. Un băiat şters pînă acum, timid, (cauza o ghicisem imediat) dar care mi se păru, de nu cumva era o iluzie a primăverii, favorizată de prima zi de timp frumos^ cînd adia un vînticel călduț spre cei ce se plimbau fără treabă în Piazza del Popolo, cu totul schimbat: mai întîi bronzat şi slăbit, ca cineva care frecventează nu doar piscinele, ci şi sălile de gimnastică, unde poți să te bronzezi şi iarna; apoi împodobit cu aceeaşi mustață subțire şi acelaşi păr tuns perie ca şi tovarăşii săi; în sfîrşit, respirînd prin toți porii o mulțumire de sine în contrast net cu modestia lui de altă dată.

Fără nici o îndoială, de cînd l-am văzut ultima oară se „liberase"; poate sub influența celor doi prieteni ai săi, Bruno şi Jean-Jaques, acesta din urmă un francez pe care mi-l prezentă de îndată ce luai loc la masa lori asemănători din toate punctele de vedere cu el, mică mus* țață arogantă şi exhibiția virilității subliniată de tunsoarea; gen sport. Un nou tip uman, din care se vedeau de la p; vreme sute de exemplare între Pincio şi Coliseu. Semne distinctive: pielea bronzată la raze artificiale, geanta diplomat la îndemînă, haina la modă, fularul de la Cucei; şi zîmbetul încrezut al celor cărora trăind mult timp în disi-

mulare şi minciună, nu le vine să creadă că au găsit curajul să se arate aşa cum sînt.

Se răspîndeau prin Roma spunînd că au ales Canova drept cartier general din cauza perspectivei pe care o au asupra obeliscului lui Ramses al II-lea, „cel mai falusian din obeliscurile romane".

Sigur, ar fi trebuit să mă bucur alături de Raf că a reuşit atît de grozav „come out"-ul său, cum trîmbița de la întoarcerea sa din America şi că devenise acel atlet plin de siguranță în locul creaturii palide şi speriate care umbla stergînd zidurile. Cum a mai ştiut să profite de şederea lui la New York! Oraş care înlocuia astăzi Berlinul anilor 1920, golful Capri din anii 1900, ca loc de pelerinaj şi de inițiere, şi de unde orice european scăpat din cercul înăbuşitor al familiei se întorcea cu un comportament degajat, un vocabular necunoscut şi obiceiuri noi: costume din piele, garsonieră confortabilă, luînd totul în rîs, îngri-jindu-şi corpul, petrecîndu-şi vacanța la Marrakech şi la Tunis, week-end-urile la Amsterdam (cu ghidul Petite Planete în mînă), cu povestiri despre aventuri fabuloase la Thermos II din

Leidseplein sau la Continental Bath din strada 74, Intrebuințînd din plin şi exclusiv cuvîntul gay pentru a se recunoaşte între ei şi a se lăuda cu distracțiile lor.

Jean-Jacques, în plus, era nebun după operă. Această modă care străbătea lumea îl captivase şi pe el. Dar era vorba de o simplă modă ? Ca mulți dintre compatrioții lui care aleseseră această formă de artă, rupîndu-se de tradiția intelectuală a țării lor pentru a sublinia că se desprindeau şi de moralitatea sa puritană, tînărul francez se dăruia cu totul unei pasiuni care contribuia la înflorirea lui personală. Definindu-se „liric", amator de fiorituri şi de paroxisme „baroce", se opunea clasicismului național si-şi punea candidatura pentru o viață fără reguli nici constrîngeri. Numai că, dus de entuziasm, nu se putea opri să compare tot timpul cîntărețele ascultate în cele patru colțuri ale Europei şi să aducă mereu vorba despre

asta. Raf, prin profesiune, şi Bruno, din snobism, îi cîntau cu plăcere în strună. Nimic mai comic decît să-i auzi înşirînd cu pasiune favoritei lor respective, admirația entuziastă pentru cutare sau cutare divă, ceea ce dădea fiecăruia prilejul să emită judecăți fără drept de apel. Grație laringelui acestor doamne, se împărțeau în clanuri ireductibile, ei care aveau în comun tot restul, limbajul, ticurile, hainele, scaunele, hazul strălucitor şi uşuratic.

Mă aşezai fără chef pe scaunul pe care mă pofti Raf. Primul meu gest a fost să comand un negroni, eu care nu beau niciodată alcool, în ceea ce-i priveşte, luaseră hotărîrea să bea apă minerală, şi fiecare sugea cu un pai un sfert de Sân Pellegrino. Alegere înțeleaptă şi ostentativă : cînd eşti liber şi nu te mai abții, mai e nevoia să te consolezi cu excitante ? Mă primiră cu o amabilitate vioaie şi-mi păru rău că nu răspundeam pe măsură, îmi strîngeam paharul între degetele crispate, incapabil să mă las în voia acestei blînde dimineți de primăvară. Pe cît îi aprobam că se scuturaseră de orice sentiment de culpabilitate şi că o isprăviseră cu judecata lui Moise, pe atît mă indispuneau uşurința şi încrederea în ei înşişi. Părea că nu aveau alt țel decît să trăiască în felul cel mai plăcut cu putință. Siguranța lor îmi producea o antipatie instinctivă de care eram primul care mă acuzam. Jean-Jacques ne arătă un parfum Yves Saint Laurent format mare pe care-l cumpărase la magazinul detaxat de pe noul aeroport Charles-de-Gaulle din

Paris. Se fîţîia pe scaun, nu mai putea de încîntat ce era, între mîndria de a fi decolat de pe cea mai modernă aerogara din Europa, plăcerea de a exhiba un articol prestigios, satisfacţia de a-l fi plătit cu preţ redus şi bucuria de a fi sosit la timp pentru Carmen a lui Cossotto, în program în seara aceea la Operă. Bruno căuta măgăria cu care să-l rănească cel mai tare în şovinismul lui naiv, cînd Raf, care-mi făcuse semn primul, încercă să mă atragă în discuţia lor.

— Ne-ar plăcea să-ţi cunoaştem părerea, o mare om, îmi spuse el. (Decis să nu mai ia nimic în serios de cînd

barurile de pe Christopher Street îl emancipaseră, nu mai putea să vorbească decît pe un ton zeflemitor, Mauro crede că ar trebui să ne abonăm la fiţuica pe care o scoate Fuori. Tu ce zici ? Eu, politica, ştii, as fi mai degrabă contra.

— Publicaţia lor e de prea proastă calitate, pfu ! făcu Bruno, a cărui batistă se asorta la cravată. Dacă vor să fie citiţi, să întrebuinţeze o cerneală care nu se ia pe deget.

— Şi-apoi, adăugă Jean-Jacques, care începu să rîdă acoperindu-şi gura cu mînâ lui mică, bine manichiurată, au găsit-o bine pe Deutekom în Armida de la Veneţia !

— Gafă a-ntîia ! spuse Bruno rîzînd.

— Nu te-au contactat niciodată ? mă întrebă Raf.

— Ba da.

— Şi... o să citim în curînd un articol iscălit de tine ?

— Niciodată, spusei printre dinţi.

— îţi cunosc obiecţiile, reluă Raf. Un scriitor nu trebuie să fie militant, locul său nu e pe baricade, şi aşa mai departe.

— Totuşi, i-o tăie Bruno, ei apără drepturile noastre. „Drepturile noastre": încă unul din refrenele lor, care

mă agasează. Pentru că între Raf, Bruno, redactorii de la Fuori, patru milioane de italieni şi mine, există ceva comun, trebuie să rezulte de aici pentru fiecare din aceste patru milioane de persoane care în rest se deosebesc prin tot, conştiinţa unui nostru solidar şi unanim ? Şi apoi noţiunea de drepturi mă calcă pe nervi. Ca să iubesc pe cineva trebuie să n-aibă habar că ar avea „drepturi". Sau dacă este conştient că are, să renunţe la ele. Am citit mai multe numere din Fuori: un jargon pretenţios şi agresiv. Am şi aşa destui duşmani. Alungat de avangarda care s-a sclerozat de zece ani, dar continuă să-i terorizeze pe scriitori, tîrît din nou prin tribunale

pentru filmul despre Napoli cu goliciuni scabroase, huiduit de studenți, batjocorit de feminişti, amenințat de dreapta, ponegrit de stînga, contestat de toate partidele, puteam să-mi ofer luxul să mă cert şi cu singurii mei aliați siguri ?

l

496

Dominique Fernandez

Luai o înghițitură de negroni şi spusei pe un ton pe care mă forțai să-l fac amabil:

— Am declarat că nu voi mai colabora niciodată la Fuori pentru că nu cred că e cazul ca eu să fac pe grozavul într-o gazetă de tineri.

— Păcat, răspunse Jean-Jacques, căci ar trebui să se țină seama de această extraordinară înflorire în ultimii doi sau trei ani a cărților care ne sînt consacrate. O adevărată explozie, un eveniment cultural fără precedent!

— Tocmai, răspunsei eu cu o voce mai rece decît aş fi vrut, mi-ar fi teamă să-mi exprim dezacordul față de acest gen de literatură.

— Dar de ce ? Ce idee ! Toți trei protestară împreună.

— Pe timpul cînd asta era monopolul psihanaliştilor, spuse Bruno cu o voce dezagreabilă de falset, înțeleg că nu-ți făcea plăcere să afli că tăticul lui Oscar Wilde spăla vasele în timp ce mămica ținea socotelile casei...

— Farsorule! spuse Raf rîzînd. Dar are dreptate: puțin ne pasă să ştim cine curăța legumele acasă în timp ce ne sugeam degetul în leagăn... Nenea Freud, desigur, a dat dovadă de o foarte ciudată sensibilitate în legătură cu zarzavatul...

Qnd rîsul se mai potoli:

— Da, da, fui de acord cu un gest obosit. Azi nu se mai smiorcăie nimeni, toți se bat. Dar toate cărțile astea...

— Ce, toate cărțile astea ? reluă Jean-Jacques ri-dicînd capul ca să se uite faptul că era mic de statură. Nu-i grozav că problema în loc să rămînă tabu, a devenit un subiect de discuție publică ? Că se discută în presă, la radio, la televiziune ? Italia a luat-o chiar înaintea Parisului, continuă el, ca şi cum ar fi adus un argument hotărîtor.

Cu îngîmfarea obişnuită a compatrioților săi, credea că voi fi foarte mulțumit să văd că recunoaşte superioritatea țării mele într-un domeniu în care, de data asta, Roma nu era la remorca Franței.

Complimentul mă lăsa rece. Raf sări în ajutorul lui Jean-Jacques:

— Ştii că librăria Feltrinelli, acolo, în spatele nostru, organizează o săptămînă de dezbateri luna viitoare ? Sper că vei vorbi!

Mai făcui: „Da, da", cu nasul în pahar, întrebîndu-mă ce-ar fi gîndit prietenii mei din borgate, Sergio, Franco, cei doi Alduccio şi cei de la abatoare, Carlo, Romolo şi mai de demult în trecutul meu, Nuto, Manlio, Elmiro, tovarăşii din verile mele de altădată, despre această mobilizare gălăgioasă. Departe de a fi un semn de „progres", o asemenea abundență de pamflete, de apologii, de mese rotunde şi programe radiotelevizate mi se părea o prevestire funestă. Cum ! De aici înainte să-ți pui un semn la reverul hainei ? Am mărşălui sub un drapel ? Ar trebui să mă laud cu ceea ce sînt cum m-aş lăuda cu o specialitate ? As face parte dintr-o categorie ? Ceea ce nu ține de voința mea, cum nu ține de culoarea părului sau forma nasului, ar deveni o cauză de apărat ? A asuma, a revendica, a defila, numai asta era în gura lor... Regres tragic al Italiei mele de la Friul şi de la Ponte Mammolo, unde eram ce eram în plină inconştiență, cînd expansiunea fizică a plăcerii de a fi împreună ne îndrepta de la sine spre dragoste. Dar cum să mărturiseşti un pesimism atît de nepotrivit în fața acestui trio de tineri neofiți fercheşi, care-şi afişau mîndria de a aparține unui secol emancipat pînă şi prin ralierea lor la moda părului din Sherindan Street ?

Jean-Jacques, care-l combătea pe Raf, mă scoase din visare.

— Ce spui ? Că Souliotis e mai bine ca Rysanek în Laây Macbeth ? Haida de! Nu te preface că n-ai auzit cum a ratat contra-re-ul în bolero !

— Bolero ? Numeşte bolero toastul din actul al doilea ! Confunzi cu Vecerniile siciliene, Hu ! Hu ! Cum poți fi atît de gloopy-gloop, ha ?

Se hărțuiră un timp, apoi Raf, care-şi urmărea ideea, mă atacă din nou.

— Doar dacă n-ai lămurit prea bine lucrurile cu tine însuți, Pier Paolo. Pretinzi că un scriitor nu trebuie să mi-

liteze într-un partid dar publici articole în săptămînalele P.C N-aş vrea să cred că rămîi puțin closet queen pe undeva...

— Nu-i vorba de asta, interveni Bruno cu vocea lui pițigăiată, fără doar şi poate cel mai antipatic din toți trei. Fuori nu e de acord cu perechile care maimuțăresc viața conjugală. Uite, adăugă cu mirare perfidă, cum se face că micul tău prieten nu e cu tine azi ?

— Danilo nu e micul meu prieten, spusei tăios.

— Oh, dar n-ai de ce să te superi, replică Raf. Eşti norocos că ai totdeauna un întreg alai de tineri care se țin după tine.

— Costă scump dar îi ții cu bani.

De la jăvruța de Bruno pleca această nouă măgărie. Fui cît pe ce să-i arunc paharul în față, dar Raf interveni, îşi puse mîna pe încheietura pumnului meu.

— Nu te uita la el, Pier Paolo! Vorbeşte aiurea. Deunăzi, vorbind despre tine, afirma că relația ta cu Danilo se explică printr-un vechi sentiment de culpabilitate. Ai ales un băiat sărac şi fără cultură, susținea el, pentru a avea posibilitatea să-l copleşeşti cu binefaceri fără încetare. Ceea ce îi dai în materie de bani, cultură, relații şi tot felul de facilități, prețul pe care-l plăteşti ca să-ți linişteşti conştiința. Am dat din umeri, bineînțeles, şi am răspuns că nu-i deloc aşa. în cazul tău, deosebirea socială şi culturală între Danilo şi tine exprimă, din contră...

— Da, da, ştim ce-o să spui! exclamă Bruno. Trecerea peste barierele dintre clase, libertatea absolută a alegerii, forța subversivă a dragostei şi tralala şi tralala, cu citat din Bismarck spre lămurire. Dar după nici una din cărțile lui, după nici unul din filmele lui nu poți deduce cu certitudine că este un gay. Niciodată o profesiune de credință clară şi sinceră. Come out-ul lui, îl aşteptăm încă. De fapt aveai dreptate acum cîteva clipe, Raf. Vă întreb dacă poți fi mai crushedfru.it decît atît.

Pe cît de odios îmi era cu batista lui cu picățele şi cu pielea obrazului proaspăt ieşită de la cosmetician, justețea diagnosticului său mă sperie. Deseori m-am gîndit la slăbiciunea mea — exclusivă, da — pentru băieți

nu numai mai tineri, ci şi de clasă socială inferioară. Şi dacă, în clipele mele de optimism şi de încredere în mine, puteam să-mi atribui un certificat de revoluționar capabil să răstoarne prin dorința lui frontierele istorice trasate între burghezie şi popor, alteori trebuia să recunosc că însemna să mă mulțumesc cu o retorică amărîtă, acordîndu-mi această glorie în ciuda girului lui Proust şi a strălucirii cauțiunii sale. Fără a mai vorbi de Svenn, pe care-l ajutasem să devină pictor, nici de Danilo, comisionar ridicat la rangul de actor de cinema, puteam să găsesc măcar unul singur din ragazzi pentru care să nu fi fost eu binefăcător, protector ? Niciodată, în toată viața mea, un egal... Cîți fii de muncitori, de țărani, care vor profita cu ochii închişi de faptul că m-au întîlnit. Speranță ascunsă că asta va ajuta la răscumpărarea

mea...

Raf, amintindu-şi de trecutul lui recent, crezu cinstit să corecteze verdictul lui Bruno.

— Care din noi e la adăpost de remuscare ? Pariez că nici tu n-ai aruncat în Tibru cheia dulapului tău din perete şi că atîrnă de un cui lîngă pat pentru cazul cînd... Roma acum o sută de ani aparținea încă papii! conchise ca şi cum ar fi fost ecoul gîndurilor mele.

Conversația devenind prea serioasă, Jean-Jacques luă asupra sa s-o înveselească.

— Ştiți că sîmbăta viitoare se inaugurează Blue Angel ?

— In Transtevere ?

— în Piața Trilussa, de cealaltă parte a podului Sisto.

— Secretosule, nu ne-ai spus nimic!

— Primul nostru local, doar pentru noi!

— Un eveniment, Pier Paolo ! Ai să vii ?

—- Un local cu totul şi cu totul gay ? întrebă Bruno.

— Nu fă mutra asta ! îmi spuse Raf. Pe vremea polemicilor asupra avortului preziceai apocaliptic o persecuție dură. Ei bine ! vezi, e tocmai pe dos. Blue Angel va fi o discotecă publică, deschisă tuturor. Vom fi între noi, vom dansa între noi. O dată memorabilă ! Pentru prima oară în cetatea Sfîntului Petru ! Oricine va putea suna, va putea intra...

— Cu condiția să plătească, spusei sarcastic.

— Are dreptate, făcu Jean-Jacques, căruia, ca unui bun francez grijuliu de pungă, această idee îi tempera entuziasmul.

— Ah, nu, Jean-Jacques ! răspunse Raf. N-o să-ți faci iar numărul cu comercializarea sexului şi recuperarea prin burghezie. Şi celelalte localuri sînt pe bani, după cîte ştiu ! Important este că dispunem acum de un local unde să fim între noi. în linişte. La numai cîțiva ani după revolta de la Stonewall Inn, nu putem decît să fim mîndri de un asemenea rezultat.

Eram mulțumit că se certau între ei şi-mi lăsau răgazul să-mi revin. Groaznică ştire! Se deschidea un local gay (dar dacă am chef să fiu trist), o discotecă cu totul „a noastră" (oh ! acest posesiv care mă face solidar cu oamenii cărora fără această înrolare forțată nu le-aş strînge mîna !) si, culmea, în ce loc ? în Piazza Trilussa, în vechiul cartier popular unde am turnat primul meu film! Re-şimții acest mic eveniment — îmi pare rău s-o

spun, — ca pe o insultă enormă, o adevărată profanare. Insultă pentru cine, insultă pentru ce ? Dacă Roma se decidea în sfîrşit să devină o capitală modernă, trebuia să socotesc un sacrilegiu abolirea ultimei interdicții ? îmi luai paharul în amîndouă mîinile pentru a mă uita în fundul lui. Nu care cumva, îmi spuneam, să nu le arăt dezgustul meu, oroarea mea. Cum m-ar fi judecat ? în clipa în care toleranța marca un moment decisiv, să fiu singurul care nu se bucură ? Ce regretam ? Epoca în care trebuia să te ascunzi, să trăieşti ca un paria, să duci pretutindeni cu tine sentimentul ruşinii tale ?

„Un ghetou, gîndii, iată ce am cîstigat. Un ghetou aurit, dar un ghetou." Şi apoi, nu : nu aici era motivul repulsiei mele, nici în tarifele prohibitive („whisky cu trei mii de lire !" urla Jean-Jacques refractar la acest capitol) sau în alegerea plebeianului Transtevere (nu mai era de multă vreme plebeian). Pretexte, pretexte toate astea. Localul, chiar sărăcăcios şi gratuit de-ar fi fost si, mi-ar fi inspirat aceeaşi aversiune. Ah! dar voi găsi, desigur, un mijloc să-i

fac să înțeleagă ce gîndesc, îmi spusei privindu-i cum se uitau la ceas şi cum chemau chelnerul să achite nota; şi încă într-un fel care să-i împiedice să mă mai invite vreodată la masa lor.

Aici se opriră gîndurile mele, căci nu voiam să pierd mica comedie pe care o jucau. Jean-Jacques, pe care-l chinuia nevoia de a discuta despre cîntărețele lui, despre care nu mai era vorba de mai bine de un sfert de ceas, se repezi asupra servietei lui în clipa cînd şeful de sală de la Canova aducea nota pe o tavă de argint. Această coincidență nu scăpă nici unuia dintre noi trei. Schimbarăm un zîmbet. Din servietă nu mai scoase de data asta un parfum, ci fotografia unei tinere femei. Fericirea de a economisi o mie de lire profitînd de tradiționala ospitalitate italiană, adăugată la mîndria de a exhiba în fața noastră portretul cu dedicație al Katiei Ricciarelli, făcu să i se urce francezului în obraji sîngele proaspăt şi roşu. îmbujorat de plăcere, ne vorbi despre meritele noii dive, o blondă puțin cunoscută, al cărei talent ceilalți acceptară să-l laude tocmai din acest motiv.

Bruno, luîndu-mi-o înainte, îşi scoase primul portofelul, împinse o hîrtie sub nota de plată si-i întinse tava chelnerului.

51

„Nu, nu şi nu!" De la întîlnirea noastră la Canova, eram pradă unei agitații continui. „Nu !" încercam să mă eliberez prin acest strigăt de o greutate care mă înăbuşea. „Nu !" e imposibil! îmi repetam rătăcind la întîmplare pe unde vedeam cu ochii fără să izbutesc să articulez mai mult decît aceste cîteva vorbe dezlînate, nici să înțeleg contra cui şi contra a ce mă opuneam cu această furie absurdă. Mă simțeam în opoziție cu lumea întreagă. Primăvara romană se etala în toată splendoarea ei. în loc să întîrzii sub pinii aromați de la Villa Borgheze, ocoleam aceste miresme, această lumină. Frumusețea Romei îmi făcea rău. Mai puțin dispusă spre indulgență prin finețea instinctului său matern, Elsa Morante ar fi trebuit să se certe cu cel care îi închisese telefonul în nas ca s-o pedepsească pentru că-l invita la cină într-un nou restaurant, conform unui obicei agreabil stabilit între ei de cinci lustri. Nu, prieteniei, nu, meselor în comun, nu, înfloririi naturii, nu, ciripitului păsărelelor în fața ferestrei mele. Chiar şi bobocii roşii ai rodiului mă uitau ca o neobrăzare, împingeam acest refuz universal al vieții pînă la a nu mai răspunde zîmbetelor băieților pe stradă.

Numai la Idroscalo mai găseam o oarecare alinare. Săream în maşină la orice oră din zi şi mă năpusteam pe Via del Mare pînă la donjonul octogonal al cărui volum trunchiat străjuieşte intrarea în parcelare. De acolo, o luam pe jos printre barăci şi magazii, pe cărări pustii unde nu întîlneam pe nimeni. Cum nu creste nici un copac, nici o plantă în praful steril al acestei cîmpii, nu exista nici un semn după care să-ți dai seama că s-ar fi schimbat anotimpul.

Pămîntul, de mult sterp, nu putea să rodească datorită sevei lui, nici să înflorească în armonii vegetale. Nimic verde nu întrerupea monotonia pietrelor, în dezolarea aceasta absolută, era singurul peisaj care se potrivea cu starea mea de spirit disperată. Săracă şi murdară, chiar şi lumina zilei se tîra fără putere. O lucire alburie se prelingea pe straturile de moloz, pe acoperişurile de scînduri, pe pereții din carton presat. Briza venită dinspre mare smulgea sunete melancolice bucăților de tablă puse una lîngă alta şi legate cu sîrmă, ca să servească drept obloane. Fiecare căsuță, în mijlocul împrejmuirii, ascunsă în dosul ulucilor înfipte cum da Dumnezeu şi bălăgănindu-se în pămîntul afinat, părea chircită, ca şi cum o iarnă nesfîrşită ar fi domnit peste aceste locuri. Totul era înțepenit, părăsit, mort, pustiu. Primăvara n-avea decît să miroasă frumos în grădinile Romei şi să umple de flori roşii fundul văii de sub ferestrele mele, aici o mînă invizibilă

întinsese cenuşiul unei eterne ispăşiri.

îmi era aproape ruşine acum de filmul nudist despre Napoli şi de următoarele două care au fost şi ele imnuri închinate poftei de viață, unul turnat în Anglia Evului Mediu, celălalt în splendorile orientale ale Yemenului. Ursul de argint la festivalul de la Berlin pentru prima parte a acestei trilogii, Ursul de aur pentru a două, Marele Premiu Special de la Cannes pentru a treia. Petru, îmbrăcat în smoching şi cu papion, s-a dus să-şi ridice recompensele, dar Pavel aspira la singurătate şi la uitare. Regretam că am contribuit la glorificarea sexului şi a organelor sexuale, marfă pusă astăzi la îndemîna oricui şi > distribuită chiar de putere. Lupta progresistă pentru ; dreptul de a se exprima prin trup decăzuse în chip meschin într-o permisivitate erotică față de care deschiderea discotecii Blue Angel nu era decît cel mai sinistru rezultat.

Danilo, consternat de schimbarea mea bruscă de atitudine, încerca să-mi dovedească exact contrariul.

— Iar ți se confiscă Ursul tău de aur! mă anunță el foarte mîndru, crezînd că vestea asta o să-mi facă plăcere.

504

Dominique Fernandez

ÎNGERUL DESTINULUI

505

Ghicise că succesul ultimelor mele filme contribuia la starea mea de descurajare. Dacă provocam din nou fulgerele justiției însemna că opera mea se găsea iarăşi în fruntea luptei. Cîtva timp, într- adevăr, putui să mă hrănesc cu această iluzie, în loc să mă las umilit ca altădată de violența atacurilor, denunțurile pentru „obscenitate" şi „pornografie" îmi redară în mod provizoriu curajul. Filmele mele continuau să aibă un sens dacă revoltau conştiința burgheză şi trezeau spaima în oamenii de bine.

— A cincisprezecea reclamație contra Ursului tău de argint! exclamă Danilo deschizîndu-mi corespondența. Marele Premiu Special confiscat la Siracusa!

Sau, fluturînd ziarul, striga triumfător:

— Comandou de scandalagii la Tarento, în Puglia! Bătăi cu finocchio la Ancona ! Reprezentație întreruptă la Perugia ! Episcopul de Trevisio se urcă în amvon pentru a biciui imoralitatea ta. Vezi, Pier Paolo ?

Dar nu puteam să mă amăgesc mult timp.

— Uită-te la pagina spectacolelor, răspunsei, după ce m-am lăsat

legănat cîteva minute, prea mult pentru a fi cinstit, de speranța că am devenit un autor blestemat.

— Ce, la pagina spectacolelor ? făcea el cu aerul că nu înțelege.

— Uită-te şi citeste-mi cele mai ridicate încasări ale spectacolelor.

Şi pe măsura apariției lor pe ecran, trebuia totuşi să accepte că bursa cinematografului cita în mod regulat în frunte cele trei părți ale „trilogiei fericirii".

— Şi ce mai titlu ! am bombănit furios pe mine însumi. Cu toate acestea Danilo nu renunța.

— A optsprezecea reclamație contra Ursului tău dei argint. Ascultă. La Bari, doamna Santoro, inspectoare de poliție, se indignează că filmul tău este „obscenitatea cea mai dezgustătoare şi cea mai oribilă". A nouăsprezecea reclamație, la Milano. O „tînără mămică" a părăsit sala de spectacol „buimăcită". A rămas în „stare de soc" mai multe zile. Oh, dar de data asta e serios, Pier Paolo. La Benvenuto, procurorul republicii dă un ordin pentru o

nouă confiscare a Ursului tău de aur în urma rcclumnțloi unui colonel în retragere. „Nimic altceva dccît o pulro/,l-ciune, o porcărie murdară de la prima pînă la uliiina secvență." Sora Roşa Zanotti, misionară de la Sacr6-Coeur, u vomat ieşind din cinematograf: „Coit anal între bărbați... i împerecheri sodomite între soți..." i-a declarat magistratului care-i înregistra plîngerea, în timp ce tremura din cauza cuvintelor pe care le rostea.

— Uite, răspunsei, deoarece mă simțeam înjosit j brusc că nu păstrez în jurul numelui meu un rest de aureolă infernală decît prin intervenția unei inspectoare de poliție, a unui colonel în retragere şi a unei călugărițe, ar trebui să adaugi la dosarul acestor trei filme, dacă vrei să-l

J ai complet, socotelile pe care mi le-a trimis Societatea producătoare. Ştii cîte încasări a adus numai primul în trei ani ?

Ridică din sprîncene şi căscă ochii cu acelaşi aer aiurit şi ştrengar cu care mă făcuse de atîtea ori să rîd.

— Patru miliarde, rostii eu cu voce stinsă, în paisprezece ani, vînzarea ultimului meu roman nu mi-a adus decît optsprezece milioane. Ziariştii cărora le declar că am renunțat la roman pentru că sînt dezgustat de terorismul jargonului de avangardă, vor rînji aflînd aceste cifre.

— Patru miliarde ! repetă el cu ochii cît cepele.

Apoi rămase cu gura căscată, nestiind dacă să se bucure de această reuşită excepțională sau să recunoască că devenisem răsfățatul marelui

public. Cinematografele în care se proiectau filmele mele atrăgeau duminica familiile în căutarea unui spectacol distractiv pentru a-şi uşura digestia.

— Nu ! Nu ! excalmai, nu poate rămîne aşa ! îmi reneg trilogia. O să scriu în mod public că o reneg.

Ceea ce şi făcui cîteva zile mai tîrziu. Dar atîta timp cît filmul meu postum, cu elaborata lui colecţie de turpitudini mai umplea sălile, fără să facă lumea s-o ia la goană şi fără să poleiască opera mea cu strălucirea focului şi a pucioasei, trebuia să aud răsunîndu-mi în urechi ca o fanfară neruşinată zornăitul continuu al caselor de bani de la

un capăt la altul al Italiei, dincolo de munţi şi dincolo de ocean. Numai purtarea delicată a lui Danilo şi marea lui bunătate îl împiedicară să mă întrebe de ce nu împart în jurul meu — ca de pildă văduvei şi copiilor brigadierului Pasquale Esposito, asasinat de Brigăzile Roşii — un pic din averea pe care o vîram în buzunar.

Ca să ies din această nouă contradicţie, mi-am cumpărat o ruină costisitoare în Nordul Romei, în regiunea Viterba: un turn masiv, izolat, într-o stare atît de proastă, încît reparaţiile strict necesare au sporit cu cel puţin o sută de ori preţul şi aşa ridicat plătit pentru un monument istoric care aparţinuse unui duce din Renaştere. „De ce să te înfunzi acolo ?" mă întrebă Moravia alarmat de lipsa mea de simţ practic. E adevărat că locul era aproape inaccesibil. Mergeai pe un drum desfundat care se oprea în plină pădure. Ca să ajungi la poarta păzită de doi demoni gotici în chip de garguie, trebuia să-ţi faci drum printr-un desiş de tufe cu spini. Nimeni n-ar putea să mă acuze că am ales agrementele unei a doua reşedinţe. Lămurit de remarca lui Alberto, lăsai drumul şi boschetele aşa cum erau. Cine voia să mă viziteze trebuia să-şi însîngereze mîinile în mărăcini. Voi deveni dacă nu chiar un Cenci sau un Borgia — fortăreaţa aceasta le-o fi slujit de bîrlog vreunuia din ei —, măcar un tip de nefrecventat, un sălbatic pe care trebuie să-l laşi într-ale lui. De fiecare dată cînd mă duceam să mă refugiez în turnul meu, era ca şi cum întorceam spatele lumii. Un sihastru, în refugiul său din mijlocul deşertului nu s-ar fi simţit într-o situaţie mai deznădăjuită decît mă simţeam eu între aceste ziduri reparate cu cheltuieli de zeci de milioane.

Aici, îndemnat poate de arcele în ogivă, de bolţile joase şi de flntînile al căror lanţ ruginit mai atîrnă încă de scripete, redeschisei marile cărţi cu legendele dragostei şi ale morţii, Tristan şi Isolda, don Juan şi Comandorul,

Fedra şi Hipolit, Sfîntul Pavel şi Neron. Făceam proiecte pentru alte filme, ce-aveau să fie tot atît de negre şi de

dure pe cît fuseseră de amuzante şi uşoare cele inspirate din Boccaccio şi Chaucer.

— Mulţumesc, ajunge ! spunea Danilo rîzînd. Destul că în film ai pus femeile din Yemen să mă jignească. Ce mai vrei ? Dar ia zi: n-o să te pasionezi acum după tema adulterului, ha ?

Mirat la culme, îl privii fără să-i răspund.

— Nici să pretinzi că trebuie să ardă în focul gheenei cei care toată viaţa au trecut din pat în pat ?

— Unde baţi ? întrebai.

— Filmul tău despre Tristan şi Isolda o să dea chix. Nimeni n-ar mai înţelege azi că trebuie să plăteşti cu viaţa o mică infidelitate conjugală. Şi filmul tău despre don Juan o să fie tot un fleoşc! Crede-mă, gîndeşte-te la alte subiecte.

Cu solidul lui bun simţ, descoperise un obstacol la care nu mă gîndisem. Toleranţa epocii noastre îi lăsa în urmă pe toţi eroii mitici ai refuzului. Eroi, unul pentru că alesese adulterul, altul pentru că nu-şi ţinuse cele mai sfinte legăminte, un al treilea pentru incest: nu mijloacele interesau, totul era ca refuzul lor să răsune cu putere, încarnau fiecare nu un păcat, ci un mod de a spune nu epocii, anturajului, regulilor mediului în care trăiau, în zilele noastre, cine ar îndeplini acest rol ? în Italia radioului Vatican II şi a discotecii Blue Angel, în Italia în care nu mai existau nici Dumnezeu, nici tabuuri, cine s-ar dovedi atît de depravat şi atît de marginalizat ca să nu-şi mai găsească locul nici în această totală permisivitate ? Cine ar salva societatea de conformism şi de uniformizare prin protestul său personal ? Cine ar dovedi că măreţia omului stă în puterea lui de a se opune ?

— De exemplu, continuă Danilo a cărui insistenţă începu să-mi pară suspectă, ai putea... Nu ştiu... Tristan şi Isolda, în tot cazul, e tîmpit de tristă ca poveste. Pentru că ai călcat strîmb, nu mai meriţi decît să crapi! Zău, nu te mai înţeleg, Pier Paolo! Toată viaţa te-ai bătut pentru mai multă libertate...

Vft.

-îir'i

— M-am bătut pentru libertate cînd represiunea ne sugruma.

— Şi acuma, că am cîstigat ? Nu zău, îți vine să-ți iei cîmpii î'La fel, îți iei un aer furios de îndată ce se pronunță cuvîntul gay în fața ta. Totuşi de cîte ori nu mi-ai explicat că vechiul cuvînt avea un iz medical, polițienesc, scîrbos... Pe legea mea, Pier Paolo, ar trebui să te lămureşti. Nu merită să-ți fi cumpărat castelul ăsta (asa-i spunea'ruinei mele), ca să te apuce dorul de Evul Mediu. Caută să scrii o poveste de dragoste care se termină cu bine. Fii modern! Nici băuturi vrăjite, nici descîntece care mocnesc în cratițele destinului...

— De ce, spusei brusc, te deranjază atîta că mă interesează Tristan ?

Se tulbură sub privirea mea, ceea ce îmi confirmă bănuiala.

— Nu mă deranjează, spuse roşind, mă miră...

— Ah, desigur! Ai prefera, fără îndoială, să n-am chef decît să mă amuz. Ca aceste puternice drame pline de fiori să nu exercite nici o atracție asupra mea...

Te-ar aranja, nu, să mă vezi nepăsător, vesel, liber..[1]:' Pretinzi că eu cînt fals, dar ți-ar conveni să mai cînt ca la; Napoli... Mărturiseşte că te-âr ajuta! ^

Păli, sufocat de violența izbucnirii mele. |(V

— Du-te, îi spusei, scuteste-mă acum... > t Fără să se lase rugat, deschise larg uşa şi țîşni pe'

tăpşanul pe care-l aranjasem în fata turnului. Puțin după aceea, îl auzii tăind cu toporul desişul de mărăcini care se întindea pe colină.

Ceea ce descoperisem grație indiscreției unui prieten comun era deci adevărat! Danilo voia să se însoare cu Annamaria, dar murea de frică să-mi anunțe căsătoria. Destul de deştept ca să-şi dea seama că jugănirea tînărului Aziz în al treilea episod al trilogiei mele însemna un fel de avertisment, căuta o modalitate să-mi anunțe vestea pe ocolite. Toate speranțele lui se bizuiau pe dorința mea de a profita de noile posibilități de distracție puse la dispoziția locuitorilor Romei. Oraşul care oferea un triumf filmului Ultimul tangou la Paris'al fostului meu elev Bernardo Bertolucci şi deschidea localuri de naopte pentru fiecare

gen de clientelă, această Romă care-l omorîse pe sfîntul Pavel pentru a

doua oară, ne conducea încetişor spre o despărțire de comun acord. Lac să fie că broaşte destule ! Gata cu vremea în care severitatea moravurilor, importanța piedicilor de înlăturat, teama permanentă de a fi descoperiți şi pedepsiți dădeau o forță nemaipomenită ; dragostei şi o'împingea pînă la pasiune.'Se va descotorosi | de mine trimițîndu-mă la Blue Angel şi va evita astfel sîcîielile unei rupturi. Socoteală deşteaptă dar dejucată, redusă la zero, de cînd mă vedea cuprins de farmecul vechilor legende medievale şi mai mult cucerit decît deranjat de rigorile lor anacronice, în loc să-mi construiesc, ca toți confrații mei îmbogățiți de cinema, o vilă pe plaja de la Sabaudia,' la sud de Roma,' mă retrăsesem în acest turn neprimitor, şi cînd Italia întreagă, trezindu-se liberă după douăzeci de secole de oprimare, dădea Mu

| liber poftei ei de distracție, eu propovăduiam absolutul, pustiul, singurătatea, moartea!

Ah, dar întreaga mea viață o vedeam acum într-o altă lumină ! Cînd societatea se înăbuşea în lațul tablelor lui

| Moise, eu mă luptasem pentru libertate; singur contra tuturor ; arătat cu degetul, batjocorit, disprețuit; ultimul dintre oameni, cum eram stigmatizat în presă. Astăzi lucrurile se schimbaseră cu totul, dar eu voiam, trebuia, să rămîn acelaşi: singur contra tuturor ca şi altă dată; de-nunțînd moravurile uşuratice, aşa cum atacasem tirania ; scandalos în societatea de consum cum fusesem scandalos în Italia catolică şi patriarhală. Arătat cu degetul, alungat, batjocorit chiar de către cei pe care-i împinsesem la revoltă şi pe care brusca mea schimbare de poziție îi stupefia ; disprețuit ca ultimul dintre oameni în momentul cînd aş fi meritat să fiu aclamat ca un profet. Asta era misiunea mea pe pămînt: să mă opun, să spun nu. Cînd toți contemporanii mei se îmbătau de lumină, eu să aleg afundarea în întuneric. Şi dacă Dumnezeu sau destinul binevoise să facă din mine un marginal prin sex, nu aveam să-i trădez încrederea sunînd la uşă la Blue Angel. Dacă semnul de a fi un ales era încrustat în carnea mea, n-am să fiu văzut coborînd în mulțime pentru a-mi cere partea mea de plăceri. Născut diferit de ceilalți, voi merge pînă la

capătul drumului meu, voi urca pînă la extrema exaltare; întorcînd spatele sesurilor în care fericirea ridicată la rang de idol atrage milioane de adoratori înfocați; şi ridicîndu-mă prin văi strîmte pînă la culmile pustii unde nu poți găsi decît extazul sau osînda. Nu va licări nici urmă de dispreț în ochii mei cînd din înaltul culmii voi privi în urmă. Mulțimea trebuie să fie

fericită pentru ca doar cîțiva să se osîndească. Chiar Danilo, nu mai eram supărat pe el, nici nu-i purtam pică. Atîta doar că mi-era un pic milă de el, cu legitima lui ambiție să întemeieze o familie şi să-şi pună inima la căldurică. lată-ne ajunşi, gîndii, la răspîntia de rămas bun. Nu mi-o spuneam fără o oarecare durere, căci cel ce o ia pe un drum fără întoarcere, într-o direcție necunoscută, priveşte disperat şi pustiit spre tot ce lasă în urmă. Ascultînd zgomotul limpede al toporului răsunînd cu putere în desiş, mi se umplură ochii de lacrimi. Prea tîrziu, era prea tîrziu ca să mai visez la o paşnică idilă în mijlocul liniştii pădurilor. Curînd vom pleca pe două drumuri diferite, curînd voi fi tîrît spre o lume în care nimeni n-a pătruns însoțit de cineva. Dar în acest moment suprem al vieții mele nu voi lăsa ca o clipă de emoție să-mi răpească marele şi teribilul privilegiu pentru care mă născusem.

în mod obişnuit ne duceam la Idroscalo. Contra voinței lui, fără nici o bucurie în ceea ce mă priveşte, îmi scoteam cureaua, i-o întindeam lui Danilo. Resemnat, o făcea să vîjîie înainte de a mă lovi. „Mai tare ! spuneam. Mai tare!" încet, încet se înfierbînta şi lovea pînă la sînge. La prima picătură se lăsa în genunchi, îşi lua capul în mîini şi şoptea. „Destul! Destul!" cu tot trupul scuturat de fiori. Era momentul pe care-l alegeam ca să-l răstorn pe spate sau să-l întind cu burta la pămînt şi să-l oblig la poziția în care aveam chef în ziua aceea să-l umilesc. Se supunea docil pretențiilor mele, uşurat că nu mai trebuie să joace rolul călăului, în zvîrcolelile, în fierbințeala, în neprevăzutul fanteziilor noastre, regăseam un fel de nevinovăție fericită, cu toate că bietul nostru culcuş nu era decît un strat de gunoaie iar excitantul nostru la dragoste, peisajul sordid unde pînă şi pescăruşii care plu-

teau deasupra capetelor noastre inspectînd apele murdare ale mării păreau că ne strigă dezaprobarea lor.

Ce-ar mai fi trebuit ca să-l facă să nu mai suporte 9! să-l forțeze s-o rupă cu mine ? Un gest neprevăzut al lui Danilo îmi dădu ocazia pe care o aşteptam. Se depărtase pînă la marginea terenului de fotbal. II văzui oprindu-se rezemat de stîlp, cu picioarele depărtate. Deodată, fără să mă gîndesc la ceea ce fac, m-am ridicat într-un cot şi l-am strigat.

— Vino aici, Danilo.

Tonul meu autoritar îl surprinse, întoarse capul si, fără să-şi lase din mînă sexul pe care-l ținea între degetul mare şi arătător, se apropie ridicînd din sprîncene.

— Peste mine Danilo, peste mine.

Nu înțelese imediat ce-i ceream. Mă lăsasem pe spate cu brațele larg desfăcute, cu ochii închişi. Din vîrful buzelor, şopteam:

— Fă-o de dragul meu, Danilo.

După amenințări şi rugăminți, sfîrsi prin a se supune, dar după aceea izbucni în lacrimi şi mă imploră să nu-l mai oblig niciodată la o porcărie care-l scîrbea atît de mult.

— Doar nu sîntem cîini! scîncea el între două sughițuri.

'îl strînsei în brațe si-i şoptii la ureche cu o plăcere sălbatică:

— Tocmai pentru că nu sîntem cîini, vom încerca... ceva ce doi cîini n-ar îndrăzni niciodată să facă.

Se dădu un pas înapoi, înspăimîntat:

— Nu ! Nu ! se ruga el. Aşa ceva, nu, Pier Paolo !

Şi cum mă vedea ghemuit în poziția care-i confirma că înțeîesese bine intenția mea şi că n-aveam de gînd să mă mulțumesc numai cu vorbe,'continuă să se dea înapoi pînă la ulucile de la marginea terenului.

— Eşti nebun, Pier Paolo, eşti complet nebun! Repetîndu-mi mereu cu o uluire consternată: „Eşti

nebun! Te-ai țicnit!" apucă o scîndură care se desprinsese din gard.

— Vino aici! îi poruncii. Mă lăsasem pe spate.

— Danilo, adăugai. şi mai încet, şoptit:

— Niletto! '

Se apropie pe vîrfuri. Cu coada ochiului îi urmăream mişcările. Ținea scîndura în față ca să-şi ascundă goliciunea, aşa că'trebuia tot timpul să-i îndrepte poziția la fiecare pas. Fui şi mai surprins să-l văd aplecîndu-se pe neaşteptate, ridicîndu-şi grămada de haine şi fugind să se îmbrace în spatele ulucilor cu o subită pudoare mult mai revelatoare decît bîlbîielile şi scîncelile sale.

Ar mai fi fost cu putință să-l opresc ? O uriaşă forță mă țintuia la pămînt, răsturnat pe spate. Brațele mele desfăcute se lipeau în noroi ca o masă ine'rtă. Priveam pescăruşii care se învîrteau deasupra Tibrului şi care apoi se lăsau'sa alunece tăcut în voia aripilor. Nori încărcați de ploaie erau gata să se spargă de-a lungul malului. „Niletto ! Niletto !" Suspinul meu se lungi într-un murmur disperat. Dacă dorința să-l strîng în brațe pe Danilo şi să încep din nou să fiu fericit alături de el mă chinuia întruna, o voință

misterioasă de care simțeam că trebuie să ascult mă opri să mă ridic şi să plec să-l caut în direcția în care dispăruse. Eram lipsit de vlagă. Un stîrv zăcea în noroi, în sfîrşit, dinspre turn — ajunsese deci în dreptul maşinii, îi auzii vocea înăbuşită de umezeala aerului: „Tu ai vrut-o !" îmi striga. Ghiceam că-şi adunase toate forțele ca să-mi arunce această sfidare — arcuit pe picioare, poate, şi cu mîna în sold ca băieții din Roma în timp ce schimbă provocări între ei cu deosebirea că ultima silabă îi rămase în gît şi se stinse într-un hohot de plîns.

52

Printre suspecții arestați pentru uciderea brigadierului Pasquale Esposito citii cu stupoare şi numele lui Walter Tucci. în ciuda bărbii care-i ascundea maxilarul în formă de galoş, recunoscui pe fotografia din ziar fața uscățivă şi arogantă a celui care, după ce militase în Grupul 63, trecea drept şeful coloanei romane a Brigăzilor Roşii. Moartea brutală a lui Feltrinelli, care fusese sfîrtecat pe un stîlp de înaltă tensiune de explozia neprevăzută a bombei pe care tocmai o monta, mi se păru mai puțin oribilă decît hotărîrea rece a acestui tînăr a cărui sete de distrugere nu se putuse potoli în polemici literare.

Poate, ca şi mie, îi făcea silă spectacolul oferit de tineretul Romei în locurile pe care acum le ocupa şi noaptea şi ziua, cu acordul laş al autorităților: în jurul fîntînii Treyi, pe treptele din Piața Spaniei, în Piața Navona, Piața Panteonului, Piața Farnese (presărată în zori cu seringi goale), Piața de Flori, piațeta altădată atît de frumoasă a Sfintei Cecilia din Transtevere şi a Sfintei Fecioare. Zdrențăros, jegos, abrutizat, drogat. Băieți şi fete înveliți în cuverturi şi dormind sub cerul liber dar, ceea ce mă frapa cu deosebire, cu toții incapabili de tandrețe, în ciuda acestei promiscuități de fiecare clipă. Se ignorau unii pe alții şi priveau drept în fața lor, fără un zîmbet pentru vecin. Afazici mai curînd decît tăcuți, nu ieşeau din această lîncezeală decît pentru a cere cu un mormăit inar-ticulat o bucățică de gumă de mestecat sau rîndul lor la tras din chiştocul otrăvitor. Lațe lungi pentru ambele sexe, bineînțeles, dar emblema aceasta capilară, altădată stindard al răzvrătirii masculine, nu le mai servea băieților decît să-şi proclame indolența şi lenea de a se duce la frizer.

Cel mai frumos oraş din lume căzut în mîinile lor! Dar ar fi să-i onorăm prea mult creditîndu-i cu o metaforă împrumutată de la zeul războiului. Căci

dacă prin ținuta lor pitorească şi peticile bălțate ale pantalonilor i-ar fi putut evoca pe glotasii lui Carol Quintul şi pe soldățeii care pîrjoliseră Roma, nici un pic de voință de a face ceva, bine sau rău, nu licărea în ochii lor stinşi.

Ora sase seara în Piața Navona. Un tip frumos ca un Christ, cu fruntea albă, obrajii supți şi barbă de o săptămînă încerca să tapeze valurile de gură cască ce se revărsau încet în arenă şi se îngrămădeau în fața tarabelor cu jucările orientale şi cu sariuri indiene, nevoind să piardă ceea ce credeau a fi o atracție istorică. „O sută de lire, îmi dai şi mie o sută de lire ?" repeta el cu o voce stinsă. Pe jos', erau împrăştiate manifeste împodobite cu steaua în cinci colțuri, prin care Brigăzile Roşii denunțînd sclavia impusă de salariu îndemnau la revoltă contra oricărei forme de muncă plătită. „O sută de lire, o sută de lire, îmi dai ?" Exasperat să văd retorica revoluționară contribuind la justificarea unui leneş, aşteptai să treacă prin dreptul meu ca să-i strecor la ureche: „îți dau de o sută de ori mai mult dacă vii să facem amor". Crezi că a strălucit în ochii lui cea mai mică scînteie de dorință ? Se dădu înapoi speriat şi se refugie îndărătul singurei insulte pe care i-o sugeră creierul lui amorțit. „Fascist scîrbos". Ar fi trebuit să mă amuze, dar în ziua aceea — după telefonul lui Danilo — „Am fixat data, ştii, imposibil să aşteptăm mai mult, Annamaria este în luna a patra..." reacția rnea a fost să-l apuc de gît pe tip şi să-l pocnesc peste bot. Prea laş ca să se apere, se mulțumi să scoată un scheunat speriat care atrase atenția curioşilor asupra noastră. O insă, venită să caşte gura printre sacii de dormit ca să privească cu nesaț un spectacol de care se va indigna seara la masa în familie, mă recunoscu. „P.P.P.! începu ea să chelălăie. Feriți-vă copiii! Se formă o îngrămădeală în fața fațadei de la Sânt' Agnese. Nimeni nu avea habar despre ce' era vorba, dar fiecare voi să-şi dea cu părerea. „Puneți mîna pe el! Nu-l lăsați s-o şteargă ! Dacă tot am pus mîna pe unul." Mă vor linşa ? „Copiii! Fiți atenți la copii!" Cineva, în mod şi mai absurd, strigă deodată: „Nu stați grupați! Or să tragă!"

Frica nebună de gloanțe teroriste împrăştie mulțimea în cele patru colțuri ale pieței. Rămas singur, rezemat de grilajul bisericii, în locul unde mă înghesuiseră furioşii aceia, îmi stersei sudoarea rece de pe frunte. Scăpasem ieftin de data asta. O luaseră la goană fără să se mai uite în urmă, destul de tîmpiti ca să creadă că din această grămadă de puturoşi ar putea să apară un ucigaş.

Tîmpiti sau criminali: nu exista deci decît această alternativă pentru

tinerii din țara mea ? Noi atentate, noi masacre. Opt morți, nouăzeci şi patru răniți la Brescia, după explozia unei bombe într-un cos de hîrtii din piața mare. Doisprezece morți, o sută cinci răniți în Italicus, rapidul de Roma dinamitat în apropiere de gara Bolonia. în cîteva zile, în preajma alegerilor din primăvară, şase militanți comuniști asasinați în plină stradă cu cîte un glonț de revolver în ceafă. Extrema dreaptă îi înarmase pe ucigaşi. Eu, în articolele din Corriere della Sera, acuzam societatea întreagă găsind-o vinovată de acest măcel.

O pereche merge în fața mea. Băiatul şi-a petrecut brațul în jurul taliei tovarăşei lui. Un tablou încîntător, care ne-ar aminti de obiceiurile simple şi cinstite ale vechii Italii. Numai că poartă amîndoi blugi „Isus", marcă lansată de curînd. „Cine mă iubeşte mă urmează", văd scris la loc potrivit pe pantalon. Degeaba îmi frec ochii, inscripția e tot acolo. Se întinde pe rotunjimea feselor. „Cine mă iubeşte mă urmează", în litere strălucitoare. Osservatore Romano a protestat vehement la apariția acestui slogan profanator; protest preschimbat curînd în văicăreli resemnate; şi care a sfîrşit într-o tăcere complice. „Nu vei avea alți blugi decît mine" : această reclamă apare regulat în ziare. Vaticanul, redus la neputință, nici măcar nu mai protestează. Şi desigur, îmi veți spune, ar trebui să ne felicităm că Biserica nu mai are un braț răzbunător destul de lung ca să ajungă şi să-i pedepsească pe blasfematori, dacă succesul blugilor „Isus" s-ar putea atribui unei victorii a spiritului laic. în realitate, trăim o epocă în care religia, pe cale de dispariție ca autoritate şi ca formă de putere, supraviețuieşte ca reclamă utilizată de industria de consum; o epocă în care valorile religioase au murit fără ca altele noi să le ia locul. S-a aruncat şi copilul odată cu apa din copaie, după cum spune zicala. Nu trebuie să ne mirăm că, lipit de fesa împodobită cu blîndul nume al lui Isus, un pistol Smith şi Wesson P.38 îşi arată profilul umflat, aşteptînd să-şi scuipe focul.

As fi fost mai puțin mîndru de această ultimă formulare dacă as fi putut să prevăd scandalul care a ieşit de aici, mai răsunător cu ocazia acestei mici fabule inspirate de observația cotidiană decît pe vremea cînd mă războiam contra televiziunii, a scolii obligatorii, a Democrației Creştine sau a avortului. Dumnezeu ştie de ce această alăturare fesă-Isus-P.38 (care era o realitate şi nu o invenție a mea) iscă scandalul. Stînga se dezlănțui prima. Atentam la Constituție, după L 'Unita. Paese Sera mă făcu neoaristocrat şi franciscan arierat. „Asteroid rătăcitor" pentru Il Giorno, „Narcis întemnițat în propria-i oglindă, pentru Avanti, „miop patologic" pentru Aut. Injurii ordi-

nare : „Fetisist care ar fi mai puțin decepționat de compatrioții săi dacă plimbîndu-se prin Oraşul etern şi-ar ridica privirea ceva mai sus de cureaua lor" alternau cu ironii mai ingenioase: „Un Savonarola care şi-a greşit secolul, fanatic care ar vrea să se mai vîndă dimie în magazinele noastre". Dreapta, mai simplă, mă semnală ca pe un om care trebuie lichidat. Se vorbi din nou de poveştile de la Anzio, din via Panico, de revolverul cu gloanțe de aur. Merseră în urmă pînă la Valvasone, şi strigătul pe care-l auzisem în piața Navona : „Păziți-vă copiii!" se răspîndi de la un capăt la altul al peninsulei. Poşta îmi aducea în fiecare dimineață amenințări cu moartea, semnate cu două tibii încrucişate. A trebuit să-mi schimb telefonul şi să-mi țin numărul' secret, într-o zi de octombrie apărui în fața mămicăi plin de sînge. Nu se întîmplase după întoarcerea din vreuna din expedițiile mele clandestine din zona gării, ci în plină după-amiază, ieşind din hotelul Hassler, unde luasem prînzul cu producătorul noului meu film. în plină zi, la ora trei, sub privirile indiferente ale zecilor de băieți apatici, cărora filosofia nonviolenței le servi drept pretext ca să rămînă lungiți pe trepte, derbedei tineri mă atacară în josul pieței Spaniei. Zării cruci încîrligate la reverul bluzonului lor. M-au lovit cu lanțuri apoi au fugit pe motociclete puternice japoneze. O lună înainte de...

Ah! Ce ispititor ar fi să prezint cele petrecute în noaptea de l-2 noiembrie drept deznodămînt al conjurației care se urzea în umbră de atîta timp ! O maşină care mă aşteaptă lîngă barul Italia şi care porneşte încet în spatele maşinii mele... trei sau patru cuțitari care o urmăresc pînă la Idroscalo, şi se năpustesc asupra prăzii, înțeles cu ei, minorul căruia circumstanța atenuantă a vîrstei îi va aduce doar cîțiva ani de puşcărie dacă e de acord să ia asupra lui asasinatul. Un scenariu perfect, care să mă spele de păcatele mele nocturne, să mă treacă în rîndul sfinților, între Winckelman şi Lorca! O capcană plauzibilă, o probabilitate rațională, care va deveni începînd cu 2 noiembrie o certitudine absolută pentru prietenii mei, pentru tovarăşii mei din P.C., pentru stînga în Italia şi în afara Italiei, pentru toți aceia cărora dragostea, simpatia, interesul politic sau spiritul de partid le prezintă asasinarea lui P.P.P. pe un maidan ca fiind rezultatul logic al campaniei de defăimare şi de ură începută acum douăzeci de ani. Timp de douăzeci de ani, presa, magistratura şi opinia publică au emis contra lui permise de ucidere. Odată şi odată, trebuia să se treacă şi la executarea sentinței. Şi ca să slujească drept lințoliu cadavrului, unde se găseşte un decor mai potrivit cu păcatele lui dacă nu în acest deşert de pietre şi noroi ?

Şi pentru mine ar fi foarte convenabil să revendic teza complotului. Am să profit de această şansă ? Să ascund ruşinea unei crime de moravuri sub gloria unui asasinat fascist ? Să reiau ceea ce mi-a reuşit atît de bine la Valvasone, acum douăzeci şi şase de ani ? Atunci, sub inculparea infamată de atentat la pudoare şi corupție de minori, mă aranjasem să dezaprob public în 'prezența autorităților şcolare în fața cărora pronunțam discursui comemorativ

al victoriei, milioanele aruncate de guvern pentru reconstruirea monumentului morților din Marele Război. Scandal, dar scandal politic, care a grăbit destituirea mea dar care m-a împodobit cu o mică aureolă de martir. Azi nu mai am douăzeci şi şapte de ani, am cincizeci şi trei. Ruşinea care se leagă pretutindeni şi totdeauna'de scandalul sexual mă stimulează în loc să mă sperie. Cu atît mai rău pentru vestalele Revoluției, care vor pierde o flacără la care să-şi încălzească diiî nou credința. Pe pragul morții, în clipa'cînd să apar în fața lui Dumnezeu, nu pot d'in complezență chiar şi pentru cei mai dragi prieteni ai mei să fac pe neprihănitul. Adevărul este că imediat ce l-am zărit pe el, splendidul şi Implacabilul meu călău, rezemat de una din arcade, cu'brațele încrucişate şi zîmbetul pe buze m-am simțit gata de cea mai ruşinoasă capitulare. Inutil să încerc'să ies cu fruntea sus,'să paraseşi, scena lumii sub aplauze. Nu mai e momentul nici pentru ipocrizie personală, nici pentru minciuni din devotament pentru o cauză, oricare ar fi ea. Să profit de acest moment suprem ca să iau asupra mea întreaga mîrşăvie a destinului meu !

în acea sîmbătă de l noiembrie, după o zi întreagă de lucru — factorul, ținînd sărbătoarea de Ziua morților, nu-mi adusese nici solicitări de interviuri, nici tibii încrucişate — am ieşit pe la nouă seara, îi întinsei fruntea mămicăi, care mă cercetă înainte de a mă săruta.

— Nu veni prea tîrziu, Pier Paolo, eşti obosit.

— Nu, mămico, de unde ai mai scos-o şi pe asta ? întinse mîna şi-mi atinse pleoapa dreaptă.

— Ți se bate ochiul, spuse ea, e semn rău. Tresării. De unde ştia ea că de douăzeci şi cinci de ani

mă obseda tabloul lui Caravaggio ?

— Adevărat, spusei întorcîndu-mă din baie. Rezultatul unei mici insomnii. Cinez cu Niletto şi mă întorc acasă.

— De ce nu mai vine pe la noi ? întrebă ea. De ce nu-l mai aud sunînd la uşă ?

— Dar ştii bine, mămico, s-a însurat!

— Aha! Ți l-a luat o femeie, asa-i ? murmură ea fără să mă privească, de parcă era inutil să discuți o fatalitate de neînlăturat.

— Eu o să fiu nasul copilului lor ! declarai ca s-o liniştesc. Mi-au cerut-o,'am spus da. Şi tu o să faci tortul!

Ridicînd din nou privirea, mă fixă cu o insistență neobişnuită.

— Te-ai apucat iar să fumezi prea mult, dragul meu. îmi umpli două scrumiere pe zi de chiştoace.

îmi veni o inspirație subită.

— Nu fi tristă, mămică, îi spusei la ureche. N-o să fii singură mîine la cimitir.

A fost rîndul ei să tresară. Se dădu înapoi şi mă întrebă cu buzele tremurătoare :

— N-o să fi singură la cimitir ? Ce vrei să spui ?

— Da, am să merg cu tine, mămico.

— Ar fi pentru prima oară cînd te hotărăşti să vii cu mine ! exclamă, cu toate că nu era nici un reproş în vocea ei.

în fiecare an, Ziua morților producea o mică dispută afectuoasă între noi. Refuzam s-o urmez printre mormintele celor din cimitirul Verano, pe unde se plimba în amintirea lui Guido, dacă tot nu era la Casarsa să-i pună flori pe mormînt.

— Adio, şopti ea în prag. Mă binecuvîntă cu semnul crucii.

— Noapte bună, mămico !

Trecui dintr-un salt peste primele trepte. Ce-o frămînta ? Atîta timp cît îmi voi stăpîni pleoapa stîngă, nu mă pîndea nici un pericol. Nu era nevoie să fiu atent, conform jurămîntului pe care mi-l făcusem odinioară la primul etaj de la Villa Borghese; dacă acum puteam să mă identific prin vîrstă cu Goliat, soarta nu-l alesese încă pe cel care-mi va fi David; şi nimic nu mă va împiedica în noaptea asta, ca şi în alte nopți, să mă duc să-mi încerc norocul în piața gării după ce voi fi cinat cu Danilo.

53

M-am întîlnit cu el într-o trattoria, spre Sân Lorenzo, unde mă aştepta cu soția lui. O dată pe lună, de cînd se însurase, cinam mîncînd paste

făinoase şi vinete prăjite. Niciodată carne: Danilo mă convertise la oroarea lui pentru produsele de măcelărie. Patronul, un prieten — îi spuneam în mod familiar „Peppone" din cauză că era gras — ne făcu un hatîr deschizînd în seara aceea pentru noi. Muncitorii emigranți din Abruzzi, care alcătuiau grosul clientelei lui, se întorceau la sfîrşit de săptămînă la ei la munte, închis sau nu, Peppone nu refuza niciodată să ne primească. Unul din ultimele localuri din Roma unde puteai să ceri să ridice oblonul dacă-l cunosteai pe patron. Intre sarea şi piperul de pe mese, în loc de Ketchup, o farfurioară cu maghiran proaspăt îmbălsăma aerul.

Annamaria aprecia această cantină de o simplitate rustică, în timp ce Danilo ar fi preferat un adevărat restaurant. Cît de mult se schimbase după căsătorie şi cît de simpatică o găseam după această transformare! Renunțase la facultatea de arhitectură, la studii, la ambiții intelectuale. Maternitatea apropiată făcuse această minune s-o întoarcă la superstițiile copilăriei. Născută la Pachino lîngă Avola, această capitală a migdalei de unde tatăl ei adusese rețeta de fursecuri, se lăsa pradă celor mai absurde şi mai încîntătoare superstiții ale credinței populare siciliene, în ea retrăia legenda poetică din sud, unde mamele atîrnau deasupra leagănului o pereche de foarfeci ca să taie în două duhurile rele care ar încerca să le chinuie copilul. Annamaria se răsucea într-un picior cînd întîlnea o pisică neagră; arunca sare peste umăr cînd se

întorcea de la plimbare, dacă se încrucişase cu o călugăriță cu cometă; păstra în permanență un tacîm pus în sufragerie pentru cazul în care vreun strămoş întors de pe lumea cealaltă le-ar face o vizită pe neanunțate. Ținea o grămadă de rituri care-mi plăceau prin naivitatea lor aparentă şi înțelepciunea lor ascunsă, îl certam pe Danilo că rîde de ele ca de copilării. Mămica descususe salteaua de pe patul de moarte al tatii, ca să îngăduie sufletului răposatului să se înalțe la cer. Astfel de obiceiuri pe care doar cîteva țărănci în vîrstă le mai păstrau încă la Friul, vor dispărea curînd de la un capăt la altul al Italiei, cu excepția Siciliei în extremul sud, unde voi sfîrşi poate prin a mă refugia cînd şi Napoli va sucomba molipsirii generale.

în seara aceea, cu bogatele ei cozi negre încununîndu-i capul şi cu brațele, gîtul şi fața albe ca zăpada, posesoarea lor făcîndu-şi o mîndrie din a nu le arăta niciodată soarelui, Annamaria semăna cu una din matroanele arhaice al cărei profil senin împodobeşte medaliile dezgropate din ruinele

Siracusei. Trecuse direct de la zvăpăiala fadă a fetei tinere, la gravitatea interioară a mamei. Sigur că din acest motiv sufeream mai puțin revăzîndu-l pe Danilo, pe care ea îl trata mai mult ca pe un fiu decît ca pe un amant. Nu formau un cuplu din care să mă simt exclus. Alături de ei, aveam impresia că particip la ordinea eternă a lucrurilor, că îmi reiau locul în armonia universală. Da, frumusețea senină, calma încetineală, certitudinea mai curînd animală decît umană a Anneimaria mi-au îngăduit să-mi tai legăturile cu trecutul. Datorită ei am ocolit gelozia, reproşurile, problemele de conştiință, regretele sterile, disperarea oarbă, nesăbuințele furioase şi am putut să mă îndrept hotărît şi perfect lucid spre ultima aventură ce mi-o rezerva destinul. (Să nu se apuce nimeni să facă o legătură de la cauză la efect între timpul dulce-acrişor pe care l-am petrecut cu această pereche şi ceea ce mi s-a întîmplat — ceea ce am acceptat să mi se întîmple — ceva mai tîrziu, noaptea. Să nu se caute în nişte degradante cauze psihologice explicația pentru graba febrilă şi apoi

acceptarea supusă care au încheiat povestea mea pe această lume.)

Annamaria îi ceruse patroanei s-o cheme cînd începe să fiarbă apa. Viitoarea mamă ținea să pună ea însăşi spa-ghetele în apă. Ocazie de a cunoaşte, după cum s-ar lăsa la fund sau ar rămîne în picioare, sexul copilului. Veche formulă magică transmisă în jurul focurilor de viță, de către bunica de la Pachino.

Danilo o privi îndreptîndu-se spre bucătărie cu paşii ei stîngaci dar nu lipsiți de noblețe pe care-i făcea pe dalele lustruite de atîta spălat săptămînal sîmbăta, dădu din umeri cu un zîmbet, apoi îmi făcu semn cu cotul şi-mi spuse cu voce înceată în timp ce uriaşul Peppone cobora grilajul metalic cu o singură mişcare a herculeanului său braț.

— L-am întîlnit pe Bernardo azi.

N-am reacționat imediat, transpus de huruitul grilei în Bolonia tinereții mele. Cu Giovanna, cu Enrico, cu Matias, cu Daniel, figuri estompate de mult în memoria mea, dar care țîşniră deodată la fel de clare ca şi cum le părăsisem în ajun. Treceam din bar în bar pînă noaptea tîrziu, dați afară de patronul care ne împingea cu coada căngii de tras obloanele. Zgomotul coborîrii grilajelor care se lăsau în urma noastră umplea liniştea nopții, în

dreapta şi în stingă se întindea şirul întunecos al porticurilor. Aşteptam ca ecoul răsfrînt din arcadă să se stingă pînă la capătul străzii, pentru a ne relua plimbarea. Un pic de ceață plutea sub bolți. Lăptarul, în echilibru pe pedalele bicicletei, apărea fluierînd dintr-o uliță laterală şi punea cîte o sticlă în gălețile atîrnate la ferestre. Poate nu va mai rămîne nimic din cărțile mele, vila de pe Via Eufrate va ajunge la alți proprietari, numele meu va fi înlocuit pe plăcuța cu numărul casei, şi asta va fi tot: dar aceste imagini care vor fi rezumat partea cea mai bună a vieții mele, aceste impresii fugare, un portal deschis dînd spre curtea interioară a unui palat, un lampadar legănîndu-se de o sîrmă între două case, uşorul abur al răsuflării noastre în aerul rece, perspectiva coloanelor din

! față, reflexele rozalii în întunecimea tremurată a străduțe-l lor, silueta unei perechi dispărînd abia apărută, aceste f zgomote de paşi, de voci, de ultime rumori care se sting, a unui cîntec care moare pe buzele unui trecător întîrziat, aceste clipe pe care le crezusem îngropate şi care renăscură deodată cu forța neştirbită a emoției, ar fi de }t ajuns ca să justifice jumătatea de secol petrecută de mine ! pepămînt.] Danilo fu nevoit să repete fraza.

— Bernardo... Bernardo Bertolucci! Visezi ?

— Ah, făcui eu, încă iritat de a fi fost tratat cu atîta împertinență de către fostul meu elev în care îmi pusesem încrederea pe timpurile eroice ale debuturilor mele în cinema.

Povestea data din vara trecută, în timp ce turnam la Mantua ceea ce va deveni opera mea postumă, el realiza Novecento la Parma: un film colosal, finanțat de America i după succesul nemeritat al Ultimului tangou la Paris. De | nouă luni îşi tot dădea ifose pe platouri, avînd la disperi ziție cît timp şi cîți bani dorea, în timp ce producătorul j meu nu-mi alocase decît un buget de mizerie şi un termen de două luni. Uitase Bernardo ucenicia făcută la Transte-vere ? Necunoscut şi fără calificare, nu-l alesesem asistent la primul meu film ? Nerecunoscător şi îngîmfat! Să nu se deranjeze nici măcar o dată să vină să-mi dea bună ziua la Mantua, de care nu-l despărțeau decît şaizeci de kilometri ! Şi apoi amintirea usturătoare a acelei partide de fotbal. Lansasem o provocare echipei lui. Eram poate mai săraci şi obligați să ne descurcăm cu mijloace improvizate, dar în materie de formă fizică şi energie musculară aveam să le tragem o bătaie acestor orăşeni care se paraşutaseră de la Roma în limuzine mari, cu pretenția că ei înțeleg țărănimea din cîmpia emiliană şi că pot descrie viața satelor. Am debarcat la Parma dintr-un

autocar închiriat, în fruntea unei duzini de băieți viguroşi, electricienii şi tîmplarii echipei. Purtam, în chip de fetiş, maiouri cu emblema unsprezecelui Boloniei. Ei bine, a fost un dezastru, un patru la zero sever : de două ori pentru mine, atins în

patriotismul meu local şi în mîndria mea sportivă, o adevărată umilire. A trebuit apoi, însoțit de zîmbetul îngăduitor al lui Bernardo, să vizitez cîmpul de porumb unde pusese să se construiască o cale ferată pentru a filma un plan american de treizeci de secunde, fără să mă simt îndreptățit să critic acest capriciu ruinător de estet, pentru că dezastrul partidei de fotbal distrusese mitul superiorității naturale a proletarului față de burghez. O nouă ruşine, din care m-a salvat la timp o mare greşeală a lui Bernardo. Căutam cum să-i spun că intelectualii romani nu vor izbuti niciodată să evoce într-o frescă plauzibilă istoria Italiei rurale, şi ce scenă îl văd dirijînd deodată ? Un țăran călare pe o vacă! Pentru a arăta printr-o imagine, ca să zic aşa, izbitoare, cum erau tratați în 1945, colaboraționiştii arestați prin sate şi cum erau făcuți de batjocură în fața oamenilor. „Dar şira spinării unei vaci nu suportă greutatea unui om !" exclamai eu în timp ce Bernardo îşi grăbea în zadar actorii să execute acest ordin tîmpit. Şi încheiai, foarte mulțumit să trec dintr-odată cu această 'remarcă peste nenorocitul nostru de catastrofal patru la zero: „Nici un țăran din lume n-ar chinui în acest fel o vacă pentru nici un fel de motiv politic !" De la acest incident nu l-am mai revăzut pe Bernardo.

— Ei ? îi spusei lui Danilo, care ezita să vorbească.

— S-a dus la o proiecție particulară a filmului tău, ştii. îți transmite salutări. Numai că, a adăugat el, să-i spui iui Pier Paolo că arborele înflorit sub care este ucisă fugara nu este un măceş, cum pretinde comentariul. Transmite-i exact cuvintele mele, da ? Spune-i că nici un țăran din lume, pentru nici un motiv politic nu va mai numi măceş ceea ce este un cireş.

— Un cireş ? îngăimai eu.

— L-ai jignit al dracului ca să-ți întoarcă fraza ta cuvînt cu cuvînt! exclamă Danilo rîzînd în hohote fără să-şi dea seama de tulburarea mea.

— Danilo, spusei, atingîndu-i brațul. Mă văzu palid şi tulburat.

— Pier Paolo ! N-o să-ți faci acum sînge rău pentru că ai confundat doi

arbori! E atît de mult de cînd ai plecat din Friul!

Reflex idiot pentru gafă fără importanță: dar mă simțeam tot atît de degradat cît aş fi fost dacă mi s-ar fi demonstrat că dialectul primelor mele poeme scrise la Casarsa nu era decît un folclor artificial, o imitație. Rădăcinile mele țărăneşti, o iluzie, deci? Miraj, raiul copilăriei mele ? Impostură, izul acestui paradis mîntuitor ? Prin ce mă deosebeam de masa micilor-burghezi din ținutul meu, dacă eram tot atît de neştiutor în ale naturii şi de disprețuitor față de botanica cea mai elementară ?

Annamaria apăru în pragul bucătăriei.

— Ei ? îi strigă Danilo.

— Spaghetele au rămas în picioare, o să fie băiat!

Se profila în golul uşii cu o splendoare opulentă şi calmă.

— Şi cum o să-l cheme pe acest băiat ? întrebai. I-ai văzut numele în cristalul fermecat ?

Răspunsul mă luă pe nepregătite.

— Am hotărît să-i spunem Pier Paolo.

— Pier Paolo ? îngăimai eu. Danilo îmi aruncă o privire:

— Annamaria s-a oprit la numele ăsta, spuse el, îngrijorat brusc ca o astfel de alegere să mi se pară prea îndrăzneață.

— Nu, notării eu, nu trebuie să-l cheme aşa ! Mă priviră mirați.

— Nu puteți... Nu puteți... Annamaria se apropie de masă.

— Nu mai vrei să-i fii naş ? mă întrebă cu naivitate.

— Nu-i vorba de asta, nu...

— Pier Paolo ! exclamă Danilo cu tot elanul naturii sale generoase, nu mi-aş fi închipuit niciodată că...

Dar, se opri brusc şi se roşi văzînd-o pe Annamaria care ne asculta. Niciodată în fața ei nu pomenisem de vechile noastre legături. Pact tacit, între noi. Danilo se mulțumi să adauge în termeni intenționat vagi, dar în care

răzbătea părerea de rău că redeschisese fără să vrea o rană pe care o crezuse ca şi închisă.

— Dacă dintr-un motiv sau altul, spuse el apăsînd pe cuvinte, numele ăsta nu-ți place, o să-l schimbăm, nu-i aşa Annamaria ?

Clătinai din cap. Se înşela întru totul dacă îşi închipuia că amintirea vremurilor cînd pentru el nu exista decît un singur Pier Paolo mă mai

frămînta. Trecutul acesta nu mă mai putea ajunge din urmă.

— Nu, nu, spusei forțîndu-mă să zîmbesc. Am făgăduit să fiu nas şi voi fi. Dar nu-mi închipuisem că i-ați spune aşa. Mi-a trecut prin cap un gînd aiurea... Iertați-mă... E o prostie!

Nici unul din ei nu îndrăznea să-mi pună întrebări. Danilo, ca să nu stea cu brațele atîrnate aduse solnița şi piperul de pe masa vecină. Continuă să-şi facă de lucru întorcînd spre mine eticheta sticlei de pinot gris, omagiu al gazdei noastre pentru viile din Casarsa, împingînd scaunele în fața tacîmurilor, aranjînd poziția farfuriilor, pînă în clipa cînd Annamaria îl trimise la bucătărie să-mi aducă un pahar cu grappa.

— E foarte palid, făcu ea. Cred că nu-i e bine...

— Tu o să mă înțelegi, îi spusei cînd ramaserăm singuri. Am fost întotdeauna superstițios. M-ai văzut mort în vreunul din visele tale de curînd ?

Protestă.

— Pier Paolo, ce idee !

— Pentru că în copilăria mea, nu se alegea niciodată numele unui om viu pentru un copil care urma să se nască. Țăranii din Friul cred că numărul locurilor pe pămînt este strict limitat. O nouă ființă, ca să vină pe lume, trebuie să ia nu numai numele, ci şi carnea şi sîngele căruia îi urmează. De aceea au grijă să caute printre sfinții din calendar un nume de persoană necunoscută, nici în familie, nici în jurul lor. „Fiecare nou-născut este un mort necunoscut." Iți place zicala ?

— Dar în Sicilia nu e deloc aşa. Cînd ținem la cineva, ne gîndim că o să transmită odată cu numele de botez si

toate calitățile care ne plac la el. „Cinsteşte pe tatăl tău şi pe mama ta, dar imită-l pe naşul tău !"'Asta este zicala noastră.

— A, prefer aşa! spusei rîzînd. Presentimentul ăsta era absurd!

— Nu-i de mirare, făcu ea scoțînd o batistă curată, încă împăturită, din rochia care i se rotunjea pe pîntec. Mîine e ziua morților, şi toată lumea se pregăteşte să meargă la cimitir. N-ai şi tu pe cineva care te aşteaptă într-un mormînt ?

— Ba da, spusei...

îmi amintii de făgăduiala făcută cu o oră mai devreme mămicăi. Abia după ce am rostit acest „Ba da" mi s-a părut că întrebarea Anneimaria era

formulată în chip bizar şi nu fără o aluzie ascunsă care mă făcu să tresar. Dar n-am vrut să-i fac griji tinerei femei, care îmi punea pe frunte, cu o mînă liniştitoare o compresă umezită cu apa proaspătă din cană. înclinai capul si-i mulțumii cu un zîmbet.

— Isuse! exclamă ea către Danilo, care venea cu paharul CM grappa, a crezut că-i prezicem moartea !

&*

fm

54

Alfa Romeo 2000 GT metalizată atrase micul grup care stătea sub arcade. Nici unul nu-mi plăcu. Le spusei să se dea la o parte şi mă pregătii să plec cînd îl zării pe acela, rezemat leneş de o coloană, cu brațele încrucişate şi legătura de chei în mînă. Era singurul care nu se miscase la sosirea maşinii. Un zîmbet batjocoritor îi flutura pe buze. Privea în gol cu ochii lui bulbucați care-i accentuau aerul obraznic. A trebuit să scot capul prin fereastră şi să-l chem.

— Vrei să faci un tur cu mine ? O să-ți fac un cadou pe urmă.

— De ce nu ? răspunse urcînd în maşină.

Scurtă privire în retrovizor: totul în regulă. Intrai pe Via Nazionale. Continua să se joace cu cheile. Pantalonii lui strîmți pe solduri nu aveau buzunare.

— Pantalonii tăi n-au nici un buzunar ?

— Unul singur la spate.

— Cum te cheamă ?

— Pino, zis Pino Broscoiul.

— Broscoiul ? Dar de ce ?

— Pe chestia ochilor mei, spuse laconic.

Pino Broscoiul! Tata îmi spunea aşa în zilele lui de tandrețe. Pentru a doua oară în seara asta mă gîndii la tata. Nu mi se mai întîmplase de ani de zile. „Broscuța", din cauza lui Galvani. Bolonia, liceul unde am învățat, concursul „Cărțile de oțel"... De ce amintiri din tinerețe îmi reveneau grămadă în seara asta, amuzante sau melancolice, ca un film fără nici o unitate de stil ? Toscanini pălmuit la intrarea teatrului... Ciano pe deal îndopîndu-se

ÎNGERUL DESTINULUI

529

cu rît de porc cu fistic... Parcul Margherita unde un tînăr biciclist ne-a

dat vestea invadării URSS-ului. De ce îmi treceau repede prin minte toate aceste imagini ? Iată şi bazilica închinată sfmtului Dominic şi, de fiecare parte a altarului, cei doi îngeri de marmură: serafimul cu fața pură care strînge la piept sfeşnicul, serios şi gînditor, ca şi cum tocmai a pogorît din cer pentru a se reculege în semiîntuneric; şi celălalt, vînjos, musculos, născut din pămînt, gata să țîşnească şi să dea drumul sfeşnicului pe care poate l-a şi lăsat să cadă în seara asta, ca să mă întîlnească la gară, să se urce în maşină cu mine şi să răspundă în sfîrşit chemării mele, la treizeci şi cinci de ani după ce m-am declarat partizanul primitivității lui grosolane şi agresive, față de grația blondei sale perechi, mai frumoasă dar aducînd prea mult cu Svenn. Dintr-o bătaie de aripă zburase pînă la Roma, fără ca vîntul să-i fi clintit buclisoarele dese ale părului negru ca cerneala.

întinsei o mînă să-i mîngîi pulpa. Gest pe care alte dați nu mi-l îngăduiam niciodată. Dar azi, nu era totul altfel ? Teamă să-mi privesc vecinul în față, pierderea încrederii fireşti în mine, timiditatea de debutant, nu mă mai recunoşteam. Fără să fi schimbat mai mult de cîteva vorbe, mă ținea la cheremul lui. întinsei mînă cu umilința unui sclav care vrea să fie luat în seamă de stăpînul său. Luă acest act de supuşenie drept o încercare de mîngîiere, şi mormăi pe un ton vulgar:

— Jos labele!

în această clipă — nu ştiu de ce •— mergeam de-a lungul Coliseului, şi amintirea marilor arcade cufundate în întuneric a rămas asociată în mintea mea cu momentul acestei revelații — revăzui tabloul lui Caravaggio ca şi cum l-aş fi avut drept în față. Şi înțelesei greşeala făcută timp de douăzeci şi cinci de ani: ochiul mort, ochiul cu pleoapa căzută nu era în stînga decît pe pînză. Luasem ochiul drept al lui Goliat drept ochiul său stîng. Douăzeci şi cinci de ani îmi supravegheasem pleoapa stînga, precauție ce-mi dădea siguranța că mă voi întoarce viu şi nevătămat din aventurile mele, fără să bănuiesc că mă încredințam

pentru o garanție de impunitate puterii unui fals talis-man. Avertismentul mămicăi din dimineața asta: „Ți se bate ochiul, e semn rău" şi gestul ei spre ochiul meu drept îmi reveni în minte. Mişcai retrovizorul să mă mai văd o dată. Maşina făcu o mişcare dezordonată. Pino mîrîi din nou. „Ei, dacă vrei să-ti crapi parbrizul, alege altă zi!" Frază grozav de lungă în gura lui, atît de puțin vorbăreț, dar nu-mi mai veni să zîmbesc. Ochiul drept,

ochiul drept mă trăda ! Cel mai ciudat este că în loc să mă întorc şi să-l duc pe Pino în piaţa Cinquecento, apăsai pe acceleraţie. Farurile ne deschideau drumul în mijlocul întunericului. Mai repede ! Mă grăbeam să las în urmă ultimele case în care mai ardea o lumină. Nu ţintise toată viaţa mea către această clipă în care un David cu zîmbet tainic şi crud ar face din mine ce i-ar plăcea ?

— Mergem la tine ? mă întrebă el cum treceam pe lîngă piramidă pentru a o lua pe Via del Mare.

— Nu.

— Dar nu mai sînt hoteluri pe aici! exclamă el.

— Nu mergem la nici un hotel.

— le-te ! Nu mă lua aşa, fratele meu ! Destul că mă las pipăit în maşina ta, n-am ajuns încă să tac amor la iarbă verde!

— Nu te supăra, Pino. Am să-ţi dau douăzeci de mii de lire, e bine ?

Se potoli, puse legătura de chei pe bord şi începu să se joace cu inelul, o bijuterie rudimentară din alamă împodobită cu o piatră mare, roşie, pe care, profitînd de o oprire la stopul de la sân Paolo, văzui scris: „United States Army".

— Un cadou de la un soldat american ?

— Aiurea ! Ce, mă iei drept \mfrotio d-ăia ?

— N-am spus asta, făcui eu repede, mai abject în dorinţa de a-i face pe plac decît era el de laş protestînd în numele virilităţii sale. îmi era teamă să nu deschidă portiera şi s-o şteargă, cu toate că sta tolănit confortabil pe locul lui şi nu da nici un semn că ar dori să-mi dea dovezi în legătură cu onoarea lui altfel decît în vorbe.

Via del Mare trecea nu departe de ferestrele mele. Conturată pe perdele, aş fi putut vedea umbra mămicăi pîndindu-mi întoarcerea. Noaptea nu părea prea rece pentru acest anotimp. Ploioasă doar şi de-o umiditate pătrunzătoare. Dar, blîndă sau aspră, noaptea de Ziua morţilor. Termometrul nu ar fi trebuit să arate mai mult de douăsprezece grade, şi eu, în loc să urc la mine în apartamentul frumos mobilat şi bine încălzit şi să mă închid cu Pino în unul din cele trei dormitoare, o ştergeam ca un răufăcător prin noapte şi vînt. La cincizeci şi trei de ani, sexul rămînea pentru mine un act clandestin şi ruşinos fiindcă-l ţineam departe de familie, de cămin, de mamă, fiindcă patul in care îmi căutam plăcerea nu putea fi cel

din care mămica venea să mă trezească. Şi apoi, amintin-du-mi de exclamația lui Pino, care îşi aprindea acum un Marlboro cu o brichetă mică cu gaz, eram de acord că nu lipseau la Roma camerele cu ora sau cu luna. De ce, dacă nu voiam să mă duc la mine, pe Via Eufrate, să nu mă mulțumesc cu o cameră de hotel ? De ce nu mă gîndisem niciodată, cu milioanele pe care le cîştigam, să închiriez o garsonieră ? De ce să fug de Roma şi să aleg pămîntul bătătorit şi noroiul din Idroscalo ? Nu puteam face amor decît într-un fel de comuniune cu săracii şi umiliții din locurile rău famate, departe de cartierul burghez şi de apartamentul luxos în care locuiam ?

Două contradicții care se reduceau la una singură, îmi spusei cu sentimentul amar al nereuşitei mele. Dacă simțeam nevoia să-l iau pe Pino într-o noapte umedă de l noiembrie în pustietatea murdară a unui maidan, însemna că încă nu reuşisem să-mi adun toate trăirile mele în armonia uneia singure, plină şi unică. Dragostea rămînea pentru mine ceva ce trebuia făcut în locuri ferite, în mocirla zonei, incognito, lepădîndu-mă de dubla mea condiție de fiu şi de intelectual. La cincizeci şi trei de ani! Ceva care să-mi stîrnească dorința să-mi dau capul pe mîna călăului, nici pe departe tot pe-atît de frumos pe cît era tînărul care mă însoțea.

Totuşi, ca să-mi ascund tulburarea şi din deformație profesională, încercam să-l fac să vorbească despre el. Răspundea prin frînturi de cuvinte. Reuşii să aflu despre el că împlinise şaptesprezece ani de curînd, că locuia cu părinții pe Via Tiburtina, la Setteville, de unde 209 îl aducea la gară într-o jumătate de ceas. Tata, vînzător într-un magazin de lustre pe Via Arenula, sora, vînzătoare într-o măcelărie din grupul comercial Star, mama, menajeră cu ora (acest amănunt mă înduioşa, amintindu-mi de timpul cînd, sosiți la Roma, mămica fusese obligată să mătură şi să spele vasele la alții.)

— Şi tu?

încercase să lucreze la un garaj, lîngă Coliseu, apoi ca ucenic la un unchi brutar la Garbatella. Opt zile de închisoare la Casai Bruciato pentru furt de maşină. Luni 3 noiembrie va intra ca ucenic într-o mezelărie. Serile în fața televizorului, prieteni puțini. Dormea pe o canapea pliantă care se ridica în timpul zilei la peretele salonului, servind drept bibliotecă.

— Ce fel de cărți sînt în biblioteca asta ? Interstelar, Sukia, Johny Locan, Tex, Topolino, seria

completă din Tiramolla şi Corner e dei picoti.

— Vai de babacă dacă uită să-mi cumpere vreun număr!

Scurt şi unic moment de animaţie în povestea lui trunchiată, mormăită în silă. Devenisem orb ca să-l pun pe acest tip de rea-credinţă, incapabil să zîmbească, alături de ragazzi ai mei de odinioară ? Crescut prin zonele de borgate, nu departe de Pietralata şi de Ponte Mammolo, dar uscat, încrezut, lipsit de veselie, mîndru de canapeaua lui pliantă şi rusinîndu-se cu viitorul său de patron mezelar, sfisiat între vanitatea de a fi învăţat cîteva lucruri elementare la şcoală şi nemulţumirea de a fi obligat de lipsa lui de cunoştinţe la o slujbă măruntă, contaminat fără speranţă de mode'lele inaccesibile pe care i le propuneau eroii benzilor desenate şi starurile micului ecran.

Cum scoteam din cutia maşinii un pachet de şervetele ca să-mi şterg nasul, înţelese greşit gestul meu.

ÎNGERUL DESTINULUI

533

— Nu conta pe mine să iau bomba, hei!

— Bomba ?

îmi explică nu fără reticenţe secretul acestui amestec: tutun de mestecat presat în tablete şi amestecat cu sticlă pisată. Sticla pisată produce tăieturi mici pe limbă şi în gură.

— Mesteci, mesteci, aşa că nicotină îţi ajunge în sînge şi inima bate mai tare. Chiar în faţa urnii tip căruia nu-i mai merge, ei bine, băieţii s-ar tîrî în genunchi cerînd îndurare. Arnaldo, care mi-a vîndut pontul, mi-a spus: >,Ia, o să te simţi de milioane ! Cînd iau, mi-a spus el, îi dau cu tifla lui 'Casanova." Mersi! Ştii care este ultima invenţie a acestor frocio l

— Spune-mi.

— Un inel ca să si-o umfle.

— Ah, da, cock-ring. Vine din America.

— Din America sau din altă parte, e bun pentru pede. Astea fiind zise se împăuna, luîndu-şi un aer încrezut

care ar fi trebuit să mă facă să-l detest. Am vrut să-l descos mai departe.

— Te duci des... la barul unde te-am găsit ?

— Aşa şi aşa... Nu-s un obişnuit. Tata-mi împinge zilnic un miar. Nu-mi ajung o mie de lire pe zi. Să nu mă iei drept ce nu sînt, e clar, da ? adăugă el pe un ton ridicat. Probă că n-o să mă vezi niciodată cu o juma de

blondă în față.

— O juma de blondă ? Ah, da, asta-i parola.

— Eu nu pot să sufăr berea.

— Dar n-ai venit cu mine ? Ştii cît e ceasul ca să te afli într-o maşină cu un necunoscut ?

— Ei şi ? Ce-are-a face ! Cîteodată, nu zic ba, dar asta n-are-a-face. Frocio eşti din născare, aşa cum eşti negru sau ovrei, încheie el cu dispreț.

La un cot al fluviului, se văzură în noapte ferestrele încă luminate ale restaurantului pescarilor, Tibrul Blond, unde mă duceam deseori să mănînc o pită cu Niletto, cu Elsa şi Sandro.

— Opreşte, spuse brusc Pino, mi-e foame.

Oprii maşina la o sută de metri de restaurant, pe acostamentul drumului, în întuneric. Pino se poticni în pietre şi înjură. Patronul, un vechi prieten, ne anunță încîntat că mai avea o jumătate de pui, o nebunie !

— Aveți noroc, în cinci minute închideam.

— Să-mi aduci o bere, spusei. Eu am cinat. Brună ! adăugai înadins, în speranța să-l fac să rîdă pe vizavi-ul meu.

Dar Pino, botos, se cufundă în contemplarea inelului său, apoi, îndată ce fu servit, îşi vîrî nasul în farfurie şi începu să mănînce pe tăcute.

— Nu e bun ? întrebai.

— Nu-i vorba de asta, răspunse dînd din umeri.

— Nu-ți place puiul ? Mă fixă cu o privire rea.

— Odată ies şi eu, aş fi vrut altceva. Nu au langustă ?

— Ai mai mîncat ?

— Nu-i grozavă, dar oricum, langusta e langustă, decretă el, terminîndu-şi pulpa rumenită şi zemoasă. O înfulecase cu poftă, cu tot disprețul lui pentru bucătăria săracă de la Tibrul Blond.

Patronul aduse o cană cu vin roşu şi se întoarse în bucătărie. Nimeni nu asistă la conversația noastră între patru ochi. Pino atacă a doua jumătate a porției, urmărit în fiecare gest al lui de privirea mea care-l studia. Desigur, nu cu indiferența obişnuită a cineastului în căutare de figuranți, care-şi plimbă privirea la întîmplare, căci fixitatea ei îl indispunea.

— Ce-ai găsit de te chiorăsti aşa la mine ? Ia vezi!

— Nimic, Pino. Mă întrebam ce rol ți-as putea da în viitorul meu film.

Se îmbuna imediat şi-mi zîmbi pentru prima oară.

— Te-am recunoscut, ştii. Vii în fiecare seară la gară.

— Dar tu, credeam că nu vii decît rar!

Dîndu-şi seama că se trădase, îşi băgă jumătate de aripă în gură ca să evite răspunsul pe loc.

— Cinematograful, mie-mi place, reluă el cu o voce pe care se străduia s-o facă nepăsătoare.

— Din fericire. Mi-ai spus că ai furat o maşină ? Lăsă să-i cadă osul şi protestă.

— Frate-miu m-a pus. Eu nu-s hoț.

— Ei, bea un pic, îi spusei, nu te supăra !

— Nu, nu, nici beţiv nu-s.

Luă cana şi paharul pe care i-l umplusem, se ridică, deschise uşa şi vărsă vinul pînă la ultima picătură pe prundiş, în fața pragului. Precizez aceasta ca să reduc la zero vorbele care au umblat apoi; cînd s-a socotit, după mărturia patronului, efectul unui litru de vin sănătos din munții Albani, tare de treisprezece grade asupra unui tînăr de şaptesprezece ani. Se întoarse la loc şi începu să înfulece copanul nu fără să-şi fi udat gîtul cu o gură bună şi ostentativă de apă proaspătă.

— Cer fiecăruia, înțelegi, să facă în filmele mele ce face şi în viață. Hoțului îi cer să joace rolul hoțului...

— Ah, aşa! spuse părîndu-i rău că-mi răspunsese prea repede.

— Codoşului îi cer să facă pe codoşul... Dar, tu, adăugai răutăcios, dacă n-ai nici o specialitate...

Dar, în timp ce-şi pleca ochii într-o poză gînditoare, care adăuga la frumusețea brută a trăsăturilor sale un nu-ştiu-ce blînd şi misterios ca şi cum cei doi îngeri ai mei din Bolonia, cel aspru şi cel efeminat, plebeianul şi seraficul, profanul şi cerescul se contopiseră într-unuf singur, o revelație teribilă îmi fulgeră inima. Voia un rol ? Refuza să-l joace pe cel de hoț sau de codoş ? Aspira la un rol mai nobil şi mai strălucitor ? Ei bine, de ce trebuia să mai căutăm ? Rolul era aici, făcut pe măsura lui. în bărbia lui uşor prognată, în gura lui mare şi lacomă, în ochii lui bulbucați care dădeau impresia că urzesc ceva necurat, în grumazul solid, în ciuda unui tors subțirel de adolescent, în mîinile lui puternice făcute să apuce şi să strîngă, citii ce era de făcut. Totul îl desemna pe acest băiat să joace un personaj care lipsea încă din viața mea. Acelaşi instinct care mă îndreptase spre el

sub arcadele din Piața Cinque-cento îmi şopti că venise ceasul să-l împing pe s'cenă. Nici o sabie nu sclipea în mîna lui; în loc de tunica deşertului,

:£t

536

Dominique Fernandez

purta bluzonul suburbiilor; dar cum să nu-l recunoşti după privirea lui îndepărtată, după buzele strînse într-o strîmbătură disprețuitoare şi mica lui ureche roz care aduna în ea tot sîngele ?

— Să plecăm de aici, murmurai grăbit să ajung la ultimul act al dramei şi să văd cum se vor descurca cei doi actori în scena deznodămîntului. Cînd ne apropiarăm de maşină în plin întuneric, mai ales că luminile restaurantului se stinseseră în urma noastră, brusca inspirație căreia trebuii să-i dau curs ne întîrzie cîteva clipe, îngenunchiai în fața lui Pino, îmi aplecai fața cu totul şi sărutai pămîntul de mai multe ori. O milă adîncă mă ghemuia la picioarele celui care va fi lipsit de libertate ani îndelungați şi blestemat peste veacuri pentru o faptă pe care nu el o hotărîse. Nu mă rugasem la Dumnezeu din timpurile îndepărtate ale copilăriei mele, dar de astă dată vorbele ajunseră singure pe buzele mele pentru a-l implora să-i fie milă de un nevinovat ce-avea să împlinească nu peste mult un gest de care nu va fi răspunzător. „Doamne, cruță-l, ajută-l să îndure încercarea procesului şi a închisorii, inspiră milă judecătorilor lui. Şi dacă nu poți împiedica eroarea judiciară, scurtează cel puțin timpul pedepsei sale." înălțai capul să-mi reiau răsuflarea, apoi mă aplecai din nou. Fruntea mea lovea pămîntul, cu gîndul că dacă cerul nu era gol, Cel ce face dreptate avea să-l recunoască pe vinovat după atitudinea luată.

în acest timp, Pino nu mai avea răbdare în frig. Neînțelegînd ce făceam la piciorele lui, se aplecă la rîndul său si-şi aprinse bricheta. „lată-le!" exclamai eu, prefăcîndu-mă că iau de jos cheile pe care le țineam de cîtva timp în mînă. Poate că în loc să mă creadă, îşi închipui că are de-a face cu un client vicios sau cu un țicnit. Desfăşurarea faptelor, ostilitatea crescîndă pe care mi-o arăta, rapiditatea reacțiilor sale în momentul decisiv s-ar explica prin această primă neînțelegere. Pantomima mea inspirată de cea mai pură milă îl sperie, luînd-o drept un indiciu de perversitate sau de fetişism.

ÎNGERUL DESTINULUI

537

în timpul drumului, nu încetă să fumeze, trăgînd nervos din țigările

abia începute, pe care le arunca pe geam. Ultimele case din Ostia se şterseră în urma noastră. Maşina începu să hurducăie pe drumul desfundat din care cauciucurile azvîrleau jeturi de apă noroioasă. Mă orientam după silueta pătrată şi întunecată a turnului Sân Michele. în lumina farurilor, Idroscalo îmi păru şi mai mizerabil. Detaliile, luminate brusc ca nişte planuri principale în mijlocul nopții, se desprindeau din atmosfera cenuşie în care se pierdeau în timpul zilei. Pungi de plastic, agățate ca nişte firme luminoase de sîrma ghimpată, străluceau dincolo de întuneric. Culori țipătoare, pe care nu le observasem în expedițiile mele precedente, se adăugau mizeriei generale. Numele bojdeucilor vopsite cu var se înşirau în litere strîmbe pe tăblițe de lemn. Ranciul, Siesta, Vila Piticilor. O caricatură de borgate dispărute. Pino, țeapăn şi distant, nu se uita la nimic. Această lipsă de curiozitate care m-a îngrozit totdeauna la un tînăr, îmi păru un semn al harului care-l aureola pe tovarăşul meu. Am fost cît pe ce să-i atrag atenția asupra unui pom de Crăciun artificial, lăsat de un an ca ornament într-o împrejmuire. „Dar de ce să rîzi de oameni ?" îmi spusei frapat de mutismul lui Pino. Mai bine decît mine, în seara aceasta el înțelegea că părăsisem lumea oamenilor. Cîmpia care se întindea în fota şi în jurul nostru în întuneric nu mai ținea de împrejurimile Romei şi de nici una din comunitățile celor vii. Ce Veziviu o îngropase sub o ploaie de lavă şi cenuşă ? Fusese oare Golgota mai pustie şi mai stearpă ? Dacă această plajă fusese vreodată parcelată şi construită, locuitorii fugiseră alungați de o catastrofă planetară. Desertul domnea din nou pe teritoriul ei. Mă lăsai vrăjit la rîndul meu de singurătatea, paragina şi extraordinara măreție a locului. Era exact tăcerea şi nemişcarea din ziua cînd nu numai Roma va fi dispărut de pe harta lumii, ci pămîntul însuşi se va fi prăbuşit în întregime în ruină. Ultima tăcere astrală aşternută pînă în cele patru colțuri ale universului, după triumful morții şi izbăvirea prin neant de toate cele.

538

Dominique **Fernandez**

Recunoscui terenul de fotbal pe care veneam cu Danilo. Oprii maşina un pic mai departe, de-a lungul unui gard de sipci vopsite în roz. în jurul nostru, briza marină ridica hîrtii murdare ce cădeau din nou în bălți.

înainte de a coborî, mă întorsei pe jumătate şi arătai cu degetul fără un cuvînt. Acceptă cu un semn din cap rugămintea mea şi se propti pe spate ca să mă lase liber să fac ce vreau. Nu speram să-l găsesc gata atît de repede şi într-o asemenea formă. Aplecat deasupra lui într-un gest mai aproape de

prosternare decît de desfrîu, oferii frumuseții lui omagiul pe care-l acceptă cu detaşarea indiferentă a unui idol.

— Hai să luăm un pic de aer, vrei ?

Nu ştiam încă ce aveam să-i cer. N-aveam chef pentru moment decît să-mi vîr pantofii în noroi.

Proaspăt, ca şi cum scaunul din Alfa Romeo nu ne-ar fi servit de alcov, văzu un bidon de oranjadă gol şi începu să dribleze printre făgasuri. Fugii după el şi-l ajunsei la intrarea pe terenul de fotbal. Mă lipii de el pe la spate, cu tot trupul, îi apucai cu amîndouă mîinile catarama curelei şi-i spusei la ureche:

— Acum, faci pe femeia...

Iute ca argintul viu, se întoarse şi-mi trase o puternică lovitură de pumn în nas. îmi scosei cămaşa ca să-mi tamponez sîngele care curgea şiroaie. Pino, între timp, se întorsese la maşină, speriat de a mă fi adus în halul acela. Nu-şi închipuise că din contră, simțeam o uşurare ciudată, profundă, ca şi cum mi-ar fi înlăturat ultima îndoială. Nici o altă treabă nu i-ar fi adus atît de sigur cele douăzeci de mii de lire pe care tremura să nu le piardă. „Ține !" îi strigai, scoțînd două hîrtii din buzunarul pantalonilor, pe care le fluturam de departe temîndu-mă să n-o ia la goană.

Mă apropiai încet de el, apoi — ritualurile trebuind respectate, cu toată graba mea de a mă supune întru totul şi definitiv voinței lui — cum mergeam de-a lungul gardului, smulsei fără greutate un țăruş.

— Pino, spusei, scoate-ți inelul din deget şi pune-l pe jos lîngă maşină.

Surprins de cererea mea, dar plin de încredere deocamdată, se execută fără să discute, cu ochii pe țăruşul meu. îşi scoase bombănind de pe deget inelul puțin cam strîmt şi se lăsă pe vine că să-i găsească un loc la vedere, printre pietrele drumului, de unde să-l recupereze uşor. Cînd, cîteva ore mai tîrziu, polițiştii îl prinseră la volanul maşinii mele pe sens interzis, şi cînd primul lucru a fost să se plîngă că şi-a pierdut inelul, deduseră că-l lăsase special împreună cu pachetul de Marlboro şi cu bricheta, ca să semneze o crimă de care îi disculpa astfel pe complicii săi. în realitate îl scosese la cererea mea. Cu toate că era grosolan, inelul îmi evoca totuşi prin roşul fosforescent al nestematei lui unele pietre prețioase încrustate în marmura altarelor din bisericile baroce. Aveam nevoie să-l văd acolo, între noi, în semiîntuneric, cu licărirea întețită de umiditatea solului, piesă

indispensabilă la sacrificiul a cărui ultimă fază tocmai începuse.

— Pino, reluai, dacă primeşti să faci ce ți-am cerut, îți voi da altul cu un rubin adevărat.

Fără să discute extravaganța făgăduielii mele, se întoarse să se gîndească. Mă repezii spre el cu țăruşul în mînă. I se făcu frică sau se prefăcu că-i este frică, încercă să fugă, dar alunecă în noroi şi căzu cu fața în jos. Mă trîntii peste el; exclamă: „Ah, frocio, iar începi!" şi se smuci din sale răsturnîndu-mă alături, apoi se îndreptă în genunchi şi-mi smulse țăruşul din mînă ridicîndu-l deasupra capului.

Să-l apuc de picoare şi să-l țintuiesc la pămînt n-ar fi fost decît o joacă pentru mine, campion de karate. Dar mă lăsai pe spate şi primii prima lovitură în vintre, îşi ținea arma ca pe un ciomag şi mă izbi cu partea groasă, îl apucă un fel de furie. Fața i se lumină de o înfricoşătoare frumusețe. Aruncă țăruşul, luă de jos o scîndură şi mi-o rupse în cap. Apoi se ridică şi-mi strivi pieptul cu picioarele. Instinctiv, întinsesem brațele în cruce, îl priveam cu ochii larg deschişi. Privirea mea mută şi plină de adorație îi spori furia la culme. Da, cred că s-a îndîrjit asupra mea pentru a mă face să închid ochii şi că m-ar fi cruțat dac-ar

fi izbutit să nu mai simtă apăsarea înăbuşitoare a adorației mele mute. Putea să lovească şi iar să lovească, pînă şi mort aş fi continuat să-l venerez pe eliberatorul meu.

Şi cînd, mort de-a binelea, îi apărui în toată oroarea, hoit desfigurat şi mînjit, lumina ochiului meu deschis rămase fixă în mijlocul acestei murdării. Să fi auzit oare imnul de slavă urcînd spre ceruri dintre buzele mele întredeschise ? Dorința mea cea mai tainică se realizase, îmi lăsasem viața în mîinile cele mai nedemne s-o primească, restabilisem între Petru şi Pavel echilibrul unui sfîrşit odios, slujisem drept jucărie însîngerată ardorii ucigaşe ale unui imberb, plătisem atît greşelile mele cît şi pe cele ale omenirii. Pînă şi artistul putea să se socotească salvat, în nici una din cărțile mele, în nici unul din filmele mele nu mă arătasem la înălțimea ambițiilor avute. Dar acum plecam liniştit, după ce pregătisem pînă în cele mai mici amănunte ceremonia mea funerară şi semnasem unica mea operă ce va supraviețui cu siguranță uitării.

RAO CONTEMPORAN

O nouă colecție a Editurii RAO

vă propune operele marcante ale scriitorilor
care s-au impus în ultimele decenii ale secolului XX,
ilustrînd cele mai diverse tendințe şi curente
ale literaturii moderne. O racordare la personalitatea culturală
a unei epoci prin RAO CONTEMPORAN
Colecția debutează cu: Dominique Fernandez + îngerul destinului
în continuare vor apărea:
John Irving Margaret Drabble Iulian Barnes
Julia Kristeva Juan Marias Peter Mayle Rose Tremain
Hotel New Hampshire Drumul strălucitor O istorie a lumii în zece capitole şi jumătate Samuraii Inimă atît de albă Un an în Provence Restaurația

RAO INTERNATIONAL PUBUSHING COMPANY S.A.

Albert CAMUS
Hermann HESSE James JOYCE ^ranzKAFKA
Ja: Fr
Andrâ MALRAUX

COLECȚIA „OPERE XX"

• Străinul, Ciuma. Căderea, Exilul şi împărăția
• Fata şi reversul, Nunta,
Mitul lui Sisif, Omul revoltat, Vara
• Primul om
• Narcis şi Gură-de-Aur
• Portret'al artistului la tinerețe
• Procesul
• America < Castelul
i Condiția umană
> Speranța
i Antimemorii I— Oglinda, limburilor
> Antimemorii II—Frînghia şt şoarecii Doctor Faustus
> Crimă şi pedeapsă
i Sufericitele tSnarului Werther
i Oblom'ov
i Mănăstirea din f arma
Thomas MANN_____
Roger MARTIN du GARD • Familia Thibault (3 voi.) Virginia WOOLF
• Intre acte

COLECŢIA „RAO CLASIC"

Jane AUSTEN.. • Mîndrie şi prejudecată

Emily BRONTE • La răscruce de vîntun

F.M. DOSTOIEVSKI

J.W. GOETHE

I.A. GONCEAROV

STENDHAL

SUCCESE INTERNAŢIONALE Ted ALLBEURY • Arată-mi un erou

• Fără scăpare Joseph AMIEL • Dovada

Jeffrey ARCHER • O chestiune de onoare

• Primul între egali

NoelBARBER • Pttnssirîs

Nelson DEMILLB • Coasta de aur

• Odiseea lui Talbot

• Fabrica de spioni

• Fiica generalului William DIEHL • Ființa răului

• Cameleonul

Dominick DUNNE • Un anotimp în purgatoriu

PaulERDMAN • Ultimele zile ale Americii

Colin FORBES • Operațiunea „ Shockwave "

• Crucea de foc

• Ambuscadă la Palermo

• Navele fantomă

Ernest K. GANN • Magistratul

Thomas GIFFORD • Operațiunea Praetorian

John GRISHAM • Cazul'Pelican

• ...Si vreme e ca să ucizi

• Clientul

Laura HASTINGS • Secretul şoimului

P.D. JAMES • Planuri şi dorințe

• Moartea unui expert

• O moarte ciudată

• O meserie nepotrivită pentru o ft John KATZENBACH « O cauză dreaptă

Anthony MANCINI • Naşa

MarciaMULLER • Trofee şi lucruri moarte

• Lupul din umbră

Victor OSTROVSKY • Leul din ludeea

Mărio PUZO • Arena sumbră

• Norocosul pelenn

Anne RICE • Interviu cu un vampir

David ROSENBAUM « înțeleptul

Lawrence SANDERS

John SAUL

Michael TOLKIN A.E. van VOGT

Robert James WALLER Joseph WAMBAUGH

Michael WEAVER Herman WEISS

COLECȚIA

J.M. BARRIE L. Frank BAUM Kenneth.GRAHAME Erich KASTNER P.L. TRAVERS

• Secretul lui McNalfy
• Reversul medaliei
• Păcate capitale
• Norocul fui McNatfy
• Cei neiubiți
• Al doilea copil
• Somnambulii
• Jucătorul
• Printre morți
• Destinația Univers
• Cartea lui van Vogt
• Podurile din Ma&on County
• Nopțile fugarului
• Execuția
• Pînă ta limită
• Impuls
• Operațiunea Jessica **„RAO PENTRU COPII**"

Cheryl BIGGS Jaymi CRISTOL Julie GARWOOD

Linda GUSS Beth HENDERSON Laura JORDAN Susan KYLE

DeAnna TALCOTT

Louis BOZON Carlos CASTANEDA

Şam & Chuck GIANCANA Robert GUILLAIN Hans HOLZER James Blair LOVELL G6rard MAJAX Naomi OZANIEC Simon WIESENTHAL

PeterPan în Grădina Kensington Vrăjitorul din Oz Vtntulprin sălcii

• Emil şt detectivii

• Mary'Poppins

• Mary Poppins se întoarce

• Mary Poppins deschide uşa

COLECŢIA „LOVESTORY"

• Tradiții de familie

• Trei dorințe

• Johanna

• Castele

• Anotimpuri

• Dragoste şi bogăție

• Trandafiri în zori

• Escapada

• După miezul nopții

• Drumul spre celebritate **NON-FICŢIUNE**

• Femeia vieții mele — Marlene

• Cealaltă realitate Călătorie la bălan Trădarea

Sorge

Fereastră spre trecut

Anastasia

Magicienii

Elemente de ceakra

Calea speranței

James JOYCE

ULTIMELE APARIŢII

Dominique FERNANDEZ Ted ALLBEURY John GRISHAM • John SAUL P.L. TRAVERS

Martin PALMER Thomas POWERS

Oameni din Dublin [„OPERE XX"! îngerul destinului [„RAD CONTEMPORAN"]

tfmzi

Camera morții întuneric

• Mary Poppins în Parc LRAO PENTRU COPII"!

• Elementede țaoism [„NON-faCȚIUNE"!

• Războiul lui Heisenbere [„NON-FICȚIUNET

CLUBUL CÂRTII RAO

Din dorința de a fi permanent în legătură cu cititorii, Editura RAO â inițiat un program special de distribuire şi promovare a cărțilo'r sale.

Şi dumneavoastră puteți deveni membru al Clubului Cărții RAO, beneficiind de următoarele avantaje :

1. Veți primi cu maximum de rapiditate cărțile comandate şi veți fi 'informat cu regularitate asupra ultimelor apariții, planuri editoriale, oferte speciale.

2. Pentru cărțile comandate, editura suportă costurile de transport prin poştă, în plus :

— pentru 2 cărți se acordă o reducere de 10 % ;

— de la 3 cărți m sus se acordă o reducere de 75 % şi titlul de membru al Clubului Cărții RAO, primul Club al Cărții din România.

Plata se va face prin ramburs.

3. Veți avea acces la ofertele speciale ale lunii pentru care, pe lîngă reducerile obişnuite, se acordă o reducere suplimentară de 5 %.

4. Tirajele cărților RAO fiind limitate, acordăm prioritate absolută membrilor Clubului Cărții RAO, bineînțeles în limita stocului disponibil.

Pentru a obține oricare din aceste cărți trimiteți comanda dumneavoastră pe adresa :

Bucureşti C.P. 37-l98

**'•;

m